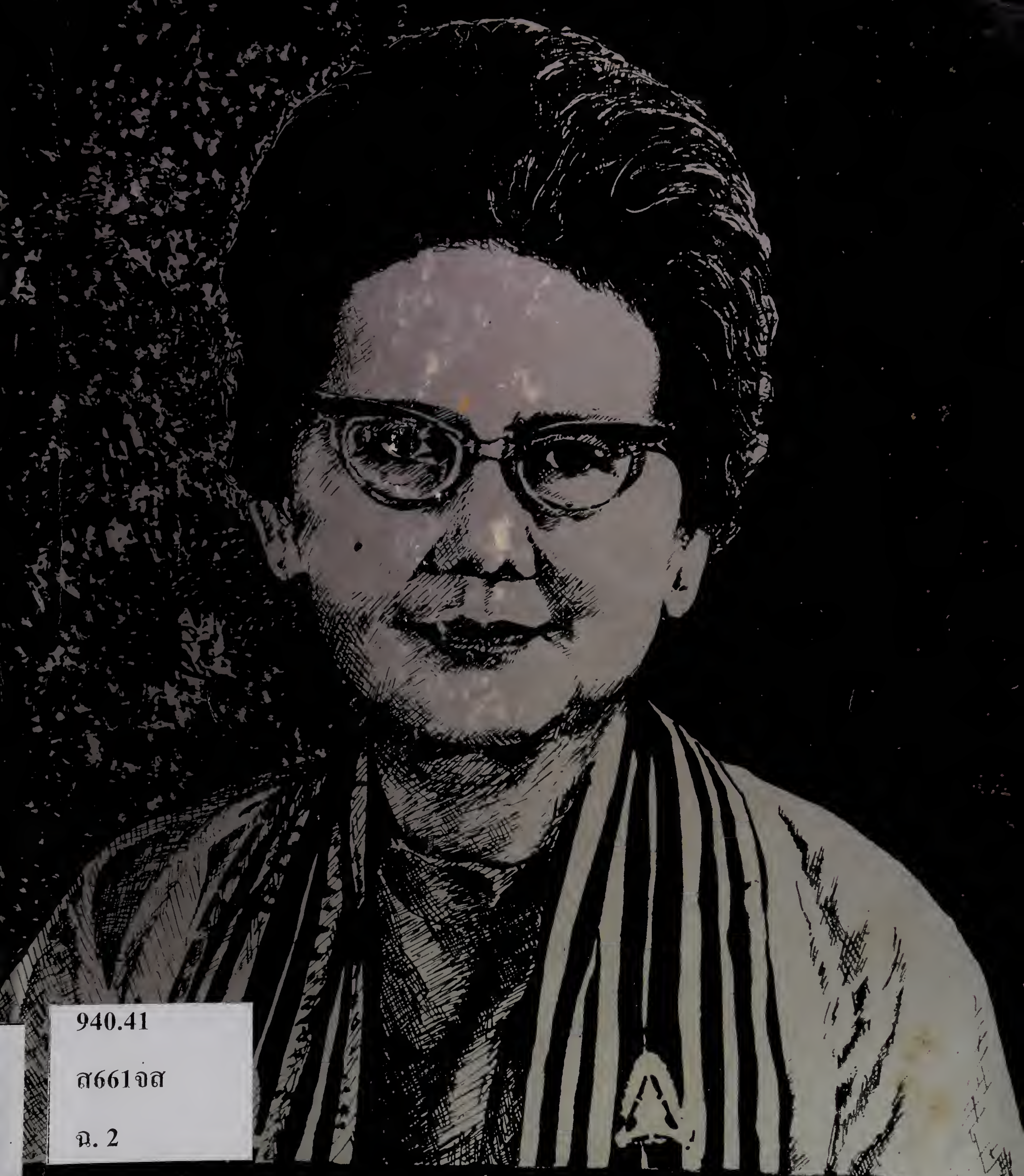

อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ จ.จ.

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันจันทร์ ที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

พระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณแก่ คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ล้นเกล้า ฯ หาที่เปรียบมิได้ นับตั้งแต่คุณหญิงสายพิณได้มีโอกาสเข้าเฝ้าถวายตัวเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทให้ทรงใช้สอย คุณหญิงสายพิณก็ตั้งใจสนองในพระมหากรุณาธิคุณด้วยความจงรักภักดีอยู่เสมอมา ไม่ว่าจะเป็นพระราชกิจทางราชการหรือส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ หรือของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์ใด จะเป็นความสุขใจอย่างยิ่งของคุณหญิงสายพิณที่ได้มีโอกาสทำถวาย เพราะบิดามารดาของคุณหญิงสายพิณเคยได้รับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์มาแต่ก่อน และตัวคุณหญิงสายพิณเอง ก็ได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้รับบุตรสาวเข้ามาเรียนร่วมชั้นกับสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าอุบลรัตน์ ฯ นอกจากนั้นยังได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยให้ตั้งเครื่องถวายหลายครั้งหลายคราและได้รับพระราชทานพระกำลังแผ่นดินที่ทรงสร้างขึ้นด้วยพระราชหัตถ์ ซึ่งคุณหญิงสายพิณถือว่าเป็นความภูมิใจสูงสุดในชีวิต นอกเหนือจากเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทานครั้งหลังสุด อันเป็นประจักษ์พยานแห่งความกตัญญูกตเวทีและความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ โดยไม่คำนึงถึงสิ่งใดแม้แต่ชีวิตของตนก็พลีถวายได้เมื่อถึงคราว ความสำนึกในหัวใจที่มีต่อเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินและเจ้านายจึงมากมายไม่มีที่เปรียบ ความรู้สึกนี้ได้ถ่ายทอดมายังผู้ใกล้ชิดรับทราบรู้เห็นอยู่ตลอดเวลา

เมื่อคุณหญิงสายพิณล้มป่วยลง ได้ทรงพระเมตตาพระราชทานดอกไม้ให้คุณหญิงอนุรักษ์ราชมณเฑียรเป็นผู้อัญเชิญไปเยี่ยมครั้งแรกที่บ้าน และมีพระราชเสาวนีย์ไต่ถามอาการอยู่เนือง ๆ จนกระทั่งความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า ต้องเข้าโรงพยาบาลเพื่อรับการผ่าตัด และอาการทรุดหนักลง จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดดอกไม้อย่างสวยงามให้เลขาธิการพระราชวังอัญเชิญไปพระราชทาน ซึ่งคุณหญิงสายพิณได้น้อมรับดอกไม้พระราชทานเยี่ยมทั้งสองครั้งด้วยความปีติซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น และในครั้งสุดท้ายนี้ แม้จะไม่มีแรงเปล่งวาจา ก็ได้พยายามรวบรวมกำลังยกมือขึ้นถวายบังคมพร้อมทั้งน้ำตาไหลเหมือนกับจะอาลัยรู้ตนว่าหมดโอกาสที่จะได้ทำการสนองพระมหากรุณาธิคุณอีกต่อไปแล้ว

เมื่อคุณหญิงสายพิณถึงแก่อนิจกรรมแล้ว ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการบำเพ็ญกุศล ๗ วัน พระราชทานพวงมาลาในวันบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร ทั้งนี้นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าอุบลรัตน์ฯ ได้ทรงมีพระเมตตาเสด็จมาทรงวางพวงมาลาส่วนพระองค์ และทรงบำเพ็ญกุศลประทานแก่คุณหญิงสายพิณเมื่อวันบรรจุศพ

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ ฯ ได้ทรงมีพระเมตตาเสด็จไปทรงวางพวงมาลาที่สุสาน และทรงบำเพ็ญพระกุศลอุทิศประทานแก่ศพคุณหญิงสายพิณ ณ พระอุโบสถวัดมกุฎกษัตริยาราม เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

นอกจากนั้นยังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิรินธร ฯ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณ์ ฯ เสด็จทรงเททองหล่อพระประธานที่วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งจะนำไปประดิษฐาน ณ วัดสันติราษฎร์บำรุงวราราม จังหวัดกาญจนบุรี โดยเจ้าภาพได้จัดสร้างขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เมื่อวันเสาร์ที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

ข้าพระพุทธเจ้า นายจำลอง ธนะโสภณ และบุตรธิดา รู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและพระกรุณาธิคุณในครั้งนี้เป็นที่ยิ่ง และขอตั้งสัตย์ปฏิญาณถวายตัวเป็นข้าช่วงใช้แทนคุณหญิงสายพิณสืบต่อไปชั่วกาลนาน อนึ่งในวันที่ครอบครัวของคุณหญิงสายพิณขอพระราชทานเข้าเฝ้าเพื่อแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ได้ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งว่า **"สายพิณเป็นคนดี ในชาตินี้สร้างแต่กรรมดี ฉะนั้นคงจะไปดี"** พระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ พระราชดำรัสอันเปรียบเสมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้ ได้ยังความปลาบปลื้มปีติมาสู่ปวงข้าพระพุทธเจ้าสุดที่จะพรรณนา หากคุณหญิงสายพิณสามารถทราบได้ด้วยญาณวิถีตามคติวิสัย ดวงวิญญาณที่สมปรารถนาคงจะผ่องใสปลาบปลื้มสำนึกอยู่มิรู้ลืม

ที่ รล ๐๐๐๗/ ๕๔๔๓

สำนักราชเลขาธิการ

๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๓

เรื่อง พระราชทานเพลิงเผาศพ คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ จจ.

เรียน นายจำลอง ธนะโสภณ

อ้างถึง หนังสือลงวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๑๓

ตามที่ท่านขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานเพลิงเผาศพ คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ จจ. ผู้เป็นภริยา พร้อมด้วยเครื่องประกอบเกียรติยศ ในวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๑๓ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเพลิง พร้อมด้วยเครื่องประกอบเกียรติยศ กับพระราชทานไตร ๕ ไตร ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และอีก ๕ ไตร ของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ให้เลขาธิการพระราชวังนำไปทอดที่หีบศพเป็นกรณีพิเศษ

ขอได้โปรดติดต่อในรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้กับสำนักพระราชวังต่อไป

(หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์)

ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์

(แบบ ก)

หมายรับสั่งที่ ๑๒๒๓๙

สำนักพระราชวัง

๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๓

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายกัลย์ อิศรเสนา ณ อยุธยา เลขาธิการพระราชวัง เชิญผ้าไตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๕ ไตร และของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ อีก ๕ ไตร ไปพระราชทานทอดถวายพระสงฆ์บังสุกุล ในการพระราชทานเพลิงเผาศพ คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ จ.จ. ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม จังหวัดพระนคร

วันจันทร์ ที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๑๓ เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชทานเพลิง.

วิชัย/พิมพ์/ ๔ /ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดย

หน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ จ.จ.

ชาตะ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๒

อนิจกรรม ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

ประวัติ

คุณหญิง สายพิณ ธนะโสภณ จ.จ.

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เป็นธิดาของพระทำนุนิธิผล (เพิ่ม เศาภายน) และนางทำนุนิธิผล (ลำลี เศาภายน) เกิดเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ ที่บ้านสนามน้ำจืด ถนนทหารบกทหารเรือ ตำบลหลังวังบูรพา อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๗ คน ดังมีรายนามต่อไปนี้

๑. นางสาวสัมพันธ์ เศาภายน อ.บ. ป.ม. ถึงแก่กรรมเมื่ออายุได้ ๒๕ ปี

๒. นางสาวศิพงษ์ เศาภายน

๓. นางสิริพร ฐิตวัฒน์

๔. นางโสภา สัมพันธารักษ์

๕. คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ จ.จ. บัญชีบัณฑิต **จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย**

๖. เด็กหญิงสมภาพ เศาภายน (ฝาแฝดคนน้องของคุณหญิงสายพิณ) ถึงแก่กรรมเมื่ออายุได้ ๓ ปี

๗. เด็กหญิง ยังไม่มีชื่อ ถึงแก่กรรมเมื่อคลอด

การศึกษาเบื้องต้นเริ่มที่โรงเรียนราชินี ปากคลองตลาด จนจบมัธยมปีที่ ๖ ใน พ.ศ. ๒๔๗๙ จากนั้นได้ไปศึกษาต่อในชั้นมัธยมปีที่ ๗ และ ๘ ที่โรงเรียนราชินีบน และสอบไล่ได้ชั้นมัธยม ๘ ของกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อปี

พ.ศ. ๒๔๘๑ ต่อจากนั้น ในปีเดียวกันนี้เองได้เข้าไปศึกษาต่อยังคณะบัญชี ของจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย และสำเร็จการศึกษา เป็นบัญชีบัณฑิต ในปี พ.ศ. ๒๔๘๖

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ได้ทำการสมรสกับนายจำลอง ธนะโสภณ เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ มีบุตรธิดาด้วยกัน ๖ คน คือ

๑. *นายจงสฤษฎ์ ธนะโสภณ*

๒. *นายเจนสิทธิ์ ธนะโสภณ*

๓. *นายจิตสันติ ธนะโสภณ*

๔. *นางสาวจันทรวิภา ธนะโสภณ*

๕. *นายจารุศักดิ์ ธนะโสภณ*

๖. *นายจักร์สุวรรณ ธนะโสภณ*

คุณหญิงสายพิณ ตั้งใจที่จะทำงานตามวิชาที่ได้เล่าเรียนสำเร็จมา แต่เมื่อได้ฟังคำขอร้องของสามีที่ปรารถนาจะให้เป็นแม่บ้าน คอยดูแล อบรมสั่งสอนลูก ๆ ให้ได้รับความอบอุ่นและเติบโตเป็นคนดีต่อไป เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความเชื่อฟังและเคารพในเหตุผล อีกทั้งยังเห็นแก่ลูกเป็นสำคัญ คุณหญิงสายพิณ จึงได้ยินยอมเลิกล้มความตั้งใจดังเดิมนั้นเสีย

คุณหญิงสายพิณ นับเป็นคู่ทุกข์คู่ยากของสามีอย่างแท้จริง ตลอดเวลาที่นายจำลอง ธนะโสภณ ผู้เป็นสามีต้องออกไปรับราชการตามหัวเมืองต่าง ๆ คุณหญิงสายพิณก็ได้ติดตามไปด้วย จนเป็นที่คุ้นเคย รักใคร่ชอบพอของบรรดาพ่อค้า ข้าราชการ และประชาชนที่ได้พบเห็นรู้จักโดยทั่วกัน

คุณหญิงสายพิณ เป็นผู้ที่มีศรัทธายึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น ได้ฝึกฝนอบรมจิตใจด้วยการสวดมนต์ไหว้พระมาตั้งแต่ยังเยาว์วัย และได้ปฏิบัติติดต่อกันมาโดยมิได้ว่างเว้นจึงทำให้เป็นผู้ที่มีใจคอเยือกเย็น โอบอ้อมอารี มีใจบุญสุนทาน นิยมการบำรุงพระพุทธศาสนา เคารพผู้มีหลักธรรมประจำใจ และแผ่เมตตาจิตอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าใครจะนำความเดือดร้อนมาให้มากน้อยเพียงใด นอกจากนี้แล้ว คุณหญิงสายพิณ ยังได้ช่วยเหลือเกื้อกูลคนยาก คนจน คนตกทุกข์ได้ยาก อยู่เสมอเป็นนิจ โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย

คุณหญิงสายพิณได้รับการอบรมนิสัยจากบิดา ซึ่งเป็นข้าราชบริพารเก่า ที่ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากล้นเกล้า ฯ รัชกาลก่อน ๆ จนเป็นผู้ที่มีความจงรักภักดีในพระบรมราชวงศ์จักรีอย่างแน่นแฟ้น เมื่อมีโอกาสได้เข้าเฝ้าถวายตัวต่อสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ก็ได้รับใช้สนองพระราชเสาวนีย์ด้วยความเต็มใจตลอดมา

คุณหญิงสายพิณ เป็นผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา และครูบาอาจารย์ เมื่อบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ ก็เฝ้าทนุถนอมอย่างใกล้ชิด ในยามที่ท่านได้เจ็บไข้ได้ป่วยก็เฝ้าดูแลรักษาพยาบาล เมื่อท่านได้ล่วงลับไปแล้ว ก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ทุกปีมิได้ขาด ส่วนครูบาอาจารย์นั้นเล่า ก็หมั่นไปเยี่ยมเยียนเคารพอยู่เสมอและรับใช้ท่านในคราวที่จำเป็น

คุณหญิงสายพิณได้พบปะสังสรรค์กับมิตรสหายที่ได้เคยร่วมเล่าเรียนด้วยกันมาในโรงเรียนราชินี และจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยอยู่เสมอ คุณหญิงสายพิณได้ช่วยเหลือสมาคมนักเรียนเก่าราชินี ฯ อยู่มิได้ขาด ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ถึง ๒๕๐๙ ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ช่วยเหรัญญิก พ.ศ. ๒๕๐๙ ถึง ๒๕๑๑ เป็นเหรัญญิก และตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๒ จนกระทั่งวันถึงแก่อนิจกรรมได้รับเลือกเป็นผู้สอบบัญชี

คุณหญิงสายพิณได้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยไม่คิดถึงความเหนื่อยยากกล่าวคือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นต้นมา ได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือตำรวจและทหารที่บาดเจ็บจากสมรภูมิทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จตุตถจุลจอมเกล้า

ก่อนจะถึงแก่อนิจกรรม คุณหญิงสายพิณ ได้มีโอกาสอุปสมบทบุตรทูนหัวและบุตร ดังนี้:—

เมื่อวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๓ คุณหญิงสายพิณ ได้ร่วมกับคุณพงศ์ศักดิ์ และ คุณสะอาดจิตต์ วรสุนทโรสถ ทำการอุปสมบท นายพีรศักดิ์ วรสุนทโรสถ ณ พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร โดยที่คุณหญิงสายพิณได้รับนายพีรศักดิ์ บุตรของ คุณพงศ์ศักดิ์ และ คุณสะอาดจิตต์มาเป็นลูกทูนหัว ตั้งแต่ยังเยาว์ และได้รักนายพีรศักดิ์เหมือนกับบุตรของตน

เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๓ คุณหญิงสายพิณ ได้ทำการอุปสมบท นายจิตสันติ ธนะโสภณ บุตรคนที่ ๓ ณ พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร

ปกติคุณหญิงสายพิณ เป็นผู้ที่มีสุขภาพและอนามัยสมบูรณ์ ไม่มีโรคร้ายประจำตัว ไม่เคยไปนอนป่วยให้แพทย์ทำการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาล เว้นแต่เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้เข้าโรงพยาบาลศิริราชเป็นครั้งแรก เพื่อผ่าตัดเอาลูกแฝดออก และในครั้งนั้นเองก็ได้ป่วยเป็นโรคดีซ่าน เนื่องจากเชื้อไวรัสเข้าตับ เมื่อรักษาโรคดีซ่านหายแล้ว ร่างกายก็เป็นปกติ แม้จะตรากตรำทำงานหนักสักเพียงใด ก็มิได้มีอาการอะไรแสดงออกมาให้เห็นเป็นที่ผิดสังเกต ตลอดระยะเวลา ๑๖ ปี หลังจากที่ได้ป่วยเป็นโรคดีซ่านแล้ว คุณหญิงสายพิณได้เดินทางไปต่างจังหวัดทั้งโดยทางรถไฟ รถยนต์ และเรือยนต์ทุกปี ปีละหลาย ๆ ครั้ง บางครั้งก็ไปใน

ที่กันดาร ซึ่งต้องเดินเป็นระยะทางไกล ๆ นอกจากนี้แล้ว คุณหญิงสายพิณยังได้เดินทางไปต่างประเทศเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศเพื่อนบ้าน คือ มาเลเซีย สิงคโปร์ และลาว กับทั้งยังได้เดินทางไปรอบโลกถึง ๒ ครั้ง ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๙ และครั้งหลังเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ แม้การเดินทางจะลำบากตรากตรำและเหน็ดเหนื่อยประการใดก็ตาม คุณหญิงสายพิณ ก็มิได้เคยล้มป่วยเลย

คุณหญิงสายพิณ มีอาการผิดปกติตั้งแต่กลางปี พ.ศ. ๒๕๑๒ โดยเริ่มด้วยโรคท้องเสีย ในชั้นแรกเมื่อรับประทานยาแก้ปวดท้อง ก็ค่อยทุเลาไป แต่แล้วก็กลับเป็นอีก อาการคงเป็นอยู่อย่างนี้ตลอดมา คุณหญิงสายพิณได้ทดลองเปลี่ยนยาด้วยตนเองหลายขนาน แต่โรคท้องเสียนี้ก็มิได้หายไป จึงได้ไปให้แพทย์ตรวจรักษา แพทย์ก็สั่งยาขนานใหม่ให้เปลี่ยนอยู่เรื่อย ๆ ขนานแล้ว ขนานเล่าก็ไม่หายสักที ผลที่สุดจึงทดลองงดอาหารเผ็ดร้อน แต่ก็ยังคงไม่ได้ผลอยู่นั่นเอง ในระยะหลัง ๆ อาการท้องเสียได้ทวีขึ้นเรื่อย ๆ จากสัปดาห์ละครั้ง เป็นสองครั้ง สามครั้ง จนกระทั่งเมื่อต้นเดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๓ คุณหญิงสายพิณได้ไปเที่ยวปีนังกับเพื่อนและลูก ๆ และได้พักอยู่ ๕ วัน ปรากฏว่าได้ไปป่วยเป็นโรคท้องเสียที่นั้นทุกวัน กล่าวคือรับประทานอะไรเข้าไปไม่ได้ เป็นต้องถ่ายออกมาหมด ทำเอาร่างกายซูบเซียวไปเมื่อกลับมาถึงเมืองไทย แต่กระนั้นคุณหญิงสายพิณก็ยังไม่หยุดทำธุรกิจให้ผู้อื่น ตราบใดที่ยังพยุงร่างไปไหว เป็นต้องช่วยเขาทำโน่นทำนี่ แม้อาการปวดท้องยังคงมีอยู่เป็นประจำก็ยอมทนเอา เมื่อโรคร้ายกำเริบหนักเข้า เห็นท่าจะทนต่อไปไม่ไหว เพราะท้องเริ่มบวมขึ้นและมีอาการจุกแน่น จึงได้เชิญแพทย์มาตรวจอาการ เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๓ แพทย์ได้ให้ไปถ่ายเอ๊กซเรย์กระเพาะ ก็พบว่าเส้นโลหิตพอง แพทย์จึงได้สั่งยาบำบัดโรคให้ เมื่อรับประทานยาไปแล้ว อาการท้องเสียคงหยุดไปชั่วคราว แต่อาการบวมของท้องหาได้ยุบลง

ไม่ กลับเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเป็นดังนี้จึงได้ไปหาศาสตราจารย์นายแพทย์วีกิจ วีรานุวัตติ์ แพทย์ผู้เชี่ยวชาญโรคภายในทำการตรวจรักษา เมื่อนายแพทย์วีกิจ ฯ สอบถามประวัติดูทราบว่าเคยป่วยเป็นโรคดีซ่านมาครั้งหนึ่งแล้วเมื่อ ๑๖ ปีก่อน จึงสั่งให้ไปถ่ายเอ๊กซเรย์ตับ ผลของเอ๊กซเรย์ปรากฏว่า เส้นโลหิตข้างตับพองหลายจุดเพราะตับแข็ง นายแพทย์ได้สั่งยาบำบัดโรคและพยากรณ์ไว้ว่า วันหนึ่งเส้นโลหิตที่พองจะต้องแตก และจะมีโลหิตออกทางปากหรือทางทวาร พอวันเสาร์ที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ เวลาประมาณ ๑๕.๐๐ น. เส้นโลหิตที่พองก็แตก คุณหญิงสายพิณได้อาเจียนออกมาเป็นโลหิต เพื่อนและผู้ที่อยู่ใกล้ชิดได้ช่วยกันปฐมพยาบาล และตามแพทย์มาช่วยจนอาการดีขึ้นแล้ว ก็ส่งเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลศิริราชทันทีและในคืนนั้นเอง นายแพทย์เกษม ลิ่มวงศ์ ได้ทำการผ่าตัด เพื่อเปลี่ยนเส้นทางเดินของโลหิต เพราะเป็นวิธีเดียวที่จะช่วยคนไข้ไว้ได้ตามความเห็นของนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ ภายหลังการผ่าตัด คุณหญิงสายพิณได้ถูกส่งไปนอนพักฟื้นอยู่ที่ห้องฉุกเฉินเพื่อความปลอดภัย อาการของคุณหญิงสายพิณค่อย ๆ กระเตื้องขึ้นเรื่อย ๆ แต่ครั้นแล้วในคืนวันอาทิตย์ที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ก็ได้มีโลหิตออกทางปากอีก นายแพทย์เกษม ฯ จึงได้ทำการผ่าตัดอีกเป็นครั้งที่ ๒ ในคืนนั้นเอง ผลของการผ่าตัดปรากฏว่า เส้นโลหิตในกระเพาะได้แตกอีก ๓ แห่งจึงได้ทำการเย็บ ภายหลังการผ่าตัด คนไข้อาการไม่สู้ดีนัก แม้การผ่าตัดจะเป็นที่เรียบร้อยและไม่มีโลหิตออกอีกแล้วก็ตาม แต่ว่าการทำงานของตับนั้นไม่ค่อยดี ดังนั้นน้ำในช่องท้องจึงเพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อย ๆ เป็นลำดับ ตอนนี้คนไข้มีอาการเหนื่อยและแน่น คืนวันเสาร์ที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ นายแพทย์ได้เจาะเอาน้ำออกจากช่องท้องเป็นครั้งแรก และได้เจาะออกอีกเป็นครั้งที่สองในตอนเช้าวันอาทิตย์ที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ภายหลังจากการเจาะเอาน้ำออก

ครั้งที่ ๒ นี้ คุณหญิงสายพิณมีสติดีตลอดวัน ได้พูดจาปราศรัยกับเพื่อน ๆ และผู้ที่พยาบาลอยู่เป็นอย่างดี และเรียกหาพวกพี่ ๆ ให้มาอยู่ใกล้ ๆ เสมอ ในที่สุดเมื่อใกล้จะถึงวาระสุดท้าย ในตอนค่ำ ก็ได้เรียกบุตรเข้ามาพบทุกคน และได้ทักทายปราศรัยอบรมสั่งสอนทั่วหน้ากัน ทั้งนี้โดยรู้ตัวแล้วว่าจะต้องตาย แต่ไม่พูดบอกออกมาชัด ๆ เท่านั้น กับสามีก็ไม่พูดอะไรมากนอกจากขอร้องให้นั่งสมาธิส่งกระแสจิตไปช่วยเท่านั้นแล้วจากนั้นไม่นานนักก็มีอาการแน่นและเหนื่อยเกิดขึ้น นายแพทย์ได้เจาะเอาน้ำออกจากช่องท้องอีกเป็นครั้งที่ ๓ เมื่อเวลา ๒๓ น. เศษ หลังจากนั้นอาการก็ดีขึ้นแต่ดีได้ไม่นานนักก็เพียบลงโดยชีพจรและความดันของโลหิตได้ลดลงเรื่อย ๆ นายแพทย์ได้พยายามช่วยเหลืออย่างเต็มที่ เพื่อหวังจะให้มีชีวิตอยู่ต่อไป แต่ก็สุดความสามารถที่นายแพทย์จะช่วยไว้ได้ ในที่สุด ลมหายใจก็ค่อย ๆ อ่อนลง ๆ จนกระทั่งหมดไปโดยสงบ เมื่อเวลา ๐๓.๒๐ น. ของวันจันทร์ที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ รวมสิริอายุได้ ๕๑ ปี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สภามหาวิทยาลัย

ให้ปริญญาบัตรฉบับนี้ไว้แก่

นางสาวสายพิน เสาวภายน

เพื่อแสดงความว่า สอบไล่ได้ตามหลักสูตร

ของ

บัญชีบัณฑิต

มีสักดิ์ และ สิทธิ แห่งปริญญานั้นทุกประการ

ตั้งแต่วันที่ 1 เดือน กรกฎาคม พระพุทธสักราช 2487

นายกสภา ....

อธิการบดี ....

คณบดี ....

[illegible]

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จตุตถจุลจอมเกล้า
เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๑๒ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] พ. [illegible] [illegible] [illegible]

สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร พระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทย ผู้เป็นประธานของเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จุลจอมเกล้า

ขอประกาศแก่ท่านทั้งหลายทั้งปวง ผู้ซึ่งจะได้พบประกาศนียบัตรนี้ให้ทราบว่า

นางสายฟ้า ธนะโสภณ

สมควรจะรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าได้ จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ชั้นที่ ๔ ชื่อ จตุตถจุลจอมเกล้า เป็นเกียรติยศสืบไป ขอให้มีความเจริญสุขสวัสดิ์ทุกประการเทอญ

พระราชทานตั้งแต่วันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๒ เป็นปีที่ ๒๔ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล [signature]

นายกรัฐมนตรี

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เมื่อวันได้รับพระราชทาน
เครื่องราชอิสริยาภรณ์ จตุตถจุลจอมเกล้า
๕ พฤษภาคม ๒๕๑๒

(แบบ ข.)

หมายรับสั่งที่ ๕๔[illegible]

สำนักพระราชวัง

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๑๓

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการบำเพ็ญกุศล ๗ วันศพ คุณหญิงสายหยิม ธนะโสภณ จ.จ. ที่ศาลาวัดมกุฏกษัตริยาราม พระนคร

<u>วันอาทิตย์ ที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๑๓</u> เวลา ๑๖.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ พระ ๔ รูปสวดธรรมคาถา แล้วสวดพระอภิธรรม

<u>วันจันทร์ ที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๑๓</u> เวลา ๑๑.๐๐ น. เลี้ยงพระสงฆ์ ๑๐ รูป ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน แล้วพระสงฆ์อีก ๑๐ รูปบังสุกุล.

ปิยะ ริมพ์

[illegible] ทาน

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน นายจำลอง ธนะโสภณ เพื่อทราบ

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

[illegible]

ผู้รับสั่ง

(แบบ ก.)

รับสั่งที่ ๕๐๓๙   สำนักพระราชวัง

๒๔ กรกฎาคม ๒๕๑๓

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ จะเสด็จไปทรงบำเพ็ญพระกุศล อุทิศประทานแก่ศพ คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ณ พระอุโบสถวัดมกุฏกษัตริยาราม

<u>วันอาทิตย์ ที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๑๓</u> เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์ แล้วฉันภัตตาหาร และบังสุกุล เป็นเสร็จการ

แต่งกายเครื่องแบบปรกติขาว ไว้ทุกข์

ลอ/กันย์/๒๖/ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน นายจำลอง ธนะโสภณ เพื่อทราบ.

ท่านให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๖๙๓๗

สำนักพระราชวัง

๓๐ พฤษภาคม ๒๕๑๓

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และ พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ทรงบำเพ็ญพระกุศลประทานแก่ศพ คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

วันจันทร์ ที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๑๓ เวลา ๑๗.๐๐ น. สวดมนต์ เทศน์ เวลา ๑๙.๐๐ น. สวดพระอภิธรรม.

วิชัย/พิมพ์/ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ ได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานกระเช้าดอกไม้ระหว่างป่วยที่โรงพยาบาลศิริราช กับได้พระราชทานน้ำอาบศพ

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้โปรดเกล้าฯประทานน้ำอาบศพ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพัณณวดี ทรงบำเพ็ญพระกุศลประทาน ๑ วัน และประทานพวงมาลาในวันบำเพ็ญพระราชกุศลและในวันครบ ๑๐๐ วัน

พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ได้ทรงร่วมในการบำเพ็ญพระกุศล

ครอบครัวของคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ รู้สึกซาบซึ้งในพระเมตตากรุณาธิคุณในครั้งนี้เป็นที่ยิ่ง

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าอุบลรัตน์ฯ

ทรงบำเพ็ญกุศลประทาน แก่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เมื่อวันบรรจุศพ
ที่วัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๓

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ฯ ทรงวางพวงมาลา
ประทานแก่ศพของคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ฯ ทรงบำเพ็ญพระกุศลอุทิศ
ประทานแก่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ฯ ทรงบำเพ็ญพระกุศลอุทิศ
ประทานแก่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

พวงมาลาของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ฯ
ทรงวางที่ศพของคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ฯ

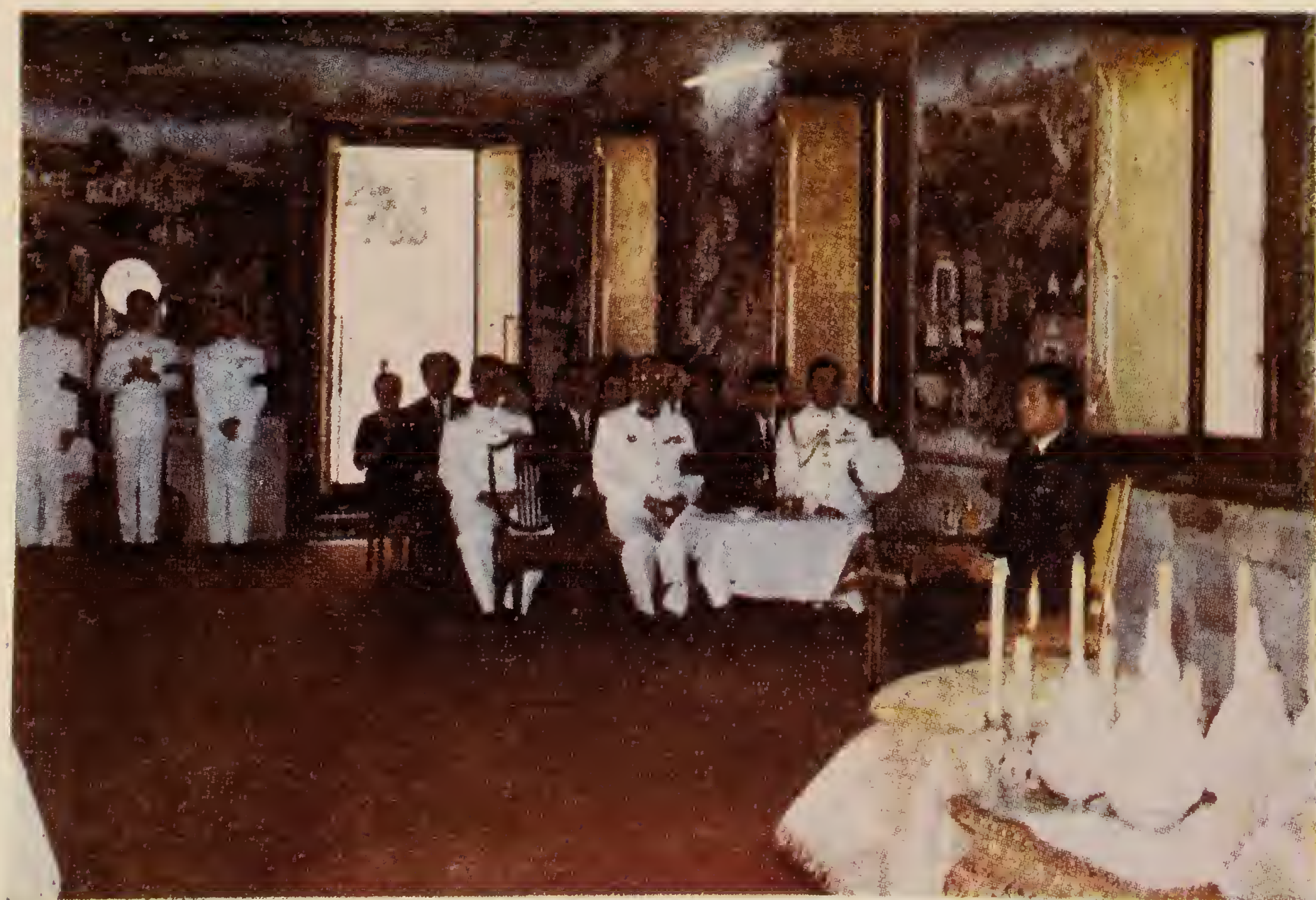
ทรงวางพวงมาลาที่สุสาน คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

ที่วัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ฯ เสด็จไปทรงบำเพ็ญพระกุศลอุทิศประทานแด่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ณ พระอุโบสถวัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อ วันอาทิตย์ที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

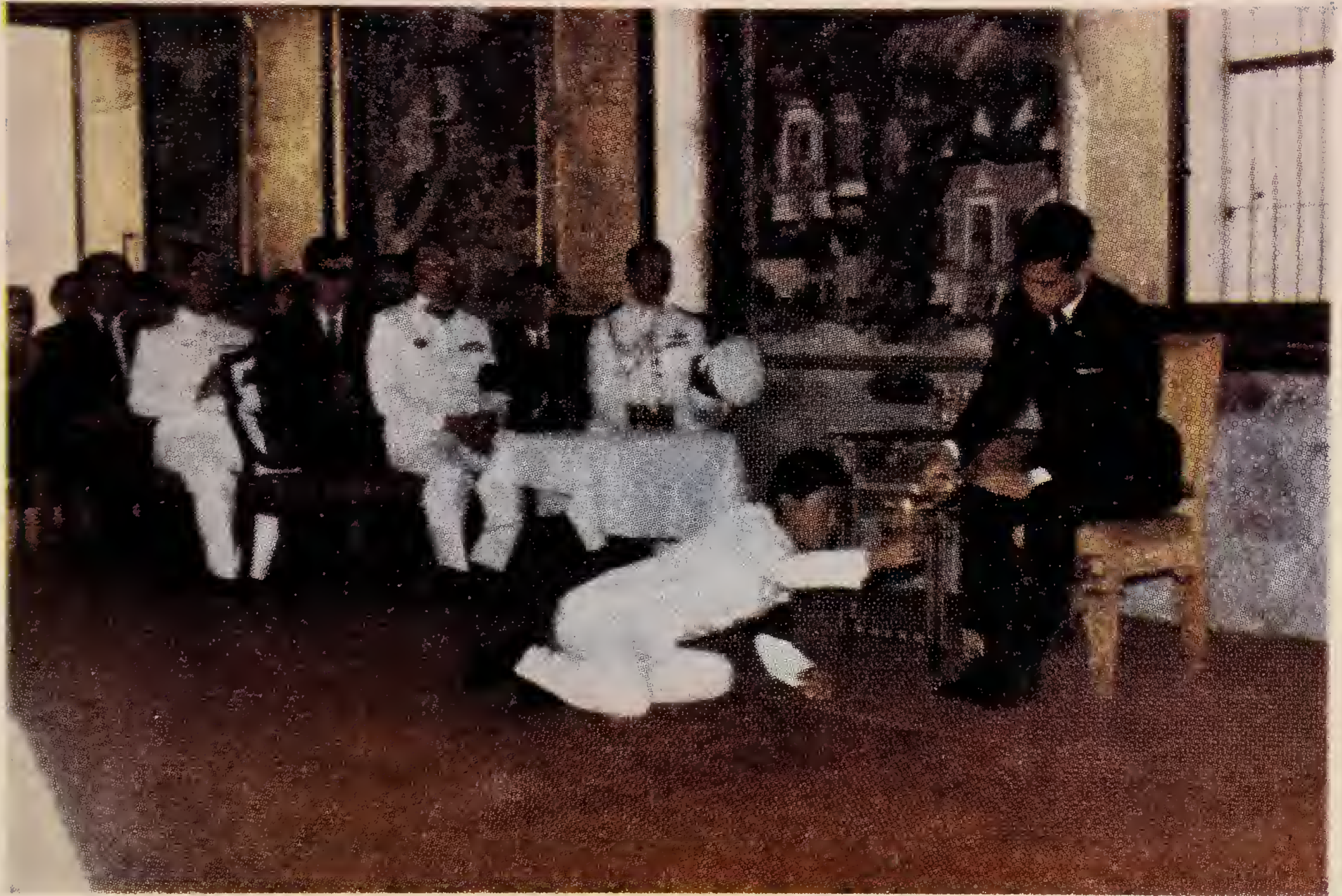

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ฯ
ทรงถวายภัตตาหารแด่สมเด็จพระสังฆราช

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ฯ ทรงทอดผ้าบังสุกุล

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ ฯ ทรงกรวดน้ำ

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรฯ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ์ฯ เสด็จทรงเททองหล่อพระประธานที่วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งจะนำไปประดิษฐาน ณ วัดสันติราษฎร์บำรุงวราราม จังหวัดกาญจนบุรี โดยเจ้าภาพได้จัดสร้างขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เมื่อวันเสาร์ที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

ในระหว่างที่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ได้ล้มป่วยลงด้วยโรคตับแข็งและพักรักษาตัวอยู่ที่บ้านตั้งแต่วันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๓ จนกระทั่งได้รับการผ่าตัดที่โรงพยาบาลศิริราช และถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ นั้น ได้มีท่านที่เคารพ ญาติ มิตร และผู้ที่รู้จักชอบพอ ได้เสด็จและไปเยี่ยมเป็นจำนวนมาก แม้บางครั้ง บางท่านจะไม่มีโอกาสได้เข้าเยี่ยมหรือได้พบ ได้สนทนากับคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ก็ตาม แต่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ก็ทราบทุกราย ทั้งนี้ ยังความปลาบปลื้มปีติแก่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เป็นอย่างยิ่ง

ตลอดเวลาที่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ได้รับการผ่าตัดและรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ได้รับความกรุณาจากศาสตราจารย์ นายแพทย์วิกิจ วีรานุวัตติ นายแพทย์เกษม ลิ่มวงศ์ และนายแพทย์กับพยาบาลอีกหลายท่าน จึงขอถือโอกาสขอบคุณ ณ ที่นี้

เมื่อคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ถึงแก่อนิจกรรมแล้ว บรรดาท่านที่เคารพ ญาติ มิตร และผู้ที่รู้จักชอบพอ ได้เสด็จและไปแสดงความเศร้าสลดเสียใจในการสูญเสียอันยิ่งใหญ่แก่ครอบครัว และได้เสด็จและไปร่วมในการบำเพ็ญพระราชกุศลและบำเพ็ญกุศลในวารต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก

ศพของคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ได้รับการทรงบำเพ็ญพระราชกุศล บำเพ็ญกุศล ประทานและให้ ดังนี้

วันจันทร์ ที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๑๓ *จนถึงวันอาทิตย์ ที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๑๓*

วันครบสัตมวาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์

วันจันทร์ ที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๑๓	สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตน ราชสุดาฯ และพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ทรงพระกรุณาบำเพ็ญกุศล และสวดพระอภิธรรมประทาน
วันอังคาร ที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๑๓	พันเอก แสง จุละจาริตต์ ผู้ว่าการรถไฟ และคณะผู้ปฏิบัติงานรถไฟทุกฝ่ายและสำนักงาน
วันพุธ ที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๑๓	ฯพณฯ พลโท พงษ์ ปุณณกันต์ และคุณหญิง
วันพฤหัสบดี ที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๑๓	พลเอก ไสว ไสวแสนยากร และภริยา
วันศุกร์ ที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๑๓	คุณหญิงอุดมลักษณ์ ศรียานนท์ และน้อง
วันเสาร์ ที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๑๓	หม่อมหลวง บัว กิติยากร พลตรี นายแพทย์ หม่อมหลวง จินดา สนิทวงศ์ และคุณหญิง หม่อมหลวง มณีรัตน์ บุนนาค
วันอาทิตย์ ที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๑๓	สมาคมนักเรียนเก่าราชินี ในพระบรมราชินูปถัมภ์ และเพื่อนร่วมรุ่น
วันจันทร์ ที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๑๓	ธนาคารไทยทนุ จำกัด
วันอังคาร ที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๑๓	นายพงศ์ศักดิ์ วรสุนทโรสถ ภริยาและบุตร
วันพุธ ที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๑๓	สกุล "สุวรรณสิทธิ์"
วันพฤหัสบดี ที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๑๓	สำนักงานแพทย์ การรถไฟแห่งประเทศไทย

วันศุกร์ ที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๑๓	*เพื่อนร่วมรุ่นบัญชี*
วันเสาร์ ที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๑๓	*ศิษย์เก่า A.C. ร่วมรุ่น*
วันอาทิตย์ ที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๑๓	*พี่น้องหัพนานนท์*
	ข้าราชบริพารในสวนจิตรลดา
วันจันทร์ ที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๑๓	*เพื่อนนักเรียนเก่าเซ็นต์คาเบรียล*
วันอังคาร ที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๑๓	*นายอารีย์ ตันติเวชกุล และภริยา*
	นายลออง พูลสวัสดิ์ และภริยา กับ
	นายเฉลย เคียงศิริ และภริยา
วันพุธ ที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๑๓	*พล.ต.ท. ต่อศักดิ์ ยมนาค และคุณหญิง*
วันพฤหัสบดี ที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๑๓	*คุณนายชิต หรุ่มขำ และบุตร*
	ชาวจังหวัดกาญจนบุรีนำโดย
	พระวิสุทธรังษี เจ้าคณะจังหวัด
วันศุกร์ ที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๑๓	*นายอาชว์ กุญชร ณ อยุธยา และภริยา*
วันเสาร์ ที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๓	*พล.ต.ต. สมคิด ศารทูลสิงห์ นายประสิทธิ์*
	วินิจฉัยกุล นายพยนต์ อุทยานะกะ นาย
	ยรรยง รัตนพฤกษ์ และนายสกูล สามเสน
วันอาทิตย์ ที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๑๓	*กองแบบแผน การรถไฟ*
	สำนักงานรถไฟสายแม่กลอง
	ชาวกาญจนบุรี นำโดยพระโสภณสมาจาร
	เจ้าอาวาสวัดเทวสังฆาราม
วันจันทร์ ที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๑๓	*สกุล "ธีระคุปต์"*
	ท้าวศรีสัจจา นายจำนงราชกิจ และ
	คุณระวิวรรณ บุณยรัตพันธุ์

วันอังคาร ที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๑๓	นายไพศาล นันทาภิวัธน์ และภริยา
วันพุธ ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๓	เจ้าภาพ
วันพฤหัสบดี ที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๑๓	สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ฯ เสด็จมาทรงเป็นองค์ประธานในการบำเพ็ญกุศล ก่อนการบรรจุศพ
วันอาทิตย์ ที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๑๓	สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ฯเสด็จไปทรงบำเพ็ญพระกุศลอุทิศประทาน ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม
วันเสาร์ ที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๓	นางสายสนม ไชยานุวัติ อาจารย์ ชั้น โสพจน์และภริยา นางจวบจิตต์ รอดบุญ นางมาลี ทองไท ร.ต.อ. ธรรมา ลิปตะศิริ คุณหญิงยุภา อายุรกิจโกศล นางศรีนารถ ปาลกวงศ์ ณ อยุธยา น.ส. เสาวรส ธรรมวิทยา นางอุษา รอดบุญ พล.ต.ต. จรัส วงศาโรจน์ พ.อ. (พิเศษ) อำนวย เกษไสว และภริยา และ น.ส. คณินนาฏ โสพจน์ บำเพ็ญกุศลอุทิศให้ ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม

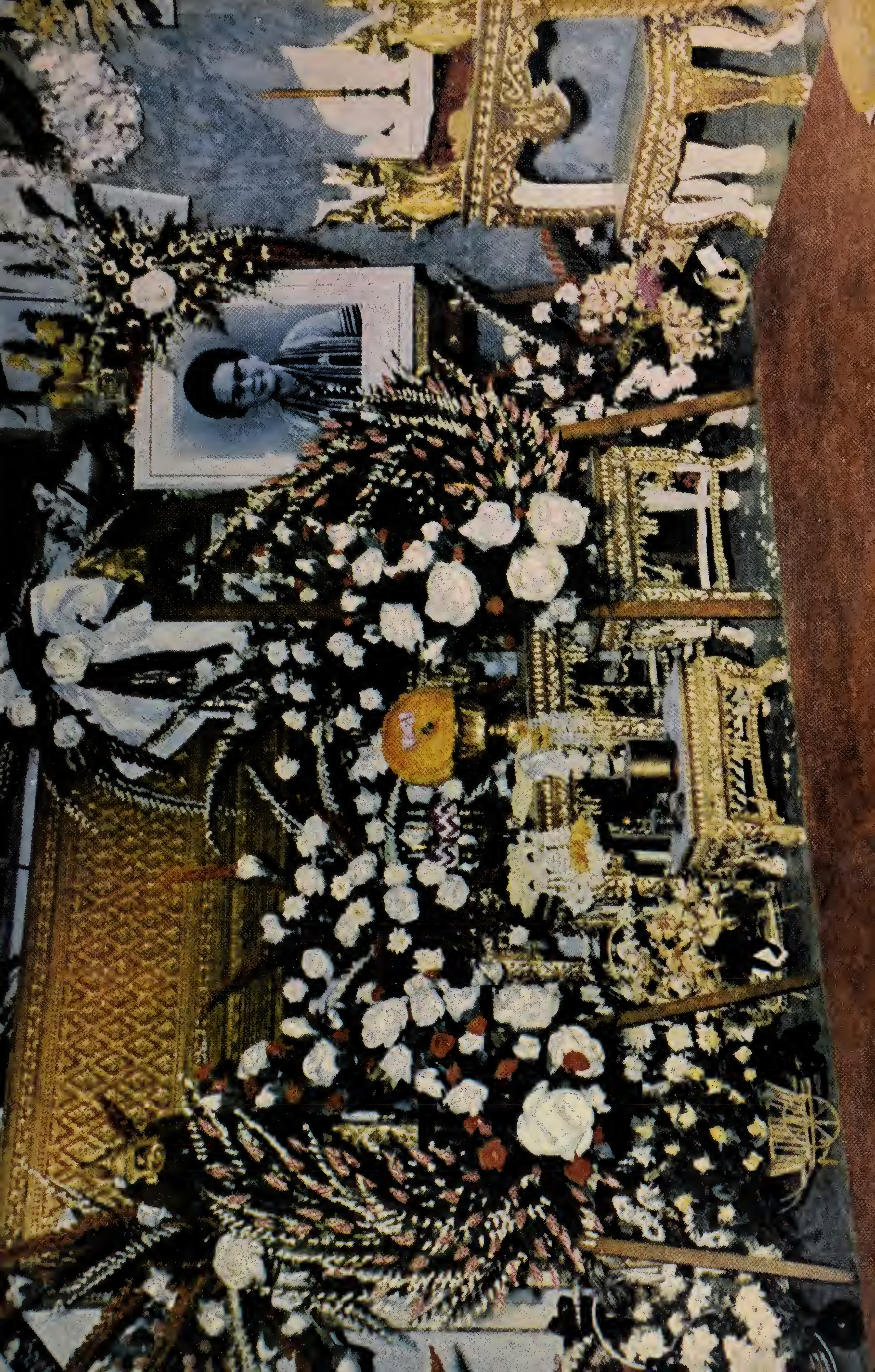
หมายเหตุ การบำเพ็ญกุศลในตอนหลังๆ นี้ ต้องขอความกรุณาบางท่านให้ร่วมกันทำ คือทำคืนเดียวกัน โดยมีเจ้าภาพหลายท่าน เพราะไม่มีวันว่างพอ ดังจะเห็นได้จากรายนามข้างต้น

เลขาธิการพระราชวัง วางพวงมาลาพระราชทาน

ในวันทำบุญ ๗ วันศพคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

ครอบครัวของคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

ไว้อาลัย

สิ่งที่จะทำให้เรารู้สึก สดชื่นแจ่มใส และมีชีวิตชีวาขึ้นโดยไม่ต้องใช้ยาบำรุงกำลัง หรือใช้เครื่องสำอางใด ๆ ช่วยเลย คือการที่ได้พบเพื่อน ๆ ที่เคยเรียนหนังสือด้วยกันมาตั้งแต่เด็ก ๆ ในขณะที่เราอยู่พร้อมหน้ากัน ความขุ่นข้องหมองใจ ความทุกข์ความกังวลต่อภาระกิจต่าง ๆ ของแต่ละคน หายไปจากใจจนหมดสิ้น เมื่อได้พูดคุยกันถึงความหลังครั้งกระโน้น ความรู้สึกของพวกเรากลับไปเป็นเด็กซึ่งมีแต่ความสนุกสนานอีกครั้ง

คุณหญิงสายพิณ กับข้าพเจ้าเรียนหนังสือด้วยกันมาตั้งแต่ชั้นประถมปีที่สองจนจบ ข้าพเจ้าเรียกว่า "ยาย" เพราะเป็นคนใจเย็น ใจดี ยายเรียนหนังสือเก่งมาก ไม่เคยถูกครูดุและไม่เห็นถูกทำโทษเลย ยายจึงคอยเตือนพวกเราอยู่เสมอ ถึงแม้จะออกจากโรงเรียนมาตั้งหลายปีแล้ว เราก็ยังได้พบกัน และยังคงเรียกยายตามเดิม เพราะเวลามีข้อข้องใจอย่างใด ยายก็ยังช่วยให้ความเห็น เป็นที่ปรึกษาอย่างดี

ยายจากพวกเราไปแล้วโดยไม่คาดฝัน และรวดเร็วจนน่าใจหาย ถึงจะอย่างไรก็ตาม พวกเราก็ยังมีความรู้สึกว่า ยายยังอยู่ใกล้ ๆ กับเราตลอดเวลา เพราะความดีของยายทำให้ไม่มีใครลืมยายได้เลย.

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิง สุทธสิริโสภา

วังกรมหมื่นเทพบุรีสุรเดช ร.

[illegible]

คุณหญิงสายสนิท เป็นผู้ที่มีอัธยาศัยงดงาม อ่อนโยน โอบอ้อมอารี ชอบช่วยเหลือทุกคนไม่เลือกหน้า ด้วยความเต็มใจ และไม่หวังสิ่งใดตอบแทน เธอจึงเป็นที่รัก และที่สรรเสริญของบุคคลทั่วไป.

การที่คุณหญิงสายสนิทมาด่วนจากไปเช่นนี้ ฉันจึงรู้สึกเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ด้วยได้เคยสนิทสนมใกล้ชิดกับเธอประดุจญาติสนิท

ขออำนาจกุศลผลบุญที่คุณหญิงสายสนิทได้เคยบำเพ็ญไว้ จงนำเธอไปสู่สัมปรายภพ เทอญ

[illegible]

๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓.

ฉันไม่อยากเชื่อเลยว่าคุณหญิงสายพิณ ธนโสภณ ได้สิ้นชีพเสียแล้ว เพราะหน้าตาเธอก็สดใสดีไม่มีท่าทีว่าเป็นคนเจ็บเลย ฉันเสียดายเธอมาก เพราะเธอเป็นคนดีจริงๆ ใจคอโอบอ้อมอารีแก่คนทั่วไป ทำงานก็แข็งขันมาก ขอบุญกุศลที่เธอได้ทำไว้จงช่วยเธอให้ไปสู่สุคติภพสูงที่สุดที่จะเป็นไปได้ และให้ครอบครัวของเธอจงมีความสุขสวัสดี

ฟีเลยเลห์ ลิ่สกุล

เนื่องด้วยกำหนดงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ในวันที่ ๒๘ ธันวาคม ศกนี้ คุณจันทรวิภา ซึ่งเป็นบุตรสาวคนเดียวได้มาขอให้ข้าพเจ้าช่วยเขียนเรื่องคุณแม่ ตามที่ได้รู้เห็นมา ข้าพเจ้ายินดีเต็มใจที่จะทำให้ เพราะข้าพเจ้าได้รู้จักคุ้นเคยกับคุณหญิงมาหลายสิบปี ถึงแม้คุณหญิงจะมีอายุอ่อนกว่าข้าพเจ้าตั้ง ๑๐ กว่าปี ข้าพเจ้าก็มีความรู้สึกเหมือนเป็นญาติเป็นมิตรสนิทกันตลอดเวลา จึงมีความรู้สึกเสียดายอย่างสุดที่จะพรรณนาได้ ในการที่คุณหญิงทำไมจึงอายุสั้นเช่นนี้

ข้าพเจ้าได้รู้จักคุณหญิงสายพิณตั้งแต่เธอมาเข้าโรงเรียนราชินี เป็นเด็กที่มีกิริยาเรียบร้อยอ่อนโยน มีสัมมาคารวะ รู้จักเด็กรู้จักผู้ใหญ่ มีศิริในหน้าใครเห็นใครต้องเอ็นดู รักใคร่ทั้งเพื่อนนักเรียนของเธอตลอดจนครูอาจารย์ เมื่อเธอแต่งงานจนมีบุตรไปหลายคนแล้ว เธอก็ได้กลับมาเป็นกรรมการสมาคมนักเรียนเก่าราชินี ร่วมกับข้าพเจ้าด้วยคนหนึ่ง นิสัยเดิมก็ไม่เปลี่ยนแปลง ความสนิทที่เคยเอ็นดูเธอมาแต่เล็กก็กลับมาฟื้นฟูขึ้นอีก แม้แต่เธอได้รับพระราชทานตราจุลจอมเกล้า ซึ่งแต่ก่อนข้าพเจ้าเรียกเธอว่า "สายพิณ" ก็เปลี่ยนเป็นเรียกว่า "คุณหญิงสายพิณ" เธอจะต้องคอยบอกข้าพเจ้าทุกครั้งว่าอย่าเรียกเช่นนั้น เพราะทำให้รู้สึกห่างกันไป ขอให้เรียกเธออย่างเก่า เธอจะไปมีไร่ที่เมืองกาญจน์เมื่อไร ข้าพเจ้าไม่ทราบ มาทราบต่อเมื่อเธอมาออดอ้อนเชิญแล้วเชิญอีกให้ไปเที่ยวที่ไร่ของเธอให้ได้ แม้แต่อาจารย์ (ม.จ. อัจฉราฉวี เทวกุล) ซึ่งมีชนมายุมากแล้ว เธอก็อ้อนวอนให้เสด็จ จึงได้รับเชิญของเธอ ไปพร้อมกันหลายคน เธอจัดให้รถรับส่งเสร็จ เมื่อไปถึงแล้วเธอก็พยายามจัดการดูแลให้ทุกคนได้รับความสนุกสบายเต็มที่ แม้เธอจะเหนื่อยกายเหนื่อยใจทุกอย่าง แต่สีหน้าของเธอจะยิ้มปลื้มใจที่พวกเรารับเชิญ กลายเป็นเกียรติให้เธอ บ้านป่าคนกรุงไปก็นอนหัวค่ำไม่เป็น เธอก็มาแนะนำให้เล่นไพ่

กันเพื่อความสนุก แทนที่เธอจะนอนกลับนั่งคอยรับใช้อยู่ที่วงไพ่นั่นเอง บอกให้ไปนอนเสียก่อนก็ไม่ยอม จนพวกเราต้องขู่ว่าถ้าไม่ไปนอน เราก็จะนอนกันเดี๋ยวนี้เพราะเธอเล่นไพ่ไม่เป็นเลย เธอจึงยอมไปเข้าห้องหายไปสัก ๓ ชั่วโมง ลุกขึ้นมาถามว่าหิวไหม จะหาข้าวต้มให้รับประทานกัน ตอนนี้เลยบ่อนแตก เพราะทุกคนลุกขึ้นยังกับนัดกันว่านอนกันทีมิฉะนั้นเจ้าของบ้านจะยุ่งไม่ได้พัก ซึ่งเวลานั้นก็ประมาณ ๒ ยามแล้ว พอรุ่งขึ้นอีกวัน เธอก็มาอ้อนวอนให้เล่นไพ่กันอีก และขอให้สัญญาว่าจะไม่ออกมาจากห้อง จะนอน เธอทำทุกอย่างเพื่อที่จะให้ความสุขกับพวกที่เธอได้เชิญไปนี้ จะหาใครที่มีน้ำใจเสียสละส่วนตัวให้กับผู้อื่นเท่ากับเธอนี้หายากจริง ๆ เพราะเธอจะเป็นสุข ตลอดจนสีหน้าจะชื่นบานเมื่อเห็นคนที่ไปสนุกสนานกัน ไปอยู่กับเธอ ๒ คืน พอลากลับ เธอมีหน้าเศร้าและเข้ามากราบไหว้อ้อนวอนขอให้เราสัญญาว่าจะมาเที่ยวไร่ของเธออีก

การเป็นกรรมการของสมาคมนักเรียนเก่าราชินีนั้น เธอมีหน้าที่เป็นเหรัญญิก เธอก็ทำอย่างดีเลิศ ละเอียดถี่ถ้วน จะหาสตางค์ได้ทางใด เงินจะมากน้อยเท่าใดเธอก็จะต้องทำบัญชีพิมพ์แจกกรรมการทุกคนให้รู้เรื่องเป็นการประจำทุกคราวไป พวกกรรมการก็แนะนำว่าทำใบเดียวส่งให้นายก แล้วก็อ่านในที่ประชุมก็พอ เพราะการที่ต้องแจกทุกคนนั้นเธอก็จะเสียเวลา เธอกลับตอบว่าไม่เป็นไร ยอมเหนื่อยเพราะกรรมการจะได้ไม่ลำบากไปค้นหาจากนายก ถ้าอยากรู้เรื่องก็มีอยู่ที่ตัวแล้ว ถ้าเดือนใดเงินไม่เข้าสมาคมเธอก็ต้องมาเตือนทำไมไม่หาเงินกันอีก เธอยอมเหนื่อยเพื่อหน้าที่กรรมการนี้อย่างมากมาย ข้าพเจ้าได้พบคุณจำลอง ธนะโสภณ ผู้เป็นสามี ข้าพเจ้าชมภรรยาให้ฟังถึงความสามารถต่าง ๆ คุณจำลองได้ปรารภกับข้าพเจ้าว่า ถ้าครบกำหนดเป็นกรรมการคราวนี้แล้ว เห็นจะต้องห้ามไม่ให้รับเป็นกรรมการอีก เพราะสายพิณ

ไม่ค่อยสบาย ทำแข็งแรงเก่งไปอย่างนั้นเอง พอถึงบ้านมีอาการอ่อนเพลีย กลางคืนก็นอนไม่ค่อยหลับ ข้าพเจ้าได้ฟังแล้วก็ไม่ติดใจว่าจะไม่สบายจริง ๆ เพราะเห็นเธอสนุกสนานต่อการงานเหลือเกิน ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ นั่นเอง สมาคมดำริที่ให้มีสระว่ายน้ำขึ้นในโรงเรียน ก็ปรึกษากันถึงงานที่จะจัดทำว่าจะทำอย่างไร จึงจะหาเงินได้มาก ๆ เธอก็แนะนำว่าได้เคยเฝ้าพระนางเจ้าสุวัฒนา ฯ ได้ฟังรับสั่งไว้ว่าถ้าโรงเรียนจะจัดการหาเงิน ก็จะประทานวังให้มีงานได้ คุณหญิงอุดมลักษณ์ นายกสมาคม จึงไปเข้าเฝ้ากับเธอเพื่อฟังคำรับสั่งนั้น เมื่อตกลงจะมีงาน "รื่นฤดี–ราชินี" ขึ้น ในวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๐๙ เธอก็แนะนำให้ทำตั๋วคูปองขายสำหรับซื้ออาหาร ข้าพเจ้าก็ขัดเธอว่าข้าพเจ้าไม่เห็นด้วย หาเรื่องเหนื่อยให้มากขึ้นอีก เพราะตัวเธอเองจะต้องทำหน้าที่รวบรวมเงิน ทำบัญชี คิดเป็นเงินสดง่ายกว่า ก็จะเหนื่อยน้อยลงการขายตั๋วคูปองนั้น เมื่อเสร็จงานแล้ว ผู้ได้รับตั๋วตามร้านอาหารต้องนำมาขึ้นเป็นเงินสดจากเหรัญญิก ต้องแบกเงินไปในงานเพื่อจ่ายให้กับเจ้าของร้านจำหน่ายอาหาร และยังจะต้องนั่งตรวจสำหรับการจ่ายพลาดด้วยงานจะตั้งต้น ๑๘.๐๐น. เลิกต่อ ๒๔.๐๐ น. ทำให้เสียเวลา สำหรับเธอจะได้พักผ่อน เพราะจะต้องเหนื่อยกันตลอดวันอยู่แล้ว เธอก็นิ่งไม่เถียงไม่ขัด ครั้นใกล้วันงานเธอก็เข้ามากราบขอโทษข้าพเจ้าว่าขัดคำแนะนำของข้าพเจ้า เพราะเธอได้ทำตั๋วคูปองซื้ออาหารไว้เสร็จแล้ว ข้าพเจ้าจึงได้บอกแก่เธอว่าตามใจ ที่ขัดก็เพราะคุณจำลองได้มาบอกว่าเธอไม่ค่อยสบาย จึงคิดจะช่วยถนอมกำลังให้เท่านั้น ครั้นงานเสร็จแล้วกำไรจากขายตั๋วคูปองนั้นกลับได้มาอย่างไม่ได้นึกฝัน เพราะคนที่ซื้อคูปองไป ไม่ได้รับประทานอาหารเพราะอิ่มบ้าง บางคนซื้อไปแล้วก็ลืมเอามา ต้องมาซื้อใหม่ ข้าพเจ้าจึงต้องเข้าไปคำนับเธอบอกว่ายอมแพ้ คุณจำลองเข้ามาเห็นพอดี ก็บอกว่าเมื่องานสร้างสระว่ายน้ำเสร็จแล้ว ขอให้

ออกจากกรรมการนี้จริง ๆ เพราะสายพิณไม่สบาย ไม่ใช่พูดเล่น ต่อมาอีก ๑ ปี เธอก็ได้ออกจากเป็นกรรมการไป แต่เมื่อมีงานอะไร ๆ ที่เกี่ยวกับสมาคม เธอก็ได้มาช่วยตามศรัทธา แต่ไม่ต้องรับผิดชอบใด ๆ

คุณหญิงสายพิณ เป็นผู้มีความดี เป็นผู้มีใจบุญ ยอมเสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อให้ส่วนรวม ดังได้พรรณนามานี้ ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่าถ้าชาติหน้ามีจริง คุณหญิงสายพิณจะต้องมีความสุขยิ่งกว่าชาตินี้เป็นแน่นอน.

อัปภัศราภา เทวกุล

"แด่ คุณหญิง สายพิณ"

แสนตระหนกใจหาย ความตายพราก
คุณสายพิณ เพื่อนยาก ยอดสิงสาร
ยังสดใสรูปโฉมประโลมลาญ
เธออ่อนหวาน เป็นนิจจิตเมตตา

มีจิตตรงลงรักภักดีเจ้า
ใต้เหนือเกล้า เหนือกระหม่อมจอมเกษฐ์
ทุกพระองค์ เลิศล้น พ้นพรรณา
เธอบูชายิ่งชีวิน จนสิ้นชนม์

ครอบครัวความดีมีจิตคิดเมตตา
ชอบพาสร้างทานการกุศล
ไม่มุ่งร้อนหมายผิดจิตหมองมล
ความดีล้น เลิศประจักษ์แก่ผู้รักจริง

ถึงจากไปภพใดมั่นใจได้
เธอคงไม่มีทุกข์ สุขทุกสิ่ง
ขอกุศลผลบุญเกื้อหนุนจริง
สู่คุณหญิง เพื่อนรักยิ่งนักเอย

[illegible]

"มณีรัตน์"

ระลึกถึงผู้ตาย

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ได้ไปมาติดต่อด้วยธุรกิจทั้งที่เป็นของตนและของผู้อื่น เมื่อทางวัดราชประดิษฐ์ฯหรือจะเป็นวัดอื่น ๆ ที่มีกิจการอันใดที่จะเป็นประโยชน์ คุณหญิงสายพิณก็รับเป็นภาระจัดทำถวายโดยถือเป็นเสมือนหน้าที่จะพึงสนองตอบ แม้แต่กิจธุระส่วนอื่นผู้ใดมีความประสงค์ขอความช่วยเหลือ หากกิจการนั้นไม่เหลือความสามารถ ก็จะจัดการช่วยเหลือให้สมความปรารถนา

ตามหลักธรรมปฏิบัติ ถือว่าการกระทำนั้น ๆ เป็นคุณธรรมของผู้ทรงไว้ซึ่งอัปปมัญญาพรหมวิหารธรรม คุณธรรมข้อนี้มิใช่มีอยู่ในบุคคลทั่วไป คุณหญิงสายพิณเป็นภรรยาที่ดีของสามี และเป็นแม่ที่ดีของบุตร และเป็นคนดีแก่คนทั่วไป ในสังคมที่ได้มีการติดต่ออยู่กับคุณหญิงสายพิณขณะมีชีวิตอยู่คงจะยอมรับว่า คุณหญิงสายพิณเป็นกุลสตรีที่น่าสรรเสริญ

บัดนี้ เราก็ได้สิ้นเสียบุคคลที่น่าสรรเสริญเช่นนั้น ได้หนีสังคมและโลกปัจจุบันนี้ไปเสียแล้ว ทุกคนคงจะไม่ลืมคนที่มีคุณธรรมเช่นนั้นให้สูญหายไปเสียจากความทรงจำถึงคุณธรรมของคุณหญิงสายพิณระหว่างคนที่ใกล้ชิดและผู้ที่ได้ทราบชีวะประวัติให้ลบเลือนไปเสียจากโลกที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

(ลายมือชื่อ)

(พระธรรมปาโมกข์)

วัดราชประดิษฐ์

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

คำไว้อาลัย

ของ

นายจำนงราชกิจ

ข้าพเจ้ารู้จักคุณหญิงสายพิณมาตั้งแต่ยังเด็ก เพราะคุ้นเคยกับคุณพระทำนุนิติผลผู้เป็นบิดา สมัยเมื่อรับราชการอยู่ในพระราชสำนักมาด้วยกัน คุณพระทำนุฯ เป็นข้าราชการรุ่นผู้ใหญ่กว่าข้าพเจ้า ในกาลต่อมาข้าพเจ้าได้มีโอกาสพบปะคุณหญิงสายพิณอีกตอนเป็นผู้ใหญ่มีครอบครัวแล้ว เราได้ติดต่อไปมาหาสู่กันจนมีความสนิทสนมรักใคร่นับถือกันเหมือนญาติ

เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ศกนี้ ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวอาการป่วยของคุณหญิงสายพิณจากหลานสาว รู้สึกมีความวิตก จึงรีบไปเยี่ยมที่บ้าน เธอเห็นข้าพเจ้าก็มีความยินดี ลุกขึ้นพูดจารับเหมือนไม่ได้เจ็บป่วยแต่อย่างใด ข้าพเจ้าเห็นหน้าตาเธอซีดเซียวน่าสงสาร ได้ขอร้องให้เธอนอนลงพักผ่อนให้สบาย เธอก็ไม่ยอมคงนั่งเล่าถึงอาการป่วยให้ฟังโดยตลอด ข้าพเจ้ากำชับให้เธอพยายามรักษาตัวให้ดีจะได้หายเร็วๆ แล้วก็ได้ลากลับด้วยจิตใจอันเป็นห่วง ในวันรุ่งขึ้นเผอิญข้าพเจ้าป่วยด้วยโรคแน่นท้อง ซึ่งเป็นโรคประจำตัว ต่อมาพอค่อยยังชั่ว ได้ทราบว่าเธอไปรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช ก็เลยไปเยี่ยมอีก คราวนี้เธอลุกขึ้นไม่ได้แล้วแต่ก็ยังพูดจาปราศรัยได้พอสมควร ต่อจากนั้นเพียง ๒ วัน โดยมิได้คาดฝันก็ได้ทราบข่าวจากหลานสาวว่าคุณหญิงสายพิณถึงแก่กรรมเสียแล้ว ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าสลดใจมาก

คุณหญิงสายพิณ เป็นผู้หนึ่งที่มีความจงรักภักดีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถอย่างมั่นคง ได้มีพระ

มหากรุณาให้เข้าเฝ้าแหนโดยใกล้ชิดเสมอมา เป็นผู้มีความกตัญญูกตเวที มีน้ำใจโอบอ้อมอารี มีอารมณ์เยือกเย็น ประกอบด้วยเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย จึงเป็นที่รักของบรรดาญาติมิตร และผู้รู้จักคุ้นเคยเป็นอันมาก จะเห็นได้ว่าเมื่อป่วยลง ก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณในสมเด็จพระบรมราชินีนาถมีพระราชเสาวนีย์โปรดให้ส่งแรกันดอกไม้ไปพระราชทานเยี่ยม ตลอดจนผู้ที่ได้ทราบข่าวป่วยก็พากันไปเยี่ยมฟังอาการอย่างล้นหลามทุกวัน เมื่อถึงแก่กรรมก็ได้ทรงพระกรุณารับศพไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์และได้มีผู้แสดงความเศร้าสลดใจขอมีส่วนร่วมในการบำเพ็ญกุศลศพเป็นจำนวนมากมาย

ความดีของคุณหญิงสายพิณจะอยู่ในความทรงจำตลอดไปไม่มีวันลืม แต่สิ่งที่พยายามจะลืมก็คือการจากกัน โดยปลงตกแล้วว่าเป็นของธรรมดา ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ ทั้งแน่ใจว่าผู้วายชนม์เป็นผู้พร้อมแล้วซึ่งคุณธรรมอันจะนำไปสู่สันติสุขในเบื้องหน้าอย่างไม่มีข้อสงสัย ครั้นต้องมาเขียนคำไว้อาลัยในตัวเธอ ทำให้ต้องรำลึกถึงเหตุการณ์ในอดีต อดที่จะมีความรันทดใจไม่ได้ ข้าพเจ้าขอแสดงความเสียใจเป็นลายลักษณ์อักษร แก่ครอบครัวของคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่ต้องมาสูญเสียผู้สุดที่รักไว้ ณ ที่นี้ด้วย

คำไว้อาลัย

ของ

คุณครูระวิวรรณ บุณยรัตพันธ์

แสนเศร้าใจ อาลัย จิตใจหาย คิดเสียดาย ศิษย์รัก เป็นนักหนา
ยามเยาว์วัย สดใส ผ่องโสภา ตั้งใจเรียน วิชา ด้วยความเพียร
ทั้งศีลธรรม เรียนได้ ใช้ประโยชน์ รู้คุณโทษ ยึดกตัญญู อยู่เสถียร
มีสัมมาคารวะเนาว์จำเนียร ทั้งเพื่อนเรียน เพื่อนเล่น เธอเต็มไป

ต่อไป จะไม่มี เช่นนี้แล้ว เหลือแต่แวว ความหลัง ครั้งสดใส
มาด่วนจาก ครอบครัว ญาติมิตรไป กลางเสียงไห้ ครวญคร่ำ หลั่งน้ำตา
ด้วยกุศล ผลบุญ ที่ทำไว้ ขอให้ ไม่มีทุกข์ ในภพหน้า
ไม่ว่า แดนมนุษย์ หรือสวรรค์ชั้นฟ้า จงเป็นสุข หรรษา ทุกชาติไป

ร.ม.

คำไว้อาลัยแด่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

ผมและภรรยาได้ชอบพอคุ้นเคยกับคุณจำลอง ธนะโสภณ และคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ มาเป็นระยะเวลายาวนานตลอดเวลาที่รับราชการร่วมกันมาในกรมรถไฟ และปฏิบัติงานมาในระยะที่เป็นการรถไฟฯนี้

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เป็นมารดาที่รักถนอมและอบรมบุตรธิดาอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่เยาว์วัยจนเติบใหญ่เป็นหนุ่มสาว เป็นศรีภรรยาที่รักและเชิดชูคุณจำลอง ธนะโสภณ ผู้สามี ด้วยชีวิตจิตใจ

ตลอดเวลาที่ได้รู้จักคุ้นเคยกันมา คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เป็นคนที่น่ารัก อ่อนหวานสุภาพทั้งด้านกิริยามารยาท และวาจากับบุคคลทุกชั้นทุกวัย เป็นมิตรที่ดีของทุกคนที่คุ้นเคยและเต็มใจเอื้ออารีช่วยเหลือมิตรสหายทุกวิถีทางเมื่อได้รับการขอร้อง

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ จึงเป็นมารดาแก้ว ภรรยาแก้ว และมิตรแก้ว มาตลอดอายุของเธอ

เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พุทธศักราช 2512 วันฉัตรมงคล อันเป็นปีที่ 24 ในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าชั้นที่ 4 จตุตถจุลจอมเกล้า แก่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เป็นเกียรติยศสืบไปแก่เจ้าตัวและวงศ์ตระกูล

ข่าวนี้เป็นที่รับทราบด้วยความปิติยินดีในท่ามกลางญาติมิตรทุกคน พวกเราบรรดา รฟท. ที่คุ้นเคยพลอยถือเป็นเกียรติอย่างสูงของหมู่คณะไปพร้อมในโอกาสเดียวกันด้วย

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ได้ล้มป่วยและจากสามี บุตรธิดา ญาติมิตร บรรดา รฟท. และครอบครัว ไปรวดเร็วอย่างไม่ได้คาดฝัน ทิ้งไว้แต่ความอาลัยอย่างสุดซึ้งไว้เบื้องหลัง แม้แต่บรรดา รฟท.ต่างประเทศและครอบครัว ซึ่งคุ้นเคยก็พากันเศร้าอาลัยถึงเมื่อได้รับข่าว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการบำเพ็ญกุศลอีกเป็นเวลา 7 วัน นับแต่วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2513 ถึงวันที่ 31 พฤษภาคม 2513 ซึ่งเป็นเกียรติ ซึ่งข้าราชบริพารน้อยคนเหลือเกินจะได้รับพระราชทานเกียรติอันสูงส่งนี้

ในโอกาสที่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ จะได้รับพระราชทานเพลิงในวันจันทร์ที่ 28 ธันวาคม พ.ศ.2513 นี้ ขอให้อำนาจบุญกุศลและคุณงามความดีที่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ได้บำเพ็ญมาตลอดชีวิตและบุญกุศลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โปรดเกล้าฯพระราชทาน ตลอดจนบุญกุศลที่คุณจำลอง ธนะโสภณ บุตรธิดา ญาติมิตรได้บำเพ็ญอุทิศให้จงเป็นพลวปัจจัยให้เกิดวิบูลยอิฏฐวิบากสมบัติ สมควรแก่สุคติทิพยสถานในสัมปรายิกภพทุกประการ เทอญ.

พ.อ. [signature]

(แสง จุละจาริตต์)

ผู้ว่าการรถไฟแห่งประเทศไทย

๕๖ ๑๓.

อาลัย คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

ข้าพเจ้าและภรรยาได้รู้จักคุ้นเคยกับคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ มานาน ก็โดยที่ภรรยาของข้าพเจ้าเคยอยู่ร่วมโรงเรียนเดียวกันมากับคุณหญิงสายพิณ คือที่โรงเรียนราชินีล่างและบ้านที่อยู่ของภรรยาข้าพเจ้าและของคุณหญิงสายพิณในครั้งนั้นก็ใกล้ชิดกันมาก "แม่ใหญ่" เป็นชื่อของคุณหญิงสายพิณ ซึ่งภรรยาข้าพเจ้าเคยเรียกมาจนเคยชิน ด้วยความรักใคร่นับถือเสมือนญาติที่สนิท และเมื่อ "แม่ใหญ่" ออกเรือนแล้ว ก็เผอิญมาได้สามีซึ่งเป็นคนรถไฟ คือ คุณจำลอง ธนะโสภณ เช่นเดียวกับภรรยาข้าพเจ้าอีก ความสนิทสนมและความรักใคร่ระหว่างเราจึงมีมากขึ้น จนกระทั่ง "แม่ใหญ่" ได้รับพระราชทานตราจุลจอมเกล้า เป็นคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ แต่เธอก็ยังแสดงตัวเป็น "แม่ใหญ่" ที่อ่อนหวานของเราเช่นเดิม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงท่าทีเป็นอย่างอื่นไปประการใด เราไม่เคยนึกเลยว่า คุณหญิงสายพิณจะด่วนจากเราไปอย่างรวดเร็วเช่นนี้ เรายังจำได้เสมอถึงความใจดีของคุณหญิงสายพิณ คุณหญิงเป็นคนซื่อมาก แต่ก็ซื่ออย่างน่ารัก คุณหญิงรู้จักแต่คำว่า "ให้" จึงใครที่รู้จักเธอแล้ว จะไม่รักเธอคงจะไม่มี เธอมีน้ำใจโอบอ้อมอารีแก่บุคคลทุกชั้น ไปเที่ยวไหนมา เป็นต้องมีของเล็กน้อยติดมือมาฝากญาติมิตรเสมอ ข้าพเจ้าและภรรยายังจำวันที่เราเชิญคุณจำลอง ธนะโสภณ กับครอบครัวมารับประทานข้าวแช่ที่บ้านครั้งหลัง ซึ่งเป็นครั้งเดียวซึ่งขาดคุณหญิงสายพิณไป โดยคุณจำลองบอกกับเราว่า "สายพิณไม่ค่อยสบาย ต้องรับข้าวต้มมาเกือบเดือนแล้ว หมอเขาบอกว่าลำไส้ไม่ดี....." เราเอะใจ ยังได้ตอบคุณจำลองไปว่า "ควรรีบหาหมอที่เขาเชี่ยวชาญทางโรคนี้เสียโดยเร็ว หมอพวกเดียวกันมักบอกไม่เป็นไรเสมอ....." และไม่กี่วันต่อมาก็ได้ทราบว่า คุณหญิงสายพิณล้มป่วยไปจริง ๆ โดยนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญบอกว่า เป็นโรคตับซึ่งเราไม่เคยคิดเลยว่า จะ

เป็นไปได้ เพราะเท่าที่เคยทราบและเคยพบมา ก็มักจะเป็นโรคของพวกนักดื่มสุรา คุณหญิงสายพิณไม่เคยดื่มสุราเลย จะเกิดเป็นโรคนี้ขึ้นมาได้อย่างไร แต่เราก็ต้องตกใจมาก เมื่อเธอต้องเข้ารับการผ่าตัดที่โรงพยาบาลศิริราช เราได้ไปเยี่ยมเธอหลายครั้ง และแต่ละครั้งที่เราเข้าพบเธอไม่ได้เพราะนายแพทย์สั่งห้ามเยี่ยม เราก็ได้พยายามแอบดูเธอทางหน้าต่างบ้างประตูบ้าง ด้วยความเป็นห่วงใย และส่งจิตส่งใจช่วยเธอขอให้เธอพ้นจากอันตรายครั้งนี้ แต่แล้วก็... อนิจจา.... ไม่มีใครสามารถช่วยเธอเอาไว้ได้เลย คุณหญิงสายพิณทิ้งพวกเราไปอย่างไม่กลับ เหลือไว้ให้เราแต่ความรัก ความโศกเศร้าและความอาลัย..... ความจริง เธอก็ได้พ้นทุกข์ของเธอในโลกนี้ไปแล้ว และด้วยกรรมดีของเธอที่ได้สะสมเอาไว้มาก เราจึงเชื่อเหลือเกินว่า คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ คงจะได้สถิตย์อยู่ในสรวงสวรรค์หรือในภพที่สวยสดงดงามกว่า สุขสบายกว่าในภพแห่งมนุษย์โลกนี้มากมายหลายเท่านัก.... ขอให้วิญญาณของคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ จงประสบแต่ความสงบสุขอยู่ในภพที่เราเชื่อมั่นนี้ด้วยเถิด.

อาชว์ และเสนาะ กุญชร ณ อยุธยา

คำไว้อาลัย

ของ

คุณหญิงอุดมลักษณ์ ศรียานนท์

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เธอเดินทางกลับบ้านแล้ว เธอฝากความอาลัย และระลึกถึงไว้กับญาติมิตร ในคุณงามความดี

ดิฉันรู้จักและเป็นญาติกันตามสายพี่ ๆ น้อง ๆ ไปมาหาสู่และเคารพนับถือกันตั้งแต่คุณลุง คุณพระทำนุธผล และคุณป้าลำลียังมีชีวิตอยู่ คุณหญิงสายพิณเป็นคนสุภาพ ใจเย็น ยิ้มแย้ม ทักทายปราศัยตามวัยแก่บรรดาเพื่อนฝูง เป็นผู้นิยมรักษาระเบียบประเพณีและความกตัญญูอย่างสูง

ดิฉันมีโอกาสได้ร่วมงานใกล้ชิดกับเธอ เมื่อเราได้เป็นกรรมการสมาคมนักเรียนเก่าราชินี ได้เห็นมารยาทอันดีงามของเธอ เธอตั้งใจดีแก่โรงเรียน หวังดีแก่เพื่อนและอดทนติดตามงานที่เราได้มุ่งหมายจะทำให้สำเร็จ เพื่อประโยชน์และความรุ่งเรืองของสมาคม ฯ

ดิฉันได้ทราบข่าวการเจ็บครั้งแรกเกือบจะนึกว่าเป็นเรื่องธรรมดา เพราะชอบล้อกันอยู่เสมอว่าเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ไม่ติดต่อถามไปคิดว่าคงต้องการพักผ่อนบ้าง วันที่ผ่านไปเร็วบ้าง ลืมบ้าง อาทิตย์ที่สามดิฉันจึงโทรศัพท์ไปเยี่ยม แม้จะรู้ว่าเป็นการรบกวนก็ได้ทราบว่ายังลุกไปไหนไม่ได้ รู้สึกเป็นห่วง รุ่งขึ้นดิฉันจึงไปเยี่ยมเธอ เธอบ่นว่าเพลียมาก ดิฉันไม่นึกว่าจะได้เห็นหน้าเธอเป็นครั้งสุดท้าย

ดิฉันขอภาวนาส่งจิตระลึกถึง ขอให้กุศลแห่งความดีและคุณประโยชน์ที่เธอได้บำเพ็ญไว้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ จงดลบรรดาลนำดวงวิญญาณคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ให้ประสบความสงบสุขในทิพยวิมานสถานเทอญ.

อุดมลักษณ์ ศรียานนท์

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เป็นนักเรียนรุ่นน้องของดิฉัน เคยเห็นกันมาแต่เด็ก เธอเป็นน้องที่น่ารักสุภาพเรียบร้อย มีใจโอบอ้อมอารี เผื่อแผ่และห่วงใยต่อเพื่อนทุกคน รักความยุติธรรม เธอเป็นที่รักของเพื่อนและผู้ที่ได้รู้จักใกล้ชิดทุกคน

เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว ดิฉันไม่ได้พบกับเธอเลยเป็นเวลายี่สิบกว่าปี เพราะดิฉันต้องติดตามสามีออกต่างจังหวัด ครั้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๗ พระเจ้าศรีสว่างวงศ์ พระมหากษัตริย์แห่งประเทศลาว ได้เสด็จผ่านประเทศไทย ไปยังสิงคโปร์ โดยทางรถไฟ เพื่อเสด็จต่อไปยังประเทศฝรั่งเศสนั้น สามีของดิฉันท่านยังดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยอยู่มีหน้าที่ถวายการรับเสด็จร่วมกับการรถไฟแห่งประเทศไทย จึงทำให้เราได้เริ่มใกล้ชิดสนิทสนมกันอีกมีความรักใคร่นับถือกันดุจญาติสนิท ตราบจนวาระสุดท้ายที่เธอจากไป ยังความเศร้าสลดใจแก่ดิฉันเป็นอย่างมาก

คุณหญิงสายพิณเป็นมิตรที่ดี เป็นญาติที่ดี เป็นภรรยาที่ดี และเป็นมารดาที่ดี ขอให้ผลบุญกุศลที่คุณหญิงได้ทำไว้จงบันดาลให้ดวงวิญญาณของเธอสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ.

แฉล้ม เดชประดิยุทธ์

(คุณหญิงแฉล้ม เดชประดิยุทธ์)

ระลึกถึง คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

สายพิณน้องรัก

เธอได้จากครอบครัวและมิตรสหายของเธอไปเป็นเวลาครึ่งปีแล้ว ขณะนี้เธอไปล่องลอยอยู่บนสวรรค์ชั้นไหน พวกเราในโลกมนุษย์นี้อยากจะทราบนัก เธอตัดกิเลศและสลัดทุกข์แบบตัดช่องน้อยแต่พอตัวไปรวดเร็วเหลือเกิน เหตุใดจึงต้องตัดกิเลศด้วยการทอดทิ้งกายมนุษย์ด้วยเล่า จะตัดกิเลศและสลัดทุกข์ในขณะที่ยังครองกายมนุษย์อยู่ไม่ได้หรือ อย่างไรก็ตามเธอได้สละทุกข์แล้ว และกำลังเสวยสุขอยู่ พวกเราเชื่อเหลือเกินว่าเธอมีบุญและดีเกินกว่าที่จะต้องมาเผชิญและผจญกับอาสวกิเลศทั้งมวลของมนุษย์ และประสบกับความเดือดเนื้อร้อนใจ ความโลภโมโทสันต์ และความวิตกกังวลนานาประการในโลกนี้และยุคนี้.

มีอาจารย์บางท่านสำรวจด้วยตาทิพย์เห็นว่าเธอกลับมาอยู่ในบ้าน มานั่งอยู่ที่ห้องพระที่เธอเคยนั่งกราบไหว้สวดมนต์อยู่ทุกวัน ๆ ละ เป็นเวลาเกือบหนึ่งชั่วโมง ถ้าเป็นเช่นนั้นได้จริงก็ขอให้เธอจงมาสวดมนต์ไหว้พระปฏิบัติศาสนกิจเป็นบุญกุศลเหมือนสมัยที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้เถิดนะและขอจงมาปกป้องปัดเป่าภยันตรายและอกุศลทั้งมวลอันอาจเกิดแก่คนที่รักทั้งหลายทั้งปวงของเธอด้วย

เพื่อนบางคนก็ฝันเห็นว่าเธอบวชเป็นชี นี่ก็แสดงว่าเธอเป็นผู้ทรงศีล การนุ่งขาวห่มขาวก็แสดงว่าเธอเป็นผู้บริสุทธิ์และไปสุขคติ นับว่าเป็นนิมิตที่ดี

เมื่อก่อนเธอเข้าห้องผ่าตัดครั้งที่สอง พี่ก็ฝันเห็นไปว่าเธอหายเจ็บแล้ว ในฝันว่าเธอหน้าตาแจ่มใสหายเจ็บไข้ และพี่กับคุณจำลองก็จูงมือเธอให้ลุกขึ้นนั่ง ครั้นแล้วก็ตกใจตื่นขึ้นเป็นเวลาเช้าพอดี พิจารณาดูความฝันแล้วก็ใจไม่สบาย เพราะเราเชื่อกันว่า ฝันว่าคนไข้หายเจ็บนั้นมีความหมายตรงกันข้าม พี่จึงรีบไปเยี่ยมที่โรงพยาบาลแต่เช้าก่อนไปทำงานก็ปรากฏว่าเขาย้ายเธอไปห้องผ่าตัดอีกและกำลังอยู่ในห้อง

ฉุกเฉิน เด็กเล่าว่าคืนนั้นมีพระคุณเจ้าที่นับถืออีกองค์หนึ่งก็ฝันถึงเธอ ฝันว่าเธอไปฝากฝั่งลูกเต้า ยามที่เธอถูกวางยาสลบจิตเธอคงไปเยี่ยมเยียนคนที่เธอนับถือและนึกถึงเมื่อเธอจากไปในสองสามวันต่อมา พี่ก็เศร้าโศกแต่ในใจก็ยังนึกว่าเธอนั้นไปดีแน่เพราะในฝันนั้น สดชื่น และหายเจ็บไข้ซึ่งมีความหมายว่าหมดทุกข์และไปสู่สุคติ

เธอจากไปเมื่อมีอายุได้ ๕๑ ปี มีอายุยืนกว่าพี่สัมพันธ์พี่สาวคนโตถึง ๒๖ปี นับเป็นเวลาหนึ่งชั่วอายุคนเมื่อสัมพันธ์จากไปเขามีอายุเพียง ๒๕ ปี เท่านั้น กำลังสาวและสวยเป็นดาราเด่นของสมัยนั้น เป็นที่แสนเสียดายแก่พ่อแม่พี่น้องและมิตรสหายอย่างสุดซึ้ง เขาต้องจากโลกนี้ไปอย่างกระทันหันด้วยการผ่าตัดที่ท้อง และเหตุการณ์เช่นเดียวกันก็มาเกิดกับเธออีกที่ต้องจากไป อย่างรวดเร็ว ด้วย การ ผ่า ตัด ที่ท้อง ณ โรงพยาบาลแห่งเดียวกัน เหตุไฉนพี่จึงต้องมาเห็นเหตุการณ์ที่น่าเศร้าสลดใจทั้ง ๒ ครั้งในชีวิต และต้องเสียใจอย่างสุดซึ้งถึง ๒ ครั้ง เพราะในครอบครัวของเธอก็พี่สาวคนโตและน้องสาวคนเล็กนี่แหละที่พี่รักและสนิทสนมมากที่สุด น้องคนอื่น ๆ อย่าเสียใจเลย พี่รักใครมากคนนั้นก็จากไป เพราะฉะนั้นน้อง ๆ ที่เหลืออยู่ขอให้เขาจงมีอายุมั่นขวัญยืนเถิด.

เธอเป็นลูกฝาแฝดคนโตและรอดอยู่ ส่วนแฝดคนเล็กนั้นไม่รอด จึงมีชื่อเล่นว่าแม่ใหญ่ทั้ง ๆ ที่เป็นลูกสุดท้องของแม่ เธอตาสั้นตั้งแต่เด็ก ๆ ตัวเล็กนิดเดียวก็ใส่แว่นหนาพี่จึงเรียกเธอว่าไอ้แว่น ไม่ได้เรียกแม่ใหญ่ แล้วเธอก็ใส่แว่นติดตัวเรื่อยมา เมื่อเธอเจ็บหนักคงจะเป็นเพราะตาฝ้าฟางด้วยพิษไข้ จึงร้องเรียกหาแว่นทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ใช้อ่านหรือมองใครครั้นเมื่อเธอหมดลมเด็กที่บ้านก็ฝันว่าเธอจะเอาแว่นฉะนั้นเมื่อเวลารดน้ำเขาจึงเอาแว่นมาใส่ให้เธอเช่นที่มีชีวิตอยู่ และทำตามที่ขอไว้ในฝัน พี่มายืนดูไอ้แว่นน้องรักเป็นวาระสุดท้ายจนกระทั่งเขาห่อเธออย่างมิดชิดแล้วเก็บไว้จนลับตาไป

พี่สาวคนใหญ่จากไปเมื่อมีอายุได้ ๒๕ ปี พวกน้อง ๆ ยังเล็ก ๆ อยู่ เขาจึงมานับเอาพี่เป็นพี่สาวคนใหญ่แทน จะมีการงานอะไรก็ต้องบอกโดยถือว่าเป็นผู้แทนของ

สัมพันธ์ซึ่งพี่ก็รับด้วยความเต็มใจยิ่ง ไม่ว่าเธอจะทุกข์หรือจะสุข เธอก็ต้องมาหารือพี่ คำแนะนำสั่งสอนหรือตักเตือนที่ให้ไป เธอก็เห็นด้วยเชื่อถือและปฏิบัติตามเกือบทุกอย่าง เมื่อพี่รักเธอเธอก็ดีใจเมื่อพี่โกรธเธอเธอก็เสียใจตามมาง้องอนขอโทษพุทโธ่เอ๋ยใครจะโกรธได้ลงคอ ก็เธอเป็นน้องคนเล็กนี่นา ผิดถูกอะไรก็เอ็ดกันได้ยกโทษกันได้ แล้วเธอก็เป็นคนอ่อนโยนไม่ถือสาหาความกับพี่ อีกทั้งมีความเคารพรักนับถือประดุจพี่สาวคนโตของเธอ ส่วนตัวพี่เองก็มีความรู้สึกต่อเธอประดุจน้องเล็กบางครั้งเห็นเธอไม่เดียงสาด้วยส่งไปทั้ง ๆ ที่เธออายุตั้ง ๕๐ แล้ว หลายครั้งที่พี่ต้องตักเตือนเธอและเอ็ดเธอเหมือนกับเด็ก ๆ

ความดีที่เธอได้ทำและสะสมไว้ในโลกนี้ ทำให้เธอเป็นที่รักชอบของบุคคลทั่วไปเธอมีจิตใจสูงโอบอ้อมอารี อีกทั้งมีความเคารพบูชาพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์อย่างสุจริตใจ เธอจงรักภักดีและสนองพระราชประสงค์ทุกประการที่สามารถจะทำได้ จนได้รับพระมหากรุณาธิคุณแก่ครอบครัวและแก่งานของเธออย่างเต็มที่ สิ่งเหล่านี้เป็นประจักษ์พยานของความกตัญญูและความจงรักภักดีอันแน่นแฟ้นที่เธอทำไว้ พี่เชื่อว่าทุกครั้งที่มีการบำเพ็ญกุศลพระราชทานหรือเมื่อทูลกระหม่อมฟ้าหญิงหรือทูลกระหม่อมฟ้าชายเสด็จมาในงานของเธอเธอคงจะได้มาเฝ้าและทราบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาอันใดเปรียบมิได้ ถ้าเธอยังมีชีวิตและได้มาเห็นเหตุการณ์เช่นนี้เธอคงจะตื่นตันจนน้ำตาไหลเช่นเดียวกับพี่

บุญกุศลอื่น ๆ เธอก็ได้กระทำไว้มากมาย ได้แก่การทำบุญกุศลทางศาสนาด้วย การจ่ายทรัพย์สินเงินทอง แต่นอกเหนือไปกว่าการทำบุญเธอยังได้มีการปฏิบัติด้วย เธอสวดมนต์ไหว้พระเป็นประจำเป็นชั่วโมง ๆ ทุกวัน ในตอนท้ายยังได้หัดนั่งสมาธิอันเป็นการเริ่มต้นของวิปัสสนาและก่อนหน้าที่จะจากโลกนี้ไปเพียงสองเดือนเศษ ก็ได้มีโอกาสบวชลูกชายเป็นพระสงฆ์ในบวรพุทธศาสนา เสมือนกับจะรู้ว่าตน

จะอยู่ไปไม่นาน เธอได้รับการปลื้มปีติในการบวชลูกชายอย่างที่เขาพูดว่าได้เห็นชายผ้าเหลืองของลูก เธอล้มเจ็บลงอย่างกระทันหัน ทั้ง ๆ ที่เวลาบวชลูกก็ยังดี ๆ อยู่ ผิวพรรณแจ่มใสไม่มีท่าทางว่าจะเจ็บไข้ เธอเจ็บหนักและจากไปขณะที่บุตรชายกำลังบวชอยู่ คนเจ็บและคนจากไปในขณะที่ได้เห็นผ้าเหลืองของบุตรนั้นจิตใจต้องเป็นสุขแน่ เธอจากไปด้วยใจอันอิ่มเอิบว่าตนได้ปฏิบัติหน้าที่มารดาอย่างสมบูรณ์แล้ว คือมีบุตรชายได้บวชเรียนสืบพระศาสนา ความปลื้มปีติที่ได้รับเมื่อลูกชายบวชก็คงจะยังทราบซึ้งตรึงใจตลอดเวลาจนกระทั่งดับจิตไป จึงนับได้ว่าได้จากไปด้วยความปลื้มปีติและความสงบสุข ตามหลักในมรณอุปายะ ของท่านพระอาจารย์จีนธรรมาคณาธิการ รองเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายจีนนิกาย ซึ่งกล่าวถึง ลักษณะของอาการตายอย่างสมบูรณ์ด้วยที่พึ่ง ว่า เมื่อขณะเวลาใกล้จะถึงความตาย ผู้นั้นมีสติอารมณ์ผ่องใสเกิด จิตตาโภค คือจิตแน่วแน่ไม่หวั่นไหว ทราบซึ้งถึงวิธี มรณธรรม และเข้าฝึกเอาอุปกรณ์แห่ง จตุอุปายะ มีดังนี้ :—

๑ มีอารมณ์เฉย ๆ ทราบซึ้งถึงกฎธรรมดาแห่งความตาย คือ มรณธรรม

๒ ทราบซึ้งถึงสภาพการสิ่งในโลกเป็นของไม่เที่ยง ไม่เป็นแก่นสาร

๓ ระลึกถึงกุศลกรรมที่ได้ผ่านมาในชีวิต แล้วเกิดปีติปลาบปลื้ม

๔ ยึดมั่นเอาคุณพระไตรสรณะเป็นที่พึ่งอยู่ตลอดเวลา จนสิ้นลมหายใจ

ในวาระที่ครอบครัวและญาติมิตรจะร่วมกันกระทำฌาปนกิจร่างกายของเธอ เขาเหล่านั้นก็ได้บำเพ็ญพิธีทางศาสนาทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เธอตามธรรมเนียมประเพณีที่ได้เชื่อถือกันมา หากเป็นไปได้จริงขอให้วิญญาณของเธอจงมารับส่วนกุศลผลบุญที่ได้บำเพ็ญอุทิศให้แก่เธอ นับตั้งแต่เธอได้จากโลกนี้ไปเงินทองที่ได้ใช้จ่ายไปในการทำบุญกุศลนี้เป็นจำนวนมากมาย เป็นการใช้จ่ายไปในการสืบพระศาสนาและรักษาวัฒนธรรมประเพณี เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่เธอ แต่ในส่วนลึกของ

หัวใจนั้นเป็นการแสดงความอาลัยรักและระลึกถึงเธออีกทั้งเป็นการประกาศคุณความดีของเธอด้วย ขอเธอจงมีทิพยญาณรับทราบและรับผลบุญกุศลที่พวกเราบำเพ็ญอุทิศให้ แต่ส่วนที่บำเพ็ญอุทิศให้นี้ เมื่อเทียบกับผลบุญกุศลและคุณงามความดีที่เธอได้ปฏิบัติเองในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ก็คงจะเป็นแต่เพียงส่วนน้อยเท่านั้นเองขอกุศลผลบุญและคุณงามความดีของเธอเองรวมสมทบกับบุญกุศลที่พวกเราบำเพ็ญอุทิศให้หลังจากที่เธอได้จากโลกนี้ไปแล้ว จงเป็นคลังสมบัติหรือนาบุญแก่เธอ ไม่ว่าเธอจะอยู่หรือเกิดในสภาพใดหรือสารทิศใด ๆ ขอเธอมีความสุขสมบูรณ์ในสภาพนั้นหรือสารทิศนั้น ๆ และในการอธิษฐานขั้นสุดยอดก็ขอให้คลังสมบัติหรือนาบุญนั้น ๆ จงเป็นพลังให้เธอยุติการเวียนว่ายตายเกิดด้วยเถิด.

ด้วยความอาลัยรักและระลึกถึงเสมอ

อุบล หุวะนันทน์

คุณหญิงอุบล หุวะนันทน์

๑ ธันวาคม ๒๕๑๓

นี่คือคุณหญิงสายพิณ

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เป็นนักเรียนราชินีรุ่นเล็กกว่าข้าพเจ้าหลายรุ่น เพราะเมื่อข้าพเจ้าเรียนอยู่บนตึกสามชั้นแล้ว (สำหรับนักเรียนชั้นใหญ่) เธอยังวิ่งเล่นอยู่ตามสนาม ใส่แว่นตาวาว หน้าตาน่ารักน่าเอ็นดู ต่อมาเมื่อเธอเรียนจบจากมหาวิทยาลัยแล้ว ได้มาเป็นผู้ตรวจบัญชีการเงินของสมาคมนักเรียนเก่าราชินีในสมัยที่ข้าพเจ้าเป็นนายกสมาคม และคุณราศีรัตนไชยเป็นเหรัญญิก ในปีต่อมาคุณหญิงสายพิณก็ได้รับเลือกจากที่ประชุมใหญ่เข้าเป็นกรรมการบริหารของสมาคม และรับตำแหน่งเหรัญญิกแทนคุณราศีด้วย ตลอดเวลาที่เป็นกรรมการร่วมกัน คุณหญิงกับข้าพเจ้าจึงได้เปลี่ยนจากนักเรียนรุ่นเล็ก—นักเรียนรุ่นใหญ่มาเป็นเพื่อนรุ่นน้อง--พี่กันอย่างสนิทสนม และเธอเข้ากับพวกพี่ ๆ ได้อย่างดี ด้วยนิสัยอันอ่อนนิ่มนวลของเธอ

คุณหญิงเป็นห่วงงานการมากถ้าหากถูกมอบหมายให้ทำสิ่งใด เรียกว่าจิตใจพะวักพะวนอยู่กับสิ่งนั้น จนกว่างานนั้นจะสำเร็จเรียบร้อยไป ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่าปีนั้น พ.ศ อะไร คณะกรรมการประชุมกันแล้ว ขอร้องว่าคุณหญิงเข้าวังบ่อย ๆ ขอให้ติดต่อเรื่องสมาคมจะเข้าเฝ้าสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ในวันเฉลิมพระชนม์พรรษาให้ด้วยเกี่ยวกับเวลา สถานที่, และอื่น ๆ ฯลฯ

วันรุ่งขึ้น เวลาแปดโมงเช้า เสียงกริ่งโทรศัพท์

พี่หรรคะ หนูจะเข้าวังวันนี้นะคะ แล้วจะรีบเรียนมาให้พี่ทราบ...”

“ไม่เป็นไรหรอกค่ะ เมื่อไหร่ก็ได้ อีกตั้งหลายวัน พี่ไม่ได้เร่งเลย”

“ไม่ได้หรอก หนูเป็นห่วงมาก เดี๋ยวจะหาว่าหนูเหลวไหล หนูอยากทำอะไรให้สมาคม—ทำอะไรให้พี่ ให้ใคร ๆ ถ้าหนูสามารถจะช่วยทำได้ แล้ว

ก็...” ต่อจากนั้นก็พรรณนาถึงจ้าวนายทุกพระองค์ที่จะได้พบ ได้เฝ้าที่ในวังสวนจิตรลดาวันนี้ เธอเทิดทูลทุกพระองค์อย่างจริงใจและปราบปลื้มจนข้าพเจ้าพลอยตื่นตันไปด้วย

อีกสองชั่วโมงต่อมา เสียงกริ่งโทรศัพท์ดังอีก

“พี่หรรคะ หนูโทร.มาจากวังสวนจิตรค่ะ หนูยังไม่ได้พบคุณสุประภาดาเลยค่ะเช้านี้ (เลขานุการส่วนพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ) หนู...” แล้วเปลี่ยนเรื่องพรรณนาถึงทูลกระหม่อมทั้งสี่พระองค์อย่างชื่นชม

ตอนบ่ายวันเดียวกัน เสียงกริ่งหนที่สาม

“พี่หรรคะ หนูยังทำงานให้พี่ไม่สำเร็จเลย หนูเป็นห่วงเหลือเกินกลัวพี่จะคอยพึ่ง คุณหญิงสุประภาดาไม่อยู่ อย่างไรก็ตาม วันนี้พี่หรรต้องรู้เรื่องแน่ค่ะ”

แล้วกริ่งหนที่สี่ ตอนเย็น เรื่องยังไม่เรียบร้อย

กริ่งหนที่ห้า เวลาสามทุ่มเศษ

พี่หรรคะ หนูกำลังอยู่บ้านพี่แล่ม (คุณหญิงแฉล้ม เดชปดิยุทธ์) ทุกอย่างเรียบร้อยแล้วค่ะ พี่ไม่ต้องเป็นห่วง...” แล้วเธอก็พรรณนาจ้าวนายของเธออย่างเทิดทูนอีกหลายประโยค

กริ่งหนที่หกนี้ ข้าพเจ้ากริ่งเอง โดยโทรศัพท์ไปที่บ้านคุณราศีเวลาสี่ทุ่ม หลังจากคุณหญิงสายพิณวางหูแล้ว

“วันนี้สายพิณโทรศัพท์ถึงพี่ห้าหนแล้วเรื่องสมาคมขอเข้าเฝ้าสมเด็จ โถสงสาร เลยเป็นห่วงวุ่นวาย...” ข้าพเจ้าพูดยังไม่ทันจบ เสียงคุณราศีหัวเราะลั่นมาทางสาย

"นั่นแหละ—นั่นแหละ แม่ใหญ่ละ พี่หรรษารู้จักไว้เถอะค่ะ ยังดีนะนั่นละอย่างเกรงใจพี่หรรษานะ เมื่อแกรับหน้าที่เหรัญญิกไปจากดิฉันใหม่ ๆ แม่ใหญ่โทร. ถามเกือบทั้งวัน แล้วมาหาเรื่องบัญชีเงินนี่บ่อย ๆ แม่ใหญ่แกแก่กังวลอย่างนั้นละค่ะ แต่แกก็น่ารักดี"

นี่คือคุณหญิงสายพิณ คนที่ควรจะมอบความไว้วางใจให้ได้ ว่าเมื่อรับทำอะไรให้ใครแล้ว ผู้นั้นวางใจและเชื่อใจได้แน่นอน ไม่ผิดหวัง

อีกหลายเดือนต่อมา

วันหนึ่งกริ่งโทรศัพท์จากบ้านคุณหญิงสายพิณ

"พี่หรรคะ หนูอยากชวนพี่ไปไร่ค่ะ ท่านอาจารย์จะเสด็จทั้งสองพระองค์ (ท่านอาจารย์ ร.ร. ราชินี และราชินีบน) เพื่อน ๆ ก็จะไปกันหลายคน พี่ไปนะคะหนูจะดีใจมาก พ่อลอง (คุณจำลอง ธนะโสภณ) เขาเป็นห่วงกลัวจะไม่สนุกกัน พี่ไปหน่อยนะคะ ไปคุยกับท่านอาจารย์และท่านแม่ของพี่ด้วย"

ข้าพเจ้าตอบไปว่า "ขอบใจมาก พี่อยากไปด้วยจริง ๆ ยิ่งรู้ว่าท่านอาจารย์กับท่านแม่เสด็จก็ยิ่งอยากไป แต่ไปไม่ได้จริง ๆ หัวแม่มือถูกรถยนต์หนีบกระดูกแตก หมอเข้าเฝือกไว้หัวโตเบ้อเร่อ"

"โธ่พี่ ไปเถอะค่ะ หนูจะดูแลพี่เอง พี่ไม่ต้องทำอะไรหรอก คุยกันช่วยให้หัวเราะกันเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หนูอยากให้พี่ดูแลท่านแม่ของพี่ ท่านจะได้ไม่เหงา"

เราพูดโต้ตอบกันอยู่นาน ข้าพเจ้าไม่ได้เล่นตัว แต่เพราะหัวแม่มือเข้าเฝือกไว้จริง ๆ ขืนไปคงลำบากอย่างยิ่ง แม้อยู่บ้านก็ลำบากแทบคลั่งอยู่แล้ว เพราะมือใช้ได้เพียงมือเดียว ยิ่งถูกคุณหญิงชวนด้วยใจจริง และรู้ว่าพวกพ้องไปกันหลายคน ก็ยิ่งอยากไปแทบใจขาด

กลางคืนกริ่งดังมาอีก จากบ้านถนนพหลโยธิน โธ่สายพิณน้องสาวเล็กๆ ที่น่ารัก "...ไปเถอะค่ะ พี่หรร หนูอยากให้พี่ไปพร้อมกันคราวนี้จริงๆ"

รุ่งขึ้นจากวันที่กลับจากไร่เมืองกาญจน์ เสียงทางโทรศัพท์มาแต่เช้า

"พี่คะ ทุกอย่างสนุกดีจริงค่ะ แม่ออ (คุณละออ ศิริวรรณ) เขาไปด้วย และเขาช่วยดูแลท่านแม่ของพี่แทนพี่ด้วย เราบ่นถึงพี่หรรกันใหญ่ ท่านอาจารย์ก็ทรงสบายดี" แล้วเธอเล่าถึงความสนุกสนานของบรรดาท่านที่ไปเที่ยวไร่ของพ่อลองของเธอ เธอสบายใจแล้วที่ทุกอย่างเรียบร้อย และทุกคนพอใจโดยทั่วกัน

นี่คือคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ คนซึ่งเกิดมาเพื่อทำประโยชน์ให้แก่คน คนผู้อยากให้ทุกคนที่เธอเกี่ยวข้อง และที่เกี่ยวข้องกับเธอ ได้รับความสุข ความพอใจตลอดไป น่าเสียดายที่เธอจากโลกนี้ไปในขณะที่อายุยังไม่สมควรจะจากไปเลย ความกังวลและห่วงใยต่อเพื่อนฝูงยังถึงเพียงนี้ ในครอบครัวของเธอจะเป็นสักเพียงไหน คุณจำลองและลูก ๆ คงจะทราบได้ดีกว่าผู้อื่น ข้าพเจ้าเห็นใจเป็นอย่างยิ่ง

ขอบุญกุศลทั้งหลายที่คุณหญิงได้ทำมาแล้ว และบรรดาท่านที่รักเธอได้ทำให้แก่เธอเมื่อจากไปแล้ว ได้นำวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ไปสู่สุคติในภพหน้าด้วยเทอญ.

หรรษา บัณฑิตย์

บ้านหรรษา สุขุมวิท ๓๕ พระนคร

คำไว้อาลัย

ของ

คุณหญิง โฉมศรี กำภู

ดิฉันเบ็นผู้หนึ่งที่ได้มีโอกาสคุ้นเคย ได้รับความรักและความเมตตาอารี จากพี่ใหญ่ ตั้งแต่เบ็นนักเรียนรุ่นน้องในโรงเรียนราชินีสุนันทาลัย และเมื่อจากโรงเรียนมาแล้ว ก็ยังได้มีโอกาสติดต่อรับความเอ็นดูและอบอุ่นจากพี่ใหญ่อีกเสมอในการทำงานร่วมกันในสมาคมนักเรียนเก่าราชินีในพระบรมราชินูปถัมภ์

เมื่อได้มีโอกาสไปเยี่ยมเมื่อพี่ใหญ่เพิ่งเริ่มบ่วยตั้งแต่ยังคงพักรักษาตัวอยู่ที่บ้านถนนพหลโยธินและที่โรงพยาบาลศิริราช พี่ใหญ่ยังคงรื่นเริงและพูดเบ็นห่วงปลอบโยนให้ความเห็นอกเห็นใจและสงสารดิฉันในการที่ต้องเสียร่มโพธิร่มไทรไป มากเสียกว่าห่วงสุขภาพของพี่ใหญ่เอง ความโอบอ้อมอารี ความมีเมตตา ความกรุณา ความสุภาพอ่อนโยน ความไม่ถือโกรธของพี่ใหญ่ มีปรากฏอยู่เสมอทั้ง กาย วาจา ใจ ของพี่ใหญ่ คนที่มีโอกาสได้พบและรู้จักพี่ใหญ่ยากนักที่จะไม่รักและเคารพพี่ใหญ่ด้วยใจจริง

การจากไปของพี่ใหญ่ นอกจากจะเบ็นการสูญเสียที่ใหญ่ยิ่งของครอบครัวของพี่ใหญ่แล้ว ยังนับว่าเบ็นการสูญเสียกรรมการที่ทรงเกียรติ ที่หวังดีและมีความตั้งใจช่วยเหลือและทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความสามารถของสมาคมนักเรียนเก่าราชินี ฯ คนหนึ่ง ย่อมเบ็นที่เสียดายและอาลัยแก่บรรดาผู้ที่คุ้นเคยทั้งหลายรวมทั้งดิฉันด้วยเบ็นอย่างยิ่ง แต่อย่างไรก็ดี คุณงามความดีความน่ารักของพี่ใหญ่ จะยังคงปรากฏอยู่ในใจของท่านเหล่านั้นตลอดไป

ขอกุศลบุญราศีที่พี่ใหญ่ได้ประกอบมาตลอดชีวิตที่อยู่ในศีลธรรม และดีงามของพี่ใหญ่ รวมทั้งกุศลบุญราศีที่ญาติมิตรและผู้ที่อาลัยรักได้บำเพ็ญอุทิศให้ก็ดี โปรดจงมารวมกัน ส่งให้ดวงวิญญาณของพี่ใหญ่ได้เสวยสุขเกษมสันติตามสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพทุกประการ.

โฉมศรี กำภู

วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๑๓

ถึงหลาน ๆ ลูกสายพิณทุกคน

วันนี้หลังจากป้าได้ตามเสด็จไป ในพิธีเททอง หล่อพระประทานของวัดสันติราษฎร์บำรุงฯแล้ว ป้าก็ลงมือรวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ ของแม่ของหลาน ที่หลาน ๆ อยากทราบว่า เหตุใดแม่จึงได้รับพระมหากรุณาธิคุณ จากทุก ๆ พระองค์อย่างที่หาที่เปรียบมิได้นั้น นับแต่แม่ได้ล้มเจ็บจนตลอดมาถึงวันนี้

สายพิณได้เล่าให้ป้าฟังว่า ตาของหลานได้รับพระมหากรุณาธิคุณ จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานที่ดินที่เวิ้งท่านเลื่อนฤทธิ์ ให้เป็นที่อยู่อาศัยซึ่งหลาน ๆ ส่วนมากก็ได้เกิดในที่อันนี้ และเจริญเติบโตรู้จักที่อันนี้ดี และต่อมา ตายังได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก สมเด็จพระพันวสาอัยยิกาเจ้าพระราชทานทุนในการก่อตั้งธนาคารไทยทนุขึ้นจนเจริญมาถึงทุกวันนี้ (ได้ชื่อจากราชทินนาม ของคุณพระทำนุนิธิผล) เพราะฉะนั้นแม่ของหลาน จึงถวายความจงรักภักดีต่อทุก ๆ พระองค์และยังได้นำพี่น้องเพื่อนฝูง ถวายความจงรักภักดีอยู่เสมอมา เมื่อมีโอกาสที่จะถวายความจงรักภักดีไม่ว่าด้วยกำลังกายหรือกำลังใจ แม่ได้ปฏิบัติมิได้ขาด ไม่ว่าจะไปนอกหรือในประเทศ แม่ได้ขึ้นใจดูเที่ยวมองหาสิ่งใด ที่นึกว่าดีที่สุดสำหรับแม่ เพื่อจะได้ทูลเกล้าฯ มิได้ขาด

ถ้ามีโอกาสได้รับสนองพระยุคลบาท เช่น ในการเสด็จทางรถไฟ หรือเกี่ยวกับรถไฟจะต้องถวายการต้อนรับแล้ว แม่จะยอมถวายชีวิตจัดโน่นนี่ จนซุลมุนไปหมด ทั้งที่แม่เองก็ไม่ใช่คนที่แข็งแรง แต่ไรมา กว่างานนั้น ๆ จะลุล่วงไปได้แม่ก็หมดกำลังทุกที เพราะต้องสู้ทั้งกำลังกายและกำลังใจ ต้องทนถูกดุ ถูกขู่สารพัด

หลังจากที่ผ่านไปแล้ว แม่จะเล่าอย่างปลาบปลื้มอยู่นาน ที่ได้เฝ้ารับพระราชกระแสรับสั่งต่าง ๆ

การปฏิบัติถวายความจงรักภักดีของแม่ เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ ตลอดชีวิต

ตลอดเวลาที่เจ็บอยู่ เมื่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณ แม่จะรู้สึกใจคอแช่มใส่ขึ้น จนสุดท้าย เมื่อไม่มีแรงพูด ก็ได้แต่ยกมือพนมมือท่วมศรีษะ มองอย่างรู้สึกอาลัย ในการที่จะต้องจากไปไม่ได้เฝ้าใต้เบื้องพระยุคลบาทอีก

หลาน ๆ ก็คงจะได้รับการอบรมเสมอ ในความจงรักภักดีต่อทุก ๆ พระองค์ จนถึงคู่แฝดได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ต่อสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ฯ และตุ๊กตาได้เข้ารับพระมหากรุณาธิคุณให้เล่าเรียนใน ร.ร. จิตรลดาจนจบการศึกษาชั้นต้น ต่อไปในเวลาข้างหน้า ป้าหวังใจว่าหลาน ๆ จะไม่ลืมเหตุการณ์ ความตั้งใจและความจงรักภักดีของแม่ของหลาน

แด่สายพิณเพื่อนรัก

สายพิณเป็นพุทธศาสนิกชนที่แท้จริง เธอไม่ใช่แต่เป็นผู้พอใจในการทำบุญให้ทานเท่านั้น เธอยังเป็นผู้ปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอน ของพระองค์อย่างเคร่งครัดเสมอ เธอสวดมนต์ไหว้พระสม่ำเสมอมาตั้งแต่ยังเด็ก และเมื่อมีอายุมากขึ้นก็ยิ่งปฏิบัติมากขึ้น ในระยะท้ายๆ ของชีวิตเธอ ทุกคนที่รู้จักคุ้นเคยเธอดี คงทราบกันดีว่า เธอจะต้องสวดมนต์ไหว้พระก่อนที่จะรับประทานอาหารเย็นทุกวัน แม้จะมีผู้ใดมารบกวนชักชวนให้เฮฮา เธอก็ไม่เคยยอมตามเลย เช้าขึ้นมาเธอจะแสดงความกตัญญูต่อบุพการี โดยจัดน้ำและผลไม้ตั้งให้ที่หน้าที่บรรจุอัฐิ มิได้ขาด จะไปไหนๆ ก็ตาม เมื่อผ่านวัด เธอจะต้องยกมือขึ้นแสดงคารวะมิได้เว้น เหล่านี้เป็นการแสดงถึงความเคารพนับถือ ในองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยความจริงใจ เธอได้ปฏิบัติตนตามหลักธรรมและได้อบรมสั่งสอนบุตรธิดา และบริวารให้รู้ถึงข้อธรรมะเหล่านั้นด้วย นอกจากนั้นเธอยังได้นำน้ำใจอันเปี่ยมไปด้วยธรรมะ ไปช่วยพูดปลอบโยนทหารตำรวจของชาติ ที่ปฏิบัติราชการจนต้องทุพพลภาพ ขาขาด แขนขาด ตาบอด ได้รับความทุกข์ทางกายและใจ จนไม่อยากที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป เธอได้ไปปลอบโยนโดยยกข้อธรรมะอ้าง และช่วยจัดหาให้ความสะดวกต่าง ๆ ทั้งทางกายและใจ สุดแต่ความประสงค์ที่เธอสามารถจะช่วยได้ พวกเหล่านี้ต่างนึกถึงคุณความดีของเธอ พากันเรียกว่า "คุณแม่" เมื่อสบายขึ้น กลับภูมิลำเนาได้แล้ว เธอก็จัดการช่วยในเรื่องความสะดวกในการโดยสารรถไฟ และความสะดวกต่าง ๆ ในเวลาเดินทางจนถึงบ้าน บุคคลเหล่านี้ บัดนี้เชื่อว่าจะยังระลึกถึงเธออยู่เสมอ

ในวาระสุดท้ายนี้ด้วยธรรมะ ที่เธอปฏิบัติอยู่อย่างสม่ำเสมอ ทำให้เธอไม่แสดงปริเวทนา ในการที่เธอจะต้องจากบุคคลอันเป็นที่รักของเธอ มีสามี พี่ๆ

ลูกหลาน และเพื่อน ๆ ไป เธอทราบดี แต่เธอยิ้มให้แก่ทุกคน พูดขอบใจและอาลัยอย่างเยือกเย็น

ธรรมะย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม

ความจริงอันนี้ย่อมเป็นที่ประจักษ์แก่ผู้ใกล้ชิดทุกคน

ขอให้ผู้อยู่หลัง ได้นึกถึงคุณธรรมของเธอ และตั้งใจปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เพื่อยังกุศลให้เกิดแต่ผู้นั้น และถ้าเธอทราบก็คงเกิดความปีติ

วิไล อมาตยกุล

ไว้อาลัยแด่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เป็นเพื่อนที่ข้าพเจ้ารักมากเหมือนญาติสนิท เมื่อต้องสูญเสียเธอไปเช่นนี้ ทำให้ข้าพเจ้าเศร้าสลดใจคิดถึง และอาลัยรัก ไม่มีวันที่จะลืมเลือนไปได้เลย

ด้วยอำนาจแห่งบุญกุศลและคุณงามความดีของคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่ได้สร้างสมไว้ จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของเธอไปสู่สุขคติในสัมปรายภพ เถิด

เจริญ อดิเรกสาร.

๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

วัดไทยพุทธคยา

ประเทศอินเดีย

วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓

ตุ๊กตา หลานรัก

วันนี้เป็นวันทอดกฐินที่นี่ และจากนั้นคณะของป้าก็จะเดินทางต่อไปยังพุทธสถานอีกหลายแห่ง ป้าไม่ทราบว่าจะกลับทันงานพระราชทานเพลิงศพคุณแม่ของหลานหรือไม่ จึงได้ จ.ม. ถึงหลานเพื่อไว้อาลัยสำหรับการจากครั้งสุดท้ายของเธอ (คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ) ซึ่งเธอได้จากไปสู่แดนสงบโดยทอดอาลัยให้ผู้อยู่ต่อไป ทั้งนี้เพราะเธอกับป้าได้รู้จักกันมาเป็นเวลา ๔๐ กว่าปีมีความสนิทสนมอย่างญาติมากกว่าเพื่อน เธอได้ร่วมงานกับป้าที่สมาคมนักเรียนเก่าราชินีเป็นเวลา ๕ ปี ได้เห็นใจและเข้าใจกันยิ่งขึ้น เธอเริ่มต้นด้วยเป็นผู้ตรวจสอบบัญชีของสมาคมเมื่อป้าเป็นเหรัญญิกของสมาคม ต่อมาเธอก็เป็นเหรัญญิกเอง เธอเป็นคนทำงานได้ละเอียด รอบคอบ มีระเบียบ และเคร่งครัดต่อการเงินของสมาคมเป็นที่สุด เธอโทรศัพท์ถึงป้าแทบทุกวันบางทีวันละ ๒—๓ ครั้งเป็นนิจ เมื่อเธอจากไปอย่างไม่มีวันกลับมาพูดโทรศัพท์กับป้าได้อีกทำให้ป้าอยากให้เธอทราบโดยญาณวิถีใดว่าป้าอยากพูดโทรศัพท์ทางไกลกับเธอเป็นที่สุดในเวลาที่เผาศพ ยิ่งถ้าป้ากลับไม่ทันได้เผาเธอด้วยตนเองว่าการที่เธอด่วนจากโลกมนุษย์ไปสู่อีกโลกหนึ่งนั้น เป็นวัยที่เธอยังจะทำประโยชน์ได้อีกมากซึ่งยังไม่ควรด่วนจากไปเร็วเช่นนี้ และแม้แต่เธอจะเป็นเถ้าถ่านก็จริง แต่ความดี ยังประทับใจแด่บุคคลอีกมากมาย ดังจะได้อ่านจากคำไว้อาลัยของหนังสือที่พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพเธอคราวนี้!

ป้าได้แผ่เมตตาจิตต์และอุทิศส่วนกุศลในการมานมัสการพุทธสถานครั้งนี้ให้เธอด้วย และขอให้เธอไปสู่สุขติยังโลกใหม่ของเธอซึ่งพวกเราจะต้องตาม ๆ กันไปด้วย ถ้าชาติหน้ามีจริงเธอจะเป็นเบญจกัลยาณี และสุขสบายกว่าชาตินี้เป็นแน่ เพราะเธอประกอบกรรมดีตลอดมา เป็นผู้วางตัวได้สม่ำเสมอและมีคารวะอ่อนน้อมน่าสรรเสริญแก่ผู้ที่ได้วิสาสะด้วย เป็นเพื่อน–เป็นญาติ เป็นภรรยา–เป็นแม่ที่ดีและเหมาะสมแก่การได้รับพระมหากรุณาพระราชทานตราจุลจอมเกล้าเป็นที่สุดในทัศนะของป้า

เมื่อหลานซึ่งเป็นลูกสาวคนเดียวของแม่มาเสียแม่ไปก็ย่อมต้องรู้สึกว้าเหว่ถึงแม้จะมีคุณพ่อก็ยังไม่สมบูรณ์อยู่ดี ฉะนั้นป้าขอเตือนหลานให้เป็นผู้เจริญรอยตามอย่างคุณแม่ไว้ เพื่ออนาคตของหลานเอง และเป็นกำลังแก่คุณพ่อและพี่–น้องของหลานสืบไป ป้าขอส่งความรักอาลัย และขออโหสิกรรมแด่คุณแม่ของหลานมาพร้อม จ.ม. นี้ด้วย

จากป้า—ราศี รัตนไชย

อาลยกถา

ข้าพเจ้ารู้จักคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ มาตั้งแต่เธอมีอายุประมาณ ๓–๖ ขวบ เมื่อเธออยู่กับคุณพ่อคุณแม่ที่บ้านสนามน้ำจืด ซึ่งบัดนี้ได้ถูกรื้อถอนทำเป็นตลาดมิ่งเมืองไปเสียแล้ว ทั้งๆ ที่คุณหญิงเป็นบุตรีคนสุดท้อง แต่ก็เรียกกันเล่นๆ ว่า "แม่ใหญ่" เข้าใจว่าน่าจะเป็นเพื่อล้อให้คนเล็กกลายเป็นคนโตก็ได้

คุณหญิงสายพิณในวัยเด็กนั้น รูปร่างสันทัด ผิวพรรณขาวนวลเนียนยองใย หน้าตาน่าเอ็นดู ใครเห็นก็อยากอุ้มอยากกอด แต่ไม่ถึงกับอ้วนท้วนใหญ่โตพอสมกับที่เรียกกันว่า "แม่ใหญ่" เลย เนื่องจากการวิสาสะสนิทสนมกันอย่างมาก คุณหญิงสายพิณตลอดถึงพี่ ๆ ต่างก็เรียกข้าพเจ้าว่า "พี่" กันทั้งนั้น

ตอนที่คุณหญิงเจริญวัยขึ้น เราไม่ค่อยจะได้พบปะกันบ่อย ๆ เนื่องจากข้าพเจ้าต้องไปประจำอยู่ตามต่างจังหวัดเสียประมาณ ๒๐ ปี ถึงกระนั้นแม้นาน ๆ จะได้พบกันสักครั้งหนึ่ง ความคุ้นเคยรักใคร่นับถือระหว่างกันก็คงดำรงมั่นอยู่ในสภาพเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

ครั้นราว ๒๐ ปีมานี้ เมื่อข้าพเจ้าได้มาประจำอยู่ที่จังหวัดพระนครอีกวาระหนึ่ง จึงได้มีเวลาไปมาหาสู่กับครอบครัวคุณหญิงอย่างใกล้ชิด ความเป็นกันเองอย่างในวัยเด็กได้ฟื้นตัวทำให้รู้สึกประหนึ่งว่าอายุของเราหวนกลับไปสู่ครั้งความหลังขณะที่เป็นผู้เยาว์อยู่ด้วยกัน

ไม่ว่าในสายตาของผู้ใดย่อมเห็นพ้องต้องกันว่า คุณหญิงสายพิณนั้นเป็นกุลสตรีผู้มีอุปนิสัยใจคอน่าคบหาสมาคมด้วยยิ่งนัก เพราะเธอมีแต่ไมตรีจิตและความโอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบรรดามิตรสหายวงศาคณาญาติอย่างนุ่มนวล ไม่รู้จักเอาเปรียบและจะไม่เอาเปรียบใครเป็นอันขาด มีแต่ความเสียสละไม่ว่าใน

ทางทรัพย์สินหรือความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นโดยทั่วหน้า ประกอบกับที่เธอมีมารยาทกิริยากับปิยะวาจาอันสุนทรเรียบร้อย ซึ่งไม่มีวันที่จะเป็นพิษเป็นภัยแก่ผู้ใด ก็ยิ่งเพิ่มความน่านิยมยกย่องยิ่งขึ้น

นอกจากนี้คุณหญิงยังมีใจบุญกุศล เลื่อมใสศรัทธาในพระบวรพุทธศาสนาสรณตรัย ทั้งเพียบพร้อมด้วยความกรุณา เมตตา และมุทิตา เป็นคุณสมบัติประจำใจ สิ่งที่จะพึงละเว้นเสียมิได้ของเธอ ก็คือการสวดมนต์ไหว้พระ อันเป็นกิจวัตรมิให้ขาดตกบกพร่องได้ ผลแห่งคุณงามความดีดั่งได้อ้างมาโดยสังเขป ในที่สุดเด็กหญิงหน้าตาน่าเอ็นดูเหมือนตุ๊กตาเมื่อประมาณ ๔๕ ปีมาแล้วคนนั้น ก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานตราจุลจอมเกล้าฝ่ายในได้เป็น คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

อันชีวิตมนุษย์อุปมาก็เหมือนกระแสลม ย่อมมีสภาพปรวนแปรเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ คุณหญิงสายพิณถึงแม้จะบรรลุถึงสิ่งพึงปรารถนาทุกประการของปุถุชนแล้วก็ตาม แต่ความทุกข์คงมีแทรกแซงอยู่ในท่ามกลางความสุขบ้างเป็นธรรมดา ซึ่งความทุกข์นั้นได้แก่ความเจ็บป่วย ทีแรกที่ล้มเจ็บลงในครั้งหลังที่สุดนี้ คงไม่มีใครสักคนเดียวเฉลียวใจคิดว่าจะรุนแรงถึงขนาด แต่ผลสุดท้ายเมื่อโรคนั้นสุดวิสัยที่ทางการแพทย์จะช่วยเยียวยาได้ ดวงชีวิตที่มีแต่ความดีของคุณหญิงก็ถึงซึ่งอาวสาน

แม้จะรู้ๆ กันอยู่ว่า ความมรณะคือจุดที่มนุษย์และสรรพสัตว์ทุกรูปทุกนามจะต้องประสบตามกฎแห่งวัฏสงสาร ไม่มีทางใดที่จะหลบหลีกได้ก็ดี กระนั้นก็ตามกรณีที่คุณหญิงสายพิณต้องพรากจากไปอย่างไม่มีวันกลับใน เมื่อมีชนมายุเพียง ๕๓ ปีเศษเช่นนี้ จึงเป็นที่น่าเสียดายและอาลัยเป็นที่สุดแล้ว พูดกันอย่างเป็นธรรมก็ควรหรือที่กุลสตรีผู้ประเสริฐคนหนึ่งจะต้องไปสู่สุคติในปรภพในวัยเพียงกลางคนเท่านั้น

ในที่สุดนี้ เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีทางที่จะคืนสู่สภาพเดิมได้แล้ว ข้าพเจ้าจึงขอตั้งใจอธิษฐาน ขอให้ดวงวิญญาณของคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ จงได้เสวยสุขทุกสถานในทิพยพิมานมาศ คู่ควรกับคุณงามความดีอันได้บำเพ็ญมาโดยตลอดในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นเทอญ.

โสภณ บุณยเกียรติ

๏ วิปโยคโศกสลดรันทดหนัก อาลัยแม่ใหญ่นักสุดหักสูญ
แม้จะไม่ใช่วงศ์พงศ์ประยูร ยังอาดูรเยี่ยงญาติไม่คลาดคลาย

๏ อายุวัยใช่มากด่วนจากโลก ยังความโศกเศร้าอยู่มิรู้หาย
อันคุณงามความดีมีมากมาย แสนเสียดายอัดอั้นสุดพรรณนา
มีคุณธรรมล้ำนักเสริมศักดิ์ศรี แต่สามีลูกรักสุดจักหา
ได้รับพระราชทานไม่นานมา ซึ่งดวงตราเป็นคุณหญิงมิ่งมงคล

๏ กตัญญูกตเวทีไม่มีหย่อน มีความอ่อนโยนยิ่งเป็นมิ่งผล
น้ำใจดีอารีเอื้อเกื้อกังวล พร่ำสวดมนต์ไหว้พระไร้ระอา
มีจิตใจใฝ่ธรรมคำสั่งสอน ในบวรพุทธศาสนา
คราประสบพบปะสนทนา เจรจาเรื่องธรรมกันร่ำไป

๏ จึงขอนำธรรมะอนุสรณ์ เป็นคำกลอนร้อยกรองสนองให้
พร้อมกุศลผลอุทิศด้วยจิตใจ แก่แม่ใหญ่ได้สุขทุกคืนวัน
ขอให้ดวงวิญญาณตระการก่อง บริสุทธิ์ของแม่ใหญ่ไปสวรรค์
หรือไร้ทุกข์สู่สุคติครัน ในสัมปรายภพนั้นโดยพลันเทอญ

ธรรมะอนุสรณ์

ธรรมะอนุสรณ์

๏ อายุขัยในมนุษย์สุดแสนสั้น   อย่าผัดวันประกันพรุ่งมุ่งกุศล
มรภัยไม่ยอมหย่อนหรือผ่อนปรน   เช่นบัดดลอาจตายวายชีวัน
อย่าประมาทโอกาสดีที่ชีวิต   ยังสถิตมีเวลาก่อนอาสัญ
สร้างกุศลย่นย่อสามข้อครัน   คือ ทาน ศีลมุ่งมั่นหมั่นบำเพ็ญ
ยังอีกหนึ่งซึ่งเลิศประเสริฐกว่า   คือภาวนาเพื่อวิมุตสุดทุกข์เข็ญ
ชำระจิตบริสุทธิ์ผุดผ่องเพ็ญ   ถึงยากเย็นปฏิบัติยืนหยัดทน

๏ คำว่า ภาวนา นี้มีนัยสอง   นัยหนึ่งปองจิตสงบอาจสบผล
ถึงขั้นฌานอภิญญามาสู่ตน   โดยฝึกฝน สมถ ภาวนา
นัยที่สองปองปัญญามาผลาญเผา   กิเลสเร่าร้อนตายวายสังขาร์
ด้วย วิปัสสนาภาวนา   เจริญ สติ จน ปัญญา ปรากฏมี

๏ ทาน—ศีล—ภาวนานี้เป็นที่พึ่ง   เป็นสิ่งซึ่งเอาไปได้เต็มที่
สู่ภพหน้าคราตายวายชีวี   นอกจากนี้ล้วนเป็นสิ่งต้องทิ้งไป

๏ สว่างใดในหล้าว่าสว่าง   จะหาอย่างปัญญาหาที่ไหน
ถึงตะวันจันทร์ส่องผ่องอำไพ   หาส่องใจให้สว่างอย่างปัญญา
ความมืดมิดปิดงำกำบังจิต   ให้เห็นผิดอนันตรกาลนานนักหนา
พึ่งแสวงแสงสว่างทางธรรมมา   กำจัดคณามืดพ้นกมลมาน
โดยน้อมนำธัมมะปฏิบัติ   เจริญวิปัสสนากรรมฐาน
ตามสติปัฏฐานสี่วิธีการ   จนประจักษ์มรรคญาณปานศาสตรา
เข้าประหารผลาญชีวะ อนุสัย   ม้วยบรรลัยสิ้นเหง้าเผ่าพงศา
เป็นสมุจเฉทปหานผลาญชีวา   เหล่า ตัณหา ราคะ สมุทัย

จิตวิมุตหลุดพ้นจากต้นเหตุ เป็นพิเศษบริสุทธิ์ผุดผ่องใส
ดุจดวงแก้วแพร้วเพลิดเฉิดไฉไล กระจ่างไขพร่างพราววับวาววาม

๏ ทานศีลภาวนานี้มีชื่อว่า บุญกิริยาวัตถุสาม
คอยจุนเจือเกื้อชีวิตเฝ้าติดตาม ให้คุณงามในภพใหม่ไม่เฉยเมย

๏ เกิดหรือตายวายชีวีมีสองอย่าง ไม่มืดก็สว่างอย่าวางเฉย
กุศลสร้าง สว่างมา น่าชื่นเชย หากละเลยศีลภาวนาทาน
หรือก่อกรรมทำชั่วไม่กลัวบาป พึงควรทราบเถิดว่าน่าสงสาร
แทนที่จะไปสว่างอย่างตระการ จะซมซานเปลี่ยนสับกลับ มืดไป
ที่มืดมาอย่าท้อขอแต่ว่า ให้นำพาหนทางสว่างไสว
เอาทานศีลภาวนามายาใจ บำเพ็ญไว้เสมอเสมอไม่เผลอตน
เมื่อ มืดมา หาใช่ไม่มีหวัง เมื่อทำดังว่าไว้ต้องได้ผล
จะสู่ทางสว่างไปไม่กังวล มามืดมน—ไปสว่างตามทางบุญ
สว่างมา—สว่างไป ไม่ประมาท ดีเด็ดขาดเพราะกุศลส่งผลหนุน
สว่างมา—มืดไป ไม่เป็นคุณ มามีทุน—ไปหมดตัวเพราะมัวเมา
มืดมา—สว่างไป ดีใช่น้อย ทุนเท่าก้อยโกยกำไรเพราะไม่เขลา
มืดมา—มืดไป ไม่เห็นเงา ไม่ควรเอาเยี่ยงนั้นเป็นมรรคา

๏ ทางที่จะจรลีมีห้าสาย เมื่อตัวตายวายชีวินสิ้นสังขาร์
ขึ้นอยู่กับบุญกรรมทำขึ้นมา จะนำพาสู่จุดหมายโดยสายใด

๏ กฎแห่งกรรมคือทำนองของเหตุผล เหตุกุศลผลคือสุขหาทุกข์ไม่
อกุศลเป็นต้นเหตุสังเกตไป ผลคือทุกข์น้อยใหญ่ได้ตามมา

๏ หว่านพืชใดไปนั้นมันใจเถิด	ผลพึงเกิดเช่นกันนั้นแหละหนา
ข้าวเมล็ดหนึ่งซึ่งงอกออกต้นมา	เพียงต้นเดียวในนาถ้าไม่ตาย
จะออกรวงพวงย้อยพร้อยสะพรั่ง	เมล็ดคั่งคับรวงพวงขยาย
เหตุเพียงหนึ่งน่าทึ่งล้นผลมากมาย	เกินคาดหมาย งอกเงย เลยทุนรอน
เปรียบลงทุนบุญทานการกุศล	ได้รับผลเป็นคุณทุนก็ถอน
กำไรงามตามมาไม่อาทร	ดังอุปมาอุทาหรณ์พึงนอนใจ
หากลงทุนมูลเหตุประเภทบาป	พึงควรทราบทุกข์ทนคือผลได้
ให้ผลเช่นบำเพ็ญบุญทุนถอนไป	ผลกำไรคือทุกข์หนักจักตามมา

๏ อย่าระเริงเหลิงหลงเหมือนหงส์เหิน	ด้วยลาภยศสุขสรรเสริญเกินไปหนา
เหลียวดูบ้างทางชีวิตพิจารณา	ปรับชีวาเข้ากับทางสว่างทรง

๏ สายแรกไซร้ไปอบายเป็นสายโทษ	เหตุเพราะโกรธละโมภโลภหรือหลง
ไม่เกรงกลัวบาปกรรมเจตน์จำนง	ก่อกรรมลงเป็นการปลูกเหตุผูกพัน
ทำบาปเพราะ โลภะ จะเป็นเหตุ	เกิดเป็นเปรตอสุรกายร้ายมหันต์
ทำบาปเพราะ โทสะ จะเกิดพลัน	เป็นสัตว์นรกโทษฉกรรจ์อนันตรกาล
ทำบาปเพราะ โมหะ จะไปเกิด	มีกำเนิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน
ต้องรับผลทนทุกข์ทรมาน	น่าสงสารเพราะประมาทอนาถใจ

๏ สายสองนี้ดีกว่าพาไปสู่	มนุษยโลก ที่เราอยู่รู้เห็นได้
คนเรานี้มีทุกอย่างต่างกันไป	ทั้งจิตใจรูปจริตก็ผิดกัน
อีกกำลังวังชาความสามารถ	กำเนิดชาติชีวิตก็ผิดผัน
ที่ผิดแผกแตกต่างอย่างสำคัญ	สิ่งนั้นนั้นคือ ปัญญา บารมี
เป็นมนุษย์สุดดีมีโอกาส	ที่สามารถเจริญปัญญาชูราศี
เกิดเป็นอื่นชื่นไฉนเพราะไม่มี	โอกาสดีบรรลุธรรมพระสัมมา

มนุษย์จัดเป็นสัตว์อันประเสริฐ จะมาเกิดได้คือ ถือศีลห้า
กุศลกรรมบทสิบ หยิบยกมา ปฏิบัติด้วยศรัทธาสาละวน
๏ สายที่สามวามไสวไปสวรรค์ ชื่อว่าชั้น เทวโลก สบโชคผล
เสวยทิพย์ลิบล้ำฉ่ำกมล เพราะจิตเป็น มหากุศล ด้วยผล ทาน
เช่นสร้างกุศลสาธารณะ ด้วยปัญญา— ทรัพย์ — พละสามสถาน
สร้างถนนหนทางสร้างสะพาน สร้างสถานพยาบาลอาคารเรียน
อีกการสร้างทางพระศาสนา เช่นวัดวาอันวิจิตรสถิตเสถียร
สร้างโบสถ์สร้างวิหารการเปรียญ บำเพ็ญเพียรใส่บาตรพระสังฆทาน
ทอดกฐินสิ้นพรรษาผ้าป่าเสริม เพียรพูนเพิ่มบุญกุศลผลไพศาล
สอนธัมมะพระวินัยและให้ทาน พอประมาณเป็นตัวอย่างสร้างมรรคา
สวรรค์มีหกชั้นอันวิจิตร จะสถิตชั้นไหนใช่ปัญหา
กุศลน้อยด้อยชั้นนั้นธรรมดา เรื่องเหตุผลทั้งนั้นหนาอย่าละเมิน
๏ สายที่สี่ดีสมสู่พรหมโลก อย่างโชนโชกบากบั่นน่าสรรเสริญ
ไม่ระย่อท้อแท้แน่เหลือเกิน ในการเจริญ สมถ ภาวนา
ถึงระดับ อัปปนาสมาธิ ปฐมฌานเริ่มริผลิผลกล้า
ฌานที่สองสามสี่ตามมา ถึงฌานห้า สงบนิ่ง ไม่ติงกาย
สมาธิข่มนิวรณ์บั่นรอนฤทธิ สิ้นชีวิตเกิดเป็นพรหมได้สมหมาย
พรหมโลกมียี่สิบชั้นพรรณราย ใครเลือกสายนี้เดินเจริญใจ
๏ สายที่ห้าพาไปดับไม่กลับเกิด ไป นิพพาน อันประเสริฐเลิศวิสัย
นิพพานํ—ปรมํ—สุขํ ไป ทำอย่างไรจึงจะถึงซึ่งนิพพาน
พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ใช่ผิวเผิน ให้เจริญวิปัสสนากัมมฐาน
ใช้สติปัฏฐานสี่วิธีการ ดำเนินงานด้วยวิริยะสติตาม

ปฏิบัติหัดเจริญไม่เมินหมาง เหมือนเดินทางตามแผนที่อย่าผลีผลาม
อาศัยผู้รู้ด้วยช่วยให้ความ กระจ่างตามมรรคามาเกื้อกูล
หากผลยังมิบังเกิดเปิดให้ชื่น ยังเป็นพื้นเป็นปัจจัยไม่สิ้นสูญ
สำหรับสร้างเหตุเสริมให้เพิ่มพูน ครบสมบูรณ์ผลอนันต์จะพลันมี
เหตุสมบูรณ์พูนพร้อมย่อมไม่เหลว อย่าใจเร็วร้อนรนผลไม่หนี
เจริญสติวิริยะประกอบดี ถูกวิธีเท่านั้นพอรอผลไป
ต้องสมมาตดชาติใดในชาติหนึ่ง ใช่สิ่งซึ่งใครจะสั่งบังคับได้
เจริญสติเทียบวิธีสีไฟ ด้วยซีกไผ่สองอันฉะนั้นแล

๏ ปรับปรุงตัวก่อนตายว่าสายไหน ที่จะไปสู่สถิตคิดให้แน่
ไม่รู้เท่าเบาปัญญาตาไม่แล จะมีแต่ทุกข์ภัยพึงไตร่ตรอง
หากไม่เชื่อเหลือจะช่วยด้วยรั้งฉุด อาจหลงหลุดไปอบายได้คล่องคล่อง
เพราะตัณหาพาใจมิให้ปอง โมหะครองร่วมด้วยช่วยบงการ

๏ ความสำคัญนั้นหนอขอให้เห็น ให้ชัดเด่นเข้าใจดังไขขาน
ล้วนเป็น จุด พระพุทธองค์ทรง ประทาน ทรงเจือจานแจกแจงให้แจ้งใจ

๏ พุทโธวาทมีว่าอย่าประมาท สติขาดโมหะครอบชอบไฉน
รีบปรับปรุงมุ่งทางสว่างไป สร้าง เหตุ ไว้ด้วย ศีลภาวนาทาน

ดิเรก น้ำทิพย์

อาลัยคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ และข้าพเจ้า ได้รักใคร่สนิทสนมกันมานาน ทั้งในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมโรงเรียนเดียวกัน และในด้านครอบครัว ตั้งแต่คุณพ่อ คุณแม่ และพี่ ๆ ของคุณหญิงทุกคน คุณหญิงสายพิณเป็นคนอ่อนโยน และมีอารมณ์เย็นเรียบร้อย เป็นที่รักใคร่ต่อเพื่อน ๆ เป็นผู้มีใจเป็นกุศลเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เป็นคนใจกว้าง ชอบเอาใจเพื่อน ๆ และอาทรในความเป็นอยู่ของเพื่อนตลอดจนผู้อยู่ในความอุปการะอยู่เสมอ คุณหญิงเคยบ่นกับข้าพเจ้าถึงเรื่องสุขภาพไม่ค่อยดี แต่ก็ไม่ไปหาหมอ อาจจะเป็นด้วยความใจเย็น หรือมีกำลังใจเข้มแข็ง คิดว่าไม่เป็นอะไรมาก หรืออาจเป็นด้วยการมีธุระกิจหลายอย่างก็เป็นได้ ได้ทราบว่ามาเริ่มรักษาตัวโดยเข้าโรงพยาบาลเมื่อรู้สึกว่าอาการป่วยจะมากเสียแล้ว ข้าพเจ้าและเพื่อน ๆ ได้พยายามไปเยี่ยมคุณหญิงบ่อย ๆ แต่ก็ไม่สามารถเข้าไปถึงตัวได้ จนครั้งหลังสุดเมื่อได้รับปากกับผู้พยาบาลว่า เพียงขอได้พบหน้าและพูดเยี่ยมเท่านั้น จะไม่ให้คุณหญิงพูดด้วยให้เป็นการรบกวนให้เหนื่อยเลย นั่นเป็นครั้งสุดท้ายที่ข้าพเจ้าได้พูดกับคุณหญิง เมื่อทราบถึงการจากไปของคุณหญิง ข้าพเจ้าแทบไม่อยากเชื่อ เพราะเมื่อข้าพเจ้าเข้าไปเยี่ยมนั้น คุณหญิงยังยิ้มแย้มพูดได้เป็นปกติ แม้จะเพียง ๒—๓ คำ ยังไม่มีอาการแสดงว่าคุณหญิงจะจากไปอย่างรวดเร็วเช่นนี้ แต่คุณหญิงก็จากไปแล้วจริง ๆ หลังจากข้าพเจ้ามีโอกาสเข้าเยี่ยมเพียง ๑ วัน ข้าพเจ้ารู้สึกเสียดายและเสียใจเป็นอย่างมาก คุณหญิงสมควรจะอยู่เพื่อบำเพ็ญประโยชน์ได้อีกนานนัก แต่เมื่อต้องจากโลกนี้ไป กุศลกรรมดีทั้งหลายที่คุณหญิงประกอบไว้รวมทั้งแรงอธิษฐานจากใจจริงของข้าพเจ้าจงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณหญิงไปสู่สุคติภพ อันเป็นที่สมควรแก่ผู้ที่ครองไว้ซึ่งกรรมดี.

สมัยจิตร เกษมสุวรรณ

รำลึกถึงสายพิณ

สายพิณเพื่อนร่วมชั้น เรามา
ล่วงลับดับชีวา ด่วนแท้
ยังความโศรกแสนอา- ดูรจิตร ยิ่งนา
ลิขิตพรหมสุดแก้ เปลี่ยนได้ไฉนหนอ

ขอแต่เพียงให้เพื่อน ไปดี เถิดนา
เสวยสุขอยู่เปรมปรีดิ์ ถิ่นฟ้า
ชาติหน้าหากว่ามี เราเกิด ร่วมนา
เป็นเพื่อนขอคบค้า สุขด้วยสายพิณ

จาก

เพื่อนร่วมชั้นและร่วมเรียน
คณะพาณิชยศาสตร์ และการบัญชี
จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

สายพิณตายเสียแล้ว

ความตายของเธอเป็นการสูญเสียอย่างฉกรรจ์ที่สุดของครอบครัว อันมีสามี และบุตรชายหญิงทั้งหมด ฉันมองดูตาคุณจำลองเวลาแสร้งทำเป็นรื่นเริงหยอกล้อเพื่อนฝูง เล่าอะไร ๆ ถึงเธออย่างขัน ๆ ดวงตาไม่ขันเลยหม่นหมองจนฉันใจหาย ลูก ๆ ก็พยายามช่วยกันต้อนรับแขกเหรื่อที่มาช่วยงานศพด้วยกิริยาอันสงบเงียบเหงา เฉพาะยายตุ๊กตาซึ่งเป็นลูกสาวคนเดียวของเธอ พยายามทำหน้าที่ของแกอย่างดีที่สุด เดี๋ยวก็แอบมาร้องไห้เสียหน่อยน้ำตาแห้งก็ออกไปรับแขกส่งแขก ทำงานต่าง ๆ อย่างสงบเสงี่ยมต่อไป

สายพิณตายเสียแล้ว

ความตายของเธอทำให้เพื่อนฝูงหลายคนแทบขาดใจไปด้วย โดยเฉพาะเพื่อนที่ไปเข้าเวรพยาบาลเธอมาตั้งแต่แรกเริ่มป่วย จนบัดนี้เวลาล่วงเลยมาแล้วนานพอควรคุณตุ๊และสุหร่ายก็ยังร้องไห้อยู่ มีอยู่คนเดียวที่ปลงตกอย่างเด็ดขาดคือคุณวิไลเป็นเพราะได้เล่าเรียนทางธรรมะมาอย่างสูงและปฏิบัติด้วย คุณวิไลปลงตกและแน่ใจว่า สายพิณกลับขึ้นไปอยู่บนสวรรค์ดังเดิม เธอเป็นเทพธิดาที่ฝันว่าลงมาเที่ยวในเมืองมนุษย์ บัดนี้เธอตื่นจากความฝันนั้นแล้ว

สายพิณตายเสียแล้ว

เธอตายในคืนที่ตอนกลางวันเป็นวันคล้ายวันเกิดของฉัน ฉันมัวแต่วุ่นทำบุญจึงว่างเว้นมิได้ไปโรงพยาบาลเข้าเวรพยาบาลดูแลเธอเสียหนึ่งวัน ตอนราวสักตี ๕ กว่า ๆ ต้อโทรศัพท์มาบอกว่า แม่ตายเมื่อตีสาม ใจฉันหาย ว่างไปเฉย ๆ โทรศัพท์ทางโน้นวางแล้ว แต่ฉันยังถือหูจนคนมาทัก

ทั้ง ๆ ที่รู้จากคุณวิไลและคุณตีว่า ทำอย่างไร ๆ เธอก็ไม่หาย ฉันก็ยังอดหวังไม่ได้ เพราะเห็นทั้งหมอทั้งเจ้าของไข้ช่วยกันเต็มไม้เต็มมือ ทำทุกอย่างไม่ว่าอะไรที่ใครว่าดี ทุ่มเทกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจทุกคน ช่วยกันชะลอชีวิตของเธอไว้

ฉันรีบไปโรงพยาบาล แต่คลาดกัน ตามมาวัดมกุฏ ฯ ได้เห็นเธอนอนนิ่งสงบ ดวงตาปิด แต่สวมแว่น แย้มเล่าว่า เธอเรียกหาแว่นตั้งแต่ตอนกลางวันจะเอาแว่นเฉพาะอันนั้น ว่า จะใส่ดูให้เห็นหน้าคนที่เธอรักชัด ๆ

พูดถึงเรื่องแว่น ฉันยังจำได้ติดตา สามสิบกว่าปีมาแล้ว ในห้องเรียนที่ตึกอักษรศาสตร์ (อาศัยที่เขาอยู่) เธอนั่งโต๊ะหน้า ใส่แว่นหนาเตอะ ถัดมาฉันแว่นหนาเหมือนกัน ต่อจากฉัน ก็แว่น ขวาก็แว่น ซ้ายก็แว่น แว่นมาชุมนุมอยู่ซีกนั้นของห้องโดยบังเอิญ ฉันเคยมองดู หน้า หลัง ซ้าย ขวา แล้วขันในใจนึกถึงอาจารย์ซึ่งยืนอยู่หน้าชั้น ท่านคงแสบตากับพวกแถบนี้ จะมีอาจารย์ท่านเดียวที่ไม่เดือดร้อน ไม่ต้องมองแว่นวาว ๆ คือ อาจารย์รองเล็คเช่อร์แรก ๆ ภารโรงยกลูกโลกอันเบ้อเริ่มมามาตั้งบนโต๊ะก่อน ตัวท่านมานั่งหลังลูกโลก ลงมือเล็คเช่อร์เร็วปร๋อ จดไม่ทันเพราะมัวแต่ชะโงกจะดูหน้าอาจารย์ ท่านเล็คเช่อร์ประวัติศาสตร์สากล แต่ไม่ได้ใช้ลูกโลกนั้นทำอะไรเลย นอกจากบังหน้าท่าน ที่จริงก็น่าเห็นใจ ตอนนั้นท่านยังหนุ่มพ้อ หล่อเฟี้ยว คงอายพวกเรา นิสิตแผนกตั้งใหม่ ก็ติศัพท์ว่าแก่นแก้วนักหนา ขนาดลากรถแขกที่เข้ามาตัดหญ้าในจุฬา เพื่อน ๆ เฮขึ้นไปยืนให้อ้ายบู๊ทลากรถ ลากไหวด้วย แขกร้องเอะอะ กลัวเอารถมันไปลงคูข้างถนนทำไมเราจะไม่แก่นแก้วล่ะ

ก็เราเป็นนิสิตแผนกใหม่ ตั้งใหม่เอี่ยม ไม่มีใครมาเป็นซีเนียร์คอยบังคับเรานี่

อาจารย์ท่านก็รักเราอย่างลูกหลาน ดูแลใกล้ชิด พาไปเที่ยวทั้งใกล้และไกลไปจักรยาน ไปรถไฟ ไปรถยนต์ ไปเรือ เหนือ ใต้ ตะวันออก ตะวันตก ไปทั้งนั้น เกาะก็ไป ท่านรักเรา เราก็รักท่านอย่างกับท่านเป็นพ่อ

ไชโย ขัตตะพงศ์ เพื่อนเราไปทำหน้าที่ประตูฟุตบอลล์ ส.จ.ม. ประสบอุบัติเหตุในการเล่น ตาเจ็บ ไปอยู่โรงพยาบาล อาจารย์เจ้าคุณออกเงินรักษาให้จนหาย เวลาสอบไล่ ใครลืมเอาปากกามา ยืมจากอาจารย์ไกรศรีได้ ยังมักจะมีถุงใส่ลูกก่อหรือมันฮ่อมาทิ้งไว้ท้ายห้องให้เราขบกันสนุกบ่อย ๆ

อาจารย์ของเราหลายท่านเป็นอาจารย์พิเศษ รับเชิญมาสอน บางท่านไม่ได้รับค่าสอนของท่านหรอก เพราะเราไปภิกขาจากท่านมาสร้างเครื่องกีฬา เช่น อาจารย์อาภรณ์ให้มาซื้อโต๊ะปิงปอง เล่นกันจนโต๊ะพังไปเมื่อไรไม่รู้

สมัยเรา จุฬามีโต๊ะปิงปอง ๒ โต๊ะเท่านั้น อยู่ที่สโมสร อยู่ห้องข้างนอก นิสิตชายยึดครองหมดทั้งสโมสรชั้นล่างชั้นบน ให้นิสิตหญิงห้องเล็ก ๆ ห้องเดียว เป็นห้องน้ำและห้องแต่งตัว แต่สิ่งและใสก็สามารถออกไปวาดลวดลายตีปิงปองในห้องข้างนอกได้ โดยที่ไม่มีนิสิตหญิงคณะอื่นกล้าออกไป

เวลานั้นพวกเรามีอยู่ไม่กี่สิบคน เกาะกลุ่มกันแน่นแฟ้นและสนิทสนมทั้งชายและหญิง ฉะนั้นไม่มีการอายกัน ชวนกันซน ชวนกันแก่น และชวนกันหนีเล็คเช่อร์อาจารย์สุกิจไปดูหนัง อาจารย์สุกิจสอนเวลา ๑๔.๐๐—๑๔.๔๕ น. เวลาหนังพอดี ถ้าท่านเข้าห้องช้าสัก ๔—๕ นาที พวกเราจะย่องออกทางหลังห้อง แต่บันไดมันมีอยู่บันไดเดียว มักจะเจอท่านกำลังขึ้นมา เราก็ต้องตีหน้าเจียมเจียมตามหลังท่านเข้ามานั่งฟังท่านพ่นเรื่องคณิตศาสตร์ปนสามก๊ก ทั้ง ๆ ที่ใจอยู่โอเดียนหรือเฉลิมกรุง สมัยนั้นมีโรงหนังอยู่เพียงสองโรงที่ฉายรอบบ่ายเริ่มสองโมงครึ่ง

เราซนกันอย่างนี้ พาเอาสายพิณซึ่งเป็นคนเรียบร้อย นุ่มนวล อ่อนโยน ซนไปด้วยบ่อย ๆ สายพิณเป็นคนรักเพื่อน และไม่เคยขัดใจเพื่อน เลยทำอะไรทำด้วยกันตัวเองกะต้วมกะเตี้ยม ถูกเพื่อนจูง จูงจริง ๆ จูงข้ามถนน จูงขึ้นรถราง จูงเข้าที่นั่งในโรงหนัง เวลาไปฝึกงาน เจ้ากรรมจริง ๆ จำเพาะโดนส่งไปฝึกที่โรงงานบางยี่ขัน ฝั่งขะโน้น ต้องจูงเจ้าหล่อนลงเรือ จูงขึ้นจากเรือ คนจูงประจำคือ มังอร ตัวเองก็ว่ายน้ำไม่เป็น ไปกันอย่างทุลักทุเล แต่สนุกที่สุด

ชีวิตสนุก ๆ เหล่านี้มีอยู่ ๔—๕ ปี แล้วก็แยกย้ายกันไป แต่ก็พยายามกลับมาพบกันบางครั้งบางคราว คบกันตั้งแต่ยังเป็นเด็ก จนแก่เฒ่าไปตาม ๆ กัน (บางคนไม่ยอมรับประโยคนี้ เพราะพี่ใหญ่เธอประกาศว่า อายุหยุดแค่สี่สิบไม่เกินกว่านั้น ใครถามบอกสี่สิบ เดี๋ยวนี้ยังสี่สิบอยู่หรือเปล่า พี่ใหญ่)

ความสนิทสนมในระหว่างครอบครัวของเธอกับของฉันมีพิเศษนิดหน่อย ตรงที่เธอและคุณจำลองรับเป็นพ่อแม่ทูนหัวของลูกชายคนเดียวของฉัน เธอให้ความรักและเมตตาต่อเด็กเป็นอย่างดียิ่งยวด ซึ่งซาบซึ้งอยู่ในใจของฉันนอกเหนือจากมิตรภาพวัยเด็กของเรา

บัดนี้เธอตายไปเสียแล้ว

ฉันพูดไม่ออก บอกไม่ถูกว่าเสียใจ และเสียดายเธอแค่ไหน วันที่คุณวิไลบอกฉันว่าเธอไม่มีหวังหาย ฉันก็ขาอ่อน นั่งแปะลงตรงหน้าอ่างล้างมือห้องคนไข้ฉุกเฉิน มันหมดเรี่ยวแรงไปจริง ๆ ใจมันฝ่อ ยิ่งออกมาเห็นหน้าคุณจำลองเกรียมและแห้งยังกับกระดาษฟาง ฉันร้องไห้โฮ ๆ เสียนี่กระไร ฉันรีบโทรศัพท์บอกเพื่อนให้ไปเยี่ยมเธอ เขาพากันไปทุกวันวันละหลาย ๆ คน แต่ก็ไม่ได้เข้าห้อง ไม่ได้เห็นหน้าเพราะเธออยู่ห้องคนไข้ฉุกเฉิน ได้พบแต่คุณจำลองและลูกซึ่งมาตั้งกองบัญชาการโดยยึดเฉลียงตึกเขาเป็นส่วนตัวไปเลย

ฉันได้เข้าไปหาเธอ เพราะเธอเรียกหา เธอห่วงงานที่เธอใช้ฉันไปทำที่สงขลา ฉันไปบ๊กษ์ได้วันที่ ๖ เธอยังรักษาตัวอยู่ที่บ้าน ฉันกลับมาวันที่ ๒๐ เธอไปอยู่โรงพยาบาลแล้ว พอฉันเข้าไปเห็นหน้า เธอก็ถามถึงธุระที่สั่งให้ไปทำให้คุณท่าน ทั้ง ๆ ไม่มีเสียงพูดเท่าไร ก็อุตส่าห์พูดพอบอกว่าเรียบร้อย เธอก็ยิ้ม และบอกให้ฉันช่วยนวดหลัง นอนนาน เมื่อยมาก จากนั้นฉันก็ไปเข้าเวรดูแลและนวดเธอทุกวัน เธอยังพูดเล่นให้เบอร์เพื่อน ๆ ว่าเป็นหมอนวด เบอร์ ๑—๒—๓—๔ เป็นแถว แต่วันที่เธอจะตาย ฉันมัววุ่นทำบุญวันเกิด ไม่ได้ไป

ตั้งแต่วันที่เธอตายจากไปจนวันที่นั่งเขียนหนังสืออยู่นี้ สองหูของฉันได้ยินแต่คำสรรเสริญ และคำพูดว่าเสียดายเธอทั้งนั้น หลายคนบ่นว่า อ้ายคนชั่ว ๆ ไม่ยักตายอยู่ก่อกรรมทำเข็ญต่อไป คนดี ๆ อย่างสายพิณก็ไม่ยักอยู่ จะได้ทำงานช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ อันเป็นงานที่เธอทำมาตลอดชีวิตของเธอ

ความตายของเธอเป็นการศูนย์เสียที่ใหญ่หลวงกว้างขวางยิ่งนัก

เมื่อเธอมีชีวิตอยู่ เราเคยทำบุญร่วมกันบ่อย ๆ พูดเล่น ๆ กันว่า ชาติหน้าคงได้เป็นเพื่อนกันอีก แต่ความจริงฉันไม่เคยแน่ใจหรอก รู้สึกว่า เธอจะไปสูงเกินกว่าฉันจะไปเป็นเพื่อนด้วยได้ แต่ฉันก็ยังทำบุญ และกรวดน้ำให้เธออยู่ ในนามของส่วนตัวฉันเอง และในนามลูกชายของฉันซึ่งเป็นลูกของเธอด้วย

ฉันหวังว่า เธอคงจะมีเวลาเยี่ยมวิมานมองลงมาดูพวกเราในโลกมนุษย์บ้างแต่อย่าเผื่อผันว่าเที่ยวเมืองมนุษย์เลย เพราะเวลานี้มันไม่น่าอยู่เป็นอย่างยิ่ง อยู่ที่วิมานของเธอไปชั่วกัปกัลป์นิรันดรเถิด

เพื่อนที่รักเธอเสมอไป

สอาดจิตต์ วรสุนทโรสถ

มอสโก

15 ปกหย 2513

คุณจำลองที่รักยิ่ง

ขอแสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้งที่คุณต้องเสียสายฝนไป นึกไม่ถึงว่าสายฝนจะจากเราไปอย่างรวดเร็วเช่นนี้ เพราะอายุยังน้อยนัก พอได้อ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์สตรีสาร รู้สึกตกใจมาก นอนไม่หลับ หลับตาเห็นแต่ภาพสายฝน ตั้งแต่ครั้งยังเป็นนักเรียนมาด้วยกัน ยังจำติดตาได้ทุกตอน แม้กระทั่งวันที่ฉันจะเดินทางมามอสโก สายฝนก็ยังอุตส่าห์มาส่งที่ดอนเมือง มีของมาฝาก เพื่อนสนิทอย่างสายฝนหาได้ยากนัก

นี่เป็นเรื่องของพรหมลิขิต คนดีคนที่รัก พระเจ้ารัก แต่ฉันเชื่อว่าสายฝนคงไปอยู่ในที่สุขสบาย เพราะตลอดชีวิตของสายฝนไม่เคยทำชั่วหรือทำร้ายใครเลย แต่เอื้อเฟื้อช่วยเหลือพี่น้อง เพื่อน

ปงทำมาหากิน ใครๆก็ย่อมอาลัยและเสียดาย
สายพิณ อย่างที่สุด

สำหรับคุณคำลองพงศ์ศักดิ์เขาได้ว่า
จะต้องเสียใจอย่างที่สุด เพราะกว่าจะมีพร้อม
ชีวิตสมรสก็ต้องตกยากมาทุกทาง. และอะไรที่
เป็นความสุขสบาย แก่สายพิณ คุณก็ขวนขวาย
หามาให้ สมกับความรักที่มีต่อกันมา
การพลัดพรากจากคนที่เรารักนี้ คุณเคยได้
ประสบมากับตัวเองแล้ว จึงรู้รสชาติดี
ว่าเป็นทุกข์ใจอย่างที่สุด และคุณยังมีลูกๆ
ที่จะต้องคุ้มครองอีก เพราะแต่ละคนก็ยัง
พึ่งตัวเองไม่ได้ คุณจึงต้องเป็นทั้งพ่อและ
แม่ของลูก. แต่คุณเป็นผู้ชาย ความเข้ม
แข็ง มีมากกว่าเพศหญิง จึงหวังว่าคงจะ
พอค่อยๆหักใจได้สักวา ทั้งๆที่เรารู้ว่า
การพลัดพรากจากสิ่งที่เป็นของรักเป็นธรรมดาโลก
แต่กรณีเราก็หักใจได้ยาก เพราะยังเป็นปุถุชน
อยู่ ขอเห็นใจคุณเป็นที่สุด ไมทุพพละเพ

(พริก)

ห้องต่อไปมาช่วยดูแลให้บรรเทาความไข้ลดลงได้

ขอส่ง จ.ม. เพิ่มมาถึงคุณ ขอให้นึก

เสมอว่า แม้ว่าจะไม่มีเสรีภาพ คุมขัง

เป็นนักโทษที่สงสารคุณอยู่เสมอนะคะ

หากมีอะไรที่ผมจะช่วยคุณได้

ก็ยินดีเสมอ และเมื่อครั้ง

ถึง ก.ท. เมื่อใด ก็คงจะได้มี

โอกาสไปพบคุณเหมือนเมื่อ

มีเสรีภาพอยู่

ขอร่วมในความโศกเศร้า

ของคุณด้วยใจจริง.

รักและคิดถึง.

[illegible]

ป.ล. ขอฝากความรักและระลึกถึง

มายังหลานๆ ทุกคนด้วย. ป.

ประดับ กังวานพงศ์

แด่สายพิณที่รัก

สายพิณ เป็นที่รักของเพื่อน ๆ ทุกคน เนื่องจากเธอเป็นคนที่มีความอ่อนโยน นิ่มนวลและน่ารัก มีน้ำใจเอื้ออารี ชอบช่วยเหลือเพื่อนฝูง ฉะนั้นการจากไปของเธอในครั้งนี้จึงทำให้พวกเราเศร้าสลดใจและเสียดายเธอเป็นอย่างยิ่ง

ในส่วนตัวข้าพเจ้ากับสายพิณ เรามีความสนิทสนมกันเป็นพิเศษ เริ่มตั้งแต่คุณพ่อของเราทั้งสองชอบพอกันมาก เมื่อเด็กเราเรียนร่วมโรงเรียน ครั้นต่อมาข้าพเจ้าแยกย้ายไปเรียนโรงเรียนอื่น แต่ก็ได้กลับมาเข้าเรียนในจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยในคณะเดียวกันอีก เมื่อเราต่างมีครอบครัว ทั้งคุณจำลองและคุณเสวตก็เคยสนิทสนมกันมาก่อน ความสัมพันธ์ของสองครอบครัวยิ่งเพิ่มความแน่นแฟ้น เมื่อลูก ๆ ของเราเข้าเรียนร่วมคณะในจุฬาฯ สายพิณมักจะเล่าถึงความหลังต่าง ๆ ให้ "นายตั้ว" และ "นายปื๊ด" ฟังและสนับสนุนให้ลูก ๆ รักกันเหมือนพ่อ ๆ แม่ ๆ

เมื่อสายพิณได้รับพระราชทานตราจุตถจุลจอมเกล้า พวกเรารู้สึกปลาบปลื้มปีติเป็นอย่างยิ่ง เราร่วมกันเลี้ยงฉลอง "คุณหญิง" คนแรกในพวกเราด้วยความยินดีอย่างซาบซึ้ง คล้ายกับจะมีแรงดลใจ สายพิณได้เชิญพวกเราไปเที่ยวไร่ของเธอที่กาญจนบุรีเป็นการตอบขอบใจ นับเป็นครั้งแรกและครั้งสุดท้ายที่พวกเราพร้อมใจกันไปแรมคืน และร่วมสนุกเหมือนเมื่อครั้งยังหนุ่มสาวอยู่ในจุฬาฯ การเที่ยวครั้งนี้เราคงไม่มีวันลืม เพราะหลังจากนั้นอีกไม่นาน สายพิณก็ล้มป่วยต้องเข้าโรงพยาบาล รับการผ่าตัดโดยด่วน ข้าพเจ้าไปเยี่ยมเธอ แต่หมอห้ามเยี่ยม ไม่มีโอกาสได้พบเธออีก จนกระทั่งเธอจากพวกเราไป

ถึงแม้ว่าการพลัดพรากจากกันจะนำความทุกข์มาสู่พวกเรา แต่ข้าพเจ้าเชื่อว่ากรรมดีที่เธอทำมาตลอดชีวิต ได้นำเธอไปสู่ภพที่ดีแล้ว

ประจวบ ตันตราภรณ์

ประจวบ ตันตราภรณ์

สายพิณ นอกจากจะเป็นเพื่อนรักร่วมรุ่นโรงเรียนราชินีบนมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๐ เรายังเลือกเรียนในมหาวิทยาลัยในคณะเดียวกันอีก ประกอบกับนิสสัยอันดีงามของเธอเราจึงสนิทกันมาก ตลอดระยะเวลาสามสิบปีเศษเราไม่เคยโกรธกันเลย แม้ว่าในระยะหลังนี้ภาระและหน้าที่จะทำให้เราห่างกันไป แต่ความสัมพันธ์ทางใจไม่ได้เสื่อมคลายไปด้วย การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของสายพิณสุดที่จะเขียนความรู้สึกลงเป็นลายลักษณ์อักษรให้ปรากฏเท่าที่เป็นจริงได้เพราะการสูญเสียสิ่งที่เป็นที่รักด้วยความตายนี้ไม่มีอะไรที่จะมาทดแทนได้อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ทางใจของเราจะคงอยู่ชั่วนิรันดร

ในโอกาสนี้ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายโปรดดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของสายพิณเพื่อนรักประสบแต่สันติสุขไม่ว่าจะสิงสถิตอยู่ ณ ภพใด

โรหินี ชัยอาญา

อาลัยนัก　　เมื่อเพื่อนรัก จากไป โอ้ใจเอ๋ย
สุดจะเศร้า โศกา กว่ากิเปรย　　ไม่คิดเลย กรรมพราก ต้องจากกัน
เธอมีใจ กูลเกื้อ เมื่อเพื่อนทุกข์　　ช่วยปลอบปลุก เอื้อให้ คลายโศกศัลย์
ครั้นมีสุข ใดใดหนา สาระพัน　　ก็เธอนั้น นั่นแหละเล่า เฝ้าปรีดา
งานกุศล หนใด ไม่เคยขัด　　สาระพัด อุทิศตน ไม่บ่นว่า
ช่วยสงเคราะห์ ด้วยใจดี มีเมตตา　　คงรักษา ความดี ไม่มีวาย
เฉกพิกุล แม้แห้งลง คงความหอม　　ยามดมดอม อวลใจ ไม่หอมหาย
เช่นดังเกลือ ที่คงเค็ม มิได้คลาย　　จักเปรียบได้ คุณความดี ที่เธอทรง
แม้เธอวาย มลายสิ้น อินทรีย์ไซร้　　ชื่อคงไว้ หอมอยู่ ไม่รู้หลง
ขอความดี ที่เธอสร้าง ครั้งชีพคง　　ช่วยเสริมส่ง เธอบรรลุ สุภพเทอญ

(จินตนา แผ่งสภา)

เธอ กับ ฉัน

เธอ มีความสัมพันธ์กับ**ฉัน**หลายชั้น

ป๋าของ**เธอ**เป็นเพื่อนรักกับพ่อของ**ฉัน**

เจ๊พันธ์ของ**เธอ**เป็นเพื่อนรักกับน้าเริญของ**ฉัน**

เธอ เป็นเพื่อนรักกับ **ฉัน**

เราจึงสนิทสนมรักใคร่กันมาตั้งแต่เด็ก แม้ว่าชาตินี้

เธอได้จากฉันไปแล้ว ฉันก็จะตามไปเป็นเพื่อนรัก

กับเธออีกในชาติหน้า รอฉันด้วยนะ **สายพิณ**

จาก สุริ อิทธิกุล

๑๗ ซอยศรีจันทร์ ถนนสุขุมวิท

พระนคร

คุณจำลองได้ขอร้องให้เพื่อนๆ ช่วยกันเขียนคนละเล็กละน้อยลงในหนังสือที่จะจัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงสายพิณ—ภริยาของเธอ

ดิฉันก็เห็นจะเขียนได้นิดหน่อยจริงๆ นับแต่ว่าระเริ่มแรกที่ดิฉันกับสายพิณ (ในครั้งกระโน้น) สอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในแผนกบัญชี, จุฬาฯ ด้วยกันเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ และก็ได้ใกล้ชิดกันเรื่อยมาทั้งชีวิตในและนอกมหาวิทยาลัย ตราบจนกระทั่งข่าวเจ็บและในที่สุดก็ได้ข่าวถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม นี้ ก็จะขอเขียนด้วยความรักอาลัยอย่างสุดซึ้ง ว่า เธอเป็นผู้ที่.—

มาดี — *คือเป็นผู้ที่เกิดในตระกูลดี ถึงพร้อมด้วยรูปสมบัติและทรัพย์สมบัติ*

อยู่ดี — *คือเป็นผู้ที่ประพฤติดีอยู่เสมอมา เป็นผู้โอบอ้อมอารี มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า เทอดทูนองค์พระมหากษัตริย์, สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ, สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทุกพระองค์ ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ทุกท่าน ผลแห่งความดีอันเป็นที่ประจักษ์แก่เพื่อนๆ ทุกคนปรากฏเป็นที่น่าปลาบปลื้มในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นที่สายพิณได้รับพระราชทานตราตั้งชั้นจุลจอมเกล้าฯ อันถือเป็นบรรดาศักดิ์ขั้น "คุณหญิง" ตลอดชีวิตของคุณหญิงสายพิณประกอบแต่กรรมดีทั้งสิ้น ฉะนั้นพวกเราจึงมีความเชื่อมั่นอย่างที่สุดว่า คุณหญิงสายพิณจะต้องเป็นผู้.....*

ไปดี — *ถึงแม้คุณหญิงสายพิณได้ถึงแก่อนิจกรรมไปแล้ว ก็ยังได้รับเกียรติอันสูงยิ่งซึ่งน้อยคนจะได้รับพระราชทาน นั่นคือ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ตลอด ๗ วันแรก และในวันต่อๆ มาก็*

ล้วนแต่ท่านผู้มีเกียรติขอเป็นเจ้าภาพในการสวดพระอภิธรรมแต่ละคืน เป็นเวลานานถึง ๓๐ คืน จึงได้มีการบรรจุศพ ในคราวที่ทูลกระหม่อมเจ้าฟ้าหญิงและทูลกระหม่อมเจ้าฟ้าชายเสด็จกลับจากต่างประเทศ ยังได้โปรดประทานการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้

ด้วยอานิสงส์แห่งคุณงามความดีทั้งปวงที่คุณหญิงสายพิณได้ประกอบมาโดยตลอด พวกเราทุกคนขอตั้งสัตย์อธิษฐานขอให้วิญญาณของเธอจงไปสู่สุขคติตลอดจนสัมปรายภพด้วย เทอญ.

ห้วงน้อม ไสวกุล

16 พค. 13

สายพิณ เธออยู่ไหน

ไม่ว่าเธออยู่ไหน ฉันจะคิดเสมอว่าเธออยู่ที่บ้านหรือไม่ก็กำลังท่องเที่ยวอยู่ แม้ว่าจะไม่มีกริ่งดังของโทรศัพท์ ไม่มีเสียงเธอมาตามสาย "บังอร ช่วยโทรบอกพวกเพื่อน ๆ ด้วย บังอรไปค้างที่ไร่ไหม" แต่เมื่อฉันคิดถึงเธอ ก่อนหลับฉันจะนึกถึงเธอ ถึงความสัมพันธ์ที่เรามีต่อกัน นับแต่เรารู้จักกันในฐานะนิสิตแผนกบัญชี ฉันยังจำได้ วันแรกที่เดินสวนกันที่ตึกอักษรศาสตร์ "เอ๊ะ คนนี้เข้าทีหน้าขาว ๆ เต็มไปด้วยไมตรี ตายิ้ม ๆ อยู่หลังแว่นวาว ๆ ท่าทางต้วมเตี้ยมเรียบร้อยในหมู่เพื่อนที่ไว ๆ เร็ว ๆ" "เอ๊ะ ชื่อสายพิณ ช่างตรงกับดนตรีที่ฉันชอบที่สุด "พิณ" มโนภาพของห้องโถงกว้าง ๆ ลึก ๆ มีหญิงสาวสวยนั่งกรีดนิ้วดีดพิณเสียงแผ่ว ๆ เย็น ๆ กล่อมอารมณ์ให้เคลิบเคลิ้มสงบสุข" "อ๊ะ อยู่ย่านการค้าเดียวกันด้วย เชื้อสายพ่อค้าเหมือนกัน" "อ้าว ทำไมสายพิณ เธอช่างเรียบร้อย อ่อนหวาน ขี้เกรงใจ ขยันเรียน แต่บังอรหัวเห็ด ดื้อ (รั้น) ขวานผ่าซากอะไรก็ได้ เอาแต่เล่น" แต่เราก็คบกันได้สนิทสนม ตลอด ๔ ปีที่เรียนร่วมกันมา ฉันยั่วเย้า—เธอไม่โกรธ หัวเราะชอบใจ ฉันลากเธอไปไหน—เธอไปด้วยมีพี่เลี้ยงติดตาม ฝนตกฟ้าร้องฉันพาเธอลงเรือลงแพข้ามแม่น้ำไปฝึกงานโรงสุรา ทั้งที่เราว่ายน้ำไม่เป็นเธอก็ไม่เคยย่อท้อ ฉันอุบายหนีกินข้าวกลางวันกับผู้ใหญ่ ลอยเรือไปกินก๋วยเตี๋ยว—เธอก็เอาด้วย ฉันหมั่นไส้ใคร แกล้งทำหูทวนลม—เธอก็ช่วยพูดตอบแทน บอกว่าเกรงใจเขา เธอรักเรียนเดินขึ้นสุดบันไดอย่างสง่าผ่าเผย ฉันซึ่งรักเล่นก็ถัดขึ้นไปเคียงบ่าเคียงไหล่กับเธอจนได้ แล้วเราก็สำเร็จพ่วงเอาปริญญามา ชีวิตที่ไม่ต้องรับผิดชอบของเราก็จบลง ฉันออกทำงาน เธอออกแต่งงาน "นี่บังอรฉันจะแต่งงานกับจำลอง ช่วยเป็นเพื่อนเจ้าสาวให้หน่อยนะ" "ไม่ สายพิณ ฉันขี้เกียจเป็น เป็นไปได้หรือเธอเดินกระต้วมกระเตี้ยมทันเขาหรือ เอ้า ไหวก็ไหว ค่อย ๆ เดินด้วยความมั่นคงเป็นตัวของตัวเองก็แล้วกัน เธอจะถึงหลักชัยในที่สุด"

และแล้วเธอก็มีห่วงเพิ่มขึ้น จากหนึ่งเป็นสอง, สาม, สี่ ฯลฯ ภาระเธอมากขึ้น การไปมาหาสู่ระหว่างเราก็น้อยลง แต่เราก็ได้ติดต่อกันสม่ำเสมอโดยโทรศัพท์ตลอดเวลา ๒๕ ปี

ในระยะเวลา ๒๕ ปี วิถีชีวิตของคนเรา มีอะไรแน่นอน?

ฉันเดินเตะฝุ่นบ่อย ๆ ชอบเปลี่ยนที่ทำงานเพราะนิสัยเสีย เบื่อง่าย ไม่ลงใคร แต่เธอเดินถึงชัยชนะแห่งชีวิตอย่างภาคภูมิ แม้ว่าบางครั้งจะสะดุดตอบ้าง พร้อมกันนี้เธอก็เก่งกล้าขึ้น มีความจัดเจน กระฉับกระเฉง พูดคุยได้เป็นเวลานาน ๆ แต่ฉันหมดสติม เฉยลงเงียบลง เบื่อหน่ายในความชุลมุนอลเวง ขี้เกียจพูดจา (นอกจากกับบริวาร) จนบางครั้ง เพื่อน ๆ นึกว่าเป็นพระอิฐพระปูน ว่าได้โดยไม่มีความรู้สึก อย่างไรก็ตามมิตรภาพของเราก็ยังคงแน่นแฟ้นไม่เปลี่ยนแปลง

วันที่ ๒๕ พฤษภาคม เธอเหน็ดเหนื่อย เธอลาโรงจากเวทีชีวิตไปอย่างไม่คาดฝัน ไม่มีใคร—ครอบครัว พี่น้องเพื่อนฝูง จะรั้งไว้ได้ ทุกคนอาลัยสุดซึ้ง แต่ก็ต้องยอมจำนน เธอไปดีไปในท่ามกลางความดีและความงดงามของชีวิต คนเราเกิดมาจนจากไป จะมีอะไรดีกว่านี้อีก?

สายพิณ ไม่ว่าเธออยู่ไหน ฉันคงไม่ลืมเธอได้ง่าย ๆ ลาก่อนชั่วระยะนี้จนกว่าเราจะพบกัน

บังอร จุตระกูล

คิดถึงสายพิณ

"สุหร่าย – ค่อยหายคิดถึงสายพิณมั่งหรือยัง"

ค่อยหายคิดถึง—ฉันตอบได้เลยว่า ในช่วชีวิตฉันนี้ ฉันไม่มีวันหายคิดถึงสายพิณ วันที่ฉันจะหายคิดถึงสายพิณ ก็คือวันที่ฉันหยุดหายใจ หยุดคิดนั่นแหละ ยิ่งนานวันฉันยิ่งรู้สึกว่าขาดสายพิณมากขึ้น ทำไมถึงเป็นอย่างนี้ ก็เวลาฉันกลุ้มใจ ฉันมีทุกข์ฉันก็เคยได้ปรับทุกข์กับสายพิณ ไม่เพียงแต่จะทุกข์ร้อนไปด้วย สายพิณก็ปลอบและให้กำลังใจ เขาจะเป็นห่วงเป็นใยพร้อมทั้งช่วยทุกทางที่จะช่วยได้ เมื่อฉันมีความสุขสายพิณก็ดีใจและชื่นชมไปด้วย ทุกสิ่งที่ฉันได้รับจากสายพิณ ฉันได้รับด้วยความจริงใจ ไม่ใช่สำหรับฉันเท่านั้น แต่สายพิณปฏิบัติแก่ทุก ๆ คน ที่สายพิณรู้จักด้วยใจจริง สายพิณไม่เป็นพิษเป็นภัยกับใคร สายพิณอิจฉาคนไม่เป็น งอนไม่เป็น เพราะอย่างนี้เมื่ออยู่กับสายพิณ จึงสบายใจ

"สุหร่าย–น่ากลัวสายพิณจะไม่ได้กลับบ้าน"

อะไรกัน สายพิณจะไม่ได้กลับบ้าน ฉันรู้สึกว่าหัวใจและความรู้สึกมันจมวูบอึดอัดใจ เหมือนจะหายใจไม่ออก เราจะไม่ได้คุยกันอีกแล้วหรือนี่ เราจะไม่ได้กินด้วยกัน, นอนด้วยกัน, เที่ยวด้วยกัน แบ่งทุกข์แบ่งสุขกันอีกแล้วหรือ ทำไม ทำไมถึงรุนแรงอย่างนี้ ไม่มีทางแล้วหรือที่จะช่วยสายพิณ ตลอดเวลาที่สายพิณนอนเจ็บอยู่และยังมีลมหายใจ ฉันยังมีความหวังว่าสายพิณจะหายเจ็บ แม้จะใจหายใจคว่ำอยู่หลายหนก็ยังหวัง หวังจนวันสุดท้าย สายพิณเรียกฉัน ฉันเห็นสายพิณพยายามรวบรวมกำลังจะพูดเล่น พูดยั่วเย้าสามี ลูก พี่น้อง และ เพื่อนที่ล้อมรอบเตียงนอน สายพิณหัวเราะทักทายคนโน้น ถามถึงคนนี้ สายพิณยังแหย่ฉันว่า " ไอ้เขาลิงมาแล้วหรือ " สายพิณพูดขาดเป็นห้วง ๆ และเหนื่อย แม้กระนั้นฉันก็ยังหวังว่าสายพิณจะหายเจ็บ แต่แล้วสายพิณก็จากไป จากสามี จากลูก จากพี่น้อง จากเพื่อน

จากพวกเราทุกคนไป คำว่า "ตาย" ไม่น่าจะประสบกับสายพิณรวดเร็วอย่างนี้เลย สายพิณยังแข็งแรง หน้าตาก็สวยงามน่ารัก ผิวพรรณก็ผ่องใส จิตใจก็เข้มแข็ง อยู่ ๆ ก็ล้มเจ็บและจากไป รวดเร็วเหลือเกิน ไม่มีริ้วรอยจะแสดงว่าความเจ็บป่วยกำลังคุกคามสายพิณ ความตายรุกสายพิณอย่างเงียบเชียบ ไม่ให้โอกาสแก่พวกเราที่จะแย่งสายพิณไว้ ถ้ามีวี่แววสักนิดให้รู้ ไม่มีวันเสียละที่สามีสายพิณจะทิ้งโอกาส แม้จะต้องพาสายพิณไปรักษาไกลแสนไกล หรือยากลำบากเพียงไร

วันนี้ สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงสองพระองค์เสด็จทรงเททองหล่อพระประธาน ซึ่งสามีของสายพิณสร้างเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่สายพิณ ฉันเห็นทูลกระหม่อมฟ้าหญิงสองพระองค์เสด็จทรงทำพิธีเททอง ฉันต้องน้ำตาไหล เพราะคิดถึงสายพิณ ถ้าสายพิณมีโอกาสทราบคงปลื้มใจเหลือเกิน เพราะทุกพระองค์เป็นยอดรักยอดเทอดทูนของเขา

สายพิณจากไปแล้ว ความทรงจำ เรื่องราวต่าง ๆ แทนที่จะค่อย ๆ เลือนหายไป แต่ยิ่งนานวัน ก็ยิ่งมองเห็นภาพต่าง ๆ ของสายพิณมากขึ้นทุกวัน นึกเห็นภาพสายพิณที่แสนจะเรียบร้อย แต่เพื่อนรักของสายพิณแต่ละคนแสนจะซนตรงข้ามกับสายพิณ แต่ด้วยความเยาว์วัย บางครั้งสายพิณก็นึกสนุกไปกับเพื่อน ๆ ด้วย ขนาดที่ลงไปเดินลุยโคลนในท้องนาในทุ่งมหาเมฆหลังบ้านเจ้าคุณสุจริตธำรงซึ่งบุตรสาวของท่าน โรหินี ชัยอาญา เป็นเพื่อนกับพวกเรา และท่านมักจะเลี้ยงอาหารกลางวันในวันเสาร์ ซึ่งเป็นวันเรียนยุวนารี หลังบ้านของท่านเป็นทุ่งนาพวกเราชวนกันลุยโคลนจะย่ำออกไปถนนหลังบ้าน แดดก็ร้อน ไกลก็ไกล บังเอิญปลิงตัวโตเกาะน่องสายพิณเข้า ตัวเองก็ไม่ทราบเพราะขาต้องจมโคลนอยู่ตลอดเวลา จะดึงขาก้าวไปแต่ละทีต้องฉุด พวกเราต้องช่วยกันดึงปลิงออก ปลิงก็ดื้อ, ดึงออกยาก พอดึงออกก็เลือดไหล สายพิณนั้นตกใจแต่ไม่เอะอะ พวกเรากลัวแทบแย่ โดยเฉพาะบังเอิญปลิงมาเกาะเอาสายพิณเข้าด้วย

สายพิณจะซนเป็นบางโอกาส แต่พวกเราซนเป็นนิสัย เลยถูกสายพิณเอ็ดเอาเสมอหนักเข้าแกก็นั่งธรรมาสน์เทศน์เอาเลย โดยเฉพาะใกล้ ๆ สอบ สายพิณต้องเป็นผู้อธิบายบทเรียนให้และทำให้ด้วยความยินดี ด้วยความตั้งใจ ไม่ได้คิดว่าตัวเองจะเสียเวลาดูหนังสือเลย

เราห่างกันไปหน่อยในระยะที่เริ่มเป็นผู้ใหญ่ แต่ต่อมาเมื่อลูกโตแล้ว เราก็ใกล้ชิดกันดังเดิม คราวนี้ต่างเป็นผู้ใหญ่ขึ้น ความรักใคร่เห็นอกเห็นใจกันก็มากขึ้น เพราะเมื่อเด็กเรามีแต่เรื่องสนุก พอเป็นผู้ใหญ่ก็มีทั้งความทุกข์ ความสุข ปนกัน เราจึงพบกันทั้งในยามทุกข์และยามสุข ความรักของเราจึงยิ่งแน่นแฟ้นมากขึ้น

ก่อนวันฉัตรมงคล พ.ศ. ๒๕๑๒ สายพิณโทรศัพท์ถึงฉัน "สุหร่าย—วันฉัตรมงคลนี้ ฉันจะได้รับพระราชทานเหรียญตรา"

"โอ้โฮ—ดีใจจังเลย ตอนนี้ต้องเรียกคุณหญิง และต้องคลานกันละ บอกพี่ลองอย่าลืมแจกที่รองเข่า รองแขนนะ"

"ฉันนึกแล้วสุหร่าย ต้องดีใจ วันนี้ว่างไหมไปช่วยกันเลือกผ้าหน่อยนะ" แล้วเราก็ไปด้วยกัน ไปช่วยกันเลือกผ้า ไปซื้อผ้า ไปตัดเสื้อ ไปลองเสื้อและช่วยกันแต่งตัวเข้าวังในวันฉัตรมงคล สายพิณแต่งผ้ายกสีทอง พี่น้อง เพื่อนฝูงมาช่วยสายพิณดีใจ อยู่กับสายพิณจนสายพิณเข้าเฝ้ารับพระราชทานเหรียญตราเสร็จกลับบ้าน

พอวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๑๒ เราไปไร่กัน ไปค้างอยู่คืนหนึ่ง รุ่งขึ้นก็ไปหัวหินสายพิณจะต้องเข้าเฝ้าเพื่อรับพระราชทานเลี้ยง นอกจากสามีและลูกแล้วก็มีพี่สงัด ยมนาค และฉัน คืนวันที่สายพิณกลับจากงานเลี้ยงในวัง สายพิณปลื้มใจที่สุด กลับมาโฮเต็ลดึกมาก แต่เราต้องลุกขึ้นคุยกัน สายพิณเล่าถึงงานที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้ร่วมโต๊ะเสวย เล่าถึงคำรับสั่งต่าง ๆ อย่างปลื้มใจ

นี่เป็นปีที่แล้ว วันเวลาหมุนเวียนไป ๑ ปี สายพิณได้บวชพระ ๒ องค์ ลูกของสายพิณเอง ๑ ลูกบุญธรรม ๑ สายพิณดีใจเหลือเกิน เพราะถือว่าเป็นการทำบุญ

กุศลที่ยิ่งใหญ่ หลังจากนี้ไม่เท่าไรสายพิณก็เริ่มเจ็บ ฉันยังหลับตาเห็นภาพต่าง ๆ ตั้งแต่สายพิณเริ่มเจ็บ ไปโรงพยาบาล การผ่าตัดทั้งสองครั้งแม้จะชุลมุนแต่ฉันก็ยังจำได้ จำได้ตลอดจนใบหน้าของสายพิณที่หัวเราะเมื่อวันสุดท้าย ฉันสงสารสายพิณจับใจ ฉันต้องแอบร้องไห้อยู่เสมอ ๆ จนเพื่อน ๆ ต้องเอ็ดว่าฉันเป็นตัวนำดีนัก ฉันไม่กล้าร้องไห้ให้พี่สองและลูก ๆ ของสายพิณเห็นเพราะโบราณเขาห้ามร้องไห้เมื่อคนกำลังเจ็บ แต่ใจฉันเหลือนิดเดียว เจ๊พรใช้ให้ทำอะไรก็ทำให้ทั้งนั้น เพื่อจะช่วยให้ความเจ็บไข้ของสายพิณบรรเทาเบาบางลง ในที่สุดพวกเราก็ต้องแพ้ สายพิณต้องจากไป จนเดี๋ยวนี้ฉันไม่อยากพูดคำว่า "ตาย" รวมกับชื่อ "สายพิณ" เพราะใจฉันยังคิดเสมอ ๆ ว่ายังไม่สมควรแก่เวลาเลย สายพิณดีเหลือเกิน ดีทั้งการกระทำดีทั้งจิตใจ เป็นคนมีคุณธรรมดีเหลือเกิน มองคนด้วยเหตุผล ด้วยความดี และให้ความยุติธรรม สายพิณนี้ไม่ใช่ ๑ ใน ๑๐๐ แต่ ๑ ใน ๑,๐๐๐ ใน ๑๐,๐๐๐ ก็จะมีหรือ เพราะอย่างนี้กระมังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจึงเห็นใจสายพิณและช่วยให้สายพิณได้พ้นจากความเหน็ดเหนื่อยต่าง ๆ

เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๑๒ พี่สงัด ยมนาค ตุ๊ บุนนาค และฉัน ไปไร่สายพิณด้วยกันเพื่อเตรียมรับเสด็จสมเด็จเจ้าฟ้าเพ็ชรรัตน์ฯ บังเอิญก็ตรงกับวันเกิดของฉันพอดี ฉันเองไม่สนใจเลยแต่สายพิณกลับกุลีกุจอซื้อปลา ซื้อผลไม้ จากนครปฐมเอาไปไร่ด้วย เอาไปให้แย้มจัดทำเพื่อให้ฉันไปใส่บาตร ทำบุญ แล้วยังสั่งแย้ม สั่งคนรถ ให้ตื่นเช้าคุณสุหร่ายจะไปใส่บาตร พอเช้ามืดแกก็มาปลุก แล้วก็ไปใส่บาตรด้วยกันที่วัดเมืองกาญจนบุรี เรื่องการทำบุญแล้ว สายพิณชอบเหลือเกินไม่เพียงแต่ชอบที่จะทำเอง สายพิณยังชอบเห็นคนอื่นทำบุญ และถ้ามีโอกาสก็จะร่วมทำบุญด้วยโดยไม่รั้งรอ เมื่อสมเด็จเจ้าฟ้าเพ็ชรรัตนฯ และพระนาง เสด็จถึงไร่และเสด็จขึ้นพลับพลา สายพิณรีบชวนฉันไปนั่งรอรับเสด็จบนพลับพลาโดยตั้งใจเหลือเกินจะให้ฉันรับพรวันเกิดจากสมเด็จเจ้าฟ้า และพระนาง และก็เป็นอย่างที่สายพิณมี

ความตั้งใจดีกับฉัน เมื่อทั้งสองพระองค์เสด็จขึ้นพลับพลา และทอดพระเนตรเห็นเราสองคนก็ทรงจำได้ว่าเป็นวันเกิดฉัน และทั้งสองพระองค์ก็ประทานพรแก่ฉัน ฉันเห็นหน้าสายพิณยิ้มแย้มแสดงความดีใจอย่างแจ่มชัด ฉันแสนที่จะดีใจ จะหาใครที่มีความหวังดีต่อผู้อื่นอย่างนี้ได้ ไม่ใช่แต่สำหรับฉันเท่านั้น กับเพื่อนของสายพิณทุกคน แม้กับคนที่เพียงจะเพิ่งพบ สายพิณก็เป็นอย่างนี้เหมือนกัน เพราะสายพิณมีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมตตา โอบอ้อมอารีอันเกิดจากจิตใจของสายพิณเอง

ใคร ๆ ว่าสายพิณไม่น่าจะเกิดวันเสาร์ เพราะสายพิณไม่ใช่คนแข็ง แต่ใจฉัน ฉันว่าสายพิณมองดูภายนอกเป็นคนอ่อนละมุนละม่อม นุ่มนวล สุภาพ อ่อนโยน แต่ส่วนลึกของสายพิณ สายพิณเป็นคนเข้มแข็ง และอดทน อดทนต่อการรับฟังต่าง ๆ ซึ่งใคร ๆ เห็นสายพิณนิ่งก็จะเข้าใจว่าสายพิณไม่รู้เท่า แต่สายพิณเป็นผู้ดีเกินกว่าที่จะทะเลาะทุ่มเถียง เป็นผู้ดีเกินกว่าที่จะใช้คำหยาบ คำรุนแรง และคำร้ายกับใคร ๆ แต่ถ้าสิ่งไหนที่สายพิณเชื่อว่าถูกแล้ว สายพิณก็ไม่ยอมเหมือนกันและชนะในที่สุด สายพิณเข้มแข็งต่อความเจ็บปวดห่วงคนโน้น ห่วงคนนี้แทนที่จะห่วงสังขารของตัวเองบ้าง ความเจ็บป่วยของสายพิณก็เช่นเดียวกัน มิใช่เพิ่งมีสายพิณเป็นโรคท้องเสียและจุกแน่นอยู่ตลอดเวลา ในระยะหลัง ๆ นี้ ยิ่งเป็นมากและความที่สายพิณเป็นอยู่ตลอดเวลานี่เอง ทุกคนจึงมิได้เฉลียวใจว่า อาการต่าง ๆ นี้เนื่องมาจากโรคตับที่ร้ายแรงนี้ บางครั้งสายพิณไม่ค่อยสบายก็ยังฝืนร่างกายแข็งใจไปทำธุระอื่น

เมื่อคราวที่พี่ลองจัดให้สายพิณ เจ๊ภา ลูก ๆ และฉัน ไปเที่ยวสิงคโปร์ สายพิณเป็นหัวหน้าคณะที่เข้มแข็ง สายพิณจัดทุกอย่าง สายพิณตื่นเช้าแต่งตัวเร็ว สายพิณไปพบคนโน้นคนนี้ พูดคุยและทุกคนดีใจที่พบสายพิณ และรู้สึกว่ารักใคร่ยินดีที่สายพิณไปเยี่ยมบางคนพูดอังกฤษไม่ได้ แต่ก็คุยกับสายพิณได้ โดยใช้ภาษาใบ้ และคุยกันอย่างสนิทสนม ฉันว่ากระแสจิตของสายพิณที่ไม่เป็นพิษเป็น

ภัยกับใครนั่นเองที่เป็นสื่อในความรักทั้งหลายที่ใคร ๆ ให้กับเขา แม้ไม่ต้องใช้คำพูด สายพิณสามารถกล่าวตอบขอบคุณในงานเลี้ยงได้ยาว ไม่ใช่แต่กับบุคคลในโต๊ะแต่ยังฝากความรัก ความคิดถึงไปให้กับครอบครัวเขาด้วยและทุกคนก็ฟังอย่างชื่นชม เพราะสิ่งที่สายพิณพูด พูดออกมาจากใจจริงจริงชวนฟังและน่าชื่นชมนัก

เรื่องที่เขียนถึงสายพิณมีอีกมากมาย ฉันคิดถึงสายพิณตลอดเวลา เมื่อคิดถึงเขาคราวใดก็อดร้องไห้ไม่ได้ ฉันนั่งเรือข้ามฟากไปศิริราช ความรู้สึกต่าง ๆ เมื่อนั่งเรือข้ามฟากไปหาสายพิณและภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ เมื่อตอนสายพิณเจ็บก็กลับมา ฉันกลั้นน้ำตาไว้ไม่ไหว คิดถึงสายพิณเหลือเกินทั้งรัก ทั้งแสนเสียดาย เมื่อความตายเกิดขึ้นกับสายพิณโดยไม่นึกไม่ฝันอย่างนี้ ทำให้ฉันรู้สึกว่าความตายนี้อยู่ใกล้ตัวเรานิดเดียว เราจะประสบได้ทุกวินาที ไม่มีใครบอกได้ ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ ความตายนี้แหละเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้แน่นอนที่สุด และเดี๋ยวนี้ฉันนึกถึงอยู่เสมอ ขณะฉันกำลังเขียนไว้อาลัยให้สายพิณอยู่นี้ฉันเขียนพลางร้องไห้พลาง พอจับเขียนทีไร ความรัก ความเสียดาย ความคิดถึงหลาย ๆ อย่างมันอัดขึ้นมาฉันต้องร้องไห้แล้วก็หยุดเขียนเสียที

ฉันไปเยี่ยมสายพิณที่วัดกับตุ๊ ฉันมองทะลุแผ่นหินนึกเห็นภาพสายพิณนอนใส่แว่นตาอยู่แค่มือเอื้อมนิดเดียว แต่เราก็ทำอะไรไม่ได้ กลายเป็นเราห่างไกลกันอย่างลิบลับ ใจฉันไม่เข้มแข็งเลยเมื่อคิดถึงสายพิณ ฉันดูรูปสายพิณเสมอ ๆ รูปที่ถ่ายใส่เสื้อปริญญา วันที่สายพิณไปถ่ายรูป เขาชวนฉันไปด้วย ก่อนไปสายพิณชวนฉันไว้ว่าจะแวะไปชวนม่วยออกมาด้วย เพราะร้านของม่วยอยู่ใกล้ ๆ ฉายาเฉลิมกรุง แต่พอไปถึงร้านถ่ายรูปสายพิณต้องงดเพราะไม่สบาย สายพิณเพลียขึ้นบันไดแทบไม่ไหวฉันยังล้อเขาและช่วยจูงเขาขึ้นบันได ขณะแต่งตัวสายพิณกระซิบกับฉันว่า "สุหร่าย — ฉันไม่อยากถ่ายรูปใส่เสื้อปริญญาเลย ฉันกลัวตาย" ฉันพูดกับเขาว่า ใส่เสื้อปริญญาของเราโก้จะตายไป เราได้มาด้วยความเหนื่อยยาก

และเป็นความภูมิใจของเรา ส่วนพี่ลองนั้นรู้สึกดีใจจะได้ถ่ายรูปหมู่ใส่เสื้อปริญญากับสายพิณ และลูก พี่ลองจึงเห็นขำเมื่อสายพิณไม่อยากถ่ายรูป ขณะนั้นสายพิณคงรู้สึกไม่สบายมาก แต่ก็อดทนเพราะกำลังจะบวชลูกชาย ภาพต่าง ๆ ฉันยังหลับตาเห็นได้เป็นลำดับ เพราะตอนหลัง ๆ นี้เรายิ่งใกล้ชิดกันมาก เราโทรศัพท์ถึงกันโดยไม่ต้องเลือกเวลา บางทีก็เช้าตีห้า เราไปทำบุญด้วยกัน บางทีก็หัวค่ำ บางทีก็ดึกบางทีสองยามตีหนึ่ง ก็มี

แม้จะเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ฉันก็ยังคิด คิดอยากให้สายพิณได้มีชีวิตอยู่ต่อไปจนได้เห็นหลานย่า สายพิณคงจะรักเป็นที่สุด ฉันเสียดายเวลาที่เราได้พบกันได้พูดคุยกันมานั้นน้อยไป ถ้ารู้ว่าสายพิณจะด่วนจากไปเร็วอย่างนี้ พวกเราคงจะทุ่มเทเวลามาให้กับสายพิณมาก ๆ ด้วยเหตุนี้เอง สามีของสายพิณ พวกเจ๊ ๆ ลูกพี่น้อง และเพื่อน ๆ จึงอยากช่วยทำงานต่าง ๆ ที่จะอุทิศส่วนกุศลให้สายพิณให้มากที่สุด และดูเหมือนทุกคนจะโมโหตัวเองที่ทำไมไม่เฉลียวใจในความเจ็บไข้เล็ก ๆ น้อย ๆ ของสายพิณ แต่ก็ได้แต่คิด ทุกสิ่งก็ล่วงเลยไปแล้ว เราก็ได้แต่พยายามสร้างบุญกุศลส่งไปให้สายพิณ และคิดถึงแต่สายพิณตลอดไป ขอบุญกุศลที่สายพิณได้ทำไว้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ บุญกุศลที่สามี ลูก พี่น้อง และเพื่อน ๆ ทำให้แก่สายพิณจงช่วยให้สายพิณเป็นสุขทุกประการ ไม่ว่าสายพิณจะอยู่ที่ไหนก็ตาม.

รักและคิดถึงสายพิณ

๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๓

พวกเราทั้งหมด เมื่อปีกลาย ดีใจกันมากที่ได้รับข่าวว่าเพื่อนของเรา "คุณสายพิณ" ได้รับพระราชทานเหรียญตรา เป็นตำแหน่งคุณหญิง พวกเราทั้งหมดภูมิใจในเพื่อนรักของเราคนนี้ที่ได้รับเกียรติอันสูง ความจริงแล้วไม่เป็นเรื่องที่น่าประหลาดใจเลยที่เธอได้รับเกียรติเช่นนี้ เพราะตลอด ๓๐ ปีเศษที่เรารู้จักกันมา เธอเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยน่ารักมาก นุ่มนวล ใครเห็นก็นิยมชมชอบ เป็นเพื่อนดีกับทุกคนด้วยใจจริง เป็นภรรยาที่น่ารักของพี่จำลอง เป็นแม่ที่ดีของลูกๆ เธอได้ประกอบกรรมดีตลอดมา ขอให้กรรมดีที่เธอได้ทำไว้นี้ ช่วยให้เธอไปสู่ภพที่ดี เกิดดี อยู่ดี ตามที่ปรารถนา เทอญ

ธานินทร์ มุทิรางกูร
๕๗ ซอยวัฒนา สุขุมวิท ๑๙
พระนคร

แด่สายพิณเพื่อนรัก

โอ้เสียดาย "สายพิณ" มาสิ้นเสียง
พิณไพเราะจำเรียงประโลมจิต
นามประเสริฐเชิดชูในหมู่มิตร
ทุกคนคิดถึง "ยาย" คือสายพิณ
เราร่วมเรียนร่วมเล่นเป็นสุขสันต์
สองสี่แปดหนึ่งนั้นน่าถวิล
มิตรภาพซาบซึ้งตรึงใจจินต์
อยู่ร่วมถิ่น "ราชินีบน" ดลฤทัย

"ยาย" ของเราใจดีเป็นที่สุด
ที่รวมจุดไมตรีจิตพิสมัย
ใครจะยั่วใครจะเย้าสักเท่าไร
"ยาย" จะยิ้มเรื่อยไปอย่างใจเย็น
เราเรียกยายเพราะอาทรชอบสอนหลาน
อีกเจือจานเพื่อนยาคราทุกข์เข็ญ
น้ำใจงามบริสุทธิ์ดุจเดือนเพ็ญ
ความดีเด่นเตือนใจไม่เลือนซา

เพื่อนร่วมชั้นมีด้วยกันสามสิบสอง
เจียก จำลอง ประจง อนงค์ (หนา)
สงวน สุหร่าย สายพิณ จินตนา

ประณีต อาภรณ์ เพ็ญนิ สิริวรรณ
อรชร ก้อนทอง ทับทรวง ฉวี
ประยูรศรี บุญช่วย บุญยืน (ขยัน)
อนงค์ ลำเนียง ฐะปะนีย์ จีรพันธุ์
เล็ก สนใจ วิไลวรรณ โรหิณี
ชีกพเยาว์ เล้าคำ และโสภา
กุญชลี (เพื่อนยา) ประภาศรี
ครูของเรารักศิษย์จิตอารี
ท่านชื่อ ยสวดี ที่เคารพ

ขอวิญญาณสายพิณสู่ถิ่นเทพ บุญพาเสพทิพยสุขทุกข์สงบ
เธอฝากความดีไว้ให้น้อมนบ ไม่เลือนลบจากจิตมวลมิตรเอย

จากเพื่อนร่วมชั้นที่รักเธอทุกคน

(ฐะปะนีย์ (ณ ถลาง) นาครทรรพ ประพันธ์ในนามของเพื่อนๆ)

๓๑ ต.ค. ๑๓

"ยาย" เพื่อนรัก.....

.....จนบัดนี้แล้ว

ฉันก็ยังไม่สามารถจะอ้างเอาคำพระมาข่มความรู้สึกที่มีต่อยายได้เลย

ฉันไม่แปลกใจหรอกที่มันจะเป็นไปอย่างนั้น และฉันก็พอใจที่จะให้มันเกิดความรู้สึกเช่นนั้น ความรู้สึกที่เรามีส่วนในกาลอดีต ที่เมื่อฉันมีอารมณ์คะนึงถึง ฉันก็หมดปัญญาที่จะหักห้ามน้ำตาของลูกผู้หญิงเช่นเธอและฉันเคยมีร่วมกันมาแล้วไม่ได้

อาจจะเป็นเพราะว่า เรารักกันมากเกินไป เราใกล้ชิดกันมากเกินไป เฉกเช่นพี่น้องคลานตามกันมา หรืออาจจะเป็นเพราะอะไรก็ตามเถิด.....สิ่งที่ฉันอยากจะบอกกับยายเวลานี้ วันนี้ วันที่ร่างปราศจากวิญญาณของยาย จะไม่ใช่ร่างของยายอีกต่อไป เพราะพระเพลิงที่สุมกายยายให้เป็นธาตุเดิมว่า...หากชาติหน้ามีฉันใด ยายกับฉันจะต้องเป็นเพื่อนกันอีกครั้งหนึ่ง หรือพี่กับน้อง หรืออะไรก็ได้

ที่มันทำให้เราได้พบและได้เคยใช้ชีวิตเยี่ยงเดียวกัน. ...ฉ น ข อ

ฉันไม่อยากจะบอกกับยายว่า ความตายนั้นเป็นสิ่งธรรมดาสามัญ เพราะนั่นเป็นคำพูดที่ยายใช้สอนฉันมากกว่า

เมื่อ ๔๐ ปีก่อน ในโรงเรียนราชินี

นักเรียนหญิงกับแว่นตากรอบสีออกโทนแก่ และกับใบหน้าที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังเลนส์คู่นั้น ฉันมองแล้วอดขำไม่ได้ เพราะคนคนนั้นทำให้ฉันนึกถึงคุณยายที่บ้านฉันจริง ๆ แต่ดวงตาเท่านั้นที่แสดงความเป็นเด็กตามวัยซึ่งบ่งบอกความปรารถนาดีต่อเพื่อนทุกคนเสมอ เธอชอบสอน และคนที่เธอพร่ำบ่นอยู่เสมอคือฉัน

ฉันผู้เรียกนิคเนมของเธอว่า "ยาย"

และ.....“ยาย” คนนั้นคือ คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ผู้เป็นเพื่อนที่ฉันคุ้นเคยมา จนกลายเป็นสิ่งอันขาดเสียมิได้ในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่เราเป็นเด็กหญิงด้วยกันจวบจนต่างคนต่างมีเหย้ามีเรือนกันไปแล้ว

ก่อนที่ "ยาย" จะมานอนสงบนิ่งอยู่ในที่อันเป็นสิ่งแสดงความไม่แน่นอน

เรา ยาย ฉัน เคยทุกข์ เคยสนุกด้วยกัน กิน นอน และเที่ยวด้วยกัน ทุกข์ของฉันคือทุกข์ของยาย

นั่นคือ เรา ที่มี ยาย กับ ฉัน

ยายอาจจะรู้หรือไม่รู้ว่า ยายได้สอนฉันอย่างหนึ่ง โดยยายไม่ได้พูดออกมาเลย นั่นคือการที่ยายได้ทำให้ฉันซาบซึ้งในความหมายของคำว่า "เพื่อน".... ฉันภูมิใจ

เวลานี้เราอยู่กันคนละโลก

โลกที่ฉันยังไม่รู้จักและไปไม่ถึง เวลานี้มันเป็นโลกของยาย แต่ฉันไม่กลัวหรอกว่า โลกนั้นจะมากั้นความคิด ความรู้สึกที่ฉันมีต่อยายไว้ได้ ยายรอฉันก่อนนะ... อีกไม่ช้าหรอก

เมื่อถึงวันนั้น...เราคงจะได้ใช้ชีวิตของความเป็นเพื่อนตลอดไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

รักยาย

จากตุ๊

เราคิดถึงสายพิณเสมอ

จาก ตุ่ม

สายพิณกับข้าพเจ้าเป็นเพื่อนกันมาประมาณ ๓๖ ปีเศษ นับตั้งแต่เราได้เรียนร่วมชั้นกันที่โรงเรียนราชินี (ล่าง) ปากคลองตลาดจนสำเร็จชั้นมัธยมบริบูรณ์จากโรงเรียนราชินีบน จึงได้แยกจากกัน สายพิณไปเข้าเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ ส่วนข้าพเจ้าไปเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (และการเมือง) ในแผนกบัญชีเช่นกัน ถึงแม้ว่าเราจะอยู่คนละสถาบัน เรามิได้ขาดการติดต่อกันเมื่อยามว่างเรียน โดยนัดพบกันที่ร้านเสริมสิริ ซึ่งเป็นร้านขายผ้าของแม่ (สายพิณ) หรือไม่ก็ที่บ้านวัดตึก (บ้านสายพิณ)

ข้าพเจ้ามิได้เป็นเพียงเพื่อนนักเรียนกันเท่านั้น ทางครอบครัวข้าพเจ้าปู่และย่า ข้าพเจ้า (พระและนางธนรัตนพิมล) ก็สนิทชิดชอบกับป๋าและแม่ (สายพิณ) (พระและนางทำนุนิธิผล) ส่วนตัวข้าพเจ้าป๋า (พระทำนุนิธิผล) ก็รักใคร่ข้าพเจ้าเหมือนลูกคนหนึ่ง แม้แต่สามีสายพิณ (คุณจำลอง ธนะโสภณ) ก็สนิทกับข้าพเจ้ามาก่อนแต่งงานกับสายพิณ รู้จักกับข้าพเจ้ามาตั้งแต่ข้าพเจ้าอายุ ๑๔ ปี ปรกติสายพิณเป็นคนเรียบร้อย และมีเพื่อนฝูงเกรงใจ มักจะใช้คำพูดที่ไพเราะกับสายพิณเสมอ แต่มีข้าพเจ้าเกือบจะเป็นเพื่อนคนเดียวที่พูดจาไม่ไพเราะกับสายพิณ สายพิณชอบอบรมสั่งสอนเพื่อนเป็นประจำ จนได้สมญาจากท่านพระองค์หญิง (พระองค์เจ้าสุทธสิริโสภา) เพื่อนร่วมชั้นว่า "ยาย"

สายพิณเป็นคนเรียนหนังสือเก่ง สอบได้ที่หนึ่งเป็นประจำ ทางโรงเรียนราชินี มีตู้ทอง (โต๊ะนักเรียน แต่ทำใหญ่พิเศษ มีลายทอง) ไว้สำหรับคนเรียนดี แต่ข้าพเจ้าเรียนหนังสือไม่อยู่ในขั้นเรียนดีเหมือนสายพิณ แต่ข้าพเจ้าก็มีโอกาสช่วงชิง ตู้ทอง ของสายพิณมายึดครองได้หลายครั้ง เพราะข้าพเจ้าเป็นเด็กค่อนข้างจะซน จึงถูกครูประจำชั้นเรียกตัวไปนั่งใกล้ ๆ เพื่อควบคุมไม่ให้ข้าพเจ้าออกฤทธิ์

สายพิณกับข้าพเจ้าเกิดปีเดียวกัน แต่สายพิณแก่เดือนกว่า ดังนั้นลูกข้าพเจ้าจึงเรียกสายพิณว่า ป้า และลูกสายพิณเรียกข้าพเจ้าว่าน้า ครอบครัวข้าพเจ้าและครอบครัวสายพิณสนิทสนมกันนับตั้งแต่สามีข้าพเจ้ากับสามีสายพิณ ลูกข้าพเจ้ากับลูกสายพิณสนิทกันทุกคน ถึงแม้สายพิณจะจากไป แต่ครอบครัวของเราก็ยังติดต่อช่วยเหลือกันอยู่เสมอ ลูกสายพิณก็ยังไปมาหาสู่ข้าพเจ้า เมื่อแม่ข้าพเจ้าและพ่อสามีของข้าพเจ้าถึงแก่กรรมในเวลาไล่เรี่ยกัน สามีสายพิณ (คุณจำลอง ธนะโสภณ) ก็ยังรับเป็นเจ้าภาพสวดให้ทั้ง ๒ ศพ

สายพิณเป็นเพื่อนที่คอยห่วงใยข้าพเจ้า และคอยถามข่าวคราวข้าพเจ้าอยู่เสมอ ครั้งหลัง ๆ นี้ ข้าพเจ้าห่างเหินกับสายพิณ เพราะข้าพเจ้าไปอยู่ต่างจังหวัด สายพิณพบข้าพเจ้ามักจะต่อว่าเสมอว่าไม่ส่งข่าวคราวให้รู้ จนกระทั่งลูกสาวข้าพเจ้าแต่งงาน และติดตามสามีไปต่างประเทศ สายพิณก็แสดงความห่วงใย คอยถามไถ่ว่าขาดเหลืออะไรบ้าง ให้ลูกข้าพเจ้าไปหาก่อนไปต่างประเทศ

เมื่อสายพิณจะบวช "ตั้ว" ลูกชายที่เคยเรียนร่วมชั้นกับลูกสาวข้าพเจ้า สายพิณก็พามาลาแม่ข้าพเจ้า และข้าพเจ้าด้วยตนเอง ได้มานั่งคุยกันอย่างสนุกสนาน เพราะลูกสายพิณทุกคนสนิทกับข้าพเจ้ามาก และข้าพเจ้าก็ได้ไปงานบวช ซึ่งเราได้พูดคุยกันพบกันอย่างใกล้ชิด เป็นครั้งสุดท้ายจริง ๆ เพราะเมื่อสายพิณเจ็บ ข้าพเจ้าไปเยี่ยมกับ "หมอเพลินนิธิ วัฒนานันท์" เพื่อนร่วมชั้น สายพิณจำข้าพเจ้าไม่ได้เสียแล้ว เป็นการพบกันครั้งสุดท้ายโดยไม่ได้ทักทายกันเลย ข้าพเจ้าเห็นอาการสายพิณแล้ว ท้อแท้ใจเป็นที่สุด ใจคอข้าพเจ้าไม่อยู่กับเนื้อกับตัว คิดถึงแต่อาการเจ็บไข้ของสายพิณ เกรงไปว่าอาการของสายพิณครั้งนี้หนัก จนอาจจะทำให้ข้าพเจ้าสูญเสียเพื่อนรัก เวลานั้นก็มาถึงจริง ๆ แต่เช้ามืด "หมอเพลินนิธิ" โทรศัพท์บอกข่าวร้ายกับข้าพเจ้าว่า "สายพิณเสียๆ แล้ว" ข้าพเจ้านิ่งอึ้งไปชั่วขณะ และน้ำตาก็ไหลพรั่งพรูจนข้าพเจ้าไม่อาจจะพูดกับหมอได้

บัดนี้ ข้าพเจ้าขาดเพื่อนสนิท ขาดเพื่อนที่คอยห่วงใย ข้าพเจ้ายังจำเหตุการณ์ระหว่างสายพิณกับข้าพเจ้าได้ตลอด ไม่เคยลืม และการจากไปครั้งนี้ ของสายพิณ ข้าพเจ้าถือว่าเป็นการสูญเสียเพื่อนที่ดีและเพื่อนสนิทของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอรับอย่างหน้าชื่นว่า ข้าพเจ้าหมดปัญญาจะสรรหาคำพูดใดมาเขียนไว้อาลัยเพื่อนรักของข้าพเจ้า ให้สมกับความอาลัยรักในเพื่อนได้

สายพิณ จะอยู่ภพใดก็ตาม ความเป็นเพื่อนระหว่างสายพิณกับข้าพเจ้าไม่อาจจะแยกจากกันได้

บุญกุศลใดที่ข้าพเจ้าทำมาในชาตินี้ ข้าพเจ้าขอยกให้สายพิณเพื่อนรัก และขอให้วิญญาณอันบริสุทธิ์ของเพื่อนรักของข้าพเจ้าจงไปสู่สุขคติ

สายพิณ เพื่อนรัก เราคงจะมีโอกาสได้พบกันในเวลาไม่นานนัก

ประภา ตันติเวชกุล

สายพิณที่รัก

คิดถึงสายพิณเหลือเกิน ไม่รู้จะทำอย่างไรจึงจะได้พบสายพิณเหมือนเดิม มนุษย์สามารถสร้างยานไปถึงโลกพระจันทร์ได้แล้ว แต่ทำไมไม่มีใครคิดสร้างการติดต่อยังโลกที่สายพิณหนีไปอยู่เดี๋ยวนี้ได้ ฉันจะได้ติดต่อกับสายพิณได้ สายพิณจะได้รู้ว่าเพื่อนทุกคนคิดถึงและอาลัยสายพิณด้วยใจจริง สำหรับฉันคิดถึงสายพิณมากเป็นพิเศษ เพราะตลอดเวลาที่เราเป็นเพื่อนกันมา สายพิณเป็นผู้ให้ตลอดเวลา สายพิณให้ฉันทั้งความรักของเพื่อน คำสั่งสอน ตลอดจนปัจจัยต่าง ๆ เพราะฉันเป็นเด็กบ้านนอกต้องอยู่ประจำ แต่ฉันได้ลิ้มรสของภายนอกโรงเรียนที่อร่อย ๆ ก็เพราะสายพิณ จนอายุเราเข้าครึ่งศตวรรษแล้ว สายพิณก็ได้เป็นคุณหญิงแล้ว แต่สายพิณก็ยังเหมือนเดิมทุกอย่าง สายพิณจะไปเที่ยวที่ไหน ๆ มาก็ตาม จะต้องมีของมาฝากฉันและลูกฉันเสมอ จนลูกฉันถามว่า ทำไมป้าสายพิณดีอย่างนี้ ฉันบอกลูกว่า ป้าสายพิณดีมาตั้งแต่เด็กแล้ว ไม่เฉพาะแต่กับแม่เท่านั้นแต่ดีกับเพื่อนทุกคน ถ้าสายพิณรักใครแล้วมักจะรักตลอดไปจนถึงลูกถึงหลานของคนนั้น ถึงแม้ว่าเพื่อนบางคนจะทำความเจ็บช้ำน้ำใจให้สายพิณ สายพิณก็ไม่เคยถือโกรธใคร ให้อภัยเพื่อนเสมอไม่เท่าไรสายพิณก็ดีกับเขาเหมือนเดิม เวลาเพื่อนโกรธกันสายพิณจะต้องเป็นผู้ไกล่เกลี่ยเอาจนเพื่อนดีกันจนได้ ตั้งแต่ฉันรู้จักสายพิณมา ไม่เคยเห็นสายพิณโกรธใครหรือเห็นใครไม่ดีแม้แต่ครั้งเดียว คุณสมบัติที่ประเสริฐของสายพิณอันนี้ ทำให้เพื่อน ๆ รักสายพิณทุกคน เพราะสายพิณไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อใครเลย เหตุนี้สายพิณจึงมีคนรักมากกว่าคนชัง การจากไปของสายพิณจึงยังความเศร้าโศกเสียใจให้กับเพื่อนและทุกคนที่เคยรู้จักพบเห็น ซึ่งล้วนแล้วแต่เคยได้รับไมตรีจิตจากสายพิณแทบทั้งนั้น ฉันเองเสียใจที่สุดที่ยังไม่เคยได้เป็นผู้ให้สายพิณเลยแม้แต่น้อย สายพิณก็มาด่วนจากไปเหมือนนางฟ้าที่ถูกสาปให้มาเป็นมนุษย์ พอพ้นคำสาปก็กลับไปสวรรค์ตามเดิม

นับแต่นี้ต่อไปเวลาฉันคิดถึงสายพิณ ก็ได้แต่สวดมนต์ทำบุญให้สายพิณเท่านั้น ไม่ได้พูดคุยได้เล่นกันเหมือนเดิมอีกแล้ว จนกว่าจะถึงวันหนึ่งซึ่งเราคงจะได้พบกันอีก

สุดท้ายนี้ฉันไม่สามารถจะหาถ้อยคำใด ๆ มาเขียนให้สายพิณได้สมกับที่ใจฉันคิดถึง อาลัยรักสายพิณอยู่เสมอ ขอให้สายพิณรับรู้ไว้เท่านั้นว่า ฉันเขียนถึงสายพิณด้วยน้ำตาแห่งความเศร้าโศกเยี่ยงเพื่อนคนหนึ่งจะหลั่งเมื่อสูญเสียเพื่อนที่ดีที่สุดคนหนึ่งไปได้.

รักและคิดถึงสายพิณเสมอ

"ม่วย"

สายพิณที่รัก

สายพิณจากพวกเราไปหลายเดือนแล้ว แต่ฉันมีความรู้สึกคล้ายกับว่าสายพิณยังคงอยู่ขณะที่ฉันผ่านบ้านสายพิณครั้งไร ฉันเผลอคิดไปว่าสายพิณกำลังทำอะไรอยู่ทุกที

ฉันรู้จักสายพิณขณะเรียนมัธยม ๗ ที่ราชินีบน สายพิณมาจากราชินีล่าง สายพิณเป็นคนสวย น่ารัก เรียบร้อย เรียนเก่ง มีความเห็นอกเห็นใจ และช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน สายพิณจะรู้สึกทุกข์ร้อนเวลาเพื่อนมีทุกข์และเป็นทุกข์ยิ่งกว่าเจ้าตัวเสียอีก จนฉันไม่กล้าที่จะให้สายพิณทราบเรื่องทุกข์ร้อนของฉันแม้กระนั้นฉันก็ยังได้รับความช่วยเหลือจากสายพิณหลายครั้ง ซึ่งฉันยังระลึกถึงอยู่เสมอ

เมื่อฉันทราบจากพี่หงัดว่า สายพิณอุจจาระและอาเจียรเป็นเลือดไปรับการผ่าตัดที่ศิริราช ฉันใจหายวูบทันที ยิ่งเมื่อฉันไปเยี่ยมสายพิณได้เห็นสภาพของสายพิณด้วยแล้ว ฉันตื่นตันใจอย่างบอกไม่ถูกและนึกในใจว่า สายพิณคงจะอยู่กับพวกเราไปไม่ได้นานเสียแล้ว แม้ขณะที่สายพิณเจ็บอยู่ก็อดห่วงฉันไม่ได้เกรงว่าฉันจะลำบากที่มาเยี่ยมทุกวัน เนื่องจากเห็นฉันมีงานมาก ในที่สุดคืนวันนั้นก็มาถึงฉันฝันเห็นคุณจำลองและญาติ ๆ สายพิณแต่งตัวไว้ทุกข์ยืนอยู่หน้าตึกที่ศิริราช ฉันจะเดินเข้าไปหาสายพิณก็พอดีตกใจตื่นประมาณตี ๓ ฉันรู้ทันทีว่าสายพิณจากไปเสียแล้ว

สายพิณได้ยินฉันพูดกับสายพิณที่วัดมกุฎ ฯ ไหม ฉันบอกสายพิณว่าสายพิณไปก่อนก็เตรียมที่ไว้ให้พวกเราด้วย เพราะพวกเราจะต้องตามไปด้วยอย่างแน่นอน

สายพิณคอยเราด้วย.

รักและคิดถึง

ประณีต จันทรเวคิน

กองแพทย์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก

เนื่องในโอกาสที่ คุณแม่สายพิณ... ได้ถึงแก่กรรม จากพวกกระผมไปอย่างไม่มีวันกลับ พวกกระผมรู้สึกอาลัยและเศร้าสลดใจอย่างสุดซึ้ง เพราะตลอดเวลาที่คุณแม่ยังมีชีวิตอยู่ คุณแม่ได้ให้ความเมตตากรุณา อุปการะช่วยเหลือพวกกระผมซึ่งเป็นทหารบาดเจ็บมาจากสมรภูมิทั้งภายในประเทศและนอกประเทศอย่างเอนกอนันต์ ทำให้พวกกระผมรู้สึกซาบซึ้งอบอุ่นใจเป็นอันมากตลอดมา

ฉะนั้น การจากไปของคุณแม่ สายพิณ...ซึ่งได้ให้ความเมตตากรุณาและช่วยเหลืออุปการะพวกกระผมเหมือนลูกหลานครั้งนี้ จึงเป็นการสูญเสียที่ใหญ่หลวงนำความเศร้าสลดใจมาสู่พวกกระผมเป็นอันมาก ณ ที่นี้ ด้วยอำนาจคุณความดีที่คุณแม่...ได้สร้างสมไว้ พวกกระผมจึงตั้งสัตย์อธิษฐานขอให้คุณพระศรีรัตนตรัย จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของ คุณแม่...จงไปสู่สุขคติ ณ สัมปรายภพด้วยเทอญ

ร.อ. เสมอ บุญมูล

ร.ท. มนัส

ร.ต. ทวีป บุญศิริ

ร.ต. สุดใจ ชนะมาร

ร.ต. โสภี พรมเมฆ

ร.ต. สุรัตน์ รอดรัตน์

ส.อ. ประวัติ

ส.ท. สมคิด แซ่เอี่ยม

ส.ท. ทับทิม คำเอื้อ

ส.ท. กุ้เกียรติ ขันโท

ส.อ. บุญมา ชมภูทอง

๒๒ พ.ย. ๑๓

คำไว้อาลัยของพี่

เนื่องในวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ อันเป็นวันพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ (น้องคนเล็ก) คุณจำลอง ธนะโสภณ กับหลาน ๆ ได้จดหมายมาให้ดิฉันเขียนคำไว้อาลัยแทนพี่และน้อง ดิฉันไม่เคยเขียนเรื่องอันใดเลย นอกจากเขียนจดหมาย เมื่อจะพระราชทานเพลิงศพน้องคนเล็กเช่นนี้ ดิฉันจึงพยายามเขียนดู

ดิฉันมีพี่น้องทั้งหมดรวม ๕ คน พี่คนโตชื่อสัมพันธ์ เศาภายน ซึ่งได้ถึงแก่กรรมเสียตั้งแต่อายุเพียง ๒๕ ปี และได้ทำการฌาปนกิจพร้อมกับคุณแม่ไปแล้ว ดิฉันจึงเหลือพี่น้องเพียง ๔ คน มีพี่ศิพงษ์ เศาภายน ดิฉัน น้องโสภา สัมพันธารักษ์ และน้องสายพิณ ธนะโสภณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ แม่มีลูกฝาแฝด น้องสายพิณเป็นแฝดพี่ ส่วนน้องแฝดเล็กถึงแก่กรรมตั้งแต่ยังเยาว์ พี่ ๆ ของน้องสายพิณ เรียกฝาแฝดทั้งสอง "แม่ใหญ่" กับ "แม่เล็ก" ต่อมาเมื่อแฝดเล็กถึงแก่กรรมแล้ว พระยาศุภกรณ์บรรณสาร ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของบิดา ได้ตั้งชื่อแม่ใหญ่ว่า "สายพิณ" พร้อมกับให้ชื่อร้านที่มารดาเคยทำการค้าขายว่า "เสริมศรี" ซึ่งยังคงตั้งอยู่ที่ถนนพาหุรัดจนถึงบัจจุบันนี้

อย่างไรก็ดี พี่ ๆ ตลอดจนญาติมิตรคงนิยมเรียกน้องสายพิณว่า "แม่ใหญ่" ติดปากมาจนถึงทุกวันนี้ ฉะนั้นดิฉันจึงขอเรียกน้องสายพิณว่า "แม่ใหญ่" ต่อไป เพื่อให้เหมือนกับความจริงที่ดิฉันพูดคุยกับใคร ๆ เมื่อกล่าวถึงน้องสายพิณ ส่วนแม่ใหญ่เองเวลาพูดกับพี่ ๆ หรือเพื่อนของพี่ และกับญาติผู้ใหญ่ ก็ใช้คำแทนชื่อตัวเองว่า "หนู" เสมอมา

เราสี่คนพี่น้องอยู่กันด้วยความรักตลอดมา ถึงจะแยกไปมีครอบครัวแล้วก็ตาม ยังคงไปมาหาสู่กัน ปรึกษาหารือกัน ไม่ว่าใครจะทุกข์ร้อนอย่างไร ก็ช่วยปลดเปลื้องกันไปได้ แม้สามีของแม่ใหญ่จะย้ายไปอยู่ต่างจังหวัด และสามีดิฉันย้ายไปอยู่ต่างประเทศ เราพี่น้องก็ติดต่อกันทางจดหมายมิได้ขาด

ส่วนพี่ที่อยู่ทางกรุงเทพฯ แม่ใหญ่ก็ติดต่อเป็นประจำทุกคนเช่น น้องโสภา สัมพันธารักษ์นั้นมีโรคประจำตัวคือ ความดันโลหิตสูง และโรคเบาหวาน แม่ใหญ่เป็นห่วงมาก ทุกเช้าเวลาประมาณ ๐๙.๐๐ น. แม่ใหญ่จะต้องโทรศัพท์ถามข่าวคราวการเจ็บไข้ทุกวัน เช่นถามว่าวันนี้ความดันเท่าไร น้ำตาลในเบาหวานเท่าไรขึ้นหรือลง อาการเป็นอย่างไรบ้าง ไม่เคยเว้นสักวันที่จะไม่โทรศัพท์ถึงพี่ ถ้าแม่ใหญ่ไปธุระต่างประเทศหรือต่างจังหวัด ก่อนไปก็จะโทรศัพท์มาบอกว่าให้รักษาตัวให้ดี ๆ หนูจะไม่อยู่สักเท่านี้เท่านั้นวัน

ส่วนพี่ศิพงษ์ ซึ่งพำนักที่บ้านวัดตึก และไปประจำที่ร้านเสริมสิริ ถนนพาหุรัด ทุกวันประมาณ ๐๘.๓๐ น. แม่ใหญ่ก็จะไปหาที่ร้านเพื่อพบปะ พูดคุยและถามถึงทุกข์สุขมิได้ขาด

สำหรับดิฉันซึ่งอยู่ประเทศเยอรมัน แม่ใหญ่ก็จะจดหมายเล่าเรื่องอะไรต่ออะไร ทางกรุงเทพฯ ไปให้ทราบมิได้ขาด และบางครั้งก็จะเล่าเรื่องพี่ ๆ และเรื่องในครอบครัว หรือบางครั้งก็เล่าเรื่องการไปทำธุระยังต่างจังหวังและต่างประเทศไปให้ทราบ นับตั้งแต่แม่ใหญ่ได้เดินทางไปอย่างละเอียดเหมือนกับดิฉันได้เดินทางติดตามไปด้วยทุกครั้ง ก่อนที่แม่ใหญ่จะเดินทางไปต่างประเทศหรือต่างจังหวัดแม่ใหญ่จะจดหมายไปบอกให้ทราบล่วงหน้าทุกครั้งว่า วันที่เท่านั้นถึงเท่านี้หนูไม่อยู่จดหมายก็จะหายไป บางทีแม่ใหญ่ไม่อยู่ก็จะบอกให้ลูก ๆ จดหมายไปแทนตัวเองบ้าง เมื่อแม่ใหญ่กลับถึงบ้านแล้วก็จะรีบเขียนจดหมายถึงทันที บอกว่าหนูถึงบ้าน

เรียบร้อยแล้วและเล่าอะไรๆ ให้ทราบโดยละเอียด บางครั้งเมื่อมีท่านผู้ใหญ่ที่นับถือเดินทางไปต่างประเทศ และจะผ่านประเทศเยอรมันก็จะจดหมายมาบอกให้ทราบและให้ดิฉันไปต้อนรับและเชิญมารับประทานอาหารไทยที่บ้านทุกครั้ง มาตอนนี้แม่ใหญ่ถึงแก่กรรมเสียแล้ว ดิฉันจึงมิค่อยได้ทราบข่าวคราวทางกรุงเทพฯ ถึงแม้ดิฉันจะยังมีพี่น้องและเพื่อน ๆ ก็จริง แต่พี่น้องและเพื่อน ๆ ต่างก็มีภาระกิจกันมาก จึงได้ทราบข่าวคราวทางกรุงเทพฯ น้อยกว่าที่แม่ใหญ่ยังมีชีวิตอยู่

แม่ใหญ่เป็นคนแข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บอะไร จะมีป่วยบ้างก็ ๔–๕ วันหาย และโรคที่แม่ใหญ่เป็นก็มีแต่ปวดท้อง ท้องเดิน และเป็นหวัด

แม่ใหญ่เป็นคนอ่อนหวาน กิริยามารยาทอ่อนโยน พูดจาไพเราะ ใจบุญสุนทาน ธัมมะ ธัมโม มีใจเมตตากรุณา ชอบช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอมิได้ขาด แม่ใหญ่นั้นใครทุกข์ก็ทุกข์ด้วย ชอบทำบุญ ตักบาตร แม่ใหญ่ไหว้พระทุกวันมิได้ขาด ถ้าใครจะไปหาแม่ใหญ่ ต้องไปก่อน ๑๘.๐๐ น. เพราะแม่ใหญ่ไหว้พระครั้งหนึ่ง ๒ – ๓ ชั่วโมง และหลังจากไหว้พระแล้ว แม่ใหญ่ก็ต้องไหว้อัฐิของบิดามารดาและของพี่ ซึ่งแม่ใหญ่ขอไว้บูชาอีกด้วย ตอนเช้าแม่ใหญ่จะมีผลไม้ไว้ถวายพระบรมรูปพระมงกุฎเกล้าทุกวัน และจะต้องถวายบังคมทุกครั้ง เวลาแม่ใหญ่จะทำบุญ แม่ใหญ่จะจดหมายไปบอกดิฉันทุกครั้งว่า หนูทำบุญเลี้ยงพระและมีใครไปร่วมด้วยบ้าง และถ้ามีการทอดกฐินก็จะบอกไปว่า จะมีการทำบุญทอดกฐิน หนูบอกชื่อพี่ไว้ว่าจะออกเงินร่วมทำบุญด้วยเท่านั้นเท่านี้ทุกครั้งไป ทั้งนี้เลยพลอยทำให้ดิฉันได้มีโอกาสทำบุญไปด้วย ถึงแม้ว่าดิฉันจะอยู่ถึงประเทศเยอรมันบางครั้งหากดิฉันฝันถึงคุณพ่อ คุณแม่ และญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ดิฉันก็จะจดหมายเล่ามาให้แม่ใหญ่ทราบ แล้วแม่ใหญ่ก็จะให้เด็กที่บ้าน ทำอาหารไปถวายพระที่วัดแล้วจดหมายบอกไปว่า หนูได้ทำอาหารอย่างนั้นอย่างนี้ไปถวายพระที่วัดนั้นวัดนี้

ให้แล้ว และถ้าเมื่อใกล้จะถึงวันเกิดดิฉัน แม่ใหญ่ก็จะจดหมายไปเตือนดิฉันว่า จะถึงวันเกิดแล้ว จะให้หนูทำอาหารอะไรไปถวายพระวัดไหน และเมื่อทำเสร็จแล้วก็จะจดหมายไปบอกอีกว่า หนูได้จัดทำให้แล้ว ดิฉันอยู่ถึงต่างประเทศ ดิฉันมิได้ทำบุญต่อพระด้วยตนเอง แต่แม่ใหญ่ก็ได้ทำให้ดิฉันทุกครั้ง ก็เหมือนกันดิฉันได้ทำเอง ส่วนน้องและพี่ดิฉันที่อยู่กรุงเทพฯ เมื่อมีการทำบุญอะไรกัน สามคนพี่น้องก็อยู่ร่วมทำบุญด้วยมิได้ขาด แล้วแม่ใหญ่ก็เล่าไปให้ทราบโดยละเอียด เมื่อใครจะมีงานทำบุญหรืออะไรก็ตาม แม่ใหญ่ชอบช่วยเหลือและไปร่วมทำบุญด้วยเสมอ

ตลอดชีวิตแม่ใหญ่ไม่เคยทำความเดือดร้อนให้แก่ใคร ถึงแม้ใครไม่ชอบจะว่าร้ายประการใด ก็อภัยให้ทุกคน มองคนในแง่ดีอยู่เสมอ และแม่ใหญ่เป็นคนโอบอ้อมอารีกับทุก ๆ คน แม้กระทั่งหลานไม่ว่าคนไหนต้องการอะไรเป็นต้องช่วยอยู่เสมอ เป็นต้นว่า เมื่อแต่งงานลูกของโสภา เห็นพี่เจ็บและตัวก็กำลังเจ็บ ก็ยังพยายามอยากจะช่วยพี่ของตนอยู่ตลอดเวลา ทั้ง ๆ ที่เวลานั้นก็เจ็บหนักอยู่แล้ว

เมื่อแม่ใหญ่ถึงแก่กรรมเช่นนี้ เราสามคนพี่น้องรู้สึกว้าเหว่มาก ซึ่งในชีวิตของเรานี้ เมื่อพี่สัมพันธ์ถึงแก่กรรมแล้ว ก็นึกและพูดกันเสมอว่า เรามีกันสี่คนพี่น้อง เรามีเรื่องอะไรเราก็จะปรึกษาหารือกัน เราไม่เคยขัดใจกัน แม่ใหญ่เป็นน้องคนเล็กพวกพี่ ๆ ตามใจเสมอ เวลาเราไปงานอะไร เราก็ไปกันทั้งสี่คน หากเพื่อน ๆ และใคร ๆ เมื่อเห็นเราสี่คนนั่งด้วยกัน ก็จะต้องพูดว่า สี่คนพี่น้องนี้ ไปงานไหนก็ไม่เห็นขาดและไม่อยู่ห่างกันเลย เห็นคนหนึ่งก็ต้องเห็นอีกสามคนเสมอ เราไม่เคยคิดเลยว่าแม่ใหญ่ได้จากพวกเราไป ทั้ง ๆ ที่เขาได้จากไปแล้ว เรายังคิดว่าเรายังมีน้องของเราอยู่อีกคนหนึ่งเสมอ นอกจากไม่ได้ยินเสียง ไม่เห็นตัวเท่านั้น

ตั้งแต่แม่ใหญ่ถึงแก่กรรม เราสามคนพี่น้องไม่เคยฝันถึงเลย จึงทำให้ดิฉันคิดเสมอว่า แม่ใหญ่เป็นคนใจบุญ ใจดี มีเมตตากรุณา จะหาโกรธใครไม่มีเลย

แม่ใหญ่จึงได้ไปอย่างสุขคติ ก่อนหน้าที่แม่ใหญ่จะถึงแก่กรรมสามชั่วโมง แม่ใหญ่สวดมนต์ และเรียกพี่ทั้งสามคนกับลูก ๆ ให้ไปหา เมื่อพร้อมกันแล้วจึงพูดกับพี่ๆ ว่า "หนูอยากบวชชี และสร้างพระองค์โตๆ ให้สวยงาม" ดิฉันจึงบอกว่า "ถ้าแม่ใหญ่อยากบวชชี สร้างพระองค์ใหญ่ ๆ ให้สวยงามแล้ว แม่ใหญ่ก็บนตัวซิ" พอดิฉันพูดจบแม่ใหญ่ก็ยกมือประณมและพูดว่า "ขอให้ดิฉันหาย ดิฉันจะบวชชีและสร้างพระองค์โตๆ ให้สวยงาม" ด้วยคำพูดคำนี้เราไม่นึกว่า แม่ใหญ่จะจากเราไปอย่างไม่มีวันกลับ ฝ่ายคุณจำลอง ธนะโสภณ เมื่อทราบถึงความปรารถนาของแม่ใหญ่ที่พูดกับพี่ๆ ไว้ ก็ได้จัดการสร้างพระให้ตามความปรารถนาของแม่ใหญ่ทุกประการ พวกเราทุกคนจึงเข้าใจว่า แม่ใหญ่ได้ไปสู่สุขภพแล้วโดยปราศจากความห่วงใย ถ้าหากดวงวิญญาณแม่ใหญ่ทราบ ก็คงจะดีใจที่คุณจำลอง ธนะโสภณ ได้สร้างพระให้

เมื่อมีอาการเพียบหนัก แม่ใหญ่เรียกหาพวกพี่ ๆ ให้อยู่ด้วยตลอดเวลา พอพร้อมหน้าแล้วก็ยิ้มอย่างมีความสุข แล้วพูดว่า เรามีกันสี่คนพี่น้อง คิดถึงเหลือเกินจนกระทั่งสิ้นลม ยิ่งเขียนถึงเรื่องแม่ใหญ่ก็ยิ่งคิดถึง แล้วน้ำตาเป็นต้องไหล ตื้นตันไปหมด จึงขอยุติเพียงเท่านี้ พี่ ๆ ของแม่ใหญ่ทั้งสามคน ขอให้ดวงวิญญาณของแม่ใหญ่จงไปสู่สุขคติ และขอขอบพระคุณทุกท่านที่กรุณาต่อน้องคนเล็กของเรามา ณ ที่นี้ด้วย หากวิญญาณของแม่ใหญ่จะทราบได้โดยทางใดแล้ว จงรู้ด้วยว่า เรา–พวกพี่ ๆ ยังระลึกถึงเขาอยู่เสมอ ไม่มีวันลืมเลย

ศิพงษ์ เศาภายน
สิริพร ฐิตวัฒน์
โสภา สัมพันธารักษ์

บ้านสุขุมวิท ซอย ๖๐

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

แม่ใหญ่ที่รัก

ตั้งแต่แม่ใหญ่จากไปแล้ว ฉันมีความอาลัยและคิดถึงอยู่ตลอดเวลา มีโอกาสครั้งใดก็ต้องแวะไปเยี่ยมแม่ใหญ่เสมอ จดหมายฉบับนี้ฉันตั้งใจเขียนให้ถึงแม่ใหญ่จริง ๆ จะเป็นโดยวิธีใดก็ตาม ฉันเชื่อว่าแม่ใหญ่ต้องได้รับจดหมายของฉันอย่างแน่นอน

หลังจากแม่ใหญ่จากไปแล้ว ทำให้ฉันมีความเชื่อมั่นในเรื่องของกรรม ชาติหน้าและสวรรค์ยิ่งขึ้น เพราะมีปรากฏการณ์ที่น่าเชื่อถือในสิ่งเหล่านี้หลายสิ่งหลายประการ ปกติฉันไม่ค่อยเชื่อถือในสิ่งที่ไม่มีเหตุผล แต่ประสพการณ์หลังจากแม่ใหญ่สิ้นใจไปแล้ว ตลอดจนการบำเพ็ญกุศลอุทิศให้แม่ใหญ่แต่ละครั้ง จะไม่มีใครปฏิเสธเลยว่า กรรมดีของแม่ใหญ่ที่ได้ทำไว้นั้นได้ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด

ฉันยังจำติดตาอยู่จนทุกวันนี้ ก่อนที่แม่ใหญ่จะสิ้นใจไม่กี่ชั่วโมง ฉันอยู่ปลายเตียง แม่ใหญ่กวักมือเรียกฉันให้เข้ามาใกล้ ๆ แล้วพูดกับฉันพร้อมกับชี้มือไปข้างหน้าว่า "ไฉนดูซิงวงโตเชียว งวงโตเชียว" ฉันใจหายบอกไม่ถูก ได้แต่พูดปลอบใจให้แม่ใหญ่นอนนิ่ง ๆ จะได้หายเร็ว ๆ แม่ใหญ่ก็ทำตาม ฉันออกจากห้องมาด้วยความเศร้าแต่ก็ไม่ได้พูดให้ใครรู้ และไม่กี่ชั่วโมงต่อมาแม่ใหญ่ก็สิ้นใจ ฉันเฝ้าดูแม่ใหญ่อยู่จนวินาทีสุดท้ายด้วยความอาลัยอย่างสุดซึ้ง และปรากฏการณ์ที่ฉันคิดไม่ถึงก็เกิดขึ้น เมื่อมีผู้ที่รู้จักมักคุ้นกับแม่ใหญ่คนหนึ่งได้เดินทางมาจากต่างจังหวัดในวันรุ่งขึ้น เล่าว่าเขาฝันเห็นแม่ใหญ่ขี่ช้างไปหาแล้วยังชวนเขาขึ้นช้างไปด้วยกัน แต่เขาปฏิเสธเสีย แม่ใหญ่จึงเดินทางไปแต่ผู้เดียว ฉันได้ฟังแล้วก็มีความเชื่อมั่นเกิดขึ้นทันทีว่า แม่ใหญ่เห็นช้างจริง ๆ จึงชี้ให้ฉันดูไม่ได้เพ้อไปอย่างที่ฉันคิด

คงเป็นช้างรูปร่างใหญ่โตมาคอยแม่ใหญ่อยู่ เพื่อรับไปยังเมืองสวรรค์อันห่างไกล ทันทีที่แม่ใหญ่สิ้นใจ ปกติผู้มีช้างเป็นพาหนะนั้น ย่อมเป็นผู้ที่มีบุญวาสนาเป็นพิเศษ ฉันจึงมั่นใจว่าแม่ใหญ่จากไปดี เพราะแม่ใหญ่ได้สร้างกรรมดีไว้อย่างมากมาย

พูดถึงกรรมดีที่แม่ใหญ่ได้ทำไว้ขณะมีชีวิตอยู่นั้นมีมากมาย แม่ใหญ่ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียน ไม่พยาบาท ไม่มีใจริษยา เป็นผู้เอื้อเฟื้อเจือจาน กรรมดีเหล่านี้ ในจูฬกัมมวิภังคสูตร พระบรมศาสดาได้ตรัสว่า เมื่อตายแล้วจะเกิดในสวรรค์ ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะเป็นผู้มีอายุยืนนาน ผิวพรรณงาม สูงด้วยศักดิ์ด้วยตระกูล และมีสมบัติมาก ดังนั้นแล้วฉันยิ่งมั่นใจอย่างแน่วแน่ว่า แม่ใหญ่ต้องอยู่ในแดนสวรรค์ และถ้าจะเกิดมาเป็นมนุษย์ ก็ย่อมมีคุณสมบัติต่างๆ ดังที่พระบรมศาสดาได้ตรัสไว้

ด้วยความรักอาลัยอย่างสุดซึ้ง

(ศาสตราจารย์ ไฉน สัมพันธารักษ์)

คำไว้อาลัย

สายพิณได้เป็นคู่ทุกข์คู่ยากของข้าพเจ้ามาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๗ นับเป็นระยะเวลาได้ ๒๖ ปีเต็ม สายพิณได้ยอมเสียสละทุก ๆ อย่าง เพื่อเริ่มต้นชีวิตแห่งการสมรส เช่น ความสุขสบายที่ได้รับจากบิดามารดา เพราะเมื่อสมรสแล้ว จะต้องติดตามข้าพเจ้าไปอยู่หัวเมือง แม้ความก้าวหน้าและชื่อเสียงในการทำงาน ก็ได้ถูกข้าพเจ้าขอร้องให้งดเสีย เหล่านี้เป็นต้น สายพิณเป็นคนดีมีศีลธรรม ตลอดชีวิต สายพิณสวดมนต์ไหว้พระทุกวัน และรักษาศีล ๕ อยู่เป็นนิจ สายพิณไม่เคยฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่เคยกล่าวเท็จ ไม่เคยคิดร้ายต่อผู้ใด เห็นทุกคนเป็นคนดี สายพิณไม่เคยกล่าวคำหยาบคาย และไม่เคยนินทาว่าร้ายใคร ได้แต่คอยช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่นด้วยน้ำใสใจจริง โดยเฉพาะญาติ ๆ แล้ว ยิ่งเอาใจเพิ่มขึ้นเป็นพิเศษ ดังนั้น จึงเป็นที่รักใคร่ของญาติมิตรโดยทั่วไป

สายพิณดูแลเอาใจใส่ต่อลูก ๆ ทุกคนด้วยตนเอง ตั้งแต่เล็กจนโต นับตั้งแต่เรื่องสุขภาพ อนามัย อาหารการกิน การศึกษาเล่าเรียน และความประพฤติ สายพิณจะทำหน้าที่อบรมสั่งสอนลูกเป็นประจำ มักจะพูดจาชี้แจงโดยอ่อนโยนละมุนละไม เอาน้ำเย็นเข้าลูบ เพราะสายพิณเป็นคนใจเย็นอยู่แล้ว สายพิณทำหน้าที่เป็นครูสอนหนังสือแก่ลูก ตั้งแต่เล็กจนโต ตั้งแต่ชั้นอนุบาล จนกระทั่งชั้น มศ. ๕ ซึ่งเป็นชั้นสุดท้าย

ตั้งแต่เริ่มรู้จักกันมา จนกระทั่งได้แต่งงานกัน จวบจนวาระสุดท้ายที่จากไป สายพิณไม่เคยล่วงเกินข้าพเจ้าเลยแม้แต่น้อย เมื่อไม่พอใจสิ่งใดก็มักจะบอกและขอร้องไม่ให้ทำสิ่งนั้น สายพิณรักความยุติธรรมอย่างยิ่ง และเป็นคนที่อดทนมาก แม้บางครั้งจะมีเรื่องกระทบกระทั่งกันบ้าง แบบลิ้นกับฟันเธอก็ยอมนิ่งเสีย แล้วเธอก็เป็นฝ่ายชนะ

สายพิณเป็นหัวเรี่ยวหัวแรง และเป็นกำลังใจอันสำคัญในการก่อร่างสร้างครอบครัว เธอเป็นผู้ริเริ่มในการสร้างบ้านทุกหลัง ทั้งนี้ก็เพื่อหวังจะให้เป็นสมบัติของลูก ๆ ทุกคน

สายพิณชอบศึกษาหาความรู้ด้วยการอ่านหนังสือ ดูภาพยนต์ และโทรทัศน์เป็นต้น ดังนั้นเธอจึงเป็นตู้ตำราอันสำคัญของข้าพเจ้า เวลาข้าพเจ้าสงสัยเรื่องใดแล้วเธอก็จะช่วยให้ความกระจ่างแจ้งเสมอ หากจะบรรยายถึงจริยาวัตรของสายพิณทั้งหมดก็จะเป็นการยืดยาว

การที่ได้ใช้ชีวิตร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมา แล้วจากไปโดยกระทันหันอย่างไม่มีวันกลับของสายพิณเช่นนี้ นอกจากจะยังความกระทบกระเทือนและเศร้าโศกเสียใจ จนสุดที่จะกล่าวให้แก่ข้าพเจ้าแล้ว ยังจะทำให้ข้าพเจ้าขาดคู่คิด คู่ใจที่สำคัญไปอีกด้วย

ขอกุศลบุญราศีที่สร้างสม ได้ส่งผลให้สายพิณเป็นสุขในสัมปรายภพตลอดไป.

(นายจำลอง ธนะโสภณ)

แม่สายพิณที่รักและเคารพยิ่งของลูก

เมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๑๒ ลูกได้รับจดหมายแจ้งข่าวดีจากทางบ้านว่า แม่สายพิณได้รับพระราชทานตราเป็นคุณหญิง ลูกดีใจมาก เพราะแน่ใจว่าสมควรแล้ว แม่เป็นยอดของคนดี มีเมตตากรุณา ซื่อสัตย์กตัญญู จงรักภักดีในพระบรมราชจักรีวงศ์อย่างยิ่ง ที่บ้านแม่ห้องโถงชั้นบนแม่ตั้งพระบรมฉายาลักษณ์ของพระเจ้าอยู่หัว ผ่านไปก็ไหว้ ผ่านมาก็ไหว้อยู่เสมอ วันที่ลูกไปกราบลาเพื่อมาเรียนต่อ แม่พาลูกไปกราบพระในห้องพระ มากราบพระบรมฉายาลักษณ์ แล้วนั่งลงตรงนั้น อบรมสั่งสอนลูกยืดยาว ความว่า ให้ประพฤติตนเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์กตัญญูต่อชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ อย่าไปหลงผิดเห็นสิ่งใดอื่นดีกว่า ให้รีบเรียนให้สำเร็จโดยเร็ว จะได้กลับมาช่วยกันทำงานให้แก่ชาติไทย แม่ว่าอย่างนี้

เมื่อเดือนธันวาคมปีเดียวกัน ลูกได้มีโอกาสกลับมาเยี่ยมบ้าน เป็นเวลาตรงกับฤดูลูกเชอรี่กำลังสุก ลูกได้นำติดมือมาเล็กน้อย แบ่งไปกราบเท้าแม่ แม่ชิมดู ๒–๓ ลูก บอกว่าอร่อยมาก แล้วเลยส่งไปถวายเจ้านายของแม่หมด ทั้ง ๆ ที่บอกว่าอร่อยและหายาก เมืองเราไม่มี แม่ก็ไม่รับประทานเอง แม่คิดถึงเจ้านายของแม่ก่อนตัวแม่เองเสมอ

เดือนพฤษภาคม ๒๕๑๓ เดือนเดียวกัน ปีกลายลูกได้รับข่าวดี ปีนี้ลูกได้รับข่าวร้ายที่สุด แม่สายพิณของลูกเสียเสียแล้ว ในขณะที่ลูกกำลังท่องเที่ยวตามรัฐต่าง ๆ ด้วยเป็นเวลามหาวิทยาลัยหยุดระหว่างภาค ลูกก็แสนจะช้านาน ๆ จึงจะเขียนจดหมายมากราบเท้าสักฉบับ เพราะการเขียนจดหมายสำหรับลูกมันฝืด จิ้มแห้ง จิ้มแห้ง ไม่รู้จะเขียนอะไร แต่ใจนั้นคิดถึงบ้านคิดถึงแม่อยู่เสมอ ลูกเขียนมาถึงแม่เอาวันที่แม่สิ้นแล้ว จดหมายของลูกมาช้าไปวันเดียว แต่แม่คงได้อ่านเพราะทราบว่า น้องได้นำจดหมายของลูกไปวางไว้หน้าศพแม่ โปรดยกโทษให้ลูกด้วย ลูกเสียใจจริง ๆ

เสียใจที่หมดโอกาสจะได้เห็นหน้าอันเปี่ยมไปด้วยเมตตากรุณาของแม่ หมดโอกาสจะได้ยินเสียงอ่อน ๆ ที่พูดกับลูกอย่างสนิทสนม ลูกจะต้องขาดผู้ที่รักและห่วงใยในทุกข์สุขของลูกไปเสียหนึ่งท่าน ลูกแน่ใจว่าแม่รักลูก ทั้ง ๆ ที่ลูกเป็นเพียงลูกบุญธรรม และแม่เป็นแม่ทูนหัว (God Mother)

เมื่อเล็ก ๆ ลูกเป็นเด็กขี้โรคอ่อนแอมาก เจ็บจะแย่ ไม่รู้กี่หน แม่รับลูกไว้เป็นลูกเพียงเพื่อเป็นเคล็ดให้หายเจ็บหายไข้ และก็เหมือนปาฏิหาริย์ ลูกหายวันหายคืน เติบโตรวดเร็วโดยที่แม่เป็นผู้มีเมตตากรุณาสูง จึงมิได้เพียงแต่รับลูกไว้เป็นลูกบุญธรรม แต่แม่ได้ให้ความเป็นแม่แก่ลูกจริง ๆ ด้วยการเอาใจใส่คอยสอบถามทุกข์สุข การเล่าเรียน ให้ปันเงินทอง สิ่งของเครื่องใช้ เครื่องเล่น อาหาร ขนมนมเนยอยู่เป็นนิจ มีอยู่คราวหนึ่ง ก่อนลูกจากมาครั้งสุดท้ายลูกปรารภว่า อยากเห็นเหรียญทองพระบรมรูปสมเด็จคราวเฉลิมสามรอบ แม่ถามทันทีว่าจะให้ทำเป็นอะไร ทำแหวนหรือห้อยคอ ลูกเรียนว่า อยากเห็นเฉย ๆ ไม่ใช่อยากได้ อีก ๒—๓ วันต่อมา แม่ก็ให้ลูก ๑ เหรียญ งามมาก

ปกติใกล้เวลาสอบไล่ แม่มักจะโทรศัพท์มาถามข่าว เตือนให้ท่องหนังสือ อวยพรให้สอบได้ดี ๆ และถ้าปีใดลูกสอบได้ดีลูกก็ได้รับรางวัล ก่อนจะให้ก็ถามเสียก่อนว่า อยากได้อะไร แล้วก็หามาให้ แม่แสดงความชื่นชมยินดี เล่าให้เพื่อนฝูงฟังเสมอ เวลาลูกกราบลามาเรียนต่อแม่ก็ให้ทั้งเงิน ทั้งของ และยังถอดพระรอดจากคอแม่ให้ลูก บอกว่า พระองค์นี้ แม่ได้นิมนต์ท่านเดินทางรอบโลกมาแล้ว ท่านจะช่วยคุ้มครองให้ลูกปลอดภัยในต่างประเทศ

เมื่อลูกตกลงใจจะบวช เมื่อเดือนมกราคม ๒๕๑๓ แม่ก็เป็นธุระพาไปฝากท่านพระคุณเจ้าวัดบวรนิเวศ แม่ช่วยจัดการทุกอย่าง ตลอดจนส่งอาหารเช้าทุกวันแถมส่งสองปิ่นโต ครั้งแรกลูกเข้าใจผิด คิดว่าแม่ส่งเผื่อมื้อเพล ซึ่งทางบ้านของ

ลูกจัดมาอยู่แล้ว จึงเรียนให้แม่งดเสียหนึ่งปิ่นโตแม่กลับบอกว่า ที่ส่งสองปิ่นโตนั้นเผื่อเด็กลูกศิษย์คนที่เขาไปรับปิ่นโต เขาจะได้รับประทานด้วย จะได้มีแก่ใจทำและปฏิบัติลูกดี ๆ แม่รอบคอบเป็นยอดจริง ๆ ภายหลังเมื่อลูกออกบิณฑบาตได้แล้ว ได้ขอร้องให้งดเสียหนึ่งปิ่นโตอีก แต่แม่ก็ส่งสองปิ่นโตอยู่จนลูกลาสิกขาบท แม่มาเยี่ยมลูกครั้งใดแม่ก็มาแจกเงินลูกศิษย์วัด กำชับกำชาให้ดูแลลูกให้ดี ๆ จ่ายซื้อน้ำหวาน ชา กาแฟไว้ เกรงว่าลูกจะหิวตอนเย็น

นี่แหละ คือ น้ำใจของแม่สายพิณ แม่ทูนหัวของลูก

ลูกเสียใจที่ไม่เคยมีโอกาสทำอะไรฉลองพระคุณของแม่เลย เวลาแม่เจ็บแม่สิ้นลูกก็อยู่ไกล รู้เรื่องก็ช้า จดหมายทางบ้านไปคอยลูกอยู่ที่หอพักตั้งหลายวันกว่าลูกจะกลับจากท่องเที่ยว ลูกเสียใจมากนึกไม่ถึงเลยว่าจะเร็วอย่างนี้ ลูกเพิ่งจากมาได้สามเดือน วันที่แม่ไปส่งลูกที่ดอนเมือง แม่ยังแข็งแรง อ้วนท้วน ขาวแจ่มใส ลูกยังติดตาอยู่ ไม่มีวี่แววว่าจะสิ้นเร็วถึงเพียงนี้ แต่ลูกยังอุ่นใจอยู่อย่างหนึ่ง ที่แม่สายพิณของลูกเป็นยอดของคนดี มีเมตตากรุณาสูง ชอบทำบุญทำกุศลอยู่เสมอ ไม่เคยปฏิเสธผู้มาขอความช่วยเหลือ มีทหารพิการเยอะแยะมาเรียกแม่ว่าแม่เหมือนกัน และแม่ก็อุปการะไปทุกรายตามควร ยิ่งกว่านั้น แม่ยังสนใจแสวงหาความรู้ทางธรรมและตั้งใจปฏิบัติอยู่นานแล้ว กุศลกรรมเหล่านี้คงนำแม่ไปสู่สุคติอย่างแน่นอน

หลังจากที่ลูกได้รับข่าวมรณกรรมของแม่ได้ ๒—๓ วัน ก็ถึงวันทำบุญของที่นี่ เขาเรียกว่า Foundation Day เรี่ยไรเงินไปช่วยผู้ประสบทุกข์ภัยต่าง ๆ ลูกได้ส่งเงินจำนวนเล็กน้อยที่ลูกเหลือจากค่าใช้สอยที่รัฐบาลให้ ไปทำบุญกับเขาด้วย แล้วกรวดน้ำให้แม่ ลูกจะตั้งใจทำบุญเรื่อยไป ตามโอกาสและกำลังของลูก ปิดเทอมหน้า ลูกจะมีโอกาสออกฝึกงาน ลูกจะได้เงิน ก็จะได้ทำบุญได้มากขึ้นด้วยน้ำพัก

น้ำแรงของลูกเอง ลูกจะอุทิศส่วนกุศลให้แม่ ขอให้วิญญาณแม่สงบสุขอยู่ในสรวงสวรรค์ซึ่งลูกแน่ใจว่า ที่นั้นคือถิ่นฐานเดิมของแม่ก่อนแม่มาจุติในโลกมนุษย์

แม่สายพิณของลูก ลูกขอเรียนอย่างจริงใจว่า ลูกภูมิใจที่มีโอกาสได้เป็นแม้เพียงลูกบุญธรรมของแม่

ด้วยความรักและอาลัยยิ่ง

จากลูกหนู

Sydney

แม่ของลูก

ครอบครัวของเรามีกัน ๘ คนพ่อแม่ลูก จัดได้ว่าเป็นครอบครัวใหญ่ แต่อุ่นหนาฝาคั่งไปด้วยความรักและน้ำใจ เมื่อก่อนนี้ตอนที่พี่ๆยังเรียนอยู่เมืองนอก ทุกครั้งที่เราออกไปรับประทานข้าวข้างนอกบ้านด้วยกันทั้งครอบครัว แม่มักจะออกปากเสมอว่า คิดถึง อยากให้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันทั้ง ๘ คน แม่ชอบที่จะไปไหนมาไหนกับครอบครัวตามลำพัง ช่วงเวลาที่มีเพียงเรา ๘ คนเท่านั้นจัดได้ว่าเป็นเวลาที่แม่มีความสุขที่สุด แล้วเดี๋ยวนี้เล่า ครอบครัวของเรายังมีบางโอกาสเช่นวันเกิดวันสอบเสร็จพร้อมกัน นัดแนะไปรับประทานอาหารตามร้าน แต่ไม่มีจำนวน ๘ ครบดังเช่นเคยแล้ว ถึงแม้จะเป็นสถานที่เก่า อาหารชนิดเดิม หรือแม้แต่ทุกสิ่งจะยังคงที่ แต่มีสิ่งหนึ่งละ ที่เรารู้ว่าไม่มีทางที่จะเรียกกลับคืนมาได้เลย ต่างคนต่างพูดไม่ออก ไม่มีคำว่าคิดถึงหรืออะไรทั้งสิ้น ได้แต่มองหน้ากันอย่างรู้ใจ และก็จะเป็นเช่นนี้ตลอดไป เพราะบัดนี้ไม่มี แม่ เสียแล้ว

แม่เป็นคนอย่างไร ใครก็ตามที่ไม่เคยรู้จัก อาจวาดมโนภาพออกจากคำไว้อาลัยที่ญาติมิตรเขียนให้แม่ด้วยความจริงใจเป็นครั้งสุดท้าย ซึ่งนั่นก็เป็นเพียงคุณลักษณะทั่วๆ ไปของแม่ในสายตาผู้อื่นเท่านั้น แต่ถ้าพูดถึงคุณสมบัติของแม่ในฐานะที่เป็นผู้ให้กำเนิดแล้ว จะมีใครเล่าที่สามารถพรรณนาได้แจ่มชัดเท่าลูก เพราะแม่อาจจะเป็นใครก็ได้ในสายตาของคนอื่น แต่สำหรับลูกแล้ว แม่เป็นแม่ที่วิเศษสุด ไม่ใช่ด้วยความกตัญญูที่เป็นลูกของแม่แต่เพียงอย่างเดียว ที่ทำให้ลูกกล่าวออกมาเช่นนั้น สิ่งที่แม่ให้กับลูกต่างหาก ที่ทำให้ลูกต้องยอมรับว่าแม่จากไปโดยที่ได้ปฏิบัติหน้าที่มารดาอันจัดได้ว่าเป็นพรหมของบุตรครบถ้วนเกินกว่าที่ใครจะนึกถึง จริงอยู่มารดาย่อมอุปถัมภ์บุตรด้วยการเอื้อเฟื้อสิ่งของและกล่อมเกลานิสัย นอกเหนือไปจาก

การให้กำเนิดแล้ว แต่แม่ให้ลูกมากกว่านั้น แม่ของลูกเป็น ผู้ให้ อย่างแท้จริง แม่ให้ลูกได้โดยไม่พึงหวง ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์ในกายอันได้แก่ น้ำนมที่ลูกได้ดื่มกินเมื่อแรกเกิด หรือแม้กระทั่งทรัพย์นอกกายจำพวกเงินทอง ของใช้ แม่ให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ นอกจากสิ่งเดียวเท่านั้นที่แม่ปรารถนา คือ อยากเห็นลูกของแม่เป็นคนดี *ลูกกราบเท้าขออภัยแม่ไว้ ณ ที่นี้ด้วยที่ไม่เคยทำให้แม่ชื่นใจในสิ่งนี้เลย* แม้ในบั้นปลายของชีวิต แม่ได้เคยเรียกร้องความชื่นใจบ้างในบางครั้งบางคราว แต่ลูกก็เหมือนคนใจดำ มองไม่ออกถึงความประสงค์ของแม่ ทั้งๆที่ลูกเป็นผู้ได้รับมาตลอดเวลา กว่าลูกจะรู้สึกตัวว่า ควรจะปฏิบัติตนเช่นไรให้สมกับที่แม่เป็นหลายๆอย่างในชีวิตของลูกไม่ว่าจะความสบายใจ ความมีหน้ามีตา ความอิ่มท้อง ฯลฯ แม่ก็ได้จากลูกไปเสียแล้ว โดยยังได้ทิ้งเกียรติยศ คุณงามความดีไว้เป็นความภาคภูมิใจของลูกหลานสืบต่อไปอีกด้วย

แม่ . . . . *นี่แหละแท้ที่พร้อมยอมสละ*
ลูกต้องการสิ่งใดไม่เคยละ *แม้แม่จะเหนื่อยก็พร้อมยอมอดทน*
สิ่งตอบแทนที่อยากได้ในชีวิต *หวังความคิดในประเด็นนั้นเป็นผล*
สิ่งเดียวที่อยากได้ในกมล "แม่อยากเห็นลูกทุกคน...เป็นคนดี" *

กลอนบทนี้ ลูกเพิ่งพบหลังจากที่ไม่มีแม่แล้ว มันทำให้ลูกคิดถึงแม่ทุกครั้งที่ได้อ่าน เพราะถ้าลูกเขียนได้ ลูกจะเขียนเช่นนี้ แต่ลูกไม่อาจทำได้ตามใจคิดสำหรับแม่ผู้เป็นกำลังใจในการประพันธ์ของลูกเสมอมา แม่... ผู้ชื่นชมยินดีเมื่อเห็นผลงานของลูก ลูกทำไม่ได้จริงๆจ้ะ แม่จ๋า เพราะงานชิ้นนั้นของลูกจะไม่มีแม่ที่ลูกรักมาคอยชื่นชมอีกแล้ว มันจะมีประโยชน์อะไร ถ้าลูกจะเขียนเพื่อแม่แต่ให้คนอื่นอ่าน ที่เขียนมาได้ถึงแค่นี้ ก็โดยที่ยังมีความหวังอยู่ว่า *จะขอร้องใครก็ตามที่*

---

* จาก "อันเป็นมารดร" ของ ประสงค์ พิมพาภรณ์ ในหนังสือรวมกลอน 'คอยชาย'

ได้อ่าน โปรดอ่านด้วยหัวใจของคนที่เป็นแม่ กำลังรับฟังสิ่งซึ่งลูกคนหนึ่งได้ละเลยมาตลอดเวลา ๒๐ ปีที่เป็นแม่ลูกกัน อ่านแทนแม่ด้วยเถิด แล้วใครจะคิดอย่างไรก็ตามที

แม่เป็นผู้บริสุทธิ์ ถ้าลูกจะใช้คำว่าแม่พระก็ดูจะธรรมดาไปเสียแล้ว ลูกกล้ากล่าวเช่นนี้ เพราะแม่เป็นคนเดียวในชีวิตของลูก ที่ทำให้ลูกรู้ว่าอะไรคือความดี ความชั่วนั้น ลูกอาจหาดูได้จากสิ่งแวดล้อมทั่วไป แต่ความดีช่างหาดูได้ยากเหลือเกินในปัจจุบัน ฉะนั้น เมื่อสิ้นแม่เสียแล้ว ลูกก็คล้ายกับว่าโลกนี้ไม่ได้เหลือสิ่งดีอะไรไว้ให้กับลูกเลย ความรักของแม่ ความห่วงใย ความเมตตาปรานี เหล่านี้แหละที่ทำให้ลูกรู้สึกเหมือนกับอยู่คนเดียว ลูกเหงา ลูกว้าเหว่ เวลาเจ็บไข้จะหาใครอาทรเหมือนเมื่อก่อนก็ไม่มี ความรู้สึกเช่นนี้เป็นกับลูกมากกว่าพี่น้องคนอื่น ๆ เพราะลูกเป็นลูกผู้หญิงคนเดียวของแม่ แม่อบรมสั่งสอนด้วยตนเองตลอดมา ลูกมีความทุกข์ใจก็ได้แม่เป็นที่พึ่งคอยปลอบประโลม แนะวิธีประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูก แม่ช่วยลูกแก้ไขเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ปราศจากแม่เสียคน ถึงแม้ความสุขทางกายจะมิได้ลดน้อยลง แต่ก็ไม่มีใครสามารถรู้ใจลูกได้ดีเท่าแม่สมดังคำที่ว่า

"กำพร้าสองประการสืบสันดานโดยประเพณี นรา เอกจจิยา กุมารากุมารีใดไร้นิราศปราศจากพ่อยังแต่แม่ผู้เดียว ก็พอแลเหลียวชื่อว่าอยู่พร้อมทั้งบิดามารดา ทารกา ทารกผู้ใดนิราศปราศจากแม่ยังแต่พ่อผู้เดียว ก็เปล่าเปลี่ยวได้ชื่อว่าศูนย์สิ้นทั้งบิดามารดา"*

ความข้อนี้ลูกซาบซึ้งเป็นที่สุดเมื่อมานึกถึงความหลัง ตอนที่ลูกเจ็บหนักต้องเข้าโรงพยาบาลเมื่อปีที่แล้ว ลูกนอนเจ็บอยู่กับบ้านก่อน แม่คอยดูแลเอาใจใส่เหมือนทุกครั้งที่มีลูกคนหนึ่งคนใดล้มป่วยลง จนเมื่อลูกเป็นตะคริว หายใจไม่ค่อยออก แต่ก็ยังรับรู้ถึงความกระวนกระวายของแม่ เมื่อตามหมอไม่ได้แม่ถึงกับร้องไห้

---

* จาก "มหาเวสสันดรชาดก" กุมารบัพพ์ กัณฑ์ที่ ๘

ลูกจึงถูกนำตัวเข้าโรงพยาบาล ลูกรู้สึกตัวคราใดก็เห็นแม่เฝ้าดูอยู่อย่างเป็นกังวล และเมื่ออาการของลูกดีขึ้นแล้ว แม่ก็ยังเป็นห่วง รู้ว่าลูกขี้กลัวสู้อุตส่าห์มานอนเป็นเพื่อนด้วยอีกคน ทั้งๆ ที่ที่นอนสำหรับคนเฝ้าไข้นั้นแคบแสนแคบ และแม่ก็ไม่ใช่คนตัวเล็กนัก แต่แม่ก็ไม่เคยปริปากบ่น เทียวไปเทียวมาระหว่างบ้านกับโรงพยาบาล โดยไม่มีท่าว่าจะเหน็ดเหนื่อยแต่อย่างใด พอเห็นลูกอาการดีขึ้น แม่ก็ยิ้มแย้มแจ่มใส มีคราวหนึ่งซึ่งลูกจะไม่มีวันลืมเลยตลอดชีวิตนี้ ตอนนั้นลูกยังมีไข้อยู่ทุกวัน ถ้าไข้ขึ้นสูงหมอก็ให้เช็ดตัวด้วยแอลกอฮอล์ เผอิญวันนั้นหาพยาบาลพิเศษไม่ได้ ลูกตัวร้อนจัด พยาบาลที่อยู่เวรก็ไม่ว่าง แม่ถึงกับช่วยกันกับพ่อเช็ดตัวให้ลูกเอง *ยังจะมีใครที่ไหนอีกเล่าที่จะรักลูกทำให้ลูกได้เช่นนี้* พอดีระหว่างที่ลูกนอนเจ็บอยู่นั้น ตรงกับการสอบเข้ามหาวิทยาลัยของลูก ลูกต้องนั่งรถไปสอบที่ธรรมศาสตร์ แม่เป็นห่วงว่าลูกนอนอยู่ในห้องเย็นตลอดเวลา กลัวกระทบอากาศร้อนลูกจะไม่สบาย นอกจากนั้นยังติดต่อขออนุญาตให้สอบคนเดียวในห้องอาจารย์ อำนวยความสะดวกสบายให้ทุกอย่างเท่าที่ความสามารถของแม่จะทำให้ได้ อาหารการกินก็หาแต่ของดีๆ มาปรนเปรอโดยไม่คำนึงถึงความสิ้นเปลืองแต่อย่างใด ห่วงใยแม้กระทั่งข้อสอบที่ลูกทำ วิชาภาษาอังกฤษนั้น แม่อุตส่าห์คุยกับอาจารย์ ซักถามคำตอบ เพื่อเอามาตรวจสอบกันให้ลูกสบายใจว่าทำได้ แทบจะพูดได้ว่าลูกสอบเข้ามหาวิทยาลัยครั้งนี้ได้ก็เพราะแม่ แม่ให้ชีวิตแก่ลูกอีกครั้ง พระคุณของแม่จึงท่วมท้นสุดที่ลูกจะหาอะไรมาทดแทนได้ ลูกตายแล้วเกิดใหม่ก็คงหาแม่ที่แสนดีเช่นนี้ไม่ได้อีกแล้ว

ปีนั้นเป็นปีที่ลูกคิดว่าเคราะห์ร้ายที่สุดแล้ว ลูกได้รับความผิดหวังในเรื่องเรียนมากจนหมดอาลัยตายอยาก ใช้ชีวิตอย่างไม่กลัวความเจ็บ ความลำบากใดๆ แม่รู้ดีถึงความทุกข์ระทมของลูกและรู้ใจด้วยว่าลูกกำลังประชดชีวิต จึงคอยห้ามปรามและตักเตือนอยู่เสมอ แต่ลูกนี้แสนเลวจริง ดื้อกับแม่โดยไม่คำนึงถึงความ

ลำบากที่แม่ได้รับขณะลูกนอนเจ็บ ลูกไม่ได้นึกเลยว่าความทุกข์ของลูกนั้นคือความทุกข์ของแม่ด้วย ลูกคิดอยู่อย่างเดียวว่า สิ่งที่ลูกได้รับนั้นเป็นโชคร้ายที่สุดแล้ว ถ้าจะมีเคราะห์กรรมอะไรอีก ก็คงจะสู้เคราะห์ในครั้งนั้นไม่ได้แน่ อนิจจา ลูกลืมสนิททีเดียวว่า ในโลกนี้การพลัดพรากจากคนที่รักย่อมเป็นทุกข์ และคนที่เรารักมากที่สุดคือบิดามารดา หากต้องสูญเสียท่านหนึ่งท่านใดไป ไยจะมิใช่ทุกข์หนักที่สุดอีกเล่า ใครจะสมน้ำหน้ายิ้มเยาะการกระทำของลูกในครั้งก่อนเพียงใดก็ตามทีเถิด ลูกไม่อายเลยที่จะบอกให้โลกรู้ว่า ทิฐิ ความทะนงตัวที่แม่คอยพร่ำซ้ำให้ลูกเลิกยึดถือนั้นได้บังกั้นความรักของแม่ไปเสียหมดจากสายตาของลูก บัดนี้ นัยน์ตาของลูกสว่างแล้ว ลูกมองเห็นแม้กระทั่งว่า ....*เราไม่มีใครแล้วจริงจริงนะ ที่เขาจะรักเราเท่า 'แม่จ๋า'* ....แม่เจ็บในเดือนเดียวกับที่ลูกเคยเจ็บ ลูกไม่คิดว่าแม่จะเป็นมากถึงเพียงนี้ ก่อนหน้าที่แม่จะเข้าโรงพยาบาล เรายังพูดคุยกันในระหว่างพ่อแม่ลูกอย่างสนุกสนาน มีวันหนึ่งซึ่งลูกยังจำได้ ในห้องของลูกที่แม่ใช้พักรักษาตัวระหว่างที่เจ็บเพราะอยู่ข้างล่างและมีห้องน้ำสะดวกดี พ่อเอาเรื่องเก่า ๆ มาเล่ามีลูกเป็นคนคอยซักถาม ขัดคอ ส่วนแม่นอนฟังยิ้ม ๆ อยู่บนเตียง แสดงท่าว่าพอใจมากถึงกับออกปากว่า แม่ชอบให้พ่อเล่าเรื่องเก่า ๆ อย่างนี้ สนุกดี ไม่มีใครเฉลียวใจเลยว่าแม่กำลังจะทบทวนความหลังเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนที่จะจบสิ้นไปทั้งอดีตปัจจุบันและอนาคต

ลูกเสียใจที่ไม่เคยได้สนองพระคุณแม่เลย ลูกไม่มีโอกาสแม้แต่จะไปนอนเฝ้าแม่ เหมือนที่แม่เคยทำให้ลูก ที่ลูกทำได้ก็เพียงแค่เฝ้าหน้าห้อง ฟังอาการและตั้งความหวังไว้เท่านั้น ก็อย่างที่แม่สอนลูกอยู่เสมอว่า ในโลกนี้ไม่มีอะไรแน่นอนใครจะไปรู้ว่าแม่อาจจะได้ไปเสวยผลบุญที่ทำไว้ในชาตินี้ โดยไม่ต้องอยู่รับความทุกข์ทรมานอีกต่อไป เพราะคนที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ล้วนแล้วแต่เกิดมาเพื่อชดใช้

กรรมด้วยกันทั้งนั้น แม่สบายไปแล้ว ลูกสิที่ยังต้องอยู่ทำหน้าที่ของตนให้บรรลุผลตามที่แม่ปรารถนา ถ้าลูกเป็นคนดี มีวิชาความรู้ต่อไปในภายหน้า ลูกก็ขอยกความดีนั้นให้กับแม่ของลูก และลูกสังวรในหน้าที่ของตนเองดี สิ่งที่แม่ฝากฝังไว้ ลูกจดจำได้แม่นยำ เพราะเป็นคำพูดประโยคสุดท้ายที่แม่มีต่อลูก ขอแม่อย่าได้เป็นห่วงเลย

แม่ทำบุญไว้มากเหลือเกินในชาตินี้ ลูกจะไม่เพียงแต่อธิษฐานขอเกิดเป็นลูกของแม่อีกในชาติหน้า หากจะพยายามสร้างผลบุญติดตามไปด้วยการทำความดีตามที่แม่เคยสั่งสอน *ถ้าวิญญาณของแม่มีจริง และเห็นว่าลูกยังพอจะเป็นคนดีไปเกิดเป็นลูกของแม่ได้อีก ก็ขอให้แม่คอยดลใจให้ลูกกระทำแต่สิ่งที่ดีงามสมกับเป็นลูกของแม่ด้วยเทอญ.*

กราบแม่ด้วยความเคารพอย่างสูง

จากลูก 'ตุ๊กตา'

พระธรรมเทศนา

พระธรรมเทศนา

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช ทรงแสดง

เนื่องในงานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ครบ ๑๐๐ วัน

ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๑๓

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

บัดนี้ จะแสดงพระธรรมเทศนา ในธรรมกถา สดับปัญญาบารมีอนุรูปแก่กุศล อริยพิธีทักษิณานุปทานกิจ ซึ่งคุณจำลอง ธนะโสภณ พร้อมด้วยบุตรและญาติมิตรและท่านที่เคารพนับถือ บำเพ็ญอุทิศแก่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ผู้เป็นภรรยาและมารดาของตน เป็นส่วนทั้งสหพิธีและบูชาพิธี จัดธรรมะบรรณาการตามฐานะที่เกี่ยวข้อง โดยเป็นสามีและบุตรชาย ในศุภวาระสมัยครบรอบ ๑๐๐ วัน นับแต่วันที่คุณหญิงถึงอนิจกรรมมาด้วยความรักความอาลัยเสียดาย และความกตัญญูกตเวทีตามฐานะของตนที่เกี่ยวข้อง ให้มานั่งฟังคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ตั้งแต่พระเจ้าพิมพิสารแห่งมคธราชว่า เปตานํ ทกฺขิณํ ทชฺชา ปุพฺเพ กตมนุสฺสรํ บัณฑิตเมื่อหวลระลึกถึงความดีของท่านที่ได้ทำไว้แก่ตนในหนหลัง จึงบำเพ็ญทักษิณาบุญกุศลแก่ท่านผู้ดับขันธ์ล่วงลับไปแล้ว ตามวิสัยของกุลบุตรผู้นับถือพระพุทธศาสนา เพราะบุญกุศลย่อมเป็นพระเจ้าแห่งความสุขแก่ผู้บำเพ็ญบุญเองด้วย แก่ท่านผู้อนุโมทนาส่วนบุญที่เจริญธรรมแล้วอุทิศไปด้วย สมเด็จพระบรมศาสดาจึงทรงสอนให้บำเพ็ญบุญอุทิศแก่ท่านผู้เป็นที่รักและที่เคารพนับถือของตน ผู้บำเพ็ญบุญกุศลอุทิศแล้วย่อมได้ความสบายใจว่าเราได้เพิ่มบุญกรรมอันเป็นปัจจัยแห่งความสุขแก่ท่านโดยควรแก่ฐานะในสัมปรายภพแล้ว ฝ่ายท่านผู้ดับขันธ์ไปแล้ว เมื่อ

ได้ทราบโดยญาณวิถีทางใดทางหนึ่งว่า ผู้ที่รักตนหรือเคารพนับถือตน ได้บำเพ็ญบุญกุศลเป็นปัจจัยแห่งความสุขอุทิศให้ก็ย่อมปลื้มใจอนุโมทนารับส่วนบุญ ได้ตั้งเมตตาจิตปรารถนาความสุข ความเจริญให้แก่ผู้ที่ทำบุญอุทิศให้ตน เพราะฉะนั้น การทำบุญอุทิศจึงเป็นกิจสุดท้ายที่ผู้รักกันหรือเคารพนับถือกันจะพึงกระทำ เพื่อเพิ่มบุญอันเป็นปัจจัยแห่งความสุขแก่ท่านผู้ดับขันธ์ไปแล้วโดยควรแก่ฐานะ และเพื่อประกาศภูมิธรรมของสัตบุรุษ คือ ความเป็นผู้กตัญญูกตเวทีคุณถึงท่านว่า มีคุณแล้วสนองคุณ คนเรารักกันนับถือกันแล้วก็ย่อมทำดีต่อสนองความดีต่อกัน แม้ท่านผู้ทำดีดับขันธ์ไปแล้วก็ยังอาลัยเสียดาย ยังปรารถนาให้ไปดีมีความสุขความเจริญทุกขณะ ตั้งใจสนองความดีด้วยทำบุญทำกุศลอุทิศให้ ความรักใคร่สนิทสนมกัน จึงเป็นสิ่งจำปรารถนา คุณข้อนี้จะเกิดขึ้นก็เพราะเอื้อเฟื้อทำความดีต่อกันไม่ละเลยไม่หลีกเลี่ยง จริงอยู่คนเรารักกันคิดถึงกัน เพราะความดีที่มีต่อกันเท่านั้น หาใช่เพราะยศศักดิ์ หรือเพราะอำนาจวาสนา หรือเพราะมีรูปร่างสวยงามไม่ แม้จะมียศศักดิ์และอำนาจวาสนาที่ควรปานใดก็ตาม ถ้าไม่มีคุณความดีต่อกันแล้วก็ไม่เป็นเหตุพอที่จะจูงใจให้เกิดความรักใคร่คิดถึงต่อกัน ถึงแม้มีรูปร่างสวยงามปานใดก็ตาม หากไร้คุณความดีเสียแล้ว ก็ไม่ชวนให้น่ารัก น่านับถือแก่ใคร ๆ ได้ ผู้ที่มีคุณความดีแก่ชนทั้งหลาย แม้จะกระทำกาละ ร่างกายแตกดับไปแล้วตามธรรมดาของสังขาร ก็ยังเหลือคุณความดีไว้เป็นเครื่องเตือนใจให้คิดถึง และให้เกิดความรักใคร่ คิดถึงนับถืออยู่ไม่รู้หาย ตอนนี้ชี้ให้เห็นทางที่จะพึงปฏิบัติว่า คุณความดีนั้นเป็นสิ่งที่ควรเอาใจใส่ทั้งของตน ทั้งของท่าน ส่วนรูปธรรม คือร่างกายนั้น ไม่ควรอาลัยเสียดาย ควรทำความรู้สึกว่า บุคคลมีความจำเป็นเนื่องด้วยร่างกายเพียงเป็นที่อาศัยทำความดีชั่วคราวเท่านั้น เพราะร่างกายเป็นส่วนที่กระทำ ซึ่งมีอันเสื่อมสลายไปตามธรรมดาของสังขาร ซึ่งมีเกิดและดับเป็นคู่กัน เมื่อบัณฑิตได้ทำความรู้สึกอยู่โดยนัยอย่างนี้

ขึ้นมาแล้ว แม้จะมีเหตุวิปโยคถึงวิบัติแปรปรวนอย่างใด ๆ ที่ไม่ปรารถนาได้เกิดขึ้นก็จะสามารถระงับดับทุกข์โศกและตัดความอาลัยใจหายเสีย รักษาความสงบใจได้ เมื่อมาเล็งเห็นโทษแห่งความยึดถือว่า ความตาย เป็นความร้อนใจ เป็นความทุกข์ ตามพระราชนิพนธ์ภาษิตของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า นตฺเถตํ โลกสฺมึ อุปาทิยมานํ อนวชฺชํ อสฺส สิ่งใดที่บุคคลยึดถือว่า ตนเป็นเจ้าของไม่พึงมีโทษ สิ่งนั้นไม่มีในโลกนี้ ความรู้เห็นตามความเป็นจริง จึงเป็นเหตุละความยึดถือทางด้านนี้ สำเร็จมาแต่การศึกษาอบรมพิจารณาสอดส่องให้เห็นความจริงว่า เธอนี่แหละเป็นผู้ทำ เมื่อมีเกิดและมีดับก็ย่อมมีการเจ็บปวด และมีจากด้วยเป็นของธรรมดาอีกข้อหนึ่งซึ่งหนีไม่พ้น เมื่อยังเด็กทราบว่า ธรรมดาเป็นเช่นนั้นไม่มีทางแก้ไขก็ย่อมปลงใจยอมให้เป็นเรื่องของธรรมดา ไม่พยายามที่จะฝ่าฝืน เมื่อไม่ฝ่าฝืนความดิ้นรนทุกข์ร้อนที่เกิดคิดจะฝืนก็ไม่มี เพราะฉะนั้น ปรีชาญาณที่หยั่งเห็นเกิดดับจึงเป็นทุนสำคัญที่ควรเจริญให้แก่กล้าเพื่อเป็นพะยานที่จะบรรลุความสงบและความเป็นใจที่ประณีตและยั่งยืนยิ่งขึ้นไป ปรีชาญาณเห็นประณีตที่เป็นอย่างสูงที่เรียกว่า "ธรรมจักษุ" แปลว่า ดวงตาเป็นธรรม ดังธรรมจักษุที่เกิดปรากฏแก่ท่านพระอัญญาโกณฑัญญะ ว่า ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมํ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีความเกิดขึ้นได้ทุกสิ่งทุกอย่างมีความดับเป็นธรรมดา ดังนี้ มีอรรถาธิบายว่า บรรดาสิ่งทั้งปวงในโลกนี้ที่มีใจครอง เช่น คนและสัตว์เป็นต้น ที่ไม่มีใจครอง เช่นต้นไม้และเครื่องใช้สอยมี เรือน เรือ รถ เป็นต้นก็ตาม ไม่เลือกว่าชนิดไหน ถ้าเกิดขึ้นแล้ว ในที่สุดจะต้องมีอันแตกไป สลายไป จากไป หายไป หมดไป ไม่จำเพาะเจาะจงว่าต้องเป็นผู้นั้นผู้นี้ หรือสิ่งนั้นสิ่งนี้เลย ความเกิดและความดับเช่นนี้ย่อมมีเสมอภาค เสมอหน้ากันทั้งหมด ไม่ลำเอียงเลือกที่รักผลักที่ชัง ล้วนมีลักษณะเป็นอย่างเดียวกันทั้งนั้น ไม่มีแยกแตกต่างกันเลย เมื่อเบื้องต้นปรากฏ เบื้องปลายเป็นต้องหายไป

หมดไป จะต่างกันก็แต่เพียงระยะเวลาจะเร็วหรือช้า หากว่าเป็นคนมีความต่างกันก็คือในระหว่างที่มีชีวิตเป็นอยู่ เป็นผู้มีคุณมีประโยชน์หรือไม่มีคุณไม่มีประโยชน์ฉะนั้น นอกจากนั้นก็อยู่ในลักษณะเกิดและดับไปเหมือนกันทั้งหมด ดวงตาคือปัญญาที่เล็งเห็นคติธรรมดาตามความเป็นจริงว่า สิ่งทั้งปวงล้วนมีความเกิดและความดับเป็นที่ตั้ง จนแจ่มแจ้งแก่จิตดีแล้ว ย่อมเป็นผู้รู้เห็นคติธรรมดา ได้รับความปลอดโปร่งใจมีความสงบเย็น ไม่ต้องทุกข์ร้อนต่อเหตุเพราะฝืนกระแสธรรมดา แม้จะมีเหตุการณ์ซึ่งเป็นส่วนอิฏฐารมณ์ ที่เป็นส่วนน่าปรารถนาก็ตาม เป็นส่วน อนิฏฐารมณ์ ที่ไม่น่าปรารถนาก็ตาม หากประจวบเข้าแล้วผู้มีความเห็นคติธรรมดาแจ้งชัด ย่อมมีจิตใจคงที่ไม่แปรปรวนไปตามอารมณ์นั้นๆตกลงใจไปว่า เมื่อเราได้กระทำ สมควรแก่หน้าที่เต็มตามสติปัญญาแล้ว ก็เป็นที่พอใจ เพราะไม่มีอะไรบกพร่องที่น่าจะต้องเสียใจความปลงใจได้อย่างนี้ เป็นเครื่องปลดเปลื้องความทุกข์ ความอึดอัดใจความเสียใจไปได้ เป็นการปฏิบัติชอบ ปฏิบัติไปตามพระพุทธศาสนา ดังความรู้เห็นความเป็นจริงของท่านพระอัญญาโกณฑัญญะ เมื่อได้ฟังธรรมจักกัปปวัตตนสูตรปฐมเทศนาที่พระบรมศาสดาทรงแสดงอริยสัจ พระอัญญาโกณฑัญญะได้เปล่งอุทานวาจาว่า ยํ กิญฺจิ สมุทย ธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมํ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาทุกสิ่งทุกอย่างนั้นย่อมมีความดับเป็นธรรมดา ดังนี้ คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณเกิดในตระกูลข้าราชการ คือ เป็นธิดาของคุณพระทำนุนิธิผล รับราชการกรมพระคลังข้างที่ และเคยเป็นครูบาอาจารย์มาก่อน ได้รับการศึกษาเล่าเรียนในวิชาตั้งแต่ประถม มัธยม ถึงมัธยมบริบูรณ์ แล้วเรียนวิชาอาชีพการบัญชีจนสำเร็จเป็นบัญชีบัณฑิต แล้วก็ได้แต่งงานกับคุณจำลอง ธนะโสภณ แต่ไม่ได้ประกอบอาชีพตามวิชาที่เรียนรู้ เพราะสามีต้องการให้อยู่ปกครองดูแล อบรม สั่งสอนลูกเต้าเพื่อให้เป็นคนดี จึงทำหน้าที่ของภรรยาที่ดี ปกครองบุตรธิดาให้การศึกษาเล่าเรียน จึงเป็น

จรรยา มารยาทให้เรียบร้อย ทำให้บุตรธิดาเป็นผู้เจริญด้วยความประพฤติดี ความรู้ดี มีการอบรมสั่งสอน ดำรงวงษ์ตระกูลของสัตบุรุษ สาธุชนมาได้ทั่วกัน ให้บุตรธิดาเข้าเรียนดี สำเร็จวิชาเป็นลำดับขึ้น ๆ และเพราะมีบุตรหลายคน ส่งบุตรเข้าเรียนที่สวนจิตรลดา ตนก็ไปมาหาสู่ มีโอกาสได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ก็มีความจงรักภักดี ทำตนให้เป็นที่นิยม และเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย จนได้เข้าเฝ้าปฏิบัติ ถึงกับได้ตั้งเครื่องเสวย จึงทำให้เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย หากแต่ไม่ได้เป็นข้าราชการในพระราชสำนัก ในที่สุดได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าชั้น ๔ ที่เรียกว่า จตุตถจุลจอมเกล้าเป็นคุณหญิง โดยรับพระราชทานเหรียญตรา ดังนี้ แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีความจงรักภักดี กตัญญูกตเวทีต่อองค์พระมหากษัตริย์ ปฏิบัติตนให้เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย ทำความสนิทสนมให้เกิดขึ้นในบรรดาข้าราชบริพาร และพระราชโอรสพระราชธิดาของพระองค์ด้วย การเป็นดังนี้ก็เพราะเป็นผู้มีน้ำใจกตัญญูกตเวทีต่อพระบรมราชวงศ์จักรีมาตลอดสมัย บิดาก็เป็นข้าราชการ และมีความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดา ปฏิบัติมา ดำรงมา อันนั้นเป็นตัวอย่างที่ดี ถ่ายทอดมาถึงบุตรธิดาของตนเองด้วย เป็นภรรยาที่ดีของสามี คือ เอื้อเฟื้อต่อการเอาใจใส่ในหน้าที่ของภรรยา แม้จะปรารถนาประกอบการอาชีพในวิชาที่ตัวสำเร็จมาชั้นปริญญา แต่เมื่อสามีต้องการให้เป็นแม่บ้านปกครองบุตรธิดา ทรัพย์สมบัติก็ทำตาม เป็นการถนอมน้ำใจกันเป็นอย่างดีเมื่อเป็นเช่นนี้ ความสงบสุขในครอบครัวจึงมีเป็นปกติตลอดมาแต่เพราะธรรมดาของสังขารต้องมีเหตุปัจจัยปรุงแต่งให้มีให้เป็นขึ้น ถ้าปัจจัยยังเลี้ยงรักษาก็ต้องอยู่ เมื่อเหตุปัจจัยยังเลี้ยงรักษาก็ต้องอยู่ เมื่อเหตุปัจจัยเสื่อมก็ย่อมเสื่อม เหตุปัจจัยสิ้นก็ย่อมดับ เพราะฉะนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัสว่า รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ คือว่า ร่างกายของสัตว์ทั้งหลาย

ย่อมย่อยยับทรุดโทรมไป ส่วนชื่อและโคตรหาย่อยยับทรุดโทรมไปไม่ มีอรรถาธิบายว่า รูปและกายของสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งมีปัจจัยปรุงแต่งขึ้น อันได้นามว่า สังขาร ย่อมจะกอร์ปเป็นลักษณะแห่งสังขตธรรม ๓ ประการ ซึ่งมีความเกิดในเบื้องต้น มีความแปรปรวนในท่ามกลาง และมีความแตกสลายในที่สุด แท้จริงสังขารทั้งหลายทั้งปวงนั้น อาศัยเหตุอย่างหนึ่ง เกิดขึ้นแล้ว เมื่อเหตุยังเป็นไปอยู่ ก็ตั้งอยู่ เมื่อเหตุสิ้นก็ต้องสิ้นไปตามกัน ถึงความไม่มีบัญญัติก็ตั้งอยู่ไม่ได้ เหมือนเครื่องจักรอันเดินด้วยกำลังไอน้ำหรือกำลังไฟฟ้า ย่อมมีเวลาหยุดเมื่อหมดกำลังลง เมื่อเป็นเช่นนี้ ความวิปโยคคือต้องพลัดพรากจากกันจึงเป็นธรรมดาของสังขารจำต้องมีในคราวหนึ่ง ไม่เร็วก็ช้า และไม่เป็นไปตามปรารถนาของบุคคลจะเลือกได้ดังใจ ย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัยนั้นเอง นี้ก็เป็นธรรมดาของสังขารที่เป็น สังขตธรรม คือมีเหตุปัจจัยปรุงแต่งให้มีให้เป็นขึ้น ย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัยไม่มีใครล่วงพ้นไปได้ ในที่สุดก็ต้องแตกสลายไปจากกัน รูปกายของสัตว์ทั้งหลายย่อมย่อยยับทรุดโทรมไปเช่นนี้ ส่วนชื่อ คือโวหารที่เขาสมมติเรียกรูปและโคตรที่เกิดจากวงศ์อันเป็นเครื่องแสดงเทือกเถาเหล่ากอที่สืบสายกันต่อ ๆ มา ยังหาย่อยยับไปเหมือนรูปกายไม่ เมื่อได้ทำคุณความดีอย่างไรอย่างหนึ่งไว้ ที่ให้คนทั้งหลายได้เห็นได้ฟัง เป็นที่นิยมฝังอยู่ในใจ หรือจารึกเป็นอักษรไว้ให้รู้กันต่อ ๆ มา ชื่อและสกุลนั้นยังปรากฏยืนยาวนานไปอีกนาน เพราะฉะนั้น บุคคลจึงควรคำนึงถึงชื่อและตระกูลให้มากกว่านึกถึงตนเอง และตระกูลนั้นเล่าก็อยู่ได้ด้วยชาติ ถ้าชาติอยู่ ตระกูลของตนก็ตั้งอยู่ได้ ถ้าชาติสูญ ตระกูลก็สูญไปตามกัน เพราะเหตุนั้นจึงควรนึกถึงและรักษาประโยชน์ของชาติเป็นใหญ่กว่าประโยชน์ส่วนบุคคล แม้ตนเองและครอบครัวของตนจะต้องทำงานเพื่อเป็นประโยชน์แก่ชาติ ก็ควรยอม บุคคลก็ดี ชาติก็ดีที่จะดำรงอยู่ได้โดยสวัสดี เป็นที่นิยมของชนนับถือทั้งหลายก็เพราะประพฤติชอบธรรม นับถือธรรมเป็นหลัก

เพราะฉะนั้น ธรรมะจึงเป็นสำคัญยิ่งกว่าตระกูลและชาติที่บัณฑิตควรสงวน ถึงคราวพลาดพลั้ง อวัยวะ แม้ชีวิตก็ควรสละเสียทั้งสิ้น เพื่อรักษาธรรมะ คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ทราบเหตุผลเช่นนี้ดี จึงเป็นผู้ประพฤติตนดำรงตนในธรรมะสุจริต เลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ มีกตัญญูต่อชาติ ต่อพระมหากษัตริย์ ต่อมารดาบิดา ครูบาอาจารย์ของตน อีกทั้งในลูกเต้าหลานเหลนของตนสืบสายเลือดที่ดี ติดอัธยาศัยอันดีงามมา ตนก็เจริญทั้งในโลกในธรรมในราชการ ลูกเต้าก็เจริญด้วยการศึกษาอบรมอย่างดี นับว่าเป็นผู้ได้สร้างคุณงามความดี ที่เป็นประโยชน์แก่ครอบครัว วงศ์ตระกูล และเป็นเยี่ยงอย่างที่ดี แม้ดับขันธ์ไปแล้ว ก็ยังเป็นที่อาลัยเสียดาย สมเด็จพระเจ้าลูกเธอต้องมาในการบำเพ็ญกุศลบรรจุศพ และได้รับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณ พระราชทานบำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศพระราชทานในปัจฉิมวารสมัย นี้แสดงให้เห็นว่า คุณงามความดีนั้นไม่รู้จักตายแม้เจ้าของคุณงามความดีดับไปแล้ว ก็ยังเตือนใจท่านผู้ยังเป็นอยู่ ผู้ที่สูงกว่าก็มีเมตตาคุณเชิดชูบำเพ็ญกุศลให้ ที่เสมอกันก็อาลัยเสียดาย ผู้เป็นผู้น้อยก็เศร้าโศกเสียใจ เพราะสิ้นที่พึ่งพักอาศัย พระฉะนั้น ความดีจึงเป็นสิ่งไม่รู้จักตาย ชาติไทยเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาก็เพราะความกตัญญูกตเวที และความจงรักภักดีต่อองค์ประมุขของชาติ หากประมุขของชาติไม่ปรีชาสามารถ ชาติอาจตกเป็นเมืองขึ้นของชนต่างชาติ แต่ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถและฉลาดในธรรม จึงดำรงรักษาเอกราชอธิปไตยของชาติไว้ได้ไม่ต้องไปพึ่งใคร เป็นตัวของตัวเอง เป็นไทที่แท้จริง ความรู้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และพระปัญญาคุณของพระมหากษัตริย์เราเป็นไทแก่ตัวก็เพราะท่าน เป็นผู้ฉลาดในรัฐประศาสโนบาย พยายามแก้ไขผ่อนปรนดำรงตนในธรรม จึงทำให้ชาวต่างชาติ ซึ่งเป็นผู้เจริญ แต่มักจะใช้อำนาจในทางไม่ชอบธรรม เกิดความรู้สึกละอายแก่ใจ จึงต้องยอมเลิกร้างไป เพราะ

ฉะนั้น ความรู้ ความเที่ยงตรง ยุติธรรม ความรู้คุณท่านผู้มีคุณ จึงเป็นธรรมที่ไม่รู้จักตายในโลก คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เป็นบุตรที่ดีของมารดาบิดา เป็นนักเรียนที่ดีของครูบาอาจารย์ เป็นภรรยาที่ดีของสามี และเป็นมารดาที่ดีของบุตรธิดา เป็นพลเมืองดีของชาติ เป็นข้าราชบริพารที่มีความกตัญญูกตเวที จึงได้รับยกย่องให้มีฐานะเป็นคุณหญิง เป็นศรีสง่าแก่วงศ์ตระกูล ท่านดับขันธ์ไปแล้ว ทุกคนที่รักนับถือ จึงพร้อมเพรียงกันมาเยี่ยมและมาบำเพ็ญบุญกุศลอุทิศให้ นี่แสดงให้เห็นว่า ความดีไม่ได้ตายไปด้วย ยังอยู่เสมอไป เป็นเครื่องประดับ เป็นศรีสง่าแก่วงศ์ตระกูล เพราะฉะนั้น คณะเจ้าภาพ คือ สามีบุตรธิดาและญาติที่รักนับถือ จึงควรภาคภูมิใจในข้อเหล่านี้ และดำรงรักษาคุณธรรมของสัตบุรุษ คือความเป็นผู้กตัญญูกตเวทีในท่านผู้มีคุณและรู้คุณของคุณธรรมความดี คือ บุญกุศลบำเพ็ญตน ดำรงตนในธรรมสุจริตเลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ ตอบสนองคุณท่านผู้มีคุณโดยควรแก่ฐานะดังนี้ ก็จะรักษาความเป็นผู้เจริญรุ่งเรืองของวงศ์สกุลไว้ได้ไม่ขาดสาย ตามโอวาทคำสอนของพระบรมศาสดา ดังแสดงมาด้วยประการฉะนี้

อิมินา ปุญญกมฺเมน ขอกุศลบุญราศีทักษิณานุปทานกิจ ซึ่งคุณจำลอง ธนะโสภณ พร้อมด้วยบุตรธิดาและญาติมิตร บำเพ็ญอุทิศด้วยความรักใคร่ นับถือ และอาลัยเสียดาย อุทิศแก่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ในศุภวาระสมัยนี้ จงเป็นปโยคสมบัติปฏิทานมัย เป็นอุปถัมภกปัจจัยอำนวยอิฏฐวิบากสมบัติมนุญผล อันเป็นที่เจริญใจแก่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ โดยควรแก่ฐานะในสัมปรายภพทุกประการ ในอวสานแห่งพระธรรมเทศนานี้ พระสงฆ์ทั้ง ๔ จะได้สวดธรรมคาถาโดยสรภัญญวิธี เพื่อเพิ่มพูนอัปมาทธรรมแก่สมาคมนี้ มีคณะเจ้าภาพเป็นประธานต่อไปด้วยประการฉะนี้ แสดงธรรมเทศนาในธมฺมตาคาถาประดับปัญญาบารมียุติด้วยเวลา เอวังก็มีด้วยประการฉะนี้ ขอเจริญพร.

ปัณฑิตกถา

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน) วัดราชบพิธ แสดง
งานบำเพ็ญกุศลบรรจุศพ คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม
วันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๓

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

อปฺปมตฺโต อุโภ อตฺเถ อธิคณฺหาติ ปณฺฑิโต
ทิฏฺเฐ ธมฺเม จ โย อตฺโถ โย จตฺโถ สมฺปรายิโก
อตฺถาภิสมยา ธีโร ปณฺฑิโตติ ปวุจฺจตี—ติ.

บัดนี้ จะได้แสดงพระธรรมเทศนาเป็นธรรมีกถา อนุโมทนาในกุศลจริยาทักษิณานุปทานกิจ ซึ่งคณะเจ้าภาพผู้เป็นญาติและมิตร อันมี คุณจำลอง ธนะโสภณ ผู้สามี เป็นประธาน มาประชุมพร้อมกันบำเพ็ญกุศล เนื่องในการบรรจุศพ คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ผู้ถึงมรณกรรมล่วงลับไปแล้วตามธรรมดาของสังขาร ทั้งนี้ก็อาศัยว่า คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ได้ดำเนินชีวิตไปเป็นในทางกอบก่อคุณงามความดี ยังความรักความเคารพให้บังเกิดขึ้นแก่บุคคลทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะแก่ผู้เป็นบิดามารดา ท่านมีน้ำใจมั่นในกตัญญูกตเวที อุปถัมภ์ให้บิดามารดาได้รับความสบายใจในชีวิตของท่านเป็นอันดี แม้ตลอดครูบาอาจารย์ยังได้มีการเยี่ยมเยียน แสดงความเคารพนับถืออยู่เสมอไม่ลืมเลือน ทั้งนี้ก็นับเนื่องในความเป็นผู้มีน้ำใจกตัญญูกตเวทีต่อท่านผู้มีบุญคุณ ชวนให้น่าเคารพนับถือประการหนึ่ง และในฐานะหน้าที่ภรรยาท่านก็ได้ปฏิบัติตนสมกับภรรยาที่ดี เป็นแม่ศรีเรือน

โดยแท้จริง เพราะแม้ว่าท่านได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้สำเร็จในทางบัญชี ปรารถนาจะทำงานตามหน้าที่วิชาที่สำเร็จมา แต่อาศัยว่า ท่านผู้เป็นสามีปรารถนาจะให้ท่านเป็นแม่ศรีเรือน อยู่ควบคุมปกครองบุตรธิดาโดยใกล้ชิด เพื่อเป็นการอบรมบุตรธิดาให้ได้มีน้ำใจมั่นในคุณธรรมที่ดีงาม ท่านเห็นคุณประโยชน์ที่จะมีแก่บุตรธิดาและความสงบสุขในครอบครัวเป็นสำคัญ ท่านจึงยอมประพฤติปฏิบัติตาม ได้บำเพ็ญตนให้เป็นที่ไว้วางใจของท่านผู้เป็นสามีอย่างดี ได้ทำการอบรมบ่มนิสัยบุตรธิดาให้เป็นผู้สามารถ เป็นที่เบาใจของท่านผู้เป็นสามี อย่างนี้ก็นับว่าในฐานะที่ท่านเป็นภรรยา ท่านได้บำเพ็ญตนเป็นแม่ศรีเรือน เป็นตัวอย่างที่น่าเคารพนับถืออีกประการหนึ่ง ทั้งเป็นผู้มีน้ำใจแนบแน่นอยู่ในคำสอนแห่งพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง คำสอนแนะนำอย่างไร หรือห้ามปรามไว้อย่างไร ท่านก็พยายามประพฤติตนตามข้อคำสอนของพระศาสนาอยู่เสมอ ตามกำลังความสามารถ หาได้ทอดทิ้งเสียไม่ จึงอบรมให้ท่านเป็นผู้ที่มีน้ำใจ เมตตาอารี โอบอ้อม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้ยากจนขัดสนพยายามที่จะทำคุณประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่บุคคลทั่ว ๆ ไปอยู่เสมอ

อีกประการหนึ่ง ในฐานะที่ท่านเป็นธิดาของท่านผู้เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ก็ชักนำให้มีน้ำใจเคารพกตัญญูต่อเจ้านายของตนเป็นอย่างดี ได้ถวายความจงรักภักดีต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รับสนองกิจงานการที่ทางราชการมีความประสงค์ให้สำเร็จเรียบร้อย จนได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นจตุตถจุลจอมเกล้า อันนี้ก็นับว่าเป็นเกียรติยศที่น่าเคารพนับถือสรรเสริญอีกประการหนึ่ง และท่านหาได้ทรงคุณงามความดีเฉพาะแต่เพียงในครอบครัวเท่านั้นไม่ แม้ในทางอื่น ๆ หรือในทางผู้หลักผู้ใหญ่ที่ปกครองประเทศ ท่านก็พยายามใช้ชีวิตสืบเนื่องจากตระกูลข้าราชการให้เป็นประโยชน์ตามสมควร นับว่าท่านเป็นเสมือนหนึ่งอภิชาตบุตรของตระกูล ควรยกย่องสรรเสริญ เป็นชีวิตที่น่าปลาบปลื้มของญาติพี่น้องผู้หนึ่ง

การที่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ดำเนินชีวิตมาด้วยความราบรื่น มีเกียรติยศน่าเคารพนับถือ เป็นที่เชื่อถือของท่านผู้หลักผู้ใหญ่เช่นนี้ นับว่าเป็นผู้ดำเนินชีวิตให้เป็นคุณประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและแก่ผู้อื่น และทั้งประโยชน์ในชาตินี้และประโยชน์ชาติหน้า โดยมิได้บกพร่อง ผู้ที่ดำเนินชีวิตบริบูรณ์ไปด้วยคุณงามความดีเป็นส่วนมากเช่นนี้ ทางพระพุทธศาสนาย่อมยกย่องสรรเสริญว่า เป็นผู้ใช้ชีวิตในทางที่ถูก เป็นชีวิตที่น่าสรรเสริญ เป็นชีวิตของบัณฑิตคนฉลาด ทั้งนี้อาศัยพระพุทธภาษิต ซึ่งพระบรมศาสดาตรัสรับรองไว้ตามนิกเขปบทเบื้องต้นว่า **อปฺปมตฺโต อุโภ อตฺเถ อธิคณฺหาติ ปณฺฑิโต** เป็นต้น ความว่า บัณฑิตผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมยึดประโยชน์ทั้ง ๒ ไว้ได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ในภพหน้า ธีรชนผู้ยึดประโยชน์ไว้ได้เช่นนี้ท่านเรียกว่า บัณฑิต ดังนี้

บัณฑิตหรือธีรชน มีความหมายอย่างเดียวกันว่า คนฉลาดในพระพุทธศาสนา คนฉลาดเช่นนี้เป็นผู้ใช้ความฉลาดของตนกอบก่อแต่คุณประโยชน์ให้แก่ตนและผู้อื่นเป็นสำคัญ คุณประโยชน์นั้นหมายถึงคุณงามความดีตามหลักแห่งศีลธรรม ที่กอบก่ออบรมส่วนที่เคยประพฤติบำเพ็ญมาแล้วให้เจริญมั่นคงทวียิ่งขึ้น ที่ยังไม่เคยประพฤติก็พยายามอบรมประพฤติให้เกิดมีขึ้นประจำอัธยาศัย ตามแนวธรรมะที่มีทั้งคุณประโยชน์ โดยไม่ใช้ความฉลาดเป็นการเบียดเบียนให้ความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น นี้เรียกว่า คุณประโยชน์อันแท้จริง ส่วนประโยชน์ที่เจริญแก่ตนฝ่ายเดียว แต่กลับเบียดเบียนผู้อื่น สัตว์อื่น หรือเรียกว่าหาประโยชน์ใส่ตน ด้วยการเบียดเบียนทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น อย่างนี้เป็นลักษณะของพาล ไม่ใช่ของบัณฑิตคนฉลาด พระพุทธศาสนาไม่สรรเสริญ เพราะไม่ใช่คุณประโยชน์อันแท้จริง

อนึ่งคุณประโยชน์นั้น แม้เป็นคุณประโยชน์แก่ตนและผู้อื่นแล้วก็จริง ถ้ายังไม่เป็นประโยชน์เหมาะสมในกาลปัจจุบันตลอดอนาคต ก็ไม่นับว่าเป็นคุณสมบัติ

ของบัณฑิต เพราะคุณสมบัติของบัณฑิตที่สมภูมิของบัณฑิตโดยแท้นั้น ต้องกอร์ป ก่อคุณประโยชน์ไว้ได้ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตจะขาดเสียในกาลใดกาลหนึ่งไม่ได้ เพราะคุณธรรมความดีอย่างแท้จริงนั้น ย่อมทนต่อการพิสูจน์ทุกยุคทุกสมัย ท่านจึงสรรเสริญคุณธรรมของสัตบุรุษว่า ไม่รู้เก่าแก่คร่ำคร่า ใช้ได้ดีทุกกาลเวลา ได้คุณประโยชน์ที่ดีในปัจจุบันแล้วเคลื่อนคล้อยผ่านไป อนาคตเข้ามาแทนที่ ก็นับเป็นคุณประโยชน์ที่ดีสืบต่อไปเป็นลำดับกัน

ผู้กอร์ปก่อคุณประโยชน์ในปัจจุบันไว้ได้นั้น ว่าโดยเค้าเงื่อนต้องเป็นผู้ขยันหมั่นพินิจพิจารณา ในกิจธุระหน้าที่ตำแหน่งของตน ให้เจริญดีขึ้นตามลำดับเสมอ ไม่ปล่อยให้กิจธุระหน้าที่ตำแหน่งของตนเหลวไหลฟั่นเฟือน พยายามหาอุบายแก้ไขปัดเป่าอุปสรรคที่เกิดขึ้นให้หมดไป ส่งเสริมชักจูงเพื่อให้กิจธุระนั้น ๆ เจริญมั่นคงเป็นหลักฐาน มีระเบียบแบบแผนยิ่งขึ้น ทั้งนี้มิใช่ให้เจริญมั่งคงขึ้นตามอำนาจกิเลสของตน หากแต่ให้เจริญมั่นคงตามแนวธรรมเป็นธรรมาธิปไตย นี้ตามหลักแห่งอุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรประการหนึ่ง

เมื่อมีอุบายแก้ไขอุปสรรคที่เกิดขึ้นให้หมดไปแล้ว ต้องพยายามรักษาระดับความสงบเรียบร้อยความเป็นระเบียบแบบแผนประเพณีนั้นให้คงที่อยู่ เมื่อยังจะให้เจริญต่อไปไม่ได้ ก็รักษาของเก่าให้มั่นคงถาวรไว้ก่อน ดีกว่าจะผลีผลามขยับก้าวต่อไปด้วยความหวังความเจริญก้าวหน้า เพราะเมื่อกำลังยังไม่พร้อมเพรียงที่จะสนับสนุน ก็จะเท่ากับทำลายความเจริญที่มีอยู่แล้วให้หมดไป ความเจริญใหม่ก็ไม่มีเป็นอันขาดทั้งต้นทุนสูญทั้งกำไรที่คาดหวัง ความระวังรักษาจึงเป็นส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งตามนัยแห่ง อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา

นอกจากนั้นบุคคลผู้ร่วมการงานหรือที่จะเกี่ยวข้องด้วย ก็มีส่วนสำคัญอีกเหมือนกัน เพราะอาจชักจูงแนะนำไปสู่ทางผิดทางเสียได้ง่าย ยิ่งตนเองไม่มีหลักคุณธรรม หรือหลักความรู้ในหน้าที่ธุระการงาน ในตำแหน่ง ย่อมสุดแต่ผู้ร่วมงาน

นั้น ๆ จะชักจูงชี้แจงแนะนำ ย่อมพลอยถูกพลอยผิดไปด้วยกับความคิดเห็นของผู้อื่นเป็นโลกาธิปไตย นับว่าเป็นภัยอย่างร้ายแรง เพราะลำพังบุคคลคนเดียวยังลำบากที่จะดำรงตนให้อยู่ในฐานะที่ถูกตรงเสมอไปได้แล้ว ยิ่งมีผู้อื่นเข้ามาเกี่ยวข้องช่วยแนะนำอีกแรงหนึ่งเช่นนี้ ถ้าเป็นกัลยาณมิตรก็มีแต่เสมอตัวกับเจริญดียิ่งขึ้น หากเป็นปาปมิตร กลับจะซ้ำร้ายถึงวอดวายล่มจมทีเดียว

ในการดำเนินชีวิต ใครมีผิดมีพลาดน้อย ก็นับว่าเป็นลาภ ไม่ต้องเสียเวลาคอยแก้ไข หรือแก้ไขเพียงเล็กน้อย ถ้าใครมีผิดพลาดมาก ผิดพลาดบ่อย ๆ ทั้งตนเองด้วย ทั้งเพื่อนฝูงชักจูงให้ผิดอีกด้วย ก็นับว่าเป็นชีวิตที่เสื่อมทรามมาก เพราะต้องคอยแก้ผิดแก้เสียอยู่ร่ำไป เสียเวลาทำดีให้แก่ชีวิต และถึงจะแก้ได้ก็มักเสื่อมเกียรติ เช่นเดียวกับการเขียนหนังสือ ต้องขูดลบแก้ผิดกันบ่อย ๆ ก็ทำให้เสียเวลาล่าช้า ซ้ำเห็นรอยสกปรกไม่สะอาดงดงามฉะนั้น การคบหาบุคคลจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องระมัดระวังเลือกเฟ้น เป็นอำนาจของตัวเราเองที่จะเลือกคนดีไว้เป็นศรีแก่ตัว หรือจะเลือกคนชั่วไว้ให้ปราชัย ก็อยู่ที่ตนเองจะพิจารณา ไม่มีใครบังคับ นี้เป็นบรรยายตามหลักกัลยาณมิตตตา ความเป็นผู้มีเพื่อนดีงาม

และการดำเนินตนให้เหมาะสมกับธุระหน้าที่ตำแหน่งเป็นหลักสำคัญตามหลักแห่งสมชีวิตา ความเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่ฐานะอีกประการหนึ่ง เมื่อขาดความรู้ความสามารถ มักทำให้ดำรงตนเกินไปบ้าง ต่ำไปบ้างไม่พอเหมาะพอดี เหมือนชั่งน้ำหนักตนเองผิดพลาด ย่อมยากที่จะวางตนให้เหมาะสม ส่วนนี้ ต้องอาศัยการตรวจพิจารณาตามหลักธรรมเป็นสำคัญ เมื่อได้ดำรงตนสมฐานะธุระ หน้าที่ ตำแหน่ง โดยไม่หลงเพ้อไปตามธุระหน้าที่ตำแหน่ง ย่อมสามารถยึดประโยชน์ในปัจจุบันไว้ได้เป็นอันดี

คุณธรรมทั้ง ๔ ลักษณะนี้มีสมบูรณ์ในบุคคลใด บุคคลนั้นท่านว่าสมบูรณ์ด้วยคุณประโยชน์ในปัจจุบัน เป็นลักษณะของบัณฑิตประการหนึ่ง

ส่วนประโยชน์ในอนาคตหรือประโยชน์ภายหน้าที่ท่านเรียกว่า สัมปรายิกัตถประโยชน์นั้น ต้องเป็นผู้ฝึกฝนอบรมตน ให้มีอัธยาศัยเพิ่มเติมความดีงามขึ้นอีก คือ มีน้ำใจหนักแน่น เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อด้วยเหตุผล มิใช่หูเบาเชื่อง่าย อันเป็นลักษณะของการน้อมใจเชื่อ หรือหลงเชื่อ เรียกว่า "สัทธาสัมปทา" ถึงพร้อมด้วยศรัทธาความเชื่อประการหนึ่ง รักษามารยาทส่วนกายวาจาให้เรียบร้อยตามขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามอยู่เป็นปกติ เรียกว่า "สีลสัมปทา" ถึงพร้อมด้วยการรักษากายวาจาเรียบร้อย มีน้ำใจโอบอ้อมอารีหวังบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ผู้อื่นเสมอไม่เห็นแก่ตนเอง—ถึงเป็นคนตระหนี่ มีทางช่วยเหลือทำคุณประโยชน์แก่ผู้อื่นได้อย่างไร ย่อมยินดีสละทรัพย์ตลอดความสุขส่วนตัว เรียกว่า "จาคสัมปทา" ถึงพร้อมด้วยการเสียสละบริจาค, และมีการอบรมศึกษาศิลปวิทยาจนมีสติปัญญาสามารถช่วยคิดค้นนำความเจริญมาสู่ตนและหมู่คณะ คอยป้องกันขัดเป่าอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นให้สูญหายไป สามารถตั้งตนอยู่ด้วยความสุข ความเจริญ มีเกียรติยศชื่อเสียงเป็นที่เคารพนับถือทั่วไป เรียกว่า "ปัญญาสัมปทา" ถึงพร้อมด้วยความฉลาด คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ สมบูรณ์ในบุคคลใด บุคคลนั้นท่านเรียกว่าผู้ยึดประโยชน์ภายหน้าไว้ได้เป็นอันดี

ผู้ที่บำเพ็ญตนให้ยึดประโยชน์ทั้งส่วนปัจจุบันและอนาคตภายหน้าดังบรรยายมานี้ จนเป็นคุณธรรมประจำอัธยาศัยอยู่ตามปกติ ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า บัณฑิต คือผู้ทำกิจอันเป็นคุณประโยชน์แก่ตน และผู้อื่นด้วยปรีชาสามารถดังนี้

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ พิจารณาตามชีวประวัติของท่าน ที่ได้ดำเนินมาในโลกนี้ประมาณ ๕๑ ปี ญาติมิตรย่อมจะเห็นได้ว่า ท่านได้ดำเนินชีวิตมีแต่เป็นคุณประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่นด้วยน้ำใจอันงามน่าเคารพรักใคร่ เป็นการทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ชีวิตของท่าน วางชีวิตไม่ให้เป็นที่หวาดเสียวระแวงภัยแก่ใคร ๆ ให้เป็นชีวิตที่มีแต่น่าเคารพนับถือ และเป็นชีวิตที่อำนวยคุณประโยชน์ให้แก่

ผู้ที่เนงนสุดความสามารถ นับว่าเป็นผู้ใช้ชีวิตให้เป็นคุณประโยชน์ทั้งโลกนี้และโลกหน้าได้อย่างแท้จริง ท่านสรรเสริญว่าย่อมจะมีสุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้า ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า อิธ โมทติ เปจฺจ โมทติ กตปุญฺโญ อุภยตฺถ โมทติ ใจความว่า บุคคลผู้มีบุญได้กระทำไว้แล้ว คือมีคุณงามความดี ได้บำเพ็ญไว้แล้วในโลกนี้ ย่อมเป็นผู้มีความรื่นเริงบันเทิงใจ แม้ละโลกนี้ไปแล้วก็ย่อมมีความรื่นเริงบันเทิงใจอีกโดยไม่ต้องสงสัย

เพราะฉะนั้นการที่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ มาถึงมรณกรรมในเมื่ออายุประมาณได้ ๕๑ ปี เช่นนี้ นับว่า ท่านได้ประกอบคุณงามความดีไว้พอสมควรแก่จำนวนของชีวิตแล้ว การที่บุคคลมาใช้ชีวิตไม่ให้เป็นภัยหรือไม่ก่อความเสื่อมเสียให้แก่ชีวิตของตนเองเช่นนี้ จึงควรนับว่าเป็นชีวิตที่น่าสรรเสริญ ควรถือเป็นชีวิตตัวอย่างของบุคคลทั่ว ๆ ไป และการที่ท่านถึงมรณกรรมเช่นนี้ ก็ย่อมเป็นที่น่าเสียดายอาลัยถึงของญาติมิตรอยู่บ้าง เพราะยังอยู่ในปูนเพียงมิชฌิมวัย น่าที่จะดำรงชีวิตอยู่ เพื่อบำเพ็ญคุณประโยชน์สืบต่อไปได้อีกหลายปี แต่เรื่องของความตายนี้ ท่านแสดงว่าคู่กับความเกิด เมื่อมีความเกิดขึ้นมาแล้วก็ชื่อว่ามีความตายสืบเนื่องติดมาด้วย เท่ากับว่าความเกิดเป็นต้นบรรทัด ความตายเป็นปลายบรรทัด ไม่มีใครหลีกเลี่ยงหนีพ้นไปได้เลย ความตายนี้ ไม่มีนิมิตร เครื่องหมาย ไม่มีเวลาที่จะบอกให้รู้ล่วงหน้าว่าจะมาถึงเมื่อไร เพราะฉะนั้นด้วยความไม่แน่นอน ในการที่จะประสบกับความตายเช่นนี้ทางพระพุทธศาสนาจึงได้สอนนักสอนหนา ที่จะให้คอยพิจารณาตนเองอยู่เสมอว่าเรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ทั้งนี้ก็เพื่อไม่ได้หลงระเริงใช้ชีวิตไปในทางเสียประโยชน์เปล่า ให้รีบเร่งสร้างคุณงามความดี ให้เกิดขึ้นกับชีวิตของตนอยู่ตลอดไป แม้จะถึงความตายขณะใดก็ให้ชื่อว่าตายไปในขณะบำเพ็ญคุณงามความดี อย่างนี้จึงจะชื่อว่าเป็นบัณฑิตผู้ไม่ประมาท

เพราะฉะนั้นในการที่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ต้องถึงมรณกรรมในอายุเพียงมัชฌิมวัยเช่นนี้ แม้จะเป็นที่น่าเสียดายอาลัยรักของปิยชนทั้งหลายบ้างก็ตาม แต่เมื่อระลึกถึงชีวิตของท่านที่ได้ก่อร่างก่อคุณงามความดีไว้ แม้ชีวิตร่างกายของท่านแตกดับสลายไปก็จริง แต่คุณงามความดีที่ท่านได้เคยประพฤติปฏิบัติมาแล้วยังเป็นที่ปรากฏ ประจักษ์แก่ใจของญาติมิตรปิยชนอยู่เสมอ ข้อนี้ย่อมเป็นที่ประจักษ์ว่าคุณงามความดีของท่านยังดำรงอยู่ไม่ได้ดับสูญสลาย ท่านแตกสลายไปแต่เพียงชีวิตร่างกายเท่านั้น

เพราะฉะนั้นในการที่ญาติมิตรทั้งหลายมาประชุมกันบำเพ็ญกุศล เนื่องในการบรรจุศพท่านในวาระนี้ ขออำนาจกุศลบุญราศี ทักษิณานุปทาน ที่ปิยชนทั้งหลายมีญาติมิตรเป็นต้น ได้บำเพ็ญมาแล้วตามลำดับกาลจงประมวลเป็นกุศลขันธ์ ดลบันดาลให้คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ประสบแต่ความสุข ความเจริญเกษมสำราญในสัมปรายภพ สมเจตนาอุทิศถึง ของปิยชนทั้งหลาย จงทุกประการ

ในอวสานแห่งพระธรรมเทศนา พระสงฆ์จะได้สาธยายปกิณณกคาถา โดยสรภัญญวิธี พร้อมทั้งคำแปล เพื่อเพิ่มพูลกุศลราศี ทักษิณานุปทานให้ยิ่งขึ้นต่อไป ณ กาลบัดนี้.

จตุรธรรมกถา

โดย พระสาสนโสภณ (สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

สทฺธีธ วิตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐํ
ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ
สจฺจํ หเว สาธุตรํ รสานํ
ปญฺญาชีวึ ชีวิตมาหุ เสฏฺฐนฺติ

บัดนี้จักแสดงพระธรรมเทศนา อนุรูปกุศลทักษิณานุปทาน ซึ่งได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ ในการบำเพ็ญกุศลศพ ๗ วัน คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ตามทางพระพุทธศาสนา

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ปรากฏว่า ได้มีความจงรักภักดีในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์เป็นอย่างยิ่ง ได้รับใช้สนองพระเดชพระคุณในทุกเรื่องด้วยความเต็มใจยิ่ง เป็นที่ทรงพระกรุณาตลอดมา

คุณหญิงสายพิณ เป็นบุตรีของข้าราชบริพารเก่าในรัชกาลในอดีต ผู้มีความจงรักภักดีในองค์พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์อย่างแน่นแฟ้น ได้รับความอบรมให้มีความกตัญญูกตเวทีและคุณสมบัติอย่างอื่นมาตั้งแต่เบื้องต้น และได้รับการศึกษาในโรงเรียนตลอดถึงในมหาวิทยาลัย ชื่อว่าเป็นกุลธิดาที่ดี เมื่อออกเรือนมีครอบครัว ก็เป็นศรีภริยาของสามี และเป็นมารดาที่ดีของบุตรธิดา และยังได้ปฏิบัติกิจการสนองพระเดชพระคุณสมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ในโอกาสต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ในทางพระพุทธศาสนาก็ปรากฏว่า เป็นผู้มีศรัทธา ตั้งมั่นในพระพุทธาทิรัตนตรัย บริจาคบำรุงพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตนอยู่

ในศีลธรรมตามควรแก่ภาวะ มีจิตเมตตาอารี มีความกตัญญูกตเวที เป็นที่รักนับถือของผู้ที่รู้จักเกี่ยวข้องทั่วไป

คุณหญิงสายพิณ มาถึงแก่กรรมในวัยที่มีอายุยังไม่มากนัก ที่ใคร ๆ ไม่คาดคิด และยังหวังให้ดำรงอยู่ แต่ก็ต้องกล่าวว่าเป็นไปตามกำหนด แม้ใคร ๆ จะไม่รู้ แต่กำหนดชีวิตมีอยู่แล้วตั้งแต่เกิดมา เมื่อกล่าวตามคติธรรมชีวิตจะยาวหรือสั้นไม่เป็นประมาณ ข้อที่ควรถือเป็นประมาณนั้นคือ การใช้ชีวิตให้เป็นไปอย่างไร ถ้าใช้ชีวิตให้ประกอบด้วยความชั่ว ก็เป็นชีวิตชั่ว ยิ่งยืนมากก็ยิ่งชั่วมาก ชีวิตสั้นเสียยังดีกว่า ถ้าไม่ใช้ชีวิตไปในทางชั่วแต่ก็ไม่ทำดีอะไร ปล่อยกาลเวลาให้ล่วงไปเปล่า ก็เป็นโมฆชีวิต คือชีวิตเปล่าประโยชน์ ถ้าใช้ชีวิตให้เป็นไปในทางดี ก็เป็นชีวิตดี แม้จะเป็นอยู่เพียงวันเดียว ก็ดีกว่าชีวิตชั่วที่เป็นอยู่ตั้งร้อยปี

ชีวิตดีนั้น แสดงโดยปริยายหนึ่ง คือ ชีวิตของบุคคลผู้ประกอบด้วยจตุรธรรม คือ ธรรม ๔ ประการ ตามพระพุทธบรรหารต่อไปนี้ คือ

สทฺธีธ วิตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐํ

ศรัทธาเป็นทรัพย์อันประเสริฐของคนในโลกนี้

ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ

ธรรมที่ประพฤติดีแล้วย่อมนำสุขมาให้

สจฺจํ หเว สาธุตรํ รสานํ

ความสัตย์เป็นรสที่ให้สำเร็จประโยชน์ดีกว่ารสทั้งหลาย

ปญฺญาชีวึ ชีวิตมาหุ เสฏฺฐํ

ปราชญ์กล่าวชีวิตของผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญาว่าประเสริฐ

มีอธิบายว่า ความเชื่อที่มีเหตุผล คือเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อเรียกว่า ศรัทธา ทางพระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อความตรัสรู้ของพระตถาคตพุทธเจ้าเป็นข้อแรก เพราะเป็นเหตุให้

เชื่อฟังคำสั่งสอนของพระองค์ เมื่อเชื่อฟังคำสั่งสอนของพระองค์ ย่อมเชื่อกรรม (การที่ทำ) เชื่อผลของกรรม เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน เพราะพระพุทธศาสนาเป็นกรรมวาท คือกล่าวกรรม ดังอภิณหปัจจเวกขณะ (ข้อที่ควรพิจารณาเนือง ๆ) ข้อหนึ่งว่า ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามิ เราจักทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว เราก็จักเป็นทายาทรับผลของกรรมนั้น ดังนี้ เพราะมีศรัทธาดังกล่าวมาเป็นข้อต้น บุคคลจึงได้ชื่อว่านับถือพระพุทธศาสนาและรับธรรมในพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติ น้อยหรือมากตามควรแก่ศรัทธาของตน ที่กล่าวกันว่ามีอินทรีย์อ่อนหรือแก่กล้า อินทรีย์นี้ก็คือศรัทธาข้อหนึ่ง ศรัทธาจึงเป็นธรรมที่นำธรรมข้ออื่น ต่อธรรมข้ออื่น เป็นต้นของคุณงามความดีทั้งปวง แม้ในทางคดีโลก ความเชื่อคือศรัทธาก็ย่อมเป็นเครื่องนำการที่ทำทุกสิ่งทุกอย่าง เมื่อเชื่อมีเหตุผล ก็นำให้ทำเหมาะและถูกต้อง เป็นเหตุให้เจริญด้วยอิฏฐผลมี ทรัพย์ ยศ เป็นต้น เหตุฉะนี้ จึงกล่าวได้ว่า ศรัทธาเป็นทรัพย์อันประเสริฐ แต่ก็พึงประสงค์เฉพาะความเชื่อที่มีเหตุผล คือที่เป็นญาณสัมปยุต คือประกอบด้วยปรีชา เพราะเป็นคุณทรัพย์ที่อาจใช้ซื้อคุณทรัพย์อื่น ๆ โดยเฉพาะทางพระพุทธศาสนาก็เป็นผู้นำเข้ามาสู่พระพุทธศาสนา หยิบยื่นไตรสรณคมน์และศีล ๕ เป็นต้น หรือ ทาน ศีล ภาวนา ให้โดยลำดับขึ้นไปจนถึง มรรค ผล นิพพาน ในทางคดีโลก ก็อาจใช้ต่อทรัพย์ภายนอกให้ได้มาโดยชอบ สมดังพระพุทธบรรหารว่า "ศรัทธาเป็นทรัพย์อันประเสริฐของคนในโลกนี้" เป็นข้อที่ ๑

คุณงามที่ศรัทธานำมา กล่าวโดยนัยหนึ่งก็คือ ธรรมจริยา ความประพฤติธรรม เพราะศรัทธาย่อมเป็นเหตุให้เกิดหิริ (ละอาย) ในอันประพฤติอธรรม โอตตัปปะ (สะดุ้งกลัว) ต่อผลของอธรรม และเป็นเหตุให้เกิดฉันทะอัธยาศัยในอันประพฤติธรรม เมื่อประพฤติธรรมดีแล้วก็ย่อมได้สุขเป็นผล คำว่า ธรรม ในที่นี้ มีความหมายเป็น ๒ สถาน คือ สถานหนึ่ง หมายถึงวินัย คือระเบียบวินัย ธรรมเนียมจารีตประเพณี ตลอดถึงกฎหมายและข้อบังคับต่าง ๆ บรรดาที่เป็นเครื่องจัดชุมนุมชนให้

เป็นระเบียบเรียบร้อยงดงาม ได้ในคำว่า "วัชชีธรรม (ธรรมของวัชชี)" เป็นอาทิ อีกสถานหนึ่ง หมายถึงคุณที่ควรประพฤติเป็นเครื่องอบรมอัธยาศัยจิตใจให้ประณีตเรียกคงตัวว่า "ธรรม" ข้อที่ตรงกันข้ามเรียกว่า "อธรรม" บุคคลเมื่ออยู่ในหมู่ตั้งต้นแต่สกุลขึ้นไปซึ่งถือวินัยอันใด ก็ตั้งใจประพฤติวินัยอันนั้นด้วยดี ไม่ล่วงละเมิด และตั้งใจประพฤติคุณงามความดีทางกาย วาจา ใจ ตามสามารถ มิให้บกพร่องในข้อที่พึงปฏิบัติ ชื่อว่า ประพฤติธรรมด้วยดี ธรรมที่ประพฤติดีแล้วอย่างนี้ ย่อมรักษาผู้ประพฤติให้อยู่เกษมสุข สมด้วยพระพุทธบรรหารว่า "ธรรมที่ประพฤติดีแล้วย่อมนำสุขมาให้" เป็นข้อ ๒

ความประพฤติธรรมด้วยดีจักเป็นไปได้ ก็ด้วยอาศัยตั้งอยู่ในสัจจะ คือประพฤติจริง ด้วยความตั้งใจจริง มีสัจจะในความประพฤติ จึงจัดให้ถึงความสำเร็จการประกอบกิจทุกอย่าง ถ้าขาดสัจจะ คือทำจริงอย่างเดียวก็เฉื่อยชืดย่อหย่อน ดุจอาหารที่หย่อนรส ไม่เผล็ดผลที่น่ายินดี แม้พระพุทธศาสนาก็มีรับรองอยู่ว่า

ยงฺกิญฺจิ สิถิลํ กมฺมํ น ตํ โหติ มหปฺผลํ

การงานใดๆ ที่ย่อหย่อน ย่อมไม่มีผลมาก ดังนี้

แม้วาจาที่พูดปฏิญญา สัญญาที่รับไว้ ถ้าไม่รักษาสัจจะ ก็หมดค่าดุจของปลอม ในระหว่างญาติมิตร ถ้าไร้สัจจะต่อกัน ก็หมดเยื่อใย เหลือสักแต่ว่าชื่อว่าเป็นมิตรญาติของกัน ในความสัมพันธ์กันโดยประการอื่น ตั้งแต่ส่วนน้อยขึ้นไปจนถึงส่วนใหญ่ ก็เช่นเดียวกัน แม้ในความประพฤติธรรม เมื่อมีสัจจะก็ขมักเขม้นแข็งขันเป็นจริงเป็นจัง เป็นเหตุให้สำเร็จประโยชน์ รวมความว่า สัจจะเมื่ออยู่ในที่ใด ก็ให้สำเร็จประโยชน์ในที่นั้น อยู่ที่การงานก็ทำให้การงานสำเร็จ อยู่ที่วาจาก็ทำให้วาจาจริงเป็นสัมมาวาจาหรืออมฤตวาจา อยู่ที่ประพฤติธรรม ก็ทำให้เป็นอุชุปฏิบัติ (ปฏิบัติตรง) สุชุปฏิบัติ (ปฏิบัติตรงดี) อยู่ที่ปัญญา ก็ทำให้รู้จริง เป็นสัมมาปัญญา (รู้ชอบ) อยู่ที่ญาณปรีชา ก็ทำให้หยั่งรู้ประจักษ์จริง เป็นสัมมาญาณ

(รู้ชอบ) ขาดสัจจะเสียอย่างเดียว ทุก ๆ อย่างดังที่ยกมานั้น ก็ไม่สำเร็จประโยชน์ คือใช้ไม่ได้หมด เหตุฉะนี้ จึงกล่าวได้ว่า สัจจะเป็นรสที่ให้สำเร็จประโยชน์ดีกว่ารสทั้งหลายอื่น เพราะรสอย่างอื่น แม้จะดียิ่ง เช่นที่ท่านอ้างรสสุธาโภชน์ของเทพดาก็โอชาแค่ลิ้น และเป็นเครื่องบำรุงกายเท่านั้น โดยอุปริมนัย (นัยอย่างสูง) เมื่อมีสัจจะในการประพฤติธรรม จนสัจจะคือสภาพที่จริงประจักษ์แก่ใจ ใจย่อมได้รับรสของพระธรรมอันเป็นรสอย่างสูง ซึ่งรสอื่น ๆ ไม่มีเข้าถึงใจได้เช่นนั้น ให้สำเร็จปรมัตถะ (ประโยชน์อย่างยิ่ง) สมด้วยพระพุทธบรรหารว่า "ความสัตย์เป็นรสที่ให้สำเร็จประโยชน์ดีกว่ารสทั้งหลาย" เป็นข้อที่ ๓

ทรัพย์คือศรัทธา สุขอันเกิดแต่ประพฤติธรรม และรสคือความสัจจ์ ทั้ง ๓ ข้างต้นเหล่านี้ ต้องอาศัยปัญญาอีกข้อหนึ่ง จึงจักสนับสนุนกันและกันให้เป็นไปด้วยดี ศรัทธา ถ้าขาดปัญญา ก็เป็นญาณวิปยุต (ไร้ปรีชา) ทำให้เชื่อไม่มีเหตุผล ความประพฤติธรรม ถ้าขาดปัญญา ก็อาจออกนอกทาง และสัจจะ ถ้าขาดปัญญา ก็ไม่อาจเป็นความจริงที่ประจักษ์ในใจ ตั้งแต่ความจริงอย่างธรรมดาจนถึงอริยสัจจ์ เหตุฉะนี้ ปัญญาจึงเป็นธรรมที่พึงปรารถนาข้อสำคัญอันจะขาดเสียมิได้

ปัญญาในที่นี้หมายถึง ความรู้จักพิจารณาให้เห็นคุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์ และรู้จักพิจารณาให้รู้จักสภาพของโลกตามเป็นจริง การเล่าเรียนสดับตรับฟัง (สุตะ) การคิดค้น (จินตะ) และการปฏิบัติอบรม (ภาวนา) เป็นทางให้เกิดปัญญาที่รู้จักเทียบเคียงให้เห็นความต่างกันระหว่าง คุณ—โทษ ประโยชน์—มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น เมื่อรู้เทียบเคียง ก็เป็นเหตุให้รู้ต่อไปว่า จักใช้ศิลปวิทยาในทางไร จักตั้งตนไว้โดยประการไร จึงจักเป็นคุณประโยชน์ ไม่เกิดโทษทุกข์ อนัตถะเสียหายแก่ตนทั้งในทั้งเมื่อหน้า ผู้มีปัญญาอย่างนี้ย่อมอาจตั้งตนได้โดยชอบประกอบด้วยอิฏฐผลสมบัติและคุณสารสมบัติมีศรัทธาเป็นต้น ตรงกันข้ามกับผู้ที่ไร้

ปัญญา แม้อย่างนี้ถ้ายังไม่รู้จักสภาพของโลกตามเป็นจริง ก็ยังไม่พ้นทุกข์เดือดร้อนเพราะอวิชา คือความไม่รู้จริง จึงต้องวุ่นวายไม่สงบสุขอยู่ในโลก แม้จะมีทรัพย์มียศศักดิ์ปานไร ก็ช่วยให้หายทุกข์เดือดร้อนไม่ได้ เว้นแต่ปัญญาที่รู้จักสภาพของโลกตามเป็นจริงนี้ข้อเดียว นี้ก็อาศัยพิจารณาเทียบเคียงสิ่งต่าง ๆ บรรดามีในโลกให้เห็นธรรมดา คือ เกิด ดับ ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า

ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ . . สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมํ

"สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับเป็นธรรมดา"

รู้อย่างนี้เป็นเหตุถอนความยึดถือ ปลดเปลื้องตนออกจากทุกข์เดือดร้อนในโลกได้ เพราะเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวชีวิตของผู้มีปัญญาว่าประเสริฐ เพราะเป็นสุชีวิตะ (ชีวิตดี) สมด้วยพระพุทธบรรหารข้อคำรบ ๔ ว่า— "ปราชญ์กล่าวชีวิตของผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญาว่าประเสริฐ" ด้วยประการฉะนี้

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ กล่าวได้ว่า เป็นผู้มีชีวิตดีผู้หนึ่ง เพราะประกอบด้วยธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้ คือ ศรัทธา ธรรม สัจจะ และปัญญา ตามภูมิชั้น

ขออำนาจกุศลทักษิณานุปทานที่ได้พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการทำบุญ ๗ วัน ดังนี้จงเป็นผลสัมฤทธิ์แก่ คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ สมตามพระมหากรุณาที่พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์โดยฐานนิยม

ในอวสานแห่งพระธรรมเทศนานี้ พระสงฆ์ ๔ รูป จักได้สวดคาถาธรรมบรรยายโดยสรภัญญวิธีเพิ่มพูนอัปปมาทธรรมสืบต่อไป

แสดงพระธรรมเทศนา ยุติลง เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

พระธรรมเทศนา

เขมจิตฺโต (จิตสันติ ธนะโสภณ)

แสดงในงานทำบุญ สัตตมวารที่ ๒

ศพคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทธสฺส ฯ

อนิจฺจา วต สงฺขารา .อุปฺปาทวยธมฺมิโน

อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ เตสํ วูปสโม สุโข.

บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนา อนุโมทนาในกุศลจริยาทักษิณานุปทานกิจ ซึ่งมีโยมพ่อนายจำลอง ธนะโสภณ เป็นประธาน และญาติมิตรบำเพ็ญอุทิศให้โยมแม่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ในสัตตมวารที่ ๒ ด้วยความอาลัย ระลึกถึง อนุวัตรตามพระพุทธานุสาสนีย์ที่สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสว่า อทาสิ เม อกาสิ เม ญาติ มิตฺตา สขา จ เม เป็นต้น ความว่า เมื่อระลึกถึงอุปการคุณที่ท่านได้ทำไว้ก่อนว่า ท่านผู้นี้ให้สิ่งนี้แก่เรา ท่านผู้นี้ได้กระทำกิจอันนี้แก่เรา ท่านผู้นี้เป็นญาติ เป็นมิตร เป็นสหายของเรา ดังนี้แล้ว พึงบำเพ็ญทักษิณาเพื่อท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ดังนี้

โยมแม่เป็นพระพรหมของลูก ๆ โยมแม่มีธรรมะที่ทำให้เป็นพรหม คือ ๑. เมตตา ความรักและเอ็นดู ความเยื่อใยสนิทสนมในลูก ๒. กรุณา ความสงสาร ความหวั่นใจ เอาใจช่วยเหลือเมื่อลูกมีทุกข์ ๓. มุทิตา ยินดีในเมื่อลูกได้รับความสุข ๔. อุเบกขา วางใจเป็นกลาง เมื่อถึงคราว, คุณธรรมที่ทำให้เป็นพระพรหมดังกล่าวนี้ ลูก ๆ ได้รับเสมอมา ใช่แต่เท่านั้น ยังสงเคราะห์ลูกด้วย ทาน การให้วัสดุสิ่งของ ปิยวาจา พูดไพเราะ อัตถจริยา ประพฤติเป็นประโยชน์ และเพราะโยมแม่มีศรัทธา ยึดมั่นในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเชื่อกรรม เชื่อผลของกรรมว่า ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ใดทำกรรมอย่างใดไว้ ย่อมได้รับผลของกรรมนั้น ๆ สุดแต่ว่าจะช้าหรือเร็วตามอำนาจของแรงกรรมเท่านั้น จึงอบรมสั่งสอนให้ลูก ๆ ไม่ให้ทำชั่ว ตั้งอยู่ในความดี และให้ศึกษาศิลปวิทยา เพื่อจะได้เชิดชูวงศ์ตระกูลต่อไป

โยมแม่มีมิตรสหายมาก เพราะโยมแม่มีใจโอบอ้อมอารี มีความบริสุทธิ์ใจ มีน้ำใจต่อมิตรสหายที่โยมแม่รู้จักคุ้นเคย ฉะนั้น ในวันรับพระราชทานน้ำอาบศพ มิตรสหายของโยมแม่ต่างมีน้ำตามาอาบศพโยมแม่ อันเป็นเครื่องปรากฏถึงความอาลัยที่ท่วมท้นออกมาจากใจของมิตรสหายเหล่านั้น

โยมแม่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จตุตถจุลจอมเกล้า เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๒ เนื่องจากได้รับใช้ราชการส่วนพระองค์ มีความจงรักภักดีต่อเบื้องพระยุคลบาท ทั้ง ๒ พระองค์อย่างมิมีวันเสื่อมคลาย และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่โปรดเกล้าฯ ให้น้องหญิงได้เข้าเล่าเรียนที่โรงเรียนในพระตำหนักจิตรลดา ร่วมกับสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ทั้งยังได้รับพระมหากรุณา พระราชทานหลวงพ่อจิตรลดา ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยให้เข้าไปตั้งเครื่องถวาย จึงเป็นความภาคภูมิใจของโยมแม่ ด้วยพระมหากรุณานี้จึงพร่ำสอนให้ลูก ๆ มีความจงรักภักดีต่อพระบรมราชวงศ์จักรีเสมอมา

โยมแม่ ได้สิ้นลมหายใจแล้ว ดังคำกลอนภาษิตของสมเด็จกรมพระปรมานุชิต ทรงนิพนธ์ไว้ว่า "พฤษภกาสร อีกกุญชร อันปลดปลง โททนต์เสน่งคงสำคัญหมายในกายมี นรชาติวางวาย มลายสิ้น ทั้งอินทรีย์ สถิตย์ทั่ว แต่ชั่วดีประดับไว้ ในโลกา" ดังนี้ โยมแม่สิ้นลมหายใจแล้ว สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา การเข้าไประงับดับสังขารได้ เป็นสุข... อันเป็นคาถาที่ท้าวโกสีย์เทวราชตรัสเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานนั้น

สังขาร คือสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่ง จำแนกเป็น ๒ ประการ คือ วิญญาณกะสังขาร ๑ อวิญญาณกะสังขาร ๑ เรียกง่าย ๆ ว่า สังขารที่มีใจครอง เช่น คน สัตว์ ๑ สังขารที่ไม่มีใจครอง เช่น ต้นไม้ ภูเขา เรือน รถยนต์ เป็นต้น...

สังขารที่เป็นทุกข์กันอยู่ทุกวันนี้ ก็คือสังขารของเรา ๆ ท่าน ๆ นี้เอง คือกายสังขาร ย่อมเป็นไปตามคติธรรมดา ไม่อาจดำรงอยู่ได้เกินกาลนิยม. ทุกคนที่เกิดมามีกายสังขารเป็นส่วนผล กายก็ย่อมเป็นไปตามคติธรรมดา ตามกาล แม้เช่นนั้น คนเราก็ยังยึดสังขาร คือ กายส่วนที่เป็นรูป มุ่งความเจริญและความเสื่อมของกาย เห็นเป็นสำคัญ แต่สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงลักษณะเครื่องหมายของสังขาร หรือสังขตะ ส่วนที่ปัจจัยปรุงแต่งไว้ว่า อุปฺปาโท ปญฺญายติ ความเกิดขึ้นปรากฏ ๑. วโย ปญฺญายติ ความเสื่อมปรากฏ ๑. ฐิตสฺส อญฺญถตฺตํ ปญฺญายติ เมื่อตั้งอยู่ ความแปรปรวนปรากฏ ๑ นี้ เป็นลักษณะของสังขาร สิ่งใดมีลักษณะ ๓ ประการดังกล่าว สิ่งนั้นชื่อว่า สังขารทั้งสิ้น เหตุฉะนี้ สังขารเหล่านั้นจึงมีชื่อเรียกว่า สามัญลักษณะ คือลักษณะเสมอกัน แม้จะต่างกันโดยอำนาจกรรมที่แต่งมา เช่นให้คนมีรูปร่างต่างกัน มีอะไรต่อมิอะไรต่างกัน แต่ในทางหนึ่งต้องเสมอกันด้วยลักษณะ ๓ ประการ คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ลักษณะ ๓ ประการนี้เป็นเครื่องหมายแสดงความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความไม่ใช่ตัวตน ผู้ไม่รู้จักลักษณะ ๓ ประการ ก็ไม่อาจจะเห็นความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความไม่ใช่ตัวตน เขาเหล่านั้นจึงต้องเป็นคนมัวเมา ประมาท หลงใหล ตกไปในอำนาจของอวิชชา ตัณหา อุปาทาน เวียนว่ายซ้ำซากอยู่ในวัฏฏสังสาร ด้วยอำนาจยึดถือสังขารที่ไม่เที่ยงเป็นต้นเข้าไว้ ยอมให้สังขารจูงไป พาไป เมื่อสังขารเกิด ก็เข้าไปรับรองว่าตัวเกิด เมื่อสังขารแก่ ก็เข้าไปรับรองว่าตัวแก่ เมื่อสังขารตาย ก็รับรองว่าตัวตาย เมื่อสังขารประจวบสิ่งทั้งหลายตามวิสัยของธรรมดาและกฎธรรมดา ก็เห็น ก็รับรองว่า เราได้อย่างนั้น เป็นอย่างนั้น เราสุข เราทุกข์ เราสบาย เราไม่สบาย เขาผู้นั้นจึงไม่พ้นจากสังขารที่เป็นตัวทุกข์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนให้เห็นสังขารมีลักษณะ ๓ ประการปรากฏอยู่เช่นนี้ จึงทรงให้ค้นหาลักษณะเครื่อง

กำหนดหมาย เพื่อเปิดให้เห็นความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความไม่ใช่ตัวตนของสังขารคือ ให้หมั่นพิจารณาถึงความแก่ อันเป็นเครื่องหมายความไม่เที่ยง ทั้งชนิดที่แก่ขึ้น ทั้งชนิดที่แก่ลง ทั้งชนิดที่แก่โดยลี้ลับ แลโดยเปิดเผยปิดบังไม่ได้ ให้พิจารณาความเจ็บไข้ไม่สบายที่มีประจำในร่างกายเป็นนิจนิรันดร์ ทั้งที่เป็นส่วนซ่อนเร้น ทั้งที่เห็นได้ง่าย เพื่อเป็นอุบาย กำหนดหมายความเป็นทุกข์ที่มีประจำสังขาร ให้พิจารณาความตาย คืออาการแตกดับย่อยยับแห่งสังขารนั้น ๆ เพื่อสำเร็จเป็นลักษณะเครื่องหมายความเป็นอนัตตา เพราะความตายเป็นต้น เป็นการประกาศความไม่อยู่ในอำนาจปรารถนาของผู้อาศัยสังขาร สังขารที่แสดงความตายให้ปรากฏชื่อว่าเครื่องประกาศความเป็นอนัตตา ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นลักษณะเครื่องหมายให้เห็นความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความเป็นอนัตตา ความไม่เที่ยงนั้น ได้แก่ความแปรปรวน ความเป็นทุกข์นั้น ได้แก่ ความไม่คงที่และทนอยู่ไม่ได้ อนัตตานั้น ได้แก่ความเป็นไปตามอำนาจแห่งเหตุและปัจจัย เหตุและปัจจัยมีแรงส่งไปได้เพียงไหน ก็ต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยนั้น แก้ไขไม่ได้ เพราะฉะนั้น ผู้ศึกษาเรื่องไตรลักษณ์ หรือสามัญลักษณะ ต้องรู้จักลักษณะเครื่องหมายของไตรลักษณ์และต้องรู้จักตัวอนิจจตา ทุกฺขตา อนตฺตตา รวมเป็น ๖ ประการ แต่เพื่อหาอุบายให้สังขารที่มีลักษณะ ๓ ประการ หรือที่มีความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความเป็นอนัตตา ๓ ประการนั้น ปรากฏแก่ใจ ให้น้อมใจแลเห็น และได้ความเข้าใจ เกิดความรับรองตามความเป็นจริงของสังขารนั้น ๆ ตั้งต้นแต่สังขารที่สมมติว่าเป็นขันธ์ ๕ ที่ย่อลงเป็น นาม รูป, ต้องเป็นผู้พยายามเปิดเครื่องปิดบัง เหมือนคนที่ปรารถนาจะเห็นของอันเก็บบรรจุไว้ภายในเครื่องปิดบัง เมื่อเปิดออกได้ ก็จะได้เห็นของนั้น ถ้าไม่พยายามเปิดเครื่องปกปิดออกก่อน ก็ไม่สามารถเห็นสิ่งภายในเครื่องปกปิดนั้นได้ฉันใด ลักษณะ ๓ ประการ คือ ไตรลักษณ์นี้ ปรากฏอยู่เต็มโลก ตั้งต้นแต่

ในคนทุก ๆ คนก็มีไตรลักษณ์เต็มอยู่เสมอเป็นนิตยกาล ถึงกระนั้น คนที่ไม่เปิดเครื่องปิดบัง แม้จะอยู่กับไตรลักษณ์ เกิด แก่ ตาย อยู่กับไตรลักษณ์ เป็นสุขเป็นทุกข์อยู่กับไตรลักษณ์ แต่ไตรลักษณ์ก็หาปรากฏแจ่มแจ้งจริงใจแก่ผู้นั้นไม่ฉะนั้น, เหตุนี้ ท่านจึงสอนให้ทราบไว้ว่า อะไรเป็นเครื่องปิดบังไตรลักษณ์ ๓ ประการนั้น สันตติ ความสืบต่อ อาการที่ชดเชยอยู่เสมอ ๆ เป็นเครื่องปิดบังอนิจจตา เช่น ร่างกายนี้มีความสิ้นไป เสื่อมไป เล็บเก่ายาวออกไป ใหม่งอกออกตามมา ผมเก่ายาวออกไป ผมใหม่ก็งอกออกมาแทน เพราะมีเครื่องสืบต่ออยู่เหมือนดวงไฟอันมีเชื้อเพิ่มต่อเข้าเสมอ ก็ปรากฏเป็นดวงอยู่ ทำให้คนที่ไม่รู้จักสันตติไม่เห็นเครื่องสืบต่อ เป็นผู้ไม่สามารถเห็นอนิจจตา เมื่อตัวอนิจจตาถูกสันตติปิดบังไว้ คนจึงไม่เห็นสังขารโดยความเป็นของไม่เที่ยง จึงเป็นผู้มัวเมาหลงไหลพัวพันอยู่ในสังขารร่ำไป หาเวลาสิ้นสุดมิได้ การเปลี่ยนอิริยาบท บริหารรักษา เป็นเครื่องปิดบังทุกขตา, อันความทุกข์มีประจำอยู่ในสังขาร หาระยะเวลาว่างเว้นมิได้ ต้องมีทุกข์เต็มเปี่ยมอยู่เป็นนิตยกาล แต่เพราะการบริหารรักษาเยียวยา เช่น เปลี่ยนอิริยาบทจากนั่งเป็นยืน จากยืนเป็นเดิน จากเดินเป็นนอนและบริโภคอาหารทำนุบำรุงด้วยประการต่าง ๆ ตลอดจนเจ็บไข้ด้วยโรคภัยบางอย่างก็อารักษาให้หาย วิธีบริหารทุกอย่าง เป็นเครื่องปิดบังทุกขตา เป็นเครื่องกำบังตาใจของคน ไม่ให้เห็นความทุกข์ซึ่งปรากฏอยู่ในสังขาร ส่วนอนัตตตานั้นมีฆนะสัญญา คือ ความเข้าใจ จำหมายว่า เป็นก้อน เป็นตัวปิดบังไว้, ตั้งต้นแต่ถูกสอนมาตั้งแต่เล็กแต่น้อยว่า นั่นเรา นี่เขา นี่ตัวเรา นี่ตัวเขา อันเป็นเครื่องทำใจให้มืดมนธ์ ไม่สามารถเห็นอนัตตา เมื่อได้พยายามแยกแยะสิ่งที่รวมอยู่เป็นก้อนเป็นตัว พยายามพิจารณาเป็นส่วน ๆ ประดุจการแยกธาตุ หรือการรื้อเรือนออกไปกองไว้เป็นส่วน ๆ ตามชนิดของเครื่องทัพพะสัมภาระ คำว่าเรือนในเมื่อถูกรื้อแล้ว

ก็ย่อมหายไป การสังขารนี้ก็เหมือนกัน เมื่อพยายามแยกส่วนออก เช่น ให้เห็นเป็นส่วนรูป, เวทนา, สัญญา, สังขาร, วิญญาณ หรือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หรือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เอ็น กระดูก เป็นต้น ก็ย่อมเป็นเครื่องประกาศว่า กาย ไม่ใช่ตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีคน ในเบญจขันธ์หรือในอายตนะ ฆนะสัญญาเป็นเครื่องปิดบังอนัตตา การบริหารรักษาเป็นเครื่องปิดบังทุกขตา สันตติเป็นเครื่องปิดบังอนิจจตา เหมือนเครื่องปิดทั้งหลายที่ทำให้คนผู้ยังไม่เปิดออก ไม่อาจเห็นของภายในนั้นได้ ผู้ต้องการจะเห็นไตรลักษณ์ ต้องเปิดสันตติ บริหาร ฆนะสัญญาออก อย่าให้เป็นเครื่องปิดบังไว้ ก็อาจเห็นไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณะ ๓ ประการ อันเป็นเหตุให้เบื่อหน่ายในสังขาร จนไม่ยึดมั่นถือมั่น ได้ปรีชารู้เท่าทัน ถ้าปล่อยให้เครื่องปิด ๓ ประการนี้ แม้แต่ประการหนึ่งมาปิดบังไตรลักษณ์ไว้ ผู้อาศัยสังขารก็จะต้องเป็นคนเจ้าทุกข์เจ้าร้อน ในเมื่อสังขารเป็นทุกข์เป็นร้อน ไม่สามารถแยกตัวให้เป็นคนละคนกับสังขาร มีแต่จะโอดครวญร่ำไร ปรับทุกข์ แสดงอาการไม่ผาสุกเพราะเก็บเอาสังขารมาเป็นตัว หรือยอมตัวเข้าจมอยู่ในสังขาร เหมือนคนที่ยื่นมือเข้าไปในกองไฟ ธรรมชาติไฟเป็นของร้อน มือที่อยู่ในไฟก็ต้องร้อนตามฉะนั้น คนที่อาศัยสังขารเมื่อไม่เห็นไตรลักษณ์ ก็ต้องโอดครวญปรับทุกข์ว่าไม่สบายอย่างนั้น ลำบากอย่างนี้ เพราะผู้นั้นยอมตัวให้เป็นสังขาร จึงน่าอนาถใจ สังขารเป็นเครื่องใช้เหมือนภาชนะหรือศัสตราวุธที่สำหรับใช้เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่นตามโอกาสและกำลังสามารถ พระพุทธศาสนาต้องการให้คนรู้จักอาศัยสังขาร ไม่ต้องการให้อยู่ใต้อำนาจสังขาร ไม่ต้องการให้คนยอมให้สังขารมาย้อมใจ เพราะธรรมดาคนไม่ใช่ผ้า ธรรมดาผ้าเมื่อถูกย้อมย่อมเปลี่ยนสีไปตามเครื่องย้อม แต่คนเราไม่ควรเป็นดังนั้น ผู้ใดทำตัวเหมือนผ้า เมื่อสังขารมาย้อมใจก็ยอมใจเป็นไปตามสังขาร ผู้นั้นชื่อว่าไม่รู้เท่าทันสังขาร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนให้รู้จักสังขา

ว่าสังขารไม่เที่ยง สังขารเป็นทุกข์ สังขารเป็นอนัตตา ดังนี้ เพื่อให้เกิดนิพพิทา ความเบื่อหน่าย สามารถปลีกใจจนถึงไม่ยึดสังขาร แต่รู้จักอาศัยสังขารเป็นเครื่อง บำเพ็ญประโยชน์ บำเพ็ญคุณธรรมความดีให้ปรากฏขึ้น แม้ในที่สุด ร่างกายจะสลายไปตามธรรมดาของสังขาร ก็ย่อมถือเอาสาระประโยชน์ไว้ได้ด้วยประการฉะนี้

สังขารไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา การพิจารณาเห็นตามภาวะที่เป็นจริงของสังขาร เป็นเหตุให้รู้เท่าทัน เมื่อรู้เท่าทันแล้ว จิตย่อมเบื่อหน่ายคลายความยึดมั่น ถือมั่น อันได้ความเข้าไปสงบระงับสังขารเหล่านั้น ย่อมถึงความสงบสุข ดังพรรณนามาฉะนี้...

ขออนุภาพแห่งบุญกุศลที่อาตมาได้เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ได้ศึกษาปฏิบัติตามสิกขาบทวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งบุญกุศลที่บรรดาญาติ มิตรมีโยมพ่อ นายจำลอง ธนะโสภณ เป็นประธาน ได้ร่วมแรงกายแรงใจบำเพ็ญอุทิศให้โยมแม่ คุณหญิงสายพิณ ธณะโสภณ ด้วยความอาลัยรำลึกถึงนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ จงเป็นผลสัมฤทธิแด่โยมแม่ตามสมควรแก่คติวิสัยจงทุกประการ... รับประทานวิสัชนาพระธรรมเทศนา ก็ยุติลงด้วยเวลาเพียงเท่านี้.

จดหมายของคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ
เขียนถึงลูกในระหว่างการเดินทางไปรอบโลก

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐

กรุงพาราณสี

วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

ลูกรัก

ขณะนี้เวลา ๑๕.๑๕ น. พ่อและแม่อยู่ที่เมืองพาราณสี อากาศร้อนเหลือเกิน อุณหภูมิประมาณ ๑๐๐ ดีกรีฟาเรนไฮต์กว่า แม่เลยหลบมานั่งเขียนจดหมายในห้อง air conditioned ของเรือนรับรองที่เขาจัดให้ คืนนี้เวลา ๒๑.๔๐ น. พ่อและแม่จะขึ้นรถด่วนไปกรุงนิวเดลฮี ถึงพรุ่งนี้เวลา ๑๐.๔๕ น. แม่และพ่อได้เขียนโป๊สการ์ดส่งจากพุทธคยาถึงลูก ๑ ฉบับ หวังว่าคงจะได้รับก่อนจดหมายนี้ ที่กลักตัตาไม่มีเวลาเขียนเลย แม่คิดว่าลูกคงจะรอข่าวคราวอยู่เหมือนกัน จึงจะเล่าเรื่องการเดินทางให้ฟังเสียในโอกาสเดียวกันนี้

วันอาทิตย์ที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เวลา ๑๘.๒๐ น. เครื่องบินของบริษัท ซีพีเอ เริ่มวิ่งขึ้นจากสนามบินดอนเมือง ค่อยบินสูงขึ้นเรื่อย ๆ แล้วเลี้ยวไปทางทิศตะวันตก แม่รู้สึกเฉย ๆ ไม่หวาดเสียวหรือเวียนศีรษะอย่างใด เพราะได้เคยขึ้นมาแล้วหลายครั้ง ในเครื่องบินมีผู้โดยสารไม่มากนัก เราจึงเลือกที่นั่งได้ตามชอบใจ พ่อและแม่เลือกที่นั่งทางด้านขวามือ มองดูทิวทัศน์ไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่ออกจากดอนเมืองแลเห็นต้นไม้เขียวชอุ่ม และแม่น้ำไหลคดเคี้ยวไปมา ต่อจากนั้นก็มีทุ่งนา ทุ่งหญ้าและหมู่บ้าน ในขณะนั้นเองใจแม่ก็คิดถึงลูก ๆ เพราะนับวันแม่จะต้องห่างลูกไปเรื่อย ๆ เป็นกำหนดเวลาหลายเดือน แม่ชมวิวไปคิดไปจนกระทั่งแทบจะมองไม่เห็นอะไรที่เบื้องล่าง เพราะมีกลุ่มเมฆมาก และแสงอาทิตย์ก็ค่อย ๆ จางลง อากาศข้างบนดี เครื่องบินจึงบินเรียบ นาน ๆ จะมีสะบัดเนื่องจากหลุมอากาศบ้างเล็กน้อย เมื่อบินผ่านเมฆบาง ๆ ครั้นแล้วเจ้าหน้าที่ประจำเครื่องบินก็นำแบบฟอร์มเข้าประเทศอินเดียมาให้กรอกข้อความ ประมาณ

ครึ่งชั่วโมงต่อมาแอร์โฮสเตสนำอาหารมาเสิฟ เป็นอาหารหนักสำหรับมื้อเย็น มีออร์เดิฟและเป็ดล้ม พ่อและแม่รับประทานเพียงเล็กน้อย เพราะไม่หิว พอเวลา ๑๙.๕๐ น. เจ้าหน้าที่ประจำเครื่องบินประกาศว่าเครื่องบินจะถึงกัลกัตตาแล้ว ครู่ต่อมา เครื่องบินก็บินลดระดับลงเรื่อย ๆ จนล้อแตะลานดิน เมื่อเวลา ๒๐.๑๕ น. แล้วก็แล่นไปจอดที่หน้าอาคารการบิน ปล่อยผู้โดยสารลงไปขึ้นรถบัสนำไปยังอาคารสนามบิน พ่อและแม่ลงจากรถบัสเป็นคู่สุดท้าย จึงอยู่ท้ายคิว ตอนตรวจหนังสือเดินทางและกระเป๋า เคราะห์ดีที่นายราชู รองผู้ว่าการรถไฟอินเดียสายตะวันออกเฉียงเหนือ พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์มารับ จึงได้สิทธิพิเศษ ลัดคิวไปให้ตรวจหนังสือเดินทางและตรวจกระเป๋า แต่กระนั้นก็กินเวลาเกือบชั่วโมง คือออกจากสนามบินเมื่อเวลา ๒๑.๐๐ น. ตามเวลาของประเทศไทย ซึ่งเป็นเวลาที่กัลกัตตา ๑๙.๓๐ น. คงแตกต่างกัน ๑ ชั่วโมงครึ่ง ต้องเสียค่าขนกระเป๋าจากด่านศุลกากรมาที่รถยนต์ ๑ รูปี คิดเป็นเงินไทยประมาณ ๒.๕๐ บาท ระยะทางจากสนามบินถึงโรงแรมนั้น ประมาณ ๑๐ ไมล์ รถยนต์ใช้เวลาวิ่งประมาณ ๑๕ นาที ในตอนแรก ผ่านบ้านช่องที่สกปรกรกรุงรัง ผู้คนมากมายเดินกันขวักไขว่ไม่กลัวรถ บางตอนก็สกปรกมาก รองผู้ว่าการรถไฟอินเดียได้อธิบายให้ฟังว่าตอนนี้เป็นเมืองกัลกัตตาเก่า แต่พอเข้าไปในตัวเมืองใหม่แล้ว ก็มีตึกรามบ้านช่องใหญ่โตจัดเป็นระเบียบดีเหมือนกัน อากาศที่กัลกัตตาเวลานั้นคล้าย ๆ กับที่เมืองไทย คือ อุณหภูมิประมาณ ๓๔ ดีกรีเซ็นติเกรต ไม่ค่อยร้อนนัก และมีลมโชยอยู่เสมอ เพราะอยู่ติดกับทะเล เขาพาพ่อและแม่ไปพักที่โรงแรม Great Eastern ซึ่งเป็นโรงแรมชั้น ๑ อยู่ห้องเลขที่ ๙๒๔ ชั้นที่ ๕ เมื่อลงชื่อในสมุดเข้าพักของโรงแรม และให้บ๋อยนำของไปเข้าห้องเรียบร้อยแล้ว พ่อและแม่ก็เชิญนายราชู กับนักเรียนไทยคนหนึ่งที่ไปคอยรับที่สนามบิน และตามมาส่งถึงโรงแรม ไปรับประทานอาหารค่ำด้วยกัน เมื่อไม่ได้รับคำตอบปฏิเสธ พ่อเขาจึงบอกกับนักเรียนไทยคนนั้นให้พาไปยังร้านอาหารจีนแห่งใดแห่งหนึ่งที่ดีที่สุดในเมืองนั้น

นักเรียนไทยผู้นั้นได้พาพวกเราไปที่ร้านอาหารจีน แต่ชื่อเป็นฝรั่งว่า วอลด๊อฟ (Waldorf) อยู่ถนนอะไรจำชื่อไม่ได้ แต่อยู่ไม่ไกลจากโรงแรมเท่าใดนัก ร้านอาหารนี้เป็นร้านชั้นครึ่ง ภายในตกแต่งแบบจีน ติดไฟสลัว ๆ คล้ายไนท์คลับ มีผู้คนมาอุดหนุนกันอย่างหนาแน่น แทบจะหาที่นั่งไม่ได้ บังเอิญมีโต๊ะว่างอยู่ ๑ โต๊ะ พอดี พวกเราถือโอกาสรีบวิ่งไปนั่งเสียก่อน มิฉะนั้นคงจะต้องรออีกนาน พอลงนั่งเสร็จสรรพ บ๋อยซึ่งเป็นคนจีนก็มาตั้งถ้วยชามและตะเกียบ เหมือน ๆ กับที่เมืองไทย แล้วส่งรายชื่ออาหารให้ พ่อเขาทำหน้าที่เลือกอาหาร มีหูฉลาม กุ้งทอด ไก่ผัดหน่อไม้ และหมูผัดผักชนิดต่าง ๆ การที่พ่อเขาสั่งอาหารมีหมูรวมอยู่ด้วยนั้น ก็เพราะนายราชุ รองผู้ว่าการเป็นฮินดู รับประทานหมูได้ แต่ไม่รับประทานเนื้อวัว ส่วนพวกที่ไม่รับประทานหมูนั้นได้แก่พวกศาสนาอิสลาม พวกเรารับประทานกันอย่างอิ่มหนำสำราญ ส่วนมากดื่มโคคาโคล่ากัน และแถมท้ายด้วยไอสครีม คิดเป็นเงินทั้งหมด ๓๗ รูปี ประมาณ ๙๐ บาท นับว่าไม่แพงเลยขึ้นเหลาทั้งที่จ่ายไม่ถึง ๑๐๐ บาท ออกจากร้านอาหาร นายราชูก็ลากลับบ้าน พ่อและแม่กลับโรงแรม แม่ได้วานนักเรียนไทยไปซื้อลิ้นจี่สด เพราะทราบว่าหน้านี้เป็นหน้าลิ้นจี่ และลิ้นจี่ที่อินเดียไม่แพ้ลิ้นจี่ของจีนเท่าใดนัก นักเรียนไทยได้ไปซื้อมาให้แม่ ๒ กิโลกรัมเป็นเงิน ๕ รูปี ช่างถูกเหลือเกิน ลิ้นจี่ผลโตกว่าของเมืองไทย แต่ย่อมกว่าของเมืองจีนเล็กน้อย รสหวานดี พ่อและแม่นั่งคุยกับนักเรียนไทยอยู่จนดึก ระหว่างสนทนากันก็รับประทานลิ้นจี่ไปด้วย ตอนรับประทานลิ้นจี่นั้น ใจก็นึกถึงลูกทุกคน อยากจะให้มาร่วมรับประทานด้วย คืนนั้นพ่อและแม่คงนอนหลับอย่างสบาย เพราะเป็น air conditioned และต่างก็เหนื่อยมาทั้งวัน

วันจันทร์ที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๑๐ ที่กัลกัตตา พ่อและแม่ตื่นนอนแต่เช้าตรู่ ดูนาฬิกาเห็น ๗.๐๐ น. ซึ่งเป็นเวลาของไทย เพราะพ่อเขายังไม่ได้ตั้งเวลาตามอินเดียเวลานั้นเท่ากับ ๕.๓๐ น. ของอินเดีย แม่ค่อย ๆ เปิดม่าน

หน้าต่างดู เห็นแสงสว่างจ้าแต่ยังไม่เห็นมีคนเดินตามถนน จึงได้นอนต่อไปจนถึง ๙.๐๐ น. ตามเวลาของไทย แล้วก็ลุกขึ้นแต่งตัวลงไปรับประทานอาหารเช้า เสร็จแล้วเดินออกไปข้างนอกโรงแรม ตั้งใจจะไปซื้อโปสการ์ดเขียนส่งข่าวมายังลูกและพรรคพวกทางบ้าน แต่ร้านก็ยังไม่เปิด เพราะเวลาของเขาเพิ่ง ๗.๓๐ น. และเขาเริ่มทำงานกัน ๑๐.๐๐ น. ทุกแห่ง รวมทั้งสถานที่ราชการด้วย พอพ่อและแม่เดินออกนอกโรงแรมเท่านั้น พวกเด็กเล็กและผู้ใหญ่ก็มารุมกันขอทานน่ารำคาญมาก เราเกือบจะให้ทานไปแล้ว พลันนึกขึ้นมาได้ถึงคำบอกเล่าของผู้ที่ได้เคยผ่านประเทศอินเดียมาแล้วบอกกับเราเมื่อก่อนออกเดินทางว่า "อย่าไปให้ทานนะ ถ้าให้พวกขอทานมันจะถือโอกาสเข้ามายื้อแย่งเงินจากเรา" นึกได้ดังนั้นพ่อและแม่จึงรีบเดินหนี เมื่อไม่รู้จะทำอะไรก็เลยขึ้นห้องไปรับประทานส้นจต่อตามระเบียบ เพื่อรอเวลาที่เขาจะมารับ

พอ ๙.๔๐ น. เราลงไปข้างล่าง พบนายราชูซึ่งมารับตามนัด นายราชูแจ้งให้ทราบว่า วันนี้ผู้ว่าการรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือ ขอเชิญรับประทานอาหารกลางวันที่โรงแรม Great Eastern คือที่เราพัก และเชิญรับประทานน้ำชาเวลา ๑๘.๐๐ น. ที่คลับของรถไฟ เวลา ๑๐.๓๐ น. พ่อและแม่ออกจากโรงแรมไปเยี่ยมผู้ว่าการรถไฟ ที่ที่ทำการรถไฟ Eastern Line ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากโรงแรมเท่าใดนัก แต่รถยนต์ต้องวิ่งไปทางเดียว ประจวบกับมีรถยนต์หนาแน่น จึงใช้เวลาประมาณ ๑๐ นาที ผู้ว่าการและรองผู้ว่าการ ได้ต้อนรับเราด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดียิ่ง สนทนากันอยู่ประมาณ ๑๕ นาทีก็ลากลับ เพื่อรีบไปชมเมือง นายราชูคงทำหน้าที่มัคคุเทศก์เช่นเคย แห่งแรกที่เราไปคือสถานีรถไฟ เมื่อพ่อเขาต้องไปดูงาน แม่ก็จำต้องไปกับเขาด้วย สถานีรถไฟสาย Eastern Line ที่กัลกัตตาชื่อว่า สถานีเฮาราห์ (Howrah) เป็นสถานีที่ใหญ่โตมาก มีชานชาลาทั้งหมด

๑๖ ชาน มีขบวนรถเข้าออกวันหนึ่ง ๑๒๘ ขบวน และมีรถชานเมืองเข้าออกอีก ๘๐ กว่าขบวน เห็นคนโดยสารรถไฟแล้วปวดหัว แลดูเต็มไปหมดทั้งสถานี ดูยุบยับเหมือนกับมดที่แตกรัง บางคนหิ้วของพะรุงพะรัง บางคนทูนมัดที่นอนไปบนศีรษะ สอบถามเขาได้ความว่า พวกแขกนี้ต่างวรรณะกันแล้วใช้ที่นอนร่วมกันไม่ได้ ฉะนั้น เวลาเดินทางไกลจึงต้องหอบที่นอนไปด้วย สำหรับไปปูนอนบนรถไฟ ออกจากดุสถานีรถไฟแล้ว ก็ไปดูวัดของพวกรามกฤษณ ไปถึงพอดีเที่ยง เขาปิด เลยได้ชมแต่ภายนอก ตัววัดก่อสร้างอย่างมีศิลป งดงามดี เวลา ๑๓.๐๐ น. เรากลับไปถึงที่ทำการรถไฟ แล้วออกไปพร้อม ๆ กัน เพื่อรับประทานอาหารที่โรงแรม Great Eastern ตามที่ผู้ว่าการรถไฟได้เชิญไว้ บรรดาแขกที่ได้รับเชิญมาทั้งหมดล้วนแต่เป็นแขกจริงๆ และเป็นเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ของรถไฟอินเดียกับภรรยา มีพ่อและแม่สองคนเท่านั้นที่เป็นแขก ชนิดที่มิได้เป็นแขกจริงๆ อาหารที่เลี้ยงเป็นอาหารฝรั่ง เว้นแต่พวกมังสวิรัติเท่านั้น ที่มีอาหารเป็นผัก อาหารฝรั่งที่เมืองอินเดียนี้ไม่ค่อยใช้เนื้อวัวทำ เพราะฮินดูไม่รับประทานเนื้อวัว ที่โต๊ะอาหาร แม่นั่งอยู่กับภรรยาของผู้ว่าการ แกชอบแม่มาก เราคุยกันอย่างเป็นกันเอง สนิทสนมกันเหมือนอย่างกับว่าเป็นพี่น้องกัน แกเป็นคนสุภาพเรียบร้อยและมีอัธยาศัยดี แกสนใจและถามถึงเรื่องเมืองไทยตลอดเวลา แม่ก็ต้องเล่าให้แกฟังว่า กรุงเทพฯ มีอะไรดีบ้าง ผลที่สุดแกและพวกที่นั่งอยู่ใกล้ ๆ ต่างก็บอกว่าอยากจะมาเที่ยวเมืองไทย หากมีโอกาสที่จะออกนอกประเทศแล้ว แห่งแรกที่จะเลือกไปก็คือเมืองไทย เรารับประทานอาหารและสนทนากันอยู่จนกระทั่ง ๑๕.๐๐ น. จึงลุกจากโต๊ะอาหาร พ่อเขาไปที่ที่ทำการรถไฟกับนายราชู เพื่อจัดทำโปรแกรมการดูงาน ส่วนแม่นั้นภรรยาของผู้ว่าการจับตัวขึ้นรถยนต์ไปที่บ้านเขา พร้อมด้วยภรรยาของเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่บางคน เมื่อไปถึงแล้วเขาก็เชิญขึ้นบนบ้าน ซึ่งเขาได้จัดที่รับรองเอาไว้เป็นพิเศษคล้าย ๆ กับที่เมืองไทย คือ ปูเสื่อลงกับพื้นห้อง และมีหมอนวางไว้ให้หนุน พวก

ภรรยาของเจ้าหน้าที่รถไฟชั้นผู้ใหญ่ก็เอาพัดมาพัดให้ ส่วนภรรยาของผู้ว่าการก็มาบีบนวดให้ ปรนนิบัติเหมือนอย่างกับแม่เป็นเจ้านายของเขา ในชั้นแรกแม่รู้สึกเกรงใจเขาเหมือนกัน แต่เห็นเขาให้ความสนิทสนมแก่แม่ อย่างกับว่าเป็นพี่น้องกัน แม่ก็เลยปล่อยเลยตามเลย แม่นอนพักผ่อนและสนทนากับภรรยาของพวกรถไฟอยู่จน ๑๖.๐๐ น. เศษ เขาจึงพาแม่กลับไปส่งที่โรงแรม เพื่อเก็บเข้าของเตรียมออกเดินทางต่อไป พ่อเขากลับมาก่อนแม่เล็กน้อย เมื่อเราเก็บเข้าของลงกระเป๋าเรียบร้อยแล้ว ก็ให้บ๋อยขนของลงมาข้างล่าง จากนั้นเขาก็พาเราขึ้นรถยนต์ชมเมือง เพราะยังมีเวลาเหลืออยู่บ้างเล็กน้อย เมืองกัลกัตตาเป็นเมืองขนาดใหญ่ มีตึกรามบ้านช่องปลูกสร้างอยู่หนาแน่น ตึกใหญ่ ๆ ส่วนมากมีลวดลายสวยงาม ศิลปแบบอังกฤษร้อยเปอร์เซ็นต์ ได้สร้างขึ้นสมัยที่อังกฤษยังปกครองอยู่ ไม่ค่อยมีอาคารใหญ่ ๆ สมัยใหม่ที่สร้างเหมือนอย่างกับเอากล่องขนมปังมาตั้งไว้ เห็นท่าวัฒนธรรมแบบแยงกี้จะยังคงมาไม่ถึงเป็นแน่ อาคารร้านค้าก็มีสินค้าต่าง ๆ วางขายอยู่กลาดเกลื่อน แต่แม่ไม่มีโอกาสลง shopping ก็เลยไม่รู้ว่าอะไรถูก อะไรแพงและเขามีอะไรดีบ้าง ขณะที่นั่งรถยนต์ชมเมืองไปนั้น นายมัคคุเทศก์ได้พยายามอธิบายให้ฟังว่า รถยนต์ที่วิ่งอยู่ตามถนนในเมืองกัลกัตตานั้น รถขนาดเล็กส่วนมากเป็นรถฟอร์ดที่ประกอบขึ้นในอินเดีย รัฐบาลพยายามจะให้คนอินเดียหันมานับถือลัทธิชาตินิยม โดยใช้รถยนต์เหล่านี้ ส่วนรถแท็กซี่นั้นไม่มีปัญหา แทบว่าร้อยเปอร์เซ็นต์ก็ว่าได้ที่ต้องใช้รถฟอร์ดเล็กชนิดนี้ ผู้คนในกัลกัตตาแต่งกายแบบพื้นเมืองกันเป็นส่วนมาก เว้นแต่ขอทานเท่านั้นที่แทบจะไม่มีอะไรนุ่งห่ม เผ้าผมรุงรัง หน้าตาน่าเกลียดน่ากลัว เห็นท่าจะไม่ค่อยได้อาบน้ำเป็นแน่ เขาว่าที่อินเดียนี้ คนมั่งมีเป็นเศรษฐีก็ร่ำรวยเงินทองอย่างจริงจัง คือมีมากเสียจนนับแทบไม่ถ้วน ฝ่ายที่จนก็จนเสียจริง ๆ จนแทบจะไม่มีรับประทาน เครื่องนุ่งห่มก็แทบจะไม่มีพันกาย ที่อยู่อาศัยก็แทบจะไม่มี ปัจจุบันนี้ตามโคนต้นไม้ใหญ่ ๆ ก็มีคนจรจรเป็นที่พักอาศัยนอนกัน

จนเต็มแทบทุกต้นก็ว่าได้ ส่วนกระต๊อบนั้นมีอยู่ทั่วทุกหัวระแหง โดยมากใช้ขี้วัวปะข้างฝา ที่เมืองกัลกัตตานั้นมีวัวเดินอยู่ตามถนนอย่างอิสสระ ไม่มีใครไปแตะต้องหรือทำอันตราย เพราะถ้าใครขืนไปทำเข้าแล้วอาจจะถูกประชาชนลงประชาทัณฑ์เอาก็ได้ โดยที่เขานับถือว่า วัว เป็นผู้มีบุญคุณเสมือนแม่ที่ให้นมรับประทานฉะนั้น แม้แต่ขี้ของมันเขาก็ยังนำเอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ โดยตากให้แห้งแล้วทำเป็นเชื้อเพลิง หรือเอาไปปะข้างฝากันความร้อนและฝน

เวลา ๑๘.๐๐ น. มัคคุเทศก์นำพ่อและแม่ไปยังคลับของรถไฟ ซึ่งอยู่ไม่ไกลกับที่ทำการรถไฟเท่าใดนัก ที่นั้น เราได้พบกับผู้ว่าการและภรรยา พนักงานรถไฟชั้นผู้ใหญ่ทุกคนพร้อมภรรยา ซึ่งมีจำนวนมากกว่าเมื่อตอนรับประทานอาหารกลางวันสองสามเท่า นับว่าเป็นการให้เกียรติอย่างสูง เรารับประทานน้ำชาและสนทนากันอยู่จนเวลา ๑๙.๓๐ น. ก็ต้องลาทุกๆ คนไป เพราะจะต้องเดินทางไปยังพุทธคยา นายราชูคงทำหน้าที่พาเราไปส่งที่สถานีรถไฟ ไปถึงก่อนขบวนรถออก ๑๐ นาที เราไม่ต้องไปยุ่งกับเรื่องเข้าของและกระเป๋าเดินทาง เพราะพวกรถไฟเขาจัดเอาขึ้นไปไว้บนห้องนอนให้เสร็จ ใบเบิกทางเขาก็มอบให้แก่พ่อตั้งแต่ตอนกลางวันแล้ว นอกจากนั้นเขายังให้คนตามไปบริการเราอีก ๒ คน คนหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ และอีกคนหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รถเสบียง เมื่อได้ร่ำลาพวกที่มาส่งและยืนสนทนากันบ้างเล็กน้อย เขาก็บอกให้เราขึ้นขบวนรถและอีกไม่กี่นาทีขบวนรถก็เคลื่อนออก คือเมื่อเวลา ๒๐.๒๕ น. เราทั้งสองโบกมือกับผู้ที่มาส่งจนกระทั่งมองกันไม่เห็นแล้วก็เดินเข้าไปที่ห้องนอนของเราในรถ ซึ่งเป็นห้อง air conditionedของขบวนรถด่วน มีขนาดใหญ่และกว้างกว่าของรถไฟไทย ถามพ่อเขาดูแล้ว เขาบอกว่า ทางรถไฟตอนนี้ใช้ขนาดกว้างกว่าของเรา และกว้างกว่าของยุโรปและอเมริกาด้วย ดังนั้นตัวรถโดยสารจึงได้ใหญ่และกว้างกว่า เวลารถแล่นไปก็เรียบดีไม่ค่อย

โคลงเคลง และล้นสะเทือนเหมือนของเรา เขาใช้รถไฟฟ้าลาก ขบวนรถแล่นเร็วมาก พอเวลา ๒๑.๐๐ น. พนักงานรถเสบียงภายใต้การนำของหัวหน้าที่ติดตามมาบริการ ก็ยกอาหารมาเสิฟ มีน้ำส้มสด ซุบมะเขือเทศ ปลาทอด และไก่อบ ขนมฝรั่ง ผลไม้และกาแฟ เมื่อเห็นแล้วพ่อเขาก็บอกว่า หมดห่วงไปทีในเรื่องอาหารการกิน เพราะก่อนจะออกเดินทาง บางคนเล่าให้ฟังว่า อาหารแขกรับประทานไม่ได้ เพราะเป็นอาหารพื้นเมือง จืดชืดไม่มีรส และมีกลิ่นไม่ชวนให้รับประทาน การเดินทางโดยรถไฟต้องแย่งกันซื้อ บางมื้อก็ได้กินบ้างไม่ได้กินบ้าง เพราะมากคนด้วยกัน น้ำดื่มหรือก็แสนที่จะหายากและสกปรก บางคนแนะนำให้พกเอากระติกน้ำไปเสียด้วยซ้ำ พ่อและแม่รับประทานอาหารเสร็จ ก็ให้พนักงานมาปูที่นอน แล้วก็หลับไปอย่างสบาย เพราะต้องเหน็ดเหนื่อยมาตลอดวัน

แม่ขอจบเพียงเท่านี้ก่อน เพราะจะต้องเตรียมตัวออกเดินทางต่อไป ที่สุดนี้แม่หวังว่า ลูกแม่คงสุขสบาย และเป็นเด็กดีทุกคน ฝากความคิดถึงทุกคนด้วย พ่อแม่สบายดี.

รักและคิดถึงลูกมากเสมอ

สายพิณ ธนะโสภณ

การเดินทางในประเทศอินเดีย (ต่อ)

ลูกรัก

เมื่อจดหมายฉบับแรกได้ส่งมายังลูกแล้ว แม่ก็ได้พยายามหาโอกาสเขียนเล่าเรื่องเมืองอินเดียต่อ ทุกครั้งที่มีเวลาว่าง ดังนั้น ตอนบนจึงมิได้ระบุว่าเขียน ณ ที่ใด และวันใด คงมีแต่วันใดไปทำอะไรที่ไหนบ้าง คล้าย ๆ การบันทึกในไดอารี่เท่านั้น ลูกจงเข้าใจตามนี้ด้วยนะ

วันพุธที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ บนขบวนรถไฟซึ่งเดินทางจากกัลกัตตาไปสู่สถานีคยา ชื่อจริง ๆ ของสถานีและเมืองเป็นดังนี้ "GAYA" ตามกำหนดเวลา ขบวนรถจะถึงสถานี ๔.๓๔ น. แต่พ่อและแม่ใจเป็นห่วงเกรงจะไม่ตื่นและนอนจนเลยเวลาไป จึงตื่นเอาเสียตั้งแต่ ๓.๐๐ น. เมื่อแต่งเนื้อแต่งตัวและเก็บเข้าของลงกระเป๋าเสร็จแล้ว ก็ต้องนั่งคุยกัน และคอยดูนาฬิกาว่าเมื่อไรจะถึง ๔.๓๔ น. สักที เพราะยังมืดอยู่ จะชมวิวสองข้างทางรถไฟก็ไม่ได้ ครั้นพอเวลา ๔.๓๐ น. ขบวนรถก็ผ่านป้ายสถานีคยาป้ายแรก พ่อเขาก็เตรียมหาคน ๒ คนที่ติดตามมาบริการนั้น แต่ก็หาตัวไม่พบ ทั้ง ๆ ที่บอกไว้ก่อนเข้านอนว่าให้ปลุกเวลา ๔.๐๐ น. พอขบวนรถหยุดทั้งสองก็วิ่งหน้าตั้งมา ผมเผ้ารุงรัง หน้าตายังมิได้ล้าง แกขอโทษว่าหลับเพลินไป พ่อและแม่เดินลงจากรถไฟโดยไม่ต้องถืออะไรเลย ปล่อยให้เจ้าหน้าที่ ๒ คนนั้น คุมกรรมกรขนของไปที่สถานี พอก้าวลงจากรถก็พบกับพระ ๑ รูป และนักเรียนไทย ๑ คน มารอรับอยู่ที่ชานชาลา พระท่านบอกว่าท่านเจ้าคุณให้มารับ พ่อเขาก็เลยนิมนต์เข้าไปนั่งคอยที่สถานี โดยเดินนำท่านเข้าไปที่สถานีคยา นายสถานีออกมาต้อนรับและเชิญเราขึ้นไปที่ห้องพักรับรองแขกซึ่งอยู่ชั้นบนของสถานี นายสถานีบอกว่า ผู้บังคับบัญชาสั่งมาว่า ถ้าพ่อและแม่ไม่พอใจที่จะพักที่วัดไทยแล้ว ก็เชิญมาพักที่ห้องรับรองของสถานีได้ ทั้งเขายังบอกว่าตอนนี้

ขอให้นอนพักผ่อนไปก่อน ตื่นขึ้นมาเมื่อใดจึงค่อยอาบน้ำอาบท่า แล้วเดินทางต่อไปยังพุทธคยา เพราะยังไม่สว่าง พ่อเขาได้ตอบขอบใจและบอกกับนายสถานีว่าจะออกเดินทางไปทันที เพราะพระท่านมาคอยรอรับ เขาก็เลยต้องตามใจ พาพ่อและแม่เดินลงมา และให้กรรมกรขนของไปที่รถยนต์ ทางการรถไฟเขาจัดรถยนต์ไว้ให้พ่อและแม่ ๑ คัน เป็นรถขนาดเล็ก ส่วนพระนั้นท่านก็เช่ารถแท๊กซีมา ๑ คัน พ่อและแม่ต้องนั่งรถคันที่ทางการรถไฟเขาจัดให้ โดยมีเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์นั่งไปตอนหน้า อ้อ ลืมบอกไปว่าในฤดูร้อนอากาศที่คยานี้ร้อนมาก พระอาทิตย์ยังไม่ทันขึ้นความร้อนก็เท่าๆกับที่เมืองไทยในฤดูร้อนตอนกลางวัน รถยนต์แล่นออกจากสถานีคยาผ่านตัวเมืองซึ่งเป็นเมืองเล็กๆ ไปตามหมู่บ้านที่ค่อนข้างสกปรกได้สักหน่อย ก็แลเห็นทุ่งนาที่แห้งแล้งทางด้านขวามือ ส่วนทางด้านซ้ายมือนั้นเป็นกรวดทราย บริเวณกว้างใหญ่ ดูเหมือนทะเลทราย พ่อเขาถามคนขับรถว่า ทางซ้ายมือเป็นอะไร ได้รับตอบว่า เป็นแม่น้ำเนรัญชรา ซึ่งขณะนี้น้ำลดไปหมดแล้ว จึงแลดูเป็นทะเลทราย แต่พอหน้าฝนก็มีน้ำเต็มฝั่ง แลดูเวิ้งว้างเหมือนกับทะเล ทางฝั่งขวาบางตอนมีหมู่บ้านและต้นไม้ มีต้นไม้บางชนิดเหมือนกับที่เมืองไทย เช่น ต้นมะม่วง ต้นมะขวิด และต้นตาล เป็นต้น รถแล่นไปประมาณ ๑๕ นาที ก็แลเห็นพระสถูปเจดีย์ จึงทราบแน่ว่าถึงพุทธคยาแล้ว ระยะทางจากสถานีมาประมาณ ๑๐ ไมล์ ต่อจากพระสถูปไปประมาณ ๕๐๐ เมตรเศษ ก็ถึงวัดไทยพุทธคยา รถยนต์แล่นเข้าไปจอดในลานวัดหน้ากุฏิ ท่านเจ้าคุณเทพฯ เจ้าอาวาสท่านออกมารับ พ่อและแม่ลงจากรถแล้วก็เข้าไปกราบท่าน เมื่อท่านไต่ถามทุกข์สุขพอสมควรแล้ว ท่านบอกว่า เช้าวันนี้เวลา ๖.๐๐ น. จะมีพิธีสวดมนต์และเวียนเทียนที่บริเวณพระสถูปเจดีย์ เพราะเป็นวันวิสาขบูชา เรื่องนี้แม่ตั้งใจไว้ตั้งแต่อยู่ที่กรุงเทพ ฯ แล้วว่า จะต้องมาเวียนเทียนในวันวิสาขบูชาที่พุทธคยาให้ได้ และก็ได้สมดังความปรารถนา ดังนั้น เมื่อสนทนากับท่านเจ้าคุณ

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่**วัชรอาศน์** ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ พุทธคยา
เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

AIR

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่พระวิหารมหาโพธิ์ พุทธคยา
เมื่อ วันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

เทพฯเล็กน้อยแล้ว จึงกราบลาท่านไปห้องพัก ซึ่งท่านกรุณาจัดห้องหมายเลข ๒ ให้พ่อแม่อาบน้ำเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวแล้วก็รีบไปยังบริเวณพระสถูปเจดีย์ พอไปถึงเห็นพระทิเบตเดินแห่พระพุทธรูปกันมาเป็นขบวน มีปี่และกลองบรรเลงมาด้วย พระพุทธรูปที่แห่มานั้นอยู่ตอนกลางขบวน มีพระถือกลดกั้นมาด้วย เมื่อถึงบริเวณพิธีก็เริ่มสวดมนต์ แล้วจึงเวียนเทียน ส่วนพระไทยนั้น ชุมนุมสวดมนต์อยู่ที่ใต้ต้นศรีมหาโพธิใกล้ ๆ กับพระแท่นที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างไว้ตรงที่ที่พระพุทธองค์ประทับและทรงตรัสรู้ พ่อและแม่ได้ไปไหว้ตรงพระแท่นที่ประทับ เวียนเทียนแล้วขึ้นไปชมบนพระสถูปเจดีย์ ได้ไปบริเวณที่ที่พระพุทธองค์ประทับยืนทอดพระเนตรพระที่ที่ทรงตรัสรู้ บริเวณที่ที่เสด็จพระราชดำเนินจงกรม และพระที่ที่ประทับเป็นครั้งสุดท้ายบริเวณสถูปเจดีย์นี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่พระแท่นใต้ต้นมหาโพธิ แม่รู้สึกว่าเป็นสถานที่ที่ศักดิ์สิทธิ์จริง ๆ เพราะว่าพอแม่ย่างเท้าเข้าไปจิตใจของแม่ช่างมีความสงบเสียนี่กระไร และเมื่อนั่งลงกราบแล้วมิช้า จิตก็เป็นสมาธิ ช่างร่มเย็นเป็นสุข จนจะหาสถานที่ใดมาเปรียบเทียบมิได้ แม่และพ่อได้นั่งสมาธิอยู่เป็นเวลานาน ครั้นแล้วพ่อและแม่กับเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์รถไฟอินเดีย ก็เดินกลับวัดไทย อ้อ ลืมบอกไปว่าเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์รถไฟได้ขอพักอาศัยอยู่ที่วัดไทยด้วย และได้ติดตามมาที่บริเวณพระสถูปเจดีย์เพื่อถ่ายรูปและคอยอำนวยความสะดวกให้

เมื่อกลับมาถึงวัด พ่อเขาก็ไปสนทนากับท่านเจ้าคุณ แม่ซักผ้าเล็ก ๆ น้อย ๆ แล้วก็นอนพักผ่อน ตอนเที่ยงเด็กเอาอาหารมาให้รับประทานที่ห้องพัก เป็นอาหารไทยซึ่งพวกเด็กนักเรียนไทยช่วยกันทำ พวกเด็กเล่าให้ฟังว่า อาหารสดหาซื้อลำบาก บางทีต้องฝากไปซื้อที่กัลกัตตา เช่น หมู เป็นต้น รับประทานอาหารเสร็จแล้วก็พักอยู่ในห้องต้องปิดประตูหน้าต่างหมด เพื่อกันไอร้อนที่จะเข้ามา แล้วเปิดพัดลมเพดานตลอดเวลา เพราะอากาศร้อนมาก เพิ่งรู้ฤทธิ์หน้าร้อนของอินเดียคราวนี้เอง อุณหภูมิ

ภายในห้อง ๔๐ ดีกรีเซ็นติเกรดเห็นจะได้ ส่วนข้างนอกนั้นคงไม่ต่ำกว่า ๔๕ ดีกรีเซ็นติเกรดเป็นแน่ พ่อและแม่ต้องอาบน้ำเสมอ พออาบเสร็จตัวก็แห้ง แล้วเหงื่อก็ออกอีก ลูกคิดดูก็แล้วกันว่ามันร้อนขนาดไหน ต้องดื่มน้ำกันแทบทั้งวัน

วัดไทยที่พุทธคยาสร้างจำลองมาจากวัดเบญจมบพิตร แต่ไม่ได้สร้างด้วยหินอ่อนคงเป็นคอนกรีต ก่ออิฐถือปูน กระเบื้องนั้นใช้กระเบื้องเคลือบมันเหมือนที่ใช้มุงหลังคาโบสถ์ในเมืองไทย แต่เป็นสีเหลืองทั้งหมด นับว่าสวยงามกว่าโบสถ์ของชาติอื่น ๆ ในบริเวณนั้น ภายในโบสถ์ มีพระประธานแบบพระพุทธชินราช แต่องค์เล็กกว่าเล็กน้อย ตอนบ่ายพ่อและแม่ได้ไปฟังพระสวดมนต์ที่โบสถ์ มีแขกผู้มีเกียรติไปกันมาก เช่น เอกอัครราชทูตไทย เอกอัครราชทูตลาว และเลขานุการสถานเอกอัครราชทูตเวียดนาม ตอนกลางคืนเราก็ไปเวียนเทียนกับเขาที่บริเวณพระสถูปเจดีย์อีก คืนนั้นแทบทั้งคืนพ่อและแม่นอนไม่ค่อยหลับ เพราะอากาศร้อนเหลือเกิน

วันพุธที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อและแม่ตื่นนอนแต่ตี ๕ เพื่อเตรียมตัวออกเดินทางต่อไป เมื่อดื่มกาแฟคนละถ้วยแล้ว ก็ไปกราบลาท่านเจ้าคุณเทพ ฯ ๖.๐๐ น. เศษ เราออกจากวัดไทยที่พุทธคยาตรงไปที่สถานีคยา เพื่อขึ้นรถไฟต่อไปยังกรุงพาราณสี ท่านเจ้าคุณเทพ ฯ กรุณามาส่งที่สถานี สำหรับท่านเจ้าคุณเทพ ฯ นี้ พ่อและแม่ได้รู้จักกับท่านมานานแล้ว เพราะพ่อและแม่ได้ไปร่วมทอดกฐินกับท่านที่วัดบ้านกล้วย จังหวัดลพบุรี หลายครั้งโดยการนำของท่านพลเอก ไสว ไสวแสนยากร และก่อนที่พ่อและแม่จะเดินทางมาอินเดียครั้งนี้ พ่อเขาได้เขียนจดหมายมากราบเรียนให้ท่านทราบล่วงหน้าแล้ว เวลา ๗.๐๙ น. ขบวนรถก็เคลื่อนออกจากสถานีคยา เขาจัดรถนั่งชั้นที่ ๑ ให้ ๑ ห้องไม่มี air conditioned เพราะเราเดินทางระยะสั้น สถานีที่เราจะไปลงก็คือ มงคลสราย "Mughalsarai" ซึ่งเป็นสถานีชุมทางรถไฟ ถ้าจะต่อไปกรุงพาราณสีจะต้องขนถ่ายเปลี่ยนขบวนรถ

ฉะนั้นเขาจึงให้เราลงที่นั่น แล้วเอารถยนต์มารับไปพาราณสี สองข้างทางรถไฟเป็นทุ่งนาที่แห้งแล้งเพราะเป็นฤดูร้อน บางตอนเห็นมีต้นมะม่วงขึ้นอยู่และมีใบเขียวชอุ่ม เวลา ๙.๐๐ น. เขานำอาหารเช้ามาเสิฟให้เรา เป็นอาหารแบบอังกฤษ มี เกรฟฟรุต คอนเฟลก ปลาทอด ไข่ดาวเบค่อน กาแฟ ขนมปัง เนย แยม และผลไม้สด อากาศภาคเช้านี้ไม่ค่อยร้อนนักเวลา ๑๐.๓๐ น. ถึงสถานีมงคลสราย ผู้ว่าการโรงงานสร้างรถดีเซลมาคอยรับ พาขึ้นรถยนต์ไปพักที่โรงแรมคล้าก 'Clark" ของเมืองพาราณสี ระยะทางประมาณ ๑๔ ไมล์ ถนนเรียบดีและกว้าง สองข้างทางมีทิวทัศน์สวยงามมาก เมื่อเอาของเข้าห้องพักที่โรงแรมเรียบร้อยแล้ว เขาก็พาเราไปที่บ้านของเขา เพื่อรับประทานอาหารกลางวัน การเลี้ยงมื้อนี้เขาได้เชิญเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่บางคนพร้อมภริยามาร่วมด้วย เพื่อให้เราได้มีโอกาสรู้จักกันเสร็จแล้ว ผู้ว่าการโรงงานก็พาพ่อเขาไปชมโรงงานสร้างรถดีเซล ส่วนแม่ก็ไป shopping กับภริยาของผู้ว่าการที่ในเมืองพาราณสี

เวลา ๑๘.๐๐ น. เขาพาเราชมแม่น้ำคงคา โดยนัดพบกันที่ในเมือง แล้วพาไปลงเรือยนต์เครื่องติดท้าย เวลานั้นแสงแดดยังมีอยู่ จึงมองเห็นทิวทัศน์สองฝั่งแม่น้ำได้อย่างชัดเจน ส่วนมากเป็นอาคารบ้านช่องซึ่งสร้างอย่างวิจิตรแต่สมัยโบราณ ปกติเราเคยเห็นแต่ในภาพ มาครั้งนี้ พ่อและแม่ได้มาเห็นด้วยตนเอง จึงนับว่าเป็นบุญหนักหนาเพราะว่าแม่น้ำคงคานี้ พวกอินเดียถือว่าเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น ผู้คนที่นับถือจึงพากันมาอาบและดื่มน้ำในแม่น้ำนี้ และในขณะเดียวกันก็นิยมโยนอังคารของผู้ตายลงไปแช่ในแม่น้ำคงคาด้วย ด้วยเหตุนี้ ที่ริมตลิ่งบางตอนจึงเป็นสถานที่เผาศพ เพราะเมื่อเผาแล้วจะได้โยนอังคารลงน้ำได้สะดวก วันนั้นก็เห็นเขาเผาผีเหมือนกันโดยมองจากเรือไปยังฝั่ง เห็นกองไฟกำลังลุกโชน การเผาศพริมฝั่งแม่น้ำคงคานี้ เขาเอาฟืนมากองเป็นเชิงตะกอนสูงประมาณ ๑ เมตร

แล้วเอาศพห่อผ้าวางข้างบน จากนั้นก็จุดไฟเหมือนอย่างกับที่เมืองไทยสมัยโบราณ หรือตามบ้านนอกบางแห่งขณะนี้ ดูๆก็น่าทุเรศ เนื่องด้วยเหตุนี้เอง ทางการของอินเดียเขาจึงห้ามนักทัศนาจรถ่ายภาพหรือภาพยนต์การเผาศพริมฝั่งแม่น้ำคงคา เรือของเราแล่นทวนน้ำขึ้นไปพักหนึ่ง แล้วจึงล่องกลับ ตลอดระยะทางที่ผ่านไปเห็นฝูงชนพากันลงเล่นน้ำ ทั้งอาบและกิน พ่อและแม่ได้แต่นั่งปลง

คืนนั้น พ่อและแม่ได้เป็นเจ้าภาพเลี้ยงอาหารผู้ว่าการโรงงานและภรรยากับเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่และภรรยาที่โรงแรมคล้าก สังเกตดูเห็นเขาพอใจมาก เราสนทนากันอยู่จนดึก

วันพฤหัสบดีที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ให้เขามารับไปชมสารนารถตั้งแต่เช้า ๘.๐๐ น. เพราะเกรงอากาศจะร้อน ระยะทางจากเมืองไปประมาณ ๘ ไมล์ ผู้ที่มารับเราและนำเราเที่ยว ก็คือ ภรรยาของผู้ว่าการโรงงานและเจ้าหน้าที่รถไฟอีก ๑ นาย ซึ่งทั้งสองต่างก็ไม่มีความรู้เกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ เพียงแต่พอช่วยเป็นล่ามให้เท่านั้น พอรถยนต์แล่นออกจากโรงแรม ก็ผ่านตัวเมืองซึ่งเราเห็นแต่ตึกรามบ้านช่องและร้านขายของแล้วก็ค่อย ๆ แล่นออกนอกเมือง รถแล่นไปได้นานนักก็หยุด พลางมัคคุเทศก์ของเราก็ร้องว่าถึงแล้ว พ่อและแม่ลงจากรถมายืนดูภูมิประเทศตรงนั้นอย่างตั้งใจ แม่นึกในใจว่า ที่นี่เองคือสารนารถ ที่ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ นับว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของพุทธศาสนา มองไปข้างหน้าเห็นสนามหญ้า และต้นไม้ขึ้นอยู่อย่างเขียวชอุ่มสมแล้วกับที่เป็นสวนกวางมาก่อนเมื่อครั้งพุทธกาล อันมีนามอีกอย่างหนึ่งว่า อิสิปตนมฤคทายวัน เรายืนชมความงามของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์นั้นอยู่พักหนึ่ง โดยพวกที่ไปด้วยก็ไม่กล้าเตือนให้ก้าวต่อไป ถ้าจะสังเกตเห็นว่าเรา ยืนนิ่งเฉย ครั้นแล้ว พ่อเขาก็ลงมือถ่ายรูปหมู่ ณ ที่ตรงนั้น เราออกเดินต่อไป แห่งแรกที่เราไป

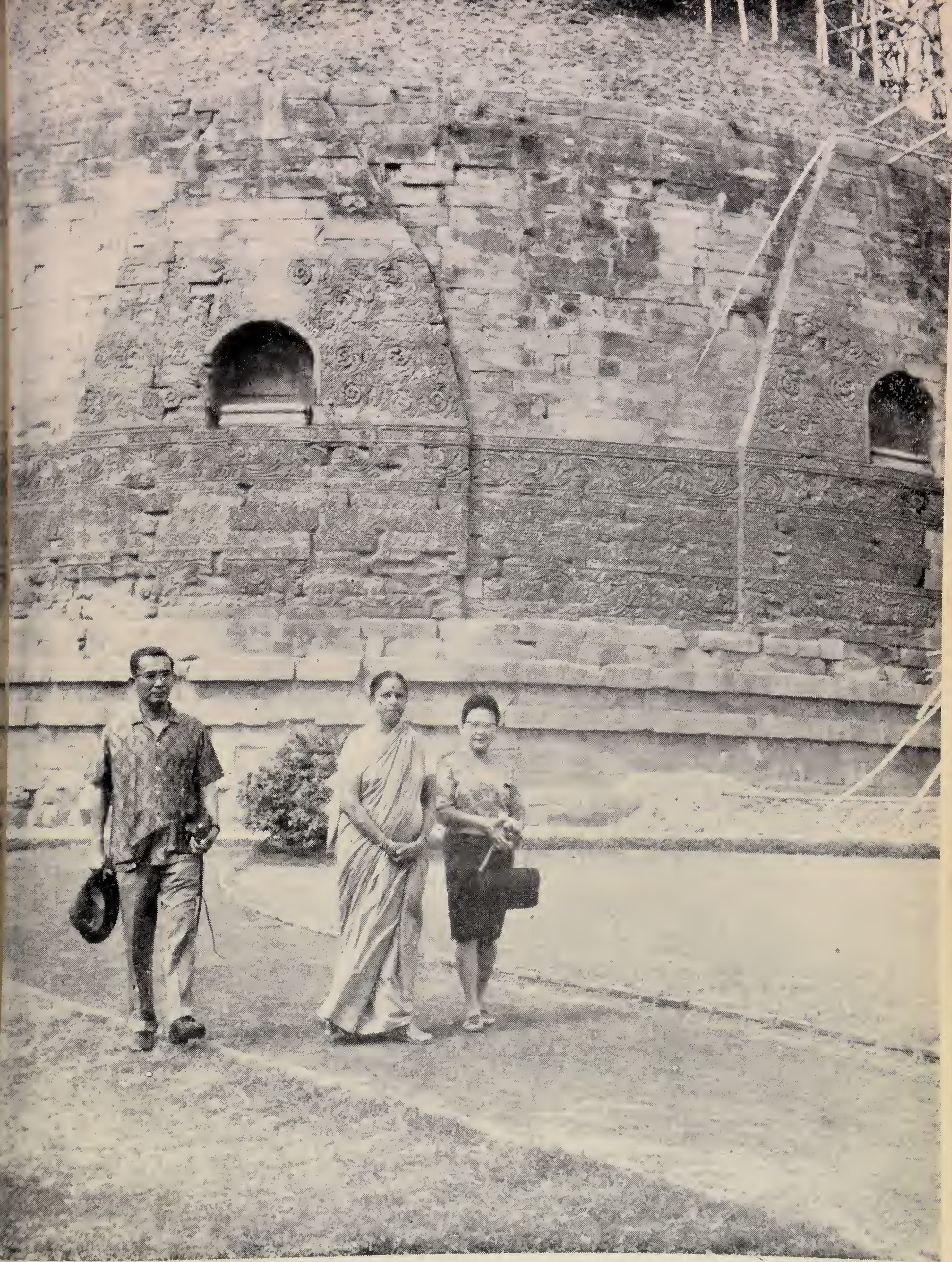
เมืองพาราณสี ริมฝั่งแม่น้ำคงคา

มูลคันธกุฎีวิหาร ที่สารนาถ

สร้างโดยการนำของท่านอนาคาวักธรรมปาละ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๔

ธรรมเมกขสถูป สถานที่ทรงแสดงปฐมเทศนา ที่สารนาถ

ซากมูลคันธกุฎีที่ประทับ ที่สารนาถ

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่ธรรมเมกขสถูป สารนาถ
เมื่อ วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่มูลคันธกุฎีวิหาร สร้างโดยการนำของอนาคาริกธรรมปาละ
เมื่อ วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

กำลังพิจารณาภาพข้างฝา ในมูลคันธกุฎีวิหารสารนาถ
เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

[illegible]

[illegible]

[illegible]

หยุดดูและถ่ายรูป ก็คือ ทรากปรักหักพังของสังฆาราม ซึ่งนายมัคคุเทศก์อธิบายว่า ถูกเผาทำลายด้วยน้ำมือของพวกมุสลิม ต่อจากนั้น เราก็เดินไปถึงสถูปใหญ่ซึ่งก่อด้วยอิฐ มีลักษณะกลมที่องค์สถูปทำช่องสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปไว้โดยรอบ และมีลวดลายสลักอยู่รอบสถูป นายมัคคุเทศก์ถามผู้ที่รู้ในบริเวณนั้นว่า สถูปนี้มีขนาดเท่าใดก็ได้รับตอบว่า มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๙๓ ฟุต และสูง ๑๐๔ ฟุต เมื่อถามต่อไปว่าใครเป็นผู้สร้างและมีความหมายอย่างไร ชาวพาราณสีผู้นั้นก็ตอบว่า สร้างขึ้นสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชตรงที่สร้างสถูปนี้ เป็นที่ที่พระพุทธองค์เสด็จยืนท่ามกลางหมู่พระอรหันต์ขีณาสพ ๖๐ รูป เพื่อตรัสแก่พระสาวกให้ไปประกาศพระศาสนาแก่ประชาชน แต่ละองค์มิให้ซ้ำทางกัน ครั้นแล้วพวกเราก็ยืนให้นายมัคคุเทศก์ถ่ายรูป แล้วเดินต่อไปยังวิหาร ซึ่งมีเจดีย์โดยที่ไม่ทราบว่าเป็นเจดีย์อะไร เมื่อเดินเข้าไป เห็นระฆัง กับตรงกลางวิหารนั้นมีพระประธานปางประทานพร ข้างฝามีภาพเขียนฝีมือชาวญี่ปุ่น สอบถามได้ความว่า สถานที่นี้เขาเรียกว่า มูลคันธกุฎิวิหาร ท่านธรรมปาลเป็นผู้ริเริ่ม และอำนวยการสร้าง ที่ฐานพระพุทธรูปนั้นเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุจากตักกะสิลา พ่อและแม่ได้กราบไหว้พระแล้วก็นั่งให้นายมัคคุเทศก์ถ่ายรูป จากนั้นก็เดินชมรอบ ๆ วิหาร พวกเราออกจากวิหารแล้วก็ไปที่ต้นโพธิ มัคคุเทศก์อธิบายว่า พุทธศาสนิกชนชาวลังกาได้นำต้นศรีมหาโพธิมาปลูก ณ ที่นี้โดยสันนิษฐานว่า ตรงนี้เป็นที่พระพุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนา เท็จจริงอยู่แก่ผู้อธิบาย พ่อและแม่นั่งลงกราบไหว้ ระลึกถึงคุณของพระพุทธองค์ที่ได้ทรงแสดงธรรมโปรดแก่ชาวโลก ในขณะนั้นได้มีชาวอินเดียคนหนึ่งมาทิ้งตัวลงนอนพังพาบคว่ำหน้า มือเท้าเหยียดตรง ปากก็สวดอะไรพึมพำ พ่อเขาถามนายมัคคุเทศก์ว่า นั่นเขาทำอะไร ก็ได้รับตอบว่า นั่นแหละเขาไหว้พระเป็นการไหว้แบบเบ็ญจางคประดิษฐ์อย่างถูกต้อง พ่อและแม่เลยได้ความรู้เพิ่มขึ้น

มาอีกอย่างหนึ่ง จากนั้นเราก็เดินกลับไปขึ้นรถยนต์ ซึ่งเป็นระยะทางไม่ใกล้นัก นับตั้งแต่เราออกเดินทัศนามา เราไปชมพิพิธภัณฑ์อยู่ครู่หนึ่งแล้วจึงออกเดินทางต่อไปเมืองพาราณสี

เราออกจากสารนารถ ประมาณ ๑๑.๐๐ น. มุ่งตรงไปยังโรงแรมเพื่อเก็บเข้าของแล้วนำขึ้นรถยนต์ไปไว้ยังเรือนรับรองของโรงงานสร้างรถดีเซล เรานั่งรออยู่จนเกือบ ๑๓.๐๐ น. เขาจึงส่งรถยนต์มารับไปรับประทานอาหารกลางวันที่บ้านของผู้ว่าการโรงงาน เสร็จแล้ว แม่ก็เข้าไป shopping ที่ในเมืองอีก เวลา ๑๘.๐๐ น. เขาเชิญรับประทานน้ำชาที่สโมสร มีพวกเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่และภรรยาทั้งหมดมาร่วม ภรรยาของผู้ว่าการโรงงานจัดแจงแต่งตัวให้แม่เป็นแบบชาวพาราณสี คือ ห่มด้วยผ้าส่าหรี ซึ่งแม่ได้ไปซื้อมาเมื่อวานนี้ เมื่อแม่เข้าไปถึงสโมสรทุกคนต่างมองแม่เป็นตาเดียว แต่มองด้วยลักษณะยินดีที่เห็นแม่แต่งตัวเหมือนพวกเขาในตอนกล่าวคำต้อนรับ ผู้ว่าการโรงงานก็ได้กล่าวในตอนหนึ่งว่าข้าพเจ้ามีความยินดีที่จะแจ้งให้พี่น้องทั้งหลายทราบว่า บัดนี้เราได้มีพี่น้องชาวพาราณสีเพิ่มขึ้นมาอีกคู่หนึ่ง ซึ่งเราขอต้อนรับด้วยความยินดี ครั้นแล้วทุกคนก็ปรบมือให้เกียรติแก่เรา เรารับประทานน้ำชาและสนทนากันอยู่จน ๑๙.๐๐ น. จึงลากลับไปที่เรือนรับรองแล้วก็ไปรับประทานอาหารค่ำที่บ้านผู้ว่าการโรงงาน เสร็จแล้วเขาพาเราไปขึ้นรถไฟที่สถานีมงคลสราย มีผู้ว่าการโรงงานและภรรยา กับเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ของโรงงานพร้อมด้วยภรรยา เป็นจำนวนมากไปส่งพ่อและแม่ที่สถานี เพื่อเดินทางต่อไปยังกรุงนิวเดลฮี ขบวนรถออกเมื่อเวลา ๒๑.๔๐ น. เขาจัดที่นอนห้อง air-conditioned ให้เราหนึ่งห้อง ซึ่งปูที่นอนไว้เรียบร้อยก่อนเราขึ้น รถของเขาสะอาดมาก ห้องกว้าง คืนนี้พ่อและแม่ได้นอนพักผ่อนอย่างเต็มที่ เพราะกำหนดเวลาถึงกรุงนิวเดลฮีเกือบเที่ยง

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

แต่งกายด้วยผ้าส่าหรี่ แบบชาวพาราณสี ในงานเลี้ยงน้ำชา ที่กรุงพาราณสี
เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๑๐

[illegible]

[illegible]

[illegible]

วันศุกร์ที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เวลา ๑๑ น.เศษ ขบวนรถด่วนถึงสถานีนิวเดลฮี มีเจ้าหน้าที่รถไฟอินเดียชั้นผู้ใหญ่มารับ คือ Mr. S.N. Mathur ผู้อำนวยการฝ่ายช่างกล, Mr. Narsimahan ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการรถไฟ และ Mr. Amarijit Singh ผู้ช่วยผู้อำนวยการ เขาได้พาเราไปพักที่โรงแรมอโศก "ASHOKA" ซึ่งเป็นโรงแรมชั้นที่ ๑ ของรัฐบาลอินเดีย เป็นโรงแรมที่สวยงามและใหญ่โต ตั้งอยู่ในย่านสถานทูตของประเทศต่างๆ และอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง เมื่อเจ้าหน้าที่รถไฟอินเดีย ส่งเราเข้าห้องพักเรียบร้อยแล้ว ก็ลากลับไป โดยนัดว่า เวลา ๑๕.๐๐ น. จะมารับไปเข้าฟังการประชุมรัฐสภาอินเดีย และไปเยี่ยมประธานกรรมการรถไฟ เขามอบรถยนต์ไว้ให้ใช้ ๑ คัน พอเที่ยงเศษเราก็ลงไปรับประทานอาหารกลางวันยังห้องอาหารชั้นล่าง ห้องอาหารนี้จัดอย่างโอ่โถงมาก มีเวทีสำหรับแสดงรีวิว แต่ในวันนั้น มีดนตรีพื้นเมืองแสดง ฟังดูแล้วก็รู้สึกว่าคล้ายดนตรีไทย น่าฟัง เพราะเล่นเป็น back ground เสียงไม่อึกทึกนัก นักดนตรีแต่งตัวแบบพื้นเมืองอย่างโก้ น่าดูมาก เครื่องดนตรีก็ใหม่ ทำให้บรรยากาศในห้องรับประทานอาหารเป็นแบบอินเดียจริงๆ หากแต่อาหารเท่านั้นเป็นอาหารฝรั่ง

เวลา ๑๕.๐๐ น. ตรง ทางการรถไฟส่งนายเซน 'Sain' มารับ เขาได้พาพ่อและแม่ไปยังรัฐสภา เมื่อไปถึงก็เข้าไปได้เลย เพราะเขาขออนุญาตเข้าฟังการประชุม ไว้ล่วงหน้าแล้ว ซึ่งต่างกับชาวอินเดียเอง ที่ต้องเข้าคิวรอกัน การเข้าไปฟังการประชุมของรัฐสภาแห่งอินเดียนี้ เจ้าหน้าที่ของเขาเข้มงวดกวดขันมาก ไม่ยอมให้ใครถืออะไรเข้าไป แม้แต่กระเป๋าถือของผู้หญิงก็ต้องถูกเก็บไว้ในตู้ที่เขาจัดให้ แม่ได้รับทราบเรื่องนี้มาล่วงหน้าแล้ว ดังนั้น จึงไม่มีปัญหาอะไร เขาจัดให้พ่อและแม่ไปนั่งในที่พิเศษ ซึ่งมีคนนั่งอยู่เพียงสองสามคน เข้าใจว่า

เป็นที่สำหรับแขกผู้มีเกียรติ การอภิปรายในรัฐสภาอินเดียเขาใช้ภาษาอังกฤษ ขณะที่นั่งฟังการประชุมอยู่นั้น มีการโหวต และมีการถกเถียงกันเป็นการใหญ่ จนฟังไม่ได้ศัพท์ ผลที่สุดก็ต้องโหวตกันใหม่ แล้วนับคะแนนเสียงกันเป็นตอน ๆ ของที่นั่ง เรื่องจึงลงเอยกันได้ เรานั่งฟังการประชุมอยู่ประมาณ ๑๐ นาที จึงลุกออกมา เจ้าหน้าที่สภาพาเราชมพิพิธภัณฑ์ของรัฐสภา ซึ่งอยู่ที่ระเบียง เราเสียไม่ได้ก็จำใจเดินไปชมกับเขาเสียหน่อยแล้วจึงลาออกไป ขณะนั้นเป็นเวลา ๑๖ น. เศษ ได้เวลาพอดีที่เราได้นัดไว้ว่าจะไปเยี่ยมคำนับประธานคณะกรรมการรถไฟ นายเซนจึงได้พาเราไปยังตึกกระทรวงการขนส่ง ซึ่งเป็นที่ทำงานของคณะกรรมการรถไฟ เมื่อเข้าไปถึง ประธาน ฯ ได้จับมือกับพ่อและแม่แล้วเชิญให้นั่งที่โต๊ะรับแขกเพื่อสนทนากัน ท่านได้ไต่ถามถึงการเดินทางของเราตั้งแต่กัลกัตตาเป็นต้นมา พ่อเขาก็เล่าให้ฟังว่าเราได้รับความสะดวกสบาย และได้รับการต้อนรับจากเจ้าหน้าที่รถไฟเป็นอย่างดีตลอดระยะทาง ครั้นแล้ว ประธาน ฯ ก็พูดขึ้นว่า ท่านทั้งสองควรจะไปชมทัชมาฮาล พ่อเขาได้ตอบว่า เราท่าจะไม่ได้ไปเสียแล้วเพราะความเข้าใจผิดเรื่องเครื่องบิน กล่าวคือ ตามที่ได้สำรองที่นั่งในเครื่องบินลุฟท์แฮนซ่าจากกรุงเทพ ฯ ไว้สำหรับวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๑๐ นั้น คิดว่า เครื่องบินจะออกจากนิวเดลฮี วันที่ ๒๘ ตอนบ่ายหรือค่ำ แต่ที่ไหนได้กลับกลายเป็นเวลา ๐.๔๔ น. ของวันที่ ๒๘ ซึ่งเท่ากับคืนวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๑๐ นั้นเอง ก็เลยหมดหวัง ท่านรีบบอกมาทันทีว่า ต้องไปดูให้ได้จะจัดให้ จะไปโดยรถยนต์หรือรถไฟก็ได้แล้วแต่จะสะดวก ถ้าไม่มีอะไรขัดข้องแล้ว ควรออกเดินทางคืนนี้ จะได้ไปชมทัชมาฮาลภายใต้แสงจันทร์ ซึ่งจะมีประกายระยับ เมื่อพ่อหันมาหารือกับแม่แล้ว พ่อเขาก็ตอบท่านประธาน ฯ ไปว่า ไม่ขัดข้อง และขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งในความกรุณาของท่านประธาน ฯ ครั้งนี้ ถ้าหากไม่ได้ท่าน เราคงจะไม่มีโอกาสได้ไปชม

ทัชมาฮาลเป็นแน่ ต่อจากนั้น ท่านก็สั่งให้เลขานุการไปตามเจ้าหน้าที่ฝ่ายการขนส่งมาเพื่อสั่งงานเรื่องนี้ ท่านได้เลี้ยงกาแฟเรา และได้สนทนากันอีกพักหนึ่ง พ่อและแม่จึงได้ลากลับ เพื่อไปเตรียมตัวก่อนออกจากห้องไป ได้ถ่ายรูปร่วมกัน ประธานคณะกรรมการรถไฟอินเดียชื่อ นายคานเดลวาล รูปร่างสูงใหญ่ อายุ ๖๐ ปีกว่า ท่าทางเป็นคนใจดีและมีอัธยาศัยดี พูดจาฉาดฉาน

นายเซนได้ติดตามมาส่งที่โรงแรม และสั่งแซนวิชมา ๓ กล่องสำหรับให้เราไปรับประทานกลางทาง เพราะเข้าใจว่าจะต้องเดินทางโดยรถยนต์ กับได้สั่งน้ำชามาเลี้ยงกันในห้องพักอีก พ่อและแม่จัดกระเป๋าเล็กสำหรับไปค้าง ๑ คืน โดยทิ้งกระเป๋าใหญ่ไว้ที่โรงแรม สักพักใหญ่ นายอมรจิตสิงห์ ก็โทรศัพท์แจ้งมาว่าเขาได้จัดให้พ่อและแม่เดินทางไปอักขราขันธ์โดยทางรถไฟ และพรุ่งนี้จะกลับโดยทางรถไฟหรือรถยนต์ก็ได้ ตามใจแล้วแต่พ่อและแม่จะเลือกเอา อักขราขันธ์ เป็นชื่อเมืองซึ่งทัชมาฮาลตั้งอยู่ เวลา ๑๙.๐๐ น. เราออกจากโรงแรม รถยนต์พาเราผ่านไปตามถนนสายใหญ่คล้ายกับถนนราชดำเนินของเรา แต่ไฟสว่างสู้ของเราไม่ได้ มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นสองข้างทาง เหมือนกับถนนราชดำเนินเมื่อครั้งโบราณ ต่อจากนั้นก็เข้าไปในตัวเมือง ผ่านร้านขายของแบบแผงลอย ซึ่งมีผลไม้ชนิดต่างๆ ตั้งขายอยู่ แม่เห็นเข้าอยากจะหยุดรถซื้อ แต่เกรงจะไม่ทันรถไฟ จึงต้องปล่อยเลยไป รถยนต์แล่นต่อไปอีกสักพัก ก็พาเรามาหยุดลงตรงหน้าสถานีรถไฟ พ่อเขาถามว่านี่สถานีอะไร นายเซนตอบว่า เป็นสถานีของกรุงนิวเดลฮีซึ่งท่านได้มาลงเมื่อเช้านี้ พ่อเขาจึงร้องอ๋อ ทั้งนี้เพราะจำไม่ได้ เห็นกลางวันอย่างหนึ่งกลางคืนอีกอย่างหนึ่ง พ่อและแม่เดินตามนายเซนไปขึ้นขบวนรถไฟ ซึ่งมาจอดคอยอยู่แล้ว และมีนายอมรจิตสิงห์ยืนคอยรอรับอยู่ เพราะจะต้องเป็นผู้นำทางเราไปอักขราขันธ์ เขาพาเราไปขึ้นรถโบกี้จัดเฉพาะติด air condiiioned ซึ่งพ่วงไว้

ท้ายขบวน เมื่อขึ้นไปบนรถเรียบร้อยแล้ว นายอมรจิตสิงห์ก็อธิบายว่า รถโบกี้คันนี้เป็นรถใช้เฉพาะตัวท่านประธานคณะกรรมการรถไฟสำหรับไปตรวจราชการ เมื่อปีกลายนี้ได้เคยจัดถวายพระมารดาของเจ้ากรีก นับว่าเขาให้เกียรติพ่อและแม่มาก ครั้นแล้วนายอมรจิตสิงห์ก็พาเราชมรถ จากห้องรับแขกที่เรานั่งสนทนากันอยู่ เดินถัดไปเป็นห้องนอนเตียงคู่ ซึ่งเป็นห้องที่เขาจัดให้เรานอน แล้วก็ห้องน้ำห้องส้วม ต่อไปเป็นห้องนอนอีกห้องหนึ่งที่นายอมรจิตสิงห์จะนอน แล้วก็ห้องน้ำ เมื่ออธิบายตลอดคันรถแล้ว จึงมานั่งคอยในห้องรับแขก ต่อจากนั้นอีกไม่กี่นาที ขบวนรถก็เคลื่อนออกจากสถานีนิวเดลฮี รถปิดม่านหมดเราจึงไม่เห็นอะไรข้างนอก ครั้นจะรูดม่านขึ้นก็เกรงจะไม่ปลอดภัย เพราะไม่ทราบว่าจะมีการขว้างรถกันเหมือนกับที่เมืองไทยหรือไม่ เลยจำต้องนั่งคุยกันและอ่านหนังสือแม็กกาซีนที่เขาซื้อส่งมาให้ ประมาณสองทุ่ม นายอมรจิตสิงห์ถามว่า จะรับประทานอาหารหรือยัง พ่อเขาก็ตอบว่ารับประทานได้ นายอมรจิตสิงห์จึงกดกริ่งเรียกพนักงานประจำรถมาสั่ง พนักงานประจำรถรับคำสั่งแล้วก็จัดแจงตั้งโต๊ะอาหารทันที แล้วเชิญเราเข้านั่งโต๊ะ อาหารมื้อนี้มีซุบและไก่ทอด แถมยังเอาอาหารกล่องซึ่งมีแซนวิชและไก่อบมาเปิดรวมกันอีก รู้สึกว่าอร่อยมาก แต่ก็รับประทานไม่หมด อาหารกล่องนี้เราได้เตรียมไว้เมื่อตอนแรกที่ทราบว่าจะต้องเดินทางโดยรถยนต์ แต่เมื่อเปลี่ยนมาเป็นรถไฟและมีอาหารประจำรถให้อีก ก็ต้องนำเอามาเปิดรวมอย่างนี้แหละ มิฉะนั้นก็ต้องโยนทิ้ง ภายหลังอาหาร เราสนทนากันอยู่พักหนึ่งแล้วจึงแยกกันไปนอน เพราะขบวนรถจะถึงอักขราขันธ์ เวลา ๒๓.๐๐ น. คงมีเวลาหลับเพียงชั่วโมงเศษ ๆ

เวลา ๒๓ น. เศษ ขบวนรถถึงสถานีอักขราขันธ์ ตอนนี้เราตื่นเอง ไม่ต้องมีใครปลุก เพราะขบวนรถหยุด แล้วเดินหน้าถอยหลัง กระตุกและกระชาก เขาเอารถโบกี้จัดเฉพาะไปตัดไว้ที่รางข้างสถานี เป็นรางซึ่งมีชานชาลากว้าง และ

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่หน้าทัชมาฮาลเมือง อักขราขันธ์ ประเทศอินเดีย
เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

สร้างไว้อย่างเรียบร้อย เข้าใจว่าคงจะมีแขกผู้มีเกียรติไปที่นั่นเสมอ เมื่อเราล้างหน้ากันไม่ให้ง่วงแล้วก็ลงจากรถ ขณะนั้นเป็นเวลา ๒๓.๓๐ น. อากาศไม่สู้ร้อนนัก เพราะปรากฏว่า ก่อนหน้าเรามาถึง ๑ วัน ฝนได้ตกลงมาอย่างหนัก จึงทำให้ความร้อนเบาบางลงไป นายอมรจิตสิงห์แนะนำให้เรารู้จักกับสารวัตเดินรถ, นายสถานี และนายตำรวจ ซึ่งมายืนคอยรอรับอยู่ ครั้นแล้วพวกเราก็ขึ้นรถแท๊กซี่ขนาดเล็ก มีสภาพค่อนข้างเก่า ซึ่งสารวัตเดินรถได้จัดไว้ให้ สารวัตเดินรถนั่งตอนหน้า นายอมรจิตสิงห์ พ่อ และแม่นั่งตอนหลัง กว่ารถจะสตาร์ตเครื่องติดก็เสียเวลาหลายนาที ทั้งนี้เพราะความชราของมัน แต่พอแล่นออกไปได้ ก็วิ่งแน่บไปเลี้ยวซ้าย เลี้ยวขวาอย่างเร็วปรื๋ดและคล่องแคล่ว เพราะนายโชเฟ่อร์ชำนาญทางประจวบกับขณะนั้นเป็นยามค่ำคืน ไม่ค่อยมีรถวิ่งขวักไขว่ด้วย ประมาณ ๑๐ กว่านาที เรามาถึงยังจุดหมาย คือทัชมาฮาล พอรถหยุด เห็นเจ้าหน้าที่ผู้รักษาสถานที่หลายคนมายืนคอยต้อนรับอยู่ พวกเราลงจากรถและจับมือทำความรู้จักกับเจ้าหน้าที่เหล่านั้น โดยสารวัตเดินรถเป็นผู้แนะนำ เจ้าหน้าที่ได้นำพวกเราตรงเข้าซุ้มประตูใหญ่หน้าปราสาท ซึ่งมีรูปร่างคล้ายประตูป้อมค่าย แล้วเดินลงบันไดนี้ไปขึ้นบันไดโน้น จากนั้นก็เดินตรงไปยังตัวปราสาทซึ่งมีระยะทางประมาณ ๒๐๐ เมตร เป็นถนนสองข้าง ตรงกลางเป็นสระน้ำพุ เมื่อถึงฐานของปราสาท เราต้องขึ้นบันไดไปอีก ประมาณ ๒๐ หรือ ๓๐ ขั้น จึงถึงลานหน้าปราสาท นับแต่บันไดที่ฐานปราสาทนี้เป็นต้นไปสร้างด้วยหินอ่อนทั้งนั้น ฉะนั้น ทุกคนจะต้องถอดรองเท้า หรือมิฉะนั้นก็ใช้รองเท้าผ้า ซึ่งมีคนเตรียมไว้ให้เช่า สวมทับรองเท้าเข้าไปอีกที แล้วผูกให้แน่นทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ส้นรองเท้าไปทำให้หินอ่อนสึกหรอหรือชำรุด เรายืนชมทัชมาฮาลอยู่ที่ลานด้านหน้าสักครู่หนึ่ง แล้วจึงเดินเข้าไปภายในปราสาท ซึ่งเจ้าหน้าที่เขาจุดตะเกียงรั้วไว้ให้หลายดวง เพื่อให้มองเห็นทางเดิน เขานำเราตรงไปยังหลุมฝังศพกษัตริย์และพระราชินี หรือนัยหนึ่ง

อัคบ่ามหาราชา และมเหษี ซึ่งสร้างเป็นรูปหีบศพขนาดใหญ่ และขนาดเล็กอยู่คู่กัน เจ้าหน้าที่อธิบายว่า หีบศพนี้ทำด้วยหินอ่อนทั้งแท่ง และเป็นหินอ่อนชนิดโปร่งแสง เขาได้เอาไฟฉายกดติดกับหินอ่อนหีบศพนั้นและเปิดไฟให้ดู เราได้เห็นแสงสว่างลงไปยังพื้นที่รอบ ๆ ซึ่งแสงไปถึง ที่หีบศพนี้มีลวดลายดอกไม้และใบไม้สีต่าง ๆ ซึ่งช่างแกะแล้วเอาฝังด้วยหินอ่อนสี นับว่าเป็นงานฝีมือที่ประณีตและสวยงามมาก เจ้าหน้าที่อธิบายว่า หีบศพนี้เป็นหีบศพจำลอง ส่วนของจริงนั้นอยู่ข้างล่าง รอบ ๆ บริเวณหีบศพเป็นรั้วกั้น ซึ่งก็ทำด้วยหินอ่อนล้วนเช่นกัน ที่แกะสลักเป็นลายฉลุก็มี ที่แกะแล้วฝังด้วยหินอ่อนสีก็มี นับว่าเป็นศิลปอันล้ำค่าซึ่งคนในยุคนี้จะสร้างให้ทัดเทียมได้เห็นท่าจะยากเต็มที ภายในบริเวณทัชมาฮาลนั้นกว้างและสูง ดังนั้น เสียงสะท้อน (Echo) จึงกินเวลายาวนานตั้ง ๑๒ วินาที เจ้าหน้าที่ได้ให้พวกของเขาคนหนึ่งเปล่งเสียงร้อง เป็นเสียงใสไพเราะมาก แล้วเสียงนั้นก็ก้องกังวานอยู่นานตามที่กล่าวมาแล้ว เราชมภายใน แล้วจึงออกมาเดินชมภายนอกรอบ ๆ ปราสาท ด้านหลังของทัชมาฮาลติดกับแม่น้ำ ดูเหมือนจะเป็นแม่น้ำยมนา เมื่อเราเดินมาถึงด้านหน้า พระจันทร์กำลังส่องแสงสลัว เพราะมีหมอกแดดหรือฝุ่นบังอยู่ เราจึงเห็นแสงว้อบแว้บเป็นประกายอยู่บ้างไม่มากนัก เจ้าหน้าที่บอกว่าในเดือนกรกฎาคมหรือตุลาคม แสงประกายว้อบแว้บนี้จะมีมากและสวยงามน่าดู ผู้คนนับเป็นหมื่น ๆ จะพากันมาคอยชม และเขามีประเพณีจัดงานกันอย่างสนุกสนาน โฮเต็ลต่าง ๆ ภายในเมืองซึ่งมีอยู่มากแห่งก็จะแน่นเต็มไปหมด เจ้าหน้าที่อธิบายต่อไปว่า ปราสาทนี้ได้ใช้คนก่อสร้างวันละสองหมื่นคน ใช้เวลาสร้าง ๑๘ ปี ถ้าใครไปชมทัชมาฮาลแล้วก็นับเวลาสร้างเอาเองได้ที่บนซุ้มประตูหน้า เพราะเขาใส่หลักจำนวนปีที่สร้างเอาไว้ เราชมรอบ ๆ ทัชมาฮาลแล้วก็เดินลงมาที่ลานหน้าสระน้ำพุ ซึ่งมีม้าหินอ่อนตั้งอยู่ ณ ที่นั้น พ่อและแม่ได้นั่ง

พิจารณาความวิจิตรของทัชมาฮาลอยู่ครู่หนึ่ง แม่ได้รับความเบิกบานสำราญใจมากในการที่ได้นั่งชมทัชมาฮาลด้วยความสงบภายใต้แสงจันทร์ จากนั้นเราจึงกลับมานอนที่รถจัดเฉพาะ ก่อนเข้านอน พ่อเขาได้บอกนายอมรจิตสิงห์ว่า พรุ่งนี้เช้าจะเที่ยวชมสถานที่สำคัญ ๆ ในเมืองอักขราขันธ์รวมทั้งทัชมาฮาลอีก ฉะนั้นจึงขอกลับโดยทางรถยนต์

วันเสาร์ที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๑๐ ที่อักขราขันธ์

เนื่องจากเมื่อคืนนี้เราเข้านอนดึกมาก ตั้งใจว่าจะตื่นให้สายเพราะนอนในรถ air conditioned สบายดี แต่ที่ไหนได้ พอ ๖.๐๐ น. บ๋อยก็ทำหน้าที่เช่นที่เคยคือตามธรรมเนียมอังกฤษ มาเคาะประตูห้อง เพื่อเสิฟ Morning tea พ่อและแม่จำต้องตื่นขึ้นเปิดประตูให้บ๋อยเอาน้ำชาเข้ามาตั้ง เมื่อตื่นแล้วจะนอนอีกก็คงจะไม่หลับ จึงอาบน้ำ อาบท่า แต่งตัว เตรียมที่จะไปเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ ต่อไป เราออกไปขึ้นรถยนต์คันเล็กเมื่อเวลา ๗.๐๐ น. คณะของเราคงมีเหมือนเมื่อคืนนี้ แห่งแรกที่เรามุ่งไปก็คือ ที่ฝังศพของมหาราชาอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งอยู่ไกลพอดู และทางก็แคบ รถแล่นไปไม่ค่อยสะดวก จึงใช้เวลากว่าครึ่งชั่วโมง ที่ฝังศพแห่งนี้มีซุ้มประตูและกำแพงล้อมรอบ ตัวอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมมีหอคอยอยู่ ๔ มุม ชั้นบนมีหอสี่เหลี่ยมอยู่ตรงกลาง ทั้งหมดสร้างด้วยหินอ่อนแกะสลักและฝังหินอ่อนสีงามวิจิตรคล้ายทัชมาฮาล ก่อนเข้าไปคงต้องสวมรองเท้าผ้าเช่นเดียวกับที่ทัชมาฮาล ภายในเป็นที่ฝังศพคู่ทั้ง ๔ มุม และที่ตรงกลาง เขาได้อธิบายให้ฟังเหมือนกันว่าเป็นศพใครต่อใครบ้างแต่ก็จำไม่ได้ เมื่อเดินดูชั้นล่างทั่วแล้ว ก็ขึ้นบันไดแคบ ๆ ไปชั้นบน ใช้เวลาดูและถ่ายรูปทั้งหมดครึ่งชั่วโมง จึงกลับออกไปขึ้นรถ ตอนแรกตั้งใจจะไปดูป้อมค่าย แต่เห็นว่าสายมากแล้ว เวลาจะไม่พอ จึงเลยไปดูทัชมาฮาลในเวลากลางวันพ่อเขาได้ถ่ายรูปตั้งแต่แรกเข้าไป มีสิ่งพิศดารที่จะเล่าเพิ่มเติมจาก

ตอนเข้าชมเวลากลางคืน ก็คือตั้งแต่หน้าทัชมาฮาลเป็นต้นไปตลอดข้างใน เขาแกะสลักพื้นหินอ่อนที่กำแพง ซึ่งมีสีขาวเป็นร่องแล้วฝังด้วยหินอ่อนสีดำ เป็นตัวหนังสืออาหรับบรรจุคัมภีร์โกราอ่านไว้หมดทั้งเล่ม อีกอย่างหนึ่งก็คือ ที่หลุมฝังศพจำลองข้างในซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของทัชมาฮาลนั้น เมื่อเรามองตรงประตูออกไปจนถึงซุ้มประตูนอกแล้วจะเห็นเป็นเส้นตรง แสดงว่าผู้สร้างมีฝีมือและมีความรู้มาก ทัชมาฮาลนี้ปัจจุบันรัฐบาลอินเดียทำหน้าที่ดูแลรักษาและบูรณะ เสร็จจากชมทัชมาฮาลในตอนกลางวันแล้ว ก็นั่งรถตรงไปยังโรงแรมใหญ่ ซึ่งเพิ่งสร้างเสร็จและดำเนินกิจการใหม่เพื่อรับประทานอาหารเช้า เพราะเวลานั้นก็ ๙ น. เศษแล้ว เราจะต้องออกเดินทางจากอัคราขันธ์ เวลา ๑๐.๐๐ น. จึงจะถึงนิวเดลฮี เวลา ๑๒.๓๐ น. หรือ ๑๓.๐๐ น. เพราะระยะทาง ๑๐๐ กว่าไมล์ ด้วยเหตุนี้ เราจึงรีบรับประทานอาหารเช้า แล้วเปลี่ยนไปขึ้นรถยนต์คันใหญ่ยี่ห้อเชฟวโรเล็ต ซึ่งมีสภาพค่อนข้างใหม่ ที่สารวัตเดินรถรับเป็นธุระจัดมา เพื่อใช้เดินทางกลับไปกรุงนิวเดลฮี ออกจากโรงแรมก็มุ่งไปร้านค้าเครื่องเพชรนิลจินดาซึ่งเป็นร้านใหญ่ มีเครื่องประดับของสตรีมากมายก่ายกอง แต่ราคาก็ไม่ใช่ย่อมเหมือนกัน แม่ต่อกำไลข้อมือไม่ตกลงก็เลยไม่ซื้อ การเข้าไปในร้านค้าเพชรพลอยร้านนี้ เราได้มีโอกาสชมพรมที่สร้างขึ้นอย่างพิศดารเป็นพิเศษ คือ เขาเอาเพชรนิลจินดาไปประดับเป็นจำนวนมาก เพราะเป็นพรมขนาดใหญ่ มองดูแพรวพราว เจ้าของบอกว่าจะนำไปแสดงในงานพิพิธภัณฑ์สินค้าที่นิวยอร์ค เมื่อทำเสร็จแล้ว พรมนี้จะมีราคาประมาณ ๑ ล้านเหรียญอเมริกันที่อัคราขันธ์นี้ อากาศตอนเช้าไม่ค่อยร้อนนัก ความร้อนปานๆตอนเที่ยงวันที่กรุงเทพฯ รถยนต์คันที่เราจะใช้เดินทางไปนี้ติดเครื่อง air conditioned เห็นจะค่อยยังชั่วหน่อย ก่อนออกเดินทางเวลา ๑๐.๑๕ น ได้บรรทุกลังแช่โคคาโคล่าสำหรับดื่มกลางทางไปด้วย ถนนอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ลาดยางตลอด แต่บางตอนก็กำลังทำการซ่อม ส่วนมากเป็นถนนขนาดกว้าง จะมีแคบบ้างก็เป็นบางตอนที่เขายังมิได้

ขยายออกไป คนขับรถขับไปในอัตราความเร็วประมาณ ๙๐ กม. ต่อชั่วโมง สองข้างทางส่วนมากเป็นทุ่งนาและป่า ซึ่งแห้งแล้งไม่น่าดู เพราะเป็นฤดูร้อนของเขา ตลอดระยะทางมีหมู่บ้านเป็นตอน ๆ ซึ่งมีสภาพไม่ค่อยเจริญนัก ผู้คนก็ดูผอมโซ แต่งเนื้อแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าเก่า ๆ เราได้หยุดพักดื่มน้ำกันที่หมู่บ้านแห่งหนึ่ง พวกเด็ก ๆ วิ่งเข้ามาขอทาน พวกเราต้องทำใจแข็งไม่ให้ แต่ก็ให้รางวัลเด็กคนหนึ่งไป เพราะแกช่วยตักน้ำมาให้เติมรถยนต์ ระหว่างทางได้ผ่านเมืองโกสี เข้าใจว่าเป็นเมืองที่เราเรียกกันว่า โกสัมพี เพราะอยู่ในอุตรประเทศ นี่เป็นเรื่องที่พ่อและแม่สันนิษฐานกันเอาเอง ลูก ๆ ลองเปิดแผนที่แล้วค้นคว้าหรือถามผู้ที่มีความรู้ดูทีหรือจะได้เป็นเครื่องประดับความรู้ต่อไป เรามาถึงโรงแรมอโศก เวลา ๑๔.๐๐ น. รีบไปรับประทานอาหารแล้วขึ้นห้องเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว เวลา ๑๕.๐๐ น. พ่อและแม่ไปเยี่ยมคุณจิตติ สุจริตกุล เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงนิวเดลฮี ที่สถานเอกอัครราชทูต ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากโรงแรมอโศกเท่าใดนัก ท่านเอกอัครราชทูตเชิญรับประทานอาหารเย็น เราก็แบ่งรับแบ่งสู้ เพราะนายอมรจิตสิงห์ได้เชิญเอาไว้แล้ว พ่อและแม่ขอตัวไปบอกเลิกการเลี้ยงของนายอมรจิตสิงห์เสียก่อน แล้วจะโทรศัพท์เรียนยืนยันมา ความจริงแล้วพ่อและแม่อยากจะรับประทานอาหารกับท่านเอกอัครราชทูตไทย เพื่อจะได้สนทนากัน เพราะแม่กับท่านหญิงภรรยาของท่านเอกอัครราชทูต รู้จักและชอบพอกันมานานแล้ว เมื่อออกจากสถานเอกอัครราชทูตไทย เราได้ตรงไปยังที่ทำการของคณะกรรมการรถไฟ ตั้งใจจะไปลาท่านประธาน ฯ และเลขานุการ เมื่อสนทนาปราศรัยกัน ก่อนที่จะลากลับ ท่านประธาน ฯ ได้เชิญเราไปรับประทานน้ำชาที่บ้านท่าน เวลา ๑๘.๐๐ น. วันนั้น เราก็ต้องรับคำเชิญ เราได้พบกับนายอมรจิตสิงห์ที่ที่ทำการรถไฟ พ่อเขาจึงบอกขอยกเลิกการเลี้ยงอาหารค่ำวันนั้นนายอมรจิตสิงห์รู้สึกเสียใจมาก แต่ก็ขัดเราไม่ได้ ดังนั้น พ่อเขาจึงโทรศัพท์เรียนยืนยันไปยังท่านเอกอัครราชทูตไทย จากนั้น แม่ก็ขึ้นรถไปเยี่ยมภรรยาของ

นายอมรจิตสิงห์ แล้วให้เขาพาไป shopping และไปรับภรรยาท่านเอกอัครราชทูตไทยด้วย ส่วนพ่อเขาก็ไปนั่งรถชมเมือง

เวลา ๑๘.๐๐ น. เราพบกันที่บ้านท่านประธานฯ เพื่อรับประทานน้ำชาตามคำเชิญ ขนมที่จัดเลี้ยงวันนี้ มีทั้งคาวและหวาน ทั้งหมดทำด้วยพืชผัก เพราะภรรยาของท่านประธานฯ เป็นพวกมังสวิรัติ เป็นครั้งแรกที่เราได้ลิ้มรส แต่รสชาติก็ไม่เลว ถ้ารับประทานโดยไม่สังเกตก็จะไม่ทราบว่า อาหารเหล่านั้นเขาประกอบด้วยอะไร เรารับประทานกันอย่างอิ่มหนำสำราญ แล้วก็ลากลับไปโรงแรมเพื่อเตรียมเก็บเข้าของ เพราะจะต้องออกเดินทางต่อไปยังประเทศเยอรมันตะวันตกคืนนี้ ตอนออกจากโรงแรม เราเอากระเป๋าเดินทางทั้งหมดใส่ไปตอนท้ายของรถยนต์ เพราะตั้งใจไว้ว่าจะคุยอยู่จนใกล้เวลาเครื่องบินออกแล้วจึงเลยตรงไปยังสนามบิน เราสั่งคนขับให้ขับไปยังสถานเอกอัครราชทูตไทย เพื่อรับประทานอาหารค่ำ ที่สถานเอกอัครราชทูตไทย ท่านเอกอัครราชทูตและท่านหญิง ได้ต้อนรับเราอย่างเป็นกันเอง ขณะที่กำลังสนทนากันอยู่นั้น ก็ได้มีโทรศัพท์จากนายอมรจิตสิงห์แจ้งมาว่า จะมาร่วมรับประทานอาหารด้วย จะขัดข้องไหม เพราะเขามีหน้าที่ที่จะต้องไปส่งพ่อและแม่ที่สนามบิน ท่านเอกอัครราชทูตท่านเป็นคนใจดี และทราบอะไร ๆ ดีอยู่แล้ว จึงได้ให้คนของสถานทูตตอบไปว่าไม่ขัดข้อง ครั้นแล้วท่านก็หันมาพูดกับพ่อและแม่ว่า นี่ไม่เพียงแต่สองคนผัวเมียที่บอกมาเท่านั้น คงจะพ่วงคนอื่นมาอีกด้วย พ่อเขาก็เรียนถามว่าทำไมเป็นอย่างนั้นเล่า คนที่ไม่ได้รับเชิญก็กล้ามาด้วยหรือ ท่านเอกอัครราชทูตตอบว่า ที่นี่เขาเป็นอย่างนี้แหละ จะเรียกว่าถือวิสาสะหรือถือโอกาสก็ตามใจ เราสนทนากับท่านทูตและท่านหญิง คอยนายอมรจิตสิงห์ อยู่จน ๒๑.๐๐ น. ก็ยังไม่มา ท่านเอกอัครราชทูตเลยเชิญเราเข้าโต๊ะ เพราะค่อนข้างดึกแล้ว อาหารมื้อนี้เป็นอาหารไทยล้วน เป็นที่ถูกใจเรามาก เพราะเราต้องรับประทานอาหารฝรั่งเรื่อยตั้งแต่ออกจากบ้าน เว้นที่พุทธคยา ๑ วัน เท่านั้น พอลงมือรับประทานไปได้

ไม่นานนัก นายอมรจิตสิงห์ก็มาถึง นอกจากภรรยาแล้วยังมีเพื่อนมาอีกด้วย ๔ คน คือ ๒ คู่ผัวเมีย เป็นไปตามที่ท่านเอกอัครราชทูตได้พยากรณ์ไว้ ท่านหญิงต้องกุลีกุจอให้คนครัวหาอาหารเพิ่ม กับให้จัดที่นั่งให้ในโต๊ะ ยิ่งกว่านั้น แถมนายอมรจิตสิงห์ยังบอกอีกด้วยว่า สามีภรรยาคู่หนึ่งเป็นพวกมังสวิรัติ คนครัวก็เลยต้องผัดผักมาให้รับประทาน ดีเหมือนกัน เคราะห์ดีที่เป็นคนไทย และเป็นท่านเอกอัครราชทูตที่ใจดี มิฉะนั้นแล้วคงจะได้ยุ่งกันใหญ่ เรารับประทานอาหารและสนทนากันอยู่จนกระทั่ง ๒๓.๓๐ น. จึงได้ลาท่านเอกอัครราชทูตและท่านหญิงไปขึ้นเครื่องบิน นายอมรจิตสิงห์และพวกได้ตามไปส่งที่สนามบิน เพื่ออำนวยความสะดวกให้ การผ่านด่านขาออกนี้ไม่มีอะไรลำบากไม่เข้มงวดกวดขัน กระเป๋าเดินทางก็ไม่ต้องเปิดให้ตรวจ พ่อและแม่ไปนั่งรออยู่พักใหญ่ ครั้นแล้วเขาก็เรียกขึ้นเครื่องบิน และบินออกตามกำหนดเวลา คือ ๐.๔๔น.

การเดินทางท่องเที่ยวในประเทศอินเดียภายในระยะเวลา ๑ สัปดาห์ของพ่อและแม่ครั้งนี้ พ่อและแม่แทบจะไม่ต้องจ่ายเงินเลย ดังนั้น จึงไม่ทราบว่าอัตราค่าพักที่โรงแรมต่าง ๆ เป็นอย่างไร รวมทั้งราคาอาหารตามเมืองต่าง ๆ ด้วย ทั้งนี้ด้วยความกรุณาของการรถไฟแห่งประเทศอินเดีย ที่ได้เป็นเจ้าภาพรับรองตลอดโปรแกรม อ้อ ลืมบอกไปว่า พ่อเขาจ่ายบ้างเหมือนกัน แต่ไม่มากนัก คือจ่ายซื้อกำไลข้อมือให้แม่ ที่กรุงนิวเดลลี เป็นกำไลทอง ทำลวดลายแบบอินเดีย ฝังพลอยสีต่าง ๆ ราคา ๒,๐๐๐.— บาทเศษ ทีแรกจะซื้อจากอัคขราขันธ์แล้ว แต่ต่อราคาไม่ได้ พ่อเขาก็เลยมาซื้อให้แม่ที่กรุงนิวเดลลี แม่ดีใจมากแม้จะเป็นสิ่งของเพียงเล็กน้อยก็เป็นเครื่องแสดงน้ำใจที่พ่อมีต่อแม่

เมื่อวันที่ ๒๗ นี้ ตอนที่ไปลาท่านประธาน ฯ แล้วพ่อเขาก็แยกพวกกับแม่ โดยแม่ไป shopping และเขาไปชมเมืองกับนายเซนนั้น พ่อเขาเล่าว่า เขามุ่งตรงไปชมที่ฝังศพของมหาตมะคานธี โดยเขาและคณะเข้าไปถ่ายรูป และเดินดูรอบ ๆ

ซึ่งเขาจัดสถานที่ไว้อย่างสะอาด มีผู้คนไปชมกันมาก พอออกมาก็ได้ยินเสียงแตรวงบรรเลงเพลง ครั้นมองไปทางเสียงนั้นจึงเห็นผู้คนกลุ่มหนึ่งแต่งตัวสีต่าง ๆ คล้ายทหาร เหมือนอย่างกับพวกคนไทยเราแต่งตัวแฟนซีเป่าแตรเข้าขบวน พ่อเขาได้ถามนายเซนว่า นั่นเขาทำอะไรกัน นายเซนตอบว่า เขาแห่แต่งงานกัน พ่อเขาอยากรู้ว่าเขาทำอะไรกันบ้าง จึงได้สั่งให้รถยนต์แล่นเข้าไปใกล้ ๆ เพื่อจะถ่ายรูปด้วย ครั้นรถแล่นเข้าไปใกล้แล้ว พ่อเขาก็ถามนายเซนว่า เจ้าบ่าวอยู่ที่ไหน นายเซนได้ชี้มือไปยังที่คนขี่ม้า ซึ่งอยู่กลางกลุ่มขบวนแห่ เจ้าบ่าวนี้แต่งตัวเสียอย่างโก้แถมมีผ้าโพกศีรษะแปลกกว่าคนอื่น ๆ พ่อเขามองไปตรงที่มือนายเซนชี้ แล้วก็อุทานขึ้นว่า นั่นมันเด็กนี่ นายเซนบอกว่า ครับ ที่นี่เป็นอย่างนี้เอง เขาแต่งงานกันตั้งแต่อายุยังน้อยแค่ ๑๒ หรือ ๑๓ ขวบเท่านั้น ตามประเพณีแล้ว ฝ่ายเจ้าสาวจะต้องไปสู่ขอเจ้าบ่าว แต่ในการนี้พ่อแม่ของเจ้าสาวจะต้องเป็นผู้มีอันจะกินด้วย เมื่อแต่งงานแล้วพ่อแม่ของเจ้าสาวจะมอบเงินจำนวนหนึ่งให้เจ้าบ่าวไปตั้งเนื้อตั้งตัวทำมาหากิน ส่วนเจ้าสาวนั้นก็นอนคอยอยู่กับพ่อแม่ไปพลางก่อน เมื่อเจ้าบ่าวก่อร่างสร้างตัวได้เมื่อใดแล้ว จึงจะมารับเอาเจ้าสาวไปอยู่ด้วย

สุดท้ายนี้ แม่ขอจบเรื่องเที่ยวเมืองอินเดียเสียที ต่อไปนี้ก็จะเล่าแต่เรื่องเมืองฝรั่ง แม่และพ่อได้จากลูก ๆ มาหลายวันแล้ว หวังว่าลูกทุกคนคงจะสบายดี แม่คิดถึงลูกมาก หมั่นรักษาเนื้อรักษาตัวให้ดีนะ อย่าให้เจ็บไข้ได้ เวลาฝนตกฟ้าร้องก็อย่าออกไปตากฝน ประเดี๋ยวจะเป็นหวัด แม่มีรางวัลให้ทุกคนที่ทำตัวดีและรักษาตัวดี ลูกอยากได้อะไรอีกบอกไปด้วย ทุกคนจะต้องได้ครบถ้วนตามที่บอกไป พ่อและแม่สบายดี

รักและคิดถึงมาก

จากแม่ที่รักลูกดังดวงใจ

สายพิณ ธนะโสภณ

Park Hotel, Frankfurt (M) West Germany

วันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

ลูกรัก

วันนี้ พ่อและแม่เดินทางถึงเมืองแฟรงค์เฟิต อัมมาย เมื่อเวลา ๘.๑๕ น. ซึ่งเป็นเวลาของที่นี่ เท่ากับ ๑๒.๔๕ น. เวลาของอินเดีย และเท่ากับ ๑๔.๑๕ น. เวลาของไทยเมื่อคืนนี้ พ่อและแม่ขึ้นเครื่องบินของบริษัทลุฟแฮนซ่า (Lufthansa) ที่กรุงนิวเดลฮี เวลา ๐.๔๐ น. เท่ากับต้นชั่วโมงแรกของวันที่ ๒๘ ผู้โดยสารแน่นมากแม่เลยใจคอไม่ค่อยสบายเพราะเท่ากับเครื่องบินบรรทุกเต็มพิกัด ซึ่งต่างกับเมื่อวันเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปกัลกัตตามีผู้โดยสารไม่มากนัก ถึงกับเลือกที่นั่งได้ เมื่อขึ้นไปบนเครื่องบินแล้ว ปรากฏว่าที่นั่งของพ่อและแม่ได้มีคนโดยสารนั่งมาก่อนแล้ว นับเป็นความบกพร่องของเจ้าหน้าที่บริษัทการบิน ในที่สุด เขาเลยจัดให้พ่อและแม่นั่งเก้าอี้เดียวกับผู้หญิงชราชาวอินเดียผู้หนึ่ง ปรากฏว่าพ่อเขาต้องทำหน้าที่ช่วยเหลือแกตลอดทาง เพราะแกพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ เลยต้องใช้ภาษากลาง โดยการชี้โบ๊ชี้เบ๊กัน แถมมากลางทางแกยังเมาเรือบินเสียอีก แม่เลยต้องเอายาหอมให้แกกินและดม จากนั้นอาการจึงค่อยดีขึ้น การเดินทางวันนี้ อากาศดีตลอดทางมีบางตอนเท่านั้นที่เครื่องสะบัด เพราะผ่านเมฆบาง ๆ แต่ก็ไม่นานนัก พ่อและแม่คงสบายดีตลอดทาง แต่แม่ปวดฟันซี่ที่อุดไว้เล็กน้อย เพราะเมื่อวานนี้ได้ไปกินซี่โครงหมูทอดที่โฮเต็ลกัดแรงไปหน่อย เลยทำให้ฟันปวด พ่อเขาเลยล้อว่าเพราะแม่เรียกซี่โครงหมูมากินที่เมืองแขก ผีแขกเลยแกล้งให้ฟันปวด บนเครื่องบินแอร์โฮสเต็สเสิฟอาหารทุกระยะเรากินกันจนถึงกับต้องยอมแพ้ ตอนนี้ตุ๊กตาคงอยากจะรู้แน่ว่า มีอะไรกินกันบ้าง และเมื่ออ่านแล้วคงจะต้องน้ำลายสอเป็นแน่ เอาแหละจะบอกให้ พอขึ้นเครื่องบินขึ้นจากนิวเดลฮีเขาก็เสิฟน้ำผลไม้ ตามด้วยสลัดผลไม้และแซนวิชอีกคนละ ๒ ชิ้น พ่อเขาได้แซนวิชปลาซาลมอนรมควัน อย่างที่เราเคย

มีกินที่บ้านครั้งหนึ่ง และเนยแข็ง แม่ได้แซนวิชแอสปารากัสและไก่ แต่ทั้งสองคนต่างก็กินกันไม่หมด เครื่องบินบินไปไม่นานนักก็แวะลงรับผู้โดยสารที่บอมเบย์ จากบอมเบย์ก็ไปลงที่การาจี (ปากีสถาน) เขาให้ผู้โดยสารทั้งหมดลงไปพักรับประทานเครื่องดื่มที่ห้องพักสถานีการบิน คงดื่มน้ำส้มกันคนละถ้วย ออกจากการาจี เขาก็เอาอาหารมาเสิฟอีกแต่พ่อและแม่ต้องการจะนอน เพราะเพลียและดึกมากแล้ว ดูนาฬิกามันล่วงเข้าไปตั้งตี ๔ กว่า (เวลาของอินเดีย) จึงของดการกิน ได้เอนหลังไปงีบหนึ่งประมาณ ๑ ชั่วโมงเศษ ตื่นขึ้นมาตี ๕ กว่า ๆ เขาก็เสิฟน้ำผลไม้ ขนมปัง กาแฟ พอ ๗ โมงครึ่งก็เสิฟอาหารเช้า มีน้ำผลไม้ ไข่ทอด เนยแข็ง ขนมปัง กาแฟ เวลา ๙.๐๐ น. (ตามเวลาของอินเดีย เพราะยังไม่ได้เลื่อนเข็มนาฬิกา) เครื่องบินก็ลงที่สนามบินกรุงเอเทนส์ประเทศกรีก หยุดพัก ๑ ชั่วโมง ก็บินต่อมายังแฟรงค์-เฟิต อากาศที่กรุงเอเทนส์กำลังเย็นสบาย คล้าย ๆ กับที่เชียงใหม่ของเราในฤดูหนาว ซึ่งต่างกับที่กรุงนิวเดลฮีเมื่อตอนขึ้นเครื่องบินมาก เครื่องบินบินไปไม่นานนักก็ลงที่ท่าอากาศยานเมืองแฟรงค์เฟิต ขณะนั้นเป็นเวลา ๑๒.๔๕ น. ของอินเดีย เท่ากับ ๘.๑๕ น. เวลาของเยอรมัน พ่อกับแม่เลยตั้งนาฬิกาที่นั่น การทำพิธีตรวจของเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองและศุลกากร ไม่มีอะไรยุ่งยาก เพียงแต่ดูหนังสือเดินทางและใบฉีดยาแล้วก็ผ่าน ไม่มีตีตราหรือลงวันเข้าประเทศในหนังสือเดินทาง กระเป๋าก็ไม่ต้องเปิดออกตรวจ เจ้าหน้าที่ศุลกากรเพียงแต่ถามว่า มีของต้องห้ามบ้างหรือไม่ ครั้นตอบว่าไม่มี เขาก็ให้ผ่านไป ที่ท่าอากาศยานเมืองแฟรงค์เฟิตนี้ ไม่มีใครมารับเรา ดังนั้นจึงขึ้นแท็กซีตรงเข้าเมือง และบอกคนขับให้พาไปยังโรงแรมที่อยู่ใกล้กับสถานีรถไฟ รถแท็กซีคันที่เรานั่งไปนั้นเป็นรถแท็กซีขนาดใหญ่ คนขับรถพูดภาษาอังกฤษได้ เราจึงได้รับความสะดวก แต่ก็เสียค่ารถตั้ง ๑๕ มาร์ค เท่ากับ ๗๐ บาทกว่า เขาคิดตามแท็กซีมิเตอร์ เรามาพักที่พาร์กโฮเต็ลนี้เสียค่าห้องพักวันละ ๖๒ มาร์ค ค่ารับใช้ (service) ๑๕ เปอร์เซ็นต์ เท่ากับ ๙.๓๐ มาร์ค ค่าอาหารเช้า ๙.๒๐ มาร์ค

รวมเป็นวันละ ๘๐.๕๐ มาร์ค ก็นับว่าไม่สู้แพงนัก โรงแรมนี้แม้จะเป็นโรงแรมค่อนข้างเก่า แต่ก็อยู่สบาย ห้องน้ำทันสมัย เตียงนอนสบาย พ่อและแม่ได้นอนพักตั้งแต่บ่าย ๒ โมง จนถึง ๒ ทุ่ม หลับอย่างสนิทตั้งแต่เริ่มนอนจนกระทั่งตื่น เพราะระหว่างเดินทางแทบจะไม่ได้หลับเลย จึงอ่อนเพลียมาก อากาศที่นี่เย็นสบายคล้าย ๆ ตอนปลาย ๆ ฤดูหนาวของเมืองไทย ภายนอกประมาณ ๒๐ ดีกรีเซ็นติเกรด ซึ่งต่างกับที่ประเทศอินเดียมาก พ่อและแม่แต่งตัวเหมือนอย่างกับอยู่ที่เมืองไทย ตอนเดินออกไปรับประทานอาหารจีน อากาศแจ่มใส แดดออกจ้า ร้านอาหารจีนชื่อบั๊กกิ่ง เป็นร้านที่พ่อและแม่ได้เคยไปรับประทานเมื่อ ๑๐ ปีก่อน อยู่ไม่ห่างจากโรงแรมเท่าใดนัก เดินประมาณ ๑๐ นาที กลางวันวันนั้น พ่อและแม่สั่งบ๊ะหมี่น้ำ ๑ ชาม บ๊ะหมี่ผัดไก่ ๑ จาน ราคาจานละ ๖.๕๐ มาร์ค ชาจีน ๑ กา ราคา ๑.๕๐ มาร์ค เป๊บซี่ ๑ ขวดเล็ก ราคา ๑ มาร์ค รวม ๑๕.๕๐ มาร์ค ค่า service ๑.๕๕ มาร์ค รวมทั้งหมด ๑๗.๐๕ มาร์ค เนื่องจากพ่อและแม่รับประทานอาหารฝรั่งมาเรื่อย จึงรู้สึกเบื่อ ดังนั้น เย็นวันนี้จึงไปรับประทานซ้ำที่คือที่ร้านบั๊กกิ่งอีก คราวนี้สั่งซุบหูฉลามคนละชาม ราคาชามละ ๕ มาร์ค ปลาน้ำแดง ๒ จาน ราคาจานละ ๖ มาร์ค (ความจริงสั่งจานเดียว บ๋อยฟังผิด เราก็เลยต้องรับเอาไว้) ชาจีน ๑ กา เป๊บซี่ ๑ ขวด รวมเป็นเงิน ๒๖.๙๕ มาร์ค รวมค่า service ด้วย

ค่ำนี้ เมื่อกลับถึงโรงแรม แม่อยากรับของหวาน จึงบอกให้พ่อเขาพาไปที่บาร์แม่รับไอสครีม ๒ ก้อน พ่อดื่มเป๊บซี่ ๑ ขวด ต้องจ่ายไป ๔.๑๕ มาร์ค สรุปแล้ว ค่าอาหารที่นี่ค่อนข้างแพง ยิ่งเครื่องดื่มแล้ว แทบไม่อยากดื่ม เพราะเสียดายเงิน กล่าวคือ เป๊บซี่ ๑ ขวด เราจ่ายที่เมืองไทย ๑ บาท ตามท้องตลาดทั่วไป ถ้าไปตามโรงแรมหรือสถานที่โก้ ๆ อย่างดีก็จ่าย ๒ บาท แต่นี่ขวดหนึ่งตั้งเกือบ ๕ บาท สู้อดแล้วดื่มน้ำเปล่า คงจะดีกว่า

วันนี้ กลางวันตอนออกไปรับประทานอาหาร พ่อและแม่เดินไปจากโรงแรม ใช้เวลาชั่วโมงเศษ เพื่อชมร้านค้าไปด้วย แม้วันนี้จะเป็นวันอาทิตย์ ร้านปิดหมด แต่ก็เดินดูตามตู้กระจก (shopping-window) ได้ เห็นสินค้าต่าง ๆ และราคาที่ติดไว้นั้น ราคาค่อนข้างแพง และของไม่สู้จะดีนัก คือไม่ค่อยสวยงาม บ้านเมืองของเขาเป็นตึกขนาดใหญ่ ๆ สวยงาม ถนนหนทางกว้างขวางและสะอาดมีรถรางเดินกลางถนน ขณะนี้เป็นฤดูใบไม้ผลิ ฉะนั้น ดอกไม้ที่เขาปลูกไว้จึงออกดอกสวยงามมาก มีสีสรรค์ต่าง ๆ ชูช่อไสว ต้นไม้ขนาดใหญ่ก็มีใบเต็มหมดแลดูครึ้มดี ถ้ามาตรงกับฤดูหนาวแล้ว จะเศร้าสลดหดหู่ใจ เพราะจะเห็นต้นไม้มีแต่กิ่ง ไม่มีใบ

พ่อและแม่คิดถึงและเป็นห่วงลูกมาก หวังว่าลูกอยู่เป็นปรกติสบายดีทุกคน จงตั้งใจเรียนหนังสือ พ่อและแม่สบายดีฝากความคิดถึงมายังทุกคนที่บ้านด้วย.

รักและคิดถึงลูกเสมอ

จากแม่ที่รักลูกดั่งดวงใจ

สายพิณ ธนะโสภณ

สโมสรรถไฟ แฟรงค์เฟิ้ต อัมมาย เยอรมันนีตะวันตก

วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

ลูกรัก

แม่จะเล่าเรื่องที่อยู่เยอรมันต่อ

วันจันทร์ที่ ๒๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อและแม่ตื่นนอนแต่เช้าตรู่ เพราะเมื่อคืนนี้เข้านอนแต่หัวค่ำ ดังนั้น จึงต้องคอยจนสว่าง แล้วเรียกอาหารเช้ามารับประทานในห้องนอน วันนี้อากาศไม่สู้ดี พระพิรุณโปรยลงมาแต่เช้า พอ ๘.๐๐ น. พ่อและแม่ก็เดินออกจากโรงแรม แห่งแรกที่ไปคือร้านขายของ เพื่อซื้อร่ม เมื่อซื้อได้แล้วก็กางออกจากร้านเดินมุ่งตรงไปยังตึกบัญชาการของการรถไฟเยอรมัน ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนน Friedrich–Ebert–Anlage ไม่ห่างไกลจากโรงแรมเท่าใดนัก แต่กว่าจะถึงก็เล่นเอาท่อนล่างเปียกไปเหมือนกัน เพราะตอนนั้นฝนตกหนักเราซื้อร่มเพียงคันเดียว ใช้กางสำหรับ ๒ คน แล้วมันจะไม่เปียกมอมแมมอย่างไรได้ แม่บอกให้พ่อเขาซื้ออีกคันหนึ่ง แต่พ่อเขาไม่เอา เขาบอกว่าในคอนติเนนท์ผู้ชายไม่นิยมใช้ร่มเหมือนที่อังกฤษ

เมื่อไปถึงตึกบัญชาการรถไฟ พ่อเขาได้ไปที่แผนกประชาสัมพันธ์ถามถึงที่ที่เขาจะต้องไปติดต่อ เจ้าหน้าที่บอกเบอร์ห้องให้ และแนะนำให้ขึ้นลิฟท์ไป พ่อและแม่ก็ปฏิบัติตาม เมื่อเคาะประตูห้องและได้รับเชิญเข้าไปแล้ว เราก็ได้รับการต้อนรับจากนายแม็กซมีเลียน บาห์มานนน์ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดียิ่ง นายบาห์มานน์ เชิญให้เรานั่งในห้องเพื่อจัดทำโปรแกรมการดูงานด้วยกัน สิ่งแรกที่พ่อเขาขอร้องนายบาห์มานน์ก่อนลงมือทำโปรแกรมก็คือ ขอให้ช่วยหาที่พักในโรงแรมใดโรงแรมหนึ่งให้ เพราะที่พักที่ Park Hotel นั้น เนื่องจากเขารับการสำรองจากบุคคลอื่นไว้ในระหว่างสัปดาห์นั้น เขาจึงให้เราเข้าอยู่ได้

เพียงคืนเดียว โรงแรมทุกโรงแรมในเมืองแฟรงค์เฟิตถูกสำรองไว้ทั้งหมด เพราะมีงานแสดงสินค้า นายบาห์มานน์ก็ดีใจหาย พยายามโทรศัพท์ถามไปโรงแรมต่างๆ โรงแรมแล้วโรงแรมเล่า แต่ก็ได้รับตอบปฏิเสธมาทุกแห่ง เริ่มตั้งแต่โรงแรมที่เคยติดต่อเป็นลูกค้ากันมาก่อน จนกระทั่งโรงแรมที่หรูที่สุด แล้วก็ร่นลงมายังโรงแรมเล็ก ๆ ใช้เวลาการติดต่อเป็นชั่วโมง จนกระทั่งเหงื่อไหล เมื่อเห็นว่าไม่ได้จริง ๆ แล้ว ก็บอกเราว่า มาพักอยู่ที่สโมสร (Club) ของรถไฟก็แล้วกัน ซึ่งอยู่ติดกับที่ทำการนั้นเอง พ่อเขาเห็นว่าไม่มีทางจะขอให้เป็นอย่างอื่นได้ จึงต้องตอบ yes ไป (เนื่องจากพ่อเขาพูดเยอรมันไม่ได้ จึงต้องใช้ภาษาอังกฤษหรือฝรั่งเศสพูดกัน แต่ส่วนมากคนเยอรมันพูดภาษาฝรั่งเศสได้) นายบาห์มานน์พาเราเดินไปดูสถานที่เขาจัดห้องเตียงคู่ให้เรา ปกติเป็นห้องเดี่ยวทั้งนั้น เพราะเวลาพวกรถไฟมาราชการมักจะมาเดี่ยว ภายในห้องมีอ่างล้างหน้า ห้องอาบน้ำและห้องส้วมอยู่ข้างนอก เราต้องเสียค่าที่พัก ๒ คน ๘ มาร์ค คิดเป็นเงินไทยประมาณ ๔๘ บาท ซึ่งถูกกว่าโรงแรมที่เราพักมาก ที่โรงแรมเราต้องจ่ายวันละ ๖๒ มาร์ค บวกค่า service อีก ๑๕%=๙.๓๐ มาร์ค รวมเป็น ๖๒+๙.๓๐=๗๑.๓๐ มาร์ค คิดเป็นเงินไทยประมาณ ๔๐๐ บาทเศษ แม้ห้องจะไม่สะดวกสบายเท่ากับโรงแรมก็ตาม แต่เราก็จำต้องอยู่ มิฉะนั้นก็ไม่รู้จะไปอยู่ที่ไหน ชั้นล่างของห้องพัก มีห้องอาหาร ซึ่งจัดไว้อย่างสะอาดและเรียบร้อย นายบาห์มานน์พาเราเดินชมสถานที่แล้ว ก็พากลับมาที่ห้องทำงาน พ่อเขาส่งกุญแจห้องพักที่โรงแรมให้นายบาห์มานน์ และขอร้องให้ช่วยส่งคนไปเอากระเป๋าเดินทางมาที่สโมสรให้ด้วย เพราะเราได้จ่ายค่าที่พักโรงแรมแล้ว เมื่อก่อนที่จะมายังที่ทำการรถไฟ พร้อมกับส่งบิลให้ไปด้วย นายบาห์มานน์รับคำแล้วโทรศัพท์สั่งลูกน้องให้ขึ้นมาเอากุญแจและบิลไปจัดการเอากระเป๋าเดินทางมาให้ตามประสงค์ จากนั้น นายบาห์มานน์กับพ่อก็ทำโปรแกรมการดูงานด้วยกัน

เมื่อทำเสร็จแล้ว เขาก็รีบส่งคำสั่งไปยังหัวเมืองที่เราจะไปเพื่อให้ทราบโปรแกรม และจัดการสำรองห้องพักให้ด้วย ขณะที่เขาทำโปรแกรมกันอยู่นั้นแม่ก็นั่งดูรูปจากแม็กกาซีนเพื่อฆ่าเวลา

เวลา ๑๑.๐๐ น. เศษ นายบาห์มานน์ได้พาพ่อและแม่ไปพบผู้บังคับ-บัญชาของเขา คือ นายออลก้า อ๊อสสิก (Mr. OLGA OSSIG) เป็นหัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์ นายอ๊อสสิก ต้อนรับเราด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดียิ่ง ระหว่างการสนทนากัน เขาบอกว่า เขาเคยเดินทางไปญี่ปุ่น และขากลับมาแวะที่เมืองไทย กรุงเทพ ฯ สวยงามน่าอยู่มาก ถ้าอากาศไม่ร้อนเสียอย่างเดียวก็คงเป็นเมืองสวรรค์ เขาจะกล่าวด้วยใจจริงหรือเพื่อจะเอาใจเราก็แล้วแต่ แต่ทุกคนก็ต้องยิ้ม เมื่อได้ยินคำชมที่หวานหู เราสนทนากันอยู่พักหนึ่งแล้วจึงลากลับ ก่อนที่เราจะลุกออกไป นายอ๊อสสิกได้เชิญเรารับประทานอาหารกลางวันในวันนี้ที่ห้องอาหารของสโมสร เราตอบขอบใจ แล้วก็มานั่งรอโปรแกรมและใบเบิกทางที่ห้องนายบาห์มานน์

พอเที่ยง นายบาห์มานน์พาเราลงไปห้องอาหาร ไปนั่งยังโต๊ะที่เขาสำรองไว้ ซึ่งมีนายอ๊อสสิกมายืนต้อนรับอยู่ก่อนแล้ว อาหารมื้อนี้มีออร์เดิฟและเนื้อทอด รสชาติไม่เลว ส่วนมากพวกรถไฟรับประทานอาหารที่สโมสร เพราะราคาถูกกว่าที่ร้านอาหารภายนอกมาก

เมื่อรับประทานอาหารกลางวันเสร็จแล้ว พ่อเขาก็ไปดูงาน แม่ไปShopping และเที่ยวชมเมือง โดยเขาจัดเจ้าหน้าที่หญิงคนหนึ่งซึ่งพูดภาษาอังกฤษได้เป็นผู้นำ บ้านเมืองของเขาใหญ่โตมาก ตึกรามบ้านช่องสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย ถนนหนทางลาดยางเรียบ และสะอาด รวมทั้งบาทวิถีด้วย ผู้คนหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส แต่งกายเรียบร้อยผู้ชายก็สุภาพมีวินัย ส่วนของนั้นไม่ค่อยมีสวยงามมากนัก เครื่องใช้ทำด้วยหนังเช่นกระเป๋าถือพอใช้ได้ จำพวกเสื้อผ้าเป็นแบบเรียบ ๆ แม่ได้ซื้อของให้

ลูกๆ บางอย่างเท่าที่พอจะหาพบตามที่ลูกสั่งไป แม่หวังว่า เมื่อท่องเที่ยวทั่วทุกประเทศตามโปรแกรมแล้ว คงจะได้ของของลูกทุกคนครบ เวลา ๑๖.๐๐ น. พ่อเขานัดให้ไปพบที่สถานีรถไฟ เพราะเขาจะต้องดูงานที่นั่น แม่ได้ไปรอพบตามกำหนดแล้วก็เดิน Shopping กันที่บริเวณสถานี ที่สถานีรถไฟเมืองแฟรงค์เฟิตนี้มีขนาดใหญ่กว่าสถานีหัวลำโพง ๓ หรือ ๔ เท่า สร้างเป็นแบบหลังคาโค้งเช่นเดียวกัน แต่เป็นสามโค้งใหญ่ ๆ บริเวณข้างหน้าก่อนเข้าไปถึงขบวนรถ มีเขตกว้าง มีร้านค้าต่าง ๆ ตั้งอยู่ซึ่งมีสินค้าแทบทุกชนิด นับตั้งแต่ของที่ระลึก เครื่องสำอาง ของใช้เบ็ดเตล็ด เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม เครื่องหนัง เช่น รองเท้าและกระเป๋าถือ ดอกไม้สด เครื่องถ่ายรูปและภาพยนตร์ ร้านอาหาร ร้านน้ำชาและขนม โรงภาพยนต์ ร้านตัดผม ร้าน-ตัดเสื้อ สาขาธนาคาร ร้านค้าหนังสือและหนังสือพิมพ์ ฯลฯ ราคาสินค้าก็พอ ๆ กับในท้องตลาด การที่เขาจัดดังนี้ก็เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้โดยสารรถไฟ กล่าวคือเมื่อผู้โดยสารต้องการซื้อสิ่งของบางอย่างก่อนขึ้นรถไฟ เพราะลืมซื้อจากในเมืองก็จะหาซื้อได้ที่นั่น พ่อและแม่เดินดูร้านค้าและซื้อของบางอย่าง แล้วจึงกลับไปยังที่พักสโมสรรถไฟ ณ ที่นั้นได้พบกับนายบาห์มานน์ซึ่งรอคอยอยู่ เขาเชิญเรารับประทานน้ำชาที่สโมสร และรับประทานอาหารค่ำที่ร้านอาหารจีน น้ำชานั้นพ่อและแม่ไม่ค่อยสนใจนัก เพราะรับประทานไอสครีมมาจากสถานีแล้ว แต่เพื่อไม่ให้ขัดอัธยาศัยพ่อเขาก็ดื่มกาแฟ และแม่ก็ดื่มน้ำส้ม ส่วนขนมนั้นเป็นอันงด นายบาห์มานน์ถามว่าที่ประเทศไทยเขานิยมรับประทานน้ำชาบ่ายกันหรือไม่ แม่ได้ตอบว่านิยมเหมือนกันเมื่อมีงานหรือพิธีตอนบ่ายก็มักเลี้ยงน้ำชา ส่วนตามบ้านนั้นมักนิยมกันตามบ้านผู้ใหญ่หรือบ้านผู้ดี คนอื่น ๆ ส่วนมากไม่นิยม เพราะน้ำชาบ่ายไม่ใช่ของไทย เสร็จจากรับประทานน้ำชาแล้ว พ่อและแม่ก็ลาไปล้างหน้าเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว นายบาห์มานน์กลับไปรับภรรยาและบุตร ตอน ๑๙.๐๐ น. เรานัดพบกันที่ร้านอาหารจีน ร้านเดิมที่พ่อและแม่ไปรับประทานเมื่อวานนี้ เขาคงจะเห็นว่าร้านนี้เป็น

ร้านโก้ จึงได้เชิญเราไปที่นั้น เขาให้เราสั่งอาหารตามชอบใจ เพราะเขาบอกว่า เขาไม่ค่อยรู้จักอาหารจีนเท่าใดนัก นาน ๆ จะมารับประทานสักครั้ง เมื่อเราสั่งอะไรมาเขาก็รับประทานได้ทั้งนั้น พ่อเขาเลยต้องทำหน้าที่สั่งอาหาร การเลี้ยงเป็นไปอย่างกันเอง เราได้สนทนาแลกเปลี่ยนความรู้กันอยู่จน ๒๒.๐๐ น. จึงได้ลาจากกัน

วันอังคารที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อเขาออกไปดูงานแต่เช้า ส่วนแม่นั้นแต่งตัวแล้วก็คอยภรรยาของนายอ๊อสลิก ซึ่งจะมารับไปเที่ยวและ Shopping แต่แม่ได้นัดกับพ่อไว้แล้วว่าตอนเที่ยงให้ไปพบกันที่หอสูง ซึ่งเป็นร้านจำหน่ายอาหารหมุนได้อยู่ข้างบน Revolving Restaurant และบอกให้พ่อเขาบอกนายบาห์มานน์โทรศัพท์ไปจองที่ให้ด้วยกับให้พ่อเขาเชิญนายอ๊อสลิก, นายบาห์มานน์ และภรรยาไปร่วมรับประทานอาหารกลางวันวันนี้ด้วยกัน เวลา ๙.๐๐ น. มาดามอ๊อสลิกก็มารับ แกขับรถยนต์ Audi เอง ขับเก่งแคล่วคล่องว่องไว และพูดภาษาอังกฤษได้คล่อง บอกว่าได้เคยติดตามสามีไปเที่ยวยังต่างประเทศบ่อย ๆ การแต่งเนื้อแต่งตัวก็เป็นผู้ดี รูปร่างแบบบางสวย อายุเห็นท่าระคราวเดียวกับแม่ เขาพาแม่ไปซื้อของที่ Department store และตามร้านต่าง ๆ แล้วก็นั่งรถชมเมือง เกือบเที่ยงจึงได้ไปคอยพ่อตามนัด เมื่อพวกเรามาพร้อมกันแล้ว ก็พากันขึ้นลิฟท์ไปข้างบนภัตตาคารหอหมุนนี้ค่อย ๆ หมุนเลื่อนไปทีละน้อย ๆ จนเราแทบจะไม่รู้สึก ดังนั้นจึงไม่ทำให้เวียนศีรษะ จากหอหมุนนี้เราจะเห็นทั่วเมืองแฟรงค์เฟิต มีตึกรามบ้านช่อง ถนนหนทาง ทางรถไฟ แม่น้ำ และต้นไม้ซึ่งเขียวชอุ่ม เพราะขณะนี้เป็นฤดูร้อน เป็นทิวทัศน์ที่น่าชมมาก เราชมทิวทัศน์พลางรับประทานอาหารพลาง รู้สึกมีความสุขมาก อาหารก็ดีมีให้เลือกมากหลาย เขาพยายามหาของที่แปลก ๆ และมีตามฤดูกาลมาบริการลูกค้า เช่น ในวันนั้นก็มี แอ๊สปารากัสสด และลูกสตรอเบอรี่ ซึ่งมาดามอ๊อสลิกได้แนะนำให้พ่อและแม่รับประทาน แต่ราคานั้นไม่ต้องพูดถึงนะ ย่อมแพงหูฉี่เป็นธรรมดาเพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับหอหมุนและลิฟท์มาก

หลังจากรับประทานอาหารกลางวันแล้วพ่อเขาไปดูงานต่อ แม่คงไป Shopping กับมาดามอ็อสลีกอีก จนกระทั่งเย็นจึงกลับไปพบกันที่ที่พัก ค่ำวันนั้นพ่อเขาไม่ค่อยสบาย เพราะต้องเดินเหนื่อยจากการไปดูงาน เลยเข้านอนแต่หัวค่ำ โดยไม่รับประทานอาหารเย็น แม่ก็เลยไม่รับประทานอาหารเย็นเหมือนกัน เพราะรับประทานน้ำชามาอิ่มแล้ว

วันพุธที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๑๐ แม่ตื่นนอนแต่ตี ๓ เพราะเมื่อคืนนี้เข้านอนแต่ ๖ โมงเย็น แม่ไม่รู้ว่าจะทำอะไร เลยเขียนจดหมายนี้มาถึงลูก แม่คิดถึงลูกมาก ที่อินเดียก็ดี เยอรมันก็ดี ภรรยาของเจ้าหน้าที่รถไฟชั้นผู้ใหญ่มักจะพาแม่ไปพบกับลูกของเขา เพราะเขาทราบจากแม่ว่าแม่คิดถึงลูกมาก จึงได้พยายามจะให้แม่ได้พบกับเด็กลูกๆ ของเขาเพื่อจะได้คิดถึงลูกน้อยลง วันนี้ ๘ โมงเช้า พ่อและแม่ต้องเดินทางไปแฮมบูร์ก ฉะนั้นจึงจำต้องยุติจดหมายนี้เสียทีแล้ว แม่จะเขียนมาอีก เมื่อกลับจากแฮมบูร์กแล้ว.

รักและคิดถึงลูกทุก ๆ คนเสมอ

สายพิณ ธนะโสภณ

Hotel Arera, Bad Godesberg W. Germany

วันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐

ลูกรัก

เมื่อวานนี้ พอถึงที่นี่ พ่อและแม่ก็เขียนโปสการ์ดส่งมา ๑ แผ่น ลูกอาจจะได้รับพร้อม ๆ กับจดหมายนี้ก็เป็นได้ พ่อและแม่ได้รับจดหมายของลูกแล้ว ค่อยสบายใจขึ้นมากเมื่อรู้ข่าวว่า ลูก ๆ และทุกคนที่บ้านสบายดี และเหตุการณ์ทางบ้านเป็นปกติ ข่าวอีกข่าวหนึ่งที่ทำให้พ่อและแม่ดีใจมาก ก็คือข่าวการสอบไล่ได้ของพวกลูก ๆ พ่อและแม่ตั้งใจจะหาของมารางวัลให้สมกับที่ลูก ๆ ได้ตั้งใจเรียนดี

จดหมายฉบับก่อนนี้ แม่ได้เล่าถึงตอนจะเดินทางไปแฮมบุร์ก ฉบับนี้ แม่จะเล่าต่อว่า วันนั้นเป็นวันพุธที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พอ ๗.๓๐ น. นายบาห์มานน์กับลูกสาวนำรถยนต์มารับพ่อและแม่ไปที่สถานีรถไฟ เมื่อไปถึงขบวนรถก็จอดเทียบชานชาลาอยู่แล้ว เป็นขบวนรถเร็ววิ่งตรงไปแฮมบุร์ก เมื่อลานายบาห์มานน์กับลูกแล้ว พ่อและแม่ก็ขึ้นรถ เขาสำรองที่นั่งชั้น ๑ ให้ เวลา ๘.๒๔ น. ขบวนรถเคลื่อนออกจากสถานีแฟรงค์เฟิต ผ่านตึกรามบ้านช่องของตัวเมืองออกไปแล้วก็ผ่านทุ่งนา ป่าละเมาะ หมู่บ้านเล็ก หมู่บ้านน้อย พ่อและแม่นั่งชมทิวทัศน์ไปเรื่อย ๆ ขบวนรถไฟวิ่งด้วยความเร็วประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมง แล่นเรียบมากและสะอาดเพราะเป็นรถไฟฟ้า ตอนเที่ยงพ่อและแม่รับประทานอาหารบนขบวนรถ ซึ่งก่อนถึงเวลาอาหาร บ๋อยจะมาถามว่า เราจะรับประทานอาหารเวลาใด เมื่อเราตอบไปแล้วเขาก็จะจัดเราเข้าที่นั่งตามรอบ เนื่องจากที่นั่งในรถเสบียงมีจำนวนจำกัด จึงต้องจัดรอบให้แก่ผู้โดยสารเพื่อจะได้ไม่แย่งที่นั่งกัน อาหารบนรถเสบียงนี้ ต้องรับประทานตาม **Menu** ราคาแพงกว่าข้างล่างเล็กน้อย รสชาติก็อย่างนั้นแหละ เรียกว่ารับประทานเพื่อกันหิว แต่ความสะอาดคงมีเป็นประจำ พ่อและแม่รับประทานอาหารกลางวันเสร็จไม่นานนัก ขบวนรถก็ถึงแฮมบุร์ก เจ้าหน้าที่

รถไฟได้มาคอยต้อนรับและพาเราไปยังโรงแรม Reichshof ซึ่งเขาสำรองไว้ให้อยู่ตรงข้ามกับสถานี เมื่อเข้าโรงแรมเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ไปที่สถานีเพื่อดูงาน วันนั้นแม่เลยต้องไปดูงานกับพ่อเขาด้วย เพราะเขาไม่ได้จัดคนพาเที่ยวไว้ให้ ก็ดีเหมือนกันแม่จะได้มีความรู้เรื่องรถไฟกับเขาบ้าง เจ้าหน้าที่รถไฟพาพ่อและแม่ชมสถานีแฮมบูร์ก โดยเริ่มตั้งแต่ทางเข้าและทางออก ซึ่งแยกเอาไว้คนละทาง เมื่อพ่อตั้งปัญหาถามเขาว่าทำอย่างไรผู้โดยสารจึงไม่เบียดเสียดเยียดยัดกันที่ทางเข้าและทางออก เขาก็พาไปดูและชี้แจงว่า หลักการสำคัญอยู่ตรงที่ต้องมีทางออกและทางเข้าให้มาก ๆ และกว้าง ๆ อย่าไปตั้งอะไรกีดขวางทางเป็นอันขาด และพาหนะที่บรรทุกผู้โดยสารมาและผู้ไปจะต้องมีพอกับจำนวนผู้โดยสาร อย่างเช่นที่แฮมบูร์กมีรถราง รถใต้ดินรถบัสและรถแท๊กซี่ นอกนั้นยังมีรถยนต์ส่วนตัวอีก พาหนะขนส่งต่าง ๆ เหล่านี้ จะต้องพยายามจัดไว้คนละระดับ ไม่ให้มาก้าวก่ายกัน อันจะเป็นเหตุให้ระบบผู้โดยสารไม่คล่องตัว ที่แฮมบูร์กนี้ ผู้โดยสารที่จะไปขึ้นรถใต้ดินก็ลงบันไดเลื่อน (escalator) ผู้ที่ประสงค์จะเดินทางโดยรถบัสและรถราง ก็เดินตรงออกประตูไป และผู้ที่จะขึ้นรถแท๊กซี่ หรือรถยนต์ส่วนตัวก็ขึ้นบันไดเลื่อนไปชั้นบน เมื่อแยกออกเป็น ๓ ระดับเช่นนี้ และมีบันไดเลื่อนช่วยอีกแล้วจะทำให้ผู้โดยสารออกไปได้สะดวก นอกจากนั้น รอบ ๆ สถานีรถไฟจะมีทางลอดใต้ดินให้คนข้ามถนนเพื่อมิให้ไปกีดขวางการจราจรของยวดยานพาหนะ พ่อเขาถามว่า แฮมบูร์กอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลเท่าใดเขาตอบว่า ประมาณเมตรเศษ พ่อเขาถามต่อไปว่าทำอย่างไรน้ำจึงจะไม่เข้าในอุโมงค์รถใต้ดิน บันไดเลื่อน และทางข้ามถนนลอดใต้ดินเขาตอบว่าเป็นงานเทคนิคของช่าง แล้วเขาย้อนถามพ่อว่า เหตุใดจึงสนใจเรื่องนี้พ่อเขาตอบว่า ที่บางกอกอยู่เหนือระดับน้ำทะเลไม่มากนัก ไม่เห็นเขาทำทางคนเดินลอดใต้ถนนจึงคิดว่าคงจะทำไม่ได้ เมื่อมาเห็นเข้าเช่นนี้ก็รู้สึกแปลกใจจึงได้ถามขึ้นเพื่อหาความรู้ เขาตอบว่าถ้าช่างไทยทำไม่ได้ก็จ้างช่างเยอรมันไปทำซิ พ่อและแม่

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่เมืองแฮมเบอร์ก ประเทศเยอรมันนีตะวันตก

ได้ฟังแล้วก็เลยต้องนิ่งและเปลี่ยนไปคุยเรื่องอื่น แม่ได้เดินไปดูงานรอบ ๆ สถานีกับเขาแล้ว รู้สึกเมื่อยเต็มประดาจึงขอเขาหยุดพัก นายสถานีก็เลยจัดให้พักที่ห้องทำงานของเขา แม่ต้องฆ่าเวลาด้วยการอ่านหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษตลอดเวลาที่พ่อเขาไปดูงานต่อ จนกระทั่ง ๑๗.๐๐ น. จึงได้ลาเขากลับโรงแรม

เมื่อกลับถึงโรงแรม ล้างหน้าล้างตาเสร็จแล้ว ก็มีโทรศัพท์เข้ามาที่ห้องพ่อเขารับโทรศัพท์ ได้ความว่า ชาวเยอรมันคนหนึ่งได้เคยพบกับพ่อที่กรุงเทพฯ ทราบว่าพ่อจะเดินทางมาแฮมบูร์ก จึงติดต่อสอบถามไปยังการรถไฟเยอรมัน และเมื่อทราบว่าพ่อและแม่มาพักอยู่ที่โรงแรมนั้น เขาก็มาพบ เพื่อพาไปรับประทานอาหารเย็น พ่อและแม่ได้ขึ้นรถยนต์ไปกับเขา ขณะนั้น อากาศยังไม่มืด เขาจึงขับรถยนต์พาเราชมเมืองก่อน โดยแล่นเลียบไปตามถนนริมฝั่งทะเล เราพอจะจำสถานที่บางแห่งได้บ้าง เพราะเมื่อ ๑๐ ปีก่อนนี้ ได้เคยมาเที่ยวครั้งหนึ่งแล้ว ชาวเยอรมันผู้นั้นอธิบายให้ฟังว่า เมืองแฮมบูร์กนี้ใหญ่โตมาก เป็นเมืองใหญ่ที่สองของประเทศเยอรมันนีตะวันตก และเป็นเมืองท่าที่สำคัญอันเป็นเสมือนประตูของเยอรมันนีที่จะนำออกไปสู่โลกภายนอก มีคลองต่าง ๆ ที่อำนวยความสะดวกในการติดต่อกับแม่น้ำไรน์และแม่น้ำอื่น ๆ พอพลบค่ำ เขาก็พาเราไปยัง Restaurant แห่งหนึ่งใกล้บริเวณท่าเรือ เป็นร้านอาหารที่หรูมากและใหญ่โตมากมีดนตรีบรรเลง และมีผู้คนพากันไปรับประทานอาหารอย่างล้นหลาม เคราะห์ดีที่ชาวเยอรมันผู้นั้นได้สำรองที่ไว้มิฉะนั้นก็คงจะต้องไปที่อื่น อาหารรสมือดีมาก แม่รับประทานปลา ส่วนพ่อเขารับประทานกุ้งเพราะเห็นว่ามาเมืองชายทะเล เสร็จจากรับประทานอาหารแล้ว เราขอให้นายเยอรมันผู้นั้นพาเรานั่งรถยนต์ชมไฟไปตามถนนสายต่าง ๆ ในเมืองแฮมบูร์กประมาณ ๓๐ นาที จึงได้กลับโรงแรม

วันพฤหัสบดีที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ เวลา ๖.๓๐ น. เจ้าหน้าที่รถไฟมารับพ่อและแม่จากโรงแรมไปยังสถานี เราจับมือลาพวกที่มาส่ง แล้วขึ้นรถ พอ ๗.๐๕ น. ขบวนรถก็เคลื่อนออกจากสถานีแฮมบูร์ก แห่งแรกที่เราจะต้องไปลงก็คือแอสเสน (Essen) และแห่งที่สองคือโคโลญ (Cologne) แล้วต่อไปจึงจะลงพักค้างคืนที่บอนน์ (Bonn)

เวลา ๑๐.๕๔ น. ขบวนรถถึงแอสเสนตามกำหนดเวลา เจ้าหน้าที่รถไฟมาคอยรับ พอขนของลงเสร็จ ขบวนรถก็แล่นออกทันที ถ้ามัวโอ้เอ้เห็นท่าจะขนของลงไม่ทันแน่ เพราะขบวนรถไฟที่เยอรมันนี้แล่นตรงตามกำหนดเวลา แสดงว่าคนเยอรมันมีระเบียบวินัยดีมาก พ่อเขาไปดูงาน เรามีเวลาอยู่เมืองนี้ ๒ ชั่วโมง แม่ก็เลยไป shopping กับเจ้าหน้าที่รถไฟคนหนึ่งที่มารับ แกพูดภาษาอังกฤษได้ แม่เลยขอให้นำไปซื้อของที่ตลาดซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับสถานี แล้วนัดพบกับพ่อเขาที่ร้านอาหารในเมืองตอนเที่ยง พ่อเขาเชิญพวกที่พาดูงานรับประทานอาหารกลางวันด้วย เมืองแอสเสนเป็นเมืองอุตสาหกรรม มีบ่อถ่านหิน และเป็นที่ตั้งของบริษัทกรุปป์ ซึ่งพ่อและแม่ได้เคยมาเที่ยวแล้วเมื่อครั้งก่อนนี้ และได้ค้างคืนด้วย เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมืองนี้ถูกบอมบ์หนัก เสียหายมาก อาหารกลางวันที่แอสเสนอร่อยมาก และราคาไม่แพง แต่เสิฟช้ามาก เล่นเอาแทบตกรถไฟ พอออกจากร้านอาหารได้ ก็พากันวิ่งไปสถานี เพราะได้ยินเสียงรถเข้าแล้ว บังเอิญรถขบวนนี้เสียเวลาเล็กน้อยเราจึงขึ้นรถทัน

เวลา ๑๔.๐๐ น. ขบวนรถถึงโคโลญ ผู้ช่วยนายสถานีออกมารับ แกท่าจะเป็นคนค่อนข้างประหยัดและเกรงใจคน จึงได้ยอมแบกกระเป๋าให้พ่อและแม่เอง ซึ่งพ่อและแม่ก็ไม่อยากจะให้แกทำเช่นนั้น แต่แกไม่ยอม เมื่อเอากระเป๋าเก็บเรียบร้อยแล้ว แกก็นำพ่อไปดูงาน แม่ต้องนั่งคอยอยู่ที่สถานี เสร็จจากการอธิบาย

และพาดูงานตามประสงค์ของพ่อแล้ว แกก็พาเราเดินไปในเมืองซึ่งอยู่ใกล้กับสถานีเมืองโคโลญ (Cologne) นี้ ภาษาเยอรมันเรียก เคิน (Köln) ลูกคงจะได้ยินชื่อนี้มานานแล้ว โดยที่เป็นเมืองทำน้ำหอม โอเดอโคโลญ เมืองนี้เป็นเมืองเก่าแก่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำไรน์ มีโบสถ์ขนาดใหญ่สร้างด้วยฝีมือเยี่ยม วิจิตรสวยงามมาก ใคร ๆ ผ่านมาก็ต้องแวะชมโบสถ์ พ่อและแม่ได้เดินชมเมือง แต่ไม่ได้ซื้อของอะไร จะซื้อโอเดอโคโลญหรือเมื่อคิดดูแล้ว ก็เห็นว่าต้องหอบหิ้วไปตั้งครึ่งโลก ถ้าคิดค่าขนส่งแล้วจะแพงกว่าราคาที่เมืองไทยเสียอีก สู้ซื้อเอาที่เมืองไทยไม่ได้ เพราะเขาก็สั่งไปจากที่นั่นเหมือนกัน เราชมเมืองโคโลญอยู่พักใหญ่ แล้วก็มารอรถไฟที่สถานีเวลา ๑๖.๐๐ น. ขบวนรถไฟมาถึง หยุด ๓ นาที แล้วก็ออกเวลา ๑๖.๒๓ น. ขบวนรถถึงสถานีบอนน์ (Bonn) รถแล่น ๒๐ นาทีเท่านั้น เพราะระยะทางไม่ไกลนัก ที่สถานีบอนน์ คุณกนต์ธีร์ ศุภมงคล เอกอัครราชทูตไทย ได้ให้เจ้าหน้าที่สถานทูตมารอรับ เพราะพ่อเขาได้เขียนจดหมายติดต่อมาล่วงหน้า เจ้าหน้าที่สถานทูตพาพ่อและแม่มาพักที่โรงแรมนี้ ตอนค่ำออกไปรับประทานอาหารจีนที่ในเมือง แล้วจึงมานั่งเขียนจดหมาย

แม่ขอยุติจดหมายฉบับนี้ลงเพียงเท่านี้ เมื่อได้ท่องเที่ยวต่อไปแล้ว แม่จะเขียนเล่ามาให้ฟังอีก พ่อและแม่สบายดีตลอดการเดินทาง แต่ไม่วายเป็นห่วงและคิดถึงลูก ๆ ลูกทุกคนจงพยายามรักษาเนื้อรักษาตัวให้ดี อย่าให้เจ็บไข้ได้ป่วยนะ บอกญาติพี่น้องและทุกคนที่บ้านว่า พ่อและแม่ฝากความคิดถึงมาด้วย.

รักและคิดถึงลูกอย่างที่สุด

สายพิณ ธนะโสภณ

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

ที่ริมแม่น้ำไรน์ เมือง BAD GODESBERG

ประเทศเยอรมันนี ตะวันตก

Park Hotel, Frankfurt (M)

วันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐

ลูกรัก

เย็นวันนี้ พ่อ แม่ และทุย* ได้เดินทางจากมิวนิคมาถึงแฟรงค์เฟิต และได้เข้าพักที่โรงแรมเดิม เพราะพอใจการรับใช้ของเขา จึงได้ขอร้องให้นายบาห์มานน์สำรองให้ ตอนค่ำได้ไปรับประทานอาหารที่แฟลตของนายบาห์มานน์ตามคำเชิญ เขาเช่าแฟลตของการรถไฟอยู่ ภรรยาของเขาพยายามทำอาหารอย่างดีเพื่อต้อนรับเรา เมื่อกลับมาถึงโรงแรมแล้ว แม่ก็ลงมือเขียนจดหมายนี้เพื่อเล่าถึงเหตุการณ์และการเดินทางท่องเที่ยวต่อจากคราวก่อน

วันศุกร์ที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ ๒๕๑๐ ยังคงพักอยู่ที่โรงแรม Arera, Bad Godesberg โรงแรมนี้ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำไรน์ เห็นเรือแล่นผ่านไปมา เห็นภูเขาใหญ่อยู่ตรงหน้า ภูมิประเทศสวยงามเหลือเกิน แม่พักอยู่ที่นี่สบายมาก คิดว่าต่อไปลูกของแม่ทุกคนคงจะมีโอกาสมายุโรป และได้อยู่นานกว่าที่แม่ได้อยู่ด้วย

วันนี้ตอนสาย พ่อและแม่ไปหาคุณกนต์ธีร์ ศุภมงคล เอกอัครราชทูตไทยที่สถานเอกอัครราชทูต คุณกนต์ธีร์เลยเชิญรับประทานอาหารกลางวัน เสร็จแล้วพ่อและแม่เข้าไป shopping ในเมืองบอนน์ เวลา ๑๕.๐๐ น. เศษ ไปที่สถานีบอนน์ เพื่อรอรับทุย ซึ่งจะบินจากสหรัฐอเมริกามาอัมสเตอรดัม ประเทศฮอลแลนด์ แล้วจับรถไฟมาที่นี่ เวลา ๑๖.๐๐ น. ขบวนรถไฟถึงสถานี ทุยหิ้วกระเป๋าลงจากรถ พ่อและพวกนักเรียนไทยที่มาด้วยรีบไปช่วยรับของก็เป็นอันว่าทุยได้เดินทางมาตามโปรแกรม และพบกันสมดังความมุ่งหมาย เรารับประทานน้ำชาและของว่างกันที่สถานี แล้วจึงเดินทางไปโรงแรม ตอนค่ำเราออกไปรับประทานอาหารจีนกับเด็กนักเรียนไทยบางคน แล้วก็กลับโรงแรม

---

*ทุย เป็นนิคเนมของนายจงสฤษฎ์ ธนะโสภณ ลูกชายคนโต

วันเสาร์ที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ คงพักผ่อนอยู่ที่โรงแรม Arera, Bad Godesberg พวกเรานอนกันอย่างเต็มตา ให้สมกับที่ต้องเดินทางเหน็ดเหนื่อยมามาก หาเวลาพักผ่อนไม่ค่อยได้ บังเอิญวันนี้เป็นวันหยุด จึงตื่นเสียสายแล้วออกไปรับประทานอาหารกลางวันกันที่ร้านอาหารจีน และ shopping ตอนค่ำ คุณบวร ฯ เจ้าหน้าที่สำนักผู้ดูแลนักเรียนไทยเชิญรับประทานอาหาร

วันอาทิตย์ที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ พ.อ. วัฒนา พยัคฆนิธิ ทูตทหารไทยเชิญรับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน เสร็จแล้วเราก็กลับมาโรงแรมเก็บเข้าของไปที่สถานีรถไฟ เพื่อเดินทางต่อไปยังเมืองไฮเด็ลเบิก (Heidelberg) ตามโปรแกรม ขบวนรถออกเวลา ๑๖.๔๕ น. ถึงเวลา ๑๙.๑๕ น. ได้พักที่ Central Hotel ซึ่งอยู่หน้าสถานีรถไฟ เมื่อเข้าที่พักเรียบร้อยแล้ว เราจึงออกเดินเข้าไปในเมืองเพื่อหาอาหารรับประทาน และก็คงหาอาหารจีนรับประทานได้ตามประสงค์ ทั้ง ๆ ที่เราไม่เคยรู้จักเมืองนี้กันเลย หลังอาหาร แม่อยากจะลองขึ้นรถรางกลับโรงแรม พ่อเขาก็ตามใจ พยายามไปถามผู้คนที่อยู่ ณ บริเวณนั้นว่า จะต้องจับรถรางเบอร์อะไร ถามหลายคน พูดกันไม่รู้เรื่อง บังเอิญมีสุภาพสตรีผู้หนึ่งรู้ภาษาอังกฤษ จึงได้ช่วยบอกให้ เมื่อรถรางเบอร์นั้นมาถึง เราก็รีบขึ้นไป ตอนนี้ พ่อเขาแสดงการส่งภาษาเยอรมัน ซึ่งเขารู้อย่างงู ๆ ปลา ๆ แต่ก็ยังพอจะซื้อตั๋วกันได้ถูก และยังบอกให้เขาเตือนตอนจะถึงหน้าสถานีอีก ซึ่งก็ได้ผล คือ คนรถรางได้มาเตือนเราก่อนจะถึงป้ายหยุดรถหน้าสถานีรถไฟ

วันจันทร์ที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ พวกเราตื่นนอนแต่เช้าตรู่ และเตรียมตัวเดินทางต่อ พอสว่าง พ่อเขาก็ให้ลงไปถ่ายรูป ต่อจากนั้นพวกรถไฟก็มารับพ่อไปดูงานที่สถานี แม่และทุยรออยู่ที่โรงแรม เมืองนี้ไม่ค่อยใหญ่โตนัก มีภูเขาล้อมรอบ จวนเวลาขบวนรถจะมาถึงเขาก็มารับไปที่สถานี สถานีนี้สร้างใหม่ค่อนข้างสวยงาม เป็นสถานีรถผ่าน ที่พักผู้โดยสารหน้าห้องจำหน่ายตั๋ว เป็นห้อง

โถงใหญ่มาก มีร้านค้านานาชนิด มีทางเดินเหนือหัวข้ามไปลงยังชานชาลาต่าง ๆ แต่ทางเดินนั้นทำไว้กว้างมาก และปิดกระจก เหมาะสำหรับฤดูหนาวและเวลาฝนตก

เวลา ๑๐.๓๙ น. ออกจากไฮเดิลเบิร์กโดยขบวนรถเร็ว ถึงเมืองสตุ๊ดการ์ด (Stuttgart) เวลา ๑๑.๕๕ น. ตอนนี้ไม่ต้องเป็นห่วงเรื่องกระเป๋าเดินทาง เพราะพ่อเขาจัดการส่งจากไฮเดิลเบิร์กไปยังเมืองมิวนิคแล้ว เราเดินไปหาอาหารรับประทานในเมือง เดินกันอยู่เป็นนาน จึงไปเจอเข้าร้านหนึ่งเป็น Cafeteria คือร้านที่ต้องช่วยตัวเองแบบอเมริกัน ไม่มีคนเสิฟ ร้านนี้ค่อนข้างใหญ่และโก้ มองดูแล้วเห็นมีอาหารมากอย่าง จึงเข้าไปช่วยตัวเอง โดยไปหยิบถาดที่เขากองไว้ แล้วเข้าคิวเดินเข้าไปข้างใน เลือกอาหารและหยิบเอาเองตามใจชอบ มาจ่ายเงินเอาตอนขาออก แล้วก็ไปนั่งรับประทานที่โต๊ะ รับประทานเสร็จแล้ว ก็ออกจากร้านไปได้เลย อาหารกลางวันมื้อนี้ไม่ผิดหวัง เพราะมีรสชาดดี ทั้งราคาก็ไม่แพง แถมยังไม่ต้องจ่ายค่า tip ด้วย ออกจากร้านอาหารแล้วก็เดินชมเมือง พ่อเขาถ่ายรูปเป็นที่ระลึกให้ที่อนุสาวรีย์ สตุ๊ดการ์ดนี้เป็นเมืองใหญ่ และเป็นเมืองอุตสาหกรรม ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำ Neckar พ่อเขาชมเมืองอยู่ด้วยพักหนึ่งก็ต้องไปดูงานที่สถานี แม่และทุยคงย่ำต่อไป และ shopping ด้วย จนบ่ายใกล้เวลาขบวนรถจะออก จึงได้ไปพบกับพ่อที่สถานีตามนัด แล้วก็ขึ้นรถไฟในเมืองมิวนิคถึงค่ำ เมื่อเข้าโรงแรมสถานี (Bundesbahn Hotel) เรียบร้อยแล้ว เราก็ออกไปหาอาหารค่ำรับประทาน และก็คงซอกแซกหาอาหารจีนจนได้ รับประทานแล้วกลับโรงแรม ดูโทรทัศน์ และหาหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษอ่าน เพราะวันนี้เป็นวันประกาศสงครามระหว่างอิสราเอลและอาหรับ

วันอังคารที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ ๒๕๑๐ อยู่ที่เมืองมิวนิค (Munich) ซึ่งภาษาเยอรมันเรียกมึนชั่น (Mūnchen) เป็นเมืองหลวงที่ใหญ่มากของรัฐบาวาเรีย (Bavaria) เป็นเมืองอยู่ไม่ห่างจากพรมแดนประเทศออสเตรียเท่าใดนัก เมืองนี้ขึ้นชื่อลือชาที่สุดเรื่องเบียร์

พอรับประทานอาหารเช้าแล้ว พ่อเขาก็ไปดูงาน และนัดพบกันตอนเที่ยงที่สถานี แม่กับทุยก็เที่ยวชมเมืองและ shopping อยู่ใกล้ ๆ บริเวณสถานี ซึ่งมีร้านค้าอยู่มากมาย แต่ก็ซื้ออะไรไม่ได้มากนัก เพราะเกรงจะต้องหอบหิ้วไประยะไกล คงซื้อแต่เฉพาะของฝากเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น เมืองนี้กำลังก่อสร้างและพัฒนาเป็นการใหญ่ เดินไปทางไหนก็เห็นแต่เขากำลังขุดถนน ถามได้ความว่าเขาเร่งทำงานกันก็เพื่อรับงานกีฬาโอลิมปิค

ตอนเที่ยงแม่ไปพบกับพ่อตามนัด พ่อเขาโทรศัพท์เชิญนักเรียนไทยซึ่งได้รับทุนของการรถไฟ ชื่อนายชาติชาย มาพบและชวนไปรับประทานอาหารกลางวันด้วย แม่ไม่ต้องบอกว่าที่ไหนลูกก็ต้องทายถูก เสร็จจากรับประทานอาหารแล้ว ได้ขอร้องให้นายชาติชายพาขึ้นรถรางและรถบัสเที่ยวชมเมือง รถของเขาไม่ค่อยแน่นและสะอาด ที่ดีกว่าเมืองไทยตรงที่ไม่มีนักล้วงกระเป๋า และพวกขากถุย นายชาติชายได้พาไปหลายสาย และอธิบายให้ฟังถึงสถานที่สำคัญ ๆ บางแห่ง แต่แม่จำไม่ค่อยได้ บ้านเมืองของเขาใหญ่โตและสวยงามมาก ถนนหนทางเรียบและสะอาด ผู้คนก็เรียบร้อย มีมารยาทดี เราเที่ยวชมเมืองอยู่จนเย็นแล้วจึงกลับโรงแรมตอนค่ำ นายชาติชายได้พาไปร้านอาหารจีนที่โก้ที่สุดของเมืองนี้ เสร็จแล้วก็นั่งรถชมเมืองยามราตรี

วันพุธที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ เราออกเดินทางจากมิวนิค เวลา ๙.๐๐ น. โดยทางรถไฟ ไปลงที่เมืองเอ๊าสเบิร์ก (Augsburg) เพื่อชมโรงงานสร้างเครื่องยนต์ดีเซลบริษัท M.A.N. ตามคำเชิญของผู้จัดการ และรับประทานอาหารกลางวันที่บริษัทนั้น แม่ต้องเดินดูโรงงานกับเขาเหมือนกัน แม้จะไม่รู้เรื่องอะไรก็ตาม เดินจากโรงนี้ ไปสู่โรงโน้นดูคนงานเขาทำงานกัน และได้เห็นเขากำลัง

สร้างเครื่องยนต์ขนาดใหญ่ ๆ ก็มี ตอนหนึ่งเจ้าหน้าที่เขาอธิบายว่า บริษัทนี้ได้พยายามปรับปรุงคุณภาพของเครื่องยนต์อยู่เรื่อยๆ จนกระทั่งได้เครื่องที่ดีแล้ว จึงเลิกสร้างเครื่องที่ล้าสมัย เช่นกับเครื่องยนต์ของรถไฟไทย มีอยู่รุ่นหนึ่งที่บริษัทเลิกทำแล้ว แต่การรถไฟไทยสั่งซื้อเครื่องอะไหล่ ดังนั้นการรถไฟไทยจึงต้องซื้อในราคาแพง เพราะอะไหล่เหล่านั้นหมดสต๊อกแล้ว บริษัทต้องจัดทำให้ใหม่เป็นพิเศษทุกครั้งที่สั่งมา แม่ไม่รู้เรื่องรถไฟกับเขาหรอก แต่เมื่อฟังดูแล้ว ก็เห็นว่าเราแย่ที่ต้องซื้อของแพง

ระหว่างการสนทนากันที่โต๊ะอาหาร ตอนหนึ่งพ่อเขาถามผู้จัดการว่า เคยมีนักเรียนไทยมาฝึกงานที่บริษัทของท่านไหม ผู้จัดการตอบว่า แต่ก่อนเคยมี แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว พ่อเขาถามว่า เพราะเหตุใด เขาตอบว่า นักเรียนไทยเคยทะเลาะกับหัวหน้าคนงานที่นี่ เพราะความเข้าใจผิดกันในเรื่องงานบางประการ บริษัทเลยงดรับ พ่อเขาบอกว่า ผู้ดูแลนักเรียนไทยคนใหม่นี้เป็นญาติกัน อยากจะขอร้องท่านผู้จัดการให้รับนักเรียนไทยมาฝึกงานตามเดิมจะได้ไหม เขาตอบว่า ถ้าผู้ใหญ่รับรองมาก็ไม่ขัดข้อง พ่อเขาจึงตอบขอบใจ แล้วก็สนทนาเรื่องอื่นกันต่อไป การที่แม่ต้องเล่าเรื่องนี้มาให้ฟัง ก็เพื่อจะให้ลูกมีความรู้เกี่ยวกับการมาเรียนหนังสือที่ประเทศเยอรมันนี้ เพราะก่อนจะเข้ามหาวิทยาลัย เขายังคับให้ต้องไปฝึกงานที่บริษัทใดบริษัทหนึ่งเสียก่อน เป็นระยะเวลา ๖ เดือน เมื่อมีหนังสือรับรองจากบริษัทแล้ว เขาจึงจะรับเข้ามหาวิทยาลัย

เวลา ๑๔.๓๐ น. ออกเดินทางโดยขบวนรถไฟจากเมืองเอ๊าสเบิร์กถึงเมืองแฟรงค์เฟิตตอนเย็น

สุดท้ายนี้ พ่อและแม่ขอฝากความรักและคิดถึงมาด้วย พ่อ แม่ และพี่ทุยสบายดีตลอดการเดินทาง หวังว่าลูก ๆ คงสุขสบายดีเช่นเดียวกัน.

รักและคิดถึงลูกอย่างจริงใจ

สายพิณ ธนะโสภณ

Hotel BAUR AU LAC ซูริค

วันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐

ลูกรัก

พ่อ แม่ และทุย เดินทางถึงเมืองซูริค ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ตั้งแต่วันที่ ๘ ตอนเย็น ได้มาพักอยู่ที่โรงแรมนี้ ซึ่งตั้งอยู่ริมทะเลสาบ อากาศที่นี่ไม่สู้จะดี ฝนตกพรำตลอดวัน และค่อนข้างหนาว อุณหภูมิระหว่าง ๖ ถึง ๑๐ ดีกรีเซ็นติเกรด มีลมพัดอยู่ไม่ขาดสาย แม่จะเล่าถึงการเดินทางต่อจากคราวก่อน

เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ เราออกเดินทางจากเมืองแฟรงค์เฟิต ประเทศเยอรมันนีตะวันตก โดยรถยนต์ส่วนบุคคล ซึ่งนายแนเกอร์ชาวสวิสและภรรยามารับ ออกจากโรงแรมเวลา ๙.๐๐ น. แม่แวะซื้อกระเป๋าเสีย ๑ ชั่วโมง ดังนั้นจึงออกเดินทางจริงเมื่อ ๑๐.๐๐ น. รถยนต์วิ่งไปตามถนน Super Highway ด้วยความเร็ว ๑๖๐ ก.ม. ต่อชั่วโมง นายแนเกอร์เป็นผู้ขับ พ่อเขานั่งคุมอยู่ตอนหน้า บางตอนรถติดกันมากต้องลดความเร็วลงเหลือ ๘๐ ก.ม. ต่อชั่วโมง เกือบเที่ยงวันเราไปถึงเมืองคาลสรูห์ Karlsruhe จึงหยุดพักรับประทานอาหารกันที่ร้านชื่อ Kaiserhof แล้วออกเดินทางต่อเมื่อ ๑๔.๐๐ น. ดินฟ้าอากาศวันนั้นมืดครึ้มและค่อนข้างเย็น แต่พวกเราอยู่ในรถยนต์ ปิดกระจกหมดจึงไม่สู้กระไรนัก ทางระยะนี้ไม่ค่อยมีรถยนต์วิ่งมากนัก ดังนั้นรถของเราจึงวิ่งได้เร็วถึง ๑๘๐ ก.ม. ต่อชั่วโมง สองข้างทางมีแต่ทุ่งนา ต้นไม้ หมู่บ้าน และโรงงานอุตสาหกรรม บางตอนเห็นภูเขา แม่น้ำ และลำธาร นับว่าเป็นทัศนียภาพที่น่าดู และยิ่งกว่านั้นยังเป็นครั้งแรกที่เราผ่านไปด้วย เราจึงเห็นอะไรแปลกและน่าดูไปหมด สรุปแล้วคงได้รับแต่ความสดชื่นเบิกบานใจตลอดทาง เวลา ๑๖.๓๐ น. เราไปถึงเมืองบาซเซิล "BASLE" (ภาษาฝรั่งเศสเขียน BALE) ซึ่งเป็นเมือง

ชายเขตแดนของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ติดต่อกับเขตแดนของประเทศเยอรมันนี ตะวันตก เราต้องลงไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองตรวจลงตราผ่านเข้า และให้เจ้าหน้าที่ศุลกากรตรวจกระเป๋าเดินทาง แต่เจ้าหน้าที่ทำงานรวดเร็ว และอำนวยความสะดวกดีมาก เราจึงเสียเวลาเพื่อการนี้เพียงไม่ถึง ๕ นาที ต่อจากนั้น พ่อและแม่ขอให้นายแนเกอร์พาไปที่บ้านของ * นายวิลลี่ ชมาเดอเร่อ ซึ่งพ่อเขาได้ส่ง address ให้ดู นายแนเกอร์ก็ตามใจ ขับรถพาไปประมาณ ๔๐ นาทีจึงถึง แต่ต้องเสียเวลาหาบ้านอยู่หลายนาทีเหมือนกัน เพราะเป็นบ้านนอก แต่ละบ้านมีบริเวณกว้าง เลขที่บ้านจึงเรียงกันลำบาก พอไปถึงก็พบมาดามชมาเดอเร่อ กับซีมอนลูกสาวคนเล็ก ซีมอนยังจำพ่อและแม่ได้ โดยยอมให้อุ้ม แต่ว่าพูดภาษาไทยไม่ได้แล้ว คงเพียงแต่ฟังรู้เรื่องเป็นบางคำ เรานั่งสนทนากันอยู่พักหนึ่ง นายวิลลี่ ชมาเดอเร่อ กับปาสกาลลูกสาวคนโตก็กลับมา ปาสกาลยังพูดภาษาไทยได้ แต่ไม่ค่อยคล่องนัก ได้ความว่า เริ่มไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนใกล้ ๆ บ้าน แม่ดีใจมากที่ได้พบกับครอบครัวนี้ ที่แม่ตั้งใจมาสวิสก็เพื่อมาเยี่ยมครอบครัวนี้ ภายหลังจากดื่มกาแฟคนละถ้วยแล้ว พวกเราก็ลากลับ เวลานั้นเป็นเวลา ๑๘ น.เศษ นายแนเกอร์รีบขับรถตรงไปยังโรงแรม โรงแรมนี้โก้มาก เป็นโรงแรมชั้น ๑ พ่อและแม่พักอยู่ห้อง suit de luxe ห้องกว้างขวาง ใช้เครื่องตกแต่งและเครื่องใช้ไม้สอยอย่างดี ห้องน้ำหรือก็สะอาด มีน้ำร้อนที่เปิดใช้ได้ทันที เมื่อเราอาบน้ำเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวแล้ว นายแนเกอร์กับภรรยา ซึ่งพักอยู่ด้วย ก็มาเชิญไปรับประทานอาหาร ที่ห้องอาหารของโรงแรมนั้น ซึ่งเป็นห้องยื่นออกไปริมทะเลสาบ ไม่ต้องบอกลูกก็คงทายถูกว่า ห้องอาหารต้องหรูตามโรงแรม ฉะนั้นผู้คนที่จะไปนั่งรับประทานอาหาร จึงต้องแต่งกายแบบสุภาพชน ไม่มีจิกโก๋หรือจิ๊กกี๋

---

* นายวิลลี่ ชมาเดอเร่อ เป็นชาวสวิส ได้เคยมาเช่าบ้านที่กรุงเทพ ขณะนี้กลับมาประจำทำงานอยู่ที่ประเทศของเขา

เหมือนสถานที่บางแห่ง การจะพูดจาก็สุภาพเรียบร้อยไม่เอะอะตึงตัง เจ้าหน้าที่ทุกคนแต่งกายเรียบร้อย และพูดจาสุภาพ อาหารฝีมือชั้นเยี่ยม ด้วยเหตุนี้เอง จึงได้มีผู้คนพากันไปอุดหนุนจนเต็ม

วันศุกร์ที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ ตอนเช้า พ่อและทุยไปชมโรงงานซุลเซ่อร์ที่วินเตอร์ทัว (Wintertür) ส่วนแม่นั้นไป shopping กับมาดามแนเกอรี่ ตอนบ่ายนายแนเกอรี่พานั่งรถเที่ยวชมภูมิประเทศนอกเมือง แต่เนื่องจากฝนตก จึงไปไม่ได้ไกลนัก ตอนค่ำ พวกชาวสวิสที่เคยพบกันที่เมืองไทย เชิญรับประทานอาหารที่ร้านตั้งอยู่บนเนินเขา ร้านนี้เป็นบ้านไม้แบบโบราณของสวิตเซอร์แลนด์เก่าแก่มาก ใช้เสาต้นโต ๆ บรรยากาศภายในครึ้มดี

วันเสาร์ที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ นายแนเกอรี่และภรรยา พานั่งรถยนต์เที่ยวออกไปนอกเมืองอีก และได้ไปรับประทานอาหารกลางวันกันที่ Hotel Alte Rheinmühle ตำบลบูซิงเกน (Büsingen) เมืองชาฟเฮาเซน (Schaffhausen) ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำไรน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์มีผืนแผ่นดินที่เต็มไปด้วยภูเขา เป็นฉากเบื้องหลัง นอกนั้นก็มี ทุ่งนา ป่าละเมาะ แม่น้ำ และลำธารเป็นสิ่งประกอบ ทำให้เพิ่มความงดงามขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูร้อนแล้ว ดอกไม้ต่าง ๆ ยังช่วยเสริมความงามให้อีกเป็นอันมาก ดังนั้นเมื่อพูดถึงทิวทัศน์แล้ว ทุกคนก็ยอมยกให้สวิตเซอร์แลนด์เป็นหนึ่ง เรากลับมาถึงโรงแรมจวนค่ำ และได้ปิดโปรแกรมวันนี้ด้วยอาหารจีนที่ในเมือง

พรุ่งนี้ นายวิลลี่ ชมาเดอเร่อ จะมารับพ่อ แม่ และทุยไปรับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน และเวลา ๑๘.๔๐ น. เราจะออกเดินทางโดยเครื่องบินไปปารีส ซึ่งใช้เวลาบิน ๑ ชั่วโมงเศษ แม่หวังว่าเมื่อถึงปารีสคงจะได้รับ

จดหมายของลูกที่ส่งไปรออยู่แล้ว เวลานี้ที่แม่ต้องการมากที่สุด ก็คือจดหมายจากลูก เพราะแม่รัก คิดถึง และเป็นห่วงลูกมาก แม่เข้าใจว่าลูกเองก็คงจะคิดถึงพ่อ แม่มากเหมือนกับที่พ่อแม่คิดถึงลูก

สุดท้ายนี้ แม่คิดว่าลูกทุกคนคงจะสบาย และปรองดองกันดี พ่อ แม่และทุยสบายดี พ่อและทุยฝากความรักและคิดถึงมาด้วย

จากแม่ที่รักลูกอย่างสุดชีวิต

สายพิณ ธนะโสภณ

ปารีส

วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐

ลูกรัก

เมื่อวันที่ ๑๐ แม่ได้ส่งจดหมายมาจากเมืองซูริค ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ถึงลูก ๑ ฉบับ หวังว่าลูกคงจะได้รับก่อนฉบับนี้ วันนี้แม่จะเขียนเล่าต่อจากฉบับก่อน

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ นายวิลลี ชมาเดอเร่อ ขับรถมารับพ่อแม่และทุยไปรับประทานอาหารกลางวันที่บ้านตามที่ได้เชิญไว้ เมื่อรับประทานอาหารแล้ว แกพาเราเดินเที่ยวดูสวนในละแวกนั้น ส่วนมากปลูกแอ๊บเบิ้ลกับแพร์ แล้วกลับมานั่งสนทนากันเป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่จะต้องจากกันในตอนเย็น เมื่อถึงเวลาเย็น เราออกเดินทางจากบ้านแกตรงไปยังสนามบินเลย เพราะได้เอากระเป๋าเดินทางใส่ไว้ตอนท้ายรถของนายวิลลีตั้งแต่เช้าแล้ว ที่สนามบิน ได้พบกับนายแนเกอรีและภรรยามารอคอยส่งอยู่ เราร่ำลาและขอบอกขอบใจกันแล้วจึงไปขึ้นเครื่องบิน เวลา ๑๘.๔๐ น. เครื่องบินก็ออกวิ่งทะยานขึ้นสู่ท้องฟ้ามุ่งหน้าไปยังประเทศฝรั่งเศส วันนี้อากาศดี จึงมองเห็นทิวทัศน์เบื้องล่างได้อย่างสบายเพราะเป็นฤดูร้อน แม้จะเกือบ ๑๙ น. แล้ว ท้องฟ้าก็ยังคงสว่างอยู่ บินไปชั่วโมงเศษก็ถึงสนามบินออร์ลี (Orley) ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งอยู่ชานกรุงปารีส เราลงจากเครื่องบินผ่านด่านตรวจคนเขาเมืองและศุลกากร เจ้าหน้าที่ที่นั่นเขาทำงานอย่างรวดเร็วแทบไม่เสียเวลาเลย น่าชมมาก เราจับแท็กซี่ป้ายดำจากสนามบินเข้าไปในเมือง ก็สะดวกดีดอก แต่ต้องจ่ายค่ารถแพงหน่อย คือเกือบ ๒๐๐ บาท โรงแรมที่เราไปพัก ไม่ใหญ่โตโก้นัก แต่อยู่สบายดี ราคาไม่แพง เมื่อเข้าโรงแรมเรียบร้อยแล้ว พ่อลูกเขาแสดงความสามารถพาแม่ลงรถใต้ดินเพื่อจะไปรับประทานอาหารจีนแถบมหาวิทยาลัย แต่ไปขึ้นผิดสถานีเสียนี่ เลยต้องเดินไกลหน่อย

แม่ได้รับจดหมายของลูก ๓ ฉบับที่ปารีส ทำให้พ่อและแม่ดีใจมาก แม่ถึงกับฝันเห็นลูกเมื่อคืนนี้ แม่ค่อยหายเป็นห่วงเมื่อรู้ข่าวว่าลูกทุกคนสบายดี ตอนนี้โรงเรียนคงจะเปิดเทอมแล้ว แม่คิดว่าลูกทุกคนคงจะขะมักเขม้นต่อการเรียน การเดินทางมาเมืองนอกของพ่อและแม่คราวนี้ เป็นการทดสอบความประพฤติของลูกได้เป็นอย่างดี พ่อและแม่ภูมิใจที่ได้ทราบข่าวว่า ลูกของแม่ทุกคนเป็นเด็กดี

ตั้งแต่มาถึงปารีส พ่อเขาต้องไปดูงานทุกวัน เช้าก็ออกไป พอตกเย็นจึงจะกลับที่พัก แม่และหนุยก็ได้แต่นั่งรถชมเมือง ไปดูสถานที่สำคัญ ๆ บางแห่ง และ shopping หนุยได้เช่ารถยนต์ขับพาแม่ไป ทำให้ได้รับความสะดวกมากและจ่ายเงินน้อย กรุงปารีสเป็นเมืองใหญ่โตมโหฬาร มีแม่น้ำแซนไหลผ่านกลางใจกรุง น้ำใสสะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็นหรือเต็มไปด้วยสิ่งปฏิกูล และไหลไม่เชี่ยว มีเรือยนต์จัดไว้สำหรับรับนักท่องเที่ยว เขาพาเที่ยวขึ้นล่องตามลำน้ำน่าสนุก ยิ่งฤดูร้อนอากาศแจ่มใสด้วยแล้ว คงจะสบายมาก วันหนึ่ง ๆ มีนักท่องเที่ยวลงเรือชมตามลำน้ำแซนไม่น้อยเลย

ปารีสมีถนนหนทางมาก ถนนบางสายกว้างใหญ่ เช่น ถนน Champs-Elysées เป็นต้น ถึงกระนั้นบางตอนรถยนต์ก็ยังติด การคมนาคมขนส่งมี รถบัส รถใต้ดินและรถแท็กซี่โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รถใต้ดินช่วยการขนส่งผู้โดยสารได้เป็นอย่างดี ทั้งอัตราค่าขนส่งก็ย่อมเยา เมื่อซื้อตั๋วลงไปแล้ว จะนั่งรถไปถึงไหน ๆ ก็ได้ จะอยู่สักกี่ชั่วโมงก็ได้ ถ้าไม่ขึ้นมา และออกจากประตูแล้ว ก็ไม่มีใครว่าเราได้

แม่ได้ไปชมสถานที่ต่าง ๆ เช่น "Arc de Triomph" ประตูชัย เป็นอนุสาวรีย์ทหารนิรนาม มีไฟจุดอยู่ตลอดกาล ตรงนั้นมีถนนแยกไป ๑๒ สาย จึงเรียกว่า "Etoile" แปลว่า ดาว ถนนสายใหญ่ชื่อ ชังเซลีเซ่ "Champs-Elysées" เหมือนกับถนนราชดำเนินของเรา สองฟากถนนเป็นอาคารร้านค้าขนาดใหญ่ สร้างอย่าง

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่หน้าเมโตร "รถใต้ดิน" กรุงปารีส

สวยงาม มีสินค้าอย่างหรูและดีจำหน่าย มีห้องโชว์สินค้า มีร้านอาหาร และสำนักงาน ถนนสายนี้โก้มาก ฉะนั้นสินค้าและอาหารย่อมแพงเป็นธรรมดา ถ้ารถวิ่งตามถนนสายนี้ไป จะไปถึง Place de la Concorde อันเป็นสถานที่ที่จัดไว้ตอนกลางถนน มีบริเวณกว้าง ตรงกลางมีเสาหินโบราณรูปสี่เหลี่ยมปลายเรียวสูง สลักเป็นรูปสัตว์ตั้งอยู่ เสาหินนี้ได้นำมาจากประเทศอียิปต์ สองข้างมีน้ำพุ เมื่อสมัยปฏิวัติสถานที่ตรงนี้ เป็นที่ตั้งกีโยติน ประหารพระเจ้าหลุยที่ ๑๖ และพระนาง แมรี่แอนตัวแน็ต ถัดไปเป็น “Jardin des Tuileries” ประตูชัย “Carrousel” สร้างโดยพระเจ้านโปเลียน แล้วก็ “Palais du Louvre” พระราชวังลูเวอ ซึ่งเป็นศิลปชั้นเลิศของฝรั่งเศส ปัจจุบันจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ และก็เป็นพิพิธภัณฑ์ที่สวยที่สุดในโลกด้วย เมื่อรถแล่นต่อไปก็จะถึงศาลาเทศบาล “Hotel de Ville” รถยนต์ข้ามสะพานไปอีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำแซน แลเห็นโบสถ์ Notre- Dame ซึ่งสร้างไว้อย่างวิจิตร ต่อจากนั้นก็ถึงถิ่นของนักศึกษา “Quartier Latin” และ Sorbonne ที่ตั้งมหาวิทยาลัย เราจอดรถแล้วลงไปรับประทานอาหารกลางวันที่ร้านอาหารจีน แล้วก็เดินไปรับประทานน้ำชา กาแฟที่ร้านชื่อ “Source” ออกจากร้านกาแฟแล้วก็ขึ้นรถไปเที่ยวต่อที่ Jardin du Luxembourg แต่โบราณเป็นวัง ปัจจุบันจัดเป็นที่ประชุมสภาเสนา เป็นสวนสาธารณะ มีขนาดกว้างใหญ่ ตรงกลางมีน้ำพุ เป็นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจของนักศึกษาและประชาชน ไม่ห่างจากบริเวณนั้นมีโบสถ์ Panthéon ตั้งอยู่บนยอดเขาเตี้ย ๆ ต่อจากนั้นก็ไปทางเขื่อน “Quai d' Orsay” ดูที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร สถานที่ทำการรัฐบาล ผ่านไปทาง “Place des Invalides” สถานที่ของทหารผ่านศึก มี “Hotel des Invalides” โรงแรมของทหารผ่านศึก แต่ก่อนเป็นโรงพยาบาลของทหารผ่านศึก ปัจจุบันเป็นพิพิธภัณฑ์ ด้านหลังเป็นที่ฝังพระศพพระเจ้านโปเลียน

รุ่งขึ้นจากวันที่มาถึงปารีส พ่อ แม่และทุย ได้ไปที่สถานเอกอัครราชทูตไทย แล้วไปถ่ายรูปกันที่บริเวณหอไอเฟล "Eiffel" เพราะอยู่ไม่ไกลจากสถานทูตไทยเท่าใดนัก ลูกคงจะได้เคยเห็นภาพหอนี้แล้ว แต่เราไม่ได้ขึ้นไปชมข้างบน เพราะไม่มีเวลา จากนั้นพ่อเขาก็ไปดูงาน แม่กับทุยไปหาซื้อของแถวโอเปร่า "Opéra" แล้วต่อไปที่ Place Vendôme ของที่ปารีสมีดีๆ มาก เช่น เสื้อผ้า เครื่องใช้ที่ทำด้วยหนัง เครื่องสำอาง น้ำหอม โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำหอมเป็นที่เลื่องชื่อลือชาไปทั่วโลก สรุปแล้ว เครื่องแต่งกายของสตรีออกจะขึ้นหน้าขึ้นตากว่าที่อื่น นอกจากซื้อของใช้แล้ว แม่ซื้อของให้ลูกทุกคน กับซื้อของที่ระลึกฝากคนรู้จักชอบพอด้วย

วันหนึ่ง พ่อ แม่ ทุย ลูกน้องของพ่อที่ไปจากเมืองไทย และเด็กนักเรียนไทย ๒-๓ คน ได้ขึ้นรถยนต์ ๒ คัน ไปทำอาหารไทยรับประทานกันที่ Bois de Boulogne อร่อยและสนุกดี Bois de Boulogne นี้ตั้งอยู่ที่ชานกรุงปารีส เป็นสถานที่เที่ยวพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน เขาปลูกต้นไม้ทำเป็นป่า แบบเดียวกับเขาดินของเรา แต่มีบริเวณกว้างใหญ่กว่าเขาดินมาก

ตอนกลางคืน เมื่อรับประทานอาหารแล้ว เรามักจะไปนั่งดื่มชาหรือกาแฟกันแถว Quartier Latin ซึ่งเป็นถิ่นนักศึกษา คืนหนึ่ง พ่อ แม่ ทุยและนักเรียนไทยอีก ๒ คน ได้ขึ้นไปเที่ยวบนมองมาร์เตร "Montmartre" เป็นเนินเขาซึ่งมีโบสถ์ Sacré-Coeur ตั้งอยู่ข้างบน จากข้างบน เราสามารถเห็นแสงไฟตามถนนหนทางตึกรามบ้านช่อง และสถานที่ต่างๆ ของกรุงปารีสในยามราตรีสวยงามยิ่งนัก บนเนินนั้นมีร้านกาแฟ และร้านจำหน่ายของที่ระลึก มีสิ่งหนึ่งที่น่าชมมาก ก็คือบรรดานักเขียนรูปจำนวนไม่น้อยไปทำมาหากินอยู่บนนั้น เขาจะรับจ้างเขียนรูปด้านข้าง "Profile" ของผู้ที่ขึ้นไปเที่ยว ในราคาพอสมควรและเขียนได้เร็วทีเดียว

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่ ปลาส เดอ ลา ซอร์บอนน์ กรุงปารีส

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่หอไอเฟล กรุงปารีส

วันอาทิตย์ที่ ๑๘ นี้ พ่อ แม่ และทุยจะเดินทางไปฝั่งริเวียร่า "Riviera" ชายทะเลภาคใต้ของฝรั่งเศส ซึ่งเป็นสถานที่ตากอากาศ ฝรั่งเศสเรียกว่า โก๊ดดาซูร์ "Côte d' Azur" และจะกลับมาปารีสอีก แต่จะกลับวันใดยังไม่แน่ อย่างไรก็ตาม วันเสาร์ที่ ๒๔ นี้ จะต้องเดินทางต่อไปยังกรุงบรัสเซล ประเทศเบลเยี่ยมแน่

สุดท้ายนี้ แม่หวังว่าลูกทุกคน รวมทั้งญาติพี่น้อง และทุกคนที่บ้านคงอยู่สุขสบายดี พ่อ แม่ และทุยสบายดี ขอฝากความรักและคิดถึงอย่างจริงใจมาด้วย

จากแม่ที่รักลูกเสมอดวงใจ

สายพิณ ธนะโสภณ

Villa l' Hermitage, Cannes ประเทศฝรั่งเศส
วันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐

ลูกรัก

พ่อ แม่ ทุย และคุณสำราญ ชูบุญ ได้มาพักอยู่ที่บ้านนี้ ในเมืองกานน์ ฝั่งริเวียร่า ตั้งแต่เมื่อวันวาน แต่เรามิได้เดินทางมาพร้อมกัน ทุยเดินทางโดยรถยนต์มากับคุณสำราญ ออกเดินทางจากกรุงปารีสเช้าวันเสาร์ที่ ๑๗ แต่เนื่องจากรถยนต์ของคุณสำราญค่อนข้างเก่า วิ่งไปได้ไม่กี่ร้อยกิโลเมตร เครื่องยนต์ก็ระเบิด ทั้งสองจึงต้องโบกมือขออาศัยรถบรรทุกไปยังเมือง Grenoble ซึ่งเป็นเมืองที่คุณสำราญเรียนหนังสืออยู่ แล้วก็หารถยนต์คันใหม่ขับมาที่นี่ ส่วนพ่อและแม่ออกเดินทางจากปารีสโดยทางรถไฟ เมื่อเย็นวันอาทิตย์ที่ ๑๘ และถึงสถานีกานน์ เวลา ๑๐ น. เศษวันรุ่งขึ้น การเดินทางโดยรถไฟไม่ค่อยสะดวกนักเพราะประการแรกไม่มีรถเสบียง ถึงแม้รถขบวนนี้จะเป็นรถด่วนก็ตาม เราจึงต้องซื้ออาหารและเครื่องดื่มตามสถานีที่ขบวนรถหยุด ประการที่สอง รถนอนคันที่เราโดยสารไปนั้นเป็นห้องชนิด ๔ เตียง คือ ข้างล่าง ๒ ข้างบน ๒ ดังนั้น จึงมีผู้โดยสารอื่นรวมอยู่ด้วยพ่อเขาบอกว่า เดินทางมานักต่อนักแล้ว ไม่เคยเจอรถชนิดนี้เลย จึงนึกไม่ถึงว่าจะมีใครสร้างรถชนิดนี้ และก็เพราะไว้ใจเจ้าหน้าที่รถไฟให้ช่วยจองให้ด้วย ถ้าไปจัดการเองและทราบว่าเป็นอย่างนี้แล้ว ก็คงจะเปลี่ยนไปนอนรถของบริษัท Wagons–Lits * เป็นแน่ แต่คืนนั้นเคราะห์ดีที่มีผู้โดยสารร่วมเพียงคนเดียวและเป็นชาย แกเป็นคนมีมารยาทดีและมีความเกรงใจเรา ถึงกับไม่ยอมเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว โดยเข้านอนทั้งชุดสากล รถไฟของฝรั่งเศสแล่นเร็วดีมากและไม่โคลงเคลงสั่นสะเทือน

---

* บริษัท Wagons-lits เป็นบริษัทที่ทำการค้าโดยการรับจัดรถนอนของขบวนรถด่วนในยุโรป ปกติบริษัทมีรถนอนเป็นของบริษัทเองและมีสัญญากับรถไฟประเทศต่าง ๆ เรื่องการพ่วงรถนอนและการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่รถไฟ

เมื่อขบวนรถถึงสถานีกานน์ พ่อและแม่คิดว่า ทุยและคุณสำราญจะมารอรับ แต่ก็ผิดหวัง รออยู่พักใหญ่ไม่เห็นมา ท่าไม่ดี เลยจับแท็กซี่มาที่บ้านนี้ บ้านนี้เป็นบ้านที่รับคนเข้าอยู่อาศัยแบบหอพัก เป็นตึกใหญ่ค่อนข้างโบราณ แต่ภายในห้องสะอาดสะอ้านดี เจ้าของเป็นหญิงชรา เราเข้าอาศัยบ้านนี้ได้ก็โดยความอนุเคราะห์ของคุณโกวิท บุตรของคุณลุงขุนไสว ๆ ที่ได้โทรศัพท์มาจองให้ เพราะคุณโกวิท ๆ เคยพักที่บ้านนี้มาก่อน ถ้าเจ้าของบ้านไม่รู้จักแล้ว คงไม่ยอมรับเข้าอาศัยอยู่ด้วยเป็นแน่ วันนั้นเรารับประทานอาหารกลางวันกับยายแม่บ้าน แล้วก็นอนคอยอยู่ด้วยความกระวนกระวายใจ จนกระทั่งบ่ายจึงได้รับโทรศัพท์ทางไกลจากทุย พูดมาจากบนภูเขา แจ้งให้ทราบว่า เดินทางมาถึงที่นั่นแล้ว แม่ค่อยใจชื้นขึ้นมาหน่อย พอตกเย็นทุยกับคุณสำราญก็มาถึง

ริเวียร่า "Riviera" หรือที่ภาษาฝรั่งเศสเรียกว่า โก๊ตดาซูร์ "Côte d' Azur" เป็นชายทะเลภาคใต้ของฝรั่งเศส ฝั่งทะเลเมดิเตอเรเนียน จัดเป็นสถานที่ตากอากาศในฤดูร้อน เป็นที่หลบหนาวในฤดูหนาว เพราะอากาศตอนใต้นี้ เกือบจะเรียกได้ว่าอบอุ่นตลอดปีและชายฝั่งบางตอนมีหาดทราย

วันนี้เราได้ไปเที่ยวชมเมืองชายทะเลต่าง ๆ นับตั้งแต่เมืองกานน์ "Cannes" เมืองชวงแลแปง "Juan les Pins" เมืองอังตีบ "Antibes" เมืองนีส "Nice" เมืองมอนติคาร์โล "Monte-Carlo" และรัฐโมนาโก "Monaco" ตอนกลางวันได้แวะรับประทานอาหารที่ Hotel Royale เมืองอังตีบ พ่อเขาเล่าว่า ณ โรงแรมนี้ เมื่อประมาณ ๓๐ ปีมาแล้ว สมาคมนักเรียนไทยในฝรั่งเศสได้จัดให้สมาชิกมาพักและประชุมกันในฤดูร้อนตอนมหาวิทยาลัยปิดเทอม พ่อเขาเป็นนักเรียนอยู่ที่ประเทศเบลเยี่ยม แต่ก็เป็นสมาชิกสมาคมนี้ จึงได้มาประชุมกับเขาด้วย ดังนั้นพ่อเขาจึงขอหยุดรับประทานอาหารกลางวันและถ่ายรูปเป็นที่ระลึก แม่สังเกตเห็นพ่อเขาดีใจมาก คงจะนึกถึงความหลังละกระมัง ทุกเมืองที่ได้ผ่านไปเที่ยวมานี้

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่หน้าโรงแรมรอแยล เมืองอังตีบฝั่งริเวียร่า ประเทศฝรั่งเศส

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่ร้านกาแฟชายหาดฝั่งริเวียร่า ประเทศฝรั่งเศส

เขาพยายามตกแต่งบ้านเมืองอย่างสวยงาม ถนนหนทางเรียบและสะอาด ปลูกต้นไม้ใหญ่สองข้างถนน บางตอนปลูกไม้ดอกสีสรรค์ต่าง ๆ งามมาก มีดอกไม้บางชนิดที่มีในเมืองไทย เช่น ดาวเรือง หงอนไก่ และบานเย็น ฯ ล ฯ ทุกเมืองมีโรงแรมใหญ่น้อยและร้านอาหารตั้งอยู่กลาดเกลื่อน เพราะเมืองเหล่านี้อยู่ได้ด้วยนักท่องเที่ยว ตามเมืองใหญ่ ๆ มีสถานคาสิโน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เนื่องจากชายฝั่งตอนนี้มีหาดทราย ดังนั้น จึงเหมาะที่จะจัดให้ผู้ที่มาพักตากอากาศได้ลงเล่นน้ำ พ่อเขาบอกว่า ในฤดูร้อนลงเล่นน้ำได้ตลอดวัน น้ำอุ่นเหมือนที่หัวหิน วันนี้ได้เห็นผู้คนลงเล่นน้ำ และนอนอาบแดดอยู่ที่ชายหาดเต็มไปหมด ในเมืองก็มีคนเดินขวักไขว่ไปมาคล้ายกับมีงาน แต่งตัวนั้นตามสบาย เพราะถือเป็นเมืองตากอากาศ ค่าที่พักและอาหารแพงมาก เพราะมีพวกเศรษฐีมาเที่ยวกันเป็นประจำ พวกเราไปถึงเมืองไหนก็หาซื้อแต่ของที่ระลึก และเขียนโปสการ์ดส่งถึงคนที่รู้จักชอบพอทางเมืองไทย ที่รัฐโมนาโกเครื่องแบบของตำรวจ ทหาร สวยงามมากผิดกับเครื่องแบบของตำรวจ ทหาร ฝรั่งเศส วันนี้เราเที่ยวกันเต็มที่ ตั้งแต่เช้ายันค่ำ ทำให้ได้รับความรู้และความเพลิดเพลินมาก พรุ่งนี้ พ่อ แม่ และทุยจะกลับไปปารีสโดยทางรถไฟ ขากลับนี้ พ่อเขาได้ไปสำรองรถนอนของบริษัท Wagons-lits เข้าใจว่าคงจะสะดวกสบายกว่ารถของการรถไฟฝรั่งเศสเป็นแน่

จดหมายนี้ แม่เขียนเมื่อกลับจากเที่ยวและรับประทานอาหารค่ำแล้ว อากาศเย็นสบาย ที่บ้านพักก็เงียบสงัดดี เพราะอยู่ไกลจากกลางใจเมือง แม่นั่งวาดภาพดพลางคิดว่าถ้ามีลูกทุกคนมาเที่ยวด้วย แม่คงจะมีความสุขและสนุกสนานกว่านี้ คิดแล้วทำให้แม่แสนจะคิดถึงลูก ๆ

ที่สุดนี้ พ่อและแม่หวังว่า ลูกทุกคนคงจะอยู่สุขสบายดี จงรักษาเนื้อรักษาตัวให้ดีและพยายามศึกษาเล่าเรียน พ่อ แม่และทุยขอฝากความรักและคิดถึงมาด้วย

รักและคิดถึงลูกเสมอ

จากแม่ สายพิณ ธนะโสภณ

กรุงโคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ค

วันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

ลูกรัก

หลายวันแล้วที่แม่ไม่ได้จดหมายเล่าเรื่องการท่องเที่ยวมา เพราะแม่ไม่ค่อยมีเวลาว่าง แต่วันนี้พอมีบ้างเล็กน้อย จึงเริ่มลงมือเขียน และจะเสร็จเมื่อไรก็ไม่รู้

การเดินทางจากเมืองกานน์ ฝั่งริเวียร่า ไปยังกรุงปารีสเมื่อวันพุธที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้เป็นไปอย่างเรียบร้อย คุณสำราญขับรถมาส่งเราขึ้นรถไฟเมื่อ ๑๖ น. เศษ พอได้เวลา ๑๖.๓๐ น. ขบวนรถไฟก็เคลื่อนออกจากสถานี คุณสำราญขับรถยนต์ตามไปได้ระยะหนึ่ง เรามองตามจนกระทั่งรถของแกลับตาไป แกมุ่งหน้าขับรถตรงไปยังเมือง Grenoble ซึ่งเป็นเมืองที่แกเรียนหนังสืออยู่ ส่วนเราก็นั่งชมทิวทัศน์เรื่อยไป สามคน พ่อ แม่ ลูก มานั่งรวมอยู่ในห้องเดียวกัน รถนอนของบริษัท Wagons-lits จัดบริการอย่างดีเป็นห้องเตียงคู่ เครื่องใช้ไม้สอยสะอาด พนักงานรับใช้ก็สุภาพเรียบร้อย เมื่อขบวนรถออกจากสถานีได้ไม่นานนัก แกเข้ามาถามเราว่า จะรับประทานอาหารเย็นไหม พ่อเขาได้ย้อนถามไปอย่างประหลาดใจว่า อ้าว ก็ว่าไม่มีรถเสบียงยังไงล่ะ แล้วจะมีอาหารได้อย่างไร แกก็ตอบว่า ไม่มีรถเสบียงก็จริงครับ แต่ว่าผมได้เตรียมอาหารของผมใส่ภาชนะมาสำหรับจำหน่ายให้แก่ผู้โดยสารเป็นการส่วนตัว เพราะผมเดินรถประจำอยู่สายนี้ ย่อมทราบดีว่า ผู้โดยสารมีความต้องการอะไรบ้าง แล้วก็พยายามเตรียมมาเพื่อบริการเขา พ่อเขาถามว่า ถ้าผู้โดยสารไม่ต้องการจะรับประทานเล่า มิขาดทุนหรือ แกตอบว่า อ๋อ ข้อนั้นก็จริงดังท่านว่า แต่ไม่ค่อยมีที่ผู้โดยสารจะปฏิเสธอาหารมื้อเย็นของผม รวมทั้งเครื่องดื่มด้วย พ่อเขาถามต่อไปว่า ถ้าผู้บังคับบัญชา

ของท่าน คือ นายจ้างทราบเรื่องเข้า เขามิเล่นงานท่านหรือ แกตอบว่า ผมทำความดี นายจ้างจะว่าผมได้อย่างไร ถ้าผมไม่ทำ ผู้โดยสารอาจจะหิวและเป็นลมตายไปก็ได้ หรือไม่ก็ต้องลำบากวิ่งลงไปซื้ออาหารที่สถานีเวลารถหยุด อาจจะตกรถ ผมบริการผู้โดยสารอย่างนี้ แล้วยังจะมาเล่นงานผมอีกหรือ ย่อมเป็นไปไม่ได้แน่ ผมไม่ได้ไปแย่งการค้ากับนายจ้างนี่ เมื่อได้ฟังพนักงานรับใช้อธิบายอย่างเป็นคุ้งเป็นแควเช่นนั้นแล้ว พ่อเขาก็เลยตกลงสั่งอาหารรับประทานกันทั้งสามคน และบอกว่า จะรับประทานเวลาหนึ่งทุ่มตรง แกจึงเดินไปถามผู้โดยสารคนอื่น ๆ ต่อไป ครั้นถึงเวลาหนึ่งทุ่มตรง พนักงานรับใช้ผู้นั้นก็ถือกล่องอาหารมากับผู้ช่วยอีก ๑ คน แกจัดแจงเอาเครื่องมือเครื่องใช้ออกตั้งที่โต๊ะเล็กติดกับตัวรถ แล้ววางกล่องอาหารลง เราเลยสั่งน้ำอัดลมดื่ม อาหารมื้อนี้มีออร์เดิฟและไก่อบ นับว่าดีกว่าที่จะต้องลงไปหากินเอง ราคาไม่แพงนัก เราเลย tip เสียจนแกโค้งแล้วโค้งอีก คืนนั้นเราหลับกันอย่างสบาย เพราะอากาศค่อนข้างเย็น

วันพฤหัสบดีที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ เวลา ๖.๐๐ น. ขบวนรถถึงสถานีของกรุงปารีส เราขึ้นแท็กซี่ไปโรงแรม เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้โดยสารที่ประสงค์จะขึ้นรถแท็กซี่แล้ว จะต้องไปเข้าคิวทุกคน มิฉะนั้น แท็กซี่จะไม่ยอมรับ เราเอาของเข้าโรงแรมแล้ว ก็ไปเที่ยวและ shopping กันทั้งวัน รุ่งขึ้นวันศุกร์ที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ ก็ยังคงพักอยู่ที่ปารีส

วันเสาร์ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ เวลา ๑๐.๐๐ น. เราออกจากโรงแรมจับรถใต้ดินไปทางสนามบิน เพื่อหวังทุ่นค่าแท็กซี่ เพราะพวกนักเรียนไทยหลายคนตามไปส่งเรา และช่วยยกกระเป๋าเดินทางให้ เมื่อขึ้นจากรถใต้ดินแล้วก็จับรถแท็กซี่ไปสนามบิน เราเลยเลี้ยงอาหารพวกเด็กนักเรียนที่สนามบิน การเดินทางไปบรัสเซลวันนั้น เสียเวลานั่งรถจากโรงแรมไปสนามบิน ๔๕ นาที เสีย

เวลาบินในอากาศ ๔๕ นาที และเสียเวลาจากสนามบินกรุงบรัสเซลเข้าไปในเมือง อีก ๓๐ นาที พวกชาวเบลเยี่ยมที่มารับบอกว่า เดินทางโดยรถไฟเร็วกว่า ที่ปารีส สถานีรถไฟก็อยู่ในเมือง และเมื่อถึงบรัสเซลแล้วไม่ต้องเดินทางเข้าเมืองไกลด้วย เพราะสถานีรถไฟอยู่กลางใจเมือง วันนั้นที่สนามบินกรุงบรัสเซลมีคนไทยและชาว เบลเยี่ยมที่เคยพบกันที่กรุงเทพฯ หลายคนไปรอรับ ชาวเบลเยี่ยมบางคนเคยไปเที่ยว ที่ไร่เมืองกาญจนบุรีกับพ่อเขาเขาพาเราไปส่งที่โรงแรม Métropole ซึ่งอยู่กลางใจ เมือง เป็นโรงแรมชั้น ๑ แต่เก่าแก่เต็มที พ่อเขาเล่าว่า เขาเห็นตั้งแต่ครั้งเมื่อเขา มาเรียนหนังสือ ค่าห้องพักของพ่อและแม่คืนหนึ่งประมาณ ๔๐๐ บาท โรงแรมนี้ แม้จะเป็นโรงแรมเก่า แต่ฝีมือปรุงอาหารดีมาก และการบริการรับใช้ก็ดีเยี่ยม เมื่อ เอาของเข้าห้องเรียบร้อยแล้ว พ่อเขาก็จัดโปรแกรมกับพวกที่มารับ เสร็จแล้วเราจึง ได้ไปเดินเที่ยวกันในเมืองเวลานั้นเกือบ ๑๖.๐๐ น. แล้ว อากาศยังแจ่มใสดี แดด ออกจ้า อบอุ่นประดุจฤดูหนาวของบ้านเรา เราแต่งตัวกันด้วยชุดบางๆ เหมือนอยู่ที่ เมืองไทย รู้สึกสบายดี เราเดินกันไปได้ไม่นานนัก แม่เห็นช็อกโกเล็ตเข้ามันสวยและ น่ารับประทาน จึงแวะเข้าไปซื้อ ๑๐๐ แกรม ราคาไม่แพงนัก วันนั้นเป็นวันเสาร์ที่ ทำงานปิดหมด ประชาชนจึงพากันออกเดินเที่ยวอย่างล้นหลาม เราเดินดูสินค้าตาม หน้าร้าน ไปจนกระทั่ง ๕ โมงเย็น แม่รู้สึกเมื่อยและหิว จึงแวะเข้าไปรับประทาน ไอสครีมและเค็ก ในร้านจำหน่ายขนมชนิดต่าง ๆ พอเข้าไปนั่งเรียบร้อยเท่านั้น ฝนก็ตกลงมาจั๊กใหญ่ ฝนที่นี่ตกอย่างไม่มีปี่มีขลุ่ย อย่างที่ได้เล่ามาแล้วว่า แดด กำลังออกอยู่ดี ๆ พอก้อนเมฆลอยมา ฝนก็เทลงมาเลย แต่พอเรารับประทานขนม เสร็จ ฝนก็หาย เราจึงออกเดินทางต่อจนกระทั่งเกือบ ๑๙.๐๐ น. จึงกลับโรงแรม บ้านเมืองของเบลเยี่ยมมีลักษณะคล้ายคลึงกับของฝรั่งเศสมาก บรัสเซลเป็นประดุจ ปารีสน้อย ทั้งนี้ ก็เพราะเบลเยี่ยมมีอาณาเขตติดต่อกับฝรั่งเศสและชาวเบลเยี่ยม พวกหนึ่งเป็นพวกวาลอง "Wallon" ที่พูดภาษาฝรั่งเศส อาคารบ้านเรือนสร้างด้วย ศิลปแบบเดียวกัน และมีบางสิ่งบางอย่างในขนบธรรมเนียมที่เหมือนกัน

วันอาทิตย์ที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อ แม่ และทุย ได้เดินทางไปเมืองลิเอช "Liége" โดยทางรถยนต์ หม่อมเจ้าพีรยศยุคล สวัสดิวัตน์ ทรงขับรถยนต์พาไปพร้อมด้วยหม่อม รถยนต์ออกจากโรงแรมเวลา ๙.๓๐ น. ระยะประมาณ ๑๐๐ ก.ม. ถนนเรียบดี แต่ยังสร้างไม่เสร็จ เพราะบางตอนมีทางเดียว บางตอนมี ๒ ทาง พอออกไปนอกเมืองเล็กน้อย ก็พบร้านแบกะดินขายองุ่นและสะตรอเบอรี่ แม่ขอให้หยุดรถซื้อ เพราะเห็นองุ่นลูกโตมาก เมื่อซื้อและชิมดูแล้วรู้สึกว่ามีรสหวานและหอมน่ารับประทาน ราคาพอสมควร สอบถามได้ความว่าชาวสวนนำมาจำหน่ายเอง เขาบอกว่าเขาปลูกในเรือนกระจกระหว่างฤดูหนาว เรานั่งรถชมทิวทัศน์ไปพลางรับประทานองุ่นไปพลาง ไม่ช้ารถยนต์ของเราก็ผ่านเข้าไปในเมืองเมืองหนึ่ง ชื่อเมืองลูแวง "Louvain" เป็นเมืองขนาดกลาง อยู่กึ่งกลางระหว่างกรุงบรัสเซลกับเมืองลิเอช เมืองนี้มีมหาวิทยาลัยคาทอลิกตั้งอยู่ ปัจจุบันมีนักศึกษาไทยเรียนอยู่หลายคน ภูมิประเทศจากเมืองลูแวงไปเป็นทุ่งนาต้นไม้ และหมู่บ้าน เวลา ๑๑.๓๐ น. รถก็ถึงเมืองลิเอช เมืองนี้เป็นเมืองที่พ่อเขาเรียนหนังสืออยู่ที่มหาวิทยาลัยเมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ดังนั้น พ่อเขาจึงรู้จักดี เขาพาเราไปที่บ้านนายโยเซฟ พ้วดาร์ พ่อบ้านที่เขาได้เคยอาศัยอยู่แต่ไม่พบ เพราะพ่อบ้านและแม่บ้านออกไปตากอากาศเสียที่บ้านท้องนาซึ่งอยู่อีกเมืองหนึ่ง เราจึงเชิญลูกชายเจ้าของบ้านซึ่งชื่อ ยอร์ช ไปรับประทานอาหารกลางวันที่ในเมืองด้วย แต่ก่อนรับประทานอาหาร เราตกลงกันว่าจะนั่งรถเที่ยวชมเมืองและถ่ายรูปก่อน เมื่อเป็นเช่นนั้น นายยอร์ชจึงทำหน้าที่ขับรถส่วนตัวของเขานำไป เมืองนี้เป็นเมืองขนาดใหญ่มีแม่น้ำผ่านถึง ๒ สาย และมีภูเขาล้อมรอบ เป็นเมืองที่มีบ่อถ่านหิน จึงเป็นเมืองอุตสาหกรรม บ้านเมืองบางตอนตั้งอยู่บนเนินเขาเราชมเมืองแล้วไปหยุดถ่ายรูปกันที่

หน้ามหาวิทยาลัย และที่โบสถ์ในเมือง แล้วก็พากันเข้าไปรับประทานอาหารที่ร้านแห่งหนึ่งริมถนนสายใหญ่ ระหว่างรับประทานอาหาร พ่อเขาได้ขอทราบ address ของพ่อและแม่นายยอร์ชที่บ้านนอก นายยอร์ชก็เขียนแผนที่ให้ พร้อมทั้งอธิบายประกอบภายหลังจากรับประทานอาหารแล้ว เราเดินชมเมืองอีกพักใหญ่ แล้วจึงลาจากนายยอร์ชไป มุ่งหน้าไปทางเมืองที่พ่อแม่ของเขาไปพักตากอากาศ รถแล่นไปชั่วโมงเศษก็ถึงจุดหมาย บ้านหาไม่ยากนัก ทั้งสองตายายเมื่อเห็นเราเข้าก็ดีใจมาก ตรงเข้ามากอดจูบตามธรรมเนียมฝรั่ง แล้วจึงเชิญเข้าไปในบ้าน เลี้ยงเบียร์และกาแฟเราคุยกันเหมือนพี่น้องที่จากกันไปนาน เขาพาเราชมบริเวณบ้านและที่ดินของเขาซึ่งเป็นป่า เกือบ ๑๗ น. เราจึงได้ลาจากเขาไป ทั้งสองออกมาส่งเราและมองเราด้วยน้ำตาคลอ จนกระทั่งรถของเราลับตาไป เรากลับถึงกรุงบรัสเซลเมื่อเวลาทุ่มเศษ การเดินทางไปเมืองลิเอชวันนี้ เราได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน และได้ความรู้ได้เปิดหูเปิดตามาก แต่ก็เหนื่อยพอดู

วันอังคารที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อเขาออกไปดูงานแต่เช้า แม่ไม่ได้ไปไหน ดูแลทุยอยู่ที่โรงแรม เพราะทุยเริ่มป่วยเป็นไข้หวัด พ่อเขากลับมาเวลา ๑๘.๐๐ น. และจะต้องออกไปรับประทานเลี้ยงกับพวกเบลเยี่ยมอีก เขาจึงไปซื้อข้าวต้มและข้าวผัดมาให้รับประทานก่อนที่จะออกไป

วันพุธที่ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อเขาจะต้องไปดูงานที่เมืองบรูซ "Bruges" แม่เห็นว่า ทุยค่อยยังชั่วแล้ว จึงได้ไปด้วย คงปล่อยให้ทุยนอนพักผ่อนอยู่ที่โรงแรมแต่ผู้เดียว เวลา ๙.๐๐ น. เจ้าหน้าที่รถไฟมารับจากโรงแรมไปขึ้นรถไฟที่สถานี "Gare du Midi" ขบวนรถออกเวลา ๙.๕๐ น. รถแล่นเร็วมาก ระยะทาง ๑๐๐ กว่า ก.ม. วิ่งเพียง ๑ ชั่วโมง ที่บรูซมีเจ้าหน้าที่มาต้อนรับพ่อไปดูงาน ส่วนแม่นั้นก็ไปเที่ยวชมเมือง เมืองนี้เป็นเมืองเก่าแก่เล็ก ๆ มีคลองผ่าน

กลางใจเมือง บ้านเรือนปลูกอยู่ริมน้ำ งามน่าดู มีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก นั่งเรือเครื่องติดท้ายชมเมือง บางพวกก็นั่งรถม้าชม สินค้าที่ขึ้นชื่อของเมืองนี้ คือ ลูกไม้ถักด้วยมือและถักด้วยเครื่องจักร เวลา ๑๒.๓๐ น. เขาเลี้ยงอาหารที่ร้านริมคลอง นั่งรับประทานกันเงียบ ๆ สบายดี เสร็จจากรับประทานอาหารแล้ว เขาพาพ่อและแม่ไปชมเมืองอ๊อสเต๊นด์ "Ostende" ซึ่งเป็นเมืองตากอากาศชายฝั่งทะเลเหนือ อยู่ไม่ห่างจากบรัซนัก รถยนต์วิ่งเพียงครึ่งชั่วโมงก็ถึง มีถนนอย่างดีเลียบชายฝั่งทะเลไปตามเมืองเล็กเมืองน้อยต่าง ๆ ที่เมืองอ๊อสเต๊นด์ มีโรงแรมทั้งใหญ่และเล็กรวมทั้งร้านอาหารตั้งอยู่เต็มเมือง ระหว่างนี้เป็นฤดูตากอากาศ จึงมีประชาชนไปเที่ยวกันอย่างหนาแน่น เรานั่งรถยนต์เที่ยวชมชายหาดจนทั่วแล้วก็ขึ้นรถไฟกลับเวลา ๑๖.๐๐ น. ถึงกรุงบรัสเซล เวลา ๑๗.๓๐ น.

วันพฤหัสบดีที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ เวลา ๙.๐๐ น. นายเลอแนง "Lenain" เจ้าหน้าที่รถไฟมารับพ่อ แม่ และทุยไปขึ้นรถไฟที่สถานีเหนือ "Gare du Nord" ไปเมืองแอนตเวิป "Antwerp" ภาษาฝรั่งเศสเรียก อังแวร์ส "Anvers" อยู่ไม่ไกลจากบรัสเซลเท่าใดนัก รถไฟออกเวลา ๙.๒๐ น. ถึงเวลา ๙.๕๐ น. เจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ของรถไฟที่นั่นมาคอยต้อนรับ พาขึ้นไปบนห้องประชุม อธิบายแผนผังเมืองและท่าเรือให้ฟัง เสร็จแล้วก็พาไปชมท่าเรือ ดูเขื่อนปั้นจั่น โกดัง และทางรถไฟที่ลำเลียงสินค้า แม่จำต้องนั่งรถไปกับเขาด้วย และบางตอนก็ต้องลงไปดูกับเขาเหมือนกัน เช่นที่โกดังลำเลียงกล้วยหอมลงจากเรือเป็นต้น เขาต้องทำเป็นห้องเย็นสำหรับเก็บ และต้องทำสะพานทอดไปยังเรือเดินทะเล เป็นสะพานมีหลังคาและฝากั้นมิดชิด เพื่อปล่อยความเย็นลงไปได้ กล้วยที่ขึ้นจากเรือซึ่งอยู่ในห้องเย็นมาแล้วจะไม่ถูกอากาศร้อน กล้วยหอมส่วนมากส่งมาจากแอฟริกาทำให้แม่มีความรู้เพิ่มขึ้นเหมือนกัน จากนั้นเขาก็พาเรานั่งรถผ่านอุโมงค์

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่หน้าศาลาเทศบาล กรุงบรัสเซล ประเทศเบลเยี่ยม

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่ท่าเรือเมืองแอนตเวิป ประเทศเบลเยี่ยม

ลอดใต้น้ำ ตอนบ่ายโมง เขาเลี้ยงอาหารที่ร้านหรูแห่งหนึ่งภายในบริเวณท่าเรือ อาหารทะเลอร่อยมาก รับประทานแล้วก็ออกไปชมการสร้างอุโมงค์ลอดแม่น้ำแห่งใหม่ การสร้างคลอง และสะพานเพื่อขยายท่าเรือ เสร็จแล้วก็นั่งรถชมเมืองและไปดูการเจียระไนเพชร เมืองแอนตเวิปเป็นเมืองเก่าแก่ ตั้งอยู่บนฝั่งของแม่น้ำแอสโก้ "Escaut" อยู่ตอนเหนือของประเทศเบลเยี่ยมเป็นเมืองท่าที่ใหญ่โตมาก และเป็นศูนย์การค้าของยุโรป พลเมืองส่วนมากเป็นเชื้อสาย Flanders พูดภาษา Flemish ซึ่งมีสำเนียงคล้ายกับชาวฮอลันดา สรุปแล้ว ประเทศเบลเยี่ยมมีภาษาที่ใช้อยู่ ๒ ภาษา คือ ตอนเหนือภาษาเฟลมิช และตอนใต้ภาษาฝรั่งเศส เรากลับมาถึงโรงแรมเอา ๑๘ น. เศษ ตอนค่ำ นายเลอแนงเชิญรับประทานอาหารที่ร้านหน้าสถานี แล้วพานั่งรถชมเมืองยามราตรี

วันศุกร์ที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ ตอนเช้า พ่อเขาไปดูงาน แม่ออกไป shopping กับภรรยาของพวกรถไฟ ตอนเที่ยง พ่อเขาเชิญเจ้าหน้าที่รถไฟบางคนที่รู้จัก และชอบพอพร้อมภรรยาไปรับประทานอาหารที่ร้านจีน เวลา ๑๔.๐๐ น. การรถไฟส่งรถยนต์ พร้อมมัคคุเทศก์สตรีมานำเราชมเมือง มัคคุเทศก์สตรีนี้เป็นของเทศบาลเมืองบรัสเซลเขาฝึกไว้ แต่งเครื่องแบบสีแดง สวมหมวก พูดภาษาอังกฤษเก่ง เขานำเราเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ เช่น พระราชวัง โบสถ์ และศาลาเทศบาล ฯลฯ จนกระทั่ง ๑๖.๐๐ น. จึงลากลับ จากนั้นนายเลอแนงก็ทำหน้าที่ต่อ โดยนำเราไปชมบริเวณซึ่งเคยจัดเป็นที่แสดงสินค้านานาชาติ อาคารต่าง ๆ ที่สร้างไว้อย่างถาวรยังคงมีสภาพดีอยู่ แกพาเราขึ้นไปที่ Atomium ซึ่งทำเป็นรูป atom มีขนาดสูงใหญ่ ต้องขึ้นลิฟท์ แล้วก็บันไดเลื่อน เมื่ออยู่ข้างบนได้ชมภูมิประเทศของกรุงบรัสเซลทั่วหมดทุกทิศ ภายในได้ชมภาพและรูปจำลองเกี่ยวกับปรมาณู ขากลับต้องเดินลงบันได เมื่อได้ชมอาคารนี้แล้ว ก็ขึ้นรถยนต์ไปยัง

วอเตอร์ลู "Waterloo" ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระเจ้านะโปเลียนรบแพ้ลอร์ดเนลสัน แม่ทัพเรืออังกฤษ ที่ Waterloo นี้ เขาสร้างเป็นรูปปิรามิทขนาดใหญ่และสูง มีสิงโตหมอบอยู่ข้างบน เรากลับถึงโรงแรมตอนค่ำ และคืนนั้นพ่อเขาก็เชิญพวกรถไฟและพวกเบลเยี่ยมที่ได้มาต้อนรับเลี้ยงอาหารจีนเป็นการอำลา เนื่องจากพรุ่งนี้จะเดินทางออกจากเบลเยี่ยมไปยังประเทศฮอลแลนด์

วันเสาร์ที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เวลา ๙.๐๐ น. พ่อ แม่ และหุยออกจากโรงแรมไปยังสถานีเหนือ เพื่อขึ้นรถไฟไปยังกรุงเฮก ประเทศฮอลแลนด์ ม.จ. พีรยศยุคล สวัสดิวัตน์ และหม่อม กับนายเลอแนงและภรรยาได้ไปส่ง ขบวนรถที่เราจะโดยสารไปนี้เป็นขบวนรถด่วนพิเศษเดินระหว่างประเทศ เรียกชื่อย่อว่า "TEE" เรามีใบเบิกทางสำหรับทั้ง ๓ คน หากแต่การโดยสารรถขบวนนี้จะต้องมีตั๋วค่าธรรมเนียมพิเศษ นายเลอแนงได้จัดการขอใบเบิกทางจากการรถไฟฮอลันดาให้ แต่ลืมขอตั๋วค่าธรรมเนียมพิเศษไป ดังนั้น ขณะที่ยืนรอรถอยู่ พ่อเขาจึงเอ่ยปากถามถึงเรื่องนี้ว่าจะทำอย่างไรดี นายเลอแนงได้ตอบเป็นเชิงให้คติว่า "สิ่งใดก็ตามเมื่อผู้มีหน้าที่โดยตรงเขาไม่เรียกร้องแล้วอย่าไปถามเข้า" เราสนทนากันอยู่พักหนึ่ง พอ ๑๐.๐๓ น. ขบวนรถก็มาถึง เราร่ำลาพวกที่มาส่งแล้วก็ขึ้นรถ ขบวนรถออกเวลา ๑๐.๐๔ น. ภายในขบวนรถนี้ จัดที่นั่งแบบเครื่องบิน เป็นเก้าอี้ที่เอนนอนได้ เบาะนิ่ม มีผ้าขาวทำปลอกเก้าอี้ แลดูสะอาดดี มีพนักงานต้อนรับและพนักงานรับใช้บริการตลอดทาง อาหารการกินและเครื่องดื่ม สั่งซื้อได้ตามต้องการ เมื่อเข้าไปนั่งในรถแล้ว มีความรู้สึกเหมือนอยู่ในเครื่องบินโดยสาร เพราะขบวนรถวิ่งเรียบและเสียงเงียบ ขบวนรถแล่นไปพักหนึ่งก็หยุดที่สถานีชายเขตแดนประเทศเบลเยี่ยมกับประเทศฮอลแลนด์ ๑ นาทีเพื่อให้เจ้าหน้าที่รถไฟตรวจคนเข้าเมืองและศุลกากรของฮอลแลนด์ขึ้นมาตรวจตั๋วตรวจหนังสือเดินทางและตรวจกระเป๋า ตอนนี้พ่อเขาคงจะยังจำคติของนายเลอแนงได้ เขาไม่พูดอะไรเลย เจ้าหน้าที่ทั้ง ๓ หน่วยมาขอดู ขอ

ตรวจอะไร เขาก็ให้ดูให้ตรวจตามต้องการ แล้วก็ผ่านไปได้อย่างสะดวกสบาย เป็นอันว่า คำสั่งสอนของนายเลอแนงได้ผลดี เวลา ๑๑.๕๕ น. ขบวนรถถึงสถานีเฮก กรุงเฮก "The Hague" ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลโลก เราขึ้นแท็กซี่ไปที่โรงแรม Europa ซึ่งเราได้ขอให้คุณสวัสดิ์ บุษปฤกษ์ แห่งสถานเอกอัครราชทูตไทยจองให้ โรงแรมนี้ตั้งอยู่ที่ชายทะเล ตำบล Scheveningen ห่างจากสถานีรถไฟประมาณ ๖ ก.ม. เสียค่าแท็กซี่ ๖ gilds คิดเป็นเงินไทยประมาณ ๓๖ บาท เมื่อเข้าที่พักเรียบร้อยแล้วก็ออกไปหาอาหารกลางวันรับประทาน ขณะที่เดินหาร้านอาหารอยู่นั้น เราได้พบสิ่งแปลกและดีอยู่อย่างหนึ่ง คือ หน่วยประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับที่พักโรงแรมตั้งกระโจมอยู่มุมถนน ใครอยากจะได้ที่พักก็ไปถามที่นั่น เราเดินเลือกกันอยู่เป็นนาน ผลที่สุดเลือกได้ร้านอาหารอินโดนีเซีย เราสั่งอาหารคนละอย่างไม่ซ้ำกัน มีข้าวผัดแบบฮ่องกง ข้าวแกงกาหรี่ไก่ และบะหมี่แห้ง เครื่องดื่มมีโคคาโคล่า และน้ำแร่วิชี ซึ่งดื่มกันคนละขวด ต้องจ่ายค่าอาหารรวมค่าทิป ๓๐ gilds ประมาณ ๑๘๐ บาท นับว่าแพงน่าดู เมื่อเสร็จจากรับประทานอาหารแล้วเราก็ลองขึ้นรถรางเข้าเมือง การขึ้นรถรางที่นี่ต้องเข้าคิว เพราะคนแน่นมาก เกิดมาก็เพิ่งเคยเห็นที่นี่แหละ เสียค่ารถรางคนละครึ่ง gild ความตั้งใจของเราที่เข้าไปในเมืองครั้งนี้ ก็เพื่อจะหาเช่ารถยนต์ให้ทุยขับพาเที่ยว แต่ก็มืดแปดด้าน ไม่ทราบว่าจะไปลงรถที่ไหน และจะไปหาเช่ารถยนต์ได้ที่บริษัทใด ตั้งอยู่ที่ถนนใด บังเอิญพ่อเขานั่งอยู่ม้านั่งเดียวกับชายผู้หนึ่ง ซึ่งทราบภายหลังว่าเป็นชาวดัชไปทำงานที่สหรัฐอเมริกาแล้วกลับมาเยี่ยมบ้านชั่วคราว พ่อเขาจึงลองถามเป็นภาษาอังกฤษดูถึงป้ายหยุดรถที่จะต้องไปลง ชายผู้นั้นก็ตอบเป็นภาษาอังกฤษอย่างชัดถ้อยชัดคำ ต่อจากนั้นก็สนทนากันจนกระทั่งได้เรื่อง เมื่อก่อนถึงป้ายที่เราจะต้องลง แกก็กรุณาบอกให้เตรียมตัว แกช่างมีน้ำใจดีเหลือเกิน เราขอบใจแกแล้วก็ลงเมื่อรถหยุดที่ป้าย แล้ว

เดินไปตามแผนที่ที่ชายผู้มีใจอารีนั้นบอกให้ ก็ไปเจอบริษัท Hertz ซึ่งเป็นบริษัทให้เช่ารถยนต์ และก็เช่ารถได้สมดังความประสงค์ เป็นรถยนต์ยี่ห้อ SIMCA เวลา ๑๖.๐๐ น. ทุยขับรถพาพ่อและแม่กลับไปที่โรงแรมเพื่อโทรศัพท์ไปขอคนนำทางจากคุณสวัสดิ์ บังเอิญคุณสวัสดิ์และภรรยาไม่อยู่ ลูกสาวคนเล็กรับโทรศัพท์บอกว่าขณะนั้นมีนักเรียนไทยอยู่คนหนึ่ง พ่อเขาจึงขอพูดโทรศัพท์ด้วย และได้ขอร้องนักเรียนไทยผู้นั้นให้ช่วยนำทางให้ นักเรียนไทยผู้นั้นก็ช่างดีเหลือเกิน รับปากรับคำทันที แล้วบอกว่าจะมาพบเราที่โรงแรม ประมาณ ๑๕ นาที ธิดาของคุณสวัสดิ์และนักเรียนไทยผู้นั้นก็มาถึง สอบถามชื่อเสียงและประวัติแล้ว ปรากฏว่าชื่อนายศุภชัย พานิชภักดิ์ เป็นนักเรียนเก่าโรงเรียนเซ็นคาเบรียลรุ่นเดียวกับทุย สอบไล่ชิงทุนของธนาคารแห่งประเทศไทยได้ จึงมาศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์การธนาคารที่นี่ คุณศุภชัยยินดีทำหน้าที่มัคคุเทศก์ให้ เราขอบใจแล้วก็ขอให้นำไปชมเมืองจำลองเป็นแห่งแรก ขณะนั้นเป็นเวลา ๑๘ น. เศษแล้วแต่ยังมีแดดอยู่ เราซื้อตั๋วแล้วก็รีบเข้าไปชมและถ่ายรูป เพราะเกรงจะค่ำเสียก่อนจะดูทั่ว เมืองจำลองนี้ มีเนื้อที่กว้างใหญ่หลายไร่ เขาสร้างบ้านเมืองขนาดเล็กสูงไม่เกินหน้าอกคน มีถนนหนทาง แม่น้ำ ลำคลอง ทางรถไฟและสนามบิน บนถนนมีรถยนต์ชนิดต่าง ๆ แล่นอยู่ตลอดเวลา ในแม่น้ำลำคลองก็มีทั้งเรือเล็กและเรือใหญ่แล่นอยู่ ทางรถไฟก็มีขบวนรถชนิดต่าง ๆ วิ่งสวนกันไปมา บางตอนเข้าถ้ำและบางตอนข้ามสะพาน ที่สนามบินก็มีโรงเก็บเครื่องบิน อาคารการบินพาณิชย์และเครื่องบินชนิดต่าง ๆ จอดอยู่ บางลำก็แล่นเคลื่อนไหวไปมา ส่วนสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ก็มี พระราชวัง อาคารที่ทำการศาลโลก รัฐสภา โบสถ์ และสถานที่สำคัญ ๆ รวมทั้งตึกรามบ้านช่อง โรงมหรศพ บางตอนทำเป็นสวนปลูกต้นไม้นานาชนิด ออกดอกสีต่าง ๆ แลดูสวยดี มีกระท่อมชาวนา มีสีลม มีน้ำพุ ฯลฯ

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่เมืองจำลอง กรุงเฮก ประเทศฮอล์แลนด์

เขาพยายามจำลองสิ่งแปลก ๆ ต่าง ๆ มาให้ประชาชนชม ซึ่งเมื่อใครได้ไปชมแล้ว ก็รู้สึกเหมือนได้เห็นของจริง เราชมเมืองจำลองอยู่ชั่วโมงเศษ แล้วก็ออกไปชมตึกที่ทำการศาลโลกตัวจริง จากนั้นจึงไปรับประทานอาหารกันที่ร้านอาหารจีน

เวลา ๒๐.๐๐ น. เราไปเยี่ยมคุณสวัสดิ์และภรรยาที่บ้าน พร้อมทั้งขอบใจที่ได้กรุณาช่วยเหลือเราคราวนี้ คุณสวัสดิ์เลยชวนเราไปเที่ยวงานแสดงสินค้าของอินโดนีเซีย ซึ่งมีในคืนนั้น ณ บริเวณที่แห่งหนึ่ง เราก็ตกลงไปตามคำชวน ที่บริเวณงานมีสินค้าชนิดต่าง ๆ ตั้งโชว์อยู่ภายในอาคารหลังใหญ่ มีการแสดงดนตรี และการร้องรำทำเพลงของอินโดนีเซียด้วย เราเดินกันไม่ถึงรอบก็ต้องรีบออก เพราะมีประชาชนพากันไปเที่ยวงานอย่างหนาแน่น ทนเบียดกับเขาไม่ไหว ต่อจากนั้นเราก็นั่งรถไปรับประทานขนมและเครื่องดื่มกันที่ปลายแหลมแล้วจึงกลับไปนอน

วันอาทิตย์ที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ คุณสวัสดิ์ชวนไปเที่ยวเมือง Breda เพื่อชมสวนเทพนิยาย ชื่อ "Esteling Park" เวลา ๑๐.๓๐ น. เราออกเดินทางจากกรุงเฮก ระยะทางประมาณ ๑๐๐ ก.ม. ต้องผ่านเมืองร็อตเตอร์ดัม "Rotterdam" และอยู่ใกล้ชายเขตแดนประเทศเบลเยี่ยม เนื่องจากวันนั้นมีเหตุอันตรายเกิดขึ้นระหว่างทาง จึงทำให้รถยนต์เป็นจำนวนมากต้องหยุดคอยเสียเวลา เราจึงถึงเอาเมื่อ ๑๓.๐๐ น. เราซื้อตั๋วเข้าไปและหาอาหารใส่ท้องกันแล้ว ก็ออกเดินชม เมืองเทพนิยายนี้ ทำเป็นป่า มีต้นไม้สูงใหญ่ปลูกอย่างหนาแน่น เวลาเดินเข้าไปรู้สึกเหมือนอยู่ในป่าจริง ๆ ทั้งสองฟากของถนนที่ผ่านเข้าไป จะมีภาพปั้นเทพนิยายเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องเจ้าหญิงนิทรา และเรื่องสโนว์ไวท์ เป็นต้น สร้างไว้เป็นระยะ ๆ ห่างกันพอสมควร ฉากบางตอนเป็นภูเขา บางตอนเป็นถ้ำบางตอนเป็นปราสาท และบางตอนเป็นบ้าน มีรูปหนึ่งที่ทำประหลาด คือ ปั้นเป็นคนนั่งอยู่คอยืดเข้ายืดออกได้ แต่ตอนยืดออกนั้นสูงขึ้นไปประมาณ ๒ วา และมีเสียงร้องอย่างพิสดาร เวลากลางคืน คนประสาทอ่อนไปเห็นเข้าเป็นต้องวิ่งแน่ ภาพต่าง ๆ

มีอักษรอธิบายและมีเสียงประกอบ มีฉากหนึ่งทำเป็นถ้ำ ข้างหน้ามียักษ์วัดโพธิ์ยืนจังก้าอยู่ เมื่อพวกเราเดินไปถึง ทุกคนต่างก็ยืนตลึง เพราะนึกกันไม่ถึงว่าจะมีรูปเช่นนี้อยู่ในต่างประเทศ ภายในถ้ำ สร้างเป็นระบำบนดอกบัวซึ่งหุบและบานได้ ตัวระบำก็เต้นได้ มีเพลงประกอบเราเดินชมสวนเทพนิยายกันอยู่ ๒ ชั่วโมงเศษจึงทั่ว แล้วออกเดินทางกลับเมื่อเวลา ๑๘.๐๐ น. ถึงกรุงเฮก เวลา ๑๙.๓๐ น. หลังจากรับประทานอาหารค่ำแล้ว พ่อ แม่ และหุยเดินลงไปเที่ยวตามชายหาด และอาคารที่สร้างยื่นออกไปในทะเล มีผู้คนไปเดินเที่ยวกันเป็นจำนวนมาก มีร้านขายอาหารและร้านขายของที่ระลึก

วันจันทร์ที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อ แม่ หุย และคุณศุภชัย ได้ไปเที่ยวกรุงอัมสเตอร์ดัม "Amsterdam" กัน โดยออกจากกรุงเฮก เวลา ๑๒.๐๐ น. รถยนต์วิ่ง ๔๕ นาที ก็ถึง กรุงอัมสเตอร์ดัมนี้ เป็นเมืองหลวงของประเทศฮอลแลนด์ ตั้งอยู่ที่ปากแม่น้ำอัมสเตล "Amstel" อยู่ตอนเหนือของประเทศ และเป็นเมืองท่าที่มีคลองเป็นเส้นทางขนส่งเชื่อมกับทะเลเหนือ ดังนั้นจึงมีคลองผ่านไปรอบ ๆ เมือง แม่ไปเห็นแล้วทำให้นึกถึงกรุงเทพ ฯ ซึ่งมีคลองผ่านเข้าไปกลางใจเมืองเหมือนกัน และในขณะเดียวกันก็ทำให้หวนคิดถึงลูก เรานั่งรถยนต์แล่นไปตามถนนสายต่าง ๆ ของเมือง เห็นอาคารบ้านเรือนส่วนมากมีลักษณะเก่าแก่ เช่นเดียวกับโบสถ์ เราหยุดชมพระราชวัง ซึ่งย่อมต้องสวยงามและใหญ่โตเป็นธรรมดา จากนั้นก็ไปยังท่าเรือที่นำนักทัศนาจรท่องเที่ยวไปตามลำคลอง เราซื้อตั๋วลงเรือเที่ยวชมเมือง เวลานั้นเป็นเวลา ๑๕.๐๐ น. ใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมง ก็ดีเหมือนกัน ไหน ๆ มาทั้งทีแล้วได้เที่ยวทั้งทางน้ำและทางบก

เวลา ๑๗.๐๐ น. เราออกเดินทางไปชมเขื่อนกั้นน้ำทะเลที่ Zuider Zee ระยะทาง ๑๐๐ กว่า ก.ม. เมื่อตอนออกจากอัมสเตอร์ดัมต้องนำรถยนต์ข้ามแพขนานยนต์ ถนนเรียบดี แต่บางตอนแคบ ถึงเขื่อนเมื่อเวลา ๑๘.๐๕ น. ได้ลง

ไปชมและถ่ายรูป เขื่อนนี้ยาวประมาณ ๒๕ ไมล์ กว้างขนาดรถยนต์แล่นสวนกันได้สบาย เมื่ออยู่บนเขื่อนจะเห็นระดับน้ำทะเลสูงกว่าพื้นดินและพื้นน้ำข้างในเขื่อนมาก ดังนั้นเขาจึงต้องสูบน้ำทะเลออกตลอดเวลา การที่ต้องทำเช่นนี้ก็เพื่อให้ได้พื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้น เวลา ๑๘.๔๐ น. เราออกเดินทางกลับกรุงเฮก ถึง ๒๐.๓๐ น. รับประทานอาหารแล้วนั่งรถชมเมืองในยามราตรี

วันอังคารที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อ แม่ และทุย ได้ออกเดินทางจากสนามบิน Schipel ของประเทศฮอลแลนด์ ไปยังประเทศเดนมาร์ค ขณะที่รอเครื่องบินอยู่ที่สถานีการบินนั้น เราได้พบกับชาวฮอลแลนด์ผู้มีใจอารีต่อเราในวันแรกที่มาถึง โดยช่วยให้คำอธิบายแก่เราบนรถราง เป็นการเจอกันโดยบังเอิญที่สุด ทั้งเราและแกต่างก็ดีใจ ตรงเข้าจับมือทักทายปราศรัยกันราวกับคนที่รู้จักกันมานาน สอบถามได้ความว่า แกจะเดินทางกลับไปสหรัฐอเมริกา เราอวยพรให้แกเดินทางโดยสวัสดิภาพ แกก็อวยพรให้เราเช่นเดียวกัน ครั้นแล้วเราก็แยกกันไปขึ้นเครื่องบิน เครื่องบินออกเวลา ๑๒.๑๕ น. ท้องฟ้าแจ่มใส เครื่องบินบินเรียบดี แต่ไม่มีทิวทัศน์ให้ชม มองออกไปก็พบแต่ท้องฟ้ากับน้ำทะเล พ่อเขาก็เลยเล่าเรื่องขัน ๆ ให้ฟังว่า ที่ฮอลแลนด์นี้มีอะไร ๆ แปลกอยู่เหมือนกัน คือ ทุกเช้าเราสั่งอาหารมารับประทานในห้องนอน เมื่อบ๋อยนำอาหารมาส่ง พ่อเขาก็ให้เงินค่าทิปไปทุกครั้ง เช้าวันหนึ่งบังเอิญเขาไม่มีเศษสตางค์ จึงได้พูดกับบ๋อยว่า "วันนี้ฉันไม่มีเงินย่อย เอาไว้แล้วค่อยเอาทิปก็แล้วกัน" บ๋อยคนนั้นตอบว่า "ไม่เป็นไรครับ ท่านเซ็นไว้ก็ได้" ว่าพลางก็ส่งสมุดและดินสอมาให้ พ่อเขาก็เลยต้องเซ็นค่าทิปให้ไป พ่อเขาสรุปตอนท้ายว่า ดูเถอะมันช่างงกเหลือเกิน ไม่เคยเห็นที่ไหนเขาทำกัน เราคุยกันพลางรับประทานอาหารพลาง ไม่ช้าเครื่องบินก็ลดระดับลง และถึงสนามบินกรุงโคเปนเฮเกน เมื่อเวลา ๑๓.๒๐ น. เราขึ้นแท็กซี่ไปพักที่โรงแรม Mission แล้วก็ไปหาเช่ารถยนต์ให้ทุยขับพาเที่ยว เมื่อได้รถแล้วก็ขับไปที่สถานเอกอัครราชทูต

เพื่อหามัคคุเทศก์ ไปพบภรรยาของข้าราชการผู้หนึ่ง ซึ่งช่วยเหลือนำเราเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ เช่น นางเงือก "Mermaid" พระราชวัง และน้ำพุ แล้วแล่นรถเลียบชายฝั่ง ไปหาอะไรดื่มกันที่ Belle vue Strand Hotel เสียค่ากาแฟ ๒ ถ้วย ๖ โครน โคคาโคล่า ๑ ขวด ๑.๘๕ โครน ค่าภาษี ๑๐% ค่ารับใช้ ๑๕% รวมเป็น ๙.๙๓ โครน เงินของเดนมาร์คเรียกโครน "Krone" อัตราแลกเปลี่ยน ๑ โครน ประมาณ ๓ บาท ค่าครองชีพที่เดนมาร์คค่อนข้างสูง แล้วแถมยังต้องเสียภาษีอีก ๑๐% ด้วย ทำให้ยิ่งแพงหนักขึ้น เรานั่งสนทนากันอยู่พักใหญ่ เพราะอากาศกำลังสบาย มองไปเบื้องหน้าเห็นเกาะกับน้ำทะเลและท้องฟ้าซึ่งขณะนั้นยังสว่างอยู่ จาก Belle vue Strand Hotel เราตรงไปยังบ้านของคุณวิวรรธน์ ณ ป้อมเพชร เอกอัครราชทูตไทย เพื่อรับประทานอาหารตามคำเชิญ

วันพุธที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ตอนเช้าเราย้ายโรงแรม เพราะ Mission Hotel เป็นโรงแรมเก่า อยู่ไม่สบายและบริการเลว โรงแรมที่เราไปอยู่ใหม่ชื่อ Palace Hotel อยู่กลางใจเมือง วันนี้เรายังไม่มีโปรแกรมว่าจะไปเที่ยวที่ไหน เพียงแต่เที่ยวชมภายในตัวเมือง และ shopping เท่านั้น ที่กรุงโคเปนเฮเกนนี้ เขาจัดถนนสายหนึ่งมีความยาวมากเป็นศูนย์กลางการค้า โดยห้ามยวดยานต่าง ๆ เข้าไปวิ่ง คล้าย ๆ กับสำเพ็งของเรา แต่ถนนกว้างและสะอาดกว่า ถนนนี้อยู่ไม่ไกลจากโรงแรมใหม่ที่เราไปพัก

ตอนบ่าย เราหยุดพักผ่อนอยู่ที่โรงแรม เพราะได้เดินทางมาหลายวัน ไม่ค่อยได้พัก แม่จึงมีเวลาเขียนจดหมายฉบับนี้ถึงลูก แต่การเขียนไม่ได้จบในตอนบ่าย ต้องมาต่อเอาหลังอาหารค่ำอีกจนกระทั่งดึก และตอนนี้ก็เป็นเวลาเกือบเที่ยงคืนแล้ว แม่จึงขอยุติลงแต่เพียงเท่านี้ก่อน

สุดท้ายนี้ แม่หวังว่าลูกของแม่คงสุขสบายดี และเป็นเด็กดีทุกคน ฝากความคิดถึงถึงทุกคนทางบ้านด้วย พ่อ แม่ พี่ทุยสบายดี.

รักและคิดถึงลูกมากเสมอ

สายพิณ ธนะโสภณ

กรุงสต๊อกโฮม ประเทศสวีเดน

วันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

ลูกรัก

พ่อ แม่ และทุยได้มาถึงกรุงสต๊อกโฮม ตั้งแต่ตอนบ่ายของวันที่ ๘ นี้ แม่ได้ส่งจดหมายฉบับก่อนจากโคเปนเฮเกน แต่เล่าเรื่องประเทศเดนมาร์คยังไม่จบ แม่จึงขอเล่าต่อในฉบับนี้

วันพฤหัสบดีที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ Mr. Holtz ชาวเดนมาร์ค ได้มาพบพ่อและแม่ที่โรงแรม บอกว่า พรรคพวกทางกรุงเทพฯ ให้มาต้อนรับเรา จึงขอนำรถยนต์มาให้ใช้ ๑ คัน และตอนค่ำขอเชิญไปรับประทานอาหารด้วย ความจริงรถเช่าของเราก็มีอยู่แล้ว แต่เป็นรถเล็ก ไปกันไม่หมด เพราะแม่ได้ชวนภรรยาของข้าราชการสถานทูตสองคนที่ชอบพออัธยาศัยกันไปด้วย จะได้อาศัยเขาเป็นล่ามในการนำท่องเที่ยว ดังนั้น พ่อเขาจึงตอบขอบใจในความเอื้อเฟื้อของ Mr. Holtz หลังจาก Mr. Holtz ลากลับไปแล้ว พวกเราก็ขึ้นรถยนต์เชฟโรเลตคันใหญ่ของ Mr. Holtz ไปที่ที่ทำการไปรษณีย์ เพื่อส่งเอกสารและเสื้อผ้าสำหรับฤดูหนาวกลับบ้าน แล้วไปที่ Air Terminal เพื่อสำรองที่นั่งเดินทางต่อไปยังประเทศสวีเดน เสร็จแล้วก็ให้คนขับรถนำเที่ยว คนขับรถคนนี้ชื่อนายปีเตอร์ เป็นคนคล่องมาก พูดภาษาอังกฤษได้ดี ดูท่าทีคงจะเป็นคนขับรถนำนักทัศนาจรท่องเที่ยว จึงรู้อะไรดีๆ แห่งแรกที่นายปีเตอร์พาเราไปชม ก็คือ แปลนเมืองโคเปนเฮเกนเมื่อ ๘๐๐ ปีก่อนโน้น ซึ่งทำเป็นแบบจำลอง "Model" นายปีเตอร์อธิบายว่า เมืองโคเปนเฮเกนเมื่อ ๘๐๐ ปีก่อนโน้น เป็นเพียงหมู่บ้านชาวประมงแห่งหนึ่งเท่านั้น ตั้งอยู่บนเกาะซีแลนด์ "Zealand" ไม่มีความสำคัญแต่ประการใด เมืองค่อยๆ ขยายใหญ่โตออกไปเรื่อย ๆ เนื่องจากเป็นศูนย์การค้า จนกระทั่งกลายเป็นเมืองหลวง

ของประเทศเดนมาร์ค เป็นเมืองท่า และเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุดของประเทศในสแกนดิเนเวีย นอกจากนั้นแกยังอธิบายภูมิศาสตร์แถมพกให้พวกเราฟังอีกด้วยว่า ประเทศเดนมาร์คนี้ประกอบด้วยแหลมจัทแลนด์ "Jutland' และเกาะ ๕๐๐ เกาะ มีเกาะใหญ่ คือ เกาะฟีน "Fyn" และเกาะซีแลนด์ "Zealand" อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของยุโรป อาณาเขตทิศเหนือติดกับช่องแคบ สกาเจอรรัก "Skagerrak" ทิศตะวันออกติดทะเลบอลติก ทิศตะวันตกติดทะเลเหนือ และทิศใต้ติดกับเขตแดนประเทศเยอรมัน อาชีพของพลเมืองโดยทั่วไปมีการจับปลาทะเล เดินเรือทะเล เลี้ยงสัตว์ และทำอุตสาหกรรมบางประเภท เช่น สร้างเครื่องดีเซล เครื่องเคลือบและเครื่องเงิน เป็นต้น สินค้าประเภท นม เนย และไข่ไก่ ส่วนมากส่งไปจำหน่ายยังประเทศอังกฤษ เมื่อนายปีเตอร์พูดมาถึงตอนนี้ พ่อเขาก็อธิบายเพิ่มเติมให้พวกเราฟังว่า กรมรถไฟหลวงแห่งกรุงสยามได้สั่งซื้อรถดีเซลไปจากประเทศเดนมาร์คเป็นครั้งแรก เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง สมัยนั้น เสด็จในกรมพระกำแพง ฯ ทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการรถไฟ เมื่อเราดูผังเมืองโคเปนเฮเกนในครั้งโบราณกาลแล้ว นายปีเตอร์ก็นำเราขึ้นรถออกไปแถวชานเมือง เพื่อชมบริเวณที่คนจนอาศัยอยู่ "Slum" พอรถแล่นออกไปได้สักหน่อย แลเห็นบ้านของราษฎรปลูกอยู่เป็นหลัง ๆ ขนาดน่าอยู่อาศัย เรียงรายตลอดสองข้างทาง บริเวณบ้านมีสนามหญ้า ไม้ดอก และไม้ยืนต้นสวยงามมาก ดู ๆ แล้วไม่มีอะไรแตกต่างจากเมืองไทยมากนัก ประกอบกับวันนั้น ดินฟ้าอากาศสดใสมีแดดออกจ้า หว่าไม่ร้อน จึงทำให้แม่หวนคิดถึงลูก ๆ ขึ้นมา พอดีรถถึงหมู่บ้านคนจน จากคำบอกเล่าของนายปีเตอร์ ซึ่งถ้าเขาไม่บอก เราก็คงไม่ทราบ เพราะบ้านปลูกเป็นตึกเหมือนกัน หากแต่มีสภาพคล้ายตึกแถว ขาดความสวยงามและความสะอาด ถึงกระนั้นก็ยังดีกว่าละแวกคนจนของเรามาก รถแล่นผ่านบริเวณนั้นช้า ๆ พวกเราดูแล้วก็อดวิจารณ์กันไม่ได้ ต่อจากนั้นก็มุ่งหน้าไปยังโรงเก็บโค

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่ นางเงือกน้อย กรุงโคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ค

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่หน้าพระราชวัง Fredensborg ประเทศเดนมาร์ค

และสุกรที่ฆ่าแล้ว ซึ่งเป็นห้องเย็นขนาดใหญ่ เราไม่ได้ขอร้องเขาให้พาไปดูหรอก แต่เมื่อนายปีเตอร์มีเจตนาดีพาไปแล้ว เราก็ไม่ขัดศรัทธา จากห้องเย็นเขาพาเราไปชมพระราชวัง Amalienborg ซึ่งเป็นที่ประทับของพระเจ้า Frederik ที่ ๙ และพระราชินี Ingrid พร้อมด้วยพระราชธิดา เป็นพระราชวังที่ใหญ่โตและสวยงามมาก ขณะที่ไปถึง พอดีเป็นเวลาที่กองทหารรักษาการณ์เปลี่ยนเวรกัน เราจึงลงไปชมและถ่ายรูป ต่อจากนั้นพ่อเขาขอให้พาไปที่เงือกน้อยอีกเพื่อถ่ายรูป เพราะเมื่อวันมาถึงได้ผ่านไปชมโดยมิได้เอากล้องถ่ายรูปไปด้วย เมื่อไปถึง พวกเราก็ลงไปยืนให้พ่อเขาชักรูป ปฏิมากรรมนางเงือกน้อย "The Little Mermaid" นี้ มีลักษณะเป็นหญิงเปลือยท่อนบน ส่วนท่อนล่างมีขา–ทั้งสองเป็นหางปลา นั่งพับเพียบอยู่บนก้อนหินใหญ่หันหน้าออกสู่ทะเล นายปีเตอร์อธิบายว่า นางเงือกน้อยนี้หล่อด้วยทองแดง สร้างขึ้นตามเทพนิยายของ Hans Christian Andersen ชาวต่างประเทศที่มากรุงโคเปนเฮเกนแล้วเป็นต้องมาชมแทบทุกคน เพราะเป็นเสมือนเครื่องหมายประจำเมือง เสร็จจากดูเงือกน้อยแล้วเราไปรับประทานอาหารกลางวันกันที่ร้าน Shanghai ซึ่งมีอาหารจีนรสชาดดี แต่ราคาแพงเหลือเกิน เรารับประทานกัน ๕ คน โดนเข้าไปตั้ง ๑๐๕ โครน คิดเป็นเงินไทยเกือบ ๗๐๐.– บาท หลังจากนั้น เราไปเดิน shopping เพื่อย่อยอาหารกัน จนกระทั่งเย็นจึงกลับเข้าโรงแรม ตอนค่ำ Mr. Holtz มารับเราไปรับประทานอาหารที่ Hotel de l' Angleterre ซึ่งเป็นโรงแรมโก้หรู อาหารอร่อย แต่ราคานั้นเข้าใจว่าคงจะแพงมาก เสร็จจากรับประทานอาหารแล้ว พ่อแม่และทุยเข้าไปเที่ยวที่ "Tivoli" "สวนสนุก" ซึ่งตั้งอยู่กลางใจเมือง ไม่ห่างจากโรงแรมที่เราพักเท่าใดนัก เขาจัดเป็นบริเวณกว้างใหญ่ มีร้านค้าการละเล่นที่สนุกสนาน ร้านอาหารและเครื่องดื่ม การแสดงต่าง ๆ ทั้งในร่มและกลางแจ้ง ดนตรี การเต้นรำ ฯลฯ ภายในบริเวณตกแต่งด้วยไฟสีต่าง ๆ แลดูสวยงามมาก มีคนไปเที่ยวกันอย่างล้นหลาม เสียค่าผ่านประตูคนละ ๒ โครน สวนสนุก

นี้เขามีทุกปี โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ พฤษภาคม ไปปิดเอาปลายเดือนกันยายน เราเดินชมกันอยู่จน ๒๓ น. เศษ จึงกลับมานอน

วันศุกร์ที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เราตื่นนอนกันแต่เช้า และรับประทานอาหารในห้องนอน เพราะนัดนายปีเตอร์ไว้เวลา ๙.๐๐ น. ให้นำรถมาพาไปทัศนาจรตามเมืองต่าง ๆ เวลา ๙.๓๐ น. พ่อ แม่ และทุยขึ้นรถคันที่นายปีเตอร์ขับออกจากโรงแรมไปรับคุณสงวนและคุณโชติรัตน์ ภรรยาของข้าราชการสถานเอกอัครราชทูต ที่สถานเอกอัครราชทูตไทย แล้วแล่นรถออกนอกตัวเมืองเลียบชายฝั่งทะเลไปเรื่อย บางตอนผ่านป่า บางตอนผ่านเขา มีตอนหนึ่งที่เห็นแปลก คือ เขาขนเอาทรายจากที่อื่นมาทำเป็นหาดทรายจำลองขึ้นที่ริมฝั่งทะเล รถแล่นไปได้สักครู่ นายปีเตอร์ก็เลี้ยวรถเข้าไปหยุดยังที่แห่งหนึ่ง พลางบอกว่า ที่นี่คือสวนกวาง พวกเราจึงลงไปถ่ายรูปกัน เพราะเห็นเป็นทุ่งหญ้าใหญ่ มีต้นไม้ขึ้นห่าง ๆ แลดูงดงามมาก แต่มองหาไม่เห็นกวางสักตัว จึงพากันออกเดินทางต่อไป

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถึงเมือง Helsingør ซึ่งเป็นเมืองท่าข้ามฟากไปประเทศสวีเดน เนื่องจากทะเลตอนนั้นเป็นช่องแคบ จากท่าเรือนั้น เราจึงสามารถมองเห็นเมืองของสวีเดนที่อยู่ฝั่งตรงข้ามได้อย่างสบาย ที่เมืองท่านี้ เป็นท่าข้ามของรถไฟด้วย คือใช้เรือยนต์บรรทุกรถไฟข้ามไปข้ามมา เราได้ลงไปชมจนทั่ว พ่อเขาได้ถ่ายภาพเอาไว้ด้วย แล้วจึงไปนั่งรับประทานไอสครีมกัน จากนั้นได้ไปชม Kronbrog Castle ในเรื่อง Hamlet ของเช็คสเปียร์

เวลา ๑๒.๐๐ น. ถึงเมือง Hillerød ยังพอมีเวลา จึงแวะไปที่พระราชวังฟรีเดนสเบิ๊ก "Fredensborg Castle" ก่อน ซึ่งชมได้แต่ภายนอก เราจึงลงไปถ่ายรูป พระราชวังนี้เป็นที่ประทับของกษัตริย์เดนมาร์คในฤดูร้อน คล้ายกับพระราชวัง

ไกลกังวลที่หัวหินของเรา เมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จประพาสประเทศเดนมาร์ก ก็ได้เสด็จมาประทับที่พระราชวังนี้ พวกเราชมพระราชวังแล้วยังต้องขับรถต่อไปอีก ๗ ก.ม. เพื่อรับประทานอาหารกลางวันที่ร้าน Slotskroen พ่อเขาบอกว่า เรามาเที่ยวประเทศเดนมาร์กทั้งที ควรจะลองรับประทานอาหารทะเลกันบ้าง แม่ก็เห็นดีด้วย จึงสั่งปลาแซลมอน แต่รับประทานไม่ค่อยลง เพราะมีรสหวานเหลือเกิน อาหารมื้อนี้จึงไม่คุ้มกับที่เราต้องจ่ายแพงมากถึง ๑๒๕.๕๐ โครน ประมาณ ๘๐๐ บาท แต่รับประทานกัน ๕ คน แถมยังรับประทานไม่ลงอีกด้วย เสร็จจากรับประทานอาหารแล้ว เราไปชมพระราชวัง Frederiksborg Castle พระราชวังนี้เป็นพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ เปิดให้ประชาชนเข้าชมภายในได้ เราจึงเข้าไปชมจนทั่ว ทั้งชั้นล่างและชั้นบน โดยมีเจ้าหน้าที่นำและอธิบายให้ฟัง ภายในพระราชวังนี้สลักลวดลายไว้อย่างวิจิตรพิศดารมาก มีเครื่องใช้ไม้สอยสมัยโบราณเก็บอยู่และมีภาพเขียนมากมาย มีโล่ตราของพระเจ้าแผ่นดิน เจ้านาย และพวกขุนนางผู้ใหญ่ของประเทศต่าง ๆ ติดไว้เป็นจำนวนมาก รวมทั้งของประเทศไทย ซึ่งมีโล่ตราของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันด้วย

เวลา ๑๗.๐๐ น. เราไปชมสุสานฝังพระศพพระเจ้าแผ่นดินที่ Roskilde ซึ่งไม่มีอะไรน่าดูนัก มีแต่ความน่ากลัว หลังจากนั้นเราก็เดินทางกลับกรุงโคเปนเฮเกน

ตอนค่ำ พ่อและแม่ได้เชิญข้าราชการสถานทูตบางคนพร้อมทั้งภรรยา และคุณแก้วขวัญ วัชโรทัย กับภรรยา ซึ่งเพิ่งมาถึง ไปรับประทานอาหารที่ร้านอาหารจีนชื่อ Bamboo เพื่อเป็นการเลี้ยงอำลา เนื่องจากวันรุ่งขึ้นเราจะเดินทางต่อไปยังกรุงสต๊อคโฮม ก่อนที่แขกรับเชิญจะมา ได้มีบ๋อยชาวจีนคนหนึ่งเข้ามาหาและบอกว่าเคยอยู่เมืองไทย เมื่อสอบถามก็ได้ความว่าเคยอยู่ที่กรุงเทพฯ และได้มาอยู่ที่

โคเปนเฮเกนนี้นานแล้ว เลยลืมภาษาไทยหมด ค่ำวันนี้เมื่อรับประทานอาหารแล้ว พวกเราก็พากันไปเที่ยวที่ Tivoli ต่ออีกจนดึก

วันเสาร์ที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ วันนี้เราไม่มีโปรแกรมอะไรตอนเช้า เพราะเราจะออกเดินทางต่อไปตอนบ่าย แม่จึงได้นัดคุณเพ็ญ (ม.ล.เพ็ญศรี วัชโรทัย) มารับไป shopping ปล่อยให้พ่อเขาแพ็กกระเป๋าและจ่ายค่าโรงแรมเสียให้เสร็จ ๑๑.๓๐ น. แม่กลับมารับพ่อไปพบกับคุณสุนทร ที่สถานเอกอัครราชทูตไทยตามที่นัดกันไว้ว่า กลางวันนี้ คุณสุนทรจะเลี้ยงก๋วยเตี๋ยวที่บ้าน เราออกจากบ้านคุณสุนทรเวลา ๑๓.๔๐ น. ตรงไปยังสนามบินเลย ระยะทางประมาณ ๑๘ ก.ม. ขึ้นเครื่องบินเมื่อเวลา ๑๕.๒๕ น. เครื่องบินที่เราโดยสารนี้ เป็นเครื่อง B 727 บินเร็วมาก ดังนั้น จึงถึงสนามบินกรุงสต๊อกโฮม เมื่อ ๑๖.๑๕ น. แม่รู้สึกสบายดีตลอดการเดินทาง เพราะอากาศดี

ที่สนามบินกรุงสต็อกโฮม พล.ท. วิธูร หงสเวส เอกอัครราชทูตไทยมารับ เพราะพ่อเขาได้เขียนจดหมายติดต่อมาตั้งแต่อยู่ที่เมืองไทย และส่งฉบับสุดท้ายจากโคเปนเฮเกน เมื่อวันที่สำรองที่นั่งเครื่องบินแล้ว โดยบอกชื่อเครื่องบิน เที่ยวบิน วันและเวลามาด้วย คุณวิธูรได้พาเราเข้าเมือง ระยะทางจากสนามบินถึงในเมือง ๔๐ กว่า ก.ม. เราไปพักที่ Palace Hotel ถนน ERIKSG การหาที่พัก Hotel ในประเทศสแกนดิเนเวียตอนฤดูร้อนค่อนข้างจะลำบากสักหน่อย เพราะมีนักทัศนาจรมากกว่าจำนวนห้องของโรงแรม ดังในกรณีของเรา ต้องให้บริษัทซุลเซ่อร์ ที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ช่วยสำรองให้จึงได้ เมื่อเราเข้าที่พักเรียบร้อยแล้ว คุณวิธูรได้พานั่งรถชมเมือง เพราะอากาศไม่มืด พาไปถนนอะไรบ้างก็ไม่ทราบ เพราะเพิ่งมาเป็นครั้งแรก แต่ก็เห็นตึกรามบ้านช่องใหญ่โตเหมือน ๆ กันแทบทุกเมืองที่ผ่านมา เวลาประมาณ ๑๙.๐๐ น. จึงพามารับประทานอาหารที่บ้าน เรา

สนทนากับคุณวิธูร และภรรยาจนดึก เพราะไม่ได้พบกันนานแล้ว ขากลับได้ขึ้นรถแท็กซี่กลับโรงแรม ในฤดูร้อนที่ประเทศสวีเดนนี้ ถึงแม้พระอาทิตย์ตกดินลับขอบฟ้าไปแล้วก็ตาม แต่แสงสว่างยังคงปรากฏอยู่ ดังนั้น จึงแทบไม่มีกลางคืน ด้วยเหตุนี้ ที่โรงแรมซึ่งมีประตูหน้าต่างทำด้วยกระจกจึงต้องมีม่านดำ และเข้าใจว่าตามบ้านทุกบ้านก็คงจะมีเช่นเดียวกัน ก่อนเข้านอน จึงต้องรูดม่านปิดประตูหน้าต่างเสีย มิฉะนั้นแสงสว่างก็จะเข้าไปทำให้นอนไม่หลับ

วันอาทิตย์ที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ วันนี้เป็นวันหยุด พ่อ แม่ และทุยจึงนอนกันอย่างเต็มที่ เพราะไม่มีโปรแกรมจะไปที่ไหน ตื่นเอาเมื่อ ๙.๐๐ น. รูดม่านออกเห็นแดดส่องจ้า แล้วลงไปรับประทานอาหารเช้าเอาเมื่อ ๑๑ น. ที่ห้องอาหารซึ่งอยู่ชั้นที่ ๘ ของตึก เขาจัดเป็นแบบคาเฟ่ตีเรีย "Cafeteria" คือช่วยตัวเอง ค่าครองชีพที่นี่ค่อนข้างสูง รับประทานกาแฟ ๓ ถ้วย น้ำส้ม ๒ ถ้วย ขนมปัง ๒ แผ่น กับเนย เป็นเงิน ๙ เคราน์ คิดเป็นเงินไทยประมาณ ๔๐.— บาท เมื่อรับประทานอาหารเช้าแล้ว เราก็ออกจากโรงแรมเดินเที่ยวไปเรื่อย ๆ อากาศแจ่มใสและอบอุ่น เดินไปได้ประมาณ ๕๐๐ เมตร ถึงที่หยุดรถราง พอดีรถรางหมายเลข ๗ มาหยุด เราจึงขึ้นไปเพื่อหวังจะเข้าในเมือง เสียค่ารถรางคนละ ๑ เคราน์ คิดเป็นเงินไทยประมาณ ๔ บาทเศษ เรานั่งรถรางไปประมาณ ๒๐ นาที ก็ถึงที่หมายของเรา ที่ยังจำได้เพราะเมื่อวานนี้คุณวิธูรพานั่งรถยนต์ผ่านมา เมื่อลงจากรถรางแล้ว เราก็เดินดูสินค้าที่เขาตั้งโชว์ไว้ในตู้กระจกหน้าร้าน วันนี้เป็นวันหยุดร้านค้าปิดหมด เว้นแต่ร้านอาหาร เราเดินชมอยู่จนถึงเวลา ๑๓.๐๐ น. ผ่านบริเวณร้านขายอาหาร จึงเลือกได้ร้านหนึ่งชื่อ Connerhaus เป็นร้านอาหารสำเร็จรูปแบบช่วยตัวเอง ไม่ต้องเสียค่า tip ภายในร้านทำเป็น counter รูปวงกลม มีเก้าอี้ตั้งอยู่รอบ ๆ ประมาณ ๒๕ ตัว บริเวณกลางวงกลมเป็นที่ประกอบอาหาร เมื่อเรา

เข้าไปนั่งแล้วเลือกสั่งอาหารตาม Menu ที่เขาตั้งไว้ คนขายจะนำอาหารมาตั้งให้พร้อมทั้งเก็บเงินทันที ค่าอาหารมื้อนี้ตกคนละ ๑๐ เคราน์ รวมเครื่องดื่มด้วย หลังจากรับประทานอาหารกลางวันแล้ว เราก็เดินไปที่ท่าจอดเรือนำเที่ยว ซื้อตั๋วราคา ๕ เคราน์ต่อ ๑ คน แล้วลงไปนั่งในเรือ เวลา ๑๔.๓๐ น. เรือออกจากท่า แล่นไปตามแม่น้ำ ซึ่งมีทั้งความกว้างและแคบเป็นตอน ๆ ไป สองฝั่งมีตึกรามบ้านช่องและอาคารสถานที่ที่สำคัญ ๆ ตั้งอยู่บนเนินเขาตลอดทาง รวมทั้งพระราชวังด้วย บางตอนเป็นปาร์คมีต้นไม้ขึ้นอยู่หนาแน่น แห่งสุดท้ายที่ผ่านเป็นสวนสนุก "Grôna Lunds Tivoli" เราได้ชมทิวทัศน์ที่สวยงาม เป็นการพักผ่อนหย่อนใจมาเป็นเวลา ๑ ชั่วโมงเต็ม ๆ เรือกลับมาถึงท่าเวลา ๑๕.๓๐ น. เราเลยเดินเล่นที่บริเวณสวนสาธารณะอยู่พักหนึ่งก่อนที่จะจับรถรางหมายเลข ๗ กลับโรงแรม

เวลา ๑๘.๐๐ น. คุณวิธูร มารับพาไปเที่ยวที่ในเมือง และไปรับประทานอาหารที่บ้านอีก

วันจันทร์ที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อเขาไปดูงานตั้งแต่เช้าจรดเย็น แม่และหนุยจึงเข้าไป shopping และรับประทานอาหารกลางวันในเมือง สินค้าของสวีเดนมีดี ๆ เหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องแก้ว เครื่องเคลือบ เครื่องเงินและทอง แต่ราคาค่อนข้างแพง เพราะค่าครองชีพสูงมาก อย่างไรก็ตามแม่สังเกตเห็นว่า สินค้าของญี่ปุ่นมีจำหน่ายอยู่กลาดเกลื่อน

กรุงสต๊อกโฮม เป็นเมืองหลวงของประเทศสวีเดน ตั้งอยู่บนหมู่เกาะแห่งหนึ่งในทะเลสาป Malar และแหลมสแคนดิเนเวีย ทางฝั่งตะวันออกติดกับทะเลบอลติก ด้วยเหตุนี้ จึงมักจะเป็นที่กล่าวขวัญกันว่า สต๊อกโฮมเป็นประดุจเวนิสทางทิศเหนือ แหลมกับเกาะต่าง ๆ เหล่านี้มีสะพานเชื่อมโยงติดต่อถึงกันทั้งหมด นอกจากนั้นยังมีเรือและแพขนานยนต์ที่อำนวยความสะดวกในการติดต่อระหว่างกันอีกด้วย

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่กรุงสต๊อกโฮม ประเทศสวีเดน

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ กับ Mr. Israelsson ที่ร้านอาหาร Solliden
กรุงสต๊อกโฮม ประเทศสวีเดน

ความจริง เรารู้จักประเทศสวิเดนกันมานานแล้ว ตั้งแต่แม่รู้ความ ก็ได้เห็นไม้ขีดไฟและเครื่องเหล็ก เช่น กลอน บานพับ ฯลฯ ที่ทำในประเทศสวิเดน และส่งไปจำหน่ายในประเทศไทย มาครั้งนี้จึงได้ทราบว่า ประเทศสวิเดนอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติจำพวกแร่เหล็ก แร่ทองแดง ฯลฯ และมีป่าไม้มาก ดังนั้น ในสมัยก่อน การถลุงเหล็กของสวิเดนจึงใช้ถ่านไม้ถลุง ทำให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ ถึงสมัยนี้ เครื่องเหล็กของสวิเดนก็ยังขึ้นหน้าขึ้นตาอยู่ แถมยังมีกระดาษและเยื่อทำกระดาษเป็นสินค้าออกที่สำคัญ นอกจากนี้แล้ว ชาวสวิเดนยังมีความชำนาญในการเดินเรือและหาปลาอีกด้วย เพราะอยู่ติดกับทะเล ประเทศสวิเดนเป็นประเทศประชาธิปไตย มีรัฐธรรมนูญ และมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

วันอังคารที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อเขาไปดูงานแต่เช้า แต่นัดกันไว้ว่าตอนเที่ยงจะพบกันที่โรงแรม เพราะนายอิสราเอลสัน "ISRAELSSON" เชิญรับประทานอาหารไว้ แม่และทุยมีเวลาว่างก็เลยเข้าไปเที่ยวในเมืองอีก กะเวลาให้กลับมาทันนัด นายอิสราเอลสันพาพ่อ แม่และทุยไปรับประทานอาหารที่ร้าน SOLLIDEN อยู่ในปาร์ก เป็นร้านที่หรูและคงจะแพงมาก เขาตั้งธงไทยที่โต๊ะอาหารเป็นเกียรติแก่เรา ฝีมือปรุงอาหารนับว่าเยี่ยม เสร็จแล้วเขาได้พาเราไปดูหมู่บ้านสมัยโบราณ ซึ่งสร้างอยู่ใกล้ ๆ นั้น เราเดินชมกันอยู่ตั้งชั่วโมงกว่าจะทั่ว จากนั้นเขายังพาเรานั่งรถยนต์ชมเมืองอีก ก่อนที่จะนำไปส่งโรงแรม

วันพุธที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เราตื่นนอนแต่เช้าตรู่ เพื่อเตรียมตัวเดินทางโดยรถไฟไปเมืองนอร์เชิปปิ้ง "NORRKÖPING" ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของกรุงสต๊อกโฮม อ้อ ลืมเล่าไปว่า วันนี้เป็นวันเกิดของแม่ พ่อเขาอวยพรแต่เช้า และพี่ทุยด้วย หวังว่าทางบ้านลูกคงจะจัดการใส่บาตรและทำบุญให้แม่ตามที่สั่งมา

เราเดินทางไปที่สถานีรถไฟเอง โดยให้เจ้าหน้าที่ที่โรงแรมเรียกแท็กซี่ให้ถึงสถานีเวลา ๗.๐๐ น. แล้วเดินไปขึ้นขบวนรถด่วนที่ ๓ ซึ่งเดินระหว่างกรุง

สต๊อกโฮมกับกรุงโคเปนเฮเกน เราไปนั่งยังที่ซึ่งเขาสำรองไว้ให้ เป็นห้องเหมือน ห้องรับแขก สบายมาก พ่อเขานำทางอย่างไม่มีผิดพลาด เพราะเขาได้มาดูงานที่ สถานีแล้ว การดูงานที่สวีเดนแตกต่างกับประเทศอื่น ๆ ในยุโรป ซึ่งส่วนมากเขา ให้คนนำไป แต่ที่นี่เขาปล่อยให้เดินทางเอง ถามพ่อเขาว่า เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น พ่อเขาบอกว่า ฤดูนี้เป็นฤดูร้อน พนักงานรถไฟส่วนมากได้หยุดพักร้อนจึงขาดคนนำ ขบวนรถเคลื่อนออกจากสถานีเวลา ๗.๑๕ น. รถออกไปได้สักครู่หนึ่งพนักงาน รักษารถก็เข้ามาตรวจตั๋ว พ่อเขาส่งใบเบิกทางให้ดู พนักงานผู้นั้นดูแล้วก็ส่งคืนพร้อม กับคำนับ การพูดจาของเขาสุภาพเรียบร้อย แสดงว่า ผู้บังคับบัญชาของเขาเก่งมาก ที่สามารถคัดเลือกคนได้เหมาะสมกับขบวนรถที่เดินระหว่างประเทศ พอออกนอกเมือง เราก็ชมทิวทัศน์เรื่อยไป เป็นภาพที่สวยงามน่าดูมาก เพราะในฤดูร้อนนี้มองไป ทางไหนก็เห็นแต่ต้นไม้และใบเขียวชอุ่มไปหมด

เวลา ๙.๑๐ น. ขบวนรถ จอดที่สถานีนอร์เชิปปิ้ง พอเราลงจากขบวนรถ ก็พบกับนายอินเกอร์ม่า แย๊กสทอร์ม ผู้จัดการเขตมารอรับอยู่ หลังจากจับมือกัน ตามธรรมเนียมแล้ว นายอินเกอร์ม่าพาเราขึ้นไปบนห้องทำงานเพื่ออธิบายงานให้ พ่อเขาฟัง แล้วพากันลงไปดูงานภายนอก แม่กับทุยจึงนั่งคอยอยู่ จนกระทั่งพ่อเขา ดูงานเสร็จกลับมา เราได้ออกไปถ่ายรูปร่วมกัน จากนั้นนายอินเกอร์ม่าพาเราขึ้นรถ ยนต์ชมเมือง เมืองนี้ไม่ค่อยใหญ่นัก วิ่งรถประเดี๋ยวเดียวก็ทั่ว นายอินเกอร์ม่า อธิบายว่า เมืองนี้เป็นเมืองท่าและเป็นเมืองอุตสาหกรรม เมื่อเที่ยวดูเมืองแล้วเรา พากันมาคอยขบวนรถอยู่ที่สถานี เพราะจะต้องจับขบวนรถด่วนที่ ๘ ซึ่งเดินระหว่าง มอลโมกับสต๊อกโฮมกลับ ตามกำหนดเวลาขบวนรถจะออกจากนอร์เชิปปิ้ง เวลา ๑๑.๒๘ น. คอยสักพักหนึ่งขบวนรถก็มาถึง เราลานายอินเกอร์ม่าแล้วขึ้นไปรอ บนรถไม่ได้เวลา ขบวนรถก็เคลื่อนออก เรารับประทานอาหารกันที่รถเสบียง อาหาร

พอใช้ได้ จ่ายไปทั้งหมด ๔๒.๑๕ เคราน์ ขบวนรถถึงสถานีสต๊อกโฮม เวลา ๑๓.๒๕ น. เราเดินเล่นในเมืองอีกพักหนึ่ง จึงได้กลับโรงแรม

ตอนค่ำ เราเชิญคุณวิฑูร ภรรยา และลูก ไปรับประทานอาหารจีนที่ร้านชื่อฮ่องกง เพราะพรุ่งนี้เราจะต้องเดินทางต่อไปยังประเทศอังกฤษแล้ว ตลอดระยะเวลาที่เราอยู่สต๊อกโฮมคุณวิธูรและครอบครัวดีต่อเรามาก ได้ช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ นับแต่การดูงานของพ่อ การพาเที่ยว และเลี้ยงอาหารไทย ดังนั้น ก่อนจะจากไป เราจึงขอเลี้ยงเพื่อเป็นการอำลา

วันพฤหัสบดีที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ตอนเช้า เรามีเวลาว่าง เพราะเครื่องบินออกเวลาบ่าย เมื่อเก็บเข้าของลงกระเป๋าเรียบร้อยแล้ว แม่ก็ลงมือเขียนจดหมายฉบับนี้ แม่จากลูกไปเกือบ ๒ เดือนแล้ว รู้สึกคิดถึงและเป็นห่วงลูกมาก ลูกจงตั้งใจเล่าเรียนและรักษาเนื้อรักษาตัวให้ดีนะ อย่าให้เจ็บไข้ได้ป่วย แม่ได้ซื้อของฝากลูกทุกคนตามที่จดมาและได้ทยอยฝากเขาไปเรื่อย ๆ เข้าใจว่าลูกคงจะได้รับไว้บ้างแล้ว

สุดท้ายนี้ พ่อและแม่ฝากความรักและคิดถึงอย่างจริงใจมายังลูก พี่ทุยเขาฝากความรักและคิดถึงมาด้วย

สายพิณ ธนะโสภณ

กรุงลอนดอน

วันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

ลูกรัก

วันนี้ตอนบ่าย พ่อและแม่จะออกเดินทางต่อไปยังสหรัฐอเมริกา ส่วนทุยนั้นได้เดินทางไปก่อนแล้วตั้งแต่วันที่ ๒๒ นี้ ก่อนอื่น แม่ต้องขอบใจลูกที่โทรเลขอวยพรวันเกิดแม่มา ที่นี่แม่ได้รับจดหมายของตั้ว และของป๋าแล้ว บอกป๋าด้วยว่าแม่ขอขอบใจมาก เมื่อทราบว่าทุกคนสบายดี ก็ทำให้แม่มีความสบายใจขึ้น แม่จะเล่าเรื่องการเดินทางต่อจากจดหมายฉบับก่อน

วันพฤหัสบดีที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ คุณวิธูรได้มารับพ่อ แม่และทุยไปรับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน แล้วพาไปส่งที่สนามบิน การผ่านออกสะดวกมาก เพียงแต่ประทับตราออกที่หนังสือเดินทางเท่านั้น ไม่ต้องตรวจกระเป๋าเดินทาง เวลา ๑๕.๐๐ น. เครื่องบินออกจากสนามบินกรุงสต๊อกโฮม อากาศแจ่มใสมองลงไปข้างล่างเห็นผืนแผ่นดินกับน้ำทะเลสักพักหนึ่ง ต่อจากนั้นก็เห็นแต่น้ำทะเล เราฆ่าเวลาด้วยการสนทนากันบ้าง อ่านหนังสือพิมพ์บ้าง ไม่ช้าก็มองเห็นผืนแผ่นดินอีก คราวนี้เห็นมีบ้านช่องและต้นไม้เต็มไปหมด ก็ทราบแน่ว่า เครื่องบินผ่านเข้าไปยังเกาะอังกฤษแล้ว ต่อมาเครื่องบินก็ค่อย ๆ ลดระดับลง และลงแตะพื้นสนามบินฮีตโทร "Heathrow" แห่งกรุงลอนดอน เมื่อเวลา ๑๗.๑๕ น. รวมเวลาบิน ๒ ชั่วโมงเศษ การผ่านด่านคงได้รับความสะดวกจากเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองและศุลกากร เช่นเดียวกับทุก ๆ ประเทศในยุโรป พอเราเดินออกมาพ้นประตูทางออกก็พบกับ อาวัสงัด ศรีวณิก ซึ่งมาคอยรอรับอยู่ อาวัสงัดพาเราไปพักที่บ้าน ค่ำวันนั้น เราไม่ได้ออกไปไหน เมื่อรับประทานอาหารแล้วก็สนทนากันอยู่จนดึก เพราะเป็นเวลานานแล้วที่เราไม่ได้พบกัน

วันศุกร์ที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เนื่องจากยังไม่ถึงกำหนดวันที่พ่อเขาจะต้องดูงาน เราจึงไปทำธุระและเที่ยวด้วยกัน ตอนเช้าเราไปที่สำนักผู้ดูแลนักเรียนไทย แล้วไปที่สนามบินฮีตโทร ส่งเสด็จสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ฯ กลับไปยังประเทศไทย เพื่อทรงพักผ่อนในระหว่างที่โรงเรียนปิดเทอม เมื่อไปถึงเห็นพวกคนไทยและนักเรียนไทยจำนวนมากไปเฝ้ารอส่งเสด็จ แต่ทูลกระหม่อมยังเสด็จไม่ถึง รอสักพักหนึ่งจึงเสด็จ ทางสนามบินจัดที่ประทับถวายเป็นพิเศษ ทูลกระหม่อมมีพระอัธยาศัยดีมาก ทรงทักทายกับทุก ๆ คนที่มาส่งเสด็จ ครั้นพอได้เวลาก็เสด็จขึ้นเครื่องบินออกไปตามกำหนด

เมื่อส่งเสด็จแล้ว เราก็ขึ้นรถยนต์ไปหาอาหารจีนรับประทานกันแถวโซโห "Soho" ร้านที่เราเข้าไปอุดหนุนนั้น มีซาลาเปา ขนมจีบ และก๋วยเตี๋ยวผัดจำหน่ายเหมือนที่เมืองไทย รสชาติก็อร่อยพอ ๆ กัน ประจวบกับอากาศเริ่มอบอุ่นเหมือนเมืองไทยด้วย จึงทำให้เรารู้สึกเหมือนกับว่าขณะนั้นเราอยู่ที่เมืองไทย จะผิดกันก็แต่ที่ไม่มีลูก ๆ อยู่โดยพร้อมหน้ากันเท่านั้น

ที่โซโหนี้ มีสมญาว่าเป็นคอนติเนนท์ "Continent" ของกรุงลอนดอน เพราะมีร้านอาหารของนานาชาติตั้งจำหน่ายอยู่อย่างกลาดเกลื่อน ซึ่งคนอังกฤษก็ดี นักธุรกิจต่างชาติก็ดี หรือนักทัศนาจรก็ดี จะเลือกหาอาหารของชาติที่ตนพอใจรับประทานได้ ออกจากร้านอาหารเราเดินไปที่พิคคาดิลลีเซอร์คัส "Piccadilly Circus" ซึ่งอยู่ไม่ห่างไกลกันนัก เป็นวงเวียนตรงกลางมีอนุสาวรีย์รูปอีรอส "Eros" เทวดามีปีกถือธนู เจ้าแห่งความรักของกรีก ตั้งอยู่บนยอดเสา พิคคาดิลลีเซอร์คัส เป็นย่านกลางของกรุงลอนดอน มีโรงหนัง โรงละคร ไนท์คลับ บาร์ และร้านอาหารตั้งอยู่เต็มไปหมด จึงเป็นที่รู้จักของคนโดยทั่วไปเป็นอย่างดี สถานีรถใต้ดินตรงนี้ลึกมาก เพราะเป็นจุดรวมของรถหลายสาย ซึ่งอุโมงค์ของรถใต้ดินสร้างซ้อนกัน ดังนั้นจึง

ต้องมีบันไดเลื่อนช่วยการขึ้นลงของผู้โดยสาร จากนั้น เราก็เดิน shopping ไปตามถนนบอนด์สทรีท "Bond Street" ถนนอ๊อกซฟอร์ด "Oxford Street" และถนนรีเย็นท์ "Regent Street" แม่หาซื้อของใช้ เสื้อผ้า และเสื้อขนสัตว์กันหนาวให้ลูกได้คนละหลายชิ้น แถวนี้มีของดี ๆ น่าใช้มาก เห็นอะไรก็อยากซื้อไปหมด แต่ราคาค่อนข้างแพง เพราะเป็นถนนที่ตั้งร้านโก้ ๆ สำหรับคนมีเงินไป shopping เราเดินหาซื้อของกันจนอ่อนเพลียแล้วก็กลับบ้านพัก เพื่อเตรียมตัวไปในงานค็อกเทลของสมาคมแองโกล – ไทย ซึ่งจัดขึ้นที่สำนักผู้ดูแลนักเรียน สมาคมนี้เป็นสมาคมของพวกเราชาวไทยกับชาวอังกฤษที่ได้เคยมาอยู่ประเทศไทยจัดตั้งขึ้น ทราบว่า ปีหนึ่งมีการเลี้ยงกันครั้งหนึ่ง เพื่อสมาชิกจะได้มีโอกาสพบปะสนทนากัน ในงานนี้ แม่ได้มีโอกาสพบกับนักเรียนไทย ลูกของเพื่อน ๆ และคนรู้จักกันหลายคน ได้คุยกันและถามถึงทุกข์สุขรวมทั้งการศึกษา ก็ได้รับตอบว่า ทุกคนพยายามตั้งหน้าตั้งตาศึกษาเล่าเรียน ลูกของแม่จงตั้งใจเล่าเรียนนะ เพื่อจะได้มีโอกาสมาศึกษาต่อที่นี่บ้าง

วันเสาร์ที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อ แม่ และทุยได้ทัศนาจรไปตามที่ต่าง ๆ กรุงลอนดอนเป็นเมืองใหญ่ที่สุดในโลก มีแม่น้ำเทมส์ "Thames" ไหลผ่านกลางกรุง เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์อังกฤษ แห่งแรกที่เราไปชมก็คือ พระราชวังบักกิงแฮม ซึ่งตั้งอยู่ที่ต้นถนนแมล "Mall" หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ถนนแมลเริ่มต้นที่หน้าพระราชวังผ่านพาร์คเซ็นต์เจมส์ ไปสู่จัตุรัสทราฟัลการ์ พระราชวังบักกิงแฮมสร้างด้วยหินอ่อนสวยงามมาก ด้านหน้ามีประตูเหล็กขนาดใหญ่มีทหารแต่งเครื่องแบบเต็มยศ สวมกางเกงสีดำ เสื้อนอกสีแดง หมวกหนังหมีเป็นพู่มสีดำ ยืนรักษาการณ์อยู่ ทุกเช้ามีการเปลี่ยนเวร ซึ่งทหารเวรจะเดินสวนกันแล้วกลับหลังหันอย่างพร้อมเพรียง น่าดูมาก ประชาชน และนักทัศนาจรจะพากันมาคอยชม บ้างก็ถ่ายรูป บ้างก็ถ่ายภาพยนตร์ ทางด้านซ้ายของพระราชวัง เป็นกรีน

พาร์ค "Green Park" และทางด้านขวาเป็นเซ็นต์เจมส์พาร์ค "St. James's Park" จากพระราชวัง เราไปตามถนนแมล ซึ่งเป็นถนนที่กว้างใหญ่ ปลูกต้นไม้เป็นแถวทั้ง ๒ ฝากถนนเหมือนกับถนนราชดำเนินของเรา ตอนสะพานผ่านฟ้าไปพระบรมรูปทรงม้า พอสุดถนนก็ถึงจัตุรัสทราฟัลการ์ "Trafalgar Square" ซึ่งเป็นอนุสาวรีย์ของลอร์ดเนลสัน "Nelson" แม่ทัพเรืออังกฤษ ซึ่งรบชนะที่แหลมทราฟัลการ์ ตรงกลางจัตุรัสเป็นเสาหินสูง มีรูปลอร์ดเนลสันอยู่เบื้องบน เบื้องล่างทั้ง ๔ มุม มีรูปสิงโตหล่อด้วยทองเหลืองหมอบเฝ้าอยู่ บริเวณอนุสาวรีย์นี้มีนกพิราบฝูงใหญ่บินลงมาหาอาหารกิน และเดินเพ่นพ่านไปมาจนเต็มลานไปหมด ประชาชนมักจะพากันมาเดินเที่ยวเล่นและให้อาหารแก่นกเสมอ ด้วยเหตุนี้ นกจึงเชื่องมาก เวลาคนให้อาหารก็เข้ามาเกาะกินที่มือ โดยไม่กลัวอันตราย

อาหารกลางวันของเราวันนี้ คงที่ร้านจีนเช่นเคย เสร็จแล้วเราไปเดินเล่นแถวไฮด์พาร์ค "Hyde Park" ลูกคงเคยได้ยินชื่อนี้มานานแล้ว คือสมัยหนึ่งที่เมืองไทยอนุญาตให้นักการเมืองขึ้นปราศรัยกับประชาชนที่บริเวณท้องสนามหลวง โดยเรียกชื่อย่อ ๆ ว่า "ไฮด์พาร์ค" เพราะไม่สามารถจะหาคำในภาษาไทยมาใช้เรียกให้เหมาะสมและสั้นได้ จึงต้องยืมชื่อสวนสาธารณะของอังกฤษที่มีการปราศรัยกันนี้มาใช้ ไฮด์พาร์คตั้งอยู่กลางใจกรุงลอนดอน เป็นสวนสาธารณะที่กว้างใหญ่ มีทะเลสาบ "Serpentine" ซึ่งแปลว่างูอยู่ตรงกลาง มีทางเข้าขนาดใหญ่อยู่ ๒ ทาง คือ ทางมาร์เบิลลาช "Marble Arch" และทางมุมไฮด์พาร์ค "Hyde Park Corner" ในฤดูร้อน ประชาชนชอบมาเดินเที่ยวเล่นกัน ยิ่งวันหยุดประจำสัปดาห์ด้วยแล้วประชาชนก็ยิ่งหนาแน่น เพราะร้านโรงต่าง ๆ ปิดหมด ด้วยเหตุนี้ บรรดานักการเมืองหรือนักคลั่งศาสนา จึงมักจะมาใช้สถานที่นี้ ตอนมาร์เบิลลาชเป็นที่ปราศรัยกับประชาชน โดยนำลังไม้ฉำฉาโตขนาดหีบสบู่มาวางเข้า แล้วก็ขึ้นไปยืนพูด ประชาชน

ก็จะมาห้อมล้อมฟัง บางทีก็ซักถามข้อสงสัย นักการเมืองบางคนขึ้นมาสวดรัฐบาลก็มีแต่ตำรวจไม่จับ เพราะเขามีเสรีภาพในการพูด และนักการเมืองของเขารู้จักใช้เสรีภาพภายในขอบเขต เราเดินกันจนเมื่อยแล้วก็ขึ้นรถกลับบ้านพัก ค่ำวันนั้นก็ไม่ได้ออกไปไหนเพราะอ่อนเพลียไปตาม ๆ กัน

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เราไปชมพิพิธภัณฑ์ขี้ผึ้งของมาดามทุสโซด์ 'Madame Tussaud" พิพิธภัณฑ์นี้ เขาปั้นรูปคนด้วยขี้ผึ้งขนาดเท่าตัวจริง และสวมเสื้อผ้าเครื่องแต่งตัวจริง ๆ ดังนั้น รูปปั้นนี้จึงดูเหมือนของจริงทุกประการ รูปปั้นส่วนมากเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ราชวงศ์อังกฤษ และผู้นำของประเทศต่าง ๆ รวมทั้งบุคคลสำคัญของโลก ชั้นล่างสุดเป็นภาพแสดงการลงโทษผู้กระทำผิดกฎหมายในลักษณะต่าง ๆ กันแต่โบราณ นับว่าน่าดูมาก และมีประชาชนมาชมกันอย่างเนืองแน่น ที่ข้าง ๆ พิพิธภัณฑ์นี้ มีหอดูดาวจำลองตั้งอยู่ เราเห็นว่า ยังมีเวลาเหลืออยู่ จึงได้ซื้อตั๋วเข้าไปชม เขาให้ชมดาวต่าง ๆ พร้อมทั้งอธิบายประกอบดีเหมือนกัน ทำให้เรามีความรู้เรื่องดาราศาสตร์บ้างเล็กน้อย แต่ก็ต้องแหงนคอชมเมื่อยพอดู

ตอนบ่ายเรานั่งรถชมเมือง

ตั้งแต่วันจันทร์ที่ ๑๗ ถึงวันศุกร์ที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อเขาต้องไปดูงานทุกวัน ตั้งแต่เช้าจนเย็น เว้นวันสุดท้ายวันเดียวที่เลิกเวลา ๑๒.๐๐ น. ดังนั้น แม่และทุยจึงได้เที่ยวชมเมืองและ shopping ซึ่งแม่จะขอเล่ามาพอเป็นสังเขปเท่าที่รู้และเห็น

รัฐสภาอังกฤษ "The House of Parliament เป็นสถานที่สำคัญอย่างหนึ่งซึ่งนักทัศนาจรจะขาดเสียมิได้ที่จะไปชม เป็นตึกขนาดใหญ่และยาว สร้างแบบกอธิค "Gothic" อย่างสวยงาม เป็นสง่าน่าดู ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเทมส์ ใกล้กับโบสถ์เวสท์มินสเตอร์ ด้านซ้ายมีหอวิคทอเรีย "Victoria Tower มีธงอังกฤษปลิวไสวอยู่บน

ยอด ซึ่งแสดงว่าสภาอยู่ในสมัยประชุม ด้านขวามีหอนาฬิกาบิก-เบน "Big Ben" เป็นนาฬิกาที่ใหญ่ที่สุดในโลก เดินด้วยกำลังไฟฟ้า หอสูง ๓๒๐ ฟุต สร้างสมัยพระนางเจ้าวิคทอเรีย

เวสท์มินสเตอร์ ฮอลล์ "Westminster Hall" เป็นที่สำหรับตั้งพระบรมศพของพระมหากษัตริย์อังกฤษ เพื่อให้ประชาชนชาวอังกฤษและชาวต่างประเทศไปถวายความเคารพ ที่ใกล้ ๆ กันนี้มีโบสถ์เวสท์มินสเตอร์ แอ๊บเบ "Westminster Abbey" ซึ่งเป็นที่กระทำพิธีสวมพระมหามงกุฎของพระมหากษัตริย์และพระราชินีแห่งอังกฤษ และเป็นที่ฝังพระบรมศพของพระมหากษัตริย์อังกฤษหลายพระองค์ กับฝังศพผู้มีชื่อเสียงของอังกฤษที่ได้ทำเกียรติประวัติให้แก่ประเทศ นอกจากนี้แล้วก็ยังมีที่ฝังศพทหารนิรนามอีกด้วย

สะพานเทาเวอร์ บริดจ์ "Tower Bridge" เป็นสะพานข้ามแม่น้ำเทมส์ชนิดปิดเปิดได้ เพื่อให้เรือผ่านเข้าออก เช่นเดียวกับสะพานพระพุทธยอดฟ้า ตัวสะพานและหอสร้างด้วยเหล็กกล้า ตัวหอภายนอกประดับหิน ภายในหอตั้งเครื่องจักรยกสะพานสามารถเปิดให้เรือผ่านได้ภายใน ๒ นาทีครึ่ง ตั้งแต่สร้างมาร่วม ๙๐ ปีแล้วไม่เคยเสียเลย สะพานนี้อยู่ติดกับเทาเวอร์ ออฟลอนดอน "Tower of London" ซึ่งเคยเป็นป้อมที่เก่าแก่และเลื่องชื่อลือชาที่สุดของจักรภพอังกฤษ เป็นพระราชวัง เป็นเรือนจำ และปัจจุบันนี้ เป็นที่เก็บทรัพย์สินของพระมหากษัตริย์

ที่กรุงลอนดอนนี้ ยังมีที่เที่ยวและน่าชมอีกมาก เช่น พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งมีอยู่มากมายหลายแห่ง แต่แม่ก็ไม่มีเวลาเข้าไปชม แห่งที่เราอยากจะชมก็ไปไม่ได้ เช่น ที่ร้านอาหารบนหอสูงหมุนได้ ซึ่งสร้างบนที่ทำการไปรษณีย์ เพื่อจะได้ชมทิวทัศน์รอบ ๆ กรุงลอนดอน เราไม่สามารถจะจองที่ได้ เพราะจะต้องจองล่วงหน้าเป็นแรมเดือน บ้านเมืองของอังกฤษส่วนมากสร้างแบบโบราณ คือ คร่

อังกฤษเป็นพวกคอนเซอร์เวทีฟ "conservative" ที่รักษาประเพณีดั้งเดิมเอาไว้ ดังนั้นจึงแลดูเก่าคร่ำคร่า แต่ก็มีบ้างเหมือนกันที่สร้างเป็นตึกสูงใหญ่หลาย ๆ สิบชั้นแบบสมัยใหม่

ตอนกลางคืน พ่อ แม่ และทุยได้ออกไปเที่ยวหลายคืนเหมือนกัน โดยมากเขาเชิญไปรับประทานเลี้ยง ที่ร้านอาหารจีนก็มี ร้านอาหารฝรั่งก็มี คืนหนึ่งไปที่ร้าน Talk of The Town ซึ่งมีดนตรีและฟลอโชว์อยู่แถวพิคคาเดลลี่เซอร์คัส ดีมาก มี Ertha Kitt นักร้องอเมริกันนิโกร ซึ่งมีชื่อเสียงโด่งดังมาร้องเพลง ปกติในร้านอาหารของอังกฤษยังคงรักษาประเพณีกันไว้ คือ การจะพูดจะจา เขามักจะพูดกันค่อย ๆ ดังนั้นเมื่อเราย่างเข้าไปจะรู้สึกว่าเงียบ ซึ่งตรงกันข้ามกับในคอนติเนนท์ที่ส่งเสียงกันเอ็ดตะโร แทบจะว่าตะโกนกันก็ว่าได้

คนอังกฤษส่วนมากมักจะมีหิริโอตตัปปะ กล่าวคือ เมื่อคนใดคนหนึ่งทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งผิด และคนอื่น ๆ มองดูเป็นตาเดียวกันแล้ว คนนั้นก็จะต้องหยุดการกระทำลงทันที เช่น เขากำลังเข้าคิวซื้อตั๋วดูละครกัน นาย ก. ไม่ยอมต่อคิว ไปแซงที่คนใดคนหนึ่งเข้า ทุกคนก็จะพากันมองมาที่นาย ก. ผลที่สุดนาย ก. ก็จะต้องถอยมาตามคิว ด้วยเหตุนี้ การเข้าคิวที่อังกฤษจึงมีผลสมบูรณ์ร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ที่ประเทศอื่น ๆ ไม่แน่

เนื่องจากกรุงลอนดอนมีพลเมืองอาศัยอยู่หนาแน่น การคมนาคมมีทั้งรถเมล์ รถใต้ดิน รถแท็กซี่ และรถยนต์ส่วนบุคคล รถเมล์ก็เป็นรถชนิด ๒ ชั้น ถึงกระนั้นก็ยังไม่เพียงพอ จะเห็นได้ว่าในตอนเช้าก่อนเข้าทำงาน หรือในตอนเย็นหลังจากงานเลิกแล้วรถยนต์จะติดตามถนนสายสำคัญ ๆ และตามสี่แยกต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่คนอังกฤษส่วนมากที่อาศัยอยู่นอกเมือง และมีรถยนต์ส่วนตัวขับไปทำงาน พากันนิยมขับรถไปฝากไว้ยังที่รับฝากรถใกล้กับสถานีรถใต้ดิน แล้วก็ขึ้นรถใต้ดินไปทำงาน

โดยไม่ยอมขับรถของเขาไปจนถึงที่ทำงานในเมืองเนื่องจากรถติดกันมาก แล้วตอนเย็นก็คงปฏิบัติเช่นเดียวกัน คือ นั่งรถใต้ดินมาขึ้นยังสถานีที่รถยนต์ของตนจอดอยู่แล้วก็ขับกลับบ้าน ขณะนี้รัฐบาลอังกฤษกำลังพิจารณาแผนการที่จะรวมเจ้าของรถยนต์ ซึ่งมีบ้านอาศัยใกล้ ๆ กันให้ผลัดกันใช้รถไปทำงาน ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. ง. มีรถยนต์ขนาดนั่งได้ ๔ คน ๆ ละหนึ่งคัน และมีบ้านอยู่ใกล้ ๆ กัน จะต้องไปทำงานในเมืองทุกคน เจ้าหน้าที่ของรัฐก็จะขอความร่วมมือให้รวมกลุ่มกัน เมื่อรวมได้แล้ว วันที่ ๑ ก็จะใช้รถยนต์ของ ก. นั่งไปทำงาน วันที่ ๒ รถยนต์ของ ข. วันที่ ๓ รถยนต์ของ ค. และวันที่ ๔ รถยนต์ของ ง. แล้วก็วกกลับไปเริ่มต้นจาก ก. ใหม่ ทำดังนี้เท่ากับลดจำนวนรถยนต์ไปได้ วันละ ๓ ใน ๔ ต่อกลุ่ม ซึ่งจะทำให้จำนวนรถที่วิ่งในถนนน้อยลงและรถไม่ติด แต่จะทำได้สำเร็จเพียงใดนั้น ก็คอยดูกันต่อไป

วันศุกร์ที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เวลา ๑๔.๐๐ น. **Mr. Holmes** ได้ขับรถยนต์มารับพ่อและแม่ที่บ้านพัก เพื่อจะพาไปที่เมืองลัฟเบอเรอ "Loughborough" รถยนต์ของแกเป็นรถขนาดเล็ก พ่อเขานั่งคู่ไปกับนายโฮลมส์ ส่วนแม่นั่งข้างหลังคนเดียว ตอนแรก ๆ ก็วิ่งไปตามธรรมดา นายโฮลมส์อธิบายถึงทิวทัศน์สองข้างทางให้ฟังเรื่อยไป เราก็เพลิดเพลินไปด้วยการชมและฟัง ในไม่ช้ารถแล่นเข้าสู่ถนนใหญ่ "Free way" นายโฮลมส์ก็เร่งความเร็วขึ้น พอจวนจะถึงเมืองลัฟเบอเรอ รถเกิดชำรุด น้ำในหม้อน้ำเดือด แล้วก็ไม่ยอมแล่นต่อไป นายโฮลมส์ต้องไปโทรศัพท์ให้ช่างมาซ่อม ตอนนี้แม่เห็นว่า บริการของอังกฤษเป็นเยี่ยม กล่าวคือ ตลอดระยะทางแห่งฟรีเวย์ มีโทรศัพท์ตั้งอยู่ในตู้เตี้ย ๆ สำหรับแจ้งเหตุอันตรายหรือแจ้งรถเสีย ถ้าเป็นเมืองไทยคงจะหายหมด สักครู่หนึ่ง รถช่างก็มาทำการซ่อม พอให้รถแล่นต่อไปได้จนถึงที่หมาย แต่ช่างบอกว่า เมื่อถึงแล้วจะต้องทำการซ่อมใหญ่ นายโฮลมส์จ่ายค่าซ่อมเป็นคูปองของสมาคมรถยนต์ซึ่งแกเป็น

สมาชิกอยู่ คล้ายกับ รยสท. ของเมืองไทย เราถึงเมืองลัฟเบอเรอเอา ๑๘ น. เศษ นายโฮลมส์พาเราไปพักที่ Ragdale Hall ซึ่งเป็นสมาคมพ่อค้า เป็นตึกที่ใหญ่โตมาก ห้องนอนกว้างใหญ่และสูง น่าอยู่มาก เขาบอกว่า เดิมเป็นพระราชวัง ตั้งอยู่นอกเมือง มีบริเวณกว้างขวาง ภายในบริเวณปลูกต้นไม้ดอกและไม้ใบอย่างสวยงาม ตอนค่ำมีการเลี้ยงต้อนรับที่สมาคมนั้น มีพรรคพวกของนายโฮลมส์มาร่วมหลายคน กว่าจะเสร็จก็เกือบสองยาม คืนนั้นพ่อและแม่นอนหลับอย่างสบาย เพราะอากาศเย็นและเงียบสงัด

วันเสาร์ที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อและแม่ต้องตื่นนอนแต่ ๖.๑๐ น. เพราะตามธรรมเนียมของอังกฤษ มีเสิฟมอร์นิ่งที "morning tea" เสร็จแล้วเราก็ต้องแต่งตัวและเก็บเข้าของลงกระเป๋าเดินทาง พอ ๗.๐๐ น. เราลงไปรับประทานอาหาร แล้วลงไปเดินชมสวนดอกไม้ เวลา ๘ น. เศษ นายโฮลมส์ก็พาเราเที่ยวชมเมือง เมืองลัฟเบอเรอนี้ เป็นเมืองเล็กๆ และเป็นเมืองอุตสาหกรรม บ้านเมืองสะอาดและสวยงาม นายโฮลมส์เล่าว่า เมืองนี้มีคนต่างชาติอาศัยอยู่มาก เพราะแต่ก่อนนี้ โรงงานอุตสาหกรรมเห็นแต่ได้ถ่ายเดียว โดยไปจ้างคนในเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษมาทำงาน ปัจจุบันนี้ จึงเป็นปัญหาสำคัญอันยิ่งใหญ่ที่รัฐบาลอังกฤษจะต้องพิจารณาแก้ ๑๐ น. เศษ เราออกเดินทางกลับกรุงลอนดอน เมื่อผ่านเมือง Coventry เราหยุดรับประทานอาหารกลางวัน เสร็จแล้วมุ่งหน้าไปเมือง Stratford-on-Avon ซึ่งเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของ วิลเลียม เช็คสเปียร์ "William Shakespeare" จินตกวีเอกของโลก บ้านของเช็คสเปียร์ เป็นบ้านไม้สองชั้น สร้างแบบโบราณคล้ายกับห้องแถว ทางการเขาบำรุงรักษาไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ วันนั้นมีนักทัศนาจรพากันมาชมอย่างล้นหลาม เพราะเป็นฤดูร้อน เมืองก็เป็นเมืองเล็ก ๆ ตึกรามบ้านช่องก็เป็นแบบโบราณ เราเที่ยวเดินหาซื้อของที่ระลึกและโปสการ์ด แล้วจึงออกเดินทางต่อ ผ่านเมือง Oxford ซึ่งเป็นเมืองมหาวิทยาลัย กลับถึงบ้านพักตอนเย็น

ตั้งแต่พ่อและแม่มาอยู่ที่ประเทศอังกฤษ นับได้ ๑๐ วันแล้ว ไม่เคยมีฝนตกเลย แม้แต่ครั้งเดียว ชาวอังกฤษพากันดีอกดีใจ บอกว่าอากาศดี ๆ อย่างนี้นาน ๆ ปีจะมีสักครั้ง

ที่สุดนี้ แม่หวังว่าลูก ญาติพี่น้องทางกรุงเทพฯ ทุกคน รวมทั้งคนที่บ้านคงอยู่สุขสบายดี พ่อและแม่ขอฝากความคิดถึงมาด้วย.

รักและคิดถึงลูกมาก

สายพิณ ธนะโสภณ

6502 Kerns Court, Fall Church, Va. U.S.A.

วันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

ลูกรัก

จดหมายของแม่ฉบับก่อนลงวันที่ ๒๔ ก.ค. ๒๕๑๐ ซึ่งแม่เขียนที่กรุงลอนดอนนั้น หวังว่าลูกคงได้รับแล้ว ในวันที่ ๒๔ นั้น แม่เขียนจดหมายตั้งแต่เช้าไปจบเอาเกือบเที่ยง แล้วก็ชวนอาวัลลังกัดพร้อมทั้งครอบครัวออกไปรับประทานอาหารกันข้างนอก เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้ว อาวัลลังกัดก็พาไปส่งที่สนามบิน พอเวลา ๑๔.๓๗ น. เครื่องบินก็เหินขึ้นสู่ฟ้า เมื่อบินขึ้นสู่ระดับที่ต้องการแล้ว ก็บินเรียบ มุ่งหน้าไปทางสหรัฐอเมริกา เพราะอากาศยังแจ่มใส ไม่มีเมฆหมอก แม่นั่งติดกับช่องหน้าต่าง จึงชมภูมิประเทศของอังกฤษเรื่อยไปจนมองเห็นแต่น้ำทะเลกับท้องฟ้า เลยจับหนังสือมาอ่าน อ่านแล้วก็ง่วง ง่วงแล้วก็หลับไป พอแอร์โฮสเต็สนำอาหารมาเสิฟก็ตื่นขึ้น รับอาหารมารับประทานและคุยกับพ่อเขา ทำอยู่อย่างนี้สลับกันไป ก็ยังไม่เห็นถึงสักที ดูนาฬิกาแล้วดูอีก มันช่างนานเหลือเกิน แม่รู้สึกเบื่อจนกระทั่งเวลา ๒๒.๑๕ น. ของอังกฤษ ซึ่งเป็นเวลา ๑๗.๑๕ น. ของสหรัฐอเมริกาเครื่องบินจึงลงสู่สนามบิน พอลงจากเครื่องบินก็รู้สึกร้อนวูบคล้ายกับที่เมืองไทย เพราะที่วอชิงตัน ดี.ซี. ขณะนั้นอากาศร้อนมาก ทุยได้มารับพ่อและแม่ที่สนามบิน แล้วพาไปพักที่บ้านตาม address ข้างบนนี้

เมื่อ ๑๐ ปีก่อนนี้ พ่อและแม่ได้มาที่วอชิงตัน ดี.ซี. ครั้งหนึ่งแล้ว แต่มาต้นฤดูหนาวจึงเห็นภูมิประเทศไม่ค่อยสวยงามเท่าใดนัก เพราะต้นไม้ไม่มีใบและดอก ครั้งนี้มาในฤดูร้อนจึงผิดกันไกล มองไปทางไหนก็เห็นต้นไม้เขียวชอุ่มไปหมด พร้อมทั้งดอกไม้สีต่าง ๆ สวยสดงดงามเจริญตาเจริญใจเป็นยิ่งนัก สถานที่สำคัญ ๆ ที่วอชิงตัน ดี.ซี. พ่อและแม่ได้ไปชมกันแล้วตั้งแต่ครั้งก่อน ครั้งนี้จึงได้แต่พักผ่อนและ shopping เพราะพ่อเขาเหนื่อยมาก

ที่สหรัฐอเมริกานี้ ตึกรามบ้านช่อง อาคารร้านค้า ปลูกอย่างใหญ่โตสมกับเป็นประเทศมหาเศรษฐี ถนนหนทางก็กว้างใหญ่ ภายในอาคารและบ้านมีเครื่องใช้ที่อำนวยประโยชน์ให้เป็นอย่างดี เช่น เครื่องทำความอบอุ่น เครื่องต้มน้ำร้อน ตู้เย็น ฯลฯ เฟอร์นิเจอร์ก็ทันสมัย แทบทุกบ้านมีโทรทัศน์ สรุปแล้วมีของใช้แทบทุกอย่างอันจะพึงอำนวยความสุขให้อย่างสมบูรณ์ อาหารการกินหรือก็อุดมสมบูรณ์อีกนั่นแหละ

สหรัฐอเมริกามีอะไรแปลก ๆ และดี ๆ เหมือนกัน อย่างเช่นกับ Super market และ Cafeteria เป็นต้น เขาเป็นผู้ริเริ่มขึ้นก่อน โดยพ่อค้ามุ่งหวังจะอำนวยความสะดวกและประหยัดให้แก่ลูกค้า เพราะสหรัฐอเมริกามีพลเมืองมาก บัดนี้ กิจกรรมทั้งสองอย่างนี้ก็ได้เผยแพร่กระจายออกไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก แม้แต่ที่เมืองไทยก็มีอยู่หลายแห่ง ยังมีอีกอย่างหนึ่งที่ยังไม่มีในเมืองไทย คือ Drive in เป็นภาพยนต์กลางแปลง เขากั้นเป็นบริเวณกว้าง มีจอภาพยนตร์ตั้งอยู่กลางแจ้ง สำหรับผู้มีรถยนตร์ซื้อตั๋วแล้วนำรถเข้าไปจอดดูภาพยนตร์ก็สะดวกดีเหมือนกัน เบื่อเมื่อไรก็ขับรถออกไปได้ หรือจะดูจนจบก็ตามใจ

เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อ แม่ และทุย ได้ไปเที่ยว Expo 67 ที่เมือง Montreal ประเทศแคนาดา ทุยเป็นคนขับรถของเขาพาไป พ่อเขานั่งข้างหน้าคู่กับทุย ส่วนแม่นั้นต้องนั่งข้างหลังคนเดียว แม่จึงเอาหมอนใส่ไปด้วยตอนแรก ๆ ก็ชมทิวทัศน์ไปก่อน แต่พอนาน ๆ เข้าชักง่วงก็เลยหลับไปชั่วโมงแรก เราไปถึงอุโมงค์ลอดใต้แม่น้ำของเมืองบัลติมอร์ "Baltimore" รัฐแมรี่แลนด์ ต้องเข้าคิวรอกว่าจะผ่านได้ประมาณ ๑ ชั่วโมง ทั้งนี้ก็เพราะมีรถจำนวนมากเหลือเกิน เมื่อผ่านไปได้แล้ว รถวิ่งไปได้ ๒ ชั่วโมง ก็ถึงนิวยอร์ค ในเวลาที่เขาเลิกงานกันพอดี ดังนั้นรถจึงติดและต้องเสียเวลาอีกประมาณ ๔๕ นาที จึงจะ

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ที่ศาลาไทย ในงาน Expo ๖๘
ที่มอนทรีแอล ประเทศแคนาดา

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ นั่งรถสามล้อ ซึ่งนักศึกษามหาวิทยาลัย เป็นผู้ถีบ
ในงาน Expo ๖๘ ที่มอนทรีแอล ประเทศแคนาดา

ผ่านออกไปได้ ที่สหรัฐอเมริกานิยมการสร้างถนนให้ใช้ แล้วเก็บค่าผ่านทางอย่างที่เมืองไทยเก็บตอนทางสายไปจังหวัดชลบุรี จากวอชิงตัน ดี.ซี. ไปถึงนิวยอร์ค ต้องหยุดเสียค่าผ่านทางหลายแห่ง แต่ละแห่งเสียค่าผ่านไม่เท่ากัน เพราะเสียมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความยาวของถนน รวมทั้งหมดแล้วต้องเสียไป ๓ เหรียญเศษ ตอนผ่านอุโมงค์ลอดใต้แม่น้ำที่บัลติมอร์ ก็ต้องเสีย และตอนจะเข้าทางรอบ ๆ กรุงนิวยอร์คก็ต้องเสียอีก เราผ่านนิวยอร์คไปสักพักใหญ่ จึงหยุดรับประทานอาหาร ตลอดทางซูเปอร์ไฮเวย์ของสหรัฐมีปั้มน้ำมัน และร้านอาหารแบบคาเฟทีเรีย ตั้งอยู่เป็นระยะ ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักทัศนาจร เราถึงพรมแดนระหว่างสหรัฐอเมริกากับแคนาดาเอาสองยามเศษ การผ่านด่านเป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็ว เพราะในยามดึกอย่างนั้น มีคนผ่านด่านไม่มากนัก เราถึง Montreal เอาเกือบ ๒ น. ของวันใหม่ ตลอดทางทุยขับรถมาอย่างสบายไม่หลงเลย เพราะมีป้ายบอกเรื่อยไป แต่พอเข้าเมืองก็หลง เพราะเบอร์บ้านเหมือนกับที่เมืองไทย ขาด ๆ หาย ๆ ไม่เป็นระเบียบ เราเที่ยวหาบ้านพักของ ป๊อก* เสียแทบแย่ เมื่อตามพบแล้วก็ปลุกป๊อกให้พาไปยัง Motel ที่สำรองไว้ เพราะเราได้โทรศัพท์มาล่วงหน้าให้ป๊อกช่วยหาเช่าที่พักให้ ขณะนั้น ตามโรงแรมต่าง ๆ ทุกโรงแรมมีคนพักเต็มหมด แม้แต่โมเต็ลและบ้านเช่าก็เต็มหมดด้วย ป๊อกจึงจองห้องเล็ก ๆ ให้เราได้ ๑ ห้อง เตียงคู่ และเอาเตียงผ้าใบเสริมเข้าไปสำหรับทุย อย่างนั้นยังเสียค่าเช่าคืนหนึ่งตั้ง ๓๐๐ กว่าบาท เป็นที่ของเขาแล้วนี่จะทำอย่างไรได้ ฉะนั้น การไปเที่ยวงาน Expo จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะไปกับพวกจัด Tour มิฉะนั้นแล้ว จะต้องลำบากในเรื่องที่พักและอาหารการกิน กับต้องเสียค่าใช้จ่ายแพงด้วย

---

* นายปองพล อดิเรกสาร

วันเสาร์ที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เราตื่นนอนแต่ ๘.๐๐ น. เดิมตั้งใจว่า จะนอนตื่นให้สาย เพราะเมื่อคืนนี้กว่าจะนอนได้ก็เกือบ ๓ น. แต่แล้วก็นอนไม่หลับจึงแต่งตัวออกไปหาอาหารรับประทาน ทุยขับรถพาไปหาร้านอาหารเช้าหลายถนนแต่หาไม่พบ เลยต้องไปกวนป๊อกขอกาแฟดื่ม เสร็จแล้วก็ไปงาน Expo พร้อม ๆ กัน เพื่อมิให้การจราจรติดขัด เขาจัดถนนเป็น one way เข้าไปจนใกล้บริเวณงาน แล้วจัดที่จอดรถยนต์ไว้ เราจะต้องซื้อตั๋วเข้าชมงาน รวมทั้งค่ารถบัสที่พาไปส่งที่สถานีรถไฟ และค่ารถไฟที่พาไปส่งถึงประตูงานด้วย ส่วนค่าฝากรถนั้นต้องจ่ายต่างหาก พอเข้าไปในบริเวณงานได้ เราก็ตรงไปที่ร้านของไทย ซึ่งสร้างเป็นแบบศาลาไทย บริเวณด้านหน้าตั้งเรือหงส์ไว้ให้ชม นับว่าสวยงามและได้รับความสนใจเป็นพิเศษ จึงมีคนมาชมกันอย่างคับคั่ง จากนั้นเราก็ไปเดินดูร้านของชาติต่าง ๆ แต่ดูได้เฉพาะภายนอก เพราะคนมากเหลือเกิน เข้าคิวคอยเข้ากันยาวเหยียดจนกระทั่งเที่ยง เราจึงเข้าไปรับประทานอาหารกันที่ร้านคิวบา ซึ่งรสอาหารดีมาก แต่ราคาแพงอย่างน่าใจหาย ซ้ำร้ายยังจะต้องเข้าคิวรอที่นั่งกันอีก เสร็จจากรับประทานอาหารกลางวันแล้ว เราขอให้เจ้าหน้าที่ไทยช่วยไปขออนุญาตให้เราได้เข้าชมร้านของรัสเซีย เช็คโกสโลวาเกีย และสหรัฐอเมริกาก็ได้รับอนุญาตเป็นพิเศษ โดยให้เดินเข้าทางที่เขาออกกัน ตอนแรกพวกเรารู้สึกกระดากใจ จะไม่ยอมเข้า แต่ข้าราชการไทยผู้นั้นบอกว่าไม่เป็นไรหรอก เขาทำกันอย่างนี้เสมอมิฉะนั้นจะต้องคอยกันแย่ วันหนึ่งจะชมได้สักร้านหนึ่งก็ยากเต็มที

ร้านของรัสเซียลงทุนในการสร้างมาก แสดงความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และทางอุตสาหกรรม มีสิ่งประดิษฐ์แทบทุกชนิดที่สหรัฐมี เช็คโกสโลวาเกียก็แสดงแสดงสินค้าที่ตนมีความชำนาญ ได้แก่เครื่องแก้ว เป็นต้น ส่วนสหรัฐอเมริกานั้นไม่มีอะไรมากนักนอกจากภาพดาราภาพยนตร์ นอกจาก ๓ ร้านนี้แล้ว เราไม่ได้

เข้าไปชมร้านอื่นใดอีก เพราะรู้สึกเมื่อย จึงซื้อตั๋วรถ Monorail ขึ้นไปนั่งชมบริเวณงานโดยทั่ว ๆ ไป เนื่องจากบริเวณงานมีพื้นที่กว้าง เขาจึงได้สร้างรถไฟรางเดียวขึ้น เพื่อพาคนชมงานภายนอกโดยตลอด เขาสร้างรางบนเสาสูงเหนือศีรษะ ดังนั้นจึงไม่เกะกะและเป็นอันตรายแก่ผู้ที่เดินไปมาในงาน รถรางเดียวนี้ เขาแบ่งเป็น ๒ ตอน คือ เพื่อจะชมให้ตลอดต้องซื้อตั๋ว ๒ ครั้ง และต้องเปลี่ยนสถานีที่ขึ้นลงรถ เราลงจากรถรางเดียวแล้ว ก็ขึ้นรถสามล้อเที่ยวอีก เป็นสามล้อแบบคนนั่งอยู่ข้างหน้า และคนถีบอยู่ข้างหลัง ก่อนขึ้นนั่ง แม่สังเกตเห็นคนถีบสามล้อหน้าตาเป็นเด็กท่าทางเป็นผู้ดีมีความรู้ นึกสงสัยจึงถามว่า หน้าตาท่าทางเธอเป็นคนมีความรู้ เหตุใดจึงมาถีบสามล้อรับจ้าง เด็กนั้นตอบว่า พวกผมที่ถีบสามล้ออยู่ภายในบริเวณงานนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยทุกคน แม่ได้ฟังแล้วนึกสงสารและชมเชยว่า เขามีความเสียสละมาก พ่อและแม่นั่งรถสามล้อเที่ยวกันพักหนึ่ง ก็ไปตามหุยและพรรคพวกไปหาของว่างรับประทานแล้วจึงกลับที่พัก ตอนค่ำ เชิญข้าราชการไทยบางคนไปรับประทานอาหารที่ร้านอาหารจีน เสร็จแล้วนั่งรถไปดูไฟภายในบริเวณงาน ซึ่งเมื่อขึ้นไปบนสะพานแล้ว แลเห็นแสงสว่างสวยงามน่าชมมาก จากนั้นก็กลับไปนอน

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เวลา ๑๐.๓๐ น. เราออกเดินทางกลับวอชิงตัน ดี.ซี. เสียเวลาที่ด่านตั้งชั่วโมง เพราะมีผู้เดินทางกลับมาก จึงต้องเข้าคิวรอกัน คิวยาวกว่า ๑ ก.ม. เมื่อผ่านด่านแล้ว ก็ไปแวะหาอาหารกลางวันรับประทาน แล้วก็ขับเรื่อย ๆ ไปถึงวอชิงตัน ดี.ซี. เวลา ๒๒.๓๐ น.

ตั้งแต่วันจันทร์ที่ ๓๑ กรกฎาคม ถึงวันศุกร์ที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อและแม่คงพักอยู่ที่วอชิงตัน ดี.ซี. ได้ไปเยี่ยมท่านเอกอัครราชทูตไทย ผู้ดูแลนักเรียนไทย และผู้ที่รู้จักชอบพอกันบางคน ตอนเย็น ๆ มักจะได้รับเชิญไปรับประทานอาหารไทยที่บ้านพรรคพวกที่รู้จักและชอบพอกัน

เมื่อวันอังคารที่ ๑ สิงหาคม ทุยได้พาพ่อและแม่ไปชมมหาวิทยาลัยเมรีแลนด์ "Maryland" ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่ทุยเรียนอยู่ โดยขับรถจากกลางใจกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ไปตามถนน U.S. 1 ประมาณ ๑๕ นาที ก็ถึงเขตอันกว้างใหญ่ไพศาลของมหาวิทยาลัย ก่อนที่จะเข้าไปภายในบริเวณของมหาวิทยาลัย จะแลเห็นร้านค้าอยู่ ๒ ข้างทาง เป็นร้านจำหน่ายอาหารต่าง ๆ กับมีร้านของ Howard Johnson ซึ่งมีสาขาอยู่ทั่วสหรัฐ จัดเป็นร้านอาหารประเภทที่เสิฟได้รวดเร็วทันใจ ร้านจำหน่ายอาหารสดและร้านจำหน่ายสิ่งของกระจุกกระจิก ร้านค้าเหล่านี้อำนวยความสะดวกให้แก่นักศึกษาประจำ ซึ่งพักอยู่ใน Campus พอสุดร้านค้า ก็แลเห็นประตูทางเข้าของมหาวิทยาลัยอยู่ทางด้านซ้าย ส่วนทางด้านขวานั้นเป็น Fraternity House และ Sorority House แห่งแรกเป็นหอพักชาย และแห่งหลังเป็นหอพักหญิง ทุยขับรถพาพ่อและแม่ผ่านประตูแรก ซึ่งภายในเป็นบริเวณ College of Art แล้วไปเข้าประตูที่ ๒ ซึ่งเป็นประตูเข้าของ College of Engineering อยู่ห่างกันประมาณ ๒๐๐ เมตร อาคารของ College of Engineering ยาวมาก เป็นตึก ๔ ชั้น แต่อยู่ใต้ดินเสีย ๑ ชั้น ทุยได้ไปจอดรถทางด้านหลังของตัวอาคาร แล้วพาพ่อและแม่เดินเข้าทางด้านข้างโดยผ่านทางชั้นใต้ดิน ซึ่งมีห้องอาหาร มีตู้อาหารอัตโนมัติตั้งอยู่ จำหน่ายอาหารจำพวกแซนวิช ขนมเค็ก และตู้เครื่องดื่มทุกชนิด รวมทั้งไอสครีมด้วย เมื่อเวลาใครต้องการ ก็เอาเงินเหรียญหยอดลงไป แล้วดึงลิ้นชักอาหารออกมา ระหว่างนี้เป็นการหยุดเทอมหน้าร้อน จึงไม่พบนักเรียนเท่าใดนัก นอกจากนักเรียนที่มาเรียน Summer Course เพียงไม่กี่คน แต่ก็มีอาจารย์บางคนมาที่มหาวิทยาลัยเพื่อทำการค้นคว้า

ภายในบริเวณชั้น ๑, ๒ และ ๓ ของอาคาร ด้านในของทางเดินเป็นห้องเรียนและอีกด้านหนึ่งเป็นห้องทำงานของอาจารย์ เมื่อได้ชมตึกเรียนแล้ว ก็ไป

ชมตึกทดลองซึ่งอยู่ทางด้านหลัง มีเครื่องมือสำหรับทดลองตั้งอยู่มากมาย จากนั้นก็ไปขึ้นรถ และไปยังตึก UNION ซึ่งเป็นสโมสรของนิสิต มีร้านอาหารแบบ Cafeteria สถานที่เล่นโบว์ลิ่ง บิลเลียด ห้องนั่งเล่น ห้องฟังเพลง และห้องเต้นรำ ด้านหลังของสโมสรเป็นสนามฟุตบอล ซึ่งจุคนได้มากกว่าสนามศุภชลาศัย ถัดไปเป็นหอพักของนิสิต นับว่าการจัดบริเวณของมหาวิทยาลัยทำได้สวยงามมาก ครั้นแล้วทุยได้ขับรถพาพ่อและแม่ออกทางประตูด้านตรงข้ามกับที่ได้เข้าไป ต้องขึ้น High way อีกเส้นหนึ่ง จึงได้แลเห็นสนามกอล์ฟของมหาวิทยาลัย รถวิ่งตาม High way นั้นไปจนกระทั่งขึ้น Beltway (ถนนสายรอบเมือง) เพื่อกลับไปยังที่พักทาง Virginia โดยไม่ต้องผ่านกลางใจเมือง

แม่ต้องขอจบจดหมายฉบับนี้เสียที เพื่อจะได้เตรียมตัวจัดเข้าของ เพราะพรุ่งนี้พ่อและแม่จะออกเดินทางต่อไปยังประเทศญี่ปุ่น และอีกไม่เกิน ๒ สัปดาห์ พ่อและแม่ก็จะได้กลับมาพบหน้าลูก ซึ่งจะทำให้พร้อมกันนำความอุ่นใจกลับมาสู่ลูกตามเดิม

สุดท้ายนี้ พ่อและแม่หวังว่าลูกคงจะอยู่สุขสบายดี พ่อและแม่สบายดี ขอฝากความรักและคิดถึงอย่างจริงใจมายังลูกด้วย พี่ทุยเขาขอฝากความรักและคิดถึงมายังน้อง ๆ ด้วย

รักลูกเสมอ

สายพิณ ธนะโสภณ

Imperial Hotel, โตเกียว

วันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

ลูกรัก

ก่อนออกเดินทางจากวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา แม่ได้ส่งจดหมายถึงลูก ๑ ฉบับ ลงวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๑๐ เล่าเรื่องระหว่างที่พักอยู่สหรัฐอเมริกา และการไปเที่ยวงาน Expo 67 ที่เมืองมอนทรีอาล ประเทศแคนาดา พอวันเสาร์ที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เวลา ๗.๓๐ น. ทุยก็ขับรถพาพ่อและแม่ไปสนามบินเพื่อเดินทางต่อไปยังประเทศญี่ปุ่น รถวิ่งประมาณ ๓๐ นาทีก็ถึง พวกหลาน ๆ ที่พักอยู่ที่บ้าน K.C. หลายคนได้พากันไปส่งด้วย เมื่อทำธุระเกี่ยวกับการเดินทาง เช่นเรื่องตั๋วเครื่องบิน หนังสือเดินทาง และกระเป๋าเดินทางเสร็จเรียบร้อยแล้ว เขาก็เรียกขึ้นเครื่องบิน เวลา ๙.๓๐ น. เครื่องบินเริ่มออกจากสนามบินกรุงวอชิงตัน บ่ายหน้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มุ่งไปยังอลาสก้า "Alaska" ขั้วโลกเหนือ แต่ระหว่างทางได้แวะลงรับผู้โดยสารที่เมือง Cleveland และ Chicago แห่งละ ๑ ชั่วโมง ขณะที่เครื่องบินลงจอด พ่อและแม่นั่งรออยู่ในเครื่องบินเช่นเดียวกับผู้โดยสารอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก เครื่องบินถึงแองเคอเรจ "Anchorage" อลาสก้า เวลา ๑๙.๑๐ น. เท่ากับ ๑๓.๑๐ น. ตามเวลาท้องถิ่น ใช้เวลาบิน ๘ ชั่วโมง ซึ่งนานมาก ทำให้รู้สึกเบื่อ เขาพาเราไปยังอาคารสถานีการบิน เพื่อดื่มเครื่องดื่ม อากาศที่นั่นกำลังสบาย ไม่ร้อนไม่หนาว เพราะเป็นฤดูร้อน มีแสงแดดส่องจ้า แต่ในฤดูหนาวคงเต็มไปด้วยหิมะและก้อนน้ำแข็ง ระหว่างเดินทางมาในเครื่องบิน มีอาจารย์ชาวอเมริกันคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า ที่อลาสก้านี้ ในฤดูหนาวน้ำในแม่น้ำและทะเลสาป จะแข็งเป็นน้ำแข็งหมด พวกเขาซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ที่นั่น จะใช้เครื่องบินเป็นพาหนะขนส่ง แต่ต้องเป็นเครื่องบินเล็ก ที่สร้างสำหรับขึ้นลงบนน้ำแข็ง

คือใช้สกีแทนล้อ เพราะฉะนั้น พลเมืองส่วนมากจึงมีเครื่องบิน ภายในสถานีการบิน มีสมุดเล่มใหญ่วางอยู่บนโต๊ะ และมีพู่กันกับหมึกจีนตั้งอยู่ข้าง ๆ สำหรับผู้โดยสารที่เดินทางผ่านขั้วโลกมาแล้วลงชื่อไว้เป็นที่ระลึก พ่อและแม่ก็ได้ไปเซ็นชื่อกับเขาด้วย ภายหลังที่ดื่มน้ำหวานกันแล้ว พ่อและแม่ก็เดินหาซื้อของที่ระลึก ซึ่งเขาตั้งโชว์ไว้ กับซื้อโปสการ์ดเขียนส่งไปยังพรรคพวกเพื่อนฝูง เวลา ๑๔.๔๐ น. (เวลาท้องถิ่น) เครื่องบินออกจากแองเคอเรจ บินตรงไปยังกรุงโตเกียว ในตอนแรก ๆ อากาศยังคงแจ่มใส มองเห็นผืนแผ่นดินเบื้องล่างเป็นภูเขาเสียเป็นส่วนมาก นอกนั้นเป็นแม่น้ำลำธารบ้างประปราย ประมาณ ๑ ชั่วโมง ก็ผ่านพ้นผืนแผ่นดิน มองเห็นแต่น้ำทะเล ส่วนบนท้องฟ้านั้นเครื่องบินค่อย ๆ บินเข้าก้อนเมฆ จากจำนวนน้อยไปหาจำนวนมาก และในที่สุดเครื่องบินก็บินไม่เรียบ มีตกหลุมอากาศสะบัดและโยนไปมา จนต้องแจ้งให้คาดเข็มขัดกันบ่อยครั้ง คือตอนบนของประตูห้องนักบินจะมีป้ายตัวอักษรใช้ไฟข้างในบอกว่า "ห้ามสูบบุหรี่ และคาดเข็มขัด" เวลาอากาศดีก็ปิดไฟ เวลาอากาศเลวก็เปิดไฟ แล้วผู้โดยสารก็จะต้องปฏิบัติตาม เข็มขัดนั้นเขาทำติดกับเก้าอี้ไว้ เมื่อคาดแล้วป้องกันมิให้ตัวกระเด็นออกจากเก้าอี้ไปชนของแข็งเอาจนกระทั่งหัวแตก หรือคอหักเวลาเครื่องบินถูกพายุ การบินระยะนี้ใช้เวลา ๖ ชั่วโมงเศษ แต่ตอนหลังนี้อากาศเลวและมีเมฆมาก ดังนั้น สามชั่วโมงหลังนี้จึงต้องคาดเข็มขัดเรื่อยไปจนกระทั่งถึงโตเกียว เป็นเวลาค่ำของวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๑๐

ที่ท่าอากาศยานกรุงโตเกียว นายเซกิ เจ้าหน้าที่รถไฟญี่ปุ่นกับลูกน้องอีก ๑ คน มารอรับที่ประตูทางออก ตอนแรก พ่อและแม่นึกว่าจะแย่เสียแล้ว คงจะไม่มีใครมารับแน่ เพราะเขียนจดหมายแจ้งมาจากกรุงวอชิงตัน ส่งทางเมล์อากาศไม่แน่ใจว่าจะถึงหรือยัง ครั้นพอเดินออกมาพ้นประตู นายเซกิก็ตรงเข้ามาถามพ่อ

เขาว่า "ท่านชื่อนายจำลองใช่ไหม?" พ่อเขาตอบว่า "ใช่" เขาก็แนะนำตัวว่าเป็นเจ้าหน้าที่รถไฟมาต้อนรับ ทำให้พ่อและแม่หมดกังวลลงทันที จากนั้นเขาก็พาเราเดินไปขึ้นรถยนต์ของการรถไฟที่จอดรออยู่ ส่วนลูกน้องเขาก็ทำหน้าที่คุมคนขนกระเป๋ามาบรรทุกในตอนท้ายของรถยนต์ เขาพาเราไปยังอิมพีเรียลโฮเต็ล ซึ่งเป็นโรงแรมที่เราขอให้เขาช่วยสำรองให้ พอแม่ถึงโรงแรมแล้วก็รีบเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเข้านอนเลย โดยไม่ยอมรับประทานอาหารเย็น เพราะอ่อนเพลียเหลือเกิน การเดินทางในวันนั้นใช้เวลาเฉพาะบินก็ ๑๔ ชั่วโมงเศษแล้ว รวมทั้งเวลาแวะลงพักด้วยก็เป็นเวลาเกือบ ๑๘ ชั่วโมง แม่ปล่อยให้พ่อเขาไปรับประทานอาหารเย็นกับนายเซกิและลูกน้อง ซึ่งพ่อเขาเล่าให้ฟังว่า ทั้งสามคนนั่งรับประทานซูกียากี้กันอยู่ที่ห้องอาหารของโรงแรมอิมพีเรียล มีซูกียากี้ ๑ กระทะ เบียร์ ๒ ขวด และแตง "เมล่อน" คนละ ๑ ซีก ต้องเสียค่าอาหารเกือบ ๕๐ เหรียญอเมริกัน นับว่าแพงมาก

วันจันทร์ที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อเขาไปดูงานแต่เช้า ส่วนแม่นั้นยังคงนอนพักผ่อนอยู่ที่โรงแรม พอตอน ๑๐.๐๐ น. พ่อเขาโทรศัพท์มาว่าเที่ยงวันนี้ ดร. ฟูจิ ซิม่า ผู้อำนวยการฝ่ายต่างประเทศของรถไฟญี่ปุ่นเชิญรับประทานอาหาร ก่อนเที่ยงสักเล็กน้อย พ่อเขาก็มารับแม่ไปที่ร้านอาหารแห่งหนึ่ง ซึ่งขาย "เทมปูระ" กุ้งทอดโดยเฉพาะ นายเซกิเป็นผู้พาไป และพบกับ ดร. ฟูจิ ซิม่าที่นั่น ฝีมือผสมแป้งชุบกุ้งทอดร้านนี้เก่งมาก กรอบอร่อยดี หลังจากรับประทานอาหารกลางวันแล้ว แม่ไปเดิน shopping อยู่หน่อยหนึ่งแล้วก็กลับไปนอน เพราะยังไม่หายเพลีย ตอนกลางคืน พ่อเขาพาไปรับประทานอาหารจีน ค่าครองชีพที่ญี่ปุ่นขณะนี้สูงมาก เกือบจะพอ ๆ กับสหรัฐอเมริกา

วันอังคารที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ แม่ตื่นนอนแต่เช้า เพราะหายเพลียแล้ว พอ ๘.๐๐ น. พ่อเขาก็ออกไปดูงาน แม่ก็ให้เขาพาไป shopping แถว

กินซ่า "Ginza" ซึ่งเป็นถนนที่มีร้านค้าอยู่อย่างหนาแน่น คล้าย ๆ กับถนนเยาวราช ของเรา ส่วนสถานที่สำคัญ ๆ ของกรุงโตเกียว เช่น พระราชวัง ฮิบิยาพาร์ค "Hibiya Park" รัฐสภา ฯลฯ แม่ได้เคยไปชมแล้วเมื่อ ๑๐ ปีก่อน เที่ยวนี้จึงไม่ไป

กรุงโตเกียวเป็นเมืองที่ใหญ่โต และมีพลเมืองมาก แต่บ้านเมืองยังสู้เมืองหลวงของมหาประเทศต่าง ๆ ในยุโรป และสหรัฐอเมริกาไม่ได้ กล่าวคือ ตึกรามบ้านช่องใหญ่ ๆ โต ๆ ยังไม่มีมากเท่าที่ควร เหมือนอย่างกับที่กรุงปารีส กรุงลอนดอน หรือกรุงวอชิงตัน แถมยังมีบ้านไม้อยู่อีกเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะประเทศญี่ปุ่นมีแผ่นดินไหวอยู่เสมอ ดังนั้นในยามราตรี จึงได้เห็นแสงไฟนีออนที่สว่างไสวไปด้วยการโฆษณาน้อยกว่ายุโรปและอเมริกา อาคารบ้านเรือนสองข้างถนนก็ไม่ค่อยเป็นระเบียบเท่าใดนัก ความสะอาดก็ยังมีน้อยกว่าทางยุโรปและอเมริกา ถนนหนทางก็แคบ ยวดยานพาหนะวิ่งกันขวักไขว่ไปมา ดูไม่ค่อยมีระเบียบ รวมทั้งคนที่เดินข้ามถนนด้วย

ค่ำวันนี้ เมื่อรับประทานอาหารแล้ว แม่ก็กลับโรงแรมเขียนจดหมายนี้ถึงลูก พรุ่งนี้ พ่อและแม่จะเดินทางต่อไปยังเกียวโต

สุดท้ายนี้ แม่หวังว่า ลูกคงอยู่สุขสบายดี พ่อและแม่ฝากความรักและคิดถึงมาด้วย.

รักลูกเสมอดวงใจ
สายพิณ ธนะโสภณ

Hotel New Hankyu เมืองโอซาก้า

วันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

ลูกรัก

วันนี้ แม่ตื่นนอนแต่เช้าตรู่ ไม่รู้ว่าจะออกไปไหน เพราะจะต้องเดินทางต่อไปยังไต้หวันวันนี้ตอนสาย แม่จึงเขียนจดหมายนี้ เล่าเรื่องเมืองญี่ปุ่นต่อ

วันพุธที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ นายเซกิ ได้มารับพ่อและแม่ที่โรงแรมอิมพีเรียล เวลา ๙.๐๐ น. พาไปยังสถานีรถไฟ ซึ่งอยู่ไม่ไกลนัก เราขึ้นขบวนรถไฟของโตไกโด้ไลน์ไปยังเมืองเกียวโต นายเซกิไปด้วย ขบวนรถออกเวลา ๙.๓๓ น. รถไฟของโตไกโด้ไลน์นี้เป็นขบวนรถที่ลากจูงด้วยรถกำลังไฟฟ้า ที่แล่นได้เร็วที่สุดในโลก ๒๕๐ ก.ม. ต่อชั่วโมง ตามที่นายเซกิคุยให้ฟัง แต่พ่อเขาบอกว่า เวลาวิ่งจริง ๆ ๒๑๐ ก.ม. ต่อชั่วโมงเท่านั้น เพราะเขาพาพ่อไปชมการขับและดูอาณัติสัญญาณในรถกำลัง ถึงแม้ว่าจะวิ่งเร็วสักเท่าใดก็ตาม ขบวนรถนี้ก็วิ่งได้เรียบดี ไม่กระเทือนและไม่แกว่งไปมา แก้วน้ำที่ใส่น้ำวางไว้บนโต๊ะไม่กระฉอกหก เป็นขบวนรถที่สะอาด จัดเก้าอี้ชนิดเอนได้เหมือนอย่างกับเก้าอี้ในเครื่องบินโดยสาร สวมปลอกผ้าสีขาว มีพนักงานต้อนรับประจำและมีเครื่องปรับอากาศเย็นสบายทุกคัน รถเสบียงทำแบบบุฟเฟ่คาร์ เมื่อย่างเท้าเข้าไปในขบวนรถแล้ว มีความรู้สึกเหมือนกับขึ้นไปในเครื่องบินโดยสาร หรือในขบวนรถ TEE ของยุโรป พ่อเขาเล่าให้ฟังว่า เมื่อวานนี้เขาไปดูงานที่ศูนย์การทดลองของรถไฟญี่ปุ่น เขาได้พาไปชมการทดลองวัสดุต่าง ๆ และฉายภาพยนตร์ให้ดูเกี่ยวกับการนำวัสดุบางอย่างมาพิจารณาและทดลองก่อนที่จะลงมือสร้างรถสายนี้ นับตั้งแต่การตรวจความแน่นของดิน ความแข็งแรงของหมอนคอนกรีต หิน ราง ล้อ เพลา ชิ้นส่วนต่าง ๆ ของตัวรถ สายไฟฟ้าทองแดง ฯลฯ เขาทำงานอย่างละเอียด ทดลองแล้วทดลองอีกจนกระทั่งแน่ใจ หรือปรับปรุงจนกระทั่งใช้การได้ดีแล้ว จึงนำมาใช้เพื่อการสร้างรถสายนี้

นายเซกิเล่าให้ฟังว่า ความมุ่งหมายของการสร้างรถสายนี้ ก็เพื่อจะช่วยเหลือนักธุรกิจที่ติดต่อค้าขายระหว่างโอซาก้า กับโตเกียว ให้ได้รับความสะดวกและปลอดภัย ทั้งสามารถจะเดินทางไปมาได้โดยรวดเร็ว และไม่ต้องรอ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง รถสายนี้ทำหน้าที่รับส่งผู้โดยสารแทนเครื่องบิน เพราะปรากฏว่า ระหว่างโตเกียวกับโอซาก้า มีนักธุรกิจเดินทางไปมาวันละมาก ๆ จนกระทั่งเครื่องบินขนส่งแบบดาโกต้าไม่สามารถจะรับขนส่งได้เพียงพอ แม้จะบินวันละหลาย ๆ เที่ยว ก็ยังสู้ขนโดยรถไฟขบวนเดียวไม่ได้ ทั้งเวลาทำการและความเร็วก็พอ ๆ กัน นอกจากนั้น การเดินทางไปขึ้นรถไฟที่สถานีก็ไม่ต้องไปไกลและไม่ต้องเสียเวลามาก เพราะสถานีอยู่กลางใจเมือง ส่วนสนามบินนั้นต้องนั่งรถยนต์ออกไปนอกเมือง เป็นการเสียเวลามากกว่า

เวลา ๑๒.๓๐ น. ขบวนรถจอดที่สถานีเกียวโต เราลงจากขบวนรถ มีเจ้าหน้าที่รถไฟซึ่งประจำที่นั้นมารอรับ พาเราไปยังโรงแรม Biwako ซึ่งอยู่ริมทะเลสาบบีวา "Biwa" ต้องนั่งรถออกไปนอกเมืองประมาณครึ่งชั่วโมง เขาเลี้ยงอาหารกลางวันเรา ณ โรงแรมนั้น เป็นอาหารฝรั่ง เรารับประทานแล้วก็ลงไปเดินเล่นที่บริเวณสนามหน้าโรงแรม ชมผู้คนที่อาบน้ำและเดินไปมา บางพวกก็เล่นเรือ อากาศวันนั้นแจ่มใส ลมพัดเย็นเวลา ๑๔.๓๐ น. นายนากานิชิ เจ้าหน้าที่รถไฟพาเราไปในเมืองเพื่อชมเมืองและสถานที่สำคัญ ๆ บางแห่ง

เกียวโตเคยเป็นเมืองหลวงของประเทศญี่ปุ่นมาครั้งหนึ่ง จึงยังทิ้งร่องรอยแห่งความเจริญในสมัยนั้นไว้มิใช่น้อย เช่น พระราชวัง วัด และอาคารบ้านเรือนเป็นต้น แห่งแรกที่เขาพาเราไปชม คือ พระราชวังนิโจ "Nijo Castle" ซึ่งรูปทรงภายนอกของพระราชวังแสดงให้เห็นศิลปแห่งสถาปัตยกรรมอันล้ำค่าในยุคนั้น ภายในประดับประดาอย่างวิจิตรพิศดาร ประตูเป็นไม้แกะสลักภาพ และเหล็กลวดลาย

งดงาม พระราชวังนี้สร้างสำหรับเป็นที่พักของโชกุน เมื่อมาเยี่ยมกรุงเกียวโต มีกำแพงหินล้อมทั้งสี่ด้าน และมีป้อมอยู่ ๒ มุม วังใหญ่มีห้องประชุมขนาดใหญ่สำหรับโชกุนประชุมเสนาพฤฒามาตย์ แห่งที่ ๒ เขาพาเราไปชมพระราชวังเก่าซึ่งมีสวนต้นไม้นานาชนิด ตกแต่งไว้อย่างสวยงาม แห่งที่ ๓ วัด Sanjusangendo ซึ่งเป็นวัดพระพุทธศาสนา มีพระพุทธรูปยืนขนาดเท่าคน แกะด้วยไม้แล้วปิดทองอยู่ ๑๐๐๑ รูป และแห่งที่ ๔ วัดพระพุทธชื่ออะไรแม่จำไม่ได้ ตรงประตูเข้าสร้างหลังคาคลุมหลายชั้น โบสถ์ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปกว้างใหญ่มาก สร้างด้วยไม้ทั้งหลัง เสาต้นใหญ่ ๆ กระดานพื้นก็ยาวและกว้าง ที่วัดนี้มีเชือกเส้นใหญ่เบ่อเร่อขวั้นด้วยผมคน เขาอธิบายว่า พุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธาได้สละเส้นผมมารวมกันขวั้นเป็นเชือกสำหรับตั้งเสาและผูกไม้เครื่องบนขึ้นไปทำการก่อสร้างโบสถ์ เขาพาเราไปส่งที่โรงแรมเวลา ๑๘ น. เมื่อพ่อและแม่อาบน้ำเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวแล้วก็โทรศัพท์ไปเรียกนายเซกิ ซึ่งพักอยู่ที่โรงแรมนั้นเหมือนกัน ให้ไปพบกันที่ห้องรับแขกชั้นล่าง แล้วเราก็ลงไปคอยเขาอยู่ เมื่อนายเซกิลงไปแล้ว พ่อเขาก็แจ้งความประสงค์ให้ทราบว่าค่ำวันนี้เราอยากจะรับประทาน "ซาชิมิ" ปลาดิบซึ่งเป็นอาหารญี่ปุ่น นายเซกิจึงพาไปยังตึกอีกหลังหนึ่งของโรงแรมซึ่งอยู่ติด ๆ กัน ชั้นที่ ๒ เป็นร้านขายซาชิมิ และชั้นที่ ๓ เป็นที่ตั้งเครื่องเล่นและเกมส์ต่าง ๆ สำหรับผู้ที่มาพักตากอากาศ เราไปชมและเล่นเกมส์ต่าง ๆ กัน เช่น ยิงปืนตู้ ฟุตบอลโต๊ะ ฯลฯ ที่ชั้น ๓ แล้วก็ลงไปรับประทานอาหารญี่ปุ่น ซึ่งขายเฉพาะซาชิมิอย่างเดียว อร่อยมาก แต่ราคาก็น่าดูเหมือนกัน ทั้งหมดคิดเป็นเงินไทยแล้วกว่า ๔๐๐ บาท

วันพฤหัสบดีที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ นายนากานิชินำรถยนต์มารับพวกเราแต่เช้า พาไปขึ้นรถไฟไปยังเมืองฮิโรชิมา เป็นขบวนรถด่วนธรรมดาใช้เวลาวิ่ง ๕ ชั่วโมงครึ่ง เพราะรถโตไกโด้ไลน์สร้างเพียงแค่โอซาก้า เราไปถึงเวลา ๑๕.๐๐ น. และไปพักที่ HIROSHIMA STATION HOTEL

สถานีฮิโรชิมาเป็นสถานีที่สร้างขึ้นใหม่ ภายหลังที่ถูกทำลายโดยระเบิดปรมาณู เป็นตึก ๖ ชั้น มีขนาดใหญ่โต กว้างและยาว ชั้นล่างทำเป็นตัวสถานี มีห้องทำงาน ห้องจำหน่ายตั๋ว ที่พักผู้โดยสาร และร้านขายเครื่องดื่ม ฯลฯ ชั้นที่ ๒ เป็นที่จอดรถ ชั้นต่อ ๆ ไปเป็นโรงแรม ร้านค้า ร้านขายอาหารทุกชนิด และชั้นดาดฟ้า เป็นเครื่องเล่นและเกมส์สำหรับเด็ก ๆ เราเข้าพักที่โรงแรมเรียบร้อยแล้ว ก็ออกไปหาอาหารรับประทานตามชั้นต่าง ๆ ของสถานี เสร็จแล้วก็ถือโอกาสเดินชมและ shopping จนทั่ว เมื่อชมเสร็จแล้ว นายเซกิก็พาเรานั่งรถยนต์ชมเมือง โดยพาขึ้นไปบนเนินแห่งหนึ่ง ณ ที่นั้นเราสามารถมองเห็นตัวเมืองได้โดยทั่ว เนื่องจากเมืองเดิมถูกระเบิดปรมาณูทำลายหมดสิ้น จึงได้สร้างขึ้นใหม่ เป็นแบบสมัยใหม่ มีถนนหนทางกว้างขวาง และแบ่งพื้นที่สำหรับปลูกอาคารบ้านเรือนออกเป็นบล๊อก ๆ เมืองนี้มีแม่น้ำผ่านกลางใจเมือง นายเซกิเล่าว่า เมื่อระเบิดปรมาณูลง ประชาชนส่วนมากพากันหนีลงไปในแม่น้ำ นึกว่าจะพ้น แต่แล้วก็ตายหมด คนที่ตายเพราะระเบิดปรมาณูทั้งหมดมีจำนวนแสน เราได้ฟังแล้วเศร้า พ่อและแม่ยืนสงบนิ่งอยู่ครู่หนึ่ง เพื่อเป็นการไว้อาลัยแก่ผู้ที่เสียชีวิตในครั้งนั้น และสวดมนต์ภาวนาแผ่เมตตาจิตไปยังดวงวิญญาณของพวกเหล่านั้น เพื่อขอให้เขาอยู่เป็นสุข ๆ แม่คิดว่า ชาติก่อนพวกนี้คงทำกรรมชั่วอะไรสักอย่างพร้อม ๆ กัน ดังนั้น ชาตินี้เขาจึงต้องมาตายพร้อม ๆ กัน พวกญี่ปุ่นที่ไปด้วย เห็นเรายืนนิ่ง ๆ ก็นึกรู้เหมือนกันว่า เราคงทำพิธีอะไรสักอย่างสำหรับวิญญาณของผู้ที่ตายครั้งนั้น จึงได้พลอยยืนนิ่งเงียบไปด้วย เมื่อเสร็จแล้ว พ่อเขาก็บอกให้พาไปที่อื่นต่อไป เขาจึงพานั่งรถยนต์ชมเมือง ไปดูอนุสาวรีย์ของผู้ที่เสียชีวิตเพราะระเบิดปรมาณู ไปชมซากของบ้านที่ยังเหลืออยู่ และพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับระเบิดปรมาณู ซึ่งเก็บได้จากซากที่เหลืออยู่ จนกระทั่งเย็นจึงกลับโรงแรม ค่ำนั้น พวกรถไฟซึ่งทำงานอยู่ที่เมืองฮิโรชิมา เชิญพวกเราไปรับประทานอาหารญี่ปุ่น ที่ร้านอาหารซึ่งมีลักษณะเป็นบ้านแบบญี่ปุ่น สร้างด้วยไม้

ตั้งอยู่เชิงเขา เมื่อเราเดินเข้าไปข้างในร้านแล้ว ทุกคนต้องถอดรองเท้า เพราะบ้านญี่ปุ่นปูด้วยเสื่อตลอด ในห้องอาหาร มีโต๊ะสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาวประมาณ ๒ เมตรครึ่ง ตั้งอยู่ตรงกลาง เป็นโต๊ะเตี้ย ๆ เพราะเวลารับประทานอาหารต้องนั่งขัดสมาธิกับพื้น ภายในห้องอาหารมีแสงไฟเพียงสลัว ๆ ทำให้บรรยากาศครึ้ม ๆ อย่างไรชอบกล เขาเชิญให้เรานั่งตรงกลาง มีผู้ร่วมรับประทานด้วยประมาณ ๖ คน อาหารส่วนมากเป็นปลาและกุ้ง รสชาดอร่อยดีทีเดียว เพราะเราชอบอาหารประเภทนี้อยู่แล้ว ระหว่างที่รับประทานอาหาร เราสนทนากันด้วยเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับเมืองไทยและเมืองญี่ปุ่น พวกญี่ปุ่นส่วนมากดื่มเหล้าสาเก พอชักตึงหน้าเข้าหน่อยก็ร้องเพลงกันเป็นที่สนุกสนานครื้นเครง เราอยู่จนกระทั่งเกือบ ๕ ทุ่มจึงกลับ

วันศุกร์ที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ตอนเช้า พ่อเขาดูงานที่สถานีใช้เวลาชั่วโมงเศษ แล้วก็ขึ้นไปรับแม่ลงมา นายเซกิซึ่งคอยอยู่ข้างล่างแล้วพร้อมด้วยรถยนต์พาพ่อและแม่ไปชมเมืองอีก แห่งแรก เราได้หยุดถ่ายรูปกันที่อนุสรณ์ของระเบิดปรมาณู ซึ่งทำเป็นรูปคล้ายหัวลูกปืนฝานเสี้ยวทำเป็นขา ข้างบนเป็นรูปคนยืนกางแขน คล้ายรูปพระเยซูถูกตรึงกางเขน ต่อไปเป็นอนุสาวรีย์ของฮิโรชิม่าซึ่งทำเป็นคบเพลิงจุดสว่างอยู่ตลอดกาล แล้วก็ไปหน้าพิพิธภัณฑ์ระเบิดปรมาณู ที่อาคารของหอแสดงอุตสาหกรรมซึ่งถูกปรมาณู แต่ซากกำแพงของตัวอาคารยังคงเหลืออยู่ และที่โดมชั้นยอดก็ยังมีโครงเหล็กเหลืออยู่ แห่งสุดท้ายที่เราไปชมคือสวน Shukkien

เวลา ๑๑.๐๐ น. นายเซกิได้พาเราไปเที่ยวที่เกาะมิยาชิมา "Miyajima" ซึ่งอยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ ๒๐ ไมล์ รถยนต์วิ่งประมาณ ๑ ชั่วโมงก็ถึง เมื่อถึงท่าเรือแล้วต้องนั่งเรือยนต์ข้ามไปยังเกาะอีก ถึงเกาะแล้วเราก็หาอาหารรับประทานกัน เสร็จแล้วจึงเดินไปชมวัด ก่อนถึงวัดจะเห็นเครื่องหมาย torii ซึ่งมีรูปคล้าย

เสาประตู คลุมด้วยหลังคาทาสีแดงขนาดใหญ่ สร้างอยู่ในน้ำ เป็นเครื่องหมายของลัทธิชินโต เมื่อเดินเข้าไปถึงวัดจะเห็นตัวอาคารใหญ่สร้างด้วยไม้ มีระเบียงมุงหลังคาอยู่โดยรอบ เราชมวัดทั่วแล้วจึงนั่งพักอยู่ครู่หนึ่งก็ออกจากวัดขึ้นไปบนเนินเขาชมสวนและการเลี้ยงปลา มีปลาคล้าย ๆ ปลาเงินและปลาทองตัวใหญ่ ๆ เป็นจำนวนมาก ว่ายไปมาในสระ น่าดูยิ่ง เราชมปลาและต้นไม้แล้ว ก็เดินกลับไปยังตลาดระหว่างทางพบแม่ค้าขายหอยมุก ราคาตัวละประมาณ ๑ เหรียญอเมริกัน พ่อเขาแวะซื้อ เมื่อแกะออกมาแล้วได้ไข่มุก ๓ เม็ดเล็ก ๆ จึงซื้ออีก ๒ ตัว และก็แกะได้ไข่มุกอีก ๔ เม็ด พอดีมีนักทัศนาจรชาวอเมริกันมารุมซื้อกันเป็นจำนวนมาก พวกเราจึงถอยออกมา ญี่ปุ่นเก่งมาก หาทางเอาเงินจากนักทัศนาจรได้ด้วยวิธีต่าง ๆ การเลี้ยงหอยมุกชนิดนี้จะเป็นการเลี้ยงอย่างจริง ๆ หรือมีวิธีตบตาอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่ทราบ ขอให้นายเซกิช่วยถามดู ก็ได้รับตอบว่าเลี้ยงจริง ๆ และเวลาแม่ค้าแกะเราก็เห็นแกใช้มีดผ่าตัวหอยออกแล้วแกะมุกออกมา ไม่ใช่เล่นกล จากนั้นเราก็มานั่งดื่มเครื่องดื่มกันในตลาด แล้วจึงเดินทางกลับ ค่ำวันนี้ พ่อเขาเลี้ยงอาหารแก่เจ้าหน้าที่รถไฟที่ร้านอาหารบนสถานี

วันเสาร์ที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เวลา ๗.๐๐ น. เราขึ้นรถด่วนไปถึงโอซาก้า เวลา ๑๒.๐๐ น. รับประทานอาหารกลางวันที่สถานีแล้ว ไปเข้าพักที่โรงแรม New Hankyu เวลา ๑๕.๐๐ น. นายนากานิชิ เจ้าหน้าที่รถไฟพาขึ้นรถยนต์ไปเที่ยวชมเมือง เมืองโอซาก้านี้ตั้งอยู่ที่ปากน้ำโยโด เป็นเมืองอุตสาหกรรมที่ใหญ่โตมาก ภายในตัวเมืองมีตึกรามบ้านช่องขนาดสูงใหญ่อยู่เต็มไปหมด เมื่อชมในเมืองแล้วก็ออกไปชมบริเวณที่เขาเตรียมสำหรับงาน Expo 70 ซึ่งขณะนี้ก็เป็นเพียงเริ่มงานก่อสร้าง และเตรียมพื้นที่ เป็นบริเวณกว้าง จากนั้นก็ไปชมท่าเรือ ซึ่งแน่นอนเหลือเกินว่า ต้องเป็นท่าเรือที่ใหญ่โตดังกล่าวข้างต้นแล้วว่า เมืองนี้ก็เป็นเมืองอุตสาหกรรม เรานั่งรถชมบ้านเมืองจนเกือบค่ำจึงกลับโรงแรม

ค่ำนี้พ่อเขาเชิญพวกรถไฟชั้นหัวหน้าที่โอซาก้าเลี้ยงอาหารที่โรงแรม เขาจัดแบบกินอิ่ม คือซื้อตั๋วอาหารคนละประมาณ ๑๐๐ บาท แล้วจะมีสิทธิเลือกรับประทานอาหารทุกชนิดที่เขาวางไว้จนอิ่ม ห้องอาหารจัดแบ่งเป็น ๒ ห้อง ห้องหนึ่งเป็นอาหารจีน และอีกห้องหนึ่งเป็นอาหารฝรั่ง เมื่อรับประทานอาหารแล้ว เขาก็พาเราชมเมืองในยามราตรี ได้เห็นแสงไฟไสวสว่างไปทั้งเมืองดูแล้วน่าตื่นเต้น

สุดท้ายนี้ พ่อและแม่ขอฝากความรักและคิดถึงมาด้วย หวังว่าลูกของแม่ทุกคนคงอยู่สุขสบายดี พ่อและแม่สบายดี อีกไม่กี่วันคงจะได้พบกัน.

รักลูกเสมอดวงใจ

สายพิณ ธนะโสภณ

President Hotel ไต้หวัน

วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๑๐

ลูกรัก

วันนี้ แม่มีเวลาว่าง จึงจะเล่าเรื่องการเดินทางต่อจากจดหมายฉบับลงวันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ซึ่งส่งที่เมืองโอซาก้า ประเทศญี่ปุ่น

วันอาทิตย์ที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เวลา ๙.๓๐ น. นายนากานิชิได้มารับพ่อและแม่ที่โรงแรม พาไปส่งที่สนามบิน และรอส่งอยู่จนเครื่องบินออก ส่วนนายเซกิเน่ ได้ลาขึ้นรถไฟกลับไปโตเกียวตั้งแต่ตอนเช้าตรู่ เวลา ๑๐.๕๕ น. เครื่องบินของบริษัทไทยอินเตอร์ฯ ขึ้นจากสนามบินโอซาก้า บ่ายโฉมหน้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ มุ่งสู่เกาะฟอร์โมซา วันนี้อากาศแจ่มใส เมื่อเครื่องบินบินขึ้นสู่ระดับแล้ว เครื่องบินก็ไม่สั่นสะเทือนและโคลงเลย แม่นั่งอยู่ริมช่องหน้าต่าง ได้มองเห็นภาพพื้นดินอยู่พักหนึ่งก็ถึงน้ำทะเล ต่อจากนั้นก็มองเห็นแต่น้ำทะเลกับท้องฟ้าและเมฆสลับกันเรื่อยไป จนกระทั่งเครื่องบินลงที่สนามบินกรุงไทเป เมื่อเวลา ๑๒.๕๕ น. (เวลาท้องถิ่น) การผ่านด่านที่ท่าอากาศยานกรุงไทเปนี้ เต็มไปด้วยความยากลำบาก ไม่เหมือนกับแห่งอื่น ๆ ทั่วโลก เจ้าหน้าที่ศุลกากรตรวจของในกระเป๋าของพ่อและแม่หมดทุกชิ้น และจะเก็บภาษีของที่ซื้อไปสำหรับใช้เอง เช่นของจำพวกเสื้อผ้า เป็นต้น พ่อเขาไม่ยอม เขาบอกว่าเรามาดูงาน ไม่ใช่พ่อค้า ขอให้ดูหนังสือเดินทาง ถ้าจะเก็บภาษีแล้วก็จะฝากของไว้ที่สนามบินนี้โดยไม่เอาเข้าเมือง ขอให้ทำหนังสือรับฝากให้ด้วย เจ้าหน้าที่ผู้นั้นยืนลังเลอยู่เป็นนาน คล้ายกับจะให้เราติดสินบน แต่เราก็เฉยเสีย ผลที่สุด ก็ต้องปล่อยเราออกไป ตอนแรกนึกว่าเจ้าหน้าที่รถไฟจะมารับ เพราะพ่อเขาส่งหนังสือจากญี่ปุ่นแจ้งมาหลายวันแล้ว แต่ก็ไม่เห็นมี (วันที่พ่อเขาไปที่การรถไฟของไต้หวัน เขาได้ถามถึงเรื่องหนังสือแจ้ง

กำหนดวันมาถึงว่าได้รับหรือเปล่า เจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ทำเป็นสอบถามกันวุ่นไปหมด แล้วก็ตอบว่าไม่ได้รับ ก็ประหลาดดีเหมือนกัน) เมื่อออกจากด่านตรวจแล้ว ได้พบกับนายสโตน เพื่อนกันที่ไปจากเมืองไทย ซึ่งไปรอรับอยู่ นายสโตนบอกว่า ทราบจากจดหมายที่พ่อเขาเขียนแจ้งมาจากญี่ปุ่น จึงมารับถูก นายสโตนได้พาเราไปยังโรงแรมเพรซิเดนท์ จัดเข้าห้องพักเรียบร้อยแล้วก็พากันเข้าไปในเมือง สภาพของกรุงไทเป คล้าย ๆ กับกรุงเทพฯ แต่เล็กกว่ากรุงเทพฯ มาก ตึกรามบ้านช่องไม่ค่อยหรูหรามากนัก มีร้านขายอาหารเหมือน ๆ กับที่เมืองไทย เช่น ร้านก๋วยเตี๋ยวบะหมี่ ร้านซาละเปา ขนมจีบ ร้านเป็ดย่าง หมูแดง ฯลฯ ส่วนร้านค้าก็มีสินค้าที่สั่งมาจากญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก สินค้าพื้นเมืองมีจำพวกเสื่อผ้าที่ทำได้ดีและราคาถูก หินปะการัง "coral" สีแสด แกะสลักเป็นเครื่องประดับ เช่น เข็มกลัด ต่างหู สร้อยคอ เป็นต้น แต่ราคาแพงมาก หยกทำเป็นเครื่องประดับเหมือนกัน ราคาไม่แพง แต่คุณภาพไม่ค่อยดีเท่าใดนัก วันนั้นแม้จะเป็นวันอาทิตย์ แต่ร้านค้าต่าง ๆ ก็ไม่ปิด เราเดินชมตลาดกันพักหนึ่ง แล้วก็เข้าไปรับประทานเกี๊ยวบะหมี่กัน รสชาติเหมือน ๆ กับที่เมืองไทย ราคาก็พอ ๆ กัน พอออกจากร้านก็เห็นเด็กนำดอกมะลิและดอกจำปี่เที่ยวเร่ขาย แม่รู้สึกแปลกใจ จึงเรียกพ่อเขาดูพลางบอกว่า ดูนั่นซิพ่อ เขาเอาดอกไม้มาขาย เหมือนกับที่เมืองไทย นายสโตนอธิบายว่า ที่นั่นอากาศไม่หนาวจัด จึงมีดอกไม้และต้นไม้เหมือน ๆ กับเมืองไทย มะม่วงก็มี ฝรั่งก็มี อากาศวันนั้นร้อนเหมือนเมืองไทย เราชมเมืองกันจนเย็นแล้วจึงกลับโรงแรม อาบน้ำเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว ค่ำนายสโตนเชิญรับประทานอาหารที่ร้านอาหารจีนในเมือง เป็นอาหารของจีนเหนือ มีเป็ดปักกิ่ง บรรยากาศในร้านอาหารเหมือนกับที่เมืองไทย

วันจันทร์ที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เวลา ๙.๐๐ น. พ่อและแม่ไปที่การรถไฟไต้หวัน เพื่อเยี่ยมคำนับผู้ว่าการ และจัดโปรแกรมดูงาน ผู้ว่าการไม่อยู่ รองจึงต้อนรับแทน เขาเรียกเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ฝ่ายต่าง ๆ มาพบกับพ่อและแม่

แล้วสนทนากันอยู่พักใหญ่ แม่จึงลากลับไปก่อน ปล่อยให้พ่อเขาดูงานและจัดโปรแกรมการดูงาน แม่ได้ออกไปกับนายสโตนเพื่อไป shopping และนัดว่า ตอนเที่ยงจะมารับไปรับประทานอาหาร การรถไฟเขาให้รถยนต์ขนาดใหญ่ใช้ ๑ คัน แต่เป็นรถเก่าคร่ำคร่า อาหารกลางวันวันนั้น เป็นข้าวเป็ดย่างหมูแดง ซึ่งเราไม่ได้ลิ้มรสมานานแล้ว รสชาดของอาหารเหมือนกับที่เมืองไทย และบรรยากาศภายในร้านก็เหมือนกัน ออกจากร้านอาหาร แม่ไปส่งพ่อเขาดูงานต่อ ส่วนแม่ก็ไป shopping ต่อเช่นเดียวกัน ค่ำวันนั้น ทางการรถไฟเขาเชิญรับประทานอาหารที่สโมสร เป็นการเลี้ยงต้อนรับพ่อและแม่ เขาเชิญเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่พร้อมด้วยภรรยามาร่วมเป็นจำนวนมาก อาหารเป็นแบบโต๊ะจีน แต่ชนิดและรสชาดไม่เหมือนกัน ที่แปลกไปจากเมืองไทยอีกอย่างหนึ่งก็คือ มีการเสิร์ฟอาหารซึ่งมีรสหวานคั่นกลาง เช่น เค็กราดน้ำเชื่อมและมีแฮม พอเห็น เราก็รับประทานไม่ลงแล้ว แต่ก็ต้องตักมาชิมเพียงเล็กน้อยพอเป็นพิธี โดยเกรงว่าจะเสียมารยาท การรับประทานเลี้ยงที่ไต้หวัน มีธรรมเนียมแปลกกว่าที่เมืองไทย คือ ก่อนจะเริ่มรับประทานอาหารทุกจาน จะต้องดื่มเหล้าก่อน เป็นการอวยพรกัน แต่ที่เมืองไทยอาจจะมีปฏิบัติกันเฉพาะในหมู่คนจีนก็เป็นได้ เสร็จจากรับประทานอาหารแล้ว เรานั่งรถชมเมืองยามราตรีก่อนกลับโรงแรม

วันอังคารที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ นายลี เจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ของรถไฟพร้อมด้วยภรรยา ได้ไปรับพ่อและแม่ที่โรงแรมแต่เช้าตามนัด เพื่อพาขึ้นรถไฟไปดูงานตามโปรแกรม รถไฟออกจากสถานีไทเปเวลา ๘.๐๐ น. เป็นขบวนรถด่วน ใช้รถดีเซลลากจูง ภายในรถสะอาดดี มีพนักงานต้อนรับสตรีประจำรถ พอรถออกไปได้สักหน่อย เขาก็เอาน้ำชามาแจกแก่ผู้โดยสารทุกคน ต่อไปก็แจกผ้าเย็นให้เช็ดหน้า นับว่าบริการของเขาเยี่ยม ขบวนรถแล่นได้เร็วและวิ่งเรียบ

ขบวนรถถึงสถานีไทจุง เวลา ๑๑ น. เศษ นายลีพาไปล้างหน้าล้างตาที่โรงแรม และรับประทานอาหารกลางวันที่ภัตตาคารแห่งหนึ่ง เป็นอาหารจีน อร่อยมาก รับประทานเสร็จแล้ว พวกเราก็ออกเดินทางโดยรถยนต์ไปที่จังหวัดเพื่อชมและนมัสการพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ซึ่งสร้างอยู่บนเนินเขา เป็นพระพุทธรูปแบบจีน นั่งสมาธิอยู่บนดอกบัว ภายในองค์พระเข้าไปได้ และขึ้นบันไดไปได้จนถึงพระเศียร แต่พวกเราถือไม่ยอมขึ้น จึงได้แต่เดินดูรอบ ๆ บริเวณรอบองค์พระปลูกต้นไม้ไว้นานาชนิด ต้นแก้วก็มี เราชมอยู่พักใหญ่แล้วจึงออกเดินทางต่อไป เช้าพาพ่อไปชมการควบคุมการเดินรถไฟด้วยวิธี C.T.C. คือ ใช้คน ๆ เดียวคุมเครื่อง แม่ไม่รู้เรื่องกับเขา เลยนั่งคอยอยู่ในห้องรับแขก เมื่อดูเสร็จแล้ว พ่อเขาก็มาอธิบายให้แม่ฟังว่า การควบคุมการเดินรถวิธีนี้ดีมาก ปลอดภัย รวดเร็ว และใช้คนเพียงคนเดียว เป็นวิธีของอเมริกันที่คิดขึ้นมา เพื่อจะตัดคนงานออกไป เพราะกฎหมายแรงงานทำให้มีสหภาพ ซึ่งเข้ามายุ่งเกี่ยวกับกิจการรถไฟมากเกินไป บางแห่งงานหน่วยเดียวมีถึง ๒๐ สหภาพ ที่คุมคนงาน ดังเช่นที่ย่านเป็นต้น แม่ถามว่า ที่เมืองไทยมีไหม ? พ่อเขาตอบว่าไม่มีดอก เพราะราคามันแพงเหลือเกิน และเครื่องมันยุ่งยากมาก เมื่อพ่อเขาดูงานเสร็จแล้ว นายลีก็พาเราออกเดินทางต่อไปยัง Sun Moon Lake ทางตอนแรก ๆ ก็เป็นทางราบ แล้วค่อย ๆ ขึ้นภูเขา คดเคี้ยวเหมือนทางขึ้นดอยสุเทพที่เชียงใหม่ ตลอดทางเป็นเรือกสวนไร่นาและป่าดง มีหมู่บ้านตั้งอยู่เป็นระยะ ๆ สิ่งที่น่าสังเกตคือ ไร่กล้วยหอมมีอยู่ตลอดไปสองข้างทาง เขาปลูกเป็นแนวตรง สวยงามและสะอาด คือ ดายหญ้าโคนต้นเตียน ไม่มีใบกล้วยแห้งห้อยเกะกะอยู่ เครือกล้วยทุกเครือคลุมด้วยกระดาษสีน้ำตาล เมื่อเห็นแล้วเป็นที่เจริญตาเจริญใจมาก พ่อเขาบอกว่า อย่างนี้ไม่มีทางที่กล้วยหอมเมืองไทยจะไปตีตลาดที่ญี่ปุ่นได้ เพราะกสิกรไต้หวันขยันขันแข็งกว่ากสิกรไทยมาก ทั้งความชำนาญ

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ
ที่หน้าพระพุทธรูปใหญ่ เมืองจังหัว ไต้หวัน

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ กับภรรยาของนายลี
ที่ตลาด SUN MOON LAKE ไต้หวัน

ก็มีมากกว่ากัน ระยะทางขนส่งก็เป็นต่อกว่ากันมาก เรานั่งรถชมทิวทัศน์สองข้างทางเป็นเวลาชั่วโมงเศษ ก็ถึงจุดหมาย คือ Sun Moon Lake เป็นทะเลสาบที่อยู่บนยอดเขาสูง น้ำใสสะอาด แลดูเป็นสีน้ำเงินไปเป็นระยะไกลจนจดภูเขา ที่ริมฝั่งมีโรงแรมตั้งอยู่หลายโรงแรม นายลีพาเราไปพักที่โรงแรมซันมูนเลก ซึ่งเป็นโรงแรมที่สร้างใหม่ สูง ๔ ชั้น กว้างและยาวมาก ตั้งอยู่ริมฝั่งสูงของทะเลสาบ มองแต่ไกลดูงามสง่า ภายในสะอาด ห้องส่วนมากเป็นห้องปรับอากาศ มีระเบียงยื่นออกไปเหนือทะเลสาบ ดังนั้นพอเข้าห้องแล้ว พ่อและแม่ก็ยกเก้าอี้มาตั้งที่ระเบียงนั่งชมความงามของน้ำ ภูเขา และท้องฟ้า อยู่จนพระอาทิตย์ตกดิน แล้วจึงอาบน้ำแต่งตัวออกไปรับประทานอาหารที่ห้องอาหาร ซึ่งมีขนาดกว้างใหญ่ ซึ่งนายลีและภรรยานั่งคอยอยู่ที่นั่นแล้ว เมื่อนั่งลงที่โต๊ะ บ๋อยก็เอารายชื่ออาหารมาให้ มีทั้งอาหารจีนและอาหารฝรั่งมากมายหลายชนิด แน่นอนเหลือเกินที่พ่อและแม่จะต้องเลือกรับประทานอาหารจีน แต่เราไม่รู้ว่ามีอะไรดีบ้าง จึงขอให้นายลีเป็นผู้สั่ง นายลีก็ช่างดีเหลือหลาย สั่งอาหารประเภทหมู เป็ด ไก่ และปลาให้เรารับประทานมากมายหลายอย่าง จนกระทั่งเรารับประทานไม่หมด ฝีมือพ่อครัวไม่เลว อาหารอร่อยมาก เมื่อรับประทานอิ่มแล้ว เราก็ออกเดินย่อยอาหารอยู่พักหนึ่งจึงเข้านอนด้วยความอ่อนเพลียเป็นอย่างมาก เพราะวันนั้นเราต้องตื่นนอนแต่เช้าตรู่ แถมยังเดินทางตลอดวันเสียอีก

วันพุธที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พ่อและแม่ตื่นนอนแต่เช้าตรู่ เพราะเมื่อคืนนี้ได้เข้านอนแต่หัวค่ำ และหลับสนิท เราล้างหน้าล้างตาแล้วก็ออกไปนั่งชมทิวทัศน์ที่ระเบียงอีก จนกระทั่งนายลีมาเชิญไปรับประทานอาหาร จึงแต่งตัวออกไปที่ห้องอาหาร อาหารเช้าวันนี้เป็นข้าวต้มขาว ซึ่งพ่อเขาได้ขอให้นายลีสั่งไว้ให้ตั้งแต่เมื่อคืนนี้ เพราะตั้งแต่ออกเดินทางจากเมืองไทยเป็นเวลาหลายเดือนแล้วยังไม่เคยได้รับประทานเลย

เวลา ๘.๐๐ น. พวกเรานั่งเรือข้ามฟากไปยังอีกฝั่งหนึ่ง เพื่อชมชาวพื้นเมืองดั้งเดิมของเกาะฟอร์โมซา พวกนี้เป็นชนเผ่าหนึ่ง หน้าตาท่าทางคล้ายกับคนจีนผสมแขก สำเนียงพูดฟังคล้าย ๆ พวกมาเลเซียหรืออินโดนีเซีย พ่อเขาขอให้นับหนึ่งถึงสิบเป็นภาษาเผ่าของเขา เมื่อนับแล้วพ่อเขาบอกว่าอย่างเดียวกับพวกมาเลเซีย แม่ได้เข้าไปสนทนากับผู้หญิงสาวคนหนึ่ง ซึ่งเขาบอกว่าเป็นลูกเจ้า คือลูกหัวหน้าเผ่านั่นเอง เธอพูดอังกฤษได้บ้างเล็กน้อย เธอชอบแม่มากถึงกับมอบรูปให้แม่เป็นที่ระลึก พวกนี้ส่วนมากปลูกบ้านหลังเล็ก ๆ อาศัยอยู่ บางคนก็ทำการค้าเพราะพวกที่ข้ามฟากมาเที่ยวชม อย่างน้อยก็ต้องดื่มน้ำหรือน้ำหวาน ดังนั้น จึงกลายเป็นหมู่บ้านย่อม ๆ พวกเด็กผู้หญิงหน้าตาสวย ๆ ก็แต่งตัวตามแบบของเผ่า ซึ่งดูแล้วคล้ายงิ้ว ให้ผู้ที่มาเที่ยวถ่ายรูปเป็นที่ระลึกแล้วก็ได้เงินเป็นค่าตอบแทน นายลีเล่าให้ฟังว่า ชนเผ่านี้มาอาศัยอยู่ที่เกาะนี้เป็นพวกแรก และอยู่ตอนชายทะเล จนกระทั่งมีลูกหลานสืบต่อแยกย้ายเป็นจำนวนมาก ต่อมาได้ถูกพวกจีนและญี่ปุ่นรุกไล่ที่ทำกิน ถึงกับรบราฆ่าฟันกัน แล้วชนหมู่นี้สู้ไม่ได้ พวกที่รอดจากตายก็หนีจากฝั่งทะเลขึ้นสู่ภูเขาเรื่อย ๆ ผลที่สุด มายึดที่มั่นได้ชายทะเลสาบตรงนั้นจึงได้อาศัยอยู่จนตราบเท่าทุกวันนี้ พวกเราชมหมู่บ้านชาวเกาะพวกแรกจนทั่วแล้ว ก็ข้ามเรือกลับมาขึ้นรถยนต์มุ่งหน้าสู่เมืองไทจุง เวลา ๑๒.๓๐ น. รับประทานอาหารที่โรงแรมรถไฟ เป็นจำพวกอาหารทะเล อร่อยมาก พวกรถไฟที่นั่นคุยด้วยความภาคภูมิใจว่า พ่อครัวของเขามีฝีมือเยี่ยม เมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จไทจุง ทางการของจีนยังต้องมาขอเอาพ่อครัวคนนี้ไปปรุงพระกระยาหารถวายเลย

เวลา ๑๓.๔๓ น. เราขึ้นรถไฟต่อไปเมือง "Kaohsiung" ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของเกาะ เรานั่งอยู่ตอนหน้าของขบวนรถ เมื่อขบวนรถออกไปได้ไม่นานนัก ก็ได้

ยินเสียงดังปั้ง ทุกคนตกใจ สอบถามได้ความว่าพนักงานขบวนรถรับห่วงตราทางสะดวก พนักงานขบวนรถผู้นั้นใส่ปลอกแขนเป็นนวมหนาเตอะตะ นายลีเล่าว่าเป็นแห่งเดียวที่พนักงานต้องรับห่วงตราทางสะดวกเช่นนี้ อันตรายมาก เพราะขบวนรถวิ่งเร็วตั้ง ๑๐๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมง ฉะนั้นห่วงแผ่นตราจึงแกว่งไปตีข้างฝาของรถ การรถไฟจำเป็นต้องใช้ผู้ที่ชำนาญคนนี้แต่ผู้เดียว ดังนั้น วันหนึ่งแกจะต้องขึ้นล่องระหว่างทางสายนั้นอยู่หลายเที่ยว และก็ทำอย่างนี้ทุกวัน น่าเบื่อแทน ตอนเกือบถึงเกาซุง ขบวนรถวิ่งผ่านเมืองไทนาน ซึ่งเป็นเมืองอุตสาหกรรม เห็นมีโรงงานต่าง ๆ ตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ขบวนรถถึงเกาซุงเวลา ๑๖.๓๐ น. เมื่อเข้าโรงแรมเรียบร้อยแล้ว ก็ออกไปเดินชมเมือง เมืองนี้ใหญ่โตเหมือนกัน โดยที่เป็นเมืองท่า มีผู้คนเดินกันขวักไขว่ไปมาแลดูแน่นเหมือนมีงาน มีร้านค้าใหญ่ ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก และมี Department Store ด้วย สินค้าส่วนมากเป็นของพื้นเมืองและของญี่ปุ่น เราชมเมืองกันอยู่พักใหญ่ พอได้เวลา ก็กลับไปยังโรงแรมที่เราพักขึ้นลิฟท์ไปชั้นบนสุดซึ่งเป็นร้านอาหารจีน เขาเลี้ยงอาหารเราที่นั้น ขณะที่รับประทานอาหารก็มีดนตรีสากลบรรเลงให้ฟัง มีนักร้องสวย ๆ ขึ้นมาร้องเพลง ถึงแม้เราจะฟังภาษาไม่ออก แต่เราก็ฟังทำนองที่เขาร้องและเสียงอันมีกังวานใสได้ รู้สึกว่าเขาร้องได้ไพเราะมาก ร้านอาหารนี้ถ้าจะเป็นร้านที่ดีเลิศของเมือง สังเกตมีผู้คนเป็นจำนวนมากพากันไปอุดหนุนจนเต็มทุกโต๊ะ พวกเราเพลินกับอาหารและเสียงเพลงอยู่จนดึก จึงกลับไปนอน

วันพฤหัสบดี ๑๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ตอนเช้า พ่อและแม่บอกกับนายลีว่า อยากจะลองไปหาอาหารรับประทานข้างถนน เพราะเมื่อเย็นวานนี้ สังเกตเห็นมีร้านซาละเปา ขนมจีบ และเกี่ยวบะหมี่ ตั้งอยู่ไม่ไกลนัก นายลีก็ตามใจ พาเราเดินไปยังร้านอย่างว่า และก็ได้รับประทานอาหารสมความตั้งใจ ทั้งราคาก็ไม่

สู้แพงนัก สรุปแล้ว ค่าครองชีพที่ไต้หวันถูกกว่าที่ญี่ปุ่นเท่าตัว เช่น อาหารเช้าที่ญี่ปุ่นราคา ๑ เหรียญอเมริกัน แต่อาหารชนิดเดียวกันที่ไต้หวัน ราคาเพียง ๕๐ เซ็นต์เท่านั้น ค่าโรงแรมก็เช่นเดียวกัน เมื่อรับประทานอาหารเช้าเสร็จแล้วนายลีก็พานั่งรถชมเมือง รถวิ่งไปตามถนนสายใหญ่ สายเล็กจนเกือบทั่ว แล้วก็แล่นเข้าไปจอดบริเวณท่าเรือ เขาเชิญเราลงเรือยนต์ที่ท่าเรือ ซึ่งอยู่ในอ่าวเล็ก ๆ เคราะห์ดีที่วันนั้นคลื่นลมไม่แรง พวกเราจึงพากันสดชื่นด้วยการสูดโอโซน และชมทิวทัศน์ตามชายฝั่งของอ่าว เรือยนต์แล่นไปจนเกือบจะออกปากอ่าว แล้วก็แล่นกลับมาที่เดิม เรานั่งรถกลับเข้าเมือง พอดีได้เวลาอาหารกลางวัน

เวลา ๑๖.๓๐ น. เราออกเดินทางกลับไทเปโดยขบวนรถด่วน ถึงเวลา ๒๒.๒๐ น.

วันศุกร์ที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ตอนเช้า นายลีพาไปชมพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเป็นอาคารสร้างใหม่หลายชั้น ตั้งอยู่บนเชิงเขา ไม่ไกลจากตัวเมืองเท่าใดนัก นายลีอธิบายว่า ของโบราณต่าง ๆ ที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์นี้ส่วนมากขนมาจากผืนแผ่นดินใหญ่ และมีจำนวนมาก จนไม่มีที่ตั้งแสดงพอ จึงต้องเก็บไว้เสียส่วนหนึ่ง แล้วค่อย ๆ เปลี่ยนกันมาแสดงเป็นอาทิตย์ ๆ ไป เราพากันเดินชมสิ่งของต่าง ๆ มีเครื่องใช้ไม้สอย เครื่องเคลือบดินเผา อาวุธยุทธภัณฑ์ เครื่องแต่งตัวของแผ่นดินต่าง ๆ ไปจนถึงตู้โชว์ใบหนึ่ง พ่อเขาสังเกตเห็นโต๊ะมุก (ไม่ใช่โต๊ะเขียนหนังสือ หรือโต๊ะรับประทานอาหาร แต่เป็นโต๊ะสำหรับใส่ของ มีลักษณะคล้ายพาน) โต๊ะหนึ่งตั้งอยู่ ซึ่งเป็นที่สดุดตาเพราะเป็นของไทย พ่อเขาจึงบอกแม่ให้หยุดดูด้วยกัน ก็เห็นมีแผ่นทองม้วนกว้างเท่าสมุดนักเรียน ส่วนจะยาวเท่าใดนั้นไม่สามารถจะคำนวณได้ แต่ม้วนโตขนาดเท่าข้อมือ มีตัวอักษรเขียนอยู่แต่อ่านไม่ออก คงอ่านได้แต่คำอธิบายว่า พระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงไทย พ่อเขาจึงสันนิษฐานว่าคงจะเป็นสมัยพระเจ้ากรุงสุโขทัย

เราเดินชมพิพิธภัณฑ์เสียจนเมื่อยและทั่วแล้ว จึงขึ้นรถยนต์แล่นไปตามถนนบนเขาไปหยุดอยู่ตรงที่ที่เขาทำไว้สำหรับประชาชนขึ้นมาเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ แล้วก็กลับลงไปในเมือง ตอนบ่ายพ่อไปชมโรงงานของรถไฟ แม่ไป shopping

ตกกลางคืน ผู้ว่าการรถไฟเชิญเลี้ยงที่ President Hotel เป็นการเลี้ยงส่งเรา เพราะในวันเลี้ยงรับ ผู้ว่าการไม่อยู่ไปราชการเสียที่ไทจุง การเลี้ยงค่ำนี้มีรองผู้ว่าการ และเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่พร้อมด้วยภรรยาเป็นจำนวนมาก เรารับประทานอาหารและสนทนากันจน ๒๓.๐๐ น. จึงลากันกลับ

พ่อและแม่จะออกเดินทางต่อไปยังฮ่องกง ในวันอาทิตย์ที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๑๐ และอีก ๒ วัน พ่อและแม่ก็จะได้พบหน้าลูก และในวันนั้น แม่คงจะดีใจและเป็นสุขมาก ที่จะได้มีลูกอยู่ในอ้อมกอด

ลาก่อน อีกสองวันจึงค่อยพบกัน.

รักลูกยิ่งดวงใจ

สายพิณ ธนะโสภณ

คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ (เศาภายน)

คุณจำลอง ธนะโสภณ ได้มาแจ้งให้ทราบว่า ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ ภรรยา จะพิมพ์หนังสือแจกชำร่วยแก่บรรดาท่านผู้กรุณาให้เกียรติมาในงาน จึงขอให้ข้าพเจ้าเขียนบทความเกี่ยวกับการบัญชี ข้าพเจ้าได้ตอบรับด้วยความยินดีและเต็มใจ เพราะได้รู้จักกับคุณหญิงสายพิณตั้งแต่เป็นนิสิตในจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย เข้าศึกษาในแผนกอิสสระวิชาการบัญชีและพาณิชย์ ซึ่งภายหลังเปลี่ยนเป็นคณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี ตั้งแต่ปีแรกตั้งในชั้นปีที่ ๑ มีจำนวนนิสิตแบ่งเป็นผู้ที่สอบไล่ได้ปีที่ ๒ แล้วในคณะอักษรศาสตร์ ๓๗ คน และชั้นปีที่ ๑ ผู้ที่สอบได้ชั้นมัธยม ๘ แล้วจำนวน ๕๑ คน เมื่อจำนวนนิสิตมีน้อยข้าพเจ้าจึงได้รู้จักนิสิตทุกคน คุณหญิงสายพิณเป็นผู้ที่มีกิริยามรรยาทเรียบร้อยมีความรู้ดี ทำการงานสอาดเรียบร้อยร่วมมือในกิจกรรมของคณะฯ อย่างแข็งขันเป็นที่ชอบพอรักใคร่กับบรรดาเพื่อนนิสิตเป็นอย่างดี เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้พบปะอยู่เสมอ ข้าพเจ้ารู้สึกเสียใจเป็นอย่างมากเมื่อได้รับข่าวว่าถึงแก่กรรม เพราะยังมีอายุน้อย คุณหญิงสายพิณมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ได้ทำบุญให้ทานเป็นนิจจึงขอให้บุญกุศลทั้งหลายที่คุณหญิงสายพิณได้บำเพ็ญในระหว่างมีชีวิตอยู่นั้น จงส่งเสริมให้คุณหญิงสายพิณประสพความสุขตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพนั้นเทอญ

ไชยยศสมบัติ

๒๓ พ.ย. ๑๓

คำนำ

บทความเกี่ยวกับวิชาการบัญชี ที่ข้าพเจ้าเขียนนี้ได้คัดเลือกส่วนที่คิดเห็นว่าจะเป็นที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์แก่บุคคลโดยทั่วไป เพราะขณะนี้เรามีตลาดหุ้นขึ้นแล้ว และมีการตั้งบริษัท และสัมนาเกี่ยวกับการบริหารธุรกิจอยู่เสมอ แต่ข้อความที่เขียนอาจจะยากแก่ความเข้าใจของผู้ที่ไม่ได้เป็นนักบัญชีก็ได้ เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิชาการและการปฏิบัติอยู่มาก

สารบัญ

หน้า

การบัญชีธุรกิจ

๑. ธุรกิจทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นขนาดเล็กสักเพียงใดหรือใหญ่โตกว้างขวางเท่าใด ก็จำเป็นจะต้องมีระบบการบัญชีที่ดี มิฉะนั้นแล้วการงานจะดำเนินไปได้ไม่เท่าใดก็จะต้องเลิกล้มขาดทุนอย่างไม่มีปัญหา การบัญชีหมายความถึงการบันทึกรายการเกี่ยวกับการเงินเพื่อให้ทราบว่าฐานะของธุรกิจนั้น ๆ ในเวลาหนึ่งเวลาใดเป็นอย่างไร มีเจ้าหนี้ ลูกหนี้ สินทรัพย์อย่างอื่นเท่าใด การดำเนินงานมีรายได้อย่างไร รายจ่ายอย่างไร ผลเป็นอย่างไร และเมื่อเปรียบเทียบกับตัวเลขของปีก่อน ๆ มีทางที่จะปรับปรุงให้ดีขึ้นได้อย่างไรบ้าง

๒. ในการกู้ยืมเงินจากธนาคารๆ ก็ย่อมเรียกร้องให้ธุรกิจนั้นๆ ทำบัญชีแสดงให้ทราบฐานะเพื่อประกอบการพิจารณาว่าควรจะให้กู้ยืมมากน้อยเพียงใด สามารถจะชำระคืนได้ในชั่วระยะเวลาเท่าใด และธุรกิจนั้น ๆ จะชำระดอกเบี้ยโดยสม่ำเสมอได้หรือไม่ ผู้คิดจะมาร่วมทุนด้วยก็ย่อมจะสนใจในบัญชีของธุรกิจนั้น เพื่อพิจารณาว่าการที่ตนจะมาร่วมทุนด้วยนั้นตนจะมีผลได้มากน้อยอย่างไร นอกเหนือไปจากการที่ตนจะมาทำงานร่วมและได้ผลประโยชน์ในทางอื่น เช่น เงินเดือน หรือดอกเบี้ยในเงินทุนของตนที่จะนำมาลงทุนร่วมในธุรกิจนั้น ๆ ในการเสียภาษีอากร ธุรกิจนั้น ๆ ก็จำเป็นจะต้องทำบัญชียื่นเพื่อให้เจ้าหน้าที่สรรพากรพิจารณาว่าภาษีเงินได้ที่เสียนั้นถูกต้องหรือไม่ และจากการบัญชีที่ได้ทำไว้เจ้าหน้าที่สรรพากรก็จะตรวจได้ว่าได้เสียภาษีการค้าและภาษีอากรอย่างอื่นถูกต้องหรือไม่ ถ้าธุรกิจนั้นเป็นบริษัทจำกัด ธุรกิจนั้นก็จำเป็นจะต้องยื่นบัญชีประจำปีตามที่กฎหมายกำหนด และมีกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งบังคับให้ธุรกิจบางประเภทต้องทำบัญชีตามแบบที่กฎหมายกำหนดด้วย ผู้คิดที่จะซื้อหุ้นในบริษัทจำกัดก็ย่อมจะพิจารณาบัญชีของบริษัทจำกัดได้ว่าฐานะของบริษัทเป็น

อย่างไร ราคาหุ้นที่ซื้อขายควรจะเป็นสักเท่าไร ตามที่ได้กล่าวมานี้พึงสรุปได้ว่า การบัญชีเป็นเครื่องมือสำคัญของธุรกิจในการดำเนินงานทั้งในด้านบริหาร ด้านบุคคลภายนอกด้านราชการ และในด้านผู้ที่เป็นเจ้าของ ทั้งในฐานะที่เป็นเจ้าของคนเดียว หรือเป็นหุ้นส่วนหรือเป็นผู้ถือหุ้น และเป็นประโยชน์สำหรับกรรมการหรือผู้ลงทุนด้วย

๓. บัญชีจะต้องแยกรายการจัดเป็นหมวดหมู่เรียกว่าประเภท รวมยอดของแต่ละประเภทและมีชื่อของประเภทให้ชัดแจ้งซึ่งสามัญชนจะพึงเข้าใจว่าเป็นค่าอะไรได้โดยง่าย เช่น บัญชีอาคาร หมายความว่าในการก่อสร้างนั้นได้จ่ายเงินเป็นจำนวนเท่าใด ค่าขายเป็นยอดของสินค้าที่ขายได้ เงินเดือนเป็นยอดของเงินเดือนที่จ่ายและค่าพาหนะเป็นค่ารถ เรือ ฯลฯ เป็นต้น

การลงรายการในบัญชีนั้นอาจทำได้หลายอย่าง เช่นการเขียนด้วยมือ การลงรายการด้วยเครื่องจักร การเจาะบัตรหรือใช้เทปลงรายการเป็นต้น วิธีการเหล่านี้ได้พัฒนามาเป็นชั้น ๆ เพื่อให้รวดเร็วถูกต้องกับความต้องการของสมัยนั้น ๆ แต่อย่างไรก็ดีการจะใช้วิธีใดบันทึกรายการนั้นก็ย่อมต้องอาศัยว่าค่าใช้จ่ายไม่เกินกำลังของธุรกิจนั้น ๆ เช่นร้านขายสินค้าย่อยจะใช้เครื่องจักรทำบัญชีก็ย่อมไม่เป็นการประหยัด

๔. ข้อความที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นเป็นการแสดงว่าการบัญชีมีประโยชน์อย่างไรกับธุรกิจ และวิธีทำบัญชีมีอย่างไรบ้าง ต่อจากนี้ไปจะได้กล่าวถึงรายการของบัญชีว่าแต่ละประเภทมีความหมายอย่างไร ขอยกตัวอย่างตอนแรกนี้เกี่ยวกับงบดุลว่าชื่อประเภทที่ใช้นั้นมีความหมายและแสดงฐานะของธุรกิจนั้น ๆ อย่างไร

การจัดรายการหรือประเภทบัญชีต่าง ๆ ทำเป็นงบดุลก็ดี บัญชีการค้าและกำไรขาดทุนก็ดีมีอยู่สองแบบ คือแบบหนึ่งแสดงรายการแยกเป็นสองด้าน ด้านหนึ่งเรียกว่าด้านลูกหนี้ อีกด้านหนึ่งเรียกว่าด้านเจ้าหนี้ ยอดรวมของสองด้านนี้จะต้อง

เท่ากัน ผู้รู้บางคนเรียกงบดุลแบบนี้ว่าแบบตัวที (T Form) อีกแบบหนึ่งเป็นแบบงบหรือแบบรายงาน คือแสดงสินทรัพย์แต่ละประเภทเรียงตามลำดับกันลงมา รวมยอดได้เท่าใดหักด้วยหนี้สินซึ่งต้องชำระต่อบุคคลภายนอก แล้วแสดงยอดคงเหลือเป็นส่วนได้เสียของผู้เป็นเจ้าของซึ่งเรียกกันในภาษาอังกฤษว่า (Proprietor's Equity) เพื่อประกอบข้อความที่ได้กล่าวข้างต้น ขอยกตัวอย่างว่า นาย ก. เริ่มทำการค้าโดยมีทุนของตนเอง ๕๐,๐๐๐ บาท นำไปซื้อสินทรัพย์เป็นสินค้าส่วนหนึ่ง เครื่องใช้สำหรับร้านส่วนหนึ่ง ซึ่งเมื่อรวมกันแล้วเป็นเงินถึง ๗๕,๐๐๐ บาท ดังนั้น นาย ก. ก็จำเป็นจะต้องยืมเงินจากผู้อื่นอีก ๒๕,๐๐๐ บาท หรือมิฉะนั้นก็เป็นหนี้กับผู้ที่ได้ขายสินค้าและเครื่องใช้ให้แก่ นาย ก. รายการข้างต้นนี้กล่าวตามภาษาการบัญชีก็ว่า ฐานะในวันนั้นของ นาย ก. มีทุน ๕๐,๐๐๐ บาท เจ้าหนี้ ๒๕,๐๐๐ บาท รวมเป็น ๗๕,๐๐๐ บาท ส่วนทางด้านสินทรัพย์ก็จะมีสินค้าสำเร็จรูปเป็นเงิน ๖๐,๐๐๐ บาท เครื่องใช้ของร้าน ๑๕,๐๐๐ บาท รวมเป็น ๗๕,๐๐๐ บาทเท่ากัน แต่การดำเนินธุรกิจไม่ง่ายอย่างตัวอย่างที่ได้กล่าวแล้ว ผู้ที่ นาย ก. ยืมเงินมาอาจมีหลายคนสินค้าที่ซื้อมาอาจจะมีหลายอย่าง และเครื่องใช้ต่าง ๆ ก็เป็นไปตามที่ต้องการ ฉะนั้นก็อาจจะต้องแยกบัญชีให้ละเอียดออกไป แต่เมื่อรวมกันเป็นยอดใหญ่ก็จะได้เป็นทุนบวกด้วยหนี้สิน เท่ากับสินค้าบวกด้วยเครื่องใช้สำนักงาน

รายการตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นนั้นจะทำเป็นแบบบัญชีหรือแบบตัวทีก็จะเป็นดังนี้ :—

งบดุล ลงวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๑๓

ทุนและหนี้สิน		*สินทรัพย์*	
ทุนของ นาย ก.	๕๐,๐๐๐.๐๐	สินค้า	๖๐,๐๐๐.๐๐
เจ้าหนี้	๒๕,๐๐๐.๐๐	เครื่องใช้	๑๕,๐๐๐.๐๐
บาท	๗๕,๐๐๐.๐๐	บาท	๗๕,๐๐๐.๐๐

หากจะแสดงรายการข้างต้นแบบงบหรือแบบรายงานแล้วก็จะเป็นดังนี้:—

งบการเงิน

ในวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๑๓

สินค้า		๕๐,๐๐๐.๐๐
เครื่องใช้		๒๕,๐๐๐.๐๐
		๗๕,๐๐๐.๐๐
หักเจ้าหนี้		๒๕,๐๐๐.๐๐
ทุนของ นาย ก.	บาท	๕๐,๐๐๐.๐๐

รายการในงบดุลแต่ละแห่งย่อมมีมากน้อยไม่เหมือนกัน แต่ก็พอจะแยกได้เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ อันจะพึงนำมาใช้เกี่ยวกับการบริหารธุรกิจ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในภายหลัง ดังนี้:— (ดูส่วนร้อยและเรโช)

บริษัท ก. จำกัด

งบดุล	ลงวันที่............................
สินทรัพย์	ทุนและหนี้สิน
สินทรัพย์เดินสะพัด	ทุนจดทะเบียน
เงินสด	ทุนที่จำหน่ายและเรียกแล้ว
ตั๋วเงินรับ	เงินสำรองตามกฎหมาย
บัญชีลูกค้า	บัญชีกำไรขาดทุน
หัก เงินสำรองหนี้สูญ	
	หนี้สินเดินสะพัด
สินค้า	ตั๋วเงินจ่าย
	ดอกเบี้ยจ่าย

สินทรัพย์ประจำ	เจ้าหนี้การค้า
เครื่องใช้สำนักงาน	ภาษีอากร
หัก ค่าเสื่อมราคา	ค่าแรงค้างจ่าย
อาคาร	
หัก ค่าเสื่อมราคา	
ที่ดิน	**หนี้สินระยะยาว**
	เจ้าหนี้จำนอง
ค่าใช้จ่ายรอตัดจ่าย	**ค่าเช่ารับล่วงหน้า**
เบี้ยประกันจ่ายล่วงหน้า	
เครื่องเขียนคงเหลือ	
หลักทรัพย์	
หุ้นในบริษัท ข.	
สินทรัพย์สมมติ	
ค่านิยม	
สิทธิบัตร	

ข้อชี้แจงรายการที่ได้ขีดเส้นใต้เริ่มจากสินทรัพย์ก่อนแล้วต่อด้วยทุนและหนี้สินดังต่อไปนี้ ;—

สินทรัพย์เดินสะพัด หรือสินทรัพย์หมุนเวียน หมายความถึงสินทรัพย์ที่ได้หรือมีอยู่ซึ่งจะกลับเป็นตัวเงินได้โดยง่าย เช่น สินค้าเมื่อซื้อมาก็เป็นสินทรัพย์เดินสะพัด เมื่อขายก็จะเป็นลูกหนี้การค้าหรือตั๋วเงินรับซึ่งผู้ซื้อออกให้ ต่อมาธุรกิจก็จะเก็บเงินจากลูกค้าหรือจากตั๋วเงินรับได้เงินมาเป็นเงินสด ต่อมาก็จ่ายเงินสดซื้อสินค้า

ใหม่แล้วขายสินค้า เก็บเงินจากลูกค้า ได้เงินสด หมุนเวียนกันเช่นนี้ตลอดไป ตามปกติวิสัยการขายนั้นผู้ขายก็คิดว่าจะเก็บเงินได้ทุกรายแต่ก็มีการเสี่ยงอยู่ว่าบางรายอาจจะเก็บเงินไม่ได้โดยมิได้จงใจจะหลีกเลี่ยง เพราะเหตุนี้ตามวิธีการค้าจึงคิดกันว่าต้องตั้งเงินสำรองสำหรับจำหน่ายหนี้ที่เก็บไม่ได้ จำนวนเงินที่จะสำรองนี้พึงประมาณได้จากประสพการณ์หรือชนิดของธุรกิจนั้น ๆ ธุรกิจบางอย่างย่อมเสี่ยงมาก บางอย่างก็เสี่ยงน้อย ฉะนั้นในกรณีที่มีการเสี่ยงมากจึงจำเป็นจะต้องกันเงินสำรองสำหรับจำหน่ายหนี้สูญค่อนข้างสูง

สินทรัพย์ประจำเป็นสินทรัพย์ซึ่งจัดหามาเพื่อดำเนินการของธุรกิจไม่ใช่จัดหามาเพื่อขายต่ออย่างสินค้า ในการดำเนินการค้านั้นสินทรัพย์ประจำก็ย่อมจะเสื่อมราคาลงด้วยการใช้หรือชำรุดเสียหาย เช่น ตู้ โต๊ะ หรืออาคารโรงเรียน เป็นต้น นักธุรกิจที่ดีจึงต้องจำหน่ายค่าเสื่อมราคาโดยอาศัยเวลาและลักษณะของสินทรัพย์นั้นว่าควรจะจำหน่ายในอัตราอย่างไร เช่นเครื่องใช้ในสำนักงาน ถ้าเป็น ตู้ โต๊ะ เก้าอี้ ก็อาจจะจำหน่ายร้อยละ ๒๐ ต่อปี หมดราคาภายใน ๕ ปี ถ้าเป็นเรือนโรงก็จำหน่ายร้อยละ ๕ ต่อปี โดยคิดว่าเมื่อครบ ๒๐ ปีแล้วอาคารเรือนโรงนั้นคงหมดสมัยถึงเวลาแล้วที่จะรื้อสร้างใหม่

ค่าใช้จ่ายรอตัดจ่ายเป็นเงินที่ได้จ่ายไป ซึ่งจะได้รับประโยชน์จากการจ่ายนี้เป็นเวลานานปีจึงนำจำนวนที่จ่ายเกินนั้นมาตั้งพักไว้ตัดจ่ายในปีต่อไปจนกว่าจะหมด ตัวอย่างที่แลเห็นในงบดุลข้างต้นคือเบี้ยประกัน ซึ่งเริ่มประกันตั้งแต่เดือนกรกฎาคมของปีหนึ่งสิ้นสุดในเดือนมิถุนายนของอีกปีหนึ่งแต่เมื่อปิดบัญชีประจำปีเพียงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ก็ย่อมจะจ่ายเบี้ยประกันเกินไปครึ่งหนึ่ง ฉะนั้นในวิธีการบัญชีจึงต้องนำจำนวนเงินที่จ่ายเกินนั้นมาตั้งเป็นเงินรอการตัดจ่าย

หลักทรัพย์หมายความถึงการถือหุ้นในบริษัทอื่นหรือการถือพันธบัตร หรือหุ้นกู้ การซื้อเกิดจากการมีเงินเหลืออยู่ยังไม่ต้องการใช้ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนสูงพอสมควรอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งธุรกิจนั้นเห็นว่าหากได้ถือหุ้นในบริษัทต่าง ๆ แล้วจะทำให้การงานของตนได้รับความสะดวกและได้ผลดียิ่งขึ้น

สินทรัพย์สมมติเป็นสิ่งซึ่งจับต้องไม่ได้ หรือเป็นสินทรัพย์ไม่มีตัวตน แต่ในขณะเดียวกันนั้นก็ให้ประโยชน์แก่ธุรกิจในระยะยาว เช่นสิทธิบัตรที่ซื้อก็จะต้องจ่ายเงินให้แก่ผู้เป็นเจ้าของเพื่อจะผลิตสินค้าได้ตามสิทธิบัตรนั้น

ทุนจดทะเบียนหมายความถึงจำนวนทุนที่บริษัทตั้งขึ้นเพื่อใช้ในการทำทุนว่ามีเรือนทุนเท่าใดแบ่งออกเป็นกี่หุ้น มูลค่าหุ้นละเท่าใด โดยปกติบริษัทจะไม่เรียกทุนเต็มมูลค่าทันที จะเรียกเป็นครั้งคราวตามที่ต้องการ และในครั้งแรกกฎหมายกำหนดว่าต้องเรียกไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๒๕ บริษัทจึงจะดำเนินการค้าได้ และเมื่อต่อไปจะต้องการเงินก็เรียกอีกจนกว่าจะครบมูลค่าของหุ้น ในกรณีที่บริษัทอาจจะหากำไรได้มากบริษัทก็จะกำหนดราคาขายหุ้นให้สูงกว่ามูลค่าได้ ซึ่งเรียกกันว่าหุ้นล้ำมูลค่า เช่นบริษัทกำหนดมูลค่าของหุ้นไว้หุ้นละ ๑๐๐ บาท อาจจะขายล้ำมูลค่าเป็น ๑๑๐ บาท หากมีการออกหุ้นล้ำมูลค่าแล้วการเรียกหุ้นครั้งแรกก็จะต้องเรียกร้อยละ ๒๕ บวกด้วยเงินล้ำมูลค่าอีก ๑๐ บาท เป็น ๓๕ บาท ดังนี้เป็นต้น เมื่อมีการเรียกค่าหุ้นครั้งต่อ ๆ ไป ผู้ถือหุ้นอาจส่งค่าหุ้นไม่ครบทุกคน เงินค่าหุ้นที่เรียกแล้วและยังไม่ได้รับนี้เรียกว่าค่าหุ้นค้างชำระ จำนวนทุนที่แสดงก็จะแสดงเพียงจำนวนเงินที่รับจริงเท่านั้น

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีบทบัญญัติว่าเมื่อบริษัทได้ทำการค้ามามีกำไรสามารถที่จะจ่ายเงินปันผลได้ และได้มีการประกาศจ่ายเงินปันผลแล้วเมื่อนั้นก็จะต้องหักเงินกำไรเป็นเงินสำรองตามกฎหมายจำนวนร้อยละ ๕ ของกำไรที่หา

ได้ในงวดนั้น ๆ จนกว่าเงินสำรองตามกฎหมายที่กล่าวนี้เป็นจำนวนเท่ากับร้อยละ ๑๐ ของทุน บางบริษัทอาจจะมีข้อบังคับให้สำรองเงินมากกว่าจำนวนที่กฎหมายกำหนดก็ได้ การที่บริษัทมีเงินสำรองมากนั้นย่อมเป็นการแสดงให้เห็นฐานะของบริษัทมั่นคงยิ่งขึ้น ธนาคารทั้งหลายย่อมจะสำรองเงินมากกว่าจำนวนที่กฎหมายกำหนดเพื่อแสดงความมั่นคงของธนาคาร

บัญชีกำไรขาดทุนซึ่งแสดงยอดต่อจากเงินทุนนั้นเป็นเงินกำไรหลังจากที่ได้จัดสรรเป็นเงินสำรองและเงินปันผลแล้ว และถือว่าเป็นกำไรสำหรับยกไปสมทบกับกำไรในงวดหน้า บางบริษัทมียอดกำไรคงเหลือเป็นจำนวนมากก็ทำให้บริษัทนั้นมีเงินทุนอันจะใช้หมุนเวียนได้มากขึ้น

หนี้สินเดินสะพัดเป็นบัญชีหนี้สินซึ่งบริษัทจะต้องชำระภายในระยะเวลาอันสั้นไม่เกิน ๑ ปี เจ้าหนี้ที่กล่าวนี้อาจเป็นเจ้าหนี้ซึ่งได้ขายสินค้าให้แก่บริษัทหรือเงินกู้ยืมอันมีกำหนดส่งใช้คืนไม่เกิน ๑ ปี หรือค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ซึ่งควรจะจ่ายแต่ในวันปิดบัญชีประจำงวดยังไม่ได้จ่าย หากมีการจัดสรรเงินปันผลประจำงวดก็จะตั้งเงินปันผลที่เสนอจัดสรรในยอดหนี้สินเดินสะพัดนี้

หนี้สินระยะยาวเป็นเงินกู้หรือหุ้นกู้ที่บริษัทได้รับมาเพื่อลงทุนและมีกำหนดเวลาจ่ายคืนเกินกว่า ๑ ปีขึ้นไป

ในกรณีที่บริษัทได้ทำสัญญาให้เช่าที่เป็นระยะยาวและเรียกค่าเช่าจากผู้เช่าไว้หลายปี ตามวิธีการบัญชีก็จะหักเงินที่ได้เรียกไว้เป็นค่าเช่าประจำปีของปีที่ทำงานนั้นออกเป็นรายได้ ส่วนจำนวนเงินที่ได้รับไว้เกินกว่านั้นก็ตั้งพักไว้ไม่นำมาเป็นรายได้จนกว่าจะถึงกำหนด เหตุผลที่ทำเช่นนั้นมีอยู่ว่าเมื่อไม่ใช่ค่าเช่าประจำงวดแล้วถ้านำมาเป็นรายได้ รายได้นั้นก็จะไม่ตรงกับความจริง เมื่อถึงงวดต่อไปก็จะไม่มีรายได้ทำให้ขาดรายได้ในค่าเช่า และบัญชีไม่ถูกต้องด้วย

ขอสรุปตัวอย่างข้างต้นเพื่อการประมาณฐานะของบริษัทว่าการแยกประเภทบัญชีดังกล่าวนั้น การบริหารจะสามารถเทียบเคียงตัวเลขให้ทราบว่าฐานะของธุรกิจเป็นอย่างไร ควรเปลี่ยนแปลงแก้ไขในด้านไหนบ้าง เจ้าหนี้ซึ่งได้พิจารณางบดุลแล้วจะมีความพอใจให้บริษัทเป็นหนี้ได้มากน้อยช้านานเพียงใด ผู้ที่จะให้ธุรกิจนั้นกู้ยืมก็น่าจะพิจารณาแลเห็นความมั่นคงในฐานะการเงินของธุรกิจนั้นได้ และการแยกประเภทบัญชีออกเป็นกลุ่มตามตัวอย่างนี้ก็ใช้จำนวนเงินของกลุ่มคำนวณส่วนร้อยและเรโชเป็นการประมาณฐานะทางตัวเลขได้

ส่วนร้อยและเรโช

๑. เมื่อได้ทำงบการเงินประจำปีหรือประจำงวดขึ้นแล้วธุรกิจนั้นก็จะทราบได้ว่าฐานะของตนเป็นอย่างไร ผลของงานที่ทำประจำงวดเป็นอย่างไร ความรู้เพียงเท่านี้ยังไม่ได้ประโยชน์เพียงพอควรจะให้งบการเงินนั้นแสดงให้เห็นด้วยว่าความหมายของรายการต่าง ๆ เป็นอย่างไรด้วย งบดุลแสดงให้เห็นฐานะของธุรกิจในวันหนึ่งวันเดียวเฉพาะวันนั้น ส่วนบัญชีทำการหรือกำไรขาดทุนแสดงให้เห็นการงานที่ทำไปในระหว่างระยะเวลา ๑ ปี หรือ ๖ เดือน หรือ ๓ เดือน หรือ ๑ เดือน หากได้มีการวิเคราะห์ตัวเลขในระหว่างงวดนั้นหรือเทียบรายการในงวดนั้นกับงวดก่อน ๆ หรือเทียบกับธุรกิจอันมีลักษณะคล้ายคลึงกันก็จะได้รับประโยชน์ยิ่งขึ้น จะทำให้เห็นว่าการลงทุนนั้นได้ประโยชน์คุ้มกับจำนวนทุนหรือไม่ประการใด สินทรัพย์ส่วนใดมีเกินกว่าความจำเป็น รายได้ควรจะมากขึ้นหรือไม่ และรายจ่ายประเภทใดไม่เป็นไปในทางประหยัด และมีทางที่จะปรับปรุงได้อย่างไรบ้าง เรามักจะคิดกันว่าตราบใดที่ธุรกิจมีกำไรแล้วก็พอใจที่จะให้ดำเนินไปตามเดิม หาได้นึกต่อไปไม่ว่าหากมีการปรับปรุงตามหลักวิชาแล้วการงานนั้นจะดีขึ้น และมั่นคงกว่าที่เป็นอยู่ มีผู้เขียนบางคนได้เปรียบเทียบว่าถ้าเรามีรถยนต์คันหนึ่งใช้การได้อยู่แล้วก็ไม่ควรจะพอใจว่า

ยังเดินได้ควรจะดูต่อไปว่าการใช้น้ำมันมากน้อยเท่าไร และค่าซ่อมหมดเปลืองแค่ไหนด้วย เพราะรถใหม่ย่อมจะเปลืองน้ำมันน้อย ใช้งานได้สะดวก ค่าซ่อมแทบจะไม่มีเลย แต่เมื่อใช้ไปได้สักปีหนึ่งแล้วการใช้น้ำมันอาจจะมากขึ้นและค่าซ่อมก็อาจจะมากขึ้นด้วยเช่นนี้เป็นต้น

วิธีการจะให้งบการเงินมีความหมายยิ่งขึ้นด้วยการวิเคราะห์ตัวเลขและการเปรียบเทียบต่าง ๆ ดังจะได้กล่าวต่อไปคือการหาส่วนร้อยและเรโชของรายการงบดุล บัญชีทำการและกำไรขาดทุน

๒. เรโชของสินทรัพย์เดินสะพัดเทียบกับเรโชของหนี้สินเดินสะพัดถือกันว่าเป็นเรโชเดินสะพัด (current ratio) วิธีหาเรโชนี้คือใช้สินทรัพย์เดินสะพัดตั้งแล้วหารด้วยหนี้สินเดินสะพัด ผลที่ได้มานั้นสำคัญมากเพราะเป็นการแสดงให้เห็นว่าธุรกิจนั้นสามารถจะชำระหนี้ได้เพียงใด สินทรัพย์เดินสะพัดย่อมจะมีราคามากหรือน้อยลงกว่าที่แสดงในงบดุลเพราะราคาที่ขายได้ย่อมมีขึ้นลงไม่คงที่ ส่วนหนี้สินเดินสะพัดนั้นเป็นที่แน่นอนว่าธุรกิจนั้นจะต้องชำระเท่าจำนวนนั้น ๆ เรโชที่ถือกันว่าเหมาะสมคือ ๒ ต่อ ๑

๓. ทุนทำการเป็นชื่อที่เรียกผลต่างระหว่างสินทรัพย์เดินสะพัดกับหนี้สินเดินสะพัด และควรมีจำนวนที่มากพอสมควรที่จะหักกลบลบกับราคาสินทรัพย์ที่หดตัวลงกว่าจำนวนที่แสดงในบัญชีเมื่อเลิกทำการค้าหรือเลิกธุรกิจ

๔. เรโชที่ทดสอบถึงแก่น acid test หรืออีกชื่อหนึ่ง quick test การหาเรโชนี้ คือตั้งเงินสด บวกกับบัญชีลูกหนี้การค้า ได้เท่าไหร่หารด้วยหนี้สินที่เป็นเจ้าหนี้การค้า การที่ไม่นำสินค้ามาใช้เป็นตัวตั้งด้วยการขายสินค้าเพื่อนำเงินมาใช้หนี้อาจเสียเวลามาก จึงใช้แต่เงินสดที่มีอยู่และลูกหนี้การค้าซึ่งจะเรียกเก็บได้โดย

เร็ว หากมีหลักทรัพย์ซึ่งถือไว้ชั่วคราวก็ให้นำราคาหลักทรัพย์นั้นมาเป็นตัวตั้งรวม เข้ากับเงินสดและลูกหนี้การค้าก็ได้ เรโชที่ถือว่าเหมาะสมกับกรณีนี้คือ ๑ ต่อ ๑

๕. การกลับหรือหมุนตัวของสินค้า (Turnover of Merchandise Inventory) การกลับหรือหมุนตัวของสินค้าเป็นสิ่งสำคัญแก่พ่อค้าขายปลีก เพราะการหมุนตัวของสินค้าจะทำให้สินค้าขายได้เร็ว มีสินค้าค้างในมือในปริมาณน้อยและจะทำให้ได้กำไรมากด้วย วิธีคำนวณให้ตั้งค่าของราคาสินค้าที่ขาย (Cost of goods sold) หารด้วยสินค้าคงเหลือถัวเฉลี่ยในระหว่างงวดนั้น ๆ สมมติว่าค่าขายสินค้า ๒๙,๐๐๐,๐๐๐ บาท และสินค้าคงเหลือในปลายเดือนถัวเฉลี่ยตลอดปี ๑๖,๖๕๐,๐๐๐ บาท ผลลัพท์จะได้ ๑.๗ เท่า เมื่อได้ผลลัพท์เช่นนี้แล้วจะต้องพิจารณาว่าธุรกิจนี้ทำการค้าอะไร ถ้าธุรกิจรายนี้ทำการค้าอาหารสดการหมุนตัวของสินค้าเพียง ๑.๗ ครั้งนับว่าน้อยที่สุดเพราะการหมุนตัวเช่นนี้จะมีสินค้าเสียหายมาก สำหรับสินค้าอาหารสดการกลับและหมุนตัวควรจะเป็นถึง ๕ ถึง ๑๐ ครั้ง แต่ถ้าธุรกิจรายนี้เป็นการค้าเครื่องใช้ที่คงทนการกลับหรือหมุนตัวเพียง ๑.๗ ครั้งก็นับว่าพอสมควร เพราะสินค้าคงเหลือคงจะไม่มีราคาตกหรือเสียหายเหมือนอย่างสินค้าอาหารสด

๖. เรโชของส่วนได้เสียของผู้ลงทุนต่อหนี้สิน (Ratio of Ownership to Debt) การดำเนินงานของธุรกิจไม่ว่าจะเป็นประเภทใดย่อมใช้เงินทุนหรือส่วนได้เสียของผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นส่วนหนึ่ง กับเงินของเจ้าหนี้ซึ่งทำธุรกิจติดต่อกันอีกส่วนหนึ่ง ถ้าเรโชของส่วนของผู้เป็นเจ้าของมากกว่าส่วนของเจ้าหนี้ยิ่งมากเท่าใดก็ถือกันว่าธุรกิจนั้นมีความมั่นคงมาก หากมีการขาดทุนติดต่อกันหลายปีก็สามารถที่จะทำงานแก้ตัวได้ไม่ต้องเลิกล้มทันที เช่นตั้งแต่ ๓ ส่วนต่อ ๑ ส่วนขึ้นไปเป็นต้น ธุรกิจที่เกี่ยวกับสาธารณูปโภคเรโชของผู้เป็นเจ้าของอาจจะต่ำมากถึง ๑ ต่อ ๑ กับหนี้สินภายนอกก็ได้ ทั้งนี้เพราะการสาธาร-

ณุปโภคเช่นรถไฟเป็นการบริการสาธารณะ ส่วนสำคัญไม่ใช่เพื่อหากำไรให้มากเหมือนกับธุรกิจการค้าธรรมดา

๗. อัตรากำไรสุทธิกับส่วนทุนของเจ้าของ (Rate of net profit to proprietor's capital) เหตุที่นักธุรกิจนำเงินของตนมาลงทุนย่อมเป็นการเสี่ยงอยู่บ้าง แต่การเสี่ยงนี้จำเป็นจะต้องได้ผลค่อนข้างสูง แต่อย่างไรก็ตามจะต้องสูงกว่าผลประโยชน์ที่จะพึงได้จากการซื้อพันธบัตรของรัฐบาล ซึ่งนับว่าไม่มีการเสี่ยงเลย สมมติว่านาย ก. มีเงินอยู่ ๕๐,๐๐๐ บาท ทำการค้าเมื่อสิ้นปีได้กำไร ๑๐,๐๐๐ บาทเช่นนี้ นาย ก. ก็ย่อมจะต้องพอใจเพราะได้กำไรถึงร้อยละ ๒๐ ของเงินลงทุน ซึ่งถ้าหากว่านาย ก. นำเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท ของตนไปซื้อพันธบัตรรัฐบาล นาย ก. ก็จะได้ดอกเบี้ยจากพันธบัตรรัฐบาลนั้นร้อยละ ๗ ต่อปี เป็นเงินเพียง ๓,๕๐๐ บาทเท่านั้น แต่ถ้าหากนาย ก. ต้องการใช้เงินเมื่อใดก่อนครบกำหนดถอนคืนนำพันธบัตรไปขายยังจะถูกลดเงินซึ่งจะได้จากการคืนพันธบัตรนั้นอีก จึงทำให้ผลตอบแทนการลงทุนต่ำหนักลงไป

๘. ส่วนร้อยของกำไรสุทธิในยอดขาย (Percentage of net profit to sales) ส่วนร้อยของกำไรสุทธิคำนวณจากยอดขายแม้ว่าจะมีอัตราต่ำถ้าหากปริมาณยอดขายสูงธุรกิจรายนั้นก็อาจจ่ายเงินปันผลหรือกำไรแก่หุ้นส่วนในอัตราสูงได้เพราะเมื่อเทียบกับเงินลงทุนแล้วกำไรนั้นก็จะอยู่ในอัตราสูง ถ้าหากปริมาณยอดขายต่ำแต่ส่วนร้อยของกำไรสุทธิสูงก็จะมีกำไรอันพึงแบ่งแก่หุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในอัตราสูงได้เช่นกันถ้าเงินทุนของธุรกิจนั้นต่ำ ฉะนั้นส่วนร้อยของกำไรสุทธิในยอดขายที่ต่ำนั้นไม่ได้หมายความว่าธุรกิจนั้นทำการค้าไม่ได้ผลดีเสมอไป ในต่างประเทศบริษัทที่เรียกกันว่าเชนสโตร์และซุปเปอร์มาเก็ตจึงคิดกำไรในยอดขายต่ำโดยหวังที่จะอาศัยปริมาณขายให้มากเป็นสำคัญ

๙. ส่วนร้อยของกำไรเบื้องต้นในยอดขาย ธุรกิจส่วนมากที่ทำการค้าสินค้าประเภทใดประเภทหนึ่ง ย่อมจะคำนวณราคาขายว่าจะได้กำไรเบื้องต้นร้อยละเท่าใดโดยสม่ำเสมอกัน ฉะนั้นถ้าส่วนร้อยของกำไรเบื้องต้นในงวดใดหรือปีใดสูงหรือต่ำผิดปกติแล้วย่อมเป็นสัญญาณแสดงว่าอาจจะมีการตีราคาสินค้าผิดหรือมิฉะนั้นมีสินค้าขาดหรือคิดปริมาณสินค้าสูงกว่าความเป็นจริงก็ได้

งบประมาณ

๑. งบประมาณเป็นบัญชีแสดงจำนวนเงินที่คาดคะเนว่าจะได้รับและจ่ายในปีต่อไปที่รัฐบาลกำหนดขึ้นเพื่อบริหารประเทศตามนโยบายและเงื่อนไขที่กำหนด ประเทศไทยได้เริ่มทำงบประมาณแผ่นดินตามแบบอย่างของประเทศในยุโรปในตอนปลายรัชสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยได้ขอยืมข้าราชการจากประเทศอินเดียมาวางระบบการคลัง โดยการแยกการเงินของแผ่นดินออกจากเงินส่วนพระมหากษัตริย์ต่อจากนั้นมาได้มีการแก้ไขแบบงบประมาณแผ่นดินให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสถานะการณ์เศรษฐกิจและกาลสมัย

ส่วนงบประมาณของธุรกิจนั้นได้เริ่มทำกันโดยแพร่หลายหลังสงครามโลกครั้งแรกราวปี ๒๔๖๔ และถือกันว่าธุรกิจไม่ว่าเล็กใหญ่ควรจะมีงบประมาณเป็นหลักดำเนินการ หาไม่แล้วก็อาจจะขาดทุนอย่างย่อยยับถึงกับล้มละลายก็ได้ หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ งบประมาณสำหรับธุรกิจได้ทำกันอย่างแพร่หลายมากขึ้น โดยเฉพาะในธุรกิจใหญ่ ๆ ถึงกับต้องมีแผนกควบคุมงบประมาณ

๒. การทำงบประมาณของธุรกิจจะต้องทำด้วยความไตร่ตรอง รอบคอบถี่ถ้วนและคิดถึงพฤติการณ์อันเป็นเหตุให้การประมาณรายได้รายจ่ายเปลี่ยนแปลงไปได้ เช่นรสนิยมของสินค้า ดินฟ้าอากาศ และสิ่งซึ่งจะใช้แทนกันได้เป็นต้น

ประการที่สองการบัญชีของธุรกิจจะต้องทำให้ถูกต้องตามหลักวิชาแน่นอน และพึงเชื่อถือได้เพราะจะต้องใช้ตัวเลขนั้นเปรียบเทียบกันระหว่างปีเพื่อตั้งงบประมาณ และนอกจากนั้นยังต้องหาตัวเลขของธุรกิจอื่นซึ่งทำการประเภทเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันมาเปรียบเทียบด้วย ทั้งนี้ย่อมหมายความว่าการบัญชีนั้นๆ ต้องละเอียดพอสมควร และมีประเภทสำคัญๆ แสดงให้เห็นว่าได้รับหรือจ่ายเท่าใด

ประการที่สาม งบประมาณควรจะแยกเป็นส่วนๆ ตามแผนกงาน เช่นแผนกผลิต แผนกจัดหาวัตถุดิบ แผนกจัดหาแรงงาน แผนกขาย ฯลฯ เป็นต้น ผู้ควบคุมควรจะเป็นผู้มีความรู้ในทางปฏิบัติว่าทำอย่างไรจึงจะสามารถประสานงานของแผนกต่างๆ โดยไม่ทำงานซ้ำ แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงงบประมาณในระหว่างปีได้ เพราะดังได้กล่าวแล้วงบประมาณเป็นการคาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้าอาจจะมีพฤติการณ์ที่ไม่คาดหมายเกิดขึ้น เป็นเหตุให้จำนวนเงินที่ประมาณไว้ข้างต้นผิดได้ เช่นเหตุการณ์ทางธรรมชาติ น้ำมาก หนาวจัด ร้อนจัด เป็นต้น

ประการที่สี่ ผู้ปฏิบัติจะต้องรับผิดชอบงบประมาณในแผนกของตนเพื่อให้การเป็นไปตามที่ได้ตั้งใจไว้แต่แรก สามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและประสานงานกับแผนกอื่นได้

ประการที่ห้า แม้ว่างบประมาณจะมีประโยชน์และเป็นคุณแก่ธุรกิจอย่างมากมายก็ตาม แต่ก็ต้องระลึกว่ามีความจำกัดในตัวของมันเอง เพราะตัวเลขเป็นตัวเลขที่คาดคะเน เมื่อปฏิบัติแล้วจะให้ได้ผลตรงตามที่คำนวณไว้เสมอไปไม่ได้ เช่นในการก่อสร้างผู้รับเหมาก่อสร้างจะทำงบประมาณล่วงหน้าก็ย่อมไม่ได้ เมื่อใดได้รับเหมาการก่อสร้างได้เห็นแผนผังทราบรายละเอียดโดยครบถ้วนแล้ว เมื่อนั้นจึงจะทำงบประมาณสำหรับการก่อสร้างนั้นเป็นราย ๆ ไป

ประการที่หก ระยะเวลาของงบประมาณส่วนมากถือว่าเป็น ๑ ปี จึงจะเหมาะสม เพราะในชั่วระยะเวลา ๑๒ เดือน นั้นย่อมประกอบด้วยฤดูกาลครบถ้วน มีร้อน มีหนาว และฝนตกฯลฯ เป็นต้น แม้ว่างานบางอย่างจะทำการได้เพียงปีละ ๕ หรือ ๖ เดือนก็ตาม เช่นการหีบอ้อยทำน้ำตาลมีระยะเวลาทำงานตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนพฤษภาคมเป็นอย่างช้า หรือการทำป่าไม้ก็มีระยะทำงานไม่ได้ในระหว่างฤดูฝน เพราะไม่สามารถจะลากไม้ออกมาจากป่าได้ แม้ว่างานบางอย่างจำเป็นต้องทำงบประมาณให้มากกว่า ๑ ปี จึงจะทราบผลของงานนั้นก็ตาม แต่ในการทำงบประมาณชนิดนี้ก็จะต้องแบ่งออกเป็นปี เพื่อประโยชน์ที่จะหาเงินมาลงทุนและคำนวณค่าใช้จ่ายในปีหนึ่ง ๆ และเพื่อเสนอผลเกี่ยวกับการภาษีอากร เช่นการรับเหมาทำทางระยะยาวหรือการก่อสร้างอาคารรายใหญ่ ๆ เป็นต้น

๓. เพื่อประกอบคำอธิบายที่กล่าวข้างต้นขอยกตัวอย่างดังต่อไปนี้ สมมติว่าบริษัท ก. จะทำการผลิตสินค้าชนิดหนึ่งออกขาย การทำงบประมาณก็จะต้องเริ่มต้นว่าจะหาเงินจากไหนมาลงทุน เพื่อเป็นค่าจัดหาหรือซื้อสินทรัพย์ประจำเท่าใด เช่นอาคารเครื่องจักร ยานพาหนะ เป็นต้น และจำนวนเงินสำหรับสินทรัพย์หมุนเวียนเท่าใดเช่นค่าซื้อวัตถุดิบ ค่าแรง ค่าสินค้าที่จะต้องเก็บเป็นสต๊อกไว้เท่าใด จำนวนหนี้ค้างของลูกค้าที่ซื้อเชื่อโดยผัดการชำระหนี้เป็นเวลานาน

ในการผลิตก็จะต้องพิจารณาว่าในการจัดหาหรือจัดซื้อวัตถุดิบจะต้องซื้อในฤดูกาลใดจึงจะได้ราคาอันสมควรและปริมาณตามที่ต้องการ การซื้อในฤดูกาลย่อมจะมีราคาย่อมเยากว่าการซื้อนอกฤดูกาล ปริมาณที่ซื้อควรจะซื้อมากน้อยเพียงใดจึงจะมีปริมาณพอที่จะทำงานได้ตลอดโดยไม่ให้เครื่องจักรต้องหยุดเพราะขาดวัตถุดิบ ส่วนแรงงานนั้นก็จะต้องเตรียมหาให้พอกับความต้องการ หากมีความจำเป็นจะต้องได้แรง

งานประเภทช่างฝีมือก็จะต้องหาลู่ทางให้ได้คนชนิดนั้นไว้ ซึ่งถ้าโรงงานตั้งอยู่ในแหล่งที่มีโรงงานมากด้วยกันการหาช่างฝีมือก็ย่อมจะหาได้ง่าย การผลิตสินค้าก็จะต้องดูตามเวลาที่จะขายสินค้าได้มากน้อยเพียงใด ถ้าความต้องการมีมากก็ต้องผลิตล่วงหน้าไว้ เมื่อสินค้ามีผู้ต้องการน้อยก็ลดปริมาณการผลิตลง เพื่อมิให้เงินไปเป็นสินค้าหมุนออกไม่ได้ และสินค้านั้นยังจะเก่าหรือชำรุดพ้นสมัยได้ด้วย ฯลฯ เท่าที่เกล่าวมานี้เป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้นในส่วนการปฏิบัติจะต้องมีการคำนวณและพิจารณาเหตุการณ์สิ่งแวดล้อมประกอบอีกด้วย.

โรคตับแข็ง

ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิกิจ วีรานุวัตติ์ พ.ด., F.R.C.P. (Glas.), F.R.A.C.P.
M.R.C.P. (London), M.P.H.T.M. (Tulane)

ภาควิชาอายุรศาสตร์, โรงพยาบาลศิริราช, มหาวิทยาลัยมหิดล

โรคตับแข็งเป็นโรคที่พบได้บ่อยในประเทศไทย ในโรงพยาบาลศิริราช มีผู้ป่วยเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลปีหนึ่ง ๆ ประมาณ ๑๐๐ คน และยังมีผู้ป่วยภายนอกที่ไม่สามารถรับเข้ารับการรักษาอีกเป็นจำนวนไม่น้อย โรคนี้เป็นโรคที่น่ากลัวมีการดำเนินของโรคช้า ๆ ค่อย ๆ เป็นไป หรืออาจจะกำเริบรุนแรงขึ้นเมื่อใดก็ได้ การรักษาของโรคนี้นับว่าค่อนข้างยาก กินเวลาและบางครั้งก็ไม่ประสบผลสำเร็จมากมายนัก ฉะนั้นจึงเป็นการสมควรที่คนทั่วไปควรจะทราบถึงการป้องกันและระมัดระวังเพื่อจะไม่ให้เกิดโรคนี้ ดีกว่าจะปล่อยให้เป็นแล้วมาแก้ไขรักษาเอาในภายหลัง

<u>ลักษณะของตับ</u> ตับของคนปรกติเป็นอวัยวะที่ใหญ่ที่สุดในร่างกาย อยู่ใต้กระบังลมด้านขวา มีหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์เรา ปรกติสีแดงคล้ำผิวเรียบสนิท และมีน้ำหนักประมาณ ๑๒๐๐ กรัม เมื่อกดลงไปด้วยมือจะมีลักษณะนุ่ม ส่วนตับที่เป็นโรคตับแข็งนั้น จะมีผิวขรุขระเหมือนหัวตะปูย้ำหรือผิวมะกรูดโดยทั่วไปทั้งหมด เนื่องจากมีแผลเป็นเกิดขึ้นทั่ว ๆ ไปในเนื้อตับ และแผลเป็นนี้จะรัดเอาเส้นเลือดและทางเดินของน้ำเหลืองในตับ ทำให้การเดินทางของเลือดและน้ำเหลืองที่ผ่านจากตับสู่หัวใจไปไม่ได้สะดวก ในที่สุดจะเกิดการทำงานต่าง ๆ ของเซลล์ของตับเสียไปเพราะได้รับเลือดมาเลี้ยงไม่เพียงพอ จนเกิดอาการของโรคตับแข็งขึ้น

<u>สาเหตุของโรคตับแข็ง</u> สาเหตุของโรคนี้อาจแบ่งออกไปได้เป็น

๑) จากพิษสุรา ผู้ป่วยที่ดื่มสุราเรื้อรังเป็นเวลานานกว่า ๕ ปี ขึ้นไปและไม่ใคร่ได้รับทานอาหารที่ดีพอสมควรจะเกิดเป็นโรคตับแข็งขึ้น ในประเทศไทยมีผู้ป่วยชายประมาณ ๖๐% ของผู้ป่วยโรคตับแข็งทั้งหมด มีประวัติการดื่มสุราเรื้อรังแต่ในผู้ป่วยหญิงที่เป็นโรคตับแข็งนี้ มีเพียง ๒๐% เท่านั้น ที่มีประวัติการดื่มสุราเรื้อรัง ฉะนั้นในหญิงโรคนี้จะต้องมีสาเหตุอย่างอื่นนอกจากสุรา

เป็นที่ทราบกันดีอย่างแน่นอนในการวิจัยสมัยปัจจุบันว่า สุราหรือแอลกอฮอล์ทำให้เกิดการอักเสบและทำลายเซลล์ของตับในมนุษย์และสัตว์ทดลอง ฉะนั้นจึงเป็นพิษต่อตับของคนเรา ดังนั้นการผิดศีลข้อห้าก็เป็นสาเหตุสำคัญอย่างยิ่งในการเกิดโรคนี้

๒) สาเหตุจากการขาดอาหาร, ขาดวิตามินและสารบางชนิดทำให้เกิดตับแข็งได้ เช่นในท้องถิ่นกันดาร โดยเฉพาะในคนที่ขาดแคลนภาวะการครองชีพประกอบกับความรู้ไม่เท่าถึงการในอาหารวิทยา มักพบในคนไข้ภาคอิสานที่อยู่ห่างไกลความเจริญ ทำให้เกิดโรคตับแข็งและมันจุกในตับมาก

๓) สาเหตุจากเชื้อไวรัส โดยผู้ป่วยจะมีประวัติเป็นโรคตับอักเสบมาก่อน มีอาการตาเหลืองตัวเหลืองปัสสาวะสีเหลืองจัด เป็นอยู่ระยะเวลาหนึ่งแล้วกลายเป็นโรคตับอักเสบเรื้อรังและภายหลังจึงกลายเป็นโรคตับแข็งไป บางคนอาจผ่านอาการเหล่านี้โดยไม่ได้สังเกตหรือไม่ทราบ มากลายเป็นมีอาการโรคตับแข็งในภายหลังก็ได้

๔) สาเหตุจากพยาธิใบไม้ในตับหรือพยาธิในตับบางชนิด เกิดเนื่องจากผู้ป่วยชอบกินปลาดิบ, ก้อยปลา หรืออาหารที่ไม่สุกพอ ดังเป็นที่นิยมกันในภาคอิสานกินพวกแกล้มจากปลาดิบกับสุรา อาหารหล่าวนี้มีตัวพยาธิตัวอ่อนที่จะไปเจริญเติบโต

ขึ้นในทางเดินน้ำดีและในตับ ต่อมามีการทำลายของเซลล์ในตับและทางเดินน้ำดี ทำให้เกิดพังผืดและแผลเป็น เมื่อเวลาผ่านไปนานเข้าก็ทำให้เกิดตับแข็งทั่วไปหมด

๕) สาเหตุอื่น ๆ ยังมีสาเหตุที่ทำให้เกิดโรคตับแข็งจากการอุดตันของทางเดินน้ำดีนาน ๆ เช่นจากนิ่วของทางเดินน้ำดี จากมะเร็งของหัวตับอ่อน จากโรคหัวใจเรื้อรัง และอื่น ๆ อีกมาก ซึ่งแต่ละชนิดต้องอาศัยการวิจัยจากแพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิโดยวิธีการตรวจต่าง ๆ กัน

เนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ ของโรคตับมีมาก ฉะนั้นการป้องกันจึงต้องได้รับคำแนะนำจากแพทย์ แต่โดยทั่วไปหลักของการป้องกันก็คือ

๑) อย่าดื่มสุรา หรือของมึนเมาทุกชนิด ถ้าทำได้ แต่ถ้าจำเป็นเช่นในงานสังคม ก็ควรดื่มแต่น้อย และพยายามรับทานอาหารที่มีคุณค่าร่วมด้วยเสมอ ไม่ใช่ดื่มสุราทั้งวันแล้วไม่ยอมกินอาหาร ซึ่งจะเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดโรคตับแข็งโดยง่าย ปกติพวกคอสุรานั้น ได้รับปริมาณคาลอรีจากสุรามากเพียงพอจนทำให้ร่างกายมีความรู้สึกอิ่มและไม่อยากรับทานอาหาร ยิ่งเป็นสาเหตุให้ตับถูกทำลายมากขึ้น

๒) การรับทานอาหาร ควรรับทานให้ถูกหลักอนามัยโดยเฉพาะเป็นอาหารที่มีคุณค่า เช่น ผักสด ไข่ไก่ นม เนื้อ ห้ามรับทานอาหารดิบ ๆ สุก ๆ

๓) ผู้ป่วยที่เคยเป็นหรือกำลังเป็นโรคตับอักเสบจากเชื้อไวรัสมีอาการดีซ่าน ควรได้รับการพักผ่อนที่นานพอสมควร จนกระทั่งสมรรถภาพของตับอยู่ในเกณฑ์ปกติจึงค่อยไปทำงานประกอบอาชีพตามปกติต่อไป

๔) พยายามให้แพทย์ตรวจร่างกายเป็นระยะ ๆ

สำหรับอาการของผู้ป่วยโรคตับแข็งนั้น อาจเริ่มต้นด้วยอาการน้ำหนักลดเบื่ออาหาร มีก้อนในท้อง ตับจะโตขึ้นต่อมาอาจมีอาการอ่อนเพลีย เท้าบวม และท้องจะ

ค่อย ๆ โตขึ้น ตาอาจจะเหลือง ร่างกายทั่วไปอาจผอมลง แต่ท้องกลับโตขึ้น เวลาที่โรคค่อย ๆ ดำเนินไปนั้นอาจเป็นเวลาแรมเดือนจนถึงปีแต่บางรายการดำเนินของโรคอาจรวดเร็วกว่านี้ ระยะท้าย ๆ ผู้ป่วยจะค่อยซึมเข้า เนื่องจากตับไม่ทำงาน และผู้ป่วยอาจถึงแก่กรรมด้วยอาการโคม่า อาเจียรเป็นเลือด จากเส้นโลหิตขอดในกระเพาะอาหาร หรือถ่ายอุจจาระดำ ในบางรายในขณะที่ผู้ป่วยความต้านทานต่ำ อาจมีโรคแทรกทางระบบอื่นอย่างง่ายดาย

ในด้านการรักษาโรคตับแข็งนั้น การรักษายากมากถ้าตับนั้นได้แข็งเป็นตุ่มไปหมดแล้ว การรักษาจะได้ผลดีในขณะที่เริ่มเป็น ซึ่งผู้ป่วยมักไม่ใคร่ทราบ นอกจากได้รับการตรวจอย่างใกล้ชิดจากแพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิ สำหรับพวกที่เป็นโดยมีสาเหตุจากพิษสุรา อาจทุเลาขึ้นได้มาก ๆ ถ้าผู้ป่วยงดเว้นจากการดื่มสุราได้โดยเด็ดขาด การรักษาทางด้านศัลยกรรมนั้น อาจช่วยหลือเฉพาะภาวะแทรกซ้อนของโรคตับแข็ง คือการรักษาอาการอาเจียรเป็นเลือด โดยการเปลี่ยนทางเดินของเส้นโลหิตใหม่ เป็นการผ่าตัดใหญ่และกินเวลา ๒—๓ ชั่วโมง

ท้ายที่สุดนี้อาจจะสรุปได้ว่า โรคตับแข็งนี้เมื่อเป็นแก่ท่านผู้ใดแล้วการรักษาให้หายขาดนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก การป้องกันเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งกว่าและขอให้ท่านทั้งหลายอย่าได้มีโรคร้ายนี้มาเบียดเบียนเลย.

ตำรากับข้าว
และ
ขนมของฝรั่ง

นายจำลอง ธนะโสภณ
แปลและเรียบเรียง

คำนำ

ตำรากับข้าวและขนมฝรั่งนี้ ข้าพเจ้าแปลและเรียบเรียงจากภาษาฝรั่งเศส ดังนั้นชื่อต่าง ๆ จึงใช้เรียกทับศัพท์ แต่ได้มีอักษรฝรั่งเศสกำกับไว้ มีบางคำ เมื่อเขียนเป็นภาษาไทยแล้ว ท่านผู้อ่านอาจจะออกเสียงได้ไม่สู้ชัดเจน และมีบางคำ ที่ไม่ทราบว่าจะเขียนภาษาไทยได้อย่างไร ข้าพเจ้าจึงตัดสินใจใช้คำภาษาฝรั่งเศสคงเดิม ปล่อยให้ท่านไปถามผู้รู้เอาเอง ความยุ่งยากมีอยู่อย่างนี้แหละ ขอท่านได้โปรดอภัยให้ด้วย แต่มีบางชื่อข้าพเจ้าได้เรียกเป็นภาษาอังกฤษ เพราะเห็นว่าอาจจะช่วยให้ท่านเข้าใจได้ดีเช่นคำว่า "แป้งพาย" เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าแม่บ้านไทยส่วนมากรู้ภาษาอังกฤษดี หรือมิฉะนั้น ก็ได้รับการอบรมวิธีทำอาหารและขนมฝรั่งจากผู้ซึ่งแปลมาจากตำราภาษาอังกฤษ

ตอนที่ว่าด้วยวิธีทำขนม ข้าพเจ้าพยายามหลีกเลี่ยงที่จะไม่ใช้คำ เมื่อแปลออกมาแล้วซ้ำกัน เช่นคำว่า "ขนมเค็ก" เป็นต้น บางแห่งจึงได้ใช้คำภาษาฝรั่งเศสว่า "กาโต้" ซึ่งถ้าแปลเป็นภาษาไทยแล้ว ก็ได้แก่คำว่า "ขนม" และถ้าแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้ว ก็ได้แก่คำว่า "เค็ก" ท่านตัดสินใจเอาเองก็แล้วกัน ว่าจะใช้คำของภาษาใด บางครั้ง ใช้คำฝรั่งเศสก็ทำให้โก้เหมือนกัน เพราะในบรรดาอาหารฝรั่งด้วยกัน ถ้าเป็นฝีมือของชาวฝรั่งเศสแล้ว แทบทุกชาติทุกภาษายอมยกนิ้วให้

อนึ่ง ในบางตอนท่านจะเห็นว่า เครื่องปรุงบางชะนิดที่ใส่เข้ามา ไม่ทราบว่าเป็นอะไร และถึงทราบแล้วก็หาซื้อในเมืองไทยไม่ได้ เรื่องนี้ขอท่านได้โปรดเห็นใจข้าพเจ้าด้วย เพราะถ้าข้าพเจ้าไม่ใส่ลงไปแล้ว ท่านผู้รู้อาจจะตำหนิข้าพเจ้าได้ ดังนั้นเมื่อท่านทราบว่าเป็นอะไร และมีลักษณะหรือรสกลิ่นอย่างไรแล้ว ท่านก็อาจจะหาสิ่งที่มีในเมืองไทย ซึ่งมีลักษณะ หรือรสกลิ่นใกล้เคียงกันใช้แทนได้

เมื่อท่านได้รับหนังสือเล่มนี้แล้ว หากจะลองทำอาหารหรือขนมดูบ้าง ข้าพเจ้าใคร่จะขอแนะนำให้อ่านโดยตลอดเสียก่อนด้วย เพราะในหนังสือเล่มนี้ได้แสดงการทำสิ่งต่าง ๆ ไว้เป็นตอน ๆ และต้องอาศัยหรือเกี่ยวพันกันไปบ้างเป็นบางตอน ตัวอย่าง ถ้าจะทำกับข้าว โดยใช้เนื้อหรือปลาหรือไข่ก็ตาม จะต้องทราบวิธีทำซ๊อสเสียก่อน หรือจะทำขนมบางชะนิด ก็จะต้องทราบวิธีทำแป้งเสียก่อน ถ้ามิฉะนั้นแล้วอาจจะทำให้ท่านงงได้

จากการแปลและเรียบเรียงตำราเล่มนี้ ข้าพเจ้ามิได้มุ่งหวังที่จะให้ท่านแม่บ้าน หันมาปรุงอาหารหรือทำขนมฝรั่งรับประทานเป็นประจำ หากแต่เพียงประสงค์จะให้แม่บ้านบางท่านได้มีโอกาสทราบว่า กับข้าวและขนมฝรั่ง เขามีอะไรบ้าง และเขาทำกันอย่างไรเท่านั้นเผื่อว่าเมื่อถึงคราวจำเป็น เช่นพ่อบ้านไปเมืองนอกเมืองนามา หรือว่าไปสังคมกับฝรั่งจัด เกิดอยากรับประทานกับข้าวหรือขนมฝรั่งขึ้นมา ท่านก็อาจแสดงฝีมือได้บ้าง อีกประการหนึ่งในหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้ารับรองว่ามีอะไรดี ๆ อยู่บ้างเหมือนกัน ถ้าท่านแม่บ้านพิจารณาให้ดีแล้ว อาจจะหยิบเอาสิ่งโน้นมาประกอบกับสิ่งนี้ แล้วนำไปดัดแปลงอาหารไทยบางชะนิด ก็จะทำให้มีรสนิยมดี ถึงขนมก็เช่นกัน อาจจะเอาแป้งไทยใส่ไส้ฝรั่ง หรือแป้งฝรั่งใส่ไส้ไทย ก็ถ้าจะแปลกดีเหมือนกัน

ส่วนต่าง ๆ ของอาหารที่บ่งบอกไว้ในหนังสือเล่มนี้ เป็นส่วนที่ตรงต่อความจริงไม่แปลเปลี่ยน จะทำตามได้โดยไม่ผิดส่วน แม้หนังสือตำรากับข้าวและขนมฝรั่งเล่มนี้ ได้เกิดคุณประโยชน์ประการใดแก่ท่านผู้ได้อ่านและได้ลองทำดูแล้ว ข้าพเจ้าขออุทิศส่วนดีของหนังสือเล่มนี้เป็นกุศลพลีแก่คุณหญิงสายพิณ ธนะโสภณ

ขอความสำเร็จจงเป็นของท่าน

จำลอง ธนะโสภณ

ซ๊อส LES SAUCES

ซ๊อสทำหน้าที่อย่างสำคัญแก่อาหารฝรั่ง เนื้อก็ดี ปลาก็ดี ผักก็ดี เมื่อใช้ปรุงอาหารฝรั่งโดยปราศจากซ๊อสแล้ว รสชาติอาจจะไม่หอมหวนชวนรับประทาน แต่ถ้าได้เติมซ๊อสลงไปแล้วสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวถึงแม้จะไม่ดีก็กลับกลายเป็นดีได้

ซ๊อสที่จะกล่าวต่อไปนี้ เป็นซ๊อสชนิดต่าง ๆ ที่ใช้กันอยู่เป็นประจำวัน

ซ๊อสสีน้ำตาล LES SAUCES BRUNES

วิธีทำ ตั้งกระทะบนเตาไฟ เมื่อร้อนดีแล้ว ใส่น้ำมันหมูหรือไขมันชนิดอื่นอย่างดี ๒ ช้อนโต๊ะ แป้งสาลี ๑ ช้อนโต๊ะ ค่อย ๆ เจียวแป้งสาลีนั้น โดยใช้ระยะเวลานานสักหน่อย จนกระทั่งแป้งนั้นเป็นสีน้ำตาลแก่ แต่ระวังอย่าให้ถึงกับไหม้ เพราะจะทำให้ซ๊อสมีรสขม ด้วยเหตุนี้จึงขอแนะนำให้ใช้ไขมันแทนการใช้เนย เพราะไขมันจะไหม้ช้ากว่าเนย

เมื่อเจียวแป้งได้ที่แล้ว ให้ใช้น้ำซุบซึ่งต้มไว้ล่วงหน้าแล้ว เติมลงไป ๑/๔ ลิตร มะเขือเทศสุกบดละเอียด ๒ ผล หรือถ้าไม่ใช่ฤดูที่มีมะเขือเทศสด จะใช้มะเขือเทศกระป๋อง ๑ ช้อนโต๊ะแทนก็ได้ คนสิ่งเหล่านี้ให้เข้ากันดีบนไฟจนกระทั่งเดือด ลักษณะของซ๊อสขณะนี้จะไม่ข้นจนเกินไป ต่อจากนั้นก็ลดไฟให้อ่อน ตั้งซ๊อสต่อไปโดยไม่ต้องคนเป็นระยะเวลาครึ่งชั่วโมง ใช้ช้อนตักไขมันข้างหน้าออก ยกลงจากเตาไฟแล้วกรอง เสร็จแล้วเติมเนยสดลงไปตามจำนวนที่ต้องการ

ซ๊อสนี้เป็นแม่บทของซ๊อสสีน้ำตาลชนิดต่าง ๆ เพราะซ๊อสสีน้ำตาลที่ได้กล่าววิธีทำมาแล้วนี้ ยังไม่เป็นที่นิยมรับประทานกันอย่างนี้ เขาจะต้องเติมด้วยเหล้าองุ่นมาแดร์ (MADÈRE) หรือ ปอร์โต (PORTO) หรือผักกาดบางชนิด หรือเห็ด ฯลฯ

ซ๊อสมาแดร์ SAUCE MADÈRE

เคี่ยวเหล้าองุ่นมาแดร์ (MADERÈ) หรือ ปอร์โต (PORTO) จำนวน ๑/๒ เดซิลิตร ให้งวดลงเหลือเพียงครึ่งหนึ่ง แล้วเติมลงไปในซ๊อสสีน้ำตาลก็จะกลายเป็นซ๊อสมาแดร์ ท่านจะได้เห็นการใช้ซ๊อสนี้ในตอนต่อไป

ซ๊อสเปริเกอ SAUCE PÉRIGUEUX

หั่นเห็ด Truffle ซึ่งเป็นเห็ดชนิดหนึ่งมีสีดำให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ จำนวนไม่ต้องมากนักแล้วใส่ลงไปในซ๊อสมาแดร์ ซ๊อสเปริเกอนี้ใช้รับประทานกับเนื้ออย่าง ไก่ย่าง เนื้อสัตว์ป่าย่าง หรือจะใช้กับอาหารจำพวกไข่ก็ได้

ซ๊อสนักล่าสัตว์ SAUCE CHASSEUR

วิธีทำ หั่นเห็ดให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ และหอมหัวเล็ก ๑ หัว แล้วเอาลงผัดในกะทะที่ร้อนจัดด้วยน้ำมัน ๑๒๕ กรัม ต้มเหล้าองุ่นขาว ๑/๒ เดซิลิตร ให้งวดลงเหลือเพียงครึ่งหนึ่ง ผสมเห็ดผัด เหล้าองุ่นขาวและซ๊อสสีน้ำตาลซึ่งได้เตรียมทำเอาไว้แล้ว เข้าด้วยกัน หั่นผักชีโรยหน้า ซ๊อสนี้ใช้รับประทานกับ ไก่ทอด และอาหารประเภทเนื้อต่าง ๆ เช่น บีฟเต๊ก (beefsteaks) เอสกาโลบ (escalopes) เนื้อสัตว์ป่าเป็นต้น

ซ๊อสเผ็ด SAUCE PIQUANTE

วิธีทำ หั่นหอมหัวเล็กจำนวนหนึ่งให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ เจียวกับเนย แล้วเติมน้ำส้มลงไป ๔ ช้อนโต๊ะ ตั้งไว้บนไฟจนน้ำส้มงวดลงเหลือ ๓/๔ จึงเติมซ๊อสสีน้ำตาลคนให้เข้ากันและตั้งไว้บนไฟอีก ๑๕ นาที ก่อนรับประทานให้หั่นผักดองน้ำส้มและผักชีใส่ลงไป ระวังเวลาเติมของสองสิ่งนี้ลงไปแล้ว อย่าต้มต่อไปจนเดือด ซ๊อสนี้โดยมากใช้รับประทานกับเศษเนื้อที่เหลือ ๆ

ซ๊อสลีย็อนแนส SAUCE LYONNAISE

วิธีทำ หั่นหอมใหญ่ให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ หนัก ๓๐ กรัม เจียวกับเนย ระวังอย่าปล่อยไว้จนเป็นสีเหลืองเข้ม เติมเหล้าองุ่นขาวลงไปสักเล็กน้อย เคี่ยวให้งวดลงเหลือครึ่งหนึ่งจึงเติมซ๊อสสีน้ำตาลลงไป แล้วตั้งไฟต่อไปอีกสักพักหนึ่ง ประมาณ ๑๐ กว่านาทีจึงยกลงจากเตา เวลารับประทานจะกรองหอมออกเสียก่อนหรือจะไม่กรองก็ได้ ตามใจชอบ ซ๊อสนี้ใช้รับประทานกับเนื้อ ตับ หรือ ผัก ก็ได้

ซ๊อสของชาวบอร์โด้

วิธีทำ หั่นหอมหัวเล็กให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ ประมาณ ๑ ช้อนชา เจียวกับเนยแล้วเติมเหล้าองุ่นแดง ๑ เดซิลิตร พริกไทยป่น ๖ เม็ด ใบไทม (thyme) เล็กน้อย ตั้งไฟจนงวดลงเหลือติดก้นกะทะ แล้วใส่ซ๊อสสีน้ำตาลลงไป ต้มต่อไปอีกประมาณ ๑๕ นาที จึงยกลงและกรอง

หั่นไขในกระดูกวัวให้เป็นชิ้นสี่เหลี่ยมลูกเต๋าขนาดเล็ก หนัก ๕๐ กรัม แล้วใส่ลงไปในซ๊อสนี้ เอาขึ้นตั้งไฟอ่อน ๆ ประมาณ ๑๐ นาที อย่าให้ถึงกับเดือด ใช้ช้อนคนไขมันที่ลอยอยู่ข้างบนให้เข้ากันกับซ๊อส เพราะไขนี้แทนที่เนย ซ๊อสนี้ใช้รับประทานกับเนื้อวัวหรือเนื้อซี่โครงย่าง

ซ๊อสเหล้าองุ่น SAUCES AU VIN

เหล้าองุ่นชนิดต่าง ๆ ที่จะใช้เติมลงในซ๊อสนั้นจะต้องต้มให้งวดลงเหลือครึ่งหนึ่งเสียก่อนทุกครั้งแล้วจึงเติม อย่าเติมลงไปก่อนต้มเป็นอันขาด เพราะจะทำให้ซ๊อสมีรสเปรี้ยวและมีกลิ่นไม่น่ารับประทาน

ซ๊อสกราแตง SAUCE GRATIN

วิธีทำ หั่นเห็ดสดให้เป็นชิ้นบาง ๆ และหอมหัวเล็ก ๒ หัว ให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ เจียวกับเนยหนัก ๖๐ กรัม ต้มเหล้าองุ่นขาว ๑/๒ เดซิลิตร ให้เหลือครึ่งหนึ่งแล้ว

เติมลงไปพร้อมด้วยซ๊อสสีน้ำตาล จะเติมมะเขือเทศกับผักชีบ้างเล็กน้อยก็ได้ ต่อจากนั้นก็ปรุงแต่งรสตามชอบ ซ๊อสนี้ถ้าจะใช้กับอาหารประเภทปลาแล้ว เวลาต้มปลาจะต้องใส่เหล้าองุ่นขาวด้วยทุกครั้ง

ซ๊อสพริกไทยสำหรับใช้กับเนื้อสัตว์ป่า

วิธีทำ ทอดเศษเนื้อ (เอ็น กระดูก พังผืด) ด้วยน้ำมันที่ร้อนจัด แล้วใส่ผักชนิดที่มีกลิ่นหอมลงไป เติมน้ำส้มเล็กน้อยกับพริกไทยป่น ๖ เม็ด เคี่ยวจนน้ำเกือบแห้งจึงใส่ซ๊อสสีน้ำตาล แล้วเคี่ยวต่อไปด้วยไฟอ่อนประมาณ ๑ ชั่วโมง ตักไขมันข้างหน้าออก ยกลงจากไฟแล้วกรอง เสร็จแล้วเติมแยมเยลลีองุ่น ๑ ช้อนโต๊ะ

ซ๊อสเนยของหัวหน้าพ่อครัว

วิธีทำ ทำเนยสด ๕๐ กรัมให้อ่อน แต่อย่าให้ถึงกับละลายจนเหลว แล้วเติมเกลือป่น พริกไทยป่น น้ำมะนาว ผักชีหั่น ลงไปผสมให้เข้ากัน ซ๊อสนี้ใช้สำหรับเนื้อทอด เนื้อย่าง หรือปลาปิ้ง การใส่ซ๊อสนี้จะต้องใส่ขณะที่เนื้อหรือปลานั้นกำลังร้อนอยู่ เพื่อให้เนยละลายบนชิ้นอาหารนั้น

ซ๊อสเนยกอลแบร์ SAUCE AU BEURRE COLBERT

วิธีทำเช่นเดียวกับซ๊อสเนยของหัวหน้าพ่อครัว แต่ให้เติมน้ำเนื้อตกจากการอบหรือย่างลงไป ๑ ช้อนโต๊ะ

ซ๊อสสำหรับใช้กับเนื้อกวาง

วิธีทำเช่นเดียวกับซ๊อสพริกไทย แต่แทนที่จะใช้น้ำส้มให้ใช้เหล้าองุ่นแดงแทน เวลาปรุงรสให้เติมน้ำตาลเล็กน้อย กับพริกป่น

ซ๊อสสีขาว LES SAUCES BLANCHES

ซ๊อสน้ำขาวนี้ จะทำด้วยน้ำซุบ น้ำเนื้อต้ม น้ำนมสด หรือน้ำปลาต้มก็ได้ ซ๊อสสีขาวที่ใช้กันมากได้แก่ซ๊อสเวอลูเต้ (veloutée) เพราะมีที่ใช้มากเช่นเดียวกับซ๊อสสีน้ำตาลในจำพวกซ๊อสน้ำแดง

ซ๊อสเวอลูเต้ SAUCE VELOUTÉE

วิธีทำ ตั้งกระทะบนเตาไฟอ่อน ๆ ใส่เนย ๓๐ กรัม แป้งสาลี ๓๐ กรัม ผัดให้เข้ากันประมาณ ๒ นาที แล้วเติมน้ำซุบลงไป ๓ เดซิลิตร ซุบนั้นจะต้องมีสีขาว คนเรื่อย ๆ ไปจนกระทั่งเดือด แล้วใช้ไฟอ่อน ๆ เคี่ยวต่อไปอีก ๒๐ นาที ตอนนี้ซ๊อสจะมีลักษณะข้นกว่าซ๊อสสีน้ำตาล ยกลงจากเตาตักไขที่เป็นฝ้าออกและกรอง ซ๊อสนี้จะต้องเติมด้วยไข่แดงหรือด้วยครีม หรือด้วยมะเขือเทศนั้น แล้วแต่อาหารชนิดใดที่จะต้องใช้ซ๊อสนี้ปรุงแต่ง ซึ่งท่านจะได้ทราบในตอนต่อไป

ซ๊อสสีขาวของแม่บ้าน

ซ๊อสนี้โดยมากใช้เป็นซ๊อสประจำวัน แทนที่ซ๊อสฮอลันดา เพราะซ๊อสฮอลันดาออกจะฟุ่มเฟือยเกินไปสำหรับการที่จะใช้เป็นประจำ ซ๊อสนี้พวกแม่บ้านเรียกกันว่าซ๊อสดั้งเดิม เมื่อผสมให้ดีแล้วจะเพิ่มรสโอชาให้แก่อาหารประเภท ปลา ไข่ แอสปารากัส กล่ำดอก ฯลฯ และการทำก็ทำได้ง่ายและรวดเร็ว ภายใน ๕ นาทีก็ทำเสร็จ

วิธีทำ ละลายเนย ๓๐ กรัมในกระทะ เมื่อเนยละลายแล้วยกกระทะลงจากเตา เอาแป้งสาลี ๒๕ กรัม ลงคนให้เข้ากัน แล้วใส่น้ำอุ่นลงไป ๑/๔ ลิตร เติมเกลือป่น พริกไทยขาวป่น และไข่แดง ๑ ฟอง ยกกระทะขึ้นตั้งบนเตาไฟ คนและตีสิ่งต่าง ๆ ให้เร็ว ๆ จนกระทั่งเดือดจึงยกลง ให้เติมเนยลงไปตามต้องการ ซึ่งอาจจะเป็นระหว่าง ๕๐ กรัม ถึง ๑๕๐ กรัม แล้วเติมน้ำมะนาวหรือน้ำส้มเล็กน้อย เป็นเสร็จวิธี ถ้าจะอุ่นระวังอย่าให้ร้อนถึงจุดเดือด

ซ๊อสมัสตาร์ด

ให้เติมมัสตาร์ดลงไปในซ๊อสสีขาวของแม่บ้านในตอนท้ายสุด และอย่าเคี่ยวจนสุก สำหรับไข่แดงไม่ต้องใส่ก็ได้

เบซาแมล BÉCHAMEL

วิธีทำ เคี่ยวเนย ๓๐ กรัม กับแป้งสาลี ๒๕ กรัมเข้าด้วยกัน ภายในเวลาเพียงเล็กน้อย ระวังอย่าให้ออกสีเหลืองเข้มหรือไหม้ได้ แล้วเติมนมสดลงไป ๑/๔ ลิตร คนด้วยพายจนกระทั่งเดือดจึงเติมเกลือและพริกไทย แล้วเคี่ยวต่อไปอีก ๑๕ นาที จนซ๊อสมีลักษณะค่อนข้างข้น โดยปกติซ๊อสนี้จะไม่ทำไว้ล่วงหน้า

ซ๊อสมอร์เน SAUCE MORNAY

วิธีทำเช่นเดียวกับซ๊อสเบซาแมล เมื่อสุกและยกลงจากเตาแล้ว ให้เติมเนยแข็งขูดเป็นฝอยลงไป (ใช้เนยแข็งหนักประมาณ ๓๐ กรัม ต่อซ๊อส ๑/๔ ลิตร)

ข้อสังเกต การเติมเนยแข็งขูดเป็นฝอยลงไปในซ๊อส หรือในอาหารชนิดใดก็ตาม จะต้องระวังไม่ให้เนยแข็งนั้นจับกันเป็นก้อนเหนียวได้ โดยการผสมหรือกวน ดังนั้นจึงต้องใช้ช้อนค่อย ๆ คน ห้ามตีและเมื่อใส่เนยแข็งแล้วห้ามต้มจนเดือด

ซ๊อสครีม SAUCE CRÈME

ใช้ครีมชนิดบางหรือข้นก็ได้ เติมลงในซ๊อสสีขาวเบซาแมล

ซ๊อสโอรอร์ SAUCE AURORE

วิธีทำ ใช้ซ๊อสมะเขือเทศเติมลงไปในซ๊อสสีขาวเบซาแมล จะทำให้ซ๊อสนั้นมีสีเหลืองส้มแกมชมภู เมื่อยกลงจากเตาแล้วให้ใส่เนยสด ซ๊อสนี้ใช้กับอาหารประเภทไข่ และไก่ ฯลฯ

ซ๊อสกุ้ง

วิธีทำ บดกุ้งสัก ๑ กำมือ ให้ละเอียดเติมลงไปในซ๊อสเบซาแมล พร้อมเนยสด ๑ ก้อน ต้มให้เดือดและตั้งไฟทิ้งไว้สักพักหนึ่ง จึงยกลงมากรอง แล้วเติมพริกป่นและสีแดงลงไปเล็กน้อย เพื่อทำให้ซ๊อสนั้นเป็นสีกุหลาบ แต่อย่าให้ถึงกับเป็นสีแดงเข้ม

ซ๊อสเหล้าองุ่นขาว

วิธีทำ ต้มปลากับเหล้าองุ่นขาวจนเปื่อยและน้ำงวด บดปลาให้ละเอียด แล้วใส่ลงไปในซ๊อสสีขาวหรือซ๊อสฮอลันดา ซ๊อสนี้จะต้องมีลักษณะข้นเป็นครีม

ซ๊อสไข่

วิธีทำ ต้มไข่ ๒ ฟอง จนสุกแล้วบดให้ละเอียดเติมลงไปในซ๊อสเบซาเมล ๑/๔ ลิตร ใส่เกลือ พริกไทย และผักชีหั่น ซ๊อสนี้ใช้โดยเฉพาะกับปลาต้ม

ซ๊อสเนยขาว

วิธีทำ ซ๊อสนี้โดยปกติใช้กับปลา เคี่ยวน้ำส้ม (หรือเหล้าองุ่นขาว) กับหอมหัวเล็กหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ๑ ช้อนชา จนกระทั่งน้ำส้มจับเป็นฝาในกระทะแล้วให้ตักหอมออก ยกกระทะลงทิ้งให้เย็นใส่เนยสดลงไป ๑ ก้อนใหญ่คนให้เข้ากัน ให้ใส่เกลือและพริกไทยป่นลงไปด้วย เคล็ดลับของการทำซ๊อสนี้ คือการค่อย ๆ ผสมเนยลงไปทีละน้อยและตีให้เข้ากัน แต่อย่าตีเลยไปจนกระทั่งเนยเหลว

ซ๊อสลูกไก่

ซ๊อสนี้ใช้สำหรับรับประทาน กับอาหารประเภทเนื้อวัว ไข่ ขาแกะ ฯลฯ

วิธีทำ ทำซ๊อสเวอลูเต้ด้วยน้ำซุปไก่ แล้วผสมด้วยไข่แดง ๑ ฟอง กับครีม ค่อย ๆ คนด้วยพายจนกระทั่งซ๊อสมีลักษณะข้น ระวังอย่าให้ไหม้ ถ้าซ๊อสลูกไก่นี้ทำสำหรับรับประทานกับหอยแมลงภู่แล้ว ให้ใช้น้ำจากการต้มหอยแมลงภู่แทนซุปไก่

ซ๊อสละเอียด

ซ๊อสฮอลันดา

ซ๊อสนี้เป็นซ๊อสชนิดละเอียด ใช้รับประทานกับแอสปารากัส ((Asparagus)) ปลา กล่ำดอก หรือไข่

วิธีทำ ต่อยไข่ ๒ ฟอง เอาแต่ไข่แดงใส่ลงไปในหม้อชนิดมีด้ามใบเล็ก เติมเกลือป่น พริกไทยขาวป่น เนยสด ๑ ก้อนขนาดเท่าผลหมาก และน้ำมะนาวครึ่งช้อนชา ลงไปผสม

เอาหม้อใบใหญ่อีกใบหนึ่งใส่น้ำจนเกือบเต็มขึ้นตั้งบนเตาไฟ เอาหม้อใบเล็กที่ผสมเครื่องไว้แล้ววางซ้อนบนหม้อใบใหญ่ เพื่อให้น้ำอยู่รอบ ๆ หม้อใบเล็ก ไฟที่ใช้ต้มน้ำจะต้องเป็นไฟอ่อน ลงมือคนไข่แดงและสิ่งต่าง ๆ ในหม้อใบเล็กให้เข้ากันจนเป็นครีม ขณะที่คนอยู่นั้นจะต้องคอยระวังไม่ให้น้ำในหม้อใบใหญ่ร้อนจัดจนถึงกับเอามือจุ่มไม่ได้ ถ้าน้ำร้อนจัดจะต้องยกหม้อลงจากเตา

เมื่อไข่แดงมีลักษณะข้นเป็นครีมแล้ว ยกหม้อใบเล็กลงจากน้ำอุ่น เอาเนยหนัก ๑๒๕ กรัม มาตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วค่อย ๆ เติมลงไป ขณะที่เติมเนยนั้นต้องใช้พายคนซ๊อสนั้นอยู่เสมอ เพื่อให้เข้ากันดี เสร็จแล้วยกหม้อเล็กขึ้นตั้งบนน้ำอุ่นอีก เพื่อซ๊อสจะได้อุ่นอยู่เสมอ ตอนนี้ก็ต้องระวังไม่ให้น้ำร้อนจัดเหมือนกัน เพราะความร้อนจะทำให้ซ๊อสนี้ละลายหรือกลายสภาพได้

ซ๊อสมัสลิน

วิธีทำ เอาไข่แดงมาตีจนเป็นครีม แล้วใส่ลงไปในซ๊อสฮอลันดา ก็จะกลายเป็นซ๊อสมัสลิน

ซ๊อสเบอาร์แนส SAUCE BÉARNAISE

วิธีทำ หั่นหอมหัวเล็ก ๑ หัว ผักชี ใบเอสตรากอง (estragon) ให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ เอาลงเคี่ยวกับน้ำส้ม ๑/๒ เดซิลิตร ทุบพริกไทยสองสามเม็ดใส่ลงไปด้วยเมื่อน้ำส้มงวดลงเหลือประมาณ ๑ ช้อนชาแล้ว ให้ยกลงมากรองใส่หม้อเล็กๆ แล้วใส่ไข่แดงลงไป ๒ ฟอง เนยสด ๑ ก้อนขนาดเท่าผลหมาก และเกลือป่นเล็กน้อย ยกหม้อเล็กนี้ขึ้นตั้งบนน้ำอุ่นของหม้อใหญ่ ทำวิธีเดียวกันกับซ๊อสฮอลันดา เสร็จแล้วให้หั่นใบผักชีและใบเอสตรากองใส่ลงไป

ซ๊อสนี้ส่วนมากใช้กับเนื้อวัวย่าง แต่จะใช้กับอาหารประเภท ปลา ไข่ หรือเนื้อวัวต้มก็ได้

ซ๊อสโชรอง SAUCE CHORON

วิธีทำ ให้เติมมะเขือเทศบดชนิดข้นลงไปในซ๊อสเบอาร์แนส

ซ๊อสเย็น

ซ๊อสมายอนแนส LA SAUCE MAYONNAISE

วิธีทำ เอาไข่แดง ๑ ฟองใส่ลงไปในชาม เติมเกลือป่น พริกไทยป่นลงไปเล็กน้อย และน้ำส้มครึ่งช้อนชา ค่อย ๆ ตีให้เข้ากันด้วยพายไม้ขนาดย่อม ขณะที่ตีนั้นให้ค่อย ๆ เติมน้ำมันสลัดลงไปเรื่อย ๆ กะประมาณทั้งหมด ๑ เดซิลิตร เมื่อซ๊อสเริ่มรัดตัว จะเติมน้ำมันสลัดลงไปครั้งละมาก ๆ ก็ได้ แต่จะต้องตีด้วยพายไม้อยู่เสมอ การตีจะตีไปทางไหนก็ได้ไม่กะเกณฑ์ ซ๊อสนี้เมื่อทำเสร็จแล้ว ควรจะเอาน้ำร้อน ๑ ช้อนโต๊ะลงผสมเพื่อกันมิให้ซ๊อสสลายตัว

เมื่อซ๊อสมายอนแนสสลายตัว จะแก้ไขให้คืนดีใหม่ได้ โดยเอาน้ำร้อน ๑ ช้อนโต๊ะ ใส่ในชามแล้วค่อย ๆ เทซ๊อสมายอนแนสที่สลายตัวแล้วลงไปทีละน้อย คนให้เข้ากัน ซ๊อสก็จะกลับดีดังเดิม

ส่วนสำหรับทำซ๊อสมายอนแนสจำนวนมากมีดังนี้ ไข่แดง ๕ ฟองต่อน้ำมันสลัด ๑ ลิตร

ซ๊อสเขียว

วิธีทำ ตำใบผักชนิดต่าง ๆ ที่เราต้องการให้ละเอียด แล้วคั้นเอาน้ำไปผสมกับซ๊อสมายอนแนส แต่จะต้องทำซ๊อสให้ข้นสักหน่อย ผักที่จะใช้ก็ควรจะเป็นผักที่มีกลิ่นหอมชวนรับประทาน

ซ๊อสตารตาร์ SAUCE TARTARE

วิธีทำ เช่นเดียวกับซ๊อสมายอนแนส แต่ให้เพิ่มไข่แดงต้มสุกเข้าไปผสมด้วย ๑ ฟอง

ซ๊อสน้ำส้ม

วิธีทำ ผสม เกลือป่น พริกไทยป่น น้ำส้ม น้ำมันสลัด และผักที่มีกลิ่นหอมหั่นละเอียดให้เข้ากันดีส่วนของการผสมนี้ ใช้น้ำส้ม ๑ ช้อนโต๊ะต่อน้ำมันสลัด ๔ ช้อนโต๊ะ สิ่งอื่น ๆ มากน้อยตามรสที่ตนชอบ ซ๊อสนี้ก่อนจะใช้ควรตีด้วยซ่อมเสียก่อนสัก ๕ นาที เพื่อให้น้ำมันสลัดและน้ำส้มเข้ากันดี เพราะของสองสิ่งนี้เข้ากันยาก

คำเตือนสำหรับซ๊อส

ซ๊อสสีเข้ม

การผสมเนยหรือไขมันกับแป้งสาลี เพื่อจะทำให้เป็นสีเข้ม อย่าใช้ไฟแรงเกินไป ในทำนองเดียวกัน ถ้าประสงค์จะได้ซ๊อสสีน้ำตาล เวลาเคี่ยวต้องค่อย ๆ เพิ่มไฟ เพราะถ้าเร่งเร็วเกินไป เนย (หรือไขมัน) จะร้อนจัดและไหม้แป้งสาลีจนเป็นสีดำ และจะมีรสขม คำเตือนข้อที่ ๒ อย่าใส่แป้งลงไปมากเกินควร จนกลายเป็นเคี่ยวแป้งแห้ง เพราะจะทำให้แป้งไหม้เช่นเดียวกัน วิธีที่ดีแป้งเมื่อผสมกับน้ำมันเนยแล้วจะต้องมีลักษณะเหลว

เมื่อเคี่ยวเนยกับแป้งสาลีจนเป็นสีน้ำตาลเข้มแล้ว ไม่ควรเติมน้ำหรือซุปที่เดือดลงไปทันที เพราะกระทะกำลังร้อนจัด จะทำให้น้ำหรือซุปนั้นเดือดทันที โดยยังไม่ทันไปละลายแป้งกับเนยที่เคี่ยวไว้ แป้งก็จะจับเป็นก้อนและซ๊อสก็จะมีลักษณะใส

การผสมไข่แดงกับซุปเพื่อทำซ๊อสสีขาว

จะต้องผสมขณะที่น้ำซุปกำลังเดือด และจะต้องคนให้เร็ว ๆ

ซุปน้ำใส

ซุป ๑ ลิตร รับประทานได้ ๔ ถึง ๕ คน

โปโตเฟอ POT-AU-FEU

ซุปน้ำใสจะดีต้องใช้เนื้อที่มีมันติดแต่น้อย และเนื้อที่จะใช้ทำซุปนี้ ไม่จำเป็นต้องใช้เนื้อที่ดีนัก จะเป็นเนื้อส่วนไหนก็ได้ ขอแต่อย่าให้มีมันมากเท่านั้น

วิธีทำ ใส่เนื้อ ๔๕๐ กรัม กับน้ำ ๑ ลิตรครึ่งลงไปในหม้อแล้วยกขึ้นตั้งไฟ เมื่อเดือดแล้วค่อย ๆ ตักฟองออกให้หมด เพื่อให้น้ำซุปใส การเติมเกลือให้ใช้เกลือ ๕ กรัมต่อน้ำ ๑ ลิตร ต่อจากนั้นก็ใส่ผักลงไป มีหัวแครอต หัวผักกาดขาว ฯลฯ ตามแต่จะมาหาได้ แล้วต้มต่อไปบนไฟอ่อน ๆ โดยไม่ปิดฝาหม้อให้มิดเป็นระยะเวลา ๓ ชั่วโมง ก่อนจะรับประทานจะต้องตักไขที่เป็นฝ้าออกเสียก่อน

ข้อสังเกต ซุปที่ทำไว้แล้ว ถ้าประสงค์จะเก็บไว้รับประทานในวันรุ่งขึ้นอีก จะต้องตักไขมันออกให้หมดในขณะที่ซุปนั้นยังร้อนอยู่ เพราะว่าน้ำซุปซึ่งอยู่ภายใต้ไขมันจะเย็นลงช้า และจะบูด

ซุปสาคู

วิธีทำ เติมสาคู ๓ ช้อนโต๊ะลงไปในน้ำซุปใส ๑ ลิตร ซึ่งกำลังเดือดอยู่บนเตา ขณะที่ใส่สาคูต้องค่อย ๆ ใส่ให้เมล็ดสาคูนั้นกระจายออกไป และใช้ช้อนหรือพายคนอยู่เสมอ เพื่อกันมิให้เมล็ดสาคูจับกันเป็นก้อน ต่อจากนั้นให้ต้มต่อไปอีก ๖ ถึง ๘ นาที ซุปนี้เมื่อสุกแล้วถ้าไม่รับประทานทันทีควรจะปิดฝาไว้ให้มิด

ซุปมัสลิน

ทำวิธีเดียวกันกับซุปสาคู แต่เติมสาคูให้มากกว่า ๑ ช้อนโต๊ ขณะที่ต้มซุปอยู่นั้นให้เตรียมผสมไข่แดง ๒ ฟองกับครีมข้น ๑ เดซิลิตร โดยตีให้เข้ากันใส่ไว้ในหม้อสำหรับใส่ซุป เมื่อซุปสุกแล้วให้เทน้ำซุปลงไปในหม้อสำหรับใส่ซุปทันทีและคนให้เข้ากัน

ซุบแวร์มิเซล (VERMICELLE) หรือแป้งอิตาลี

ใช้ แวร์มิเซล (เส้นหมี่) หรือแป้งอิตาลี (คล้ายๆ เกี่ยว) ประมาณ ๔๐ ถึง ๕๐ กรัมต่อน้ำซุบใส ๑ ลิตร ต้ม ๑๐ ถึง ๑๕ นาที แล้วแต่แป้งนั้นจะมีขนาดเล็กหรือโต

ซุบยูเลียน JULIENNE

วิธีทำ หั่นผักชะนิดต่างๆ มี แครอต หัวผักกาดขาว ต้นกระเทียม หอมหัวใหญ่ กล่ำปี ให้เป็นชิ้นเล็กๆ เฉพาะหอมหัวใหญ่อย่าใส่มากนัก เสร็จแล้วเอาเกลือป่นและน้ำตาลเล็กน้อยใส่ลงไปเคล้า ให้ผัดผักด้วยเนยแล้วปิดฝาตั้งไว้บนไฟจนผักสุก และเริ่มเป็นสีเหลืองจึงเปิดฝาออกเติมน้ำซุบลงไป ต้มต่อไปจนเดือดประมาณ ๑๐ นาที

ซุบชาวนา

วิธีทำคล้ายๆ กับซุบยูเลียน แต่เมื่อผัดผักแล้วให้ใช้น้ำแทนซุบ กับให้หั่นมันฝรั่งเป็นชิ้นเล็กๆ ใส่ลงไป เติมเกลือแล้วต้มต่อไปประมาณ ๔๕ นาที เวลาจะรับประทานใส่เนยและขนมปังทอดด้วยเนยชิ้นเล็กๆ ลงไปในหม้อซุบด้วย

ซุบข้น

ครีมข้าวเจ้า

วิธีทำ ละลายเนย ๕๐ กรัมในกระทะตั้งไฟ ใส่แป้งข้าวเจ้า ๕๐ กรัมลงผัดจนมีกลิ่นหอม แล้วเติมซุบเนื้อวัวลงไป ๑ ลิตร คนจนเดือดแล้วลดไฟตั้งไว้ต่อไปอีกประมาณ ๔๕ นาที ตักฟองออกให้หมด แล้วเติมนมสดที่ต้มจนเดือด ๑ เดซิลิตร เติมเกลือและพริกไทยตามต้องการ

เอาไข่แดง ๑ ฟอง ครีม หรือนมสด ๑ เดซิลิตร ผสมกันในหม้อสำหรับใส่ซุบ แล้วเทน้ำซุบที่กำลังเดือดลงไป คนให้เข้ากัน เวลาจะรับประทานให้ใช้ขนมปังชิ้นเล็กๆ ทอดกรอบหรือข้าวสวยใส่ลงไปด้วย

ครีมข้าวบาร์ลี่ BARLEY

วิธีทำเช่นเดียวกับครีมข้าวเจ้า หากแต่ใช้แป้งข้าวบาร์ลี่ แทนแป้งข้าวจ้าวเท่านั้น เครื่องประกอบจะหุงข้าวบาร์ลี่ใส่หรือจะใช้ขนมปังชิ้นเล็ก ๆ ทอดกรอบใส่ก็ได้

ครีมกล่ำดอก

วิธีทำ ต้มกล่ำดอกประมาณ ๘ ถึง ๑๐ นาทีขณะนั้นเตรียมผัดเนย ๕๐ กรัม กับแป้งสาลีหรือแป้งข้าวเจ้าก็ได้ ๒ ช้อนโต๊ะ แล้วเติมน้ำซุบลงไป ๑ ลิตร ตั้งไฟต่อไปจนเดือดจึงใส่กล่ำดอกลงไป ใช้ไฟอ่อน ๆ เคี่ยวต่อไปสัก ๓๐ นาที ยกลงและกรอง เสร็จแล้วเติมนมสดลงไปเล็กน้อย เอาขึ้นตั้งไฟจนเดือด จึงใช้ไข่แดง ๑ ฟองผสมกับครีมใส่ลงไปแล้วคนให้เข้ากัน ซุบนี้จะใช้กล่ำดอกต้มหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ หรือขนมปังชิ้นเล็ก ๆ ทอดกรอบ เป็นเครื่องประกอบใส่ลงไปก็ได้

ซุบปอร์ตุเกต

วิธีทำ หั่นหอมหัวใหญ่ ๑ หัว กับแครอต ๑ หัวให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วทอดกับเนยใส่แป้งสาลีลงไป ๒ ช้อนโต๊ะ ผัดจนเหลืองจึงใส่มะเขือเทศสดลงไป ๕๐๐ กรัม มะเขือเทศนี้จะต้องสุกและหั่นเป็นสี่เสี่ยว เติมน้ำซุบลงไป ๑ ลิตร คนให้เข้ากัน จากนั้นก็เติมเกลือพริกไทยป่น น้ำตาล ๒ ก้อน และเครื่องเทศที่มีกลิ่นไม่แรงนัก เคี่ยวประมาณ ๔๕ นาที จึงยกลงและกรองถ้าข้นเกินไปให้เติมน้ำซุบแล้วเอาขึ้นตั้งไฟจนเดือด เมื่อยกลงแล้วเติมเนยสด ๑ ก้อนขนาดเล็ก ซุบนี้ใช้ข้าวสวยใส่เป็นเครื่องประกอบเวลารับประทาน

ซุบกลามาร์ POTAGE CLAMART

วิธีทำ ต้มเมล็ดถั่วสดหนัก ๕๐๐ กรัม ใส่เกลือเวลาต้มด้วย เมื่อสุกดีแล้วปอกเปลือกออก สงให้หมดน้ำ และบดให้ละเอียด ใส่น้ำซุบลงไปละลาย หรือจะใช้

นมสดต้มกับถั่วแทนก็ได้เอาขึ้นตั้งไฟต้มจนเดือด ละลายแป้งข้าวเจ้า ๒ ช้อนโต๊ะกับนมสดใส่ลงไป เพื่อทำให้ซุบข้น เติมเกลือป่น พริกไทยป่น และน้ำตาลสักเล็กน้อย ตีไข่แดง ๒ ฟองกับครีมไว้ในหม้อสำหรับใส่ซุบ แล้วเทซุบที่กำลังเดือดลงไปคนให้เข้ากัน ให้ใช้เมล็ดถั่วต้มใส่ลงไปเป็นเครื่องประกอบ

ข้อสังเกต การทำซุบผักทุกชนิด จะใช้น้ำหรือนมสดแทนน้ำซุบได้

ซุบ GARBURE

วิธีทำ หั่นแครอต ๒ หัว หัวผักกาดขาว ๒ หัว มันฝรั่ง ๓ หัว และกล่ำปีเล็กน้อย ให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วผัดกับเนยในกระทะหรือหม้อ แล้วปิดฝาไว้จนสุก บดให้ละเอียด แล้วนำไปผสมกับถั่วฮาริโกขาวต้มกับมะเขือเทศและบดประมาณ ๒—๓ ช้อนโต๊ะ ใส่ซุบหรือน้ำและน้ำที่ต้มถั่วฮาริโกลงไป ละลายให้เข้ากันดี ต้มต่อไปจนเดือด เติมเกลือและน้ำตาลตามต้องการ ให้ใส่เนยสดลงไปให้มาก ๆ สักหน่อยเมื่อซุบนี้ใช้น้ำละลาย

เครื่องประกอบของซุบนี้ ให้ตัดขนมปังเป็นแว่นกลม หยอดหน้าด้วยไข่ผสมเนยแข็งขูดเป็นฝอย แล้วเอาเข้าเตาอบที่ร้อนจัดประมาณ ๕ นาที เครื่องประกอบนี้ควรจะใส่ลงไปในซุบ ก่อนรับประทานสัก ๓ หรือ ๔ นาที

ซุบถั่วแซงแชร์แมง SAINT-GERMAIN

วิธีทำ แช่เมล็ดถั่วแห้งหนัก ๑๒๕ กรัม ไว้ล่วงหน้า ๑ คืน ล้างน้ำให้สะอาดเมื่อจะลงมือทำซุบ แล้วต้มกับน้ำจนเดือด หั่นหอมหัวใหญ่ ๑ หัว แครอต ๑ หัวให้เป็นชิ้นยาว ๆ แล้วทอดกับเนย เสร็จแล้วใส่ลงไปในถั่วต้ม พร้อมกับต้นกระเทียมสดหั่นเป็นท่อน ๆ ตั้งไฟเคี่ยวประมาณ ๑ ชั่วโมงจึงนำไปบดให้ละเอียดถั่วและสิ่งที่ผสมนี้ เมื่อบดแล้วจะต้องมีลักษณะข้น ให้เอาน้ำซุบหรือน้ำผสมจนมีลักษณะเป็นครีม ต่อจากนั้นก็เติมเกลือ พริกไทย น้ำตาล และเนยสดตามต้องการ เครื่องประกอบจะใช้เมล็ดถั่วสดต้มหรือเมล็ดถั่วกระป๋องก็ได้

ซุปถั่วใส่ขนมปังทอดกรอบ

วิธีทำ เช่นเดียวกับซุปถั่วแซงแชร์แมง แต่จะต้องทำให้ข้นกว่าสักหน่อย และใช้ขนมปังหั่นชิ้นเล็ก ๆ ทอดกรอบเป็นเครื่องประกอบ

ซุปแครอตกับข้าว

วิธีทำ หั่นเบค่อนหนัก ๕๐ กรัมให้เป็นชิ้นสี่เหลี่ยมลูกเต๋า หอมหัวใหญ่ ๑ หัว กับแครอตหนัก ๒๕๐ กรัมให้เป็นชิ้นบางยาวขนาดเล็ก แล้วเอามารวมกัน ผัดด้วยเนย ปิดฝาทิ้งไว้บนไฟอ่อน ๆ สักครู่หนึ่ง แล้วใส่น้ำซุปกับข้าวสาร ๒ ช้อนโต๊ะ ให้ตั้งไฟเคี่ยวต่อไปอีก ๑ ชั่วโมง ยกลงจากเตาแล้วกรอง ถ้าข้นเกินไป ให้ใช้น้ำซุปเติม แล้วตั้งไฟให้เดือดอีกครั้ง เมื่อได้ที่แล้วยกลงจากเตา ใส่สีแดงเล็กน้อยและใส่เนย เติมเกลือป่นและพริกไทยป่น ซุปนี้มีลักษณะข้นเป็นครีม เครื่องประกอบใช้ข้าวสวยหรือขนมปังชิ้นเล็ก ๆ ทอดกรอบ

ซุปสายฟ้า

เนื่องจากซุปนี้ทำได้อย่างรวดเร็ว จึงมีชื่อว่าซุปสายฟ้า สมตามชื่อ

วิธีทำ ต้มน้ำ ๑ ลิตร ใส่เกลือ เมื่อเดือดแล้วใส่แวร์มิแซล (เส้นหมี่) หักเป็นท่อนเล็ก ๆ ลงไปโรยพริกไทยป่น เมื่อสุกดีแล้วเทใส่หม้อสำหรับซุปซึ่งได้เตรียมตีไข่ ๑ ฟอง กับนมสด ๑/๔ ลิตร ไว้ล่วงหน้า คนให้เข้ากัน แล้วใส่เนยสดตามต้องการ

ซุปหอมหัวใหญ่กับเนยแข็ง

วิธีทำ หั่นหอมหัวใหญ่หนัก ๑๐๐ กรัม ให้เป็นชิ้นบาง ๆ แล้วเจียวด้วยเนยหนัก ๓๐ กรัมจนกระทั่งเป็นสีเหลือง ใส่แป้งสาลีลงไป ๑ ช้อนโต๊ะ คนให้เข้ากัน เมื่อแป้งมีสีเหลืองดีแล้ว เติมน้ำลงไป ๑ ลิตร เกลือ และพริกไทย แล้วต้มต่อไป ๑๐ นาที

ขณะที่ต้มซุปอยู่นั้น หั่นขนมปังและเนยแข็งให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่ไว้ในหม้อสำหรับใส่ซุป กับเนยสด ๑ ก้อนขนาดเท่าผลหมาก เมื่อต้มซุปได้ที่แล้วยกลงจากเตา เทลงไปในหม้อสำหรับใส่ซุป แล้วปิดฝาไว้ ๕ ถึง ๖ นาทีจึงรับประทาน

ซุปแป้งข้าวโพด

วิธีทำ ต้มน้ำ ๑ ลิตรจนเดือด ใส่เกลือ แล้วเอาแป้งข้าวโพดหนัก ๑๐๐ กรัม ค่อย ๆ โรยลงไป ต้มทิ้งไว้ ๒๐ นาที จึงใส่นมสดลงไปครึ่งลิตร แล้วหั่นขนมปังเป็นชิ้น ๆ ใส่ลงไป เมื่อใส่ขนมปังแล้วตั้งไว้บนไฟอีก ๕ นาที จึงยกลง และเติมเนยสดกับพริกไทย

ออร์เดิฟ HORS-DOEUVRE

ออร์เดิฟเป็นอาหารที่มีคนชอบมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูร้อน เราอาจจะทำออร์เดิฟได้หลายสิบชนิดต่าง ๆ กัน โดยจะทำเป็นแบบสลัดหรือแบบอื่น ๆ ก็ได้ วิธีทำออร์เดิฟที่จะนำมากล่าวต่อไปนี้ เป็นเพียงแบบธรรมดาเท่านั้น หากแม่บ้านที่มีความสังเกตดีแล้วก็อาจจะประดิษฐ์ประดอยให้มีรูปและรสต่าง ๆ ออกไปได้อีก

หอยนางลมตัวใหญ่

ให้บีบมะนาวลงไปและโรยด้วยพริกไทยป่น หอยนี้นิยมรับประทานกับขนมปังแป้งบาร์ลีทาเนย

ปลาแอนโชวี่แบบมิแรเยอ

ANCHOIS À LA MIREILLE

วิธีทำ ม้วนปลาแอนโชวีให้กลมแบบวงแหวน เอาผลโอลีฟซึ่งแกะเม็ดออกแล้วใส่ตรงกลาง แล้ววางลงบนชิ้นไข่ต้มซึ่งหั่นเป็นชิ้นบาง ๆ

ปลาซาร์ดีนชนิดน้ำมัน

จัดปลาซาร์ดีนเรียงในจานขนาดเล็กรูปแบนยาวให้เป็นรูปพัด ต้มไข่จนสุกแล้วปอกเปลือกแกะไข่ขาวและบดไว้ส่วนหนึ่ง ไข่แดงไว้อีกส่วนหนึ่ง กับหั่นผักชีเอาไว้ ทั้งสามสิ่งนี้นำมาวางไว้รอบ ๆ ปลา จะทำให้เห็นเป็นสามสีน่าดู

ปลาซาร์ดีนแบบรัสเซีย

วิธีทำ ปอกแอ๊บเปิ้ลแล้วหั่นเป็นชิ้นสี่เหลี่ยมลูกเต๋าขนาดเล็ก หั่นหอมหัวใหญ่ให้เป็นแว่นบาง ๆ เหล้าองุ่นขาว น้ำตาล มะเขือเทศสดที่มีสีแดง พริกไทยป่นและปลาซาร์ดีนกระป๋อง

การจัดนั้น ให้จัดเป็นจาน ๆ เฉพาะคนดังนี้ เรียงชิ้นแอ๊บเปิ้ลตรงกลางจาน วางปลาซาร์ดีนข้างบน ๒ ตัวแล้วทับด้วยหอม ๒ แว่น รอบ ๆ ชิ้นแอ๊บเปิ้ลใช้ผักสลัดประดับ แล้วเอาชิ้นมะเขือเทศซึ่งผ่าสี่ วางทางด้านหัวปลา ๒ ชิ้น และทางหาง ๒ ชิ้น ราดด้วยเหล้าองุ่นขาวและน้ำมันที่ในกระป๋องปลา แล้วโรยน้ำตาลเล็กน้อยกับพริกไทยป่น

ไข่แบบสวิเดิ่น

วิธีทำ หั่นไข่สุกและมะเขือเทศให้เป็นแว่นแล้วประกบสลับกัน ราดด้วยน้ำส้มเล็กน้อย และมัสตาดแล้วประดับด้วยหอมหัวใหญ่หั่นเป็นแว่น ๆ

ไข่กับมายอนแนส

ต้มไข่จนสุกแล้วหั่นให้เป็นชิ้น ๆ ตามยาว เรียงในจานให้งาม แล้วราดด้วยมายอนแนส ข้างบนประดับด้วยใบผักชี

ไข่มิสตราล OEUFS À LA MISTRAL

วิธีทำ ตัดไข่ต้มให้เป็นชิ้นพอดีคำ เฉือนมะเขือเทศให้เป็นชิ้นบาง ๆ ทามายอนแนส แล้ววางทับลงไปบนชิ้นไข่ เอาผลโอลีฟแกะเม็ดออกครึ่งผลทับไปบนมะเขือเทศ แล้วโรยด้วยใบผักชีหั่นละเอียดรอบ ๆ ชิ้นมะเขือเทศ

ไข่ยัดไส้สลัดผัก

วิธีทำ ผ่าไข่สุกออกเป็น ๒ ส่วนตามทางสูง เอาไข่แดงออก แล้วเอาสลัดผักนานาชนิดผสมมายอนแนสยัดใส่ลงไป หั่นไข่แดงประดับหน้า วางเรียงในจานให้น่าดู แล้วให้ใช้ใบผักชีประดับ

เฉพาะสลัดผักต่าง ๆ นั้น ให้ใช้ผักที่มีตามฤดูกาล หรือจะใช้เศษเนื้อหรือเศษปลาทำ ก็เป็นที่นิยมกันเหมือนกัน

สลัดแตงร้าน

วิธีทำ ปอกเปลือกแตงร้าน คว้านเอาไส้ออกหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ บาง ๆ แล้วแช่น้ำเกลือไว้ประมาณ ๑ ชั่วโมง เพราะการแช่น้ำเกลือจะทำให้เนื้อแตงกรอบ เสร็จแล้วเคล้ากับน้ำส้ม เกลือป่น น้ำมันสลัด และใบผักชีหั่นละเอียด

สลัดมันฝรั่ง

วิธีทำ ปอกมันฝรั่งแล้วหั่นเป็นชิ้นกลมแบน เมื่อต้มสุกแล้วขณะที่ยังร้อนอยู่ให้ใช้น้ำหรือน้ำซุบ หรือเหล้าองุ่นขาวราด แต่ถ้าใช้เหล้าองุ่นขาวแล้วจะชูรสมาก ต่อจากนั้นทิ้งไว้ให้เย็นแล้วเคล้าด้วยน้ำส้ม เกลือ น้ำมันสลัด และใบผักชีหั่นละเอียด

สลัดกล่ำปลีแดง

วิธีทำ ล้างกล่ำปลีแดงให้สะอาด เด็ดเอาใบมาหั่นเป็นฝอยคล้ายยาเส้น เคล้าด้วยเกลือป่นและน้ำส้ม ใส่ภาชนะที่มีฝาปิดและทนไฟ แล้วเอาเข้าเตาอบประมาณ ๑ ชั่วโมง ทิ้งไว้ให้เย็นและสงน้ำออกให้หมดจึงเคล้าด้วยน้ำส้ม เกลือป่น น้ำมันสลัด แต่ต้องระวังอย่าใส่เกลือและน้ำส้มเข้าไปมากนัก เพราะได้ใส่ไว้ก่อนบ้างแล้ว สลัดนี้จะใช้พริกหยวกประดับให้สวยงามด้วยก็ได้

สลัดกล่ำปลีขาว

วิธีทำ หั่นกล่ำปลีขาวให้เป็นฝอยคล้ายยาเส้นและหั่นหอมหัวใหญ่ให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วเคล้ากับ เกลือป่น น้ำส้ม น้ำมันสลัด

สลัดต่าง ๆ เหล่านี้ อาจจะผสมกันได้เพื่อให้ดูสวยงาม เช่น สลัดมะเขือเทศ สลัดแตงร้าน สลัดมันฝรั่ง และสลัดกล่ำปลีแดง

สลัดเนื้อวัว

วิธีทำ ใช้เนื้อวัวที่เหลือจากต้มน้ำซุป หรือเอ็นวัวก็ได้ เมื่อเอาออกจากน้ำซุปทิ้งไว้จนเย็นแล้ว ให้หั่นเป็นชิ้นเล็กยาว หั่นผักดองน้ำส้ม หอมหัวใหญ่ และใบผักชี แล้วผสมกับเนื้อหั่น ต่อจากนั้นก็เคล้าด้วยเกลือป่น น้ำส้ม น้ำมันสลัด หรือถ้าชอบจะใส่มะเขือเทศและพริกหยวกด้วยก็ได้

สลัดเห็ด

วิธีทำ ผ่าเห็ดสดหนึ่งดอกออกเป็นสี่ชิ้น จะทำมากน้อยเท่าใดก็ใช้เห็ดตามจำนวนที่ต้องการ ล้างน้ำให้สะอาด สงน้ำออกให้หมด แล้วเคล้าด้วย เกลือป่น น้ำส้ม น้ำมันสลัด ทิ้งไว้อย่างน้อย ๒๔ ชั่วโมง ก่อนรับประทานให้ผสมด้วยมายอนแนส

สลัดบีตรูต BEET-ROOT

วิธีทำ ปอกบีตรูตแล้วหั่นเป็นชิ้นบางยาว เคล้าด้วยเกลือป่น น้ำส้ม และน้ำมันสลัด น้ำส้มควรจะมากสักหน่อย สลัดนี้ถ้าใช้สลัดมันฝรั่งประดับรอบนอกจะงามน่าดูมาก

สลัดปลาหรือเนื้อไก่

วิธีทำ เนื้อปลาหรือเนื้อไก่ เมื่อต้มน้ำซุปแล้วหรือเป็นเศษเหลือจากทำอาหารอย่างอื่นแล้ว ก็ใช้เป็นประโยชน์โดยทำสลัดได้ ให้หั่นเป็นชิ้น ๆ แล้วผสมกับมายอนแนส ประดับด้วยผักสลัดและไข่ต้ม

มะเขือเทศใช้สำหรับประดับ

นอกจากจะใช้ทำสลัดธรรมดาแล้ว มะเขือเทศยังใช้สำหรับยัดไส้สลัดได้อีกหลายอย่าง แต่จะต้องใช้ผลขนาดย่อมและสุกแข็ง เช่น

มะเขือเทศแบบ MURCIE

คว้านไส้มะเขือเทศออก แล้วยัดด้วยสลัดแตงกวา

มะเขือเทศแบบรัสเซีย

ใช้ยัดไส้ด้วยสลัดมายขนแนสผักต่าง ๆ ตามฤดูกาล ประดับด้วยชิ้นไข่สุกหั่นบางวางข้างบน

มะเขือเทศแบบอังดาลูส ANDALOUSE

ยัดไส้ด้วยข้าวสวยคลุกมายอนแนส และพริกสดหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ กับหอมหัวใหญ่หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ แช่น้ำมันสลัด

มะเขือเทศแบบโบลีเออ BEAULIEU

วิธีทำ คว้านเอาไส้มะเขือเทศออก แล้วเคลือบข้างในด้วย เกลือป่น พริกไทยป่น และน้ำส้ม ผสมปลาต้ม เนย น้ำมะนาว พริกไทย และมายอนแนส ทำเป็นไส้แล้วยัดในมะเขือเทศ ปิดฝาด้วยไข่ขาวสุกบดและไข่แดงสุกบด วางเป็นสองกองไม่ผสมกัน ประดับด้วยผลโอลิฟ์ข้างบน

สลัดมะเขือเทศ

วิธีทำ เลือกมะเขือเทศสุกแต่มีลักษณะแข็ง หั่นเป็นชิ้นบาง ๆ ด้วยมีดที่คมเพื่อมิให้มะเขือเทศช้ำมาก แล้วปอกเปลือกออก วิธีที่จะปอกเปลือกออกให้ง่าย จะเอาชิ้นมะเขือเทศจุ่มลงในน้ำเดือดก็ได้ สำหรับบางท่านเห็นว่าเปลือกมะเขือเทศมีรสดี จะไม่ปอกเปลือกก็ได้ เสร็จแล้วเคล้าด้วยเกลือป่น น้ำส้ม น้ำมันสลัด แล้วจัดลงจานดูให้สวยงาม ข้างบนประดับด้วยหอมหัวใหญ่ฝานเป็นแว่นบาง ๆ สัก ๒—๓ แว่น

แซนวิช SANDWICHS

เดิมแซนวิชเป็นขนมปังทาเนย ๒ แผ่น โดยทาข้างละแผ่นประกบกัน แล้วมีเนื้ออบใส่เป็นไส้ตรงกลาง สำหรับนักกีฬารับประทานพลางเล่นพลาง เพื่อจะได้

ไม่เสียเวลาเล่น และมือก็ไม่เปื้อนด้วย แซนวิชนี้เริ่มต้นด้วยท่านเคานท์แซนด์วิช (Count of Sandwich) ที่ John Montagu ต่อมาก็ได้มีการดัดแปลงไส้กันเรื่อย ๆ ซึ่งแล้วแต่ใครชอบไส้อะไร ก็ใช้ไส้อย่างนั้น ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างง่าย ๆ บางตัวอย่างของการทำไส้แซนวิช

แซนวิชเนยกับมัสตาด

เนยสด ๑๐๐ กรัม ทิ้งไว้ให้อ่อน เกลือป่นหนึ่งหยิบมือ และมัสตาดครึ่งช้อนชา ผสมให้เข้ากันดี แล้วใช้ทาเป็นไส้

แซนวิชเนยกับปลาแอนโชวี่

บดปลาแอนโชวี่กระป๋อง ๔ หรือ ๕ ตัว ให้ละเอียด แล้วผสมกับเนยสดซึ่งทิ้งไว้ให้อ่อน ๑๐๐ กรัม

แซนวิชเนยกับปลาซารดีน

ใช้ปลาซารดีนกระป๋องชนิดน้ำมัน ๒ ตัว บดให้ละเอียดแล้วผสมกับเนยสดซึ่งทิ้งไว้ให้อ่อน ๑๐๐ กรัม

แซนวิชไส้หมูแฮม

เป็นแซนวิชคลาสสิกสักหน่อย วิธีทำ เอาเนยสดทาขนมปังแล้วทามัสตาดทับ วางชิ้นหมูแฮมลงข้างบน แล้วทับด้วยขนมปังอีกแผ่นหนึ่ง การตัดให้ตัดขนาด ๓×๗ ซ.ม. จะน่าดู

แซนวิชไข่คาเวียร์

เอาเนยสดทาขนมปัง โรยเกลือนิดหน่อย แล้วเอาไข่คาเวียร์วางทับลงไป บีบมะนาวแล้วทับด้วยขนมปังอีกแผ่นหนึ่ง

แซนวิชมะเขือเทศ

หั่นมะเขือเทศให้เป็นชิ้นบาง ๆ เอาเปลือกออกเสีย แล้วใส่เป็นไส้แซนวิช ต้องพยายามเอาน้ำที่ไส้มะเขือเทศออกให้หมด มิฉะนั้นแซนวิชจะแฉะ แซนวิชนี้นิยมตัดเป็นรูปสามเหลี่ยม

นอกจากนี้แล้ว ยังมีสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ทำไส้แซนวิชได้อีก เช่น กุ้งชนิดต่าง ๆ เนยแข็ง ตับบด ไส้กรอกชนิดต่าง ๆ ฯลฯ

กานาเป CANAPÉS

กานาเปนี้ ผู้ริเริ่มทำได้ประดิษฐ์มาจากแซนวิช คือ แทนที่จะใช้ขนมปัง ๒ ชิ้น คงใช้แต่เพียงชิ้นเดียววางอยู่ข้างล่างและทาเนยเหมือนแซนวิช แล้วทับด้วยอาหารชนิดต่าง ๆ ตามต้องการ ตกแต่งให้สวยงามน่าดู ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างกานาเปบางชนิด

กานาเปนายพลเรือ

เอาขนมปังทาเนยแล้วใส่กุ้งชนิดตัวเล็ก ใช้หางกุ้งประดับ แล้วทับด้วยเยลลี่ใส

กานาเปอาลแบร์ต้า ALBERTA

ใช้ขนมปังขาวก็ได้ดำก็ได้ปิ้งแล้วทาเนย เอาปลาแอนโชวี่วางทับแล้วทับด้วยปลาแซลมอน การวางปลานั้น ปลาแอนโชวี่วางตามยาวของชิ้นขนมปัง ส่วนปลาแซลมอนนั้น ให้วางตามขวาง ใช้ใบผักชีประดับแล้วทับด้วยเยลลี่ชนิดไม่ใส

กานาเปตารตาร์ TARTARE

ใช้เนื้อสันดิบบด ใส่เกลือ พริกไทย แล้ววางบนขนมปังทาเนย เอาไข่แดงดิบ ๑ ฟองวางไว้ตรงกลาง แล้วทับด้วยปลาแอนโชวี่ ๒ ตัว วางเป็นรูปกากะบาด หั่นหอมหัวใหญ่ให้ละเอียดประดับหน้า

กานาเปของเมืองกาน CANNES

บดปลาซาร์ดีนครึ่งตัวผสมกับเนย แล้ววางบนขนมปังขาวทาเนย ใช้มะเขือเทศและหอมหัวใหญ่หั่นเป็นชิ้น ๆ วางทับเป็นเครื่องประดับ

กานาเปของนักบวช

ใช้ขนมปังดำทาเนย แล้วทับด้วยไข่แดงต้มสุกครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่งทับด้วยไข่คาเวียร์ ใช้หางกุ้งประดับ

กานาเปตับ

หั่นตับต้มหรือทอดให้เป็นชิ้นหนาประมาณ ๒ ซ.ม. วางลงบนขนมปังทาเนย แล้วทับด้วยเยลลี่ หรือไข่ต้มสุกเป็นเครื่องประดับ

อาหารชนิดเย็นใช้เป็น PETITES ENTRÉES

ไข่ฮอร์ตังซีอา HORTENSIA

วิธีทำ หั่นถั่วฮาริโกเขียวและมะเขือเทศสดให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ สำหรับทำเป็นผักสลัดเคล้าด้วย เกลือป่น น้ำส้ม และน้ำมันสลัด แล้ววางลงในจานเล็ก หั่นขนมปังให้เป็นวงกลมขนาดเล็ก ทอดน้ำมัน ทาด้วยมายองเนส แล้ววางไว้รอบ ๆ ผักสลัด ใช้ไข่ต้มสุกหั่นเป็นชิ้นยาว ๆ เป็นเครื่องประดับ

อาหารของชาวเดนมาร์ค

วิธีทำ ทำสลัดมันฝรั่งวางไว้กลางจานเล็ก บดปลาแซลมอนสดหรือชนิดกระป๋องก็ได้ ถ้าเป็นปลาสดต้องต้มเสียก่อน แล้ววางทับลงบนสลัด ราดด้วยมายองเนส หั่นมะเขือเทศและไข่ต้มสุกเป็นแว่น ๆ วางประดับข้างบน รอบ ๆ มายองเนส ให้โรยด้วยใบผักชีหั่นละเอียด

อาหารมอสโกวา MOSCOWA

อาหารจานนี้เป็นที่นิยมกันมาก เพราะใช้ทำด้วยเศษเนื้อหรือเศษไก่ที่เหลือจากทำอาหารชนิดอื่นแล้ว

วิธีทำ ทำสลัดเซลเลอรี่ หรือสลัดกล่ำดอก เป็นสลัดน้ำส้ม เอาเศษเนื้อหรือเศษไก่ที่สุกแล้วหั่นเป็นชิ้น ๆ เคล้ากับมายองเนสวางทับลงไป ข้างบนประดับด้วยมะเขือเทศตัดเป็นชิ้นหนา ๆ และหัวแรดิสทำเป็นรูปดอกไม้

สลัดอารชังเตย ARGENTEUIL

วิธีทำ หั่นผักชนิดต่าง ๆ ที่มีตามฤดูกาลให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วทำเป็นสลัดมายอนแนสวางในจานให้เป็นรูปโดม รอบ ๆ ประดับด้วยแอสปารากัสและไข่ต้มตัดเป็นชิ้นยาว ๆ ปักสลับกันให้น่าดู สำหรับสลัดมายอนแนสนี้ จะหั่นหมูแฮมเป็นชิ้นเล็ก ๆ ผสมด้วยก็ได้ เพราะจะทำให้ชูรสขึ้น

หมูแฮมแบบนางชี

วิธีทำ เห็ดสดหนัก ๒๐๐ กรัม หั่นให้เป็นชิ้นบาง ๆ ล้างน้ำให้สะอาด ผสมด้วยเกลือ และพริกป่นจำนวนเล็กน้อย กับน้ำมะนาว ๔ ช้อนโต๊ะ และน้ำมันสลัด เสร็จแล้วกองลงตรงกลางจาน รอบ ๆ กองข้างล่างประดับด้วยมะเขือเทศหั่นเป็นชิ้นยาว ๆ ทำเป็นสลัดน้ำส้มเสียก่อน ข้าง ๆ ชิ้นมะเขือเทศแต่ละชิ้นสลับด้วยหอมดองและผักดองชนิดอื่น ข้างบนกองเห็ด วางหมูแฮมม้วนมีไส้ไข่ต้ม จัดเรียงและประดับให้น่าดู

อาหารของชาวอัลซัส

วิธีทำ หั่นหมูอบให้เป็นชิ้นหนาขนาด ๑ ซ.ม. เอาเนยสดผสมด้วยเนยแข็งขูดฝอย เกลือและพริกป่นทา ใช้ไข่ต้มตัดเป็นแว่น ๆ ประดับข้างบน

ไข่เบนจามิน BENJAMINE

วิธีทำ ทำสลัดมายอนแนสด้วยกล่ำดอก และมันฝรั่ง แล้ววางเป็นรูปโดมลงในจานก้นลึก ประดับข้างบนด้วยสลัดกล่ำปลีแดง และไข่ต้มตัดเป็น ๔ ชิ้นต่อ ๑ ฟอง สลัดกล่ำปลีแดงนั้น จะใช้สลัดมะเขือเทศแทนก็ได้

หมูแฮมม้วน

วิธีทำ หมูแฮมตัดเป็นชิ้นบาง ๆ ทาด้วยตับบดกระป๋องหรือตับสดต้มแล้วบดก็ได้ แล้วม้วนให้เป็นรูปบุหรี่ซิการ์ หยอดมายอนแนสข้างบน ประดับด้วยชิ้นมะเขือเทศ หรือไข่ต้ม หรือเห็ด

ออร์เดิฟร้อนหรือเปอตี้ตองเตร้

PETITES ENTRÉES

คือเป็นอาหารจานแรกที่เซ๊ฟสำหรับดินเน่อร์ภายหลังซุบ โดยมากอาหารจำพวกนี้ใช้แทนที่ปลา

บูเช่ อะ ลา แรน BOUCHÉES À LA REINE

เอาแป้งสำหรับทำพาย (pies) (ดูจากวิธีทำแป้งในบทต่อไป) มาแผ่ให้เป็นแผ่นหนาประมาณ ๑ ซ.ม. ใช้เครื่องมือเฉพาะตัดให้เป็นรูปกลม มีรูตรงกลางแต่ไม่ทะลุ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางไม่เกิน ๖ ซ.ม. แล้ววางลงบนถาดสำหรับอบซึ่งถาดนั้นจะต้องทาน้ำเสียก่อน ให้เอาไข่มาตีแล้วทาที่แป้งนั้น เพื่อว่าเมื่อสุกแล้วสีจะได้สวยและใช้แป้งอีกชิ้นหนึ่ง มาตัดด้วยเครื่องเป็นรูปวงกลมสำหรับทำเป็นฝาปิด ให้ใช้มีดสับรอบ ๆ ขอบแป้ง เท่ากับเป็นการแต่งขอบให้มีรอยสวยเมื่อแป้งสุกแล้ว ต่อจากนั้นก็เอาเข้าเตาอบที่ร้อนจัดประมาณ ๑๕ ถึง ๑๘ นาที เมื่อเอาออกจากเตาอบ แป้งจะต้องพอง ขึ้นเป็นชั้น ๆ และแห้ง มิฉะนั้นเมื่อทิ้งไว้เย็นแล้วแป้งจะยุบตัว ซึ่งถ้ายุบแล้วก็ใช้ไม่ได้ ค่อย ๆ ควักแป้งที่ไม่ค่อยสุกดีนักข้างในออกจากนั้นก็ใส่ไส้ ซึ่งทำด้วยเนื้อไก่หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ เนื้อไก่บด เห็ดหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ผัดด้วยซ๊อสไก่ เสร็จแล้วเขาฝาปิด

สำหรับไส้จะใช้เนื้อวัว เนื้อสัตว์ป่า ไข่ต้ม หรือปลา อย่างหนึ่งอย่างใดทำก็ได้

เปอตี ปาเต โช PETITS PATÉS CHAUDS

วิธีทำ แผ่แป้งพาย (Pies) ให้บางกว่าทำ บูเช่ อะ ลา แรน ใช้เครื่องตัดเป็นแผ่นกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๖ ซ.ม. ปาเต ๑ อัน ใช้แป้งตัดเป็นรูปกลม ๒ ชั้น ชั้นแรกให้วางลงบนถาดสำหรับอบ ใช้น้ำทาถาดเสียก่อนวางแป้ง และทาขอบ

แป้งเสียด้วย เอาไส้วางลงไปตรงกลาง แล้วเอาแป้งอีกชิ้นหนึ่งทับ กดขอบแป้งทั้ง ๒ ชิ้นให้ติดกัน เอามีดหรือซ่อมแต่งที่ขอบแป้งโดยรอบให้เป็นหยัก ๆ เพื่อว่าเมื่อแป้งสุกแล้วจะได้ดูสวยงาม ใช้ไข่ทาแป้งชิ้นบนและขอบให้ทั่ว เอาเข้าเตาอบที่ร้อนจัดประมาณ ๑๐ ถึง ๑๒ นาที เมื่อเอาออกจากเตาอบแล้ว รับประทานได้ทันที

วิธีทำไส้ เอาเนื้อมาบดให้ละเอียด หั่นหมูแฮมและเห็ดให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ ผสมลงไปพร้อมด้วยเกลือป่น พริกไทยป่น และใบผักชีหั่น เคล้าให้เข้ากันดีปั้นเป็นก้อนกลม ๆ ขนาดพอดี ซึ่งเมื่อใส่เป็นไส้และปิดแป้งอีกแผ่นหนึ่งลงไปแล้วจะไม่ทะลักออกมา การทำไส้นี้ไม่จำเป็นจะต้องให้เนื้อบดเสมอไป อาจจะใช้หมูบด ไก่บด ปลาบด หรือเนยแข็งแทนก็ได้

ก้อนปลาทอด

วิธีทำ ใช้เศษปลาที่เหลือจากทำอาหารชนิดอื่น ๆ แล้วทำ ให้ต้มมันฝรั่งแล้วบดจนละเอียด แต่มันบดนี้จะต้องมีลักษณะแห้งสักหน่อย และบดปลาที่ต้มแล้วอีกส่วนหนึ่งให้ละเอียดเช่นเดียวกัน นำของทั้งสองสิ่งนี้มาผสมกัน ใส่หอมหัวใหญ่หั่นชิ้นเล็ก ๆ ทอดเนย ไข่ต้มสุกบดจนละเอียดสัก ๑ หรือ ๒ ฟอง แล้วแต่จำนวนของที่จะทำ (โดยปกติใช้ไข่ ๒ ฟองต่อปลาและมันรวมกันหนัก ๑ ปอนด์) พริกไทยป่น เกลือป่นลงไปด้วย เคล้าให้เข้ากันดี ปั้นเป็นก้อนกลม ๆ และกดให้แบน เอาลงคลุกกับแป้งสาลีแล้วเอาลงทอดกับน้ำมัน เวลาจะรับประทานให้ใช้เนยสดละลายหรือซ้อสครีมราดข้างบน

ไข่

การนำไข่มาประกอบอาหารนี้ ความจริงทุกชาติทุกภาษาก็มีวิธีทำคล้าย ๆ กัน เช่น ไข่ลวก ไข่ต้ม ไข่เจียว และไข่ดาว เหล่านี้เป็นต้น และแม่บ้านทุกคนก็คงจะรู้จักวิธีทำได้ดี การที่จะนำมากล่าวไว้บ้างในที่นี้ ก็เพื่อจะแสดงให้เห็นว่าฝรั่งเศสเขามีวิธีปรุงแต่งอย่างไรบ้างเท่านั้น

ไข่ลวก

ตั้งน้ำให้เดือด เอาไข่ใส่ลงไปประมาณ ๒ นาทีครึ่ง ถึง ๓ นาที จะกำลังรับประทาน

ไข่ปอเช่ POCHÉ

ต้มน้ำผสมกับน้ำส้มจนร้อน ต่อยไข่ใส่จานและค่อย ๆ ใส่ลงไปอย่าให้ไข่แดงแตก เมื่อน้ำเดือดแล้วยกหม้อลง ทิ้งไข่ไว้ในน้ำร้อนนั้นประมาณ ๒ ถึง ๓ นาที ตักไข่ออก นำไปแช่ในน้ำเย็นหรือน้ำร้อน แล้วแต่วิธีที่จะนำไข่นั้นไปปรุงแต่งเป็นอาหารประเภทใดต่อไป อนึ่งระยะเวลาที่ทิ้งไข่ไว้ในหม้อน้ำเดือด เมื่อยกลงจากเตาแล้วตามที่กล่าวไว้ว่าระหว่าง ๒ ถึง ๓ นาทีนั้น ก็จะต้องพิจารณาว่าจะนำไข่นั้นไปทำอะไรต่อไปเหมือนกัน ถ้าจะเอาไข่นั้นไปอบอีก ก็ไม่ต้องทิ้งไว้นานนัก แต่ถ้าจะเอาไปประกอบอาหารประเภทไข่เย็น ก็จะต้องทิ้งไว้นานสักหน่อยเพื่อไข่จะได้สุกดี

ไข่มอลเล่ MOLLET

ต้มไข่ในน้ำเดือดประมาณ ๕ ถึง ๖ นาที ทั้งนี้แล้วแต่ว่าจะนำไข่นั้นไปประกอบอาหารประเภทใด แล้วตักออก เอาลงแช่ในน้ำเย็น เพื่อยับยั้งไข่ไม่ให้สุกจนเกินไป ปอกเปลือกไข่ออกนำไปแช่ในน้ำเกลือที่เค็มจัดและร้อนจัด แต่ไม่ถึงกับเดือด จนกระทั่งถึงเวลาที่จะปรุงเป็นอาหารอย่างอื่นต่อไป

ไข่ในหม้อเคลือบ EN COCOTTE

ต่อยไข่ใส่หม้อเคลือบ เอาหม้อเคลือบวางบนหม้อใส่น้ำอีกใบหนึ่งซึ่งใหญ่กว่า แล้วเอาเข้าเตาอบประมาณ ๖ ถึง ๗ นาที

ไข่บรุยเย่ BROUILLÉ

ต่อยไข่ใส่กระทะชนิดมีด้าม โดยเอาเนยทากระทะเสียก่อน นำกระทะขึ้นตั้งในหม้อใบใหญ่ซึ่งต้มน้ำจนเดือด ให้เติมเกลือ พริกไทย และซุบครีมด้วย เมื่อไข่ข้างล่างสุกแล้วให้กลับ

ไข่ SUR LE PLAT

คือทอดไข่ดาวแล้วเอาเข้าเตาอบ เพื่อให้ไข่ขาวข้างบนสุก

ไข่ออมเลต OMELETTE

คือไข่เจียว

ไข่ทอด FRIT

คือทอดไข่แบบไข่ดาว แต่พยายามให้ไข่ขาวมาห่อหุ้มไข่แดง จนเกือบรักษารูปทรงของไข่ไว้ แต่ไข่แดงจะต้องเป็นยางมะตูม

ไข่ปอเช่กับหมูแฮมหรือเบค่อน

ทอดหมูแฮมหรือเบค่อน แล้วเอาไข่ปอเช่วางทับลงไป เอาน้ำมันที่ทอดแฮมหรือเบค่อนราด

ไข่แบบมอร์เน่ MORNAY

ขูดเนยแข็งให้เป็นฝอยผสมกับซ๊อสเบชาแมล ใช้ราดลงบนไข่ปอเช่หรือมอลเล่ก็ได้ แล้วโรยด้วยเนยแข็งขูดฝอยผสมกับแป้งขนมปังแห้งบดละเอียด ราดด้วยเนยสดละลายอีกทีหนึ่ง เอาเข้าเตาอบที่ร้อนจัดเพื่อทำให้ไข่ไม่แข็ง แล้วเสิฟทันที

ไข่ปอเช่กับซ๊อสโอรอร์ A L'AURORE

เอาไข่ปอเช่วางลงบนแผ่นขนมปังปิ้ง ราดด้วยซ๊อสโอรอร์ และโรยด้วยไข่แดงต้มสุกบด

ไข่ปอเช่ อะ ลา แรน À LA REINE

เอาแป้งทาร์ตใส่พิมพ์รูปกระทงแล้วอบ เอาเนื้อไก่บดละเอียดทำให้สุกผสมด้วยซ๊อสมาแดร์ใส่ลงไปในกระทงแป้ง วางไข่ปอเช่ทับลงไป ราดด้วยซ๊อสมาแดร์ ข้างบนประดับด้วยชิ้นเห็ดทอดเนย

ไข่ปอเช่ อะ ลา การ์ดินาล À LA CARDINAL

ให้เอาซ๊อสมาแดร์ที่ใส่เนยมาก ๆ สักหน่อยราดลงไปบนไข่ปอเช่

ไข่ปอเช่ อะ ลา เบอาร์แนส

ใช้ซ๊อสเบอาร์แนสราดลงบนไข่ปอเช่ และประดับด้วยใบผักหอมชนิดหนึ่ง ชื่อ แอสตรากอง

ไข่ในหม้อเคลือบใส่ครีม

อุ่นหม้อเคลือบให้ร้อน เอาครีมร้อนใส่ลงไปเล็กน้อย ต่อยไข่ใส่ ทำพิธีต้มและอบเหมือนไข่ในหม้อเคลือบ

ไข่ในหม้อเคลือบแบบคนเลี้ยงแกะ

หั่นเห็ดให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วผัดด้วยเนย เสร็จแล้วเอาไปผสมกับผักหอมและเนยอ่อน ๑ ก้อน เติม เกลือ พริกไทย แล้วเอาไปใส่ลงก้นหม้อเคลือบต่อยไข่ใส่ลงไป ทำพิธีต้มและอบเหมือนไข่ในหม้อเคลือบ

ไข่บรุยเย่กับเห็ด

หั่นเห็ดสดให้เป็นชิ้นเล็กยาว ผัดกับเนยจนเป็นสีเข้ม แล้วใส่ลงไปบนไข่บรุยเย่ พร้อมกับครีม

ไข่บรุยเย่กับขนมปังทอดกรอบ

หั่นขนมปังให้เป็นชิ้นสี่เหลี่ยมลูกเต๋า ทอดน้ำมันเนย แต่อย่าทอดจนสีเข้ม แล้วเอาขนมปังทอดกรอบนี้ใส่ลงไปบนไข่บรุยเย่ พร้อมกับครีม

ไข่บรุยเย่กับกุ้งตัวเล็ก

ทอดกุ้งตัวเล็กกับเนย แล้วใส่ลงไปบนไข่บรุยเย่

ไข่บรุยเย่แบบปอร์ตุเกต

หั่นมะเขือเทศสดให้เป็นชิ้นสี่เหลี่ยมลูกเต๋า ผัดกับเนย แล้วใส่ลงไปรอบ ๆ ไข่บรุยเย่ และตรงกลางสักเล็กน้อย

กุ้ง

กุ้งแบบอเมริกัน

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๘ คน กุ้ง ๔ ปอนด์ เหล้า Cognac ๓ ช้อนโต๊ะ เหล้าองุ่นขาวครึ่งขวด มะเขือเทศกระป๋อง ๓ ช้อนโต๊ะ หอมหัวเล็ก ๓ หัว กระเทียม ๑ หัว เนยสด ๕๐ กรัม เนื้อวัว ๕๐ กรัม ใช้เวลาต้ม ๓๐ นาที

วิธีทำ ใช้กุ้งสดตัวเล็ก ๆ หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ล้างสะอาดแล้วใส่กระทะทอดด้วยน้ำมันหมู จนกระทั่งเปลือกกุ้งเป็นสีเหลือง ใส่หอมหั่นชิ้นเล็ก ๆ ลงไป หลังจากนั้น ๑ นาที จึงค่อยใส่กระเทียมทุบ เอาเหล้า Cognac ราดแล้วเอาไฟจุด เหล้าจะลุกเป็นเปลวไฟ เมื่อหมดเปลวไฟแล้ว เอาเหล้าองุ่นขาวครึ่งขวดราดลงไปทั้งหมดพร้อมด้วยมะเขือเทศกระป๋อง ให้เติมเกลือป่น พริกไทยป่น และเคี่ยวต่อไปประมาณ ๒๐ นาที จึงตักกุ้งออกใส่จานไว้ในที่ร้อน ส่วนน้ำซ๊อสที่ได้จากการทอดกุ้งนั้นให้ตั้งไฟต่อไป ใส่เนื้อวัวหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใบผักชีหั่น เลือดกุ้ง น้ำที่ออกจากกุ้ง มันกุ้ง และเนยสดเคี่ยวจนเดือดพล่านจึงยกลง และราดซ๊อสนั้นลงไปในจานกุ้ง เอาใบผักชีประดับข้างบน

หอย

หอยแมลงภู่แบบชาวประมง

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน หอยแมลงภู่ ๒ ลิตร เหล้าองุ่นขาว ๑ เดซิลิตร เนยสด ๕๐ กรัม หอมหัวเล็ก ๒ หัว ผักชี

วิธีทำ ล้างหอยแมลงภู่ให้สะอาด ใส่หม้อโลหะชนิดมีฝาปิด เอาขึ้นตั้งไฟ ใส่พริกไทยป่น หอมหัวเล็กหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใบไทม (ใช้ใบโหระพาแทนได้) และเหล้าองุ่นขาวแล้ว ปิดฝาทิ้งไว้ คอยดูพอหอยอ้าปากก็ให้ยกลง ตักหอยออกและ

เคี่ยวน้ำหอยต่อไปจนเดือดจึงใส่เนยสดและผักชี การเคี่ยวน้ำหอยนั้น ต้องเคี่ยวจนงวดลงเหลือเพียงครึ่งหนึ่งแกะหอยออกจากเปลือกใส่จาน และเอาน้ำซ๊อสที่ปรุงเสร็จแล้วราดลงไป ควรจะรับประทานทันที ถ้าทิ้งไว้จนเย็นจะหมดรส

เนื้อวัว

เนื้อวัวแบบบูรกิยอน BOURGUIGNONNE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน เนื้อวัว ๕๐๐ ถึง ๖๐๐ กรัม กระเทียม ๒หัว เหล้าองุ่นแดง ๒ เดซิลิตร เบค่อน ๑๒๕ กรัม หอมหัวใหญ่ ๓๐ หัวขนาดย่อม เห็ด ๒๕๐ กรัม ใบไทม ใบกระวาน ใบผักชี มะเขือเทศบดหรือมะเขือเทศกระป๋อง ๑ ช้อนโต๊ะ ใช้เวลาต้ม ๓ ชั่วโมง ๑๐ นาที

วิธีทำ หั่นเนื้อให้เป็นชิ้นสี่เหลี่ยมลูกเต๋าขนาดโตสักหน่อย เอาลงทอดในกะทะน้ำมันที่ร้อนจัด จนกระทั่งเป็นสีเหลืองเข้ม จึงใส่แป้งสาลีลงไป ๑ ช้อนโต๊ะกับกระเทียมทุบละเอียด ๒ หัว คนให้เข้ากัน เมื่อแป้งมีสีเหลืองเข้มแล้ว เอาเหล้าองุ่นแดงราดและเติมน้ำเล็กน้อย กะให้พอดีท่วมเนื้อ ใส่เกลือ พริกไทย ใบไทมใบกระวานและใบผักชี ต่อจากนั้นให้ทอดเบค่อนและหอมหัวใหญ่ทั้งหมด ด้วยน้ำมันหมูในกะทะอีกใบหนึ่ง เสร็จแล้วนำไปผสมกับเนื้อที่กำลังต้มอยู่ ให้ปิดฝาหม้อและเคี่ยวต่อไปด้วยไฟอ่อนประมาณ ๓ ชั่วโมง จึงเติมเห็ดและมะเขือเทศต้มต่อไปอีก ๑๐ นาที ตักไขข้างหน้าออก แล้วยกลง

เนื้อบดทอด

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน เนื้อชนิดดี ๕๐๐ กรัม เนย ๔๐ กรัม ไข่แดง ๑ ฟอง หอมหัวใหญ่

วิธีทำ บดหรือสับเนื้อให้ละเอียด ผสมด้วยเกลือป่น พริกไทยป่น และไข่แดงหรือจะใช้ทั้งไข่ขาวและไข่แดงก็ได้ เคล้าให้เข้ากัน ปั้นเป็นก้อนกลม กดแบนแล้ว

ทอดด้วยเนย ให้ใช้เนยเจียวหอมหัวใหญ่หั่นละเอียดโรยหน้า หรือจะใช้ซ๊อสครีมชนิดเปรี้ยวราดก็ได้

ชาโตบรีอัง CHATEAUBRIANT

ชาโตบรีอัง คือ เนื้อสันในวัวย่างบนเตาถ่าน เนื้อจะต้องตัดเป็นชิ้นหนา และไฟจะต้องไม่แรงนัก เมื่อเริ่มย่างและขณะย่างนั้น ให้ใช้เนยสดหรือไขมันอย่างดีทาอยู่เรื่อย ๆ และโรยเกลือป่นลงไปทีละน้อยหลาย ๆ ครั้ง เมื่อย่างเนื้อสุกตามขนาดที่ต้องการแล้ว วางลงบนจานราดด้วยซ๊อสเบอารแนส และประดับด้วยมันฝรั่งทอดเป็นชิ้นพอง ๆ วางรอบ ๆ ชิ้นเนื้อ

เนื้อสันอบ

เนื้อสันก่อนที่จะอบ จะต้องใช้มันหมูเค็มหั่นเป็นชิ้นสี่เหลี่ยมผืนผ้าปักหรือร้อยไว้รอบ ๆ ชิ้นเนื้อโดยทั่วเสียก่อน แล้วจึงเอาเข้าเตาอบ ระยะเวลาที่ใช้สำหรับอบนั้น ต้องแล้วแต่เนื้อก้อนนั้นเล็กหรือโต และผู้ที่จะรับประทานต้องการสุกหรือไม่ค่อยสุก แต่อย่างไรก็ตามเนื้อสันอบจะนิ่มและมีรสดี เนื้อภายในจะต้องเป็นสีกุหลาบ คือ จะต้องคอยเฝ้าไม่ให้สุกจนเกินไป เนื้อสันอบเวลารับประทานจะหั่นเป็นชิ้นบาง ๆ ราดด้วยน้ำเนื้อที่ได้จากการอบ เครื่องประกอบจะใช้ผักชนิดใดก็ได้

เนื้อสันเหล้ามาแดร์ FILET DE BOEUF AU MADÈRE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๖ คนเนื้อสัน ๗๐๐ ถึง ๘๐๐ กรัม เหล้าองุ่นมาแดร์ ๑ เดซิลิตร เห็ด ๒๕๐ กรัม หอมหัวใหญ่ ๑ หัว แครอต ๑ หัว ซ๊อสสีน้ำตาล ใช้เวลาอบ ๑๒ ถึง ๑๕ นาที

วิธีทำ เอาเนยใส่กะทะตั้งไฟจนร้อนจัด ใส่เนื้อลงทอดจนเนื้อเป็นสีเหลืองเข้มรอบด้าน จึงใส่หอมหัวใหญ่และแครอตที่หั่นเป็นชิ้นบาง ๆ ลงไป และราดด้วยเหล้ามาแดร์กับซ๊อสสีน้ำตาล เอาเกลือป่น พริกไทยป่น และมะเขือเทศบดหรือกระ

ป้องทารอบ ๆ ชิ้นเนื้อ แต่อย่าให้มากนัก เอาเข้าเตาอบระหว่าง ๑๒ ถึง ๑๕ นาที ต้องระวังอย่าให้เนื้อแช่อยู่ในน้ำซ๊อส เมื่อเวลาจะรับประทานให้เอาไขมันออกให้หมด และกรองน้ำซ๊อสเสียก่อน แล้วใส่เห็ดผัดเนยลงไป ลักษณะภายในของเนื้อจะเป็นสีกุหลาบ แต่สุกมากกว่าเนื้อสันอบสักหน่อยเนื้อจะนิ่มดีเหมือนกัน

กูลาชของชาวฮังกาเรียน GOULASCH

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๖ คน เนื้อวัวตรงตะโพกหนัก ๑ ก.ก. หอมหัวใหญ่ ๓๐๐ กรัม มะเขือเทศสุก ๕๐๐ กรัม มะเขือเทศกระป๋อง ๓ ช้อนโต๊ะ พริกป่น เครื่องเทศ ใช้เวลาต้ม ๒ ถึง ๓ ชั่วโมง

วิธีทำ หั่นเนื้อให้เป็นชิ้นสี่เหลี่ยมลูกเต๋าขนาดใหญ่ หั่นหอมหัวใหญ่ให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วเจียวด้วยน้ำมันหมูเมื่อหอมเหลืองดีแล้วใส่เนื้อลงไป คนให้ทั่วและปิดฝาหม้อทิ้งไว้บนเตาไฟ เพื่อให้น้ำของเนื้อออกประมาณ ๑๕ นาที จึงใส่มะเขือเทศกระป๋อง ๓ ช้อนโต๊ะ มะเขือเทศสุก ๕๐๐ กรัม หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ และน้ำ ๑ เดซิลิตรลงไป เติมเกลือ พริกป่น เครื่องเทศ ปิดฝาหม้อเคี่ยวด้วยไฟอ่อน ๆ ต่อไป ๒ ถึง ๓ ชั่วโมง กูลาชนี้รับประทานกับมันฝรั่งแบบอังกฤษ หรือกับมันฝรั่งทอดเนย

ตูรเนอโด อะ ลา เบอารแนส TOURNEDOS A LA BÉARNAISE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน เนื้อสันวัวหนักชิ้นละ ๑๐๐ กรัม ๔ ชิ้น ขนมปังปิ้ง ๔ แผ่น มันฝรั่ง ๒๕๐ กรัม ซ๊อสแบอารแนส ๔ ช้อนโต๊ะ ใช้เวลาย่างข้างละ ๒ นาที

วิธีทำ ย่างเนื้อสันข้างละ ๒ นาที เสร็จแล้ววางลงบนชิ้นขนมปังปิ้ง ใช้ซ๊อสเบอารแนสราดลงข้างบนชิ้นเนื้อชิ้นละ ๑ ช้อนโต๊ะ ให้ใช้มันฝรั่งชนิดยุ่ยต้มรับประทานกับเนื้อนี้

ตูรเนอโด ชาสเซอร์ TOURNEDOS CHASSEUR

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน เนื้อสันวัวชิ้นละ ๑๐๐ กรัม ๔ ชิ้น เห็ด ๒๕๐ กรัม เหล้าองุ่นขาว ๑ เดซิลิตร เนยสด ๓๐ กรัม ขนมปังปิ้ง ๔ แผ่น

วิธีทำ ตั้งกระทะบนเตาไฟ เอาเนยสดใส่ครึ่งหนึ่งและน้ำมันหมูครึ่งหนึ่ง เมื่อน้ำมันร้อนแล้วให้ทอดชิ้นเนื้อ กะดูให้สุกน้อยหรือสุกมากตามต้องการ เอาชิ้นเนื้อชิ้นวางบนแผ่นขนมปังปิ้ง ราดด้วยซ๊อสชาสเซอร์ (ซ๊อสนักล่าสัตว์) และโรยด้วยผักชีหั่นละเอียด

ไก่ และ เป็ด

ไก่อบ

ไก่ที่จะนำมาอบนั้น ควรเป็นไก่อ่อนมีอายุประมาณ ๖ หรือ ๗ เดือน เนื้อจึงจะไม่เหนียว วิธีสังเกตว่าไก่เนื้อจะนุ่มหรือไม่นั้น ต้องดูเวลาถอนขน คือถ้าขนตรงยอดอกถอนออกง่าย ก็แสดงว่าเนื้อไก่นั้นนุ่ม เมื่อถอนขนไก่เรียบร้อยแล้ว ผ่าเอาเครื่องในออก ล้างน้ำให้สะอาดเช็ดให้แห้ง เอาเกลือป่นทาตัวไก่ทั้งภายในและภายนอกให้ทั่ว ทาเนยสดทับแล้วเอาเข้าเตาอบที่ร้อนจัด โดยจะใช้ภาชนะเคลือบรองรับ หรือจะใช้เหล็กเสียบสำหรับหมุนตัวไก่ได้รอบ ๆ ก็ได้ ขณะที่อบอยู่นั้น จะต้องคอยเอาน้ำไก่และเนยที่ตกลงในภาชนะราดตัวไก่อยู่เสมอ เพื่อที่จะทราบว่าไก่อบนั้นสุกแล้วหรือยัง ให้สังเกตดังนี้ ถ้าน้ำที่ออกจากไก่ยังเป็นสีเลือดอยู่ ก็แสดงว่าไก่ยังไม่สุก ไก่จะสุกก็ต่อเมื่อน้ำที่ไหลออกจากไก่นั้นเป็นสีขาวและใสเหมือนน้ำ เมื่อไก่อบสุกแล้วเทน้ำในท้องไก่ออกให้หมด รวมกับน้ำไก่และน้ำมันเนยที่ตกลงในถาด ใส่กระทะขึ้นตั้งไฟแล้วให้เติมเหล้าองุ่นขาว ๑ เดซิลิตร หรือน้ำก็ได้ เคี่ยวจนเป็นสีเหลืองอ่อน ใช้สำหรับราดไก่เวลารับประทาน

ไก่ซ๊อสขาว POULET AU BLANC

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๖ คน ไก่หนัก ๑ ก.ก. ครึ่ง หอมหัวใหญ่ ๑ หัว กานพลู ๑ ดอก แครอต ๑ หัว เห็ด ๒๕๐ กรัม ต้นกระเทียม ๒ ต้น เครื่องเทศเล็กน้อย ใช้เวลาต้ม ๓๐ ถึง ๓๕ นาที

วิธีทำ สับไก่ให้เป็นชิ้นๆ ใส่หม้อชนิดมีฝาปิดต้มกับน้ำหรือน้ำซุบก็ได้ ใส่หอมหัวใหญ่ กานพลู แครอตหั่นเป็น ๔ ซีก ต้นกระเทียมหั่นเป็นท่อน เครื่องเทศ เกลือ พริกไทยเม็ด ให้ต้มอยู่ประมาณ ๓๐ นาที ต่อจากนั้น ใช้น้ำที่ต้มไก่ทำซ๊อสขาว เอาไข่แดง ๒ ฟอง ลงผสม และเติมครีมเล็กน้อย เสร็จแล้วเอาชิ้นไก่ต้มใส่ลงไปพร้อมกับเห็ดที่ต้มไว้ต่างหาก เคี่ยวด้วยไฟอ่อนอีกประมาณ ๔ ถึง ๕ นาที

ไก่ฟริกาสเซ่ POULET EN FRICASSÉ

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๖ คน ไก่หนัก ๑ ก.ก. ครึ่ง แป้งสาลี เนยสด ๕๐ กรัม หอมหัวใหญ่ขนาดหัวย่อมๆ ๑๕ หัว เหล้าองุ่นขาว ๑ เดซิลิตร เห็ด ๒๕๐ กรัม ไข่แดง ๒ ฟอง นมสดครึ่งเดซิลิตร ระยะเวลาต้ม ๔๕ ถึง ๕๐ นาที

วิธีทำ ล้างไก่ให้สะอาดสับให้เป็นชิ้นเท่าๆ กัน เทแป้งสาลีใส่จาน เอาชิ้นไก่ลงคลุกกับแป้งแล้วทอดด้วยเนยจนกระทั่งเป็นสีเหลืองอ่อน จึงใส่แป้งสาลี ๑ ช้อนโต๊ะ เคล้าจนเข้ากันดี เติมเหล้าองุ่นขาว น้ำเล็กน้อย เกลือ พริกไทย หอมหัวใหญ่ ใบผักชี ใบไทมและใบกระวาน ปิดฝาหม้อตั้งไว้บนไฟประมาณ ๔๐ นาที จึงค่อยใส่เห็ดลงไปแล้วเคี่ยวต่อไปอีกเล็กน้อย เมื่อจะรับประทานให้เอาไข่แดง ๒ ฟอง ผสมกับนมสดเสียก่อนแล้วจึงเทไก่ที่ปรุงไว้ลงไปเคล้า

เป็ดซาลมิ SALMIS DE CANARD

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๕ คน เป็ด ๑ ตัวหนัก ๑ ก.ก.ครึ่ง เบค่อนชนิดมัน ๒๐๐ กรัม หอมหัวใหญ่ ๑ หัว แครอต ๑ หัว กระเทียม ใบไทม ใบกระวาน

ผักชี เหล้าองุ่นขาว ๑/๒ เดซิลิตร เหล้าองุ่นแดง ๑/๒ เดซิลิตร เหล้าองุ่นมาแดร์ ๑/๒ เดซิลิตร ซ๊อส ๒ เดซิลิตร ใช้เวลาต้ม ๔๐ ถึง ๔๕ นาที

วิธีทำ ทำความสะอาดเป็ดแล้วย่าง กะให้เนื้อดิบ ๆ สุก ๆ ขณะนั้นให้เตรียมซ๊อสดังนี้ หั่นหอมหัวใหญ่ให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วใช้น้ำมันหมู ๒ ช้อนโต๊ะเจียวจนเป็นสีเหลืองอ่อน จึงหั่นหอมหัวเล็กและกระเทียมใส่ลงไป พร้อมด้วยใบไทม ใบกระวานและผักชี เร่งไฟให้ร้อนจัดแล้วเทเหล้าองุ่นแดงและขาวลงไปเคี่ยวจนข้นจึงเติมซ๊อส ๒ เดซิลิตร (ซ๊อสที่จะใช้เติมลงไปนี้ต้องมีลักษณะค่อนข้างข้น) และเคี่ยวต่อไปด้วยไฟอ่อน ๆ

ตัดเป็ดออกเป็นชิ้น ๆ โดยฉีกขาทั้ง ๒ ข้าง และปีกทั้งสองข้างออก สับเป็นชิ้นไม่โตนัก เนื้อที่หน้าอกสับเป็น ๕ หรือ ๖ ชิ้น ใส่เหล้าองุ่นมาแดร์ลงไป เอาหม้อที่ใส่เป็ดนี้ขึ้นตั้งไฟอ่อน ๆ เพื่ออุ่นให้ร้อนอยู่เสมอแต่ระวังอย่าให้ถึงกับเหล้าเดือด

ส่วนเศษเนื้อเป็ดที่เหลือติดกระดูกอยู่เล็ก ๆ น้อย ๆ นั้น ให้แกะออกมาตำจนละเอียด แล้วใส่ลงไปในน้ำซ๊อสที่เตรียมไว้ ต้มรวมกันจนเดือด จึงยกลงและนำไปราดลงไปบนชิ้นเป็ด ใส่เห็ดที่ต้มสุกแล้วลงไป อุ่นต่อไปแต่อย่าให้ถึงกับเดือด เพราะจะทำให้เนื้อเป็ดเหนียว เมื่อจะเซิฟ ให้เทชิ้นเป็ดเป็นกองอยู่กลางจานรอบ ๆ ประดับด้วยขนมปังหั่นเป็นรูปหัวใจทอดจนกรอบ

แป้งเส้นหมี่ NOUILLES

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งสาลี ๑๕๐ กรัม ไข่แดง ๑ ฟองน้ำมันสลัด ๑ ช้อนโต๊ะ ใช้เวลาต้ม ๘ ถึง ๑๐ นาที

วิธีทำ กองแป้งสาลีลงบนที่นวดแป้ง (แผ่นกระดานหรือแผ่นหินอ่อน) เอามือแหวกแป้งข้างบนให้เป็นรูกว้าง ใส่เกลือป่นลงไปหน่อยหนึ่ง น้ำมันสลัด ๑

ช้อนโต๊ะ ไข่ ๑ ฟอง และไข่แดง ๑ ฟอง แล้วใช้มือผสมสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้เข้ากัน แป้งที่ผสมแล้วนี้จะต้องไม่แห้งเกินไป ถ้าแป้งแห้งให้ใช้ไข่แดง ๑ ฟอง หรือนมสด ๑ ช้อนโต๊ะเติม ลักษณะของแป้งที่ผสมเสร็จและใช้การได้จะต้องจับกันแน่นเป็นก้อนเหนียว ต่อจากนั้น ให้ปั้นแป้งเป็นก้อนกลมก้อนเดียว ห่อด้วยผ้าชุบน้ำหมาด ๆ หรือจะห่อด้วยผ้าแล้วทิ้งไว้ในที่เย็นก็ได้ ประมาณ ๒ ชั่วโมง จึงนำแป้งนั้นมานวดด้วยไม้สำหรับนวดแป้ง ทำให้เป็นแผ่นบาง ๆ เอาแป้งสาลีโรยเพื่อกันติดพับเป็นชั้น ๆ ทับกันลงไป หั่นด้วยมีดที่คมให้เป็นเส้นเล็ก ๆ หรือจะหั่นด้วยเครื่องก็ได้ เสร็จแล้วใช้มือคลี่เส้นหมี่เหล่านั้นไม่ให้ติดกัน และเขย่าให้แป้งที่ไม่ต้องการออกเสีย เส้นหมี่นี้อาจจะเก็บได้นานถึง ๑๕ วันหรือกว่านั้น แต่จะต้องผึ่งให้แห้งเสียก่อนเมื่อทำเสร็จแล้ว และเก็บในภาชนะที่ปิดมิดชิด ความชื้นเข้าไม่ได้ เวลาจะรับประทานให้ต้มในน้ำร้อนประมาณ ๘ ถึง ๑๐ นาที และใส่เกลือเล็กน้อย น้ำที่ต้มอย่าให้ถึงกับเดือดพล่าน

เส้นหมี่กับไข่ดาวหมูแฮม

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน เส้นหมี่ ๕๐๐ กรัม เนยสด ๕๐ กรัม ไข่ ๔ ฟอง หมูแฮมสุก ๔ ชิ้น มะเขือเทศ ๒ ผล เห็ด ๑๐๐ กรัม

วิธีทำ ผัดเส้นหมี่ด้วยเนยแล้วใส่จาน ย่างหมูแฮมสุกทั้ง ๔ ชิ้น เรียงไว้บนเส้นหมี่ ทอดไข่ดาววางทับลงไปบนชิ้นหมูแฮมแต่ละชิ้น ผ่าครึ่งผลมะเขือเทศทั้ง ๒ ผล แล้ววางไว้ ๔ มุมของกองเส้นหมี่ข้างบนชิ้นมะเขือเทศให้ใส่เห็ดผัดทุกชิ้น

มักกะโรนีปรุงตามแบบชาวมิลาน

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน มักกะโรนีหนัก ๕๐๐ กรัม หมูแฮม ๔๕ กรัม เนยแข็ง ๑๐๐ กรัม เห็ด ๒๕๐ กรัม ซอสมะเขือเทศ

วิธีทำ ต้มมักกะโรนีจนสุก สงน้ำให้แห้ง แล้วเคล้าด้วยซ๊อสมะเขือเทศ หั่นเห็ดและหมูแฮมเป็นชิ้นเล็ก ๆ ผัดเข้าด้วยกัน เสร็จแล้วใส่ลงไปในมักกะโรนี ถ้าจะให้มีรสดี ให้เอาเหล้าองุ่นมาเดร์ราดลงไปสัก ๔ ช้อนโต๊ะ เอาหม้อมักกะโรนีขึ้นอุ่นบนไฟอ่อน ๆ แล้วโรยด้วยเนยแข็งขูดฝอย

เราอาจจะใช้เส้นสะปาเก๊ตตี้แทนเส้นมักกะโรนีได้และโดยทั่ว ๆ ไปใช้สำหรับประดับเนื้อทอด

ขนม

ขนมฝรั่งส่วนมากใช้แป้งผสมชนิดต่าง ๆ เป็นเกณฑ์ ฉะนั้นจึงเริ่มต้นบทนี้ด้วยวิธีทำแป้งเสียก่อน

แป้งทาร์ต TARTE หรือแป้งบริเซ่ PATE BRISÉE เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งสาลี ๒๐๐ กรัม เนยสด ๘๐ กรัม น้ำตาล ๑ ช้อนโต๊ะ เกลือป่น ๑ ช้อนชา น้ำ ๑ เดซิลิตร (สำหรับน้ำนี้ให้ค่อย ๆ เติมเวลาผสมแป้ง)

วิธีทำ กองแป้งลงบนที่นวดแป้ง แหวกแป้งให้เป็นรูกว้างตรงกลาง เอาเครื่องปรุงทั้งหมดใส่ลงไป ผสมสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้เข้ากันดี การผสมต้องทำให้รวดเร็วสักหน่อย เพื่อมิให้แป้งขยายตัวได้ทัน แล้วปั้นเป็นก้อนกลมห่อผ้าทิ้งไว้ในที่เย็น ๒ ชั่วโมง ถ้าได้ทำแป้งไว้ล่วงหน้าสัก ๑ วันจะดีมาก เพราะการพักแป้งทิ้งไว้นาน จะทำให้ความเหนียวของแป้งหมดไป ถ้าแป้งเหนียวมากเกินไป เวลาสุกแล้วแป้งจะมีลักษณะแข็งกระด้าง ฉะนั้นการพักแป้งไว้นาน จึงทำให้แป้งอ่อนนุ่มเมื่อสุกแล้ว

แป้งปาเต PATE A PATÉ

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งสาลี ๓๕๐ กรัม มาร์การีน ๑๕๐ กรัม เกลือป่น ๑ ช้อนชา น้ำ ๑ เดซิลิตร

วิธีทำ ผสมแป้งกับสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เข้าด้วยกัน สำหรับน้ำค่อย ๆ เติมในขณะที่ผสมแป้ง เมื่อได้ที่แล้วปั้นเป็นก้อนกลม ห่อผ้าทิ้งไว้ในที่เย็น ๒ ถึง ๓ ชั่วโมงแป้งนี้จะทำไว้ก่อนล่วงหน้า ๑ วันก็ได้

แป้งชู PATE A CHOUX

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งสาลี ๑๒๕ กรัม เนยสด ๖๐ กรัม น้ำตาล ๑๕ กรัม เกลือป่น ๓ กรัม น้ำ ๑/๔ ลิตร ไข่ ๔ ฟอง

วิธีทำ เอาน้ำ (จะเป็นน้ำเย็นหรือน้ำร้อนก็ได้) เกลือ น้ำตาล และเนยสด ใส่ลงในหม้อชนิดมีด้าม เอาขึ้นตั้งไฟจนกระทั่งเริ่มเดือด หรือจนกระทั่งเนยสดละลายดีแล้ว ยกหม้อลงจากไฟ ใส่แป้งซึ่งร่อนดีแล้วลงไปทั้งหมด คนด้วยพายไม้จนเข้ากันดี ตอนนี้จะได้แป้งผสมที่ข้นหนา ให้ยกหม้อขึ้นตั้งบนเตาไฟอีก ใช้พายไม้คนแป้งให้แรงจนถึงก้น คนอยู่เรื่อย ๆ จนกระทั่งแป้งสุก ไม่เหนียวจับพายไม้และหม้อ จึงค่อยยกลง ให้ต่อยไข่ใส่ลงทันที คือในขณะที่แป้งนั้นยังร้อนอยู่ การเอาไข่ลงผสมนี้ จะต้องทำดังนี้ เมื่อต่อยไข่ใบที่ ๑ ลงไปแล้ว จะต้องรีบคนไข่กับแป้งให้เข้ากันจึงใส่ใบที่ ๒ คนให้เข้ากันแล้วจึงใส่ใบที่ ๓ ทำอย่างนี้จนครบ ๔ ฟอง แป้งนี้เมื่อผสมเสร็จจะมีลักษณะอ่อนเหลวแต่ไม่ถึงกับเป็นน้ำ และจะต้องจับกันเป็นก้อนถ้าใส่ไข่ลงไปจนครบ ๔ ฟองแล้ว แป้งยังไม่อ่อนเหลว ก็ให้ใช้ไข่อีก ๑ ฟองตีในชามจนไข่ขาวและไข่แดงเข้ากัน สำหรับค่อย ๆ เติมลงในแป้งที่กำลังผสม จนใช้การได้ ในทางตรงกันข้าม ถ้าเติมไข่ลงไปเพียง ๓ ฟอง สังเกตเห็นว่าแป้งเกือบจะอ่อนเหลว ฟองที่ ๔ ก็ไม่ต้องเติมลงไปหมดทั้งฟอง

แป้งชูสำหรับทอด

ทำวิธีเดียวกับแป้งชูที่กล่าวมาแล้ว แต่ให้ลดจำนวนเนยสดและน้ำตาลลงอย่างละครึ่ง

แป้งสำหรับทอด PATE A FRIRE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งสาลี ๒๐๐ กรัม เกลือป่น ๕ กรัม น้ำมันสลัด ๒ ช้อนโต๊ะ น้ำอุ่น ๓ เดซิลิตร ไข่ขาว ๒ ฟอง ผงฟู ๕ กรัม

วิธีทำ เอาแป้งสาลี เกลือป่น ผงฟู น้ำมันสลัดและน้ำอุ่น ผสมกันเข้าในภาชนะ (จะเป็นหม้อหรือชามขนาดใหญ่ก็ได้) กะดูว่าผงฟูละลายแล้ว ให้ใช้มือเคล้าแป้งและสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นให้เข้ากัน ลักษณะของแป้งที่ใช้การได้จะต้องจับเป็นก้อนที่มือ ดังนั้น น้ำอุ่น ๓ เดซิลิตรที่กำหนดไว้ให้นั้น อาจจะใช้น้อยกว่าหรือมากกว่านี้บ้างสักเล็กน้อยก็ได้ เมื่อแป้งได้ที่แล้ว อย่าคนหรือนวดแป้งนี้อีกต่อไป ให้ใช้ผ้าปิดภาชนะและเก็บไว้ในที่มีอากาศร้อนสัก ๓ หรือ ๔ ชั่วโมงก่อนที่จะลงมือใช้แป้งนี้ ให้เอาไข่ขาว ๒ ฟองมาตีจนกระทั่งเป็นฟองขาว และผสมกับแป้งจนเข้ากันดีเสียก่อนจึงจะชุบสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องการทอด

แป้งแพนเค๊กชนิดธรรมดา
PATE A CREPES ORDINAIRES

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งสาลี ๑๒๕ กรัม น้ำตาล ๒๕ กรัม (ถ้าหาน้ำตาลอบกลิ่นหอมวานิลาได้ก็ยิ่งดี) เนยสดเหลว ๓๐ กรัม เกลือป่นเล็กน้อย ไข่ ๒ ฟอง นมสด ๑ เดซิลิตร เหล้า Cognac หรือเหล้ารัม Rhum สำหรับทำให้มีกลิ่นหอม

วิธีทำ เอาแป้งที่ร่อนแล้วเทลงในชามขนาดใหญ่ต่อยไข่ใส่ลงไปตรงกลางแป้งแล้วเติมเกลือป่น น้ำตาล และนมสด ตีให้เข้ากัน จนเป็นแป้งผสมที่มีลักษณะเหลว ถ้าหากไม่เหลว ให้เพิ่มจำนวนนมสดได้ ตอนนี้ถ้าสังเกตเห็นว่าแป้งเป็นเม็ด ๆ แล้ว ก็ให้กรองเสียก่อน จากนั้นก็เอาเนยสดเหลวค่อย ๆ ใส่ลงไปโดยใช้พายหรือช้อนคนอยู่เรื่อย ๆ ขณะใส่จนเนยและแป้งเข้ากันดี ให้ทิ้งแป้ง

ผสมนี้ไว้ ๒ หรือ ๓ ชั่วโมงก่อนจะลงมือทำแพนเค๊ก แป้งแพนเค๊กนี้ ไม่ควรจะใส่น้ำตาลให้มากเกินไป เพราะจะทำให้เป็นสีเข้มหรือไหม้เร็วขณะที่ทอดการใส่น้ำตาลมากไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใด เพราะถึงอย่างไรเวลารับประทานแพนเค๊ก ก็จะต้องโรยด้วยน้ำตาลป่นอีก หรือใช้แยมทา

สำหรับท่านผู้ที่ชอบเหล้า ให้ใช้เหล้าราดบนแพนเค๊กที่ทำเสร็จแล้ว และเอาไฟจุดเหล้าจนลุกเป็นเปลวไฟ และจะทำให้แพนเค๊กมีกลิ่นหอมน่ารับประทาน

แป้งพายหรือแป้งเป็นชั้น ๆ PATE FEUILLETÉE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งสาลี ๒๕๐ กรัม เนยสด ๒๐๐ ถึง ๒๒๕ กรัม น้ำ ๒ เดซิลิตร เกลือป่น ๑ ช้อนชา

วิธีทำ กองแป้งสาลีที่ร่อนแล้วลงบนที่นวดแป้ง ทำรูกว้าง ๆ ตรงกลางแล้วใส่เกลือป่นกับน้ำลงไป ผสมให้เข้ากันดีด้วยมือ ทำอย่างเร็วที่สุด เพื่อกันมิให้แป้งขยายตัวได้ทัน การเติมน้ำอย่าเติมลงไปทีเดียวหมดทั้ง ๒ เดซิลิตร เพราะอาจจะทำให้แป้งเหลวเกินไปได้ โดยที่แป้งสาลีบางชนิดอมน้ำมาก และบางชนิดก็อมน้ำน้อย ดังนั้นการที่ค่อย ๆ เติมน้ำจึงเป็นวิธีที่ดีที่สุด เมื่อผสมแป้งได้ที่แล้วให้เอาเนยผสมกับแป้งนั้น

เนื่องจากไม่สามารถจะทราบได้แน่ว่า แป้งที่เรานำมาใช้นั้น เป็นแป้งชนิดที่อมน้ำมากหรือน้อย เมื่อผสมกันแล้วน้ำหนักจะเป็นเท่าใด ดังนั้น เมื่อผสมแป้งแล้วจึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะชั่งแป้งนั้นเสียก่อนแล้วจึงชั่งเนยเข้าผสมตามส่วนดังนี้ ใช้เนย ๑/๓ สำหรับแป้งผสม ๒/๓ หรือให้ง่ายเข้า ใช้เนย ๒๒๕ กรัม ต่อแป้งผสม ๔๕๐ กรัม

วิธีผสมแป้งกับเนยให้ทำดังนี้ แผ่แป้งที่ผสมแล้วออกเป็นแผ่น เอาเนยที่คนจนอ่อนวางลงตรงกลาง จับมุมแป้งทั้ง ๔ มุมพับเข้ามาทับเนย เก็บไว้ในที่เย็น

ประมาณ ๒๐ นาที เมื่อครบเวลาแล้วเอาออกมาวางลงบนที่นวดแป้ง ใช้ไม้นวดแป้งคลึงให้เนยกับแป้งเข้ากัน แล้วรีดให้เป็นแผ่นบางยาวจับปลายแผ่นแป้งพับเข้ามาทับกันเป็น ๓ พับ แล้วนวดให้เป็นแผ่นบางยาวอีกทำอย่างนี้รวม ๒ ครั้ง จึงเอาเข้าเก็บในที่เย็นอีกครึ่งชั่วโมง เอาออกมานวดและพับวิธีเดียวกันอีก ๒ ครั้ง และเอาเก็บในที่เย็นอีกครึ่งชั่วโมงได้เวลาแล้วก็เอาออกมานวดอีก ๒ ครั้ง ทำอย่างนี้รวมทั้งหมดเป็นนวด ๖ ครั้ง แต่ละครั้งของการนวดแป้งนั้นให้นวดแป้งยืดไปในทางสลับกัน เช่นครั้งแรกนวดไปในทางยาว ครั้งที่ ๒ ให้นวดไปในทางขวาง ภายหลังที่นวดครั้งที่ ๖ แล้ว แป้งก็พร้อมที่จะใช้การได้

แป้งนี้ถ้าจะใช้ทำขนมขนาดเล็ก อาจจะลดจำนวนเนยลงได้บ้างเล็กน้อย แต่ถ้าจะใช้ทำบูเช่อะลาแรน แล้ว จำนวนเนยลดไม่ได้ การทำแป้งนี้หากไม่เป็นผลสำเร็จในครั้งแรกก็อย่าเพ่อท้อ ให้พยายามต่อไป ก็จะเป็นผลสำเร็จอย่างแน่นอน

แป้งกาแลต แด รัว
PATE A GALLETTE DES ROIS

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งสาลี ๒๐๐ กรัม เนยสด ๑๒๕ กรัม น้ำ ๑ เดซิลิตร เกลือ

วิธีทำ กาแลตนี้ อาจจะใช้เศษแป้งพายที่เหลือ ๆ ทำได้ โดยเอาเศษแป้งพายมารวมกันเป็นก้อนกลม แล้วใช้ไม้นวดแป้งนวดให้เป็นแผ่นหนาประมาณ ๑$\frac{๑}{๒}$ ซ.ม. ถ้าไม่มีเศษแป้ง ก็ให้ผสมใหม่ตามส่วนดังกล่าวข้างต้นโดยร่อนแป้ง แล้วกองลงบนที่สำหรับนวดแป้งและทำข้างบนกองให้เป็นรูกว้าง ใส่เกลือเล็กน้อย น้ำและเนยสดที่กวนจนอ่อนแล้ว ผสมสิ่งเหล่านี้ให้เข้ากันอย่างรวดเร็ว โดยไม่ต้องคำนึงว่าส่วนผสมนั้นจะเข้ากันดีหรือไม่ แล้วปั้นเป็นก้อนกลม เอาผ้าห่อเก็บไว้ใน

ที่เย็น ๆ อย่างน้อยหนึ่งชั่วโมง จากนั้นก็นำเอาออกมานวด ๔ ครั้ง การนวดให้ทำเช่นเดียวกับแป้งพาย แต่เมื่อนวดครั้งที่ ๒ แล้วให้พักแป้งไว้ในที่เย็น ๑๕ นาที แล้วจึงนวดต่อไปจนครบครั้งที่ ๔

แป้งหวาน PATE SUCRÉE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งสาลี ๒๐๐ กรัม น้ำตาล ๑๐๐ กรัม เนยสด ๗๕ กรัม ไข่แดง ๓ ฟอง เกลือป่น ๕ กรัม น้ำส้มหรือน้ำมะนาวครึ่งผล

วิธีทำ ผสมแป้งเช่นเดียวกันกับแป้งบรีเซ่ แต่ไม่ต้องใช้น้ำ เมื่อผสมเสร็จแล้ว ปั้นเป็นก้อนกลม ห่อผ้าเก็บไว้ในที่เย็น ๑ หรือ ๒ ชั่วโมง แป้งหวานนี้ใช้สำหรับทำทาร์ต (Tart และขนมอย่างอื่นบางชนิดดังที่ท่านจะได้เห็นต่อไป

โกฟเฟรอชนิดธรรมดา GAUFRES ORDINAIRES เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๘ ถึง ๑๐ คน แป้งสาลี ๒๕๐ กรัม น้ำตาลใส่กลิ่นวานิลา ๑๕๐ กรัม ไข่ ๓ ฟอง เนยสด ๑๐๐ กรัม นมสด ๑/๒ ลิตร เกลือป่นเล็กน้อย

วิธีทำ เอาของทั้งหมดนี้ เว้นเนยสด ใส่ลงในชามขนาดใหญ่ ตีให้เข้ากันจนมีลักษณะคล้ายกับแป้งแพนเค๊ก ให้ละลายเนยสดจนเหลวแล้วค่อย ๆ เทผสมลงไปในแป้ง คนด้วยพายหรือช้อนจนเข้ากันดี ต่อจากนั้นก็นำไปใส่พิมพ์และผิงต่อไป พิมพ์นั้นต้องผิงไฟให้ร้อนและทาเนยเสียก่อนที่จะใส่แป้ง เวลารับประทานให้ใช้น้ำตาลละเอียดโรย

แป้งบริ๊อ๊อช PATE A BRIOCHE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๘ ถึง ๑๐ คน แป้งสาลี ๒๕๐ กรัม เนยสด ๑๕๐ กรัม น้ำตาล ๑๕ กรัม เกลือป่น ๔ กรัม เชื้อฟูสำหรับทำขนมปัง ๘ กรัม ไข่ ๒ ฟอง น้ำร้อนครึ่งเดซิลิตร

วิธีทำ เอาแป้ง ๑/๔ กองลงบนที่นวดแป้ง ทำให้เป็นรูตรงกลาง ใส่เชื้อฟูและน้ำร้อนลงไป แล้วผสมให้เข้ากัน การผสมนี้จะค่อย ๆ เติมแป้งหรือน้ำ

ลงไปอีกบ้างเล็กน้อยก็ได้ กะดูให้แป้งนิ่มและจับกันดี ปั้นแป้งให้เป็นรูปกลมแล้วเจาะเป็นรูปกากะบาด เอาลงแช่ในน้ำอุ่นจนกระทั่งแป้งพองตัว

ขณะที่แช่แป้งอยู่นั้น ให้ต่อยไข่ทั้ง ๒ ฟองลงไปผสมกับแป้งสาลีที่เหลือ ใช้มือเคล้าให้เข้ากันและนวดอยู่สัก ๑๐ นาที เพื่อให้แป้งมีอำนาจการขยายตัวมากขึ้น และไม่จับนิ้วมือ

ถ้าไข่ ๒ ฟองไม่เพียงพอที่จะทำให้แป้งนิ่มแล้ว ก็ให้ใส่น้ำได้เล็กน้อย เสร็จแล้วให้ผสม เกลือป่น น้ำตาล และเนยสดลงไป และให้นวดแป้งนั้นต่อไปอีกสัก ๕ หรือ ๖ นาที เนยสดที่จะใช้ผสมนี้ จะต้องทำให้อ่อนเสียก่อนจึงจะง่ายแก่การผสม

เมื่อแป้งที่แช่ในน้ำอุ่นขยายตัวเป็น ๒ เท่าแล้ว ให้เอาขึ้นมาผสมกับแป้งที่เตรียมไว้ การผสมต้องค่อย ๆ ทำ อย่านวดหรือฟาดแป้งนั้น เสร็จแล้วใส่ในชามใหญ่เอาผ้าปิด และเก็บไว้ในที่ ๆ มีอากาศอบอุ่นประมาณ ๓ ถึง ๔ ชั่วโมง เพื่อให้แป้งขึ้น เมื่อแป้งขึ้นดีแล้ว ให้ใช้มือนวดแป้งในชามใหญ่สักเล็กน้อย เอาผ้าปิดและเก็บไว้ในที่เย็น จนถึงเวลาที่จะต้องการใช้แป้งนั้น

แป้งซาวาแรง PATE A SAVARIN

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งสาลี ๑๒๕ กรัม เนยสด ๕๐ กรัม ผงฟู ๗ กรัม น้ำตาล ๘ กรัม เกลือป่น ๓ กรัม ไข่ ๒ ฟอง นมอุ่น ๑ เดซิลิตร

วิธีทำ ผสมแป้งที่ร่อนแล้วในชามใหญ่กับผงฟูและนมสดอุ่น การที่ใช้นมอุ่นผสมนั้น ก็เพื่อจะให้ละลายผงฟู เมื่อผสมเข้ากันดีแล้ว ให้ต่อยไข่ใส่ลงไปทั้ง ๒ ฟอง คนให้เข้ากัน

แป้งที่ผสมแล้วนี้ จะมีลักษณะเหลวจนเกือบเป็นน้ำ ให้ใช้มือนวดประมาณ ๒ หรือ ๓ นาที เอาผ้าปิดฝาชามเก็บไว้ในที่อุ่นจนกว่าแป้งจะขึ้นหนึ่งเท่าตัว ซึ่งเป็นเวลาประมาณ ๔๕ นาที

ขณะที่รอแป้งขึ้นนี้ ให้ตีเนยจนอ่อน และเมื่อแป้งขึ้นดีแล้ว เอาไปผสมพร้อมด้วยเกลือป่นและน้ำตาลให้ใช้มือนวดแป้งในชาม โดยวิธียกแป้งขึ้นแล้วกดลงไป ทำดังนี้ประมาณ ๔ ถึง ๕ นาที เป็นเสร็จพิธี

แป้งบาบา PATE A BABAS

วิธีทำและส่วนเช่นเดียวกับแป้งซาวาแรง จะผิดกันก็แต่เพียงว่า ในตอนท้ายสุดให้ใส่ลูกองุ่นแห้งลงไปประมาณ ๓๐ กรัมเท่านั้น

แป้งกูเกลฮอฟ PATE A GUGELHOPF

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งสาลี ๒๕๐ กรัม เนยสด ๖๐ กรัม น้ำตาลผง ๒๕ กรัม เชื้อฟู ๑๕ กรัม ลูกองุ่นแห้ง ๑๐๐ กรัม เกลือป่น ๗ กรัม ไข่ ๒ ฟอง นมสด ๒ เดซิลิตร

วิธีทำ ผสมแป้งเช่นเดียวกับแป้งซาวาแรง เมื่อเสร็จแล้วค่อย ๆ ผสมไข่ลงไปทีละฟอง แป้งที่ผสมแล้วจะต้องมีลักษณะเหลว ถ้าแป้งยังแข็งอยู่ให้ใช้นมสดอุ่นเติมลงไปจนเหลวได้ ให้ใช้มือนวดแป้ง เพื่อให้แป้งมีกำลังขยายตัว เสร็จแล้วใส่แป้งลงในพิมพ์เพียงครึ่งหนึ่งของพิมพ์ เมื่อแป้งขึ้นเต็มพิมพ์แล้ว จึงเอาเข้าเตาอบพิมพ์สำหรับพิมพ์กูเกลฮอฟเป็นพิมพ์ที่มีทำไว้โดยเฉพาะ

แป้งบิสกิตของซาววั
PATE DE BISCUIT A SAVOIE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน น้ำตาลผง ๑๒๕ กรัม แป้งสาลี ๕๐ กรัม แป้งพืชอย่างอื่น ๕๐ กรัม ไข่ ๓ ฟอง เชื้อน้ำหอมวานิลาหรือกลิ่นอื่นตามใจชอบ เนยสด ๔๐ กรัม (ทำให้เหลว) ใช้เวลาอบ ๓๐ นาที

วิธีทำ ต่อยไข่ทั้ง ๓ ฟองใส่ชาม แยกไข่ขาวและไข่แดงออกไว้คนละส่วน เอาไข่แดงไปตีรวมกับน้ำตาลประมาณ ๖ ถึง ๗ นาที แล้วตีไข่ขาวให้ขึ้น

เป็นฟองเสร็จแล้วเอาของสองสิ่งนี้ผสมกัน และให้เอาแป้งทั้ง ๒ ชนิดผสมรวมกันไปด้วย การผสมนั้นให้ค่อย ๆ ทำ จนเข้ากันดีแล้วจึงเอาเนยเหลวลงผสม เสร็จแล้วใส่ลงพิมพ์ เอาเข้าเตาอบความร้อนปานกลางเป็นเวลา ๓๐ นาที

แป้งเยนัว PATE A GÉNOISE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน น้ำตาล ๑๒๕ กรัม ไข่ ๓ ฟอง แป้งสาลี ๑๐๐ กรัม เนยสด ๕๐ กรัม ใช้เวลาอบ ๓๕ นาที

วิธีทำ แป้งชนิดนี้ จะต้องตีบนไฟอ่อน ๆ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องทำในหม้อชนิดที่มีด้าม ตีไข่กับน้ำตาลในหม้อที่ตั้งบนไฟอ่อน ๆ จนกระทั่งข้นและร้อนแล้วเอาแป้งสาลีค่อย ๆ ผสมลงไปจนหมด ให้ใส่ผงฟูสักเล็กน้อยด้วย จากนั้นก็ละลายเนยสดจนเหลวแล้วผสมลงไป โดยใช้พายไม้กวนให้สิ่งต่าง ๆ เข้ากันดี ซึ่งอาจจะใช้เวลานานสักหน่อย เสร็จแล้วใส่พิมพ์ และอบด้วยไฟที่สม่ำเสมอเป็นเวลาประมาณ ๓๕ นาที

ครีมชนิดต่าง ๆ ที่ใช้อยู่เป็นประจำ

ครีมปาติสซีแอร์ CRÈME PATISSIÈRE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน น้ำตาล ๗๕ กรัม แป้งสาลี ๓๐ กรัม ไข่แดง ๒ ฟอง นมสดครึ่งลิตรน้ำเชื้อวานิลา

วิธีทำ ตีไข่แดงกับน้ำตาลในหม้อชะนิดมีด้ามจนกระทั่งเป็นสีขาวนวล แล้วให้ใส่แป้งสาลีลงไป พร้อมด้วยนมสดที่ต้มจนเดือดและน้ำเชื้อวานิลา กวนสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้บนเตาไฟ จนกระทั่งเดือด เป็นเสร็จพิธี การที่ครีมมีลักษณะข้น ก็เพราะแป้งสาลี เพราะฉะนั้นครีมนี้จะไม่สลายตัว

ครีมบูรดาลู CRÈME BOURDALOUE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน น้ำตาล ๑๒๕ กรัม แป้งข้าวเจ้า ๔๕ กรัม ไข่ ๑ ฟอง ไข่แดง ๑ ฟอง เนยสด ๒๕ กรัม นมสด ๑/๔ ลิตร น้ำเชื้อวานีลา เหล้า Kirsch ครึ่งเดซิลิตร

วิธีทำ ผสมน้ำตาล ไข่ ไข่แดงตีให้เข้ากันแล้วเติมแป้งข้าวเจ้า นมสดที่ต้มเดือด และน้ำเชื้อวานีลา เอาขึ้นตั้งไฟเคี่ยวจนเดือดแล้วปล่อยทิ้งไว้ ๒ นาทีจึงยกลง เติมเหล้า Kirsch และเนย บางครั้งครีมนี้ใช้แทนที่ครีมปาติสซีแอร์

ครีมฟรังชีปาน CRÈME FRANGIPANE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน น้ำตาล ๑๒๕ กรัม แป้งสาลี ๙๐ กรัม ไข่ ๒ ฟอง นมสด ๑/๒ ลิตร น้ำเชื้อวานีลา

วิธีทำ เหมือนกับครีมปาติสซีแอร์ จะผิดกันก็แต่เพียงต้องการความปราณีตน้อยกว่าเท่านั้น ครีมนี้ถ้าจะใช้แอลมันด์บดละเอียดผสมด้วยก็ได้

ครีมแซงโฮโนเร่ CRÈME SAINT-HONORÉ

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน น้ำตาล ๗๕ กรัม แป้งสาลี ๓๐ กรัม ไข่แดง ๓ ฟอง ไข่ขาว ๖ ฟอง

วิธีทำ เหมือนกับครีมปาติสซีแอร์ จะผิดกันก็แต่เพียงจำนวนไข่แดงและไข่ขาวเท่านั้น

ครีมอังกฤษ CRÈME ANGLAISE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน น้ำตาล ๑๐๐ กรัม ไข่แดง ๓ ฟอง แป้งพืชชนิดใดชนิดหนึ่ง ๑ หยิบมือ นมสด ๒ เดซิลิตร น้ำเชื้อวานีลาหรือกลิ่นหอมอย่างอื่นตามใจชอบ

วิธีทำ ครีมนี้เป็นครีมที่แม่บ้านรู้จักกันดี เพราะจะใช้กับขนมชนิดเย็นก็ได้ ชนิดร้อนก็ได้ หรือจะใช้กับปุดดิ้งก็ได้ ฯลฯ

ตีไข่กับน้ำตาลจนขึ้น เติมแป้งพืช แล้วเติมนมสดที่ต้มเดือดกับน้ำเชื้อวานิลา เอาหม้อขึ้นตั้งไฟกวนจนข้น แต่อย่าให้ถึงกับเดือด คือเมื่อครีมร้อนจัดจนเกือบจะเดือดแล้วก็ต้องยกลง

ถ้าจะทำเป็นครีมกาแฟแล้ว ให้ใช้นมสดครึ่งหนึ่งและน้ำกาแฟครึ่งหนึ่ง

หมายเหตุ ๑. ครีมชนิดต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว อาจจะทำให้เป็นกลิ่นกาแฟก็ได้ กลิ่นโกโก้ก็ได้ หรือจะให้เป็นกลิ่นเหล้าก็ได้

๒. ครีมเนยที่ใช้สำหรับทาหน้าขนมชนิดต่าง ๆ อาจจะทำให้เป็นกลิ่นหอมของเหล้าก็ได้ โดยใช้เหล้า Kirsch เหล้า Rhum หรือเหล้า Anisette ฯลฯ เติม

ครีมเนยวานิลา CRÈME AU BEURRE VANILLÉ

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน เนยสด ๕๐ ถึง ๖๐ กรัม ครีมอังกฤษกลิ่นวานิลา ๕๐ ถึง ๖๐ กรัม

วิธีทำ ทำเนยสดให้อ่อนแล้วตี ขณะที่ตีนั้นค่อย ๆ เติมครีมอังกฤษกลิ่นวานิลาที่ทิ้งไว้จนเย็นแล้วลงไป กะดูให้หวานพอสมควร

ครีมโมกา CRÈME AU MOKA

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน เนยสด ๕๐ ถึง ๖๐ กรัม ครีมกาแฟ ๕๐ ถึง ๖๐ กรัม

วิธีทำ เช่นเดียวกับครีมเนยวานิลา โดยใช้น้ำเชื้อกาแฟใส่แทนที่น้ำเชื้อวานิลา ถ้าจะทำครีมพิเศษสำหรับขนมโมกาแล้ว ควรจะเคี่ยวน้ำเชื่อมกับกาแฟเสียก่อน (แทนที่จะต้มกาแฟกับน้ำ) และจะต้องใส่กาแฟให้มาก ๆ แต่อย่างไรก็ตามจะต้องใส่น้ำเชื้อกาแฟเสมอเพื่อช่วยให้สีสวยขึ้น

ครีมเนยช๊อกโคเล็ต CRÈME AU BEURRE AU CHOCOLAT

เครื่องปรุงสำหรับประทาน ๔ คน เนยสด ๕๐ ถึง ๖๐ กรัม ครีมช๊อคโคเล็ต ๕๐ ถึง ๖๐ กรัม

วิธีทำ เช่นเดียวกับครีมเนยวานิลา แต่ให้ใช้ช๊อคโคเล็ต ๓ แผ่นละลายกับน้ำหรือโกโก้ผงหนัก ๒๕ กรัม ละลายกับน้ำ ผสมลงไปในครีมเมื่อทำเสร็จและทิ้งไว้จนเย็นแล้ว

ครีมเนยปราลิเน่ CRÈME AU BEURRE PRALINÉ

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน เนยสด ๕๐ ถึง ๖๐ กรัม แอลมันด์ฉาบน้ำตาลแล้วบดละเอียดหนัก ๕๐ ถึง ๖๐ กรัม

วิธีทำ เช่นเดียวกับครีมเนยวานิลา เมื่อเสร็จแล้วเติมแอลมันด์ฉาบน้ำตาลบดละเอียด ๕๐ กรัม ลงไปเท่านั้น

ขนมขนาดใหญ่

BISCUIT ROULÉ

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน น้ำตาล ๑๒๕ กรัม แป้งสาลี ๑๕๐ กรัม ไข่ ๓ ฟอง มะนาวครึ่งผล ใช้เวลาอบ ๗ ถึง ๘ นาที

วิธีทำ ทำแป้งบีสกิตโดยไม่ต้องใส่เนย แล้วแผ่แป้งให้เป็นแผ่นหนา ๑ ซ.ม. บนแผ่นกระดาษขาว วางลงบนถาดสำหรับอบ เอาเข้าเตาอบที่ค่อนข้างร้อนจัด เพื่อไม่ให้แป้งแห้งจนเกินไป แล้วเอาออกมาวางไว้บนแผ่นกระดาน ทิ้งไว้ให้เย็นโดยใช้ผ้าคลุม เพื่อแป้งจะได้เก็บความชื้นเมื่อเย็นแล้ว ให้เอาครีมบูรดาลูทาบนแผ่นแป้งให้ทั่ว ทาแยมทับ หรือจะใช้ครีมเนยทาก็ได้ เสร็จแล้วม้วนกลม ทาตอนบนด้วยแยม และทับด้วยน้ำตาลที่ใช้สำหรับเคลือบ

บองน๊ากเกย BON-ACCUEIL

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน น้ำตาลผง ๑๒๕ กรัม ไข่ ๒ ฟอง ครีมที่ได้จากต้มนมสด ๑ เดซิลิตร แป้งสาลี ๑๒๕ กรัม ผงฟู ใช้เวลาอบ ๓๐ ถึง ๓๕ นาที

วิธีทำ ขนมนี้เป็นขนมที่มีรสโอชาและเก็บไว้ได้นาน ผสมน้ำตาลผง ๑๒๕ กรัม ไข่แดง ๒ ฟอง และครีมในชามใหญ่ ตีให้เข้ากันดี ใส่น้ำเชื้อวานิลาหรือน้ำเชื้อกลิ่นหอมอย่างอื่นตามใจชอบ แล้วค่อย ๆ เอาแป้งผสมลงไปพร้อมด้วยผงฟูเล็กน้อย คนให้เข้ากัน แล้วเอาไข่ขาว ๒ ฟอง ซึ่งตีจนเป็นฟองลงผสมเป็นสิ่งสุดท้าย จากนั้นก็เอาใส่พิมพ์ และอบประมาณ ๓๐ ถึง ๓๕ นาที เตาอบจะต้องมีความร้อนปานกลางและสม่ำเสมอ

ขนม QUATRE-QUARTS

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน ไข่ ๒ ฟอง เนยสด น้ำตาล และแป้งสาลี แต่ละอย่างมีน้ำหนักเท่ากับน้ำหนักของไข่ ๒ ฟอง ใช้เวลาอบ ๓๕ นาที

วิธีทำ ทำเนยให้อ่อนจนเป็นครีมและตี ขณะที่ตีเนยนั้น ให้ค่อย ๆ ผสมน้ำตาลลงไปเรื่อย ๆ และน้ำเชื้อวานิลาแล้วก็ต่อยไข่ใส่ลงไปตีทีละฟอง ตีจนเข้ากันดีแล้ว จึงค่อย ๆ ผสมแป้งลงไปพร้อมทั้งผงฟูสัก ๑ ช้อนชา เสร็จแล้วใส่พิมพ์และอบด้วยไฟที่สม่ำเสมอความร้อนปานกลาง ประมาณ ๓๕ นาที

ขนมปราลิเน่ GATEAU PRALINÉ

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งเยนัว ๒๐๐ กรัม ครีมปาตีสซีแอร์ผสมแอลมันด์ฉาบน้ำตาลบดละเอียด แยมแอ๊ปริก๊อต ใช้เวลาอบ ๓๕ นาที

วิธีทำ เอาแป้งเยนัวใส่พิมพ์แล้วอบประมาณ ๓๕ นาที เมื่อเอาออกจากเตาอบและทิ้งไว้จนเย็นแล้ว ให้ตัดสองตามความหนา ทาด้วยครีมปาติสซีแอร์ผสม

แอลมันด์ฉาบน้ำตาลบดละเอียด แล้วเอาแป้งอีกส่วนหนึ่งปิดทับ ให้เอาแยมแอ๊บปริก๊อตทาข้างบน และโรยทับด้วยแอลมันด์บด กับให้โรยรอบ ๆ ด้วย

ขนมม๊าสก๊อต GATEAU MASCOTTE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งเยนัว ๒๐๐ กรัม ครีมเนยปราลีน่า ๖๐ กรัม แอลมันด์คั่วแล้วหั่นเป็นชิ้นบาง ๆ ๔๐ กรัม ใช้เวลาอบ ๓๐ นาที

วิธีทำ อบแป้งเยนัวในพิมพ์ชนิดกลม เมื่อสุกและทิ้งไว้จนเย็นแล้ว ควักแป้งข้างในออก เอาครีมเนยปราลีเน่ใส่เป็นไส้ ใช้ชิ้นแอลมันด์ประดับข้างบนและโรยน้ำตาลผงรอบ ๆ

ขนมซังฟาซอง SANS–FAÇON

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน น้ำตาล ๑๕๐ กรัม ไข่ ๒ ฟอง ผิวส้ม ๑ ผล (ถ้าไม่มีใช้ผิวมะนาวแทนก็ได้) แป้งสาลี ๒๐๐ กรัม ผงฟู ๑ ห่อ ใช้เวลาอบ ๓๕ นาที

วิธีทำ ขนมนี้ทำได้รวดเร็วและเก็บไว้ได้หลายวัน ตีน้ำตาล ๑๕๐ กรัม กับไข่ ๒ ฟอง เข้าด้วยกันประมาณ ๑๐ นาที แล้วใส่น้ำส้มและผิวส้มขูดเป็นชิ้นละเอียด เมื่อตีไข่ได้ที่แล้ว ค่อย ๆ ผสมแป้งและผงฟูลงไป โดยใช้พายไม้ค่อย ๆ คน เสร็จแล้วเอาเข้าเตาอบไฟปานกลาง ประมาณ ๓๕ นาที

ขนมโมกา GATEAU MOKA

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งเยนัว ๑๕๐ กรัม ครีมเนยกาแฟ ๑๒๕ กรัม ใช้เวลาอบ ๓๕ ถึง ๔๐ นาที

วิธีทำ เอาแป้งเยนัวใส่พิมพ์ชนิดกลมมีก้น ซึ่งพิมพ์นั้นจะต้องทาเนยและโรยแป้งเสียก่อน แต่อย่าใส่แป้งจนเต็ม ให้ทิ้งไว้ครึ่ง ซ.ม. จากขอบบน แล้วเอาเข้าเตาอบไฟปานกลางและสม่ำเสมอ ประมาณ ๓๕ ถึง ๔๐ นาที เมื่อสุก

แล้วเอาออกจากเตาอบและทิ้งไว้จนเย็น ขณะที่รอให้แป้งเย็นอยู่นั้น ให้ทำครีมเนยกาแฟ เมื่อแป้งเย็นแล้วให้ตัดออกเป็น ๒ หรือ ๓ ส่วน ตามทางหนา เอาครีมที่ทำไว้ทาเป็นไส้ และเมื่อเอาแป้งอันบนสุดทับลงแล้ว ให้เอาครีมทารอบ ๆ ขนมนั้นให้ทั่วรวมทั้งข้างบนด้วย ให้เคี่ยวน้ำตาลแล้วใส่เครื่องกดเป็นลวดลายประดับหน้าขนม

ขนมปังของโมดาน PAIN DE MODANE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งสาลี ๒๕๐ กรัม น้ำตาล ๗๕ กรัม เนยสด ๘๐ กรัม เชื้อฟู ๑๐ กรัม ไข่ ๒ ฟอง เกลือป่น ผิวมะนาว ๑ ผล ผลไม้เชื่อม ๑๔๐ กรัม ลูกองุ่นแห้ง น้ำตาลผง ๖๐ กรัม แอลมันด์บดละเอียด ๖๐ กรัม ไข่ขาวครึ่งฟอง ใช้เวลาอบ ๔๐ นาที

วิธีทำ ทำแป้งบรีออชด้วยการผสมแป้งสาลี ๒๕๐ กรัม น้ำตาล ๗๕ กรัม เนยสด ๘๐ กรัม เชื้อฟู ๑๐ กรัม ไข่ ๒ ฟอง เกลือป่นเล็กน้อย ผิวมะนาว ๑ ผล และน้ำเล็กน้อย

เมื่อผสมแป้งเสร็จและทิ้งไว้จนแป้งขึ้นแล้ว ให้เอาผลไม้เชื่อม ๑๕๐ กรัม กรัม หั่นเป็นชิ้นสี่เหลี่ยมลูกเต๋าขนาดเล็ก และลูกองุ่นแห้งจำนวนมากสักหน่อยใส่ลงผสมกับแป้ง ทิ้งไว้ในที่เย็นสักหนึ่งคืน รุ่งขึ้นปั้นแป้งเป็นรูปกลมยาววางลงบนถาดสำหรับอบ และปล่อยให้แป้งขึ้น ผสมน้ำตาลผง ๖๐ กรัม แอลมันด์บดละเอียด ๖๐ กรัม และไข่ขาวครึ่งฟองเข้าด้วยกัน แล้วทาลงบนแป้ง ผ่าข้างบนของแป้งเล็กน้อยเหมือนกับที่ผ่าขนมปังธรรมดา และเอาเข้าเตาอบไฟปานกลางประมาณ ๔๐ นาที

ขนมมาร์เบร่ GATEAU MARBRÉ

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งบิสกิต ๒๐๐ กรัม ช๊อกโคเล๊ต ๕๐ กรัม ครีมเนยวานิลา และครีมเนยช๊อกโคเล็ต ใช้เวลาอบ ๓๐ นาที

วิธีทำ ผสมแป้งบิสกิตแล้วขูดช๊อกโคเล็ตใส่ลงไป ใช้พายไม้คนให้เข้ากัน ใส่แป้งในพิมพ์กลมมีก้น (พิมพ์เค๊ก) เอาเข้าเตาอบไฟปานกลางประมาณ ๓๐ นาที เมื่อสุกและทิ้งไว้จนเย็นแล้ว ให้เอาครีมเนยวานิลาและครีมเนยช๊อกโคเล็ตแต่งข้าง ๆ และหน้า โดยสลับกัน แต่ไม่ใช่เอาครีมทั้งสองนี้มาผสมกัน ใช้น้ำตาลสีขาวและสีช๊อกโคเล็ตแต่งหน้าและข้าง ๆ โดยสลับกันให้ดูคล้าย ๆ กับสีหินอ่อน

เลอกรามิกเกอ LE CRAMIQUE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งสาลี ๒๕๐ กรัม ผงฟู ๑๐ กรัม นมสดร้อน ๑ เดซิลิตร ไข่แดง ๒ ฟอง น้ำตาล ๑ ช้อนโต๊ะ เนยสด ๖๐ กรัม ลูกองุ่นแห้ง ๘๐ กรัม ใช้เวลาอบ ๓๕ ถึง ๔๐ นาที

วิธีทำ เอาแป้งสาลี ๕๐ กรัมใส่ในชามใหญ่แล้วใส่ผงฟูและนมสดร้อนตรงกลาง คนให้ผงฟูละลายแล้วเคล้ากับแป้งให้เข้ากันดี จะได้แป้งผสมชนิดเหลว เอาแป้งสาลีที่เหลือเทลงไปปิดแป้งผสม เก็บไว้ในที่อุ่นจนกระทั่งแป้งขึ้น ตอนนี้จะสังเกตได้จากแป้งสาลีที่ใส่ไว้ข้างหน้าว่าแตกระแหง เอาไข่แดง น้ำตาล เกลือป่นเล็กน้อย และเนยสดละลายจนเหลวผสมกันกับแป้งนั้น นวดไปจนกระทั่งแป้งไม่ติดนิ้วมือ และทิ้งไว้ในที่อุ่นอีก ๑ ชั่วโมง จึงเอาลูกองุ่นแห้งผสม แล้วใส่แป้งลงในพิมพ์ให้ใส่เพียงครึ่งหนึ่งของพิมพ์ และปล่อยให้แป้งขึ้นจนเต็มที่ใช้นมสดทาหน้าแล้วเอาเข้าเตาอบที่ค่อนข้างร้อนประมาณ ๓๕ ถึง ๔๐ นาที

ขนมแซงโฮโนเร่ GATEAU SAINT-HONORÉ

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งบริเซ่ ๗๐ กรัม ใช้เวลาอบ ๒๕ นาที

วิธีทำ แผ่แป้งบริเซ่ให้เป็นแผ่นหนา ๓ ม.ม. และกลมขนาดจานใบเล็ก ปั้นแป้งให้กลมขนาดนิ้วด้วยเครื่องมือเฉพาะ ใส่เป็นขอบโดยรอบ ที่แผ่นแป้งให้ใช้เหล็กแหลมหรือซ่อมแทงให้เป็นรูมาก ๆ เอาไข่ต่อยใส่ชามตีให้เข้ากันแล้วใช้แปรง

จุ่มทาแป้งให้ทั่ว เอาเข้าเตาอบไฟค่อนข้างร้อนประมาณ ๒๕ นาที ปั้นแป้งให้เป็นก้อนกลมเท่าผลหมากขนาดย่อม จำนวนเท่าที่พอจะวางได้รอบ ๆ บนขอบแป้ง และเอาเข้าเตาอบพร้อมกับแป้งที่กล่าวตอนต้น เคี่ยวน้ำตาล ๑๕๐ กรัม ให้เป็นยางเหนียว เอาก้อนแป้งจุ่มแล้วติดรอบ ๆ บนขอบแป้ง วงในของแป้งให้เอาครีมแซงโฮโนเร่ใส่จนเต็ม แต่งให้สวยและตรงกลางวางแป้งกลมอีก ๑ ลูก

เลอ ปารี แบรสต์ LE PARIS-BREST

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งชู ๑๐๐ กรัม แอลมันด์ ใช้เวลาอบ ๒๐ นาที

วิธีทำ ปั้นแป้งชูให้เป็นรูปมงกุฎโตขนาด ๒ นิ้วมือ วางลงบนถาดอบโดยไม่ต้องทาเนย เอาไข่ทาแป้งให้ทั่ว ๆ หั่นแอลมันด์ให้เป็นชิ้นบางยาวขนาดเล็กใส่ไปที่แป้ง แล้วโรยด้วยน้ำตาลเล็กน้อย เอาเข้าเตาอบไฟค่อนข้างร้อนในตอนแรก แล้วลดไฟให้เหลือปานกลางในตอนหลัง เพื่อว่าแป้งจะได้แห้ง อบเสร็จแล้วทิ้งไว้จนเย็นค่อย ๆ ควักแป้งข้างในออก เอาครีมปาติสซีแอร์ ปราลีเน่ใส่ลงไปพร้อมกับเนยสดเล็กน้อย เพื่อทำเป็นไส้ เสร็จแล้วโรยข้างนอกด้วยน้ำตาลผง

ฟลัง เดอ กาโดเร่ FLAN DE CADORET

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งสาลี ๑๕๐ กรัม น้ำตาล ๑๐๐ กรัม ไข่ ๓ ฟอง นมสด ๓ เดซิลิตร ใช้เวลาอบ ๓๕ ถึง ๔๐ นาที

วิธีทำ ผสมสิ่งของต่าง ๆ เหล่านี้ให้เข้ากันดี ระวังอย่าให้แป้งเป็นเมล็ดได้ ใส่เชื้อน้ำหอมกลิ่นส้ม เอาแป้งผสมใส่ลงพิมพ์และอบด้วยไฟที่ร้อน สำหรับท่านที่ชอบลูกองุ่นแห้ง จะใส่เข้าไปในขณะผสมแป้งด้วยก็ได้

ทาร์ตของแม่บ้าน TARTE MÉNAGÈRE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งบรีเซ่ ๑๒๕ กรัม ผลไม้ชนิดใดก็ได้ตามใจชอบ ใช้เวลาอบ ๓๐ นาที

วิธีทำ แผ่แป้งบรีเซ่ให้เป็นแผ่นกลมค่อนข้างหนา เอาแป้งอีกส่วนหนึ่งมาทำเป็นขอบ และแต่งด้วยเครื่องมือสำหรับทำลวดลายขอบ วงกลมของแผ่นแป้งนั้นจะต้องพอดีกับถาดกลมของทาร์ตที่ใช้เป็นพิมพ์สำหรับอบ ใช้เหล็กแหลมหรือซ่อมทิ่มแป้งให้เป็นรูโดยทั่ว จะใช้แยมทา หรือจะใช้แอ๊ปเปิ้ลปอกเปลือกแล้วหั่นเป็นเสี้ยวโตๆ ใส่ลงไปก็ได้ หรือจะใช้ผลไม้ชนิดใดใส่ลงไปก็ได้ตามใจชอบ จากนั้นก็เอาเข้าเตาอบที่ร้อนจัด เมื่อเอาออกจากเตาอบและทิ้งไว้ให้เย็นแล้วราดหน้าด้วยแยมจะใช้แยมชนิดใดให้พิจารณาดังนี้ ถ้าเป็นผลไม้ที่มีสีอ่อนให้ใช้แยมแอ๊ปปรีก๊อต ถ้าเป็นผลไม้สีเข้ม ให้ใช้แยมเคอเร็นท์แดงชนิดใส่เยลลี่

เปอติ ซาวาแรง โอ รัม
PETITS SAVARINS AU RHUM

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งซาวาแรง ๑๐๐ กรัม เหล้ารัม rhum ๑ เดซิลิตร ใช้เวลาอบ ๘ ถึง ๑๐ นาที

วิธีทำ ใช้พิมพ์รูปมงกฎ ๘ อัน ทาเนยแล้วใส่แป้งแต่ละอันเพียง ๑/๓ ของพิมพ์ เก็บไว้ในที่อุ่นจนกระทั่งแป้งขึ้นเต็มพิมพ์ เอาเข้าเตาอบที่ร้อนจัดประมาณ ๘ ถึง ๑๐ นาที เมื่อเอาออกจากเตาอบแล้ว ให้จุ่มลงในน้ำเชื่อมผสมเหล้ารัมในขณะที่แป้งยังร้อนอยู่ เอาขึ้นจากน้ำเชื่อมวางในจานกลม ราดด้วยครีมแซงโฮโนเร่

ขนมของอารตัว
GATEAU D' ARTOIS FEUILLETÉ

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งพาย ๑๒๕ กรัม ครีมปาติสซีแอร์หรือแยม ใช้เวลาอบ ๘ นาที

วิธีทำ เอาแป้งพายมาคลึงด้วยไม้นวดให้เป็นแผ่นหนา ๓ ม.ม. กว้างระหว่าง ๑๐ ถึง ๑๒ ซ.ม. และยาว ๒๕ ซ.ม. วางลงบนถาดสำหรับอบ ทาด้วยน้ำรอบ ๆ เอาครีมปาติสซีแอร์หรือแยมชะนิดใดก็ได้ตามใจชอบ ใส่ลงตรงกลางเป็นไส้ ทำแป้งอีกแผ่นหนึ่งขนาดเท่ากัน แต่ให้หนากว่าสักเล็กน้อยปิดทับลงบนไส้ แต่งขอบให้เสมอกัน ตีไข่ ๑ ฟองแล้วเอาแปงจุ่ม ทาแป้งให้ทั่วทั้งข้างบนและข้าง ๆ เอาเข้าเตาอบ ขนมนี้จะใช้เซิฟทั้งชิ้นใหญ่ก็ได้ หรือจะตัดเป็นชิ้นเล็กขนาด ๒ นิ้วมือก็ได้

ขนมกุ๊กเกอหรือลิ้นวัว

COUQUES OU LANGUES DE BOEUF

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งพาย ๑๐๐ กรัม น้ำตาล ๔๐ กรัม ใช้เวลาอบ ๗ ถึง ๘ นาที

วิธีทำ แผ่แป้งพายให้เป็นแผ่น ตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ แต่งให้เป็นวงกลมรูปไข่ ให้โรยน้ำตาลลงบนที่นวดแป้ง เอาแผ่นแป้งที่ตัดไว้วางทับ กดให้น้ำตาลติดแป้ง วางแผ่นแป้งบนถาดสำหรับอบโดยเอาด้านที่ไม่มีน้ำตาลลง แล้วเอาเข้าเตาอบไฟปานกลางประมาณ ๗ ถึง ๘ นาที

ขนมสำหรับงานฉลอง

GATEAU D'ANNIVERSAIRE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งเยน่ว ๑๕๐ กรัม แอลมันด์ ๖๐ กรัม ใช้เวลาอบ ๔๐ ถึง ๔๕ นาที

วิธีทำ ผสมแอลมันด์กับแป้งเยนัว เอาใส่พิมพ์อบด้วยไฟที่ไม่แรงนักประมาณ ๔๐ ถึง ๔๕ นาที เมื่อเอาออกจากเตาอบ ทิ้งไว้ให้เย็น โรยด้วยน้ำตาลและประดับด้วยเทียนขนาดเล็ก

แป่ง เดอ แชนเนอ PAIN DE GÊNES

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๖ คน น้ำตาล ๑๕๐ กรัม เนยสด ๑๒๕ กรัม แอลมันด์ ๑๐๐ กรัม แป้งสาลี หรือแป้งพืชชนิดอื่น ๔๐ กรัม ไข่ ๓ ฟอง เกลือป่น เหล้า kirsch ๑/๒ เดซิลิตร ใช้เวลาอบ ๔๐ นาที

วิธีทำ บดแอลมันด์และน้ำตาล ๗๕ กรัมเข้าด้วยกัน ตีเนยสดจนเป็นครีม เอาแอลมันด์ลงผสม และต่อยไข่ใส่ลงผสมทีละฟอง ขณะที่ใส่ไข่นั้นต้องตีไปเรื่อย ๆ จนเข้ากันดี ใส่เกลือป่นเล็กน้อยและเชื้อน้ำหอมตามใจชอบค่อย ๆ ใส่แป้งสาลีลงไปโดยใช้พายไม้คนให้เข้ากัน เอาเนยทาพิมพ์ ซึ่งเป็นพิมพ์โดยเฉพาะขนมนี้ ใส่แป้งแล้วเอาเข้าเตาอบไฟปานกลางประมาณ ๔๐ นาที

พลัมเค๊ก PLUM – CAKE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน เนยสด ๑๐๐ กรัม น้ำตาล ๑๐๐ กรัม ไข่ ๓ ฟอง แป้งสาลี ๑๒๕ กรัม ผงฟู เหล้า rhum ลูกองุ่นแห้ง และผลไม้เชื่อมแห้ง ๑๒๐ ถึง ๑๕๐ กรัม ใช้เวลาอบ ๓๕ ถึง ๔๐ นาที

วิธีทำ ทำเนยสดให้อ่อน ตีเนย ๑๐๐ กรัมกับน้ำตาล ๑๐๐ กรัมให้เข้ากัน (ถ้าใช้น้ำตาลผงได้จะดีมาก) ต่อยไข่ฟองที่ ๑ ใส่ลงไป ตี ๓ นาที จึงใส่ฟองที่ ๒ ตี ๓ นาที จึงใส่ฟองที่ ๓ ให้ตีเรื่อยไปจนกระทั่งเข้ากันดี ร่อนแป้งแล้วค่อย ๆ ผสมลงไป โดยใช้พายไม้คนให้เข้ากัน ใส่เกลือป่นเล็กน้อย ผงฟูลัก ๑/๒ ช้อนชา หั่นผลไม้เชื่อมแห้งให้เป็นชิ้นสี่เหลี่ยมลูกเต๋าขนาดเล็ก แช่ลงไปในเหล้า rhum เมื่อเอาขึ้นแล้ว ใส่ลงไปผสมกับแป้งพร้อมด้วยลูกองุ่นแห้ง เอาเนยทาพิมพ์สำหรับเค๊ก รองก้นและข้าง ๆ พิมพ์ด้วยกระดาษขาว เทแป้งลงไป เอาเข้าเตาอบที่ร้อนจัด ๕ นาที แล้วเอาไปเข้าเตาอบไฟปานกลางประมาณ ๓๕ ถึง ๔๐ นาที พลัมเค๊กนี้เก็บไว้ได้หลายวัน

กาแล๊ต แด รัว GALETTE DES ROIS

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ ถึง ๕ คน แป้งกาแล๊ต ๒๐๐ กรัม ใช้เวลาอบ ๑๕ ถึง ๒๐ นาที

วิธีทำ ใช้ไม้สำหรับนวดแป้งคลึงแป้งกาแล๊ตให้เป็นแผ่นกลมหนาประมาณ ๑½ ซ.ม. เอาเม็ดถั่วหรือของที่ระลึกขนาดเล็กฝังไว้ในแป้งให้มิด ใช้มีดขีดแป้งให้เป็นลวดลาย เจาะแผ่นแป้งให้เป็นรูเล็ก ๖ หรือ ๗ รู วางแป้งลงบนถาดสำหรับอบ ทาด้วยไข่ แล้วเอาเข้าเตาอบที่ร้อนจัดระหว่าง ๑๕ ถึง ๒๐ นาที

ขนมมะพร้าว GATEAU A LA NOIX DE COCO

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งเยนัว ๑๒๕ กรัม มะพร้าวขูด ๕๐ กรัม ครีมเนย เหล้า rhum ใช้เวลาอบ ๒๐ ถึง ๓๐ นาที

วิธีทำ เอาแป้งเยนัวใส่พิมพ์ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยให้เติมมะพร้าวขูดลงไป ๒ ช้อนโต๊ะ อบและทิ้งไว้ให้เย็น ตัดแป้งออกเป็น ๒ ส่วนตามความหนา ใส่ครีมเนยเหล้า rhum และมะพร้าวขูด ๕๐ กรัมเป็นไส้ ตีไข่ขาว ๑ ฟอง กับน้ำตาล ๕๐ กรัม ทาเป็นหน้าและรอบ ๆ ทับด้วยมะพร้าวขูดสัก ๑ กำมือ โรยให้ทั่ว ๆ และผิวส้มเชื่อมหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ปล่อยทิ้งไว้จนหน้าแห้ง ตอนนี้ห้ามเอาเข้าเตาอบอีก เพราะจะทำให้หน้าและไส้ละลาย

กาโต้ มังเก้ GATEAU MANQUÉ

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งบิสกิต ๑๐๐ กรัม แอลมั่นด์บดละเอียด ๕๐ กรัม ใช้เวลาอบ ๓๕ ถึง ๔๐ นาที

วิธีทำ ใช้แป้งบิสกิตชะนิดใส่เนยหรือแป้งเยน้วก็ได้ผสมด้วยแอลมันด์บดละเอียด ใส่ลงพิมพ์รูปกลมซึ่งได้ทาเนยและโรยแป้งไว้ก่อนแล้ว เอาเข้าเตาอบไฟปานกลางประมาณ ๓๕ ถึง ๔๐ นาที เมื่อสุกและทิ้งไว้จนเย็น ผสมไข่ขาว ๑ ฟอง น้ำตาล ๑๐๐ กรัม และแอลมันด์บดละเอียด ๒ ช้อนโต๊ะ ทาให้ทั่วทั้งข้าง ๆ และหน้า โรยด้วยน้ำตาล เอาเข้าเตาอบไฟอ่อนที่สุดเพื่อให้ขนมแข็งและมีสีเหลือง

ซาวาแรง โอ รัม SAVARIN AU RHUM

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งซาวาแรง ๑๐๐ กรัม น้ำเชื่อมผสมเหล้า rhum หรือเหล้า kirsch ใช้เวลาอบ ๑๕ ถึง ๒๐ นาที

วิธีทำ เอาเนยทาพิมพ์สำหรับทำซาวาแรง ซึ่งเป็นพิมพ์เฉพาะรูปมงกุฎใส่แป้งซาวาแรงลงไปครึ่งหนึ่งของพิมพ์ ทิ้งไว้ในที่อุ่นจนกระทั่งแป้งขึ้นจนเกือบเต็ม เอาเข้าอบในเตาอบที่ร้อนจัดเป็นเวลา ๑๕ ถึง ๒๐ นาที เมื่อเอาออกจากเตาอบ ถอดออกจากพิมพ์ ราดด้วยน้ำเชื่อมผสมเหล้า ก่อนจะเซิฟราดด้วยเหล้า rhum สักเล็กน้อย จะมีกลิ่นและรสโอชาดี

วิธีทำน้ำเชื่อมผสมเหล้า ใช้น้ำตาล ๑๘๐ กรัม น้ำ ๑/๔ ลิตร เคี่ยวจนเป็นน้ำเชื่อม แล้วใส่เหล้า rhum หรือเหล้า kirsch ๑/๒ เดซิลิตร

กูเกลฮอฟ GUGELHOPF

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๖ ถึง ๘ คน แป้งกูเกลฮอฟ เนยสด น้ำตาลผง ใช้เวลาอบ ๔๕ นาที

วิธีทำ เอาเนยทาพิมพ์สำหรับทำกูเกลฮอฟโดยเฉพาะซึ่งมีเดือยตรงกลาง ใส่แป้งกูเกลฮอฟลงไปครึ่งหนึ่งของพิมพ์ เก็บไว้ในที่อุ่น ๑ ถึง ๒ ชั่วโมง เพื่อ

ให้แป้งขึ้นประมาณ ๑ เท่าตัว เอาเข้าเตาอบไฟปานกลางเป็นเวลา ๔๕ นาที เอาออกจากเตาอบ ถอดพิมพ์ออกทิ้งไว้ให้เย็น โรยด้วยน้ำตาลผง

ฟลังกอมเมิง FLAN COMMUN

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งสาลี ๑๕๐ กรัม น้ำตาล ๑๐๐ กรัม ไข่ ๓ ฟอง นมสด ๓ เดซิลิตร ใช้เวลาอบประมาณ ๒๐ นาที

วิธีทำ ผสมสิ่งของต่าง ๆ เหล่านี้ให้เข้ากันดี ระวังอย่าให้แป้งจับกันเป็นเมล็ด ใส่เชื้อน้ำหอมกลิ่นส้ม เอาแป้งที่ผสมแล้วนี้ใส่จานก้นลึก อบด้วยไฟที่ร้อนท่านที่ชอบลูกองุ่นแห้ง จะใส่ลงไปผสมกับแป้งด้วยก็ได้ก็ขนมนี้ไม่มีแป้งรอบ ๆ

ฟลัง อะ ลา ฟรังชีปาน
FLAN À LA FRANGIPANE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งบรีเซ่ ๑๒๕ กรัม ครีมฟรังชีปาน ๔ เดซิลิตร ใช้เวลาอบ ๒๐ นาที

วิธีทำ เอาแป้งบรีเซ่ปั้นใส่แบบหรือถาด ซึ่งเป็นรูปวงกลมก้นลึก ใส่ครีมฟรังชีปานลงไป บดแอลมันด์สัก ๑ กำมือผสมลงไปด้วย ปั้นแป้งให้เป็นรูปวงกลมก้นหอยหรือเป็นรูปกากะบาดปิดหน้า เอาเข้าเตาอบที่ร้อน

ฟลัง อะ ลา บูรดาลู
FLAN À LA BOURDALOUE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งบรีเซ่ ๑๒๕ กรัม ครีมบรูดาลุ ๔ เดซิลิตร ใช้เวลาอบ ๒๐ นาที

วิธีทำ เช่นเดียวกับฟลัง อะ ลา ฟลังชีปาน แต่ให้ใช้ครีมบรูดาลูแทนเท่านั้นเมื่ออบสุกและทิ้งไว้จนเย็นแล้ว ให้เอาน้ำตาลกลิ่นเหล้า kirsch โรย

ฟลัง โอ แล FLAN AU LAIT

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งบรีเซ่ ๑๕๐ กรัม ไข่ ๒ ฟอง น้ำตาลอบกลิ่นวานิลา ๑๐๐ กรัม แป้งสาลี ๖๐ กรัม นมสด ๔ เดซิลิตร ใช้เวลาอบ ๒๕ นาที

วิธีทำ ปั้นแป้งบรีเซ่ให้เป็นรูปวงกลมก้นลึก ใช้ซ่อมแทงก้นให้เป็นรู เทครีมใส่ลงไป เอาเข้าอบในเตาอบที่ร้อน คอยดูให้ข้างก้นสุกด้วย

วิธีทำครีม ตีไข่ ๒ ฟองกับน้ำตาล ๑๐๐ กรัมให้เข้ากัน เอาแป้งสาลี ๖๐ กรัม ผสม และนมสด ๔ เดซิลิตร คนให้เข้ากันแล้วกรองเสียก่อนที่จะใส่ลงไปในแป้งบรีเซ่ที่ปั้นไว้

ขนมอันเล็ก ๆ

บรีอ๊อชเล็ก PETITES BRIOCHES À TÊTES

เครื่องปรุงสำหรับ ๘ ถึง ๑๐ อัน แป้งบรีอ๊อช ๑๒๐ กรัม ใช้เวลาอบ ๘ ถึง ๑๐ นาที

วิธีทำ ตัดแป้งบรีอ๊อชเป็นชิ้นเล็ก ๆ หนักชิ้นละ ๓๐ ถึง ๔๐ กรัม เอาเนยทาพิมพ์แล้วใส่แป้งลงไป ทิ้งไว้ในที่ที่อากาศร้อนจนกระทั่งแป้งขึ้น ใช้มีดแต่งแป้งให้เป็นลวดลาย ทาแป้งด้วยไข่ เอาเข้าเตาอบที่ร้อนจัด ๘ ถึง ๑๐ นาที

บาบา โอ รัม BABAS AU RHUM

วิธีทำ เติมลูกองุ่นแห้งลงไปในแป้งซาวาแรง เอาเนยทาพิมพ์สำหรับบาบาโดยเฉพาะ แล้วใส่แป้งลงไปแค่ครึ่งพิมพ์ ปล่อยให้แป้งขึ้นจนเต็ม เอาเข้าเตาอบที่ร้อนจัดประมาณ ๑๐ นาที เมื่อสุกแล้วเอาออกจากเตา ถอดพิมพ์ออกจุ่มลงในน้ำเชื่อมผสมเหล้า rhum

เอแกลร์ ÉCLAIRS

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ ถึง ๖ คน แป้งชู ๑๕๐ กรัม ครีมปาติสซีแยร์ ใช้เวลาอบ ๑๕ ถึง ๑๘ นาที

วิธีทำ ใช้พิมพ์เฉพาะสำหรับทำเอแกลร์พิมพ์แป้งชู เป็นรูปกลมยาวขนาดโตเท่านิ้วมือยาวประมาณ ๘ ถึง ๙ ซ.ม. วางลงบนถาดสำหรับอบ ทาด้วยไข่แล้วเอาเข้าอบที่ร้อนจัดประมาณ ๑๒ นาที และในเตาอบไฟปานกลางอีก ๔ ถึง ถึง ๕ นาที เพื่อให้แป้งข้างนอกแห้ง มิฉะนั้นแล้วแป้งจะนิ่มเมื่อเย็น เจาะข้าง ๆ เอาครีมใส่ จะเป็นครีมกลิ่นอะไรก็ได้ เช่น วานิลา ช๊อกโคเล๊ต หรือกาแฟ เป็นต้น เมื่อใส่ครีมเสร็จแล้ว เอาส่วนบนของแป้ง จุ่มลงในน้ำตาลที่ได้เคี่ยวไว้สำหรับทำหน้า น้ำตาลเคี่ยวทำหน้านี้จะต้องเป็นชะนิดหรือกลิ่นเดียวกับไส้

ชู อะ ลา แกรมเมอ CHOUX À LA CRÈME

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งชุ ๑๒๕ กรัม ครีมแซงโฮโนเร ใช้เวลาอบ ๘ ถึง ๑๐ นาที

วิธีทำ เช่นเดียวกับเอแกลร์ แต่ใช้ครีมแซงโฮโนเร่ แทนครีมปาติสซีแอร์เท่านั้น

กูอิส ดาม CUISSES-DAMES

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๖ ถึง ๘ คน เนยสด ๖๐ กรัม น้ำตาล ๑๒๕ กรัม ไข่ ๒ หรือ ๓ ฟอง น้ำมะนาวเล็กน้อย เหล้า kirsch ๑ ช้อนโต๊ะ แป้งสาลี ๒๕๐ กรัม คาร์โบเนตเล็กน้อย ใช้เวลาทอด ๔ ถึง ๕ นาที

วิธีทำ ทำเนยให้อ่อนและตีจนเป็นครีม เอาน้ำตาลลงผสมตีให้เข้ากัน เติมน้ำมะนาว เหล้า kirsch แล้วค่อย ๆ ผสมไข่กับแป้งสาลีลงไป ในตอนสุดท้าย

ให้ใส่ผงคาร์โบเนตเล็กน้อย เพียงแค่เอาปลายมีดตักใส่เท่านั้น แป้งจะมีลักษณะค่อนข้างแห้ง หยิบแป้งขึ้นมาปั้นทีละก้อน โดยปั้นให้เป็นก้อนยาวกลม โตขนาดเท่านิ้วมือ ตัดเป็นท่อนยาวประมาณ ๕ ถึง ๖ ซ.ม. แต่ละท่อนให้ตัดไปตามยาวแบ่งเป็น ๔ หรือ ๕ ชิ้น เมื่อตัดเสร็จแล้ววางลงบนแผ่นกระดาน โรยด้วยแป้งสาลีเอาผ้าคลุม เพื่อพักแป้งเอาไว้ เอาน้ำมันหมูหรือน้ำมันพืชใส่กระทะขึ้นตั้งไฟจนร้อนจัด ใส่แป้งลงทอดจนเป็นสีเหลือง ตักขึ้นจากกระทะ ปล่อยให้น้ำมันหยดจนหมด เอาลงคลุกกับน้ำตาลผสมอบเชย

ซาคริสแตง SACRISTAINS

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ ถึง ๖ คน แป้งพาย ๑๒๕ กรัม แอลมันด์บด ใช้เวลาอบ ๕ นาที

วิธีทำ ตัดแป้งพายเป็นชิ้นเล็กขนาดเท่าฝ่ามือหนาประมาณ ๓ ม.ม. ใช้ไข่ทาด้านบนให้ทั่ว โรยทับด้วยแอลมันด์บดและน้ำตาล เอามีดตัดแป้งให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ ความกว้างขนาดเท่านิ้วมือ จับแป้งที่มุมทางด้านความยาวทั้ง ๒ ด้าน แล้วบิดให้เป็นเกลียวตรงกลางวางลงในถาด อบด้วยไฟที่ร้อนจัดประมาณ ๕ นาที

มาเดอแลน เดอ กอมแมร์ซี
MADELEINES DE COMMERCY

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ ถึง ๖ คน น้ำตาล ๖๐ กรัม แป้งสาลี ๖๐ กรัม เนยสด ๖๐ กรัม ไข่ ๒ ฟอง น้ำเชื้อวานิลา (ทำขนมนี้ได้ ๑๒ อัน) ใช้เวลาอบ ๑๐ นาที

วิธีทำ ตีน้ำตาลกับไข่จนกระทั่งไข่ขึ้น ค่อย ๆ เติมแป้งสาลีที่ร่อนแล้วลงไป ใช้พายไม้คนให้เข้ากันทำเนยให้เหลวแล้วผสมลงไป เติมน้ำเชื้อวานิลา เอา

เนยทาพิมพ์ซึ่งใช้สำหรับพิมพ์ขนมนี้โดยเฉพาะ โรยแป้งสาลี และใส่แป้งที่ผสมเสร็จแล้วลงไป อบในเตาอบที่ร้อนจัดประมาณ ๑๐ ถึง ๑๒ นาที

นาโปลีแตง PETITS GATEAUX NAPOLITAINS

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งหวาน ๑๒๕ กรัม แยมแอ๊บปรีก๊อต ใช้เวลาอบ ๑๐ ถึง ๑๒ นาที

วิธีทำ นวดแป้งหวานให้เป็นแผ่นหนาประมาณ ๒ ม.ม. ใช้เครื่องตัดให้เป็นแผ่นกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางระหว่าง ๗ ถึง ๘ ซ.ม. ถ้าทำขนมนี้ ๑๒ อัน ก็ต้องตัดแป้งทั้งหมด ๒๔ แผ่น ให้ใช้เครื่องมือเจาะแป้งเสีย ๑๒ แผ่นให้เป็นวงตรงกลาง เอาแผ่นแป้งทั้งหมดอบในเตาอบที่ร้อนจัด เมื่อสุกและทิ้งไว้จนเย็นแล้ว เอาแยมแอ๊บปรีก๊อตทาแป้งแผ่นที่ไม่ได้เจาะรูและเอาแผ่นที่เจาะรูปิดทับ ทาด้วยแยมแอ๊บปรีก๊อตให้ทั่วทั้งแผ่น คลุกลงในน้ำตาลเกล็ดที่วงกลมตรงกลางแผ่นใช้ครีมบรูดาลูใส่จนเต็ม หรือจะใช้แยมแอ๊บเปิ้ลหรือแยมชนิดอื่นใดที่ชอบใส่ก็ได้

ปาเล่ เดอ ดาม PALETS DE DAMES

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน เนยสด ๖๐ กรัม น้ำตาล ๖๐ กรัม ไข่ ๑ ฟอง แป้งสาลี ๗๕ กรัม ลูกองุ่นแห้ง ๔๐ กรัม เหล้า rhum ใช้เวลาอบ ๖ นาที

วิธีทำ ตีเนยสดกับน้ำตาลประมาณ ๔ ถึง ๕ นาที ต่อยไข่ใส่ลงไป ตีจนเข้ากันดี ใส่แป้งสาลีและลูกองุ่นแห้งซึ่งแช่เหล้า rhum เมื่อคนแป้งได้ที่แล้ว ใช้ช้อนกาแฟตักแป้งหยอดลงในถาด ทิ้งระยะให้แป้งแต่ละก้อนห่างกัน ถาดสำหรับอบนี้จะต้องทาเนยและโรยด้วยแป้งสาลีเสียก่อน เอาเข้าเตาอบที่ร้อนจัดประมาณ ๖ นาที

ลิ้นแมว LANGUES DE CHAT

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน เนยสด ๗๕ กรัม น้ำตาล ๗๕ กรัม แป้งสาลี ๗๕ กรัม ไข่ขาว ๒ ฟอง ครีม ๒ ช้อนโต๊ะ เชื้อน้ำหอมกลิ่นตามใจชอบใช้เวลาอบ ๖ ถึง ๗ นาที

วิธีทำ ตีเนยสดกับน้ำตาลอย่างแรง ๆ ประมาณ ๕ นาที ค่อย ๆ เอาไข่ขาวใส่ลงไปผสม โดยแบ่งใส่เป็น ๓ หรือ ๔ ครั้ง ระหว่างที่ใส่ไข่ขาวนั้นให้ตีเรื่อย ๆ ไป แล้วใส่ครีม แป้งสาลี และเชื้อน้ำหอม ใช้พิมพ์เฉพาะพิมพ์แป้งให้เป็นแท่งโตขนาดดินสอ และยาวขนาดนิ้วก้อย วางลงในถาดที่ทาเนยและโรยแป้งไว้แล้ว เอาเข้าเตาอบที่ร้อนจัดประมาณ ๖ ถึง ๗ นาที

เปอตี ฟูร์ อามางเด้ PETITS FOURS AMANDÉS

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน แป้งหวาน ๑๐๐ กรัม แอลมันด์บดละเอียด ๕๐ กรัม ไข่แดง ๑ ฟอง ผงฟูครึ่งช้อนชา ใช้เวลาอบ ๘ นาที

วิธีทำ ผสมแอลมันด์บดละเอียด ไข่แดง และผงฟู กับแป้งหวาน เค้าให้เข้ากันดี ใช้พิมพ์ขนาดเล็กกดให้เป็นรูปต่าง ๆ หรือใช้มือปั้นเป็นก้อนชนิดต่าง ๆ ทาด้วยไข่แล้วเอาเข้าเตาอบที่ร้อนจัด

อังเตรอเม ชนิดร้อน
LES ENTREMETS CHAUDS

ปุดดิ้ง ดีโปลแมต ร้อน
POUDING DIPLOMATE CHAUD

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน บิสกิตหนัก ๕๐ กรัม น้ำตาล ๕๐ กรัม ไข่ ๒ ฟอง ลูกองุ่นแห้งและผลไม้เชื่อมแห้งหนักรวมกัน ๑๐๐ กรัม นมสด ๒ เดซิลิตร น้ำเชื้อวานิลา เหล้า rhum ใช้เวลาทำให้สุก ๒๕ นาที

วิธีทำ ต้มนมจนเดือด ใส่น้ำเชื้อวานิลา ขณะที่กำลังต้มนมอยู่นั้น ให้ตีไข่กับน้ำตาลในหม้ออีกใบหนึ่ง เมื่อนมเดือดแล้ว เทลงในไข่กับน้ำตาลที่ตีเอาไว้ ขณะที่เทนมใช้ช้อนคนเรื่อย ๆ ตักฝาข้างหน้าออก วางพักไว้ชั่วคราว

เอาเนยทาพิมพ์สำหรับปุดดิ้ง ใส่น้ำตาลและบิสกิตซึ่งหักเป็นท่อน ๆ ลงไป หั่นผลไม้เชื่อมแห้งเป็นชิ้นสี่เหลี่ยมลูกเต๋าขนาดเล็กแช่ในเหล้ารัม rhum พร้อมด้วยลูกองุ่นแห้ง แล้วนำไปใส่สลับเป็นชั้น ๆ กับบิสกิตจนเต็มพิมพ์ เทครีมนมที่ทำไว้ลงไป การเทต้องค่อย ๆ เท เพื่อให้บิสกิตมีเวลาดูดครีมและขยายตัวได้ทัน ถ้าเทเร็วเกินไป ครีมจะลงไปข้างล่างและบิสกิตจะลอยขึ้นข้างบน เสร็จแล้วเอาวางในหม้อน้ำเย็นและเข้าเตาอบเป็นเวลาประมาณ ๒๕ นาที เพื่อจะทราบว่าปุดดิ้งจะสุกหรือไม่ให้เอามีดแทงลงไป แล้วชักขึ้นมาดู ถ้ามีดแห้ง ก็หมายความว่าปุดดิ้งนั้นสุกแล้ว ภายหลังที่เอาออกจากเตาอบ ๕ นาที ให้ถอดพิมพ์ออก ราดด้วยครีมอังกฤษหรือแยมก็ได้

ซูเฟล่วานิลา SOUFFLÉ À LA VANILLE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน น้ำตาล ๖๐ กรัม แป้งสาลี ๓๐ กรัม เนยสด ๒๐ กรัม นมสด ๒ เดซิลิตร ไข่แดง ๓ ฟอง ไข่ขาว ๒ ฟอง ตีจนเป็นฟองขาว น้ำเชื้อวานิลา ใช้เวลาอบ ๒๒ ถึง ๒๕ นาที

วิธีทำ แบ่งเนยออกจากก้อนหน่อยหนึ่ง ใส่หม้อตั้งไฟจนละลาย ใส่แป้งสาลีลงผสม แล้วเติมนมสดที่ต้มเดือดกับน้ำเชื้อวานิลาลงไปทันที ใส่น้ำตาล เอาขึ้นตั้งไฟ กวนให้เร็ว ๆ จนเริ่มเดือด ยกลงจากเตา ใส่ไข่แดง ๓ ฟอง เนยสดที่เหลืออยู่ทั้งหมด และไข่ขาวที่ตีจนเป็นฟอง คนให้แรง ๆ และเร็ว ๆ จนเข้ากันดี เอาชามสำหรับใส่ซูเฟล่ทาเนยและน้ำตาล ใส่แป้งผสมลงไปเพียงแค่ ๓/๔ ของชาม เอาเข้าเตาอบความร้อนปานกลาง ๒๒ ถึง ๒๕ นาที อย่าเปิดเตาอบเมื่อสุกแล้วควรเสิร์ฟทันที

ขนมปังทอด BEIGNETS AU PAIN

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน ขนมปัง ๘ ถึง ๑๒ ชิ้น ครีมอังกฤษ เหล้ารัม rhum ไข่ ๑ ถึง ๒ ฟอง ทอด ๓ หรือ ๔ นาที

วิธีทำ หั่นขนมปังให้เป็นแผ่นหนาขนาด ๒ ซ.ม. ตัดให้เป็นชิ้นเล็กๆ เป็นรูปต่างๆ จุ่มลงในครีมอังกฤษผสมเหล้ารัม ครีมนี้จะต้องกำลังร้อนอยู่ เอาคลุกกับแป้งสาลี แล้วชุบไข่ ทอดในน้ำมันที่ร้อนจัดประมาณ ๓ นาที ขนมนี้จะอร่อยดี เพราะข้างนอกรอบและข้างในนิ่ม เวลาเซิฟ ถ้าใส่ครีมอังกฤษด้วย จะเพิ่มรสขึ้นมาก

อังเตรอเม ชะนิดเย็น

LES ENTREMETS FROIDS

ครีมการาแมล CRÈME AU CARAMEL

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน น้ำตาล ๘๐ กรัมนมสด ๑/๒ ลิตรแป้งมัน ๑ ช้อนชา ไข่ ๒ ฟอง

วิธีทำ เคี่ยวน้ำตาล ๕๐ กรัมจนเป็นสีเหลืองเข้ม (การาแมล) เมื่อเป็นฟองโป่ง ให้เติมนมสดต้มเดือดแล้วลงไป ปล่อยให้น้ำตาลละลาย ใช้พายกวนอยู่เสมอผสมไข่ ๒ ฟอง น้ำตาล ๓๐ กรัม และแป้งมันในหม้ออีกใบหนึ่ง ตีให้เข้ากัน แล้วเทลงไปในนมกับน้ำตาลการาแมล คนให้เข้ากัน เอาขึ้นตั้งบนไฟกวนอยู่เรื่อยๆ จนกระทั่งเริ่มเดือดให้ยกลง ปล่อยทิ้งไว้ให้เย็นโดยใช้พายคนอยู่เสมอ

ไข่หิมะ OEUFS À LA NEIGE

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน ไข่ขาว ๓ ฟอง น้ำตาลอบกลิ่นวานิลา ๖๐ กรัม ครีมอังกฤษ ใช้เวลาทำให้สุกรวมทั้งหมด ๒๐ นาที

วิธีทำ ตีไข่ขาว ๓ ฟอง ให้เป็นฟองขาวคล้ายหิมะ ในขณะที่ตีนั้นให้ผสมน้ำตาลผงอบกลิ่นวานิลาลงไปด้วย ต้มนม ๓ เดซิลิตร กับน้ำเชื้อวานิลาในหม้อจนเดือด ตักฟองไข่ขาวใส่ลงไปทีละ ๑ ช้อนโต๊ะ ต้มคล้ายกับต้มไข่ทั้งฟอง ให้ใช้ซ่อมกลับเมื่อใส่ลงไปครบ ๒ นาที เวลาต้มไม่ต้องให้นมเดือด เมื่อเห็นว่าฟองไข่จับกันแน่นดีแล้ว ตักขึ้นใส่ไว้บนผ้า ใช้นมที่ต้มนั้นทำครีมอังกฤษ ทิ้งไว้ให้เย็น เทครีมอังกฤษลงในจานก้นลึก ตักฟองไข่ใส่ลงไป เซิฟเมื่อเย็นดีแล้ว

ไอสครีม

ไอสครีมวานิลา

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๖ คน น้ำตาล ๑๒๕ กรัม ไข่แดง ๔ ฟอง นมสด ๑/๒ ลิตร วานิลา ๑ แท่ง (ถ้าไม่มีใช้ชนิดน้ำได้)

วิธีทำ ตีไข่แดงกับน้ำตาลจนขึ้นและมีลักษณะเป็นครีม ต้มนมสดกับวานิลาจนเดือดแล้ว เทลงไปในไข่กับน้ำตาล เอาขึ้นตั้งไฟเคี่ยวแต่อย่าให้ถึงกับเดือดกรองและทิ้งไว้ให้เย็น เอาใส่หม้อปั่นจนแข็ง

วิธีทำไอครีมให้เป็นก้อนหรือเป็นรูปที่สวยงามสำหรับเวลาเซิฟจะได้น่าดู ให้ตักไอสครีมใส่พิมพ์จนเต็ม ปิดให้มิดอย่าให้น้ำเข้าได้ เอาลงแช่ในน้ำแข็งตอกเป็นก้อนเล็ก ๆ โรยเกลืออย่างน้อย ๓๐ นาที ถึง ๔๕ นาที ก่อนเซิฟ เวลาจะถอดพิมพ์ ให้เอาพิมพ์แช่น้ำเย็นใช้มีดแซะข้าง ๆ พิมพ์เพื่อให้อากาศเข้าได้ คว่ำพิมพ์ลงบนภาชนะสำหรับใส่ไอสครีม แล้วถอดพิมพ์ออก

วิธีที่จะทำให้ไอครีมละเอียด เมื่อผสมครีมเสร็จแล้ว ให้ใช้ครีมข้นผสมลงไปก่อนที่จะใส่หม้อปั่น ตามส่วนดังนี้ ครีมข้น ๒ เดซิลิตร ต่อครีมไอสครีม ๑ ลิตร

ไอสครีมสะตรอเบอรี่สด

วิธีทำไอสครีมสะตรอเบอรี่สดที่จะกล่าวต่อไปนี้ไม่ได้มุ่งจะให้ท่านไปหาสะตรอเบอรี่สด มาทำเป็นไอสครีมในประเทศไทย หากแต่เพียงเป็นการยกตัวอย่างมาให้เห็นว่า เขาทำไอสครีมผลไม้สดกันอย่างไร เพื่อท่านที่มีความคิด จะได้ดัดแปลงเอาผลไม้ที่มีในประเทศมาทำรับประทานได้บ้าง

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๖ คน สะตรอเบอรี่สด หนัก ๕๐๐ กรัม น้ำตาล ๑๕๐ กรัม น้ำ ๔ เดซิลิตร วานิลา ๑ แท่ง น้ำมะนาว สีแดงสองสามหยด

วิธีทำ ละลายน้ำตาลกับน้ำ ใส่วานิลา เคี่ยวให้เป็นน้ำเชื่อม บดสะตรอเบอรี่ให้ละเอียด กรองแล้วใส่ลงไปในน้ำเชื่อม ใส่น้ำมะนาว ๑ ผล และสีแดงสองสามหยด คนให้เข้ากัน ใส่หม้อไอครีมปั่น

น้ำไอสครีมสะตรอเบอรี่นี้ เมื่อผสมแล้ว สำหรับท่านที่มีเครื่องวัดน้ำเชื่อมให้วัดดูให้ได้ระหว่าง ๑๘ ถึง ๑๖ ดีกรี ถ้าข้นเกินไปให้เติมน้ำ และถ้าใสเกินไปให้เติมน้ำตาลผง การที่ต้องกะความข้นให้พอดีนั้น ก็เพื่อว่าเมื่อไอสครีมแข็งแล้ว เวลารับประทานจะได้อ่อนนุ่มนวลดี

พีชแมลบ้า PÊCHES À LA MELBA

เครื่องปรุงสำหรับรับประทาน ๔ คน ไอสครีมวานีลา ลูกพีช ๒ ผล น้ำเชื่อมกลิ่นวานีลา ร๊าสเบอรี่เชื่อม ๔ ช้อนโต๊ะ แอลมันด์แห้ง ๔ ผล ครีมสด

วิธีทำ ตักไอครีมวานีลา ใส่ถ้วยแก้วชะนิดปากกว้าง ๔ ถ้วย ผ่าครึ่งลูกพีชทั้ง ๒ ผล ต้มกับน้ำเชื่อมกลิ่นวานีลา แต่อย่าให้ถึงกับน้ำเชื่อมเดือด (ถ้าไม่มีพีชสด ใช้พีชกระป๋องแทนได้) เอาชิ้นพีชปิดทับลงไปบนก้อนไอสครีม ราดด้วยร๊าสเบอรี่เชื่อม บดแอลมันด์โรยประดับหน้า ใช้ครีมสดใส่เครื่องมือสำหรับกดเป็นรูปต่าง ๆ กดเป็นรูปก้นหอยรอบ ๆ ชิ้นพีช.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์การรถไฟฯ ถนนรองเมือง ซอย ๒ พระนคร
นายอุทัย สงวนไว้ ผู้พิมพ์โฆษณา
ธันวาคม ๒๕๑๓